

WOORDENBOEK VAN DE LIMBURGSE DIALECTEN

WOORDENBOEK VAN DE LIMBURGSE DIALECTEN

Opgezet door prof. dr. A. Weijnen, voortgezet door prof. dr. J. Goossens en
prof. dr. A. Hagen

I. AGRARISCHE TERMINOLOGIE

Aflevering 4: Verbouw van graangewassen

DRS. J. KRUIJSEN – DR. J. GOOSSENS

1992

VAN GORCUM – ASSEN/MAASTRICHT

© 1992 Van Gorcum & Comp B.V., Postbus 43, 9400 AA Assen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1981, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 17 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Woordenboek

Woordenboek van de Limburgse dialecten / opgezet door A. Weijnen; voortgezet door J. Goosser en A. Hagen – Assen [etc.] : Van Gorcum.

I. Agrarische terminologie

Afl. 4: Verbouw van graangewassen / J. Kruijssen, J. Goossens. – III.

Met reg.

NUGI 941

Trefw.: Limburgse dialecten; woordenboeken.

ISBN 90-232-2751-4

Dit werk is tot stand gekomen met steun van de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Nederlands Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) te 's-Gravenhage.

TEN GELEIDE

Deze vierde aflevering van het deel over de landbouwwoordenschat van het *Woordenboek van de Limburgse Dialecten* is gewijd aan de akkerbouw.

Na de voorbereidende werkzaamheden aan de grond zoals die in de eerste en de tweede aflevering van deel I van het WLD aan de orde waren: mesten en ploegen, eggen en rollen, en na aflevering 3 over de weidebouw en de hooioogst die de boer onderneemt in de rustige perioden van de akkerbouw, komt in deze aflevering de voornaamste activiteit van de landbouw in grote gebieden van de twee Limburgen ter sprake: de verbouw van de graangewassen alsmede de verwerking van de oogstprodukten tot en met het dorsen en de opslag van het graan. De werkzaamheden die in deze aflevering worden behandeld, lopen dan ook door in die van het beroep van de molenaar, waarvan de terminologie in WLD.II.3 ter sprake komt.

De behandeling van de akkerbouw wordt zodoende over twee afleveringen verdeeld: deze aflevering 4 bevat de verbouw van de graangewassen en aflevering 5 zal de verbouw van de andere gewassen bevatten: knolgewassen zoals aardappelen en bieten, voedergewassen zoals klaver en spurrie en industriegewassen zoals vlas; ook het akkeronkruid zal daarin een plaats vinden.

In de provincies Limburg heeft zich in de akkerbouw rond de eeuwwende een belangwekkende omschakeling voorgedaan (Philips e.a., 1965, met name 258-263). De akkerbouw in het algemeen en de verbouw van graangewassen in het bijzonder waren tot aan het einde van de 19de eeuw een doel op zich; men produceerde primair voor de voedselvoorziening van de mensen: van granen werd brood gebakken. In de jaren van economische crisis vóór de Eerste Wereldoorlog kwam hierin verandering. Het economische belang van de veeteelt steeg zodanig dat deze de akkerbouw overvleugelde en veeteelt werd de belangrijkste agrarische bedrijfstak, waaraan de akkerbouw ondergeschikt werd. De produkten van de akkerbouw werden nu grotendeels aan het vee opgevoerd en deze omslag had grote gevolgen voor de keus van de verbouwde gewassen. De verbouw van rogge nam aanzienlijk toe, die van tarwe verminderde. Ook de boekweitteelt ging snel achteruit; de teelt van haver nam daarentegen weer toe. De teelt van knol- en wortelgewassen boekte ook vooruitgang, met name aardappelen (ook consumptie-aardappelen, waarvoor een ruime vraag uit Duitsland in Limburg voelbaar was), maar vooral veevoederknollen; ze zullen in aflevering 5 worden behandeld.

Eveneens opvallend in de landbouw aan het begin van deze eeuw is een relatief sterke en plotselinge toename van de produktie. Het is dan, in de eerste decennia van de twintigste eeuw, nog te vroeg om deze opbrengsttoename toe te schrijven aan de mechanisatie. In die jaren kwam de eerste mechanisatie wel op gang; de eerste paardendorsmachines verschijnen, maar het zaaien en maaien werd zeker nog overal met de hand gedaan. De verbetering in de opbrengst van de oogst moet op rekening worden geschreven van het betere zaai- en de betere bemesting, die door de voorlichting van de Boerenbonden snel en op ruime schaal verbreiding vonden.

Tussen de twee wereldoorlogen komt dan de mechanisatie geleidelijk op gang.

I.4

Coöperatieve verenigingen en financiële instellingen zorgen voor de schaalvergroting die noodzakelijk is om de benodigde investeringen te doen. Van de aanbod-zijde is ook de mechanisatietechnologie dan in volle ontplooiing. De eerste tractie wordt nog door paarden geleverd; de paardentraction wordt benut in de zaai- en maaimachines op het veld en in de eerste dorskasten zelf zorgen paarden voor de aandrijving. Stoomdorsmachines verschijnen vervolgens, bij de boerderijen en op het veld. Daarna worden diesel- en benzinemotoren ingezet, voor aandrijving en voor tractie, en kan de complete en grootschalige mechanisatie zich doorzetten die in de eerste decennia van de tweede helft van de twintigste eeuw zich als een ware omwenteling in de landbouw voltrok.

Ook in deze aflevering komen enkele lemma's voor die in de loop der jaren door studenten onder leiding van drs. Pieter Goossens zijn voorbereid als onderdeel van hun studie Nederlands aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Het gaat met name om een tiental lemma's in paragraaf 2 over het zaaien en het zaaigerei en over eveneens een tiental lemma's uit paragraaf 4.3 over de zucht. De lemma's zijn, soms grondig, omgewerkt om ze te laten passen in de hier gevolgde presentatie van het materiaal.

MATERIAAL EN METHODE VAN BEWERKING

In opzet en uitvoering verschilt deze aflevering alleen op enkele zeer kleine onderdelen van aflevering 3 over de weidebouw die in 1991 is verschenen, en dat zijn:

Vanaf deze aflevering worden er geen vertalingen van lemmatitels meer opgenomen. Dat was al de praktijk niet alleen in de delen II van het WLD en WBD over de vaktalen, maar ook, vanaf aflevering 8, in deel I over de landbouwwoordenschat van het WBD.

Zoals in aflevering 3 zijn ook hier de lemma's paragraafsgewijze genummerd. Bij verwijzingen in de toelichting naar een ander lemma wordt vanaf hier steeds een lemma-nummer toegevoegd.

Aan gebruikt materiaal zijn enkele aanvullingen te vermelden.

Zo zijn een twintigtal lijsten zonder volgnummer van de Zuidnederlandse dialectcentrale te Leuven over graangewassen (7 gewassen), zonder datum (waarschijnlijk eind vijftiger jaren) benut. Bij de bronvermeldingen in de kop van het lemma zijn ze opgenomen als „L lijst graangewassen”.

Onder het materiaal „R (s)” wordt hier en in de volgende afleveringen verstaan de vragenlijst over sandhi-vormen die Roukens in de zomer van 1931 heeft doen uitgaan. Het materiaal omvat de antwoorden op 135 vragen voor 42 plaatsen in Nederlands Limburg. Het materiaal berust in het archief van de NCDN.

In de lemma's van paragraaf 1.2 (Graangewassen, gewasnamen) en in het lemma WANMOLEN (6.3.5) is materiaal gebruikt uit de bronnen van de aflevering van de molenaar (WLD.II.3), nl. uit vier licentiaatsverhandelingen die onder leiding van dr. J. Goossens aan de K.U. Leuven zijn vervaardigd. Dat zijn:

Coenen, M., *De vaktaal van de watermolenaars in Zuid-Oost Limburg*, Leuven 1977.
Groffils, L., *De vaktaal van de watermolenaar in Zuid-West Limburg*, Leuven 1980.
Janssen, D., *De vaktaal van de watermolenaar aan de Bosbeek en aan de Ifterbeek*, Leuven 1975.

Vanderspikken, J., *De vaktaal van de watermolenaar in Demer- en Herkvallei*, Leuven 1972.

Bij de bronvermeldingen in het lemma wordt niet afzonderlijk naar deze werken verwezen; zij worden geacht begrepen te zijn in de algemeen gebruikte aanduiding: „monogr.”.

Sinds het verschijnen van aflevering 3 en de daarin opgenomen aanvullingen aan lexicografische werken voor de provincies Limburg zijn nog verschenen en benut:

Bernaerts, J., *Hamont-Achels Dialectwoordenboek*, Hamont 1991.

Crompvoets, H. m.m.v. J. van Schijndel, *Mééls Woordeboek*, Meijel 1991.

Geraerts, J., J. Olaerts en J. Remans, *Gènker Woerdeleest*, Genk z.j.

Litjens, G. en A. van Soest, *En haffel Arces/Lôms*, Arcen 1991.

Schols, W. en G. Linssen, *Venrays Woordenboek*, Venray 1991.

SPECIALE BIBLIOGRAFIE

Vele lemma's uit deze aflevering komen als „semantisch vraagstuk” ter sprake in J. Goossens, *Semantische vraagstukken uit de taal van het landbouwbedrijf in Belgisch-Limburg I en II*, Antwerpen 1963. Daarnaast zijn voor deze aflevering nog van belang:

Carnoy, A., Koren en Gras, in: *HCDT* 33 (1959), 125-140.

De Meyer, M., Over Limburgse „bokken” en „kassen”, „sjobben” en „bossen”, in: *Miscellanea J. Gessler II*, 's Gravenhage 1948, 890-895.

Frère, Jules, *Volkskunde in Limburg*; bewerkt door Jaak Venken, Gent 1992, 109-123.

Gaziaux, Jean-Jacques, *Du sillon au pain. Le travail de la terre et la culture des céréales*, Liège 1988.

Goossens, J., De Limburgse Kempen, een volks- en taalkundig gevarieerde landbouweenheid, in: *Het Oude Land van Loon* 14 (1959), 271-284.

Goossens, J., De zevende aflevering van de taalatlas en de woordenschat van het landbouwbedrijf, in: *Leuvense Bijdragen* 49 (1960), 73-89.

Goossens, J., Taalgeografie en moderne naamgeving, in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 80 (1963-64), 41-54 en 185-204.

Goossens, J., Bijdrage tot de woordstratigrafie van de Limburgia Romana, in: *Limburg*, speciale uitgave van *Neerlands Volksleven* 21.1 (1971), 18-38.

Goossens, J., *Sprachatlas des nördlichen Rheinlands und des südöstlichen Niederlands*, „*Fränkischer Sprachatlas*” I, 1988, Karte 9.

Høst, Ole, *Landbouwgewassen*, Zutphen 1980.

Jansen, J.C.G.M., *Landbouw en economische golfbeweging in Zuid-Limburg 1250-1800. Een analyse van de opbrengst van tienden*, Assen 1979.

Lindemans, P., De Folklore van het Graan, in: *Eigen Schoon en de Brabander* 13 (1930-31), 1-15, 46-57.

Lindemans, P., *Geschiedenis van de landbouw in België*, Antwerpen 1952.

Philips, J.F.R., J.C.G.M. Jansen en Th.J.A.H. Claessens, *Geschiedenis van de Landbouw in Limburg 1750-1914*, Assen 1965.

Rijke oogst van schrale grond. Catalogus van de tentoonstelling over Zuidnederlandse volkscultuur in het Noordbrabants Museum te 's Hertogenbosch, Zwolle 1991.

Starmans, J.H., *Verloskunde en Kindersterfte in Limburg. Folklore, Geschiedenis, Heden*, Maastricht 1930.

Vessem, A.H. van, *Oogstgereibenamingen*, Assen 1956.

Warnant, L., *La Culture en Hesbaye liégeoise*, Liège 1949.

Weyns, J., Dorsen in de Kempen, in: *Wetenschappelijke Tijdingen* 17 (1957), 125-131.

KAARTEN EN AFBEELDINGEN

Zoals in aflevering 3 zijn de taalkaarten met behulp van apparatuur van het Universitair Centrum Informatievoorziening van de K.U. Nijmegen drukklaar gemaakt door drs. J. van Schijndel. De kaarten hebben hier dezelfde uitvoering als in aflevering 3.

De getekende afbeeldingen zijn vervaardigd door mw. Marlu Akkermans van de Tekenkamer van de Audiovisuele Dienst van de K.U. Nijmegen. Doorgaans zijn ze overgetekend van schetsen van informanten bij de vragenlijsten, soms ook ondersteund door literatuur, zoals:

Dam, B. van, *Oudbrabants dorpsleven*, Oisterwijk 1972.

Heukels – Van der Meijden, *Flora van Nederland*, 20ste druk 1983.

Hubbard, C.E., *Grasses*, Penguin 1954.

Landbouwwerktuigkunde 1: Landbouwmachines, uitgave van den Belgischen Boerenbond [1925].

De foto's zijn afkomstig uit het archief van de heemkundevereniging Medelo uit Meijel (de afbeeldingen 3c en 15b), van het Provinciaal Openluchtmuseum te Bokrijk (de afbeelding 12) en uit Van Vessem 1956 (zie boven; de afbeeldingen 5 c - g).

FINANCIËLE STEUN EN BEGELEIDING

Dit werk is tot stand gekomen met steun van de Katholieke Universiteit Nijmegen en van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) te 's-Gravenhage. De wetenschappelijke projectleiding was in handen van prof.dr. J. Goossens en prof.dr. A. Hagen.

Joep Kruijssen

**AGRARISCHE TERMINOLOGIE IN VERBAND MET
AKKER- EN WEIDEBOUW**

Verbouw van graangewassen

INHOUDSOPGAVE

<i>1. Telen van gewassen, gewasnamen</i>	<i>1</i>	<i>2. Zaaïen</i>	<i>24</i>
<i>1.1 Algemeen</i>	<i>1</i>	2.1 zaaïen	24
1.1.1 telen, verbouwen (kaart 1)	1	2.2 zaaïen, van maïs	24
1.1.2 gewas	2	2.3 zaaïen, van nagewas	24
1.1.3 uitkomen	2	2.4 zaaïtijd	25
1.1.4 groeien (kaart 2)	2	2.5 zaad, zaaïgoed (kaart 14)	25
1.1.5 groei	4	2.6 graankorrel (kaart 15)	27
1.1.6 welig, gelp	4	2.7 zaaïgraan ontsmetten	28
1.1.7 bloeien	4	2.8 ontsmettingsmiddel	29
1.1.8 bloei	4	2.9 zaaïer	29
1.1.9 wortel	5	2.10 zaaïkleed (kaart 16; afb. 3, a)	29
1.1.10 stengel, steel (kaart 3)	5	2.11 zaaïkorf, zaaïbak (kaart 17; afb. 3, b, c)	31
1.1.11 blad, bladeren van een plant	5	2.12 met de volle hand (zaaïen)	33
<i>1.2 Graangewassen, gewasnamen (voedergewassen en knolgewassen, zie aflevering 1.5)</i>	<i>7</i>	2.13 handvol (bij het zaaïen)	33
1.2.1 graan, koren (kaart 4)	7	2.14 zwaai	33
1.2.2 wintergraan	9	2.15 met de voorste vingers (zaaïen)	33
1.2.3 zomergraan	9	2.16 beginnen te zaaïen	34
1.2.4 rogge (kaart 5; afb. 1, a)	9	2.17 voluit zaaïen	34
1.2.5 haver (afb. 1, b)	11	2.18 op maat (zaaïen)	34
1.2.6 evene (afb. 1, c)	11	2.19 rondom (het stuk) zaaïen	34
1.2.7 gerst (kaart 6, 7; afb. 1, d)	12	2.20 op en af (zaaïen)	34
1.2.8 tarwe (kaart 8; afb. 1, e)	13	2.21 zaaïbaan	34
1.2.9 spelt	14	2.22 nazaaïen, bijzaaïen	34
1.2.10 boekweit (afb. 1, f)	15	2.23 zaaïmachine (afb. 4)	34
1.2.11 masteluin	15	2.24 ingezaaid land	35
1.2.12 maïs (kaart 9; afb. 1, g)	16	2.25 tak op ingezaaid land	35
1.2.13 groenmest, graangewas dat wordt ondergeploegd (tussenlemma)	17	<i>3. Verzorgen van het gewas</i>	<i>36</i>
1.2.14 groenvoer (kaart 10)	17	<i>3.1 Akkeronkruid en bestrijding ervan, zie aflevering 1.5</i>	<i>36</i>
1.2.15 nagewas (kaart 11)	18	<i>3.2 Ziekten van het koren</i>	<i>36</i>
<i>1.3 Graangewassen: delen van de plant</i>	<i>19</i>	3.2.1 moederkoren (kaart 18)	36
1.3.1 halm, stengel van de graanplant (kaart 12; afb. 2, a)	19	3.2.2 aaltjesziekte	37
1.3.2 strohalm	20	3.2.3 doorschieten	37
1.3.3 blad van de korenhal (afb. 2, b)	21	<i>4. Graanoogst op de akker</i>	<i>37</i>
1.3.4 knoop van de korenhal (afb. 2, c)	21	<i>4.1 Algemeen</i>	<i>37</i>
1.3.5 geleding (afb. 2, d)	22	4.1.1 oogsten	37
1.3.6 aar (afb. 2, e)	22	4.1.2 oogst (werkzaamheden)	38
1.3.7 baard (kaart 13; afb. 2, f)	22	4.1.3 oogst (opbrengst)	38
1.3.8 haverbel (afb. 1, b, 1)	23	4.1.4 (goede) opbrengst geven	39
1.3.9 maïskolf (afb. 1, g, 1)	23		
1.3.10 lege maïskolf	23		

I.4

4.1.5	maïs oogsten	39	4.6.3	binder	69
4.1.6	kolven afstropen	39	4.6.4	garve, gebonden schoof (kaart 39; afb. 7)	69
4.2	<i>Maaien</i>	39	4.6.5	boekweitschoof (kaart 40)	72
4.2.1	maaien met de zicht (kaart 19, 20; afb. 5)	42	4.6.6	stoppeleinde van de schoof (kaart 41)	73
4.2.2	slaan met de zicht	44	4.6.7	kop van de schoof	73
4.2.3	zichter	44	4.6.8	stuiken	73
4.2.4	inkappen, eerste slagen maken met de zicht (kaart 21)	45	4.6.9	garveband (kaart 42, 43; afb. 7, a)	73
4.2.5	aftrekken, uitwinnen (kaart 22)	47	4.6.10	onderste band van de schoof	75
4.2.6	platliggen van graan (kaart 23)	47	4.6.11	muilband, bovenste band van de schoof	75
4.2.7	pikkeling, zwad met één slag afgepikt	48	4.6.12	rij schoven in het veld (kaart 44)	76
4.2.8	hoeveelheid halmen voor een halve schoof (kaart 24)	49	4.6.13	schoven opzetten in een hok (kaart 45)	77
4.2.9	geleg, hoeveelheid halmen voor een hele schoof (tussenlemma)	49	4.6.14	graanhok, stuik, mandel (kaart 46; afb. 7)	79
4.2.10	graanzwad, rij gemaaide halmen (kaart 25, 26)	50	4.6.15	haverhok (kaart 47)	79
4.2.11	maaipad (kaart 27)	52	4.6.16	boekweithok (kaart 48)	80
4.2.12	maaipad voor de machine (kaart 28)	52	4.6.17	menneke, binnenste deel van het hok (kaart 49)	80
4.2.13	pad aanmaaien	54	4.6.18	hok opbinden	81
4.3	<i>Zicht</i>	54	4.6.19	langgerekt hok	82
4.3.1	zicht (kaart 29, 30; afb. 5)	54	4.6.20	rij hokken in het veld (kaart 50)	83
4.3.2	steel van de zicht (kaart 31)	56	5.	<i>Binnenhalen van de oogst</i>	84
4.3.3	handvat van de zicht	57	5.1	<i>Van het veld naar het erf</i>	84
4.3.4	schottel	57	5.1.1	oogst binnenhalen (kaart 51, 52)	84
4.3.5	polsband	57	5.1.2	beginnen te oogsten	86
4.3.6	blad van de zicht (kaart 32)	58	5.1.3	opsteken van de schoven	86
4.3.7	mathaak (kaart 33; afb. 5)	58	5.1.4	opsteker (kaart 53)	86
4.3.8	steel van de mathaak	60	5.1.5	tasser op de wagen (kaart 54)	87
4.3.9	gleuf in de steel van de mathaak	60	5.1.6	op de wagen tassen	88
4.3.10	metalen deel van de mathaak	60	5.1.7	laag schoven op de wagen (kaart 55)	88
4.4	<i>Graan maaien met de zeis</i>	61	5.1.8	sluitlaag	89
4.4.1	graan maaien met de zeis	61	5.1.9	karlaken	90
4.4.2	graanzeis	61	5.1.10	rijzen, uit de aren vallen (kaart 56)	90
4.4.3	afleggen	61	5.1.11	graan stapelen in de schuur (kaart 57)	91
4.4.4	aflegger	62	5.1.12	afsteker	92
4.4.5	overmouwen	62	5.1.13	tasser in de schuur	93
4.4.6	hoofddoek (kaart 34)	62	5.1.14	bijgooier (kaart 58)	93
4.5	<i>Graanmaaimachine</i>	63	5.1.15	laatste voer	94
4.5.1	maaien met de machine	63	5.1.16	stapel in de schuur (tussenlemma)	94
4.5.2	graanmaaimachine (kaart 35)	64	5.1.17	plek waar men stapelt (tussenlemma)	94
4.5.3	voerman op de maaimachine	65	5.1.18	buitenstaande korenmiot (kaart 59; afb. 8)	94
4.5.4	pikbinder (kaart 36, 37; afb. 6)	65	5.1.19	stromijt	96
4.5.5	wiekenstel van de pikbinder	67	5.1.20	korenmiot zetten (kaart 60)	97
4.5.6	maaidorser	67	5.1.21	wattering van de mijt (kaart 61)	98
4.6	<i>Schoven opzetten</i>	67	5.1.22	mijt afdekken	98
4.6.1	schoven maken	67	5.1.23	dak van de mijt	99
4.6.2	schoven binden (kaart 38)	67	5.1.24	spits, kop van de mijt	99

5.2.	<i>Laatste werkzaamheden op het land</i>	99	6.2.4	kopdorser	134
5.2.1	nascharren, naoogsten	99	6.2.5	breeddorser	135
5.2.2	naoogstrijf	100	6.2.6	combine	136
5.2.3	bussel geharkte aren (kaart 62)	101	6.3	<i>Wannen en opslag van het graan</i>	136
5.2.4	aren lezen (kaart 63)	102	6.3.1	wannen met de wan	136
5.2.5	armvol	103	6.3.2	wan (afb. 13)	137
5.2.6	zang, bussel gelezen aren (kaart 64)	103	6.3.3	kaf	137
5.2.7	bundel zangen (kaart 65)	104	6.3.4	wannen met de wanmolen (kaart 82)	138
5.2.8	stoppels	105	6.3.5	wanmolen (afb. 14)	138
5.2.9	stoppelland	106	6.3.6	vleugels in de wanmolen (kaart 83)	140
6.	<i>Dorsen</i>	106	6.3.7	zeef in de wanmolen (kaart 84)	141
6.1	<i>Dorsen met de vlegel</i>	106	6.3.8	zandzeef, onderste zeef in de wanmolen	142
6.1.1	dorsen	106	6.3.9	schuif in de wanmolen	143
6.1.2	dorsen met de vlegel	107	6.3.10	opnieuw wannen	143
6.1.3	maathouden bij het dorsen	107	6.3.11	zeven met de handzeef (kaart 85)	144
6.1.4	onregelmatig dorsen	108	6.3.12	handzeef (kaart 86; afb. 15)	145
6.1.5	grof dorsen (kaart 66)	108	6.3.13	graanschop, schepschop (kaart 87; afb. 16)	146
6.1.6	grof gedorst stro (kaart 67)	110	6.3.14	omzetten	148
6.1.7	geselblok (afb. 9)	111	6.3.15	graanschep (afb. 17)	148
6.1.8	dorsvlegel (kaart 68; afb. 10)	111	6.3.16	meelschep	148
6.1.9	vlegelstok (kaart 69; afb. 10, a)	113	6.3.17	graanzak	149
6.1.10	vlegelknuppel, slaghout (kaart 70; afb. 10, b)	114	6.3.18	opstapelen van graanzakken	149
6.1.11	kap aan de vlegelstok (afb. 10, c)	114	6.4	<i>Stro snijden</i>	149
6.1.12	kap aan de vlegelknuppel (afb. 10, d)	115	6.4.1	haksel	149
6.1.13	vlegelband (kaart 71; afb. 10, e)	117	6.4.2	strosnijbak (kaart 88; afb. 18, a)	151
6.1.14	dorsstok	117	6.4.3	strosnijzel (afb. 18, b)	152
6.1.15	dorsvloer (tussenlemma)	117	6.4.4	strosnijmes (kaart 89; afb. 18, c)	152
6.1.16	dorsbed, laag schoven op de dorsvloer (kaart 72; afb. 11)	117	6.4.5	blad van het strosnijmes	153
6.1.17	dorsbed aanleggen	118	6.4.6	handvat van het strosnijmes	153
6.1.18	eerste rij schoven van het dorsbed	119	6.4.7	strosnijmolen	153
6.1.19	tweede laag schoven van het dorsbed	120	<i>Register</i>		154
6.1.20	rij van de bovenste laag	120			
6.1.21	schoven ontbinden	120			
6.1.22	schoven opschudden	120			
6.1.23	stro binden	121			
6.1.24	stro (kaart 73)	121			
6.1.25	strowalm (kaart 74)	122			
6.1.26	strowis	124			
6.1.27	bussel uitgedorst stro (kaart 75)	124			
6.1.28	afkammen (kaart 76)	125			
6.1.29	bussel kort stro (kaart 77)	127			
6.1.30	graanafval (kaart 78)	128			
6.1.31	spikken (kaart 79)	130			
6.1.32	dorsvloer keren (kaart 80)	131			
6.1.33	bezem	132			
6.2	<i>Dorsen met de machine</i>	133			
6.2.1	dorsen met de dorsmachine	133			
6.2.2	dorsmachine (kaart 81; afb. 12)	133			
6.2.3	rosmolen	134			

I.4

<i>Kaarten</i>			
1. Telen, verbouwen	1	56. Rijzen, uit de aren vallen	90
2. Groeien	3	57. Graan stapelen in de schuur	91
3. Stengel, steel	6	58. Bijgooier	91
4. Graan, koren	8	59. Buitenstaande korenmijt	91
5. Rogge	9	60. Korenmijt zetten	91
6. Gerst (a; klankkaart)	12	61. Wattering van de mijt	91
7. Gerst (b; klankkaart)	13	62. Bussel geharkte aren	101
8. Tarwe	14	63. Aren lezen	101
9. Mais	16	64. Zang, bussel gelezen aren	101
10. Groenvoer	18	65. Bundel zangen	101
11. Nagewas	19	66. Grof dorsen	109
12. Halm, stengel van de graanplant	20	67. Grof gedorst stro	110
13. Baard	23	68. Dorsvlegel	111
14. Zaad, zaaigoed	26	69. Vlegelstok	111
15. Graankorrel	27	70. Vlegelknuppel, slaghout	111
16. Zaaikleed	30	71. Vlegelband	116
17. Zaaikorf, zaaibak	32	72. Dorsbed, laag schoven op de dorsvloer	118
18. Moederkoren	36	73. Stro	121
19. Graan maaien met de zicht en met de zeis (volkskundige kaart)	43	74. Strowalm	121
20. Maaien met de zicht	44	75. Bussel uitgedorst stro	121
21. Inkappen, eerste slagen maken met de zicht	45	76. Afkammen	126
22. Aftrekken, uitwinnen	46	77. Bussel kort stro	127
23. Platliggen van graan	48	78. Graanafval	129
24. Hoeveelheid halmen voor een halve schoof	49	79. Spikken	130
25. Gezwad, rij gemaaide halmen (a)	50	80. Dorsvloer keren	131
26. Gezwad, rij gemaaide halmen (b)	51	81. Dorsmachine	131
27. Maaipad	52	82. Wannen met de wanmolen	139
28. Maaipad voor de machine	53	83. Vleugels in de wanmolen	141
29. Zicht	54	84. Zeef in der wanmolen	142
30. Pik (betekeniskaart)	55	85. Zeven met de handzeef	143
31. Steel van de zicht	56	86. Handzeef	144
32. Blad van de zicht	58	87. Graanschop, schepschop	146
33. Mathaak	59	88. Strosnijbak	150
34. Hoofddoek	63	89. Strosnijmes	152
35. Graanmaaimachine	64		
36. Pikbinder	65		
37. Zicht- en pikmachine (betekeniskaart)	66		
38. Schoven binden	68		
39. Garve, gebonden schoof	70		
40. Boekweitschoof	71		
41. Stoppeleinde van de schoof	72		
42. Garveband	74		
43. Aantal banden om de garve (volkskundige kaart)	75		
44. Rij schoven in het veld	76		
45. Schoven opzetten in een hok	77		
46. Graanhok, stuik, mandel	78		
47. Haverhok	80		
48. Boekweithok	81		
49. Menneke, binnenste deel van het hok	82		
50. Rij hokken in het veld	83		
51. Oogst binnenhalen (a)	84		
52. Oogst binnenhalen (b)	85		
53. Opsteker	87		
54. Tasser op de wagen	88		
55. Laag schoven op de wagen	89		

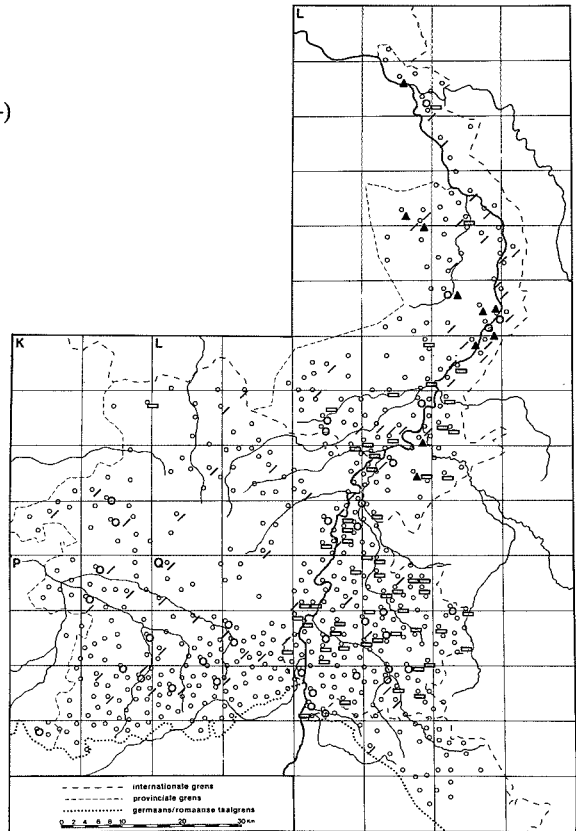
<i>Afbeeldingen</i>			
1. Graangewassen:	10	18. Strosnijders:	151
a. rogge (<i>Secale cereale</i> L.)		a. strosnijbak	
b. haver (<i>Avena sativa</i> L.; met b, 1: haverbel)		b. strosnijzeel	
c. evene (<i>Avena strigosa</i> Schreber)		c. strosnijmessen	
d. gerst (<i>Hordeum</i> L.)			
e. tarwe (<i>Triticum</i> L.)			
f. boekweit (<i>Fagopyrum esculentum</i> Moench)			
g. maïs (<i>Zea mays</i> L.; met g, 1: maïskolf)			
2. Delen van de graanplant:	21		
a. stengel			
b. blad			
c. knoop			
d. geleding			
e. aar			
f. baard			
3. Zaaigerei:	31		
a. zaaikleed			
b. zaaikorf			
c. zaaibak			
4. Zaaimachine	34		
5. Zicht en mathaak:	40		
a. gebruik van beide			
b. blad door steel vd mathaak			
c. zicht met „schottel”			
d-g. wijze van voeren: 3 fasen in 4 foto's			
6. Graanmaaimachine: de pikbinder	67		
7. Gebonden schoof in graanhok	69		
a. garveband			
8. Korenmijt, v.l.n.r. de „peer”, de „appel” en de vierkante mijt	94		
a. waterring			
9. Geselblok:	111		
a. „haspel”			
b. „schoofreek”			
10. Dorsvlegel:	114		
a. vlegelstok			
b. vlegelknuppel			
c. kap van de vlegelsteel			
d. kap van de vlegelknuppel			
e. vlegelband			
f. bevestiging zonder kap			
11. Dorsbed:	119		
a. eerste rij schoven			
b. tweede laag			
12. Dorsmachines	135		
13. Wan	137		
14. Wanmolen	140		
15. Graanzeef:	145		
a. opgehangen in de schuur			
b. ronde handzeef			
16. Houten graanschop	147		
17. Graanschep	148		

Kaart 1. TELEN, VERBOUWEN

- zetten
- ▲ bouwen, verbouwen
- = trekken en sst. (aan-, op-, groot-)
- / kweken

1. Teelt van gewassen, gewasnamen

1.1. Algemeen

1.1.1 TELEN, VERBOUWEN (kaart 1)

(N Q, 9; L 1 a-m; S 20; Wi 43; monogr.)

[Het voor gebruik tot ontwikkeling brengen van een gewas.

Zie ook de meer specifieke lemma's ZAAIEN (2.1) en POTEN, PLANTEN in aflevering I.5.

Voor **twachten** zie Rutten, *Haspengouwsch Idioticon* 239: „winnen van zaad”.]

zetten: *zetā* K 358, L 164, 266, 269, 269a, 291, 318, 318b, 322, 373, 420, 426, P 50, 51, 120, 211, Q 20, 80, 83, 98, 99*, 111, 117a, 156, 187, 201, 202, 203; *zetā* K 318, P 177; *zetā* L 299, 377, P 188, Q 36, 81a, 158, 192, 198a; *zitā* Q 198, 198b; **opzetten:** *op>zeta* Q 198b; **bouwen:** *boʷā* L 211, 266, 269b, 295, Q 121; *buʷā* L 382; **verbouwen:** *vərbouʷā* L 159a, 209, 269, 270, Q 95; *vərbouʷā* Q 113, 193; *vərbuʷā* L 330, 382; *vərbuʷā* Q 20; **trekken:** *trəkā* L 164, 217, 290, 292, 299, 318, 321,

321a, 331, 332, 333, 374, 378, 382, 426, 427, 430, 432, Q 13, 16, 20, 29, 30, 32, 33, 39, 95, 96c, 97, 98, 99, 103, 105, 110, 111, 113, 116, 117b, 118, 121, 187, 198, 204a, 208; *trəkā* Q 96b; *trəkā* L 294; *trējka* L 387; *treka* Q 35, 202; **aantrekken:** *āntrəkā* L 378, 382, 422, Q 22, 30, 102, 113, 116, 196, 198; **optrekken:** *optrekā* L 328, 374, Q 101; *optrekā* Q 12; *optreʷan* K 278; **groottrekken:** *grōjttrəkā* L 425; **kweken:** *kwēka* K 315, L 164, 165, 191, 210, 211, 213, 215, 217, 246a, 248, 249, 250, 266, 267, 268, 269, 271, 288, 295, 296, 297, 298, 300, 320, 326, 327, 328, 329, 368, 378, 387, 417, 419, Q 1, 71, 89, 93, 95, 101, 156, 168, 207; *kwēʷka* Q 203; *kwejka* L 266, Q 95, 102; *kwikā* L 355, 360, 413, P 51, 55, 176, 179, 188; *kwīʷka* K 358, L 246, 286, 289, 313, 372, P 50, Q 2, 27; *kwiaʷan* K 353; *kwēka* L 423, P 176, Q 19, 249; *kwēka* P 192, Q 1, 12; *kwēka* Q 78, 83; **telen:** *tēla* L 318b, 330; *tējla* Q 71; *tēla* L 165, 213, 215a, 289, 320a; *tjāla* L 289; **brengen:** *breŋā* Q 28; *breŋā* Q 111; **akkeren:** *akārā* L 290, 291; *ekārā* L 265; **zaaien:** *zējā* L 265; **poten:** *pōtā* L 209, 265; *pōtā* L 217; **planten:** L 325; **uitplanten:** *utpla.nā* Q 175; **scharren:** *šērā* Q 97, 198b; **nieuwscharren:** *njšq̄rā*

I.4

Q 20; **schaar trekken:** *šōr treka* Q 15, 204a; **labeuren:** *labōra* K 357; **winnen:** *venā* P 117; **twachten:** *twaxta* P 211; **tuchten:** *tsøxtā* Q 222.

1.1.2 GEWAS

(L 1, a-m; S 20; monogr.)

[Collectief voor geteeld of geteeld woord op het veld.]

gewas: *gāwas* K 353, 358, L 165, 191, 209, 210, 211, 215, 215a, 216, 246a, 249, 267, 268, 269, 288, 289, 295, 298, 299, 300, 313, 320, 321, 323, 325, 327, 328, 330, 331, 372, 374, 377, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 417, 422, 429, 430, 431, 432, 434a, P 55, 176, 179, 188, 211, Q 1, 2, 12, 16, 20, 22, 27, 29, 32, 32a, 83, 89, 95, 96a, 97, 98, 101, 102, 103, 168; *gāwās* L 164, 213, 296, 378, 425, Q 104a, 105; *gāwās* L 217, 245, 246, 248, 250, 427, Q 178; *gāwōs* L 290, 291; *gāwes* Q 30, 33, 35, 111; *gāwasā* (mv.) L 271, 293, 299, Q 34, 95; *gāwāsā* (mv.) Q 208; **was:** *wās* Q 191*; *wēs* Q 121; **wasdom:** *wasdōm* L 419; **gewin:** *gāwen* K 358; **vruchten:** *vrøxtā* L 266, 292, 429, Q 192; *vrøxtā* Q 111; **schaar:** *sxōr* L 297; *šōr* L 333, Q 110; **plant:** Q 99; *plent* Q 284; *pla.nā* (mv.) Q 3; **geboons:** *gābōns* Q 196, 196a; **knoopjes:** *knøipkās* L 318.

1.1.3 UITKOMEN

(JG 1a, 1b; monogr.; add. uit S 17)

[Het boven de grond uitkomen van het gekiemde zaadkorreltje.]

uitkomen: *ōtkōmān* K 278; *ōtkōmā* K 314, 318, 353, 358, P 44, 45; *ōtkō.mā* K 357, 359, P 46; *ōtkōmān* K 315; *ōtkōimā* P 49, 50; *ōtkoumā* P 47; *ōtkoumā* P 48; *ō.tkoumā* P 177a; *ō.tkō.mā* P 58; *ō².tkoumā* P 118, 118a; *ō.tkōmā* K 317a; *ōtkoumā* Q 158a; *ō.tkō.mān* L 352; *ō.tkōmā* K 360; *ō.tko.mā* Q 154; *ō.tko.mān* L 413; *ō.tkōmā* K 361; *ō.tkō.mā* L 414, P 51, 55, 56, Q 2a, 71, 72, 76; *ō.tkō.mā* Q 2; *ō².tkōmā* P 57; *ō².tkō.mā* Q 161; *ō².tkō.mā* P 195, 197, Q 2a, 73, 74, 75, 78, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 159, 165, 166; *ō².tkoumā* P 177, 184, 186; *ō².tkō².mā* P 121; *ō².tkoumā* P 187, 188, 220, 223; *ō².tkoumā* P 192; *ō².tkō².mā* P 52; *ō².tkū².mā* Q 1; *ō².tkou².mā* P 119; *ō².tkō².mā* P 57, 224; *ō².tkoumā* P 120; *ō².tkō.mā* L 354; *ō².tkō².mā* Q 81a; *ō².tkoumā* Q 83; *ō².tkū².mā* Q 3; *ō².tkō².mā* Q 77, 155; *ō².tkō.mān* L 355; *ō².tkō².mā* Q 167; *ō².tkoumā* Q 93; *ō.tkoumā* Q 168a, 170, 171; *ō.tkoumā* Q 84, 90; *ō.tko.mān* L 420; *ō.tkoumā* Q 89, 174; *ō².tkō.mā* Q 164; *ō².tkō².mā* Q 160; *ātkōmā* P 174; *ātkoumā* P 115, 172, 173, 176a; *ātkou².mā* P 179; *ātkoumā* P 175, 176, 178, 180, 182, 218, 219, 227; *ay.tkō.mā* Q 162, 163, 168, 169, 177, 181, 182, 240, 241, 242; *ētkōmā* P 214; *ētkou².mā* P 113, 117; *utkomā* L 369; *utko.mā* L 319; *ūtkomā* L 423; *ūtkō.mā* L 421; *ū.tkomā* L 314, 330, Q 30; *ū.tko.mā* L 370, 371, 372, 422,

424, Q 6, 7, 8, 87, 88, 91, 96c, 188; *ū.tko.mān* L 419; *ū.tkō.mā* L 312, 313, 315, 316, Q 9, 10, 11, 12, 13; *ū.tkō.mān* L 282, 286; *ū.tkōmā* L 353, Q 95, 172; *ū.tkū².mā* L 317, 416, 417, 418, Q 5; *ū.tkoumā* Q 175, 178, 179; *ū.tko.mā* L 362; *ūtkō.mā* L 360, 367; *ū.tko.mā* L 358, 361, 366, 368, 415; *ū.tkū².mā* L 356; *ū.tkū².mā* L 364, 365; *ū.tkū².mā* L 359, 363; *ū.tkou².mā* Q 94; **opkopen:** *ōpkōmā* Q 95; **piepen:** *pīpān* K 316; *pīpā* P 227; **kijnen:** *kēnā* Q 192; **schieten:** *sxi².tā* Q 1; *šitā* L 374; *šitā* Q 168; **opschieten:** *ōpsētā* Q 95; **uitspringen:** *ū.tsprenā* Q 7.

1.1.4 GROEIEN (kaart 2)

(RND 124; L 32, 13; L 44, 45; monogr.; add. uit A 3, 16; L 4, 16; L A2, 374)

[De algemene benaming voor het groter worden van het gewas.

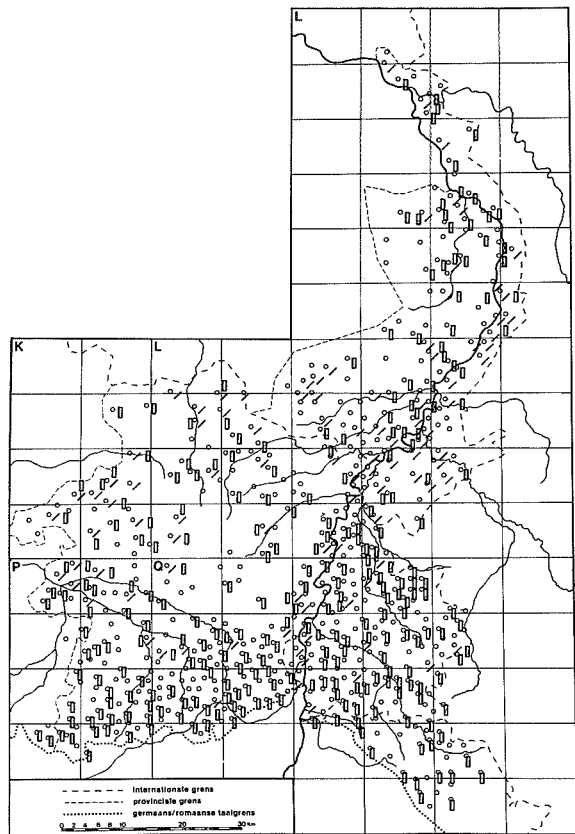
Het oude Limburgse woord is **wassen**; zoals de kaart laat zien, komt de term **groeien** onder invloed van het Nederlands echter al in bijna heel Limburg voor. **Aarden** betekent eigenlijk „goed groeien, goede opbrengst laten verwachten”, evenals **(ge)dijen en tieren** in het tweede deel van het lemma. De benaming **struiken** betekent „een struik vormen” in de uitdrukking „het koren is al goed gestruikt” (Q 111).

De opgeveen antwoorden voor „dat gewas gedijt niet” staan achter in het lemma bijeen.]

wassen: *wasān* K 278, 314, 315, 353, 360, L 314, 353, 354, 355, 418, Q 14; *wasn* K 359, 361, L 413; *wasā* K 278a, 316, 317a, 318, 357, 358, 360, L 159a, 164, 192, 213, 215a, 245, 248, 249, 265, 265c, 266, 267, 270, 282, 288a, 290, 291, 292, 293, 294, 298, 299, 313, 316, 317, 318, 319, 320, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 352, 356, 360, 364, 366, 368, 371, 375, 381b, 382, 386, 415, 416, 417, 420, 421, 422, 425, 426, 428, 429, 430, 431, 432a, 433, 434, P 44, 45, 46, 47, 48, 48a, 50, 51, 55, 57, 58, 107a, 113, 115, 117, 119, 120, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 188, 192, 195, 196, 197, 211, 211a, 212, 218, 219, 222, 223, 227, Q 2, 3, 7, 9, 10, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 78, 82, 83, 86, 88, 89, 91, 93, 96a, 96b, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 111, 112, 113, 113a, 115, 118, 119, 156, 162, 163, 168, 168a, 170, 171, 172, 176a, 177, 178, 179, 183, 188, 192, 193, 193a, 195, 197, 200, 201, 202, 203, 203b, 208, 222; *wāsā* L 163, 165, 192a, 209, 210, 213, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244c, 246, 246a, 246b, 247, 268, P 52, 176, 184, 192, 197, Q 5, 71, 72, 74, 75, 77, 79, 80, 117, 117a, 121, 121c, 154, 156, 160, 161, 162, 166, 167, 180, 181, 196, 199, 200, 203, 203a, 204, 204a, 205, 205*, 206, 208, 210, 211, 222, 240, 241, 247, 247a, 249, 251, 253, 254, 255, 259, 260, 262, 263, 278, 279, 284; *wāsā* Q 252; *wasn* L 414, Q 1; *wasā* L 268; *wōsā* Q 6; *wōsā* L 291, P 176; *wēsā* K 357, P 214; *wēisā* P 179, Q 20;

Kaart 2. GROEIEN

▭ wassen
 / groeien

wos (vervoegde vorm, „het koren wast”) Q 173, 175; *wes* (id.) L 381; **groeien**: K 315, L 413, 416, Q 21; *gruijə* K 316, 317, 317a, 318, 353, 357, L 115, 164, 210, 213, 281a, 290, 314, 355, 371, P 44, 45, 46, 50, 51, 211, Q 83, 162; *grōiən* K 314; *grōiə* L 271, 282, 289, 296, 297, 298, 299, 312, 313, 326, 369, 422, Q 12, 121; *grōiə* L 246, 248, 249, 269, 270, 271, 286, 288, 288a, 288b, 289, 291, 295, 298, 300, 313, 316a, 325, 328, 329, 330, 331, 372, 373, 376, 377, 378, 381, 381a, 382, 383, 385, 387, 423, 432, P 55, 120, Q 19, 20, 32, 39, 74, 88, 95, 95a, 96a, 101, 102, 116, 117, 188, 192, 195, 196, 198, 201; *grōiə* L 250, 269; *grōn* L 414; *grōə* Q 1, 78, 102; *grōiə* L 165, 191, 192, 213, 214, 214a, 216a, 244c, 247, 249, 250, 266, 268, 270, 286, 289a, 289*, 292a, 298, 322, 353, Q 20; *grūiə* L 216, 318, 318b, 320, 329, 374, 375, Q 95; *groiə* P 50; *groiə* K 357, 359; *grōiə* L 372, 420, Q 10, 12, 95; *grēiə* L 360a; *grēiə* L 371; **aarden**: K 316, 357, L 312, 313, 362, 416, 420, P 177, 197, Q 1, 9, 10, 78, 196; *ōrt* (vervoegde vorm, „het koren aardt”) K 315, Q 3; *iōrt* (id.) K 317; *ōrt* (id.) P 121; *ōt* (id.) Q 71, 168a; **aard hebben**: L 282, 316; **struiken**: *strūka* Q 111, 192; **in de schauwen komen**: *en da*

šowə koma Q 192 (gezegd van haver); **rijpen**: *rī.pa* Q 192, 284; **groenen**: *jrōnən* Q 255; **blanken**: *blankə* Q 192 (van groen tot geel worden; bij het rijpen van graangewassen); de volgende woordtypen zijn opgaven voor de uitdrukking „(dat gewas) gedijt (hier niet)” uit L 32, 13: **is (niet) goed**: (*da*)s (*ni*) *gō* K 316; **mag (niet) gedaan worden**: L 316; **gedijen**: K 318, L 313, 316, 360, P 46, 54, 58, 116, 176, 183, 218, 219, Q 8, 9, 12, 78, 84, 86, 88, 91, 95, 168a, 172, 175, 179, 247, 284; **dijen**: Q 78, 90, 179, 180; **willen**: K 357, 359, 361, L 313, P 56, 177, 184, Q 1, 74, 78; **gaan**: K 314, L 358, 362, 369, 371, P 189, Q 12, 88; **staan**: P 46, 185; **gewinnen**: K 358; **deugen**: L 286, 316; **pakken**: P 47, 50, 119, Q 10, 78, 156, 168a; **lukken**: K 357, P 219, Q 252, 259; **geluk brengen**: P 192; **opbrengen**: Q 175; **trekken**: K 317, Q 12; **tieren**: Q 178; **plaats geven**: P 176; **helpen**: P 175; **voegen**: L 289; **schieten**: K 353, Q 95; **accorderen**: K 314; **mogen**: L 368; **telen**: K 353, Q 158; **houden**: Q 118, 162.

I.4

1.1.5 GROEI

(L 8, 7a; monogr.)

[Opgaven voor de uitdrukking „er zit geen groei in”.]

was: *was* K 353, 358, 360, L 317, 354, 368, 420, P 57, Q 9, 83, 178, 179; *was* L 366; *wās* P 186, Q 72, 79, 284; *wōs* Q 78; **wasdom:** *was-dōm* L 319, 353, 371, 382, Q 10; *waxsdōmā* Q 284; **groei:** *grūi* Q 167; *grōi* Q 10, 12; *grōi* L 313, Q 95, 102, 188, 191*, 196; *grōi* L 286, 314, 316; **aard:** *ārt* K 315; *ārt* Q 12; **leven:** *lēvān* L 313, 355; *lēvā* P 211; **trek:** *trek* L 418, Q 1; **fut:** L 417; **voortgang:** *vārāgāy* P 176; **voortgang:** *votsgāy* P 188; **tier:** *tir* Q 83; **scheut:** *sxōt* L 314; de volgende opgaven zijn uitdrukkingen: **(het) doet:** *dōg* Q 89; **(het) wordt:** *twer* Q 278; **(dat) gaat niks vooruit:** *gejt neks vārut* Q 88; **het schikt zich niet:** *āt šek zex nēt* L 416; **wil niet op:** *(da) wēlt nē up* L 422; **het treurt:** *āt trōrt* Q 12.

1.1.6 WELIG, GELP

(L 35, 61; monogr.)

[Opgaven voor de uitdrukking „de tarwe groeit welig, staat gelp”.

Derf betekent eigenlijk „onbaar, onrijp”.]

welig: *wēlex* L 414; *wilex* P 45, Q 71; *wēlex* L 317, 422, P 119; *wālix* L 420; **wellig:** *wēlex* K 315; **gellig:** L 366; **grellig:** P 57; **gewillig:** L 364; **goed:** *gut* K 278, L 414, P 50, 54, 57, 58, 115, 119, 176, 188, 214, 218, Q 1, 83, 89, 180; *gūt* P 171, Q 2; *guūt* K 359, L 312, P 45; *gōt* L 358, 364, 420, Q 91, 96c; *goāt* K 357; **schoon:** *sxōn* P 121, Q 83, 179; *sxōān* P 177; *sxon* K 316; *sxōn* K 278; *sxōn* L 286; *sxūn* L 355; *šūn* Q 3; *šūn* L 368, 415; *sxun* K 360, L 352, 414; *sxuan* K 318, Q 2; *sxaun* P 188, 197; **gelp(s):** L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **gelp:** L 271, 316, 317, 326, 330, 332, 362, 368, 371, 372, 415, 420, 422, Q 7, 12; *gel²p* L 286, 360, Q 2, 9, 10; *gōl²p* L 371; *gēl²p* L 288; *gul²p* L 415; **gelps:** Q 5, 88, 91, 95; *gel²pš* Q 113; **mals:** *mals* K 318, L 360, 413, 416, P 186, Q 71, 168; *melš* L 317; *mās* Q 86; **wassig:** *wesex* Q 21, 101; **gulzig:** L 316, 317, Q 1; **vrankig:** K 357; **fleurig:** P 121; **weelderig:** *weldrex* Q 88; *weld²rex* Q 156; **fel:** P 56, 58, 116, 121, 176, 181, 192, 211, 212, 219, Q 1; *feil* P 117; **ferm:** P 193, Q 156a; **fors:** Q 88; **straf:** Q 179; **haar:** *hō²r* („t koren staat –, gelijk – op d'n hond”) Q 1; **in volle fleur:** *en vōla flō²r* P 197; **wast geweldig:** *wāšt gawēldex* L 282; **derf:** *der²x* L 355.

1.1.7 BLOEIEN

(JG 1a, 1b; L A2, 373; L 32, 77, R 1, 37; monogr.)

[De algemene uitdrukking voor het in bloei staan of bloesem dragen van planten en gewassen. In het materiaal-JG is uitdrukkelijk opgegeven dat

het om het bloeien van koren gaat.

In dit lemma worden de werkwoorden bijeengezet; in het volgende lemma komen de zelfstandige naamwoorden aan bod.]

bloeien: *bluiā* K 316, 353, L 265, 316, 317, 414, P 44, 45, 46, 48, 51, 176, 189, Q 86; *bluiān* K 278, 314, 315, 358; *blūiā* K 317; *blūn* L 353; *blīiā* L 289, 292, 293, 314, 317, 318, 318b, 319, 321a, 322a, 324, 326, 369, 370, 371, 372, 382, 419, 420, 421, 422, 423, P 196, Q 13, 117b, 259; *blīā* K 278, 357, 359, L 286, 313, 414, Q 162; *blīuā* Q 284; *blīnā* Q 253; *blōiā* K 317a, L 164, 371, 383, P 188, Q 36, 39, 73, 99, 109, 111, 111*, 113, 116, 117a, 118, 119, 121, 160, 188; *blōiān* K 314; *blōiā* L 192a, 214, 250, 267, 271, 295, 296, 297, 298, 299, 325, 327, 328, 329, 331, 331a, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 383, 419, 421, 422, 423, 424, 431, 432, 432a, P 197, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 19, 21, 22, 88, 95, 96, 96a, 96c, 98, 99, 100, 101, 104a, 192, 196, 198, 201, 203, 203a, 247, 253, 255; *blōiān* K 278; *blōān* Q 1, 78; *blōn* K 358, 359, 360, 361, L 414, P 176, 183; *blōā* K 278, L 270, 271, 291, 414, 428, P 119, 121, 214, 218, Q 1, 95, 198; *blō* P 58; *blōnā* Q 204a, 207, 208, 252, 253; *blōiā* K 318, P 121, Q 74, 78, 153, 156, 157, 157a, 158, 164, 166, 167, 172, 175, 178, 179; *blōiān* K 315, 316; *blōiā* K 357, L 115, 163, 165, 191, 192, 209, 210, 213, 216, 247, 248, 266, 288, 316, 316a, 352, 354, 369, 384, 385, 386, 420, 425, 430, 434a, P 58, 116, 118a, 176, 176a, 177, 179, 183, 184, 185, 187, 192, 197, 219, 223, Q 20, 34, 35, 38, 71, 74, 78, 79, 121, 152, 201, 202, 203, 222; *blōiān* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 353; *blōn* K 358, L 352, 413, P 44, 176, Q 75, 76; *blōā* P 46, 49, 50, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 172, 173, 174, 175, 177, 177a, 178, 179, 180, 182, 184, 188, 218, 219, 220, 224, 227, Q 2, 71, 74, 77, 79a, 155, 158a, 161, 165; *blō* Q 80, 154; *blōuā* Q 240, 241; *blōiā* K 318, 357, L 416, Q 10, 12, 91; *blōā* Q 284; *blaiā* K 357, P 45, Q 81a, 83, 89, 156, 162, 163, 168, 168a, 169, 170, 173, 176a, 177, 180, 181, 182, 242; *blēn* L 355; *blē* Q 168a; *blēiā* L 356, 360, 360a, 363, 364, 415, P 51, Q 2, 5, 72, 82, 84, 87, 90, 91, 94, 167, 171, 174, 175; *blēn* Q 2; *blēā* P 55, 56, Q 72; *blēiān* L 360; *blēn* Q 2, 2a; *blēā* P 52, 53, 57, Q 2a, 3; *blīiā* L 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417, 418, P 54, 56, 57, Q 83; **bloemen:** K 353, L 282; *blumā* P 47, 49; **blozen:** *blōys* (vervoegde vorm) Q 78; **floreren:** *flārēra* L 382.

1.1.8 BLOEI

(L 32, 76; monogr.)

[Opgaven voor de uitdrukking „in (de) bloei staan”; het zelfstandig naamwoord.]

bloei: *blui* K 278, 314, 315, 316, 318, 358, 359, L 312, 313, 355, 414, P 45, 176, 189, Q 86; *bluiā* L 316, P 119, 121; *blu* K 318; *blīi* L 289, Q 252, 259; *blōi* L 371, Q 156; *blōi* L 372, 420, P 175, 197,

219, Q 8, 9, 88, 93, 196, 199; *bl̥* K 361, L 413, P 119, Q 281; *bl̥ə* P 188; *bl̥i* L 282, 286, 312, 352, P 176, 177, 185, 218, 219, Q 20, 158, 172, 175, 178, 179; *bl̥ə* Q 74, 78, 79; *bl̥i* Q 10, 12, 91; *blai* K 357, Q 170, 180; *bl̥i* L 360, Q 168a, 172, 175; *bli* Q 2; *bli* L 358, 360, 368, 416, 418; **bloem**: K 278, 314 (de bloem staat er op), 317, 353, L 282, 355, P 45, 46, 47, 50, 171, 175, 183, 195, Q 2; *bl̥om* K 357, 358, Q 1, 71; *bl̥ōm* L 316, 317; *bl̥ōm* L 414, 418, P 57; *bluym* Q 156; **bloesem**: K 317 (in de bloesem); **was**: K 314 (in volle was); **fleur**: Q 2 (in volle fleur); *flur* Q 284; **mei**: *mē* L 430.

1.1.9 WORTEL

(JG 1a, 1b; L 8, 100a; L 15, 28; S 45; monogr.)
[Het deel van de plant dat onder de grond blijft. Het is in de materiaalverzamelingen overal duidelijk gemaakt dat het niet om groente gaat. Vergelijk daartoe de lemma's WINTERWORTEL en TUINWORTELJE in de aflevering over de moestuin.]

wortel: *wortal* K 278, 314, 317, 357, 358, 360, 361, L 164, 165, 191, 209, 210, 211, 213, 215, 215a, 217, 246, 246a, 248, 249, 250, 268, 269, 286, 288, 289, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 323, 325, 327, 328, 331, 333, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359 (mv. *w̥ortalə*), 360, 360a, 364, 367, 371, 372, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 413, 414, 416, 417, 418, 420, 421, 422, 426, 427, 431, 432, P 47, 51, 176, Q 1, 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 16, 22, 27, 30, 32, 32a, 33, 35, 88, 95, 96a, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 187, 196, 198, 201, 203; *w̥ortal* L 282, 361, 362, 419, 424, Q 6, 199; *w̥ortal* L 216, 429, Q 2, 196; *w̥ortal* L 370, Q 9, 96c; *wortal* L 358, 363, 365, 366, 368, 369, 385, 415, 423, 425; *wo.rtal* Q 200, 247, 247a, 282, 283, 284; *wortal* L 314; *wurtal* L 387, Q 29; *wyrtal* L 330, Q 20, 284; *wertal* P 51; *wortal* K 357, P 46 (mv. *wortalə*), 49, 50, 52, 53, 55, 56, 57 (id.), 58 (id.), 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 176b, 177, 177a, 178, 179, 180, 183, 184, 186, 187, 188, 192, 193, 195, 196, 197, 211, 212, 214, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 2, 72, 73, 74, 78, 81, 81a, 82, 83, 84, 87, 94, 113, 117b, 152, 153, 156, 157, 158a, 160, 161, 164, 165, 168, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 182, 202, 204a, 207, 241, 253, 257, 278, 283, 284; *w̥ortal* Q 2a, 71, 75, 76, 77, 79, 79a, 80, 89, 90, 91, 154, 155, 157a, 162, 163, 167, 168a, 169, 170, 172, 181, 209, 210, 240, 242, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 278, 279; *wortal* P 115, 182; *wo..tal* Q 252; *wortal* Q 118; *wortal* K 315, P 176, Q 278a; *wortal* K 316; *wortal* Q 188; *wortal* K 318, 359; *wortal* K 317, 317a, P 44, 45, 47, 48; *w̥ortal* K 353; *w̥ortal* K 315; *w̥ortal* K 314; *w̥ortal* K 353; *wortal* K 316; *ortal* P 118a; *wortal* Q 1; *wortal* Q 250; *w̥ortal* Q 121, 261, 262, 263; *wortal* Q 116, 208; *wo.rtal* Q 199, 200, 209, 210, 247, 247a, 248,

249, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 278, 279, 282, 283, 284; **worteltje**: *we.talka* Q 171.

1.1.10 STENGEL, STEEL (kaart 3)

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Stengel, als deel van een plant.]

stengel: *stɛŋəl* K 314, 358, L 314, Q 162, 167, 242; *stɛ.ŋəl* L 313; *stɛŋəl* L 286, 358, 360, 367, 368, 369, 414, 416, 417, 418, 423, P 47, 49, 50, 52, 53, 55, 58, 120, 121, 172, 219, Q 77, 84, 94, 152, 154, 157, 165, 172; *stɛ.ŋəl* L 356, 370, 372, 419, 420, Q 8, 11, 87, 90, 96c, 170, 188; *stɛŋəl* Q 208; *stɛŋəl* K 360, 361, Q 174; *stɛŋəl* Q 253; *stɛŋəl* Q 156; *stɛŋəl* Q 34; *st̥.ŋkəl* Q 12 (in het bijzonder van de erwt); **stam**: *stám* K 315, 316, P 51, 57, 195, 218, 220, Q 153, 159, 181; *stam* K 318, L 317, 355, 361, 362, 413, 415, P 46, 48, 52 (van kool), 56, 113, 115, 118a, 119, 120, 176a, 176b, 177, 177a, 178, 180, 184, 187, 188, 197, 223, 227, Q 1, 2a, 12, 72, 74, 75, 80, 83, 84, 88, 91, 155, 157a, 160, 161, 164, 166, 168, 168a, 169, 171, 175, 188, 240, 241; *stam* Q 7; **steel**: *st̥əl* K 317a, 353, L 317, 363, 364, 424, P 45, Q 6, 95; *st̥.l* K 360, L 282, 312, 314, 315, 316, 319, 352, 353, 356, 371, 413, Q 2, 71; *st̥əl* L 422; *st̥əl.l* Q 76, 79; *st̥i.l* P 224; *st̥əl* K 278; *st̥i.l* P 113, 117, 173, 175, 214; *st̥i.l* P 118; *st̥i.l* P 120, Q 78; *st̥i.l* P 186, Q 156, 157, 163, 167, 240; *st̥i.l* L 359, 365, 366, 416, 419, 421, Q 3, 5, 12, 13, 82, 158a, 182; *st̥i.l* Q 89; *st̥i.l* Q 179; *st̥i.l* Q 178; *st̥l̥ə* Q 284; **steeltje**: *st̥lkə* L 286; **stok**: *stok* Q 5, 9, 160; **spier**: *sp̥ir* P 174; *sp̥iər* P 44; *sp̥i̥r(ə)* P 182; **staart**: *stat* P 179, Q 79a; **stapel**: *st̥a.pəl* P 56 (in het bijzonder van de koolplant); **plant**: *pl̥a.nt* K 357.

1.1.11 BLAD, BLADEREN VAN EEN PLANT

(JG 1a, 1b; A 3, 1; L 1, a-m; L 4, 1; L 14, 16; L 32, 21; S 3; R 7, 25; R 12, 26; monogr.)

[Blad, als deel van een plant.

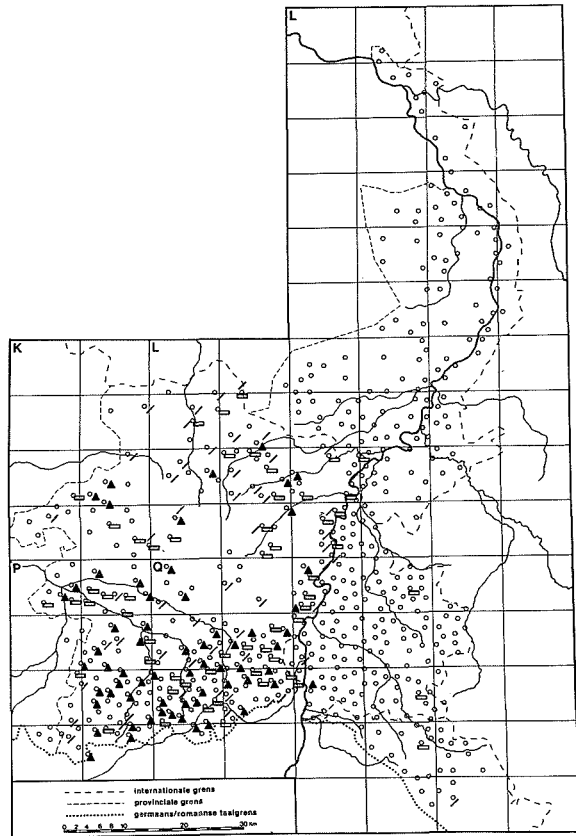
De meervouden en verkleinwoorden zijn apart behandeld.]

blad: *blat* K 278, 314, 315, 316, 317, 317a, 353, 357, 358, L 115, 159a, 163, 164, 165, 191, 192, 192a, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 215a, 216, 216a, 217, 245b, 246a, 247, P 44, 45, 46, 47, 48, 211, 211a, Q 112, 112b, 113, 113a, 115, 116, 117, 117a, 117b, 118, 119, 121, 121b, 121c, 201, 202, 203, 203a, 203b, 204a, 205, 205*, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 222, 253, 284; *blāt* L 292, 293; *blāt* K 360, L 244b, 244c, 245, 246, 246b, 247, 248, 249, 250, 265c, 266, 267, 268, 269, 271, 288, 288a, 288b, 289, 289a, 289*, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 318, 318b, 320, 321, 322, 322a, 323, 324, 324a, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 353, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 381, 381a, 381b, 382, 384, 385, 386, 387, 425, 426,

I.4

Kaart 3. STENGEL, STEEL

- ▭ = stengel
- ▲ = stam
- ∨ = steel

427, 428, 429, 429a, 430, 431, 432, 433, 434, 434a, Q 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 28, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 95, 95a, 96, 96a, 96b, 98, 99, 100, 101, 102, 103; 105, 106, 111, 111*, 168, 192, 193, 195, 196, 197, 199, 200; *blā.t* L 316, 317, 319, 355, 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, Q 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 96c; *blā².t* L 266, 283, Q 158; *blā².t* L 354; *bla* L 265; *blē.t* Q 177; *blē².t* Q 241; *blōt* K 318, L 289, 290, P 46, 48, 176, Q 86, 87, 93, 193, 198; *blō.t* K 359, 360, 361, L 413, 414, P 51, 56, 57, Q 1, 2a, 71, 72, 77, 82, 83, 84, 88, 90, 91, 94, 162, 163, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 179, 180, 181, 188, 240; *blō².t* L 353, P 49, 50, 52, 58, 113, 115; 117, 172, 173, 174, 175, 176a, 178, 180, 182, 183, 218, 219, 224, Q 155, 182; *blō².t* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 352, P 53, 54, 55, 118, 118a, 119, 120, 121, 173, 177, 177a, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 192, 195, 197, 220, Q 3, 5, 75, 76, 78, 79, 79a, 80, 89, 152, 153, 154, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 168a; *blō².at* P 227, Q 1; *blō².at* Q 74; *blōat* Q 214; *blō².at* P 179, 223; *blōat* Q 198; *blōt* Q 158a;

blō.t Q 242; de volgende opgaven zijn meervoud:
blader: *blar* L 265, 266, Q 98; *blār* K 357, 358, 360, L 191, 192, 209, 210, 211, 213, 214, 215a, 216, 216a, 217, 245, 246, 246b, 248, 249, 250, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 288, 288a, 288b, 289, 289a, 289*, 295, 296, 297, 299, 313, 381, 383, 384, 386, 387, 428, 429, 430, 431, 432a, 434, 434a, P 55, 56, 57, 219, Q 2, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 28, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 99, 100, 101, 103, 106, 111, 111*, 112, 112b, 113, 113a, 115, 116, 117, 117a, 117b, 118, 119, 121, 121b, 121c, 192, 201, 202, 203, 203a, 203b, 204a, 205, 205*, 206, 207, 208, 211, 222; *blā.r* L 312, 315, 316, 354, 355, 356; *blār* K 353, L 317; *bl-ār/bl-ēr* Q 209, 210, 247, 247a, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 278, 279, 282, 283, 284; *blā².r* L 266, 271, 293, 299, 318, 318b, 320, 321, 322, 322a, 323, 324, 324a, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 381, 381a, 381b, 382, 383, 385, 425, 426, 427, 429a, 431, 432, 434a, Q 14, 15, 17, 95, 96, 96a, 96b, 99, 102, 105, 193a, 195, 196, 197, 247, 247a, 278; *blā.īar* L 317, 319, 358, 359, 360, 360a, 361, 362,

363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 415, 416, 417, 418, 419, Q 6, 7, 9, 10, 11, 12, 96c; *bl-ājar* L 370, 372, 420, 421, 422, 423, 424, Q 8, 13, 200; *blȳa.ȳar* Q 199; *blēr* P 176, 176a, 183, 218, 227, Q 1, 82, 156; *blē²r* L 290, P 55, 173, 219; *blear* P 224; *blēr* L 164, 192a, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247, 248, 249, 265c, 267, 269, 288, 290, 291, 295, 298, 300, 353, 433, P 58, 119, 121, Q 72, 83, 84, 86, 89, 170, 177, 182; *blē²r* P 177, 192, 211a, Q 78, 222; *blē²r* Q 241; *blēir* L 433; *blējar* Q 93, 179; *blir* Q 1; *blīar* P 119, 177, 184, 186, Q 152; *blī²r* P 189, 192, Q 78; *blīer* P 118, 121, 173, 188, 195, 197, Q 165, 166; *blī²r* Q 156; *bloar* K 278; *blō²r* P 174, 219; *blōar* P 179, 180, 186, 214, 223; *blōr* K 278, L 286, 289, 312, 413, P 45, 46, 49, 50, 51, 55, 56, 176, 177, 183; *blō.²r* L 282, 314, 414, Q 2a, 3, 5, 71, 72; *bl-ōr* K 359, 360, 361, Q 222; *blō²r* K 314, 315, 353, 357, P 52, 53, 54, 57, 58, 113, 115, 116, 117, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 177a, 178, 182, 184, 185, 187, 195, 197, 218, 220, 227, Q 74, 78, 79, 95a, 159, 160, 164, 193; *blō.²r* L 352, 353; *blōjar* L 244b, 292, 293, 414, Q 87, 88, 94, 171, 188, 193, 198; *blō.²r* Q 90, 91, 172; *blȳōjar* Q 198; *blōr* K 318, L 115, 159a, 163, 164, 165, 216a, 282, 313, 314, 413, Q 75, 76, 77, 79, 79a, 80, 153, 154, 155, 157, 157a, 158, 158a, 161, 162, 163, 167, 168, 168a, 169, 173, 174, 175, 180, 181, 240, 242; *bl-ōr* L 286; *blōjar* Q 178, 179; *blōjar* K 318, Q 88, 93, 172; *blōjar* K 316; **bladeren:** *blājar(n)* L 299, 372, 429a, Q 12; *bl-ajar* L 382; *blāra(n)* K 317, 357, 358, L 164, 316, 385, P 46, 47, Q 2, 9, 101, 253; *blōran* K 278, 315, L 414; *blōra* K 316, 353, L 216, P 44, 45, 46, 47, 48, 211, 219, Q 164; *blō²ran* K 353, 361, Q 1; *blō²aran* K 278; *bloara* Q 284; *blīran* P 192; *blāi* L 247; de volgende opgaven zijn verkleinwoorden: **blaadje:** *bletja* L 289, 318, Q 113, 284; *blēja* L 271, 329, 382, Q 20, 111, 201; *blēd-ša* Q 193, 198; *blēd-ša* Q 95, 192; **bladertje:** *blōrka* Q 21.

1.2. Graangewassen, gewasnamen

1.2.1 GRAAN, KOREN (kaart 4)

(*graan:* JG 1a, 1b, 2c; L 1, a-m; L 39, 41; S 11; Wi 53; monogr.: *koren:* L 1, a-m; L 4, 40; R (s), 91; S 19; Wi 51; monogr.: add. uit N 15, 8, 12, 13, 43 en 46; L 48, 34; Lu 1, 16.2)

[Dit lemma bevat de termen die als verzamelnaam voor de verschillende graangewassen bruikbaar zijn.

De benaming **vruchten** is algemeen gebruikelijk voor „veldvruchten, te veld staande graangewassen, graan” (Schuermans); ook de „korrels” worden eronder verstaan. Men gebruikt ook in dezelfde algemene betekenis het woord **koren**. *Graan* en *koren* worden vaak ter afwisseling, naast en voor elkander, dus met geheel dezelfde betekenis, gebruikt. Soms echter worden *koren*

en *graan* juist tegenover elkaar gesteld; in dat geval duidt *graan* het algemene begrip aan, maar wordt met het *koren* een bepaalde soort van graan bedoeld, doorgaans het graan voor het dagelijks brood. In Limburg is dat de rogge. Vergelijk hier nog Lindemans (II, 5) „Koren is in ons taalgebied de naam van het dagelijks broodgraan. Door de eeuwen heen was het koren bij ons de rogge”; zie het lemma **ROGGE** (1.2.4). Vooral op grond van de voorbeeldzin „Ik heb zoveel oogst gezaaid” voor Q 77, zijn de vier opgaven van het type **oogst** in dit lemma opgenomen. **Hel** in *helle vruchten* betekent „hard”.

Zie vooral ook de lemma's **ROGGE** (1.2.4) en **TARWE** (1.2.8) voor het semasiologisch overzicht van **koren**.

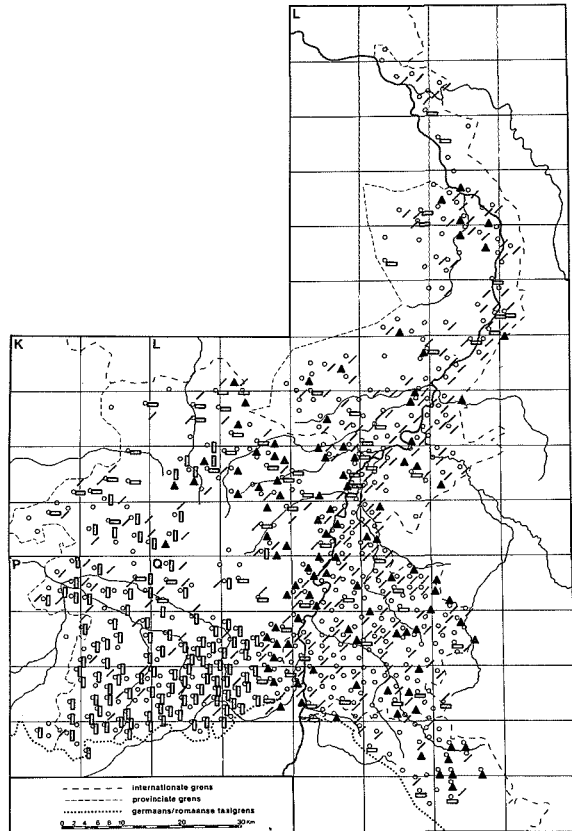
Wanneer er meer dan één variant voor een plaats was opgegeven, is bij voorkeur het materiaal van de mondelinge enquêtes in kaart gebracht.]

graan: *grān* L 191, 210, 211, 249, 269, 270, 271, 289, 295, 317, 320a, 321a, 326, 355, 356, 361, 362, 368, 370, 371, 372, 372a, 382, 415, 416, 417, 422, P 56, Q 2, 19, 20, 39, 167, 168a, 178, 199, 207, 208, 279, 284; *grā.n* Q 95; *grān* K 317, 353; *grā²n* K 278; *grōan* K 278, L 282; *grōn* K 314, 315, 316, 317a, 353, L 165, 210, 244b, 291, 316, 360, 368, 372, 378, Q 2b, 4, 5, 12, 33, 88, 95, 101, 168a, 172, 174, 196, 198, 249; *grō²n* K 358, L 286, 312, 313, 314; *jrān* Q 121, 222; **grein:** *grēn* K 357, 358, 359, 361, L 315, 352, 353, 354, 355, 413, 414, P 45, 46, 47, 48, 49, 176, 197, 220, 222, Q 1, 2, 3, 73, 76, 79, 79a, 80, 81a, 82, 84, 85, 89, 153, 154, 155, 155a, 156, 157a, 158, 158a, 160, 161, 163, 164, 166, 168, 169, 173, 177; *grē.n* Q 162, 180, 181, 184, 240, 241; *grē²n* P 50, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 121, 184, 187, 188, 223, Q 71, 72, 74, 75, 77, 77a, 78, 83, 165; *grēa* Q 78; *grē* Q 2a, 71, 74, 79a, 83; *grēn* Q 176a; *grējn* K 358, P 188, Q 162; *grēn* K 360, P 107a, Q 152, 162, 170, 181, 182, 242; *grē²n* K 318, P 113, 115, 117, 118, 118a, 120, 172, 173, 174, 175, 176a, 177, 177a, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 192, 195, 211, 214, 218, 219, 224, 227, Q 156, 157, 159; *grē²a* P 119; *grējn* L 417, P 119, 121, 175, 176, 177, 184, 219; **koren:** *kōra* L 165, 191, 209, 210, 211, 214, 244b, 247, 250, 266, 288, 288a, 288c, 289, 289*, 290, 291, 292a, 318, 318c, 320, 320c, 321, 321a, 325, 326, 327, 355a, 373, 374, 387, 414, 417, P 45, 47, 48, 116, 176, 211a, Q 15, 16, 18, 32a, 34, 36, 95, 96a, 96d, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 102, 103, 104a, 105, 112b, 117, 117a, 187, 201, 284; *kōran* K 278, 314, 315, 316, 357; *kō.ra* K 358, L 319, 369, 370, 414, 423, P 44, 46, 51, 55, 57, Q 2a, 9, 10; *kō.ran* K 318, 359, 360, L 282, 286, 312, 313, 314, 353, 354, 355, 413, 420; *kō²ra* K 314, 353, L 286, 289, 422, Q 192, 196, 278, 279, 284; *kō².ra* Q 88; *kōrn* Q 156; *kō²rn* Q 1; *kōra* Q 109, 115; *korā* L 267, 297; *kōra* L 214, 214a, 215, 215a, 217, 245b, 246, 246a, 248, 249, 250, 265, 373, 376, 377, 378, 387, 426, 432, 434a;

I.4

Kaart 4. GRAAN, KOREN

- = graan
- ▣ grein
- / koren
- ▲ vrucht(en) en sst.

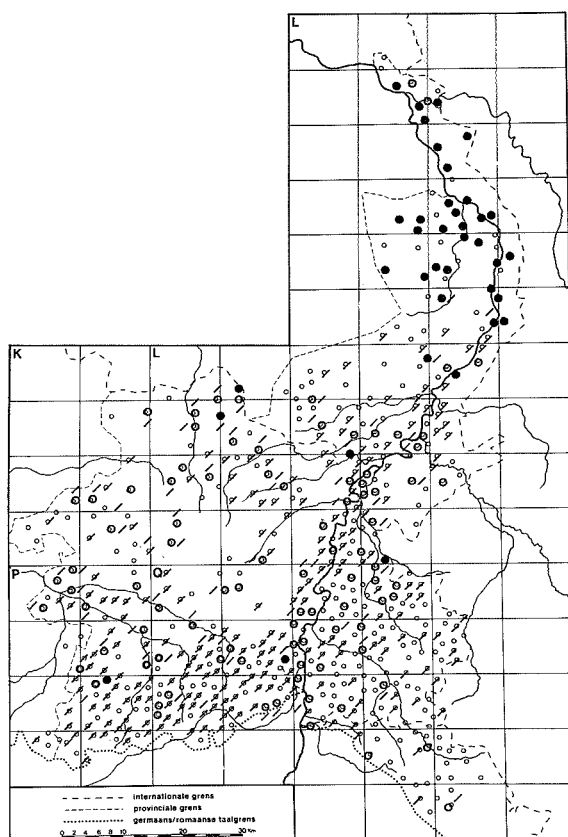
kōrā K 353, 357, L 165, 191, 213, 215, 216, 245, 268, 269, 269a, 269b, 270, 271, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 322, 322a, 323, 324, 329, 330, 332, 333, 374, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 425, 426; 0426, 427, 429, 429a, 430, 431, 433, 434, P 50, 176, Q 10, 12, 14, 19, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 98, 100, 101, 110, 111, 111*, 0112, 112a, 113, 116, 117b, 118, 196, 203; *kō.rā* L 331, 331a, 331b; *kō²rā* K 314, 315; *kō⁴rā* P 48, 107a, 211, Q 1, 16, 201; *kō²r* Q 116; *kō².r* Q 121, 211, 222; *kō.rā* P 52, Q 2b; *kō²rā* Q 2; *kūrā* L 362, 372, 413, P 58, 176, Q 4; *kū².rā* L 317, 326, 328, 372, 375, 415, 416, 417, 418, 419, Q 3, 5, 6; *kū²rā* L 420; *kū².rā* L 366; *kū.rā* P 53; *kū².rā* L 360, 362, 368; *kōn* P 176, 182, 183, Q 2, 78, 99; *kō.n* P 119, 179, Q 71; *kō²n* P 192, 193, Q 79, 80, 158, 160, 192, 196, 198, 198b, 202, 210, 251, 253, 262, 278; *kō².n* Q 83; *kō².n* Q 78, 156; *kō²n* Q 178, 179; *kō⁴n* Q 198; *kuōn* Q 168, 199, 249; *koān* P 174, 175; *kōn* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, P 176, 179, Q 197, 197a; *koān* Q 203, 204a, 207, 208, 247, 247a, 248, 253, 284; *kuōn* P 183, Q 80, 90, 93; *kuōin* Q 162, 172; *kiōn* Q 93; *kū²n* Q 191, 193, 198b; *kuō.n* Q 74, 89; *kuō.n* Q 162; *kuan* P 188, 192, Q 167, 172; **rogge:** *rōk* L

288; **vruchten:** Q 117a; *vrōxtā* K 361, L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 265, 288, 289a, 316, 317, 318b, 319, 321a, 322, 326, 331, 359, 361, 362, 368, 370, 371, 372, 372a, 379, 380, 382, 387, 429, Q 20, 28, 29, 30, 32a, 33, 34, 35, 98, 102, 112, 113, 174, 175, 192, 198b, 203, 208; *vrōxtān* L 352, 354, Q 15; *vrōxtān* L 282, 286; *vrōxtā* Q 119; *vrōx* Q 192; *vrōxtā* L 291; *vrōxtā* L 295, 321a, 322a, 330, 369, 370, 371, 372, 372a, 377, 378, 417, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 427, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16*, 88, 95, 96c, 99, 101, 103, 104a, 105, 110, 111, 172, 176, 178, 179, 187, 187a, 188, 204a, 207; *vrōxtā* Q 200; *vrōxtā* L 431; *vrōxtā* L 356, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 371, 415, 416, 417, 418, 419, Q 90, 94, 171; *vrōxtān* L 355; *vrōxtā* Q 9, 86, 87, 91, 93; *vrōxtā* Q 89; *vrōxt* Q 253; **vrucht:** *vrōxt* Q 202; *vrōxt* Q 116, 121, 211, 222; *vrōxt* Q 253, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 283, 284; *vrōxt* (mv.) Q 117b; **halmvruchten:** *hal²mvrōxtā* L 270, 297; **helle vruchten:** *helvrōxtā* Q 112a; **veldvruchten:** *velt²vrōxtā* Q 85; *velt²vrōxtā* L 378; **oogst:** *ōist* L 362; *ōs* Q 77, 92; *ōxs* Q 86; **het goed:** Q 171, 177; *at* *-gyt* Q 93; *at* *-gōt* Q 93.

Kaart 5. ROGGE

- rogge
- rog
- / koren

1.2.2 WINTERGRAAN

(monogr.)

[Het graangewas dat in de herfst gezaaid wordt en de winter op het veld doorbrengt.]

wintergraan: *we.ntəgr̥ōn* Q 95; **winterkoren:** *we.ntərkōrə* Q 95; *wentl̥ərkōrə* L 329; *weyktərkōrə* Q 117a; **wintervruchten:** *we.ntərvr̥xtə* Q 95; *wēntərvr̥xtə* Q 188; **winterhaver:** *wentərhāvər* Q 192; **wintergerst:** *wentl̥ərgers* L 330; **wintertarwe:** *wentərtər^əf* Q 95.

1.2.3 ZOMERGRAAN

(monogr.)

[Het graangewas dat na de winter wordt gezaaid.]

zomerkoren: *zōmārkōrə* Q 95; *zōmārkōrə* L 329; *zūmārkōrə* Q 111*; **zomervruchten:** *zōmārvr̥xtə* Q 95; *zūmārvr̥xtə* Q 188; **zomergerst:** *zōmārgers* L 330; *zō^əmārgē^ərš* Q 192; **zomertarwe:** *zō^əmārtər^əf* Q 95, 192; *zōmār-* Q 208.

1.2.4 ROGGE (kaart 5)

(JG 1a, 1b; L 34, 55b; L lijst graangewassen, 6; S 30; Wi 52; monogr.; add. uit N 15, 1a)

[*Secale cereale* L.

Tot in de jaren vijftig het meest geteelde graangewas in Limburg, met uitzondering van Haspengouw, waar tarwe de meest verbouwde graansoort was. Men zaait ongeveer 170 kg rogge per hectare.

Het *koren*-gebied in dit lemma wijkt aanzienlijk af van dat in het lemma GRAAN, KOREN (1.2.1); vergelijk de kaarten die bij de lemma's getekend zijn.

Zie voor de benaming *koren* en voor de fonetische documentatie van het woord [*koren*] in het gebied waar *koren* zowel de algemene benaming als ook de benaming van de rogge is, het lemma GRAAN, KOREN (1.2.1).

Zie afbeelding 1, a.]

rog(ge): *rōgə* K 314, 318, 353, 358, 360, L 163, 163a, 282, 286, 297, 312, 314, 315, 316, 317, 327, 352, 353, 354, 355, 360, 362, 369, 372, 379, 380, 381, 382, 413, 414, 420, 423, 432, P 56, 115, 119,

a. rogge

b. haver

c. evene

d. gerst

e. tarwe

f. boekweit

g. maïs

Afb. 1. Graangewassen

a. rogge (*Secale cereale* L.)

b. haver (*Avena sativa* L.; met b, 1: haverbel)

c. evene (*Avena strigosa* Schreber)

d. gerst (*Hordeum* L.)

e. tarwe (*Triticum* L.)

f. boekweit (*Fagopyrum esculentum* Moench)

g. maïs (*Zea mays* L.; met g, 1: maïskolf)

172, 176, 195, Q 2, 3, 4, 7, 12, 95, 96d, 101, 187, 198b, 199, 203, 249, 252, 284; *røgæn* K 278; *rø.gå* L 371; *røqa* L 318b, 320, 326, 329, 330, 378, 387, 417, Q 96a; *røkå* L 289, 382; *røga* P 45, 46, 47, 117; *rø.gå* P 44; *røgå* K 315, 317, Q 156; *røqa* Q 96c; *røga* P 50, 119, Q 13, 16, 20, 22, 27, 32, 33, 71, 77, 78, 98, 105, 159; *røqa* L 429, Q 12, 19, 98, 196; *røkå* L 298, Q 97; *regå* Q 83, 87, 89, 178, 179;

ruågå P 121; *røx* L 159a, 163, 164, 165, 191, 192, 192a, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 244b, 244c, 245b, 246, 246a, 249, 268, 269, 271, 286, 313, 321, 434a, P 176, Q 95; *røq* I 266, 291; *røk* L 191, 245, 246, 248, 250, 268, 299; *røx* L 291; **koren:** [*koren*] K 278, 314, 315, 316, 318, 353, 357, 358, 359, 360, L 265, 266, 267, 269, 270, 282, 286, 288, 288a, 289, 290, 291, 292, 294

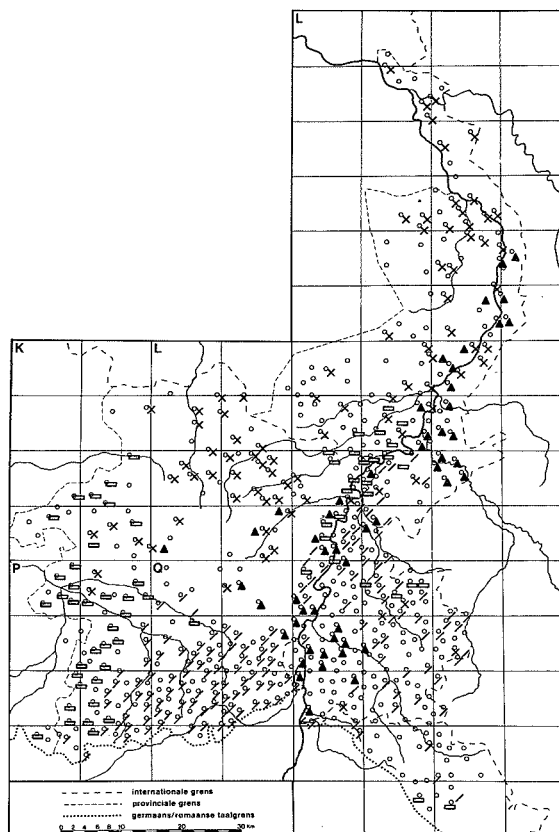

I.4

Kaart 6. GERST (a)

Klankkaart 1: consonantgroep

- × *-rst*
- *-st* (*-št*)
- ▲ *-rs* (*-rš*)
- / *-s* (*-š*)

ossehaver: *ośahā. vār* L 418 (vroeger); **duifhaver:** *doufḥōvār* P 195; **vinkebek:** *vi. ḡkabek* Q 169; **spitling:** *špetleŋ* Q 113, 117a; **otel:** *yətəl* Q 253.

1.2.7 GERST (kaart 6, 7)

(JG 1a, 1b; L A1, 127; L 1 a-m; L 24, 6a; L lijst graangewassen, 2; R 3, 24; S 10; Wi 53; monogr.)

[Hordeum L.

De gerstteelt was in Belgisch Limburg betrekkelijk zeldzaam.

Bij **zomergerst** wordt aangetekend: vooral bestemd voor de brouwerij; bij **wintergerst**: vooral bestemd als veevoer.

Volgorde varianten van **gerst**: 1. met „rst” in de auslautgroep; 2. met „st”; 3. met „rs”; en 4: met alleen „s” in de auslautgroep; zie de eerste klankkaart (kaart 6); in de tweede klankkaart (kaart 7) is de geografische verspreiding van het vocalisme weergegeven.

Zie afbeelding 1, d.]

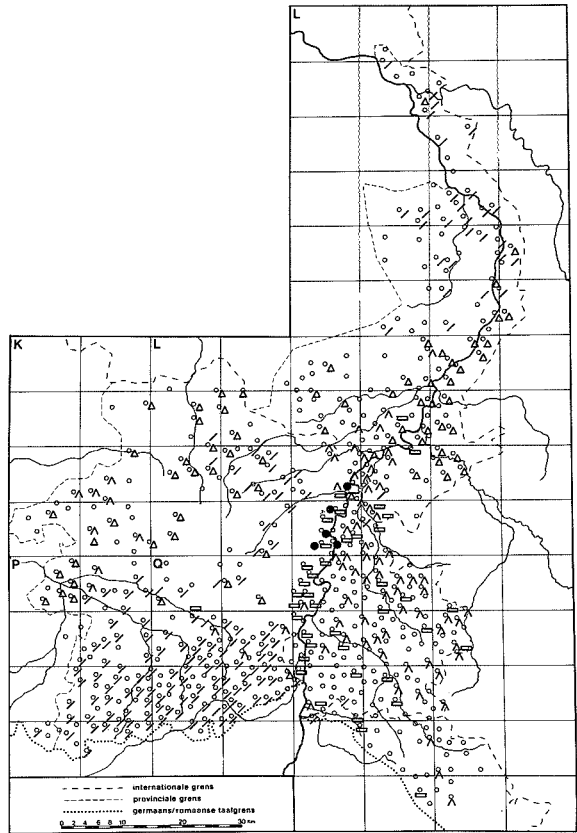
gerst: *gerst* K 357, 360, P 51, 52; *gērst* L 291, 324; *gerst* K 278, 358, 361, L 164, 249, 288, 289, 292,

293, 294, 295, 296, 297, 299, 318, 318c, 323, 327, 353, 360a, 364, 365, 382, 413, 416, 417, Q 3 *ge.rst* L 282, 286, 290, 314; *g·erst* L 315, 316, 352, 354, 355, 356; *gierst* K 278; *gē.rst* L 312, 313 *gārst* L 315, 317, 355, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368; *garst* L 191, 192a, 209, 210, 211, 214, 214a, 215, 216, 217, 245, 245b, 246, 246a, 249, 265, 266, 267, 381, 415, 416, 417, 418, Q 3; *gārst* L 115, 163, 164, 165, 191, 213, 215a, 247, Q 196; *gā.rst* L 266; *giāršt* Q 196; *gērs* L 372, Q 36, 38, 121, 196; *gest* K 314, 315, 316, 318, L 320, 321, 324, 359, 372, 374, 375, 377 *geəst* Q 21; *gēst* L 326, 374, 375, 379, 380; *gē.st* L 319, 321a, 369, 370, 371, 372, 372a; *gest* K 317a, 353, 357, L 328, 414, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51 *gast* P 50, 57, 113, 115, 117, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 180, 182, 183, 211, 218; *ga.st* P 53, 55, 56; *gā.st* P 52, 58, 118, 118a; *giā.st* Q 220; *geest* L 379, 380, 420; *gēst* L 327, Q 71; *gē.st* Q 7; *gē^e.st* L 419; *gī^e.st* L 421, 424; *gēšt* Q 29, 30, 33, 284; *gē^eš* Q 279; *gērs* L 378, Q 12; *gē.rs* Q 88; *gers* K 361, L 250, 269, 271, 295, 296, 297, 298, 300, 322, 329, 330, 331, 332, 333, 372, 385, Q 5; *gars* L 249, 268, 367, 416, 0426, Q 4; *gārs* L 248, 250; *gērs* L 429a,

Kaart 7. GERST (b)

Klankkaart 2: vocalisme

- ^ $e, \bar{e}$ (+ $\bar{e}^{\circ}$, $\bar{e}^{i^{\circ}}$, enz.)
- △ $\varepsilon, \bar{\varepsilon}$ (+ $i\bar{\varepsilon}$)
- ∨ $a, \bar{a}$ (+ ia)
- ▭ $e, \bar{e}$ (+ $e\bar{e}$, $\bar{e}^{\circ}$, $\bar{e}^{\varepsilon}$)
- $\bar{i}$ (+ $\bar{i}^{\circ}$)

432, Q 88, 95, 176, 187, 198; $g\bar{e}.rs$ Q 10, 12; $g\bar{e}^{\circ}.rs$ Q 13, 96c, 192; $g\bar{i}^{\circ}.rs$ L 372, 419, 420, 421, 422, 423; $g\bar{e}r\bar{s}$ Q 97, 100, 101, 102; $ger\bar{s}$ L 383, 384, 386, 387; $g\bar{e}r\bar{s}$ Q 99, 103, 104a, 105; $g\bar{e}rs\bar{a}$ L 291; $g\bar{e}s$ L 319, 373, 377, 378, 381, 425, 426, 429a, 431, 432, Q 14, 72, 162; $g\bar{e}s$ L 429, 430, 434a, Q 16, 19, 20, 22, 27, 33, 98, 110, 111, 112a, 115, 117, 117b, 118, 198, 204a, 208, 259, 284; $g\bar{e}^{\circ}s$ Q 32, 35, 39, 116, 119, 253; $g\bar{e}^{\varepsilon}s$ Q 202; ges L 382, Q 2; $g\bar{e}s$ Q 7; $g\bar{e}.s$ Q 8, 9, 11; $g\bar{e}^{\circ}s$ L 376, Q 96a; $g\bar{e}^{\varepsilon}.s$ L 422, Q 6; $g\bar{e}^{\varepsilon}s$ L 428, 431; $g\bar{e}s$ L 433, Q 32a, 36; $g\bar{e}^{\circ}s$ Q 113, 117, 117a, 192, 203, 207, 247, 247a; $g\bar{e}^{\varepsilon}s$ L 427; gas P 178, 179, 183, 214, 219, 227, Q 81a, 82, 162, 163, 168, 168a, 169, 173, 176a, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 242; $ga.s$ Q 2, 2a, 71, 72, 83; $g\bar{a}s$ P 50, 120, 193, 196, 197; $g\bar{a}.s$ P 119, 121, 177, 177a, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 222, 223, 224, Q 73, 74, 75, 76, 77, 77a, 78, 79, 79a, 80, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 157a, 158, 158a, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 240, 241; $j\bar{e}.as$ Q 252; $j\bar{e}s$ Q 117b; $j\bar{e}^{\circ}s$ Q 121c; $j\bar{e}^{\varepsilon}.s$ Q 121, 211, 222; $g\bar{i}\bar{e}s$ L 424, Q 89; $g\bar{i}\bar{e}.s$ Q 172; $g\bar{i}\bar{a}s$ Q 84, 86, 90, 93, 94, 170, 171, 174, 175, 179, 199; $g\bar{i}\bar{a}.s$ Q

178; $g\bar{i}\bar{a}.s$ Q 87, 91, 176, 188; $g\bar{i}\bar{a}s$ Q 89; $gart$ Q 1; $gi\bar{e}rt$ L 419.

1.2.8 TARWE (kaart 8)

(JG 1a, 1b; L A1, 82; L 7, 75; L 15, 24; L 28, 33; L 34, 55b; L 35, 61; L lijst graangewassen, 7; S 37; Wi 52; Gwn 9, 2; NE 1, 2; monogr.; add. uit N 15, 1a)

[Triticum L.

Sinds de invoering van betere bemestingmethodes groeit de tarwe ook in de Kempen.

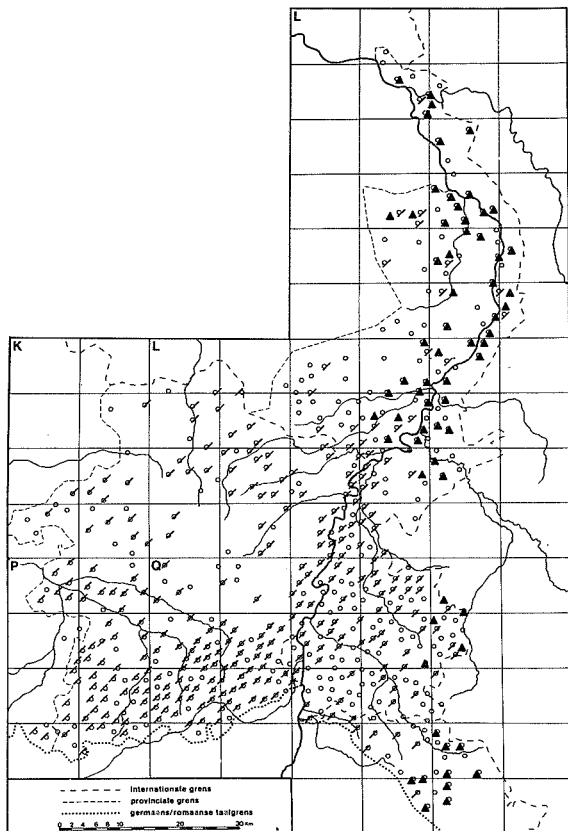
Het woordtype **koren** is als nevenvorm opgegeven in: K 316, 317, 318, 360, L 286, 292, 313, 360, 416, P 45, 119, 175, 192, Q 10, 39 en 97; evenwel alléén in de omzetting van de uitdrukkingen „rogge wordt hoger dan tarwe” of „de tarwe groeit welig” en het kan derhalve niet als een gangbare benaming van de plant worden beschouwd en is zodoende ook niet in het lemma opgenomen. Zie ook de toelichting bij het lemma GRAAN, KOREN (1.2.1).

Zie afbeelding 1, e.]

I.4

Kaart 8. TARWE

- ∕ tarwe
- ▲ weit

tarwe: *taraf* K 316, 357, L 164, 209, 211, P 46, 57, Q 89, 167, 168a; *teraf* K 278, 314, 315, 316, 317, 317a, 318, 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 210, 244b, 246, 266, 268, 271, 282, 286, 288, 289, 291, 298, 312, 313, 314, 315, 316, 316a, 317, 318, 319, 320, 321, 321a, 325, 326, 327, 352, 353, 354, 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 372a, 373, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 431, 432, 433, 434a, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 176b, 177, 177a, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 187a, 188, 192, 193, 195, 196, 197, 211, 212, 214, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 1, 2, 2a, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 36, 39, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 77a, 78, 79, 79a, 80, 81, 81a, 82, 83, 86, 88, 95, 96, 96a, 96c, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 111*, 112a, 112b, 113, 117a, 118, 121, 121c, 152, 153, 154, 155, 156, 156a, 157, 157a, 158, 158a, 159, 160, 160a, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169,

170, 173, 176, 176a, 177, 180, 181, 182, 184, 187, 188, 192, 196, 198, 199, 201, 202, 203, 204a, 207, 208, 211, 240, 241, 242, 248, 249, 250; *t'eraf* Q 200, 247, 247a; *tēraf* L 355, 378, 382, Q 3, 5, 7, 9, 79a, 83, 84, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 171, 172, 174, 175, 178, 179, 253, 279; *teraf* Q 159, 162, 181; *teraft* L 360; **weit:** *wejt* L 159a, 163, 164, 165, 191, 192a, 209, 210, 212a, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 245, 245b, 246, 246a, 248, 249, 250, 266, 267, 269, 270, 271 (vroeger), 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 323, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 385, 387, Q 121; *wējt* L 268, 300, 322a, 382; *wēt* Q 117b, 118; *wē²t* Q 117a; *wēs* Q 255, 257, 260, 261, 263, 278, 278a, 282, 283, 284; *wē²s* Q 116, 253.

1.2.9 SPELT

(Wi 52; monogr.; add. uit JG 1b; L 39, 15)
[Triticum spelta L.

Een soort van grove tarwe die ook op schrale grond gedijt. Het is in Limburg weinig bekend. De opgave **spang**, afkomstig uit het materiaal Willems, is hier wel opgegeven vanwege associa-

tie met „speld”.]

spelt: *spelt* K 278, 315, L 164, 210, 246, 266, 360, 372, 387, 423, P 176, 177a, 195, Q 12, 36, 71, 74, 83, 162, 178, 184, 188, 199, 203; *spe.lt* Q 152, 166, 167, 168a; *spelti* L 326, 378; *špelt* Q 19, 20, 111*, 113; *špelti* Q 198; *spē.lt* Q 200; *spē²lt* Q 284; *špē.lt* Q 247, 247a, 249, 279; *spēlt* Q 156, 207; *špalt* Q 101; **spang:** *špan* Q 166.

1.2.10 BOEKWEIT

(JG 1a, 1b; L 1 a-m; L lijst graangewassen, 1; R 3, 26; S 4; Wi 18; monogr.)

[*Fagopyrum esculentum* Moench.

Een graansoort die gemakkelijk groeit op weinig vruchtbare grond. Boekweit kent geen aren; de korrels hangen in trosjes aan vertakkingen van de stengel. Het zaad is licht en wordt zeer dun gezaaid, slechts 20 kg per hectare.

De samenstelling *boekweit*, -letterlijk „beuke-tarwe” (**boek** is wisselvorm van **beuk**), vanwege de drievlakkige vrucht- is kennelijk al snel ondoorzichtig geworden, temeer omdat het element *weit* voor „tarwe” in het zuiden van het Nederlandse taalgebied tot de uiterste oostrand beperkt was (zie het lemma **TARWE** (1.2.8) met kaart 8). Er zijn dan ook talrijke contractie-vormen ontstaan; het WNT geeft: *boekait*, *boekiet*, *boekent*.

In de XVe eeuw is het gewas vanuit Azië naar Europa ingevoerd; de eerste attestatie in het Nederlandse taalgebied dateert van 1440.

De zegsman van K 278 merkt op: „Boekweit en koolzaad werden gewoonlijk alleen op het veld gedorst omdat het geen vervoer verdragen kon.”

Volgorde van de varianten: 1. twee volledige syllaben; 2. tweede syllabe toonloos; 3. n-epenthese in tweede syllabe.

Zie afbeelding 1, f.]

boekweit: *bukwejt* L 115, P 120, 176, 184, 186, 220, Q 160, 162, 188; *bukwēt* P 174, 182; *bukwē²ti* P 195; *bukwēt* Q 180, 240; *bukwē* P 44, 45, 46, 47, 48, 50; *bukwāi* K 353; *bukwēs* Q 222; *bokwejt* P 214; *bokwēt* K 358; *bokwēs* Q 279; *bökwejt* L 269; *bökwik* Q 188; *böxwēs* Q 116; *bukat* L 244b, P 49, 113, 115, 117, 121, 172, 173, 176, 176a, 177, 177a, 178, 179, 184, 187, 188, 192, 197, 218, 219, 223, 227, Q 78, 83, 89, 90, 93, 94, 153, 156, 157, 157a, 158a, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 168a, 169, 170, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 241, 242; *buikät* Q 171; *bukot* Q 240; *bugät* L 312, 314, P 50, Q 2, 3, 5, 72, 73, 74, 76, 79, 79a, 80, 154; *bokat* P 118, 176, Q 77, 78, 82, 84, 152, 155; *bogat* K 361, L 316, 317, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 384, 385, 415, 416, 417, 418, P 51, 52, 53, 55, 58, 118a, 119, 120, Q 1, 2a, 3, 71, 75, 81a; *bogati* L 368, 415; *bogatiš* L 367; *bokät* L 382, 386, 387, Q 117b; *bokät* Q 200, 247, 247a; *boketi* L 289; *bogät* L 288,

289, 383; *bogati* L 324, 329; *bokas* L 300, 329, Q 203, 204a, 207, 253; *bogas* Q 121; *bukas* P 172; *bokas* L 332, 429a, Q 22, 99, 99*, 100, 111, 113, 202, 284; *bökät* L 333, 427, Q 11, 16, 87, 91, 101, 113, 117, 118, 198, 199; *bö.kät* Q 95, 188; *bökam* L 427, 433; *bogät* K 278, L 313; *bogät* L 282, 286; *bomät* K 278; *bugi* K 316, 318, L 315, 352, 353, 355; *bogi* K 358, 360, L 354, 413, P 57; *bu²i* K 317a; *bo²i* K 314, 315; *boi* K 357; *böi* K 358, 359, L 414; *bukänt* L 163, 164, 165, 191, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 245b, 246a, 247, 290, 387, Q 36; *bukänti* L 321a, 372, 431; *bugänt* L 265, 368, 372a; *bokänt* L 245, 246, 248, 249, 266, 268, 271, 296, 300, 329, 331, 332, 373, 378, 379, 380, 428, 431, 432, Q 15, 19, 21, 22, 30, 32, 32a, 33, 35, 36, 38, 39, 110, 117, 187, 196, 198; *bökänt* L 250, 269, 299, 329, 372, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 429a, 432, Q 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 88, 95, 96a, 96c, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104a, 105; *bökänti* L 292, 293, 294, 318, 318c, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 330, 374, 375, 376, 377, 381, 382, 385, Q 14, 35; *bökänti* L 321a, 371; *bökäntiš* L 362, 369, 370; *bogänt* P 56; *bogäntiš* L 319, 361, 368; *bögänt* L 292, 295, 298; *bökänt* L 291; *bogänt* L 270, 295, 297, 298; *bögänt* L 267; *bogkänt* L 429, 429a, 430, 434a, Q 20, 27, 29, 32, 33; *bogänt* K 278; *bögänt* P 56; **weites:** *wejtäs* L 374; **turksweit:** *törkšwejt* Q 20; **ekkige:** Q 113, 117a.

1.2.11 MASTELUIN

(L 39, 15; L lijst graangewassen, 5; monogr.; add. uit L 48, 26; Lu 2, 26)

[Menggewas, vooral rogge en tarwe dooreen; vroeger bakte men er brood van („masteluinbrood”), nu wordt het alleen nog als groenvoer gezaaid.

Indien het mengsel een andere samenstelling heeft dan rogge en tarwe, dan wordt dat in het lemma aangegeven.

De opgaven („groenvoer” zijn in het lemma **GROENVOER** (1.2.14) ondergebracht.

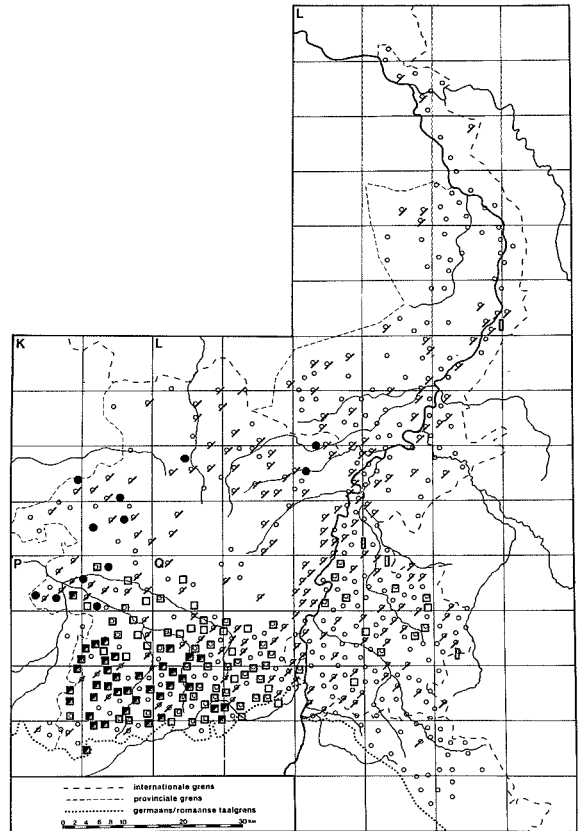
Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*koren*], zie het lemma **ROGGE** (1.2.4), resp. **GRAAN, KOREN** (1.2.1).]

masteluin: K 278, 314, L 352, 416, 420, P 212, Q 88; *mastälējn* K 353, L 355, 362, 366, 368, 417, P 50, 55, 57, 58, 120, 184, 195, Q 74, 75, 88, 179; *mastälējn* Q 1; *mastälēn* K 357; *mastälü².n* L 372; *mastälajun* P 119; *mastälön* Q 80; *mastälön* P 176; *mastälön* Q 86; *mastälēn* Q 168a; **mastran:** *masträn* P 121, Q 75; *masträn* P 176, 188, 192, Q 156, 157 (wikke en haver); *mästrä* Q 78; *mestraun* P 176; *mestra* P 186; **witkoren:** *wet[koren]* P 50, 56, 58a, 121, 176, 177a, 188, 195, Q 78; **witgraan:** *wetgrēn* P 171; *wetgrējn* P 211; **bontkoren:** *bont[koren]* Q 192; *bönt*-Q 199; *bō.nt*-Q 200; **bontgoed:** L 352, 417, Q 77, 177; *bont-göt* L 368, 422, 423, 424, Q 7, 8, 9, 10, 12; *bo.nt-go.t* Q

I.4

Kaart 9. MAIS

- ✓ maïs
- ▣ turkse weit
- ▣ turkse tarwe, turkentarwe
- ▣ korentjestarwe
- spaanse tarwe

188; *bōnt-gōt* Q 87; *bunt-gōt* L 372, 419, 421; **bontding**: *bondēyk* L 423; **kromgoed**: *kro.mpgūt* Q 77 (haver en wikke); **mengsel**: P 107a, 220; **mengeling**: K 317, L 355; *mēḡələn* L 367; *mijələn* K 361; **mengel**: K 357; **mélange (fr.)**: P 214, Q 243; **fouORAGE (fr.)**: *fērōžə* Q 172; **koren en tarwe onderen**: *kūərən en terəf onərəjn* L 420; *koən en terəf onḡarin* P 174; *kō.n en terəf onārən* Q 71; **tarwētig koren**: *terfətex [koren]* Q 83, 170, 171; **korenachtig tarwe**: *ko.ənētex terəf* Q 83; **graan**: *grēn* Q 3, 74; **havergerst**: *hāvagēʳs* Q 192 (haver en gerst); **gerstekoren**: *gēʳštəkōən* Q 192 (gerst en rogge); **regaalgoed**: *rējōlsgōt* Q 192 (rogge en gerst of spelt); **haverbonen**: *hāvərbūʳnə* Q 192 (haver en bonen, als nagewas).

1.2.12 MAIS (kaart 9)

(N P, 22; JG 1a, 1b; L lijst graangewassen, 4; monogr.: add. uit N 15, 1b)

[*Zea mays* L.

Hoogopschietende graansoort met bloeikolven. Vroeger (in Q 14 wordt gepreciseerd: „vóór 1915”) alleen als kippevoer bekend; maar de

laatste decennia hoe langer hoe meer geteeld als veevoeder. Maïs wordt tegenwoordig op rijen gezet met een afstand van ongeveer 50 cm.

Turkentarwe (naar de vreemde herkomst) was de oude en vrij algemene Zuidnederlandse benaming die door het veel kortere **maïs** verdrongen werd. Het type **korentjestarwe**, lett. „korreltjestarwe”, dial. *kurkentarwe*, is wel een volksetymologie van turkentarwe; in de veelvuldig voorkomende doubletten verschildt alleen de eerste medeklinker. De Vorsense opgave *pātruk* komt uit het Waalse *peūs d'trouc' (pois de Turc)*, „erwt uit Turkije”.

Zie afbeelding 1, g.]

maïs: *majs* K 278, 358, L 164, 192a, 209, 210, 211, 269, 270, 294, 295, 381, 429 (thans), P 177, Q 18, 30, 36, 39, 84, 94b, 95, 95a, 98, 106, 111, 111*, 118a, 121, 168, 176a, 180, 182, 187, 192, 196, 197, 197a, 198a, 198b, 203, 204a, 222, 242, 253; *majs* L 382; *mejs* L 159a, 164, 265, 269, 269a, 269b, 270 (na 1900), 271, 288, 288a, 289, 291, 299, 318b, 320a, 321, 329, 330, 332, 373, 374, 377, 426, 427, 432, Q 16, 20, 22, 29, 39, 117, 201; *mejs* L 387, 430, 431; *mejs* L 319, 331, 331b, 369, 370;

mējs L 287, 289b, 318, 322, 322a, Q 33; *mējs* L 290; *meis* L 292, 325; *mais* Q 112, 0112, 112a, 117a, 177, 192, 198b, 202, 208; *ma`is* K 278, 317a, P 50, 174, 176, 180, 224, Q 96a; *ma`ijs* K 315, 316, 317, L 355, P 46, 49, 53 (ouder dan *maĩas*), 115, 172, 173, Q 2, 193a; *ma`ies* K 318, 353, 359, 360 (thans), 361, L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 352, 353, 356, 372, 372a, P 49, 51, 57, 176, 195, 227, Q 12, 13, 74, 158a, 164, 169, 171, 174, 188; *majis* L 354, P 45, 47, 48, 113; *majīs* P 44; *majes* P 175, 211; *mē`ijs* P 182; *`majis* L 282, 312, 316, P 176a, Q 179, 241; *majēs* L 364, 366; *majās* L 369, 372, 413, 414, P 52, 53, 55, 56, 57, 58, 118a, 119, 120, 121, 179, 184, 187, 223, Q 1, 2a, 3, 71, 72, 73, 74, 75, 81a, 82, 83, 87, 88, 89, 91, 94, 95, 96c, 97, 99*, 101, 153, 160, 162, 164, 170, 172, 175, 176, 180, 188, 198, 240; *møjās* K 314; *mājes* L 360, 421, 422, Q 8; *mājās* L 317, 358, 359, 361, 362, 363, 365, 367, 368, 371, 415, 416, 418, 419, 420, 423, 424, P 51, Q 6, 7, 9, 10, 11, 79a, 90; *mējes* P 218; *mējās* L 321a, 370, 417; *mijās* P 214; *majes* Q 5; *maās* Q 77, 77a; *mēs* Q 28; **turks(e) weit:** *tørksə wejt* L 270 (vroeger); *tørksə* ~ Q 20; *trokzwejt* L 429; *tørkesar wēs* Q 121c; **turkse tarwe:** *tørksə terʔf* Q 14, 18, 19, 81a, 101 (vroeger); *tørksə* ~ Q 15, 33, 35a, 112a, 113, 113a, 192; *tø.r²ksə* ~ Q 168, 175; *tø.r²ksə tērʔf* Q 174, 177, 178, 179; *tē.r²ksə* ~ Q 83, 84, 87, 90, 94, 170, 171; *tē.rəsə tarʔf* Q 89; **turkentarwe:** *tør²katerʔf* Q 73, 74; *tø.r²kə* ~ Q 155; *tør²kə* ~ P 50, 51, 58, 118a, 175, Q 71, 78, 154, 180, 181; *tø.r²kə* ~ P 118, 119, 120, 121, 176a, 177, 197, 220, 224, Q 72, 74, 75, 76, 77, 77a, 79a, 83, 153, 157a, 158a, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 169, 184, 187, 240, 241; *tø.r²katarʔf* Q 168a; *tø.r²kə* ~ Q 167; *tē.r²katerʔf* P 55, (vroeger), 57 (id.), Q 2, 2a, 72; *trəkə* ~ P 56 (id.); **korentje(s)tarwe:** *kø.rəkaterʔf* P 192; *kørakə* ~ P 49, 113, 114, 115, 117, 177; *køyrakə* ~ P 173; *kørkə* ~ P 172, 174, 182, 186, 195, 219, 224, 227, Q 78; *kø.r(ə)kə* ~ P 177a, 178, 179, 218, Q 79, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 159, 160a, 165; *kørakə* ~ P 176, 176a, 180, 184, 187, 188, 222; *kørakəs* ~ P 176b; *køyrakə* ~ P 172; *kjø.ηkə* ~ Q 182, 242; *kjø.ñkaterʔf* Q 162; **spaanse tarwe:** *spānsə terʔf* L 319 (zelden); *spānsə* ~ L 353 (ouder dan *maĩs*), P 45, Q 2; *spāñšə* ~ L 361 (vroeger); *spāñsə* ~ P 46; *spōñsə* ~ K 314, P 50, 51 (ouder dan *maĩs*); *spōnsə* ~ K 357; *spōñsə* ~ P 47; *spōñšə* ~ K 358, P 48; *spōnsə* ~ K 318; **hennetarwe:** *henaterʔf* K 360 (vroeger), P 44; **tarwe:** *terʔf* K 360; **peñs d'trouc' (wa.):** *patruk* P 227.

1.2.13 GROENMEST

[De algemene benaming voor het gewas dat na het opkomen wordt ondergeploegd en gebruikt wordt voor bemesting.

Zie het lemma GROENMEST in aflevering I.1, blz. 17.]

1.2.14 GROENVOER (kaart 10)

(N 11A, 28a; N M, 14; L 48, 26; Lu 2, 26; monogr.)

[De algemene benaming voor het gewas dat wordt gebruikt als voeder voor de dieren. De afzonderlijke voedergewassen worden behandeld in aflevering I.5 in de paragraaf „voedergewassen”.

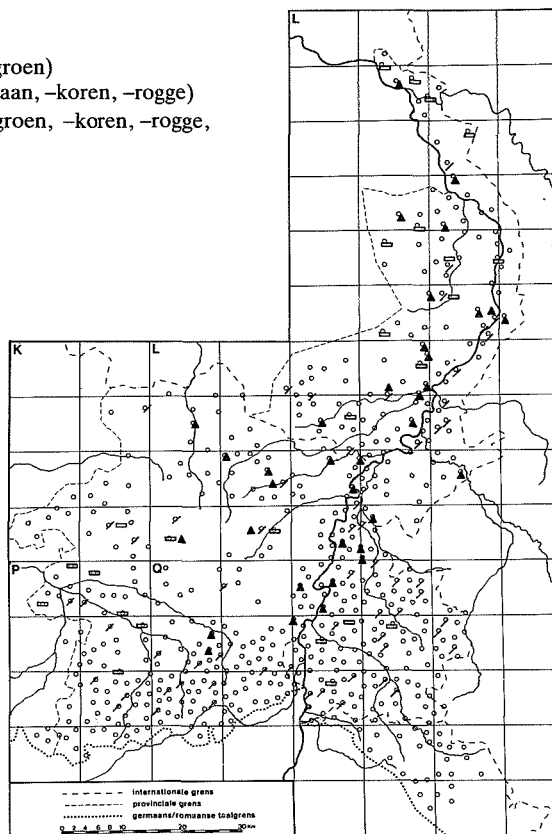
Bij het type **snijkoren** wordt opgemerkt: „vroeg gezaaid koren dat in de lente als groenvoer wordt afgemaaid”. Bij het type **bonenkoren**: „omdat erna bonen werden verbouwd”; vergelijk ook in het lemma MASTELUIN (1.2.11), sub **haverbonen**. **Krokken** is eigenlijk voederwikke; **luzerne** is een klaversoort.]

groenvoer: L 413; *grjñnvur* L 192; *grjñnvūr* P 184, 185; *grjñnvör* L 246, 266, 269a, 270, 289, 289b, 292, 299, 321, 330, 331, 331b, 332, 373, 426, 0426, Q 16, 27, 30, 35, 36, 39, 94b, 97, 111, 111*, 117, 118, 192, 194, 196, 198, 198b, 203, 204a; *grēn* ~ L 362; *jrøŋ* ~ Q 121; *grjñnvouar* Q 20; **groenvoeder:** *grjñnvuijər* K 278, P 176, Q 77, 80, 157, 158, 162; *gryən* ~ Q 156; *grøn* ~ P 118a; *grin* ~ Q 171; *grjñnvoujər* K 360; *grjñnvo.ijər* P 50; **groen:** *gryñ* P 49, Q 78; *gry.n* Q 156; *grjñ* K 278, 358; *grøn* P 118a; *grin* Q 3; *grī²n* P 195; *grēn* L 416; **ruwvoer:** *rōyvör* Q 113; *rū* ~ Q 101, 247a; *rō* ~ Q 39; **kuilvoer:** *køijlvūr* K 358; **kuilvoeder:** *kølvuijər* P 46; **inkuilvoeder:** K 353; **silvoer:** *silāvūr* L 312; **silovoeder:** *silovuijər* P 46; **snijvoer:** *šñivör* Q 97; **snijvoeder:** *sneij(ə)vuijər* P 119; *snaivuijər* P 45; **snijgraan:** *sneijagrēn* P 47; **snijkoren:** L 265, 414, 415a, P 51, 177; *snēkōrə* K 358; *snēkorə* P 58; *snē* ~ L 290a; *snī* ~ L 320a; *snaij* ~ P 45; *šñikōrə* Q 0112; *snēkuən* P 177; **snijrogge:** Q 193a; *sneijrøx* L 246, 248; *snēj* ~ L 115, 163, 163a, 192a, 211, 244d; *snij* ~ L 266; *šñūrøq* Q 99*; **voergoed:** *vürgut* L 314, 415a; *vörgöt* L 356, 362, 416; *voergoet* L 369; **voergroen:** *vörggrøn* Q 18; **voedergroen:** *vuijərgryñ* Q 76; **voergraan:** Q 15; **voerkoren:** *vörkōrə* L 290, 291, 318b, 370, 427, Q 18, 96c; *vörkōrə* L 372a; *vörkōrə* L 265b, 269, 271, 292, 294, 322a, 325, 429, 432; *vör* ~ Q 9; *vojar* ~ L 386, 430; *vörkjra* L 360; *vörkourə* L 269b; *vürkoan* Q 72; **voerrogge:** L 427; *vurrøx* L 159a; *vür* ~ L 192a, 192b, 209, 216; *vör* ~ L 246, 248; **voederrogge:** *vuijərrøx* L 115; **voerhaver:** *vörhävər* L 269, 292, 325; **voederzaadse:** *vojarzeitsəl* L 414; **fouirage (fr.):** *vo² räzi* L 319, 369; **voeder:** *vuijər* P 48; **gerei:** *grej* L 269; **wintergroen:** *wentlärgrøn* Q 16; **winterkoren:** Q 117a; **bonenkoren:** L 288a, 289,

I.4

Kaart 10. GROENVOER

- ∕ groen(-) (groenvoer, -voeder, groen)
- = snij(-) (snijvoer, -voeder, -graan, -koren, -rogge)
- ▲ voer(-) (voergoed, -graan, -groen, -koren, -rogge, -haver)

289b; *bū^anākōrā* L 320a; **braakkoren:** *brōkōrā* L 318b; *brōykkurā* L 289; **krokken:** *krōkā* P 227; **luzerne (fr.):** *ræzernā* Q 78.

1.2.15 NAGEWAS (kaart 11)

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Het tweede gewas dat op een veld wordt geteeld nadat men er eerder al geoogst heeft.

Bamis is een verkorting van *Bavo-mis*, ofwel 1 oktober, feest van Sint Bavo; het heeft dan ook de betekenis van „herfst”.

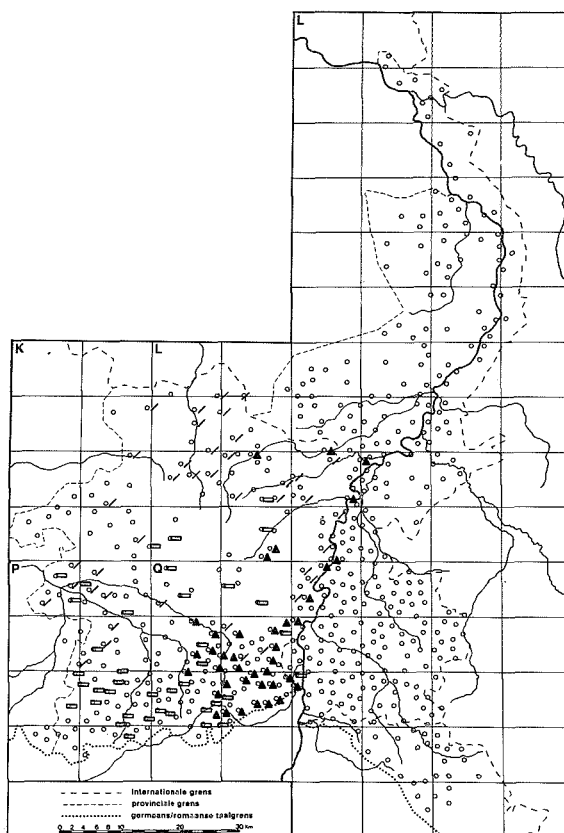
Vergelijk het lemma ZAAIEN, VAN NAGEWAS (2.3.)]

herfst: *herāfst* L 312, 313; *hērāfst* L 316, 352, 354, 362, 364, 367, 369, P 45, 51, 52, 115, 117; *erāfst* K 278, 317a; *herāxst* L 282, 286, 312 (vroeger), 314; *hērāxst* K 360, L 355; *herāst* P 118a; *hērāst* K 318, L 315, 353, 356, 361, 368, P 46, 47, 53; *erāst* Q 7; *herās* Q 10; *hērās* Q 2; *hērās* Q 81a, 90; *hārās* Q 89; **herfstgoed:** *erāfsxōt* Q 8; **herfstvruchten:** *hērāfstfrōxtā* L 419; *erāfstfrōxtā* L 422; **navrucht:** *noāvrōxt* P 180; *nō*-P 172, 174, Q 1; *nō^a*-P 44, 46, 49, 58, 113, 173; *nuā*-L 414; *noāvrōx* K 361, P

178; *nō*-P 176b; *nuā*-Q 242; *nu^a*-Q 162, 16 *nō*-Q 88; *nuāvrōj.xt* P 177; *noāvrōj.x* P 177a, 18, 195, 197; *nō^a*-Q 156 (verdwijnt door de biete teelt); *nuā*-P 223, Q 164, 187; *nu^a*-Q 75, 80, 15 *nōvrōxt* L 366; *nō^a*-Q 2a; *novrōxt* Q 3; *nō*-P 5; *nō*-Q 5; *nō*-L 416; *nō^avrōj* Q 163; *noāvrōj.x* 224; **tweede vrucht:** *twēdāvrōj.x* Q 241; *twīdā* ~ 192; **ondervrucht:** *o.ndāvrōj.x* Q 88; **stoppe vrucht:** *stōpāvrōj* P 214 (vroeger); **nagewa** *nō^agēwā.s* Q 1; **naschaar:** *nōšōr* L 319, 370 (c stoppels), 372, Q 6, 88, 172, 188; *nō^a*-Q 87, 9; *nō^a*-Q 174, 178; *nō^ašōr* L 417, 418; *nošōr* Q 8; 94, 171; *nō^a*-Q 71, 175; *nō^ašōr* Q 72; *noāšōr* L 169; *nū^ašū^ar* Q 170; *nō^ašū^aer* Q 77; *nō^ašū^aer* L 35; *noāšōr* Q 89; **tweede schaar:** *twīdāšōr* L 424, 4, 6, 11, 96c; *twēdāšōr* Q 179; *twējēdāšōr* Q 158; *twēdāšūar* Q 76, 155, 168, 168a, 177, 181; *twjō.c* ~ Q 79a, 80; *twjōd.c* ~ Q 153; *twēt šūōr* Q 16; *twēdāšūōl* Q 182; **nasprong:** *nuaspro.ōk* Q 16; **groenvoeder:** *grj.nvūj.ōr* Q 157a; **groen:** *gryn* L 152; *grjyn* Q 154; **bamis:** *bamās* K 353; **bamisvoeder:** *bōmāsfojār* K 314, 315.

Kaart 11. NAGEWAS

- ∨ herfst en sst.
- = navrucht, tweede vrucht
- ▲ naschaar, tweede schaar

1.3. Graangewassen, delen van de plant

1.3.1 HALM, STENGEL VAN DE GRAANPLANT (kaart 12)

(N P, 4b; JG 1a, 1b; L 1, a-m; S 12; Wi 13; monogr.)

[De graanhalm is de meestal ronde en gelede stengel van de te velde staande graanplant. Hier het algemene woord, dat veelal ook de benaming voor de gehele graanplant is.

Een aantal termen (bv. **spier**, **spit**, ...) wordt niet alleen gebruikt voor de stengel van de te velde staande graanplanten, maar ook – en blijkens een niet gering aantal aar-opgaven wellicht nog meer – voor de geoogste en gedorste graanstengels, de strohalm; zie de toelichting bij het volgende lemma STROHALM (1.3.2). Veelal zijn ze ook toepasselijk op de grasspriet (zie het lemma GRASSPRIET (1.5) in aflevering I.3), enkele zelfs op de graankorrel (zie het lemma GRAANKORREL (2.6) in deze aflevering).

Voor een aantal plaatsen werd het tweeletter-grepige *spieren* als enkelvoud opgegeven.

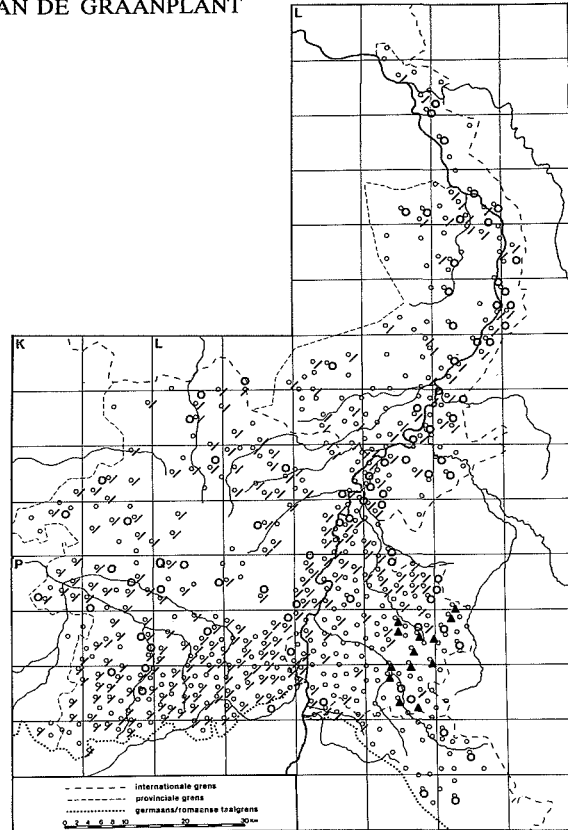
Zie afbeelding 2, a.]

spier: *spir* P 176a, 180; *spi^lr* P 113, 115, 172, 173, 176, 178, 182; *spi^l.r* P 177a; *spi^lar* P 45; *spi^la.r* P 177, 184, 187; *spīr* K 278, 314, 315, 316, 317, 317a, 318, 353, 357, L 159a, 164, 211, 214, 214a, 215, 216, 217, 245b, 246a, 265, 286, 377, 378, 425, 427, P 47, 49, 117, 121a, 174, 176a, 176b, 177, 211, Q 16, 86, 94b, 95, 96a, 98, 198b; *spī^lr* P 48, 179; *spī.r* K 358, 359, 360, 361, L 314, 315, 352, 413, 414, 423, P 53, 56, 57, 118a, 119, 120, Q 2a, 9, 10, 13, 71, 73, 84, 89, 93, 156, 157a, 158a, 161, 162, 164a, 167, 168, 169, 173, 174, 175, 177, 179, 182, 240, 241, 242; *špīr* L 290, 299, 331, 331b, 332, 333, 381, 382 (mv. *špīrdār*), 426, 429, 430, 431, 432, Q 21, 22, 27, 28, 29, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 39, 97, 98, 99*, 105, 111, 111*, 112a, 113, 192, 198, 198a, 208; *špī.r* L 330, Q 20; *spī²r* Q 75, 76, 77, 77a, 79, 79a, 80, 88, 152, 153, 154, 155, 168a; *spī².r* L 312, 313, 354, 355, 422, 424, P 50, 51, 52, 55, 58, 118, 188, Q 1, 2, 3, 5, 6, 8, 72, 74, 81a, 82, 83, 87, 90, 91, 94, 96c, 156, 157, 163, 170, 171, 172, 178, 181, 187, 188, 196, 200; *špī²r* Q 196; *špī².r* Q 247, 247a; *spī².r* Q 7 (mv. *spīrdār*); *speīr* P 175, 218, 219; *speīar* P 44, 46;

I.4

Kaart 12. HALM, STENGEL VAN DE GRAANPLANT

- ∕ spier
- halm
- ▲ spit

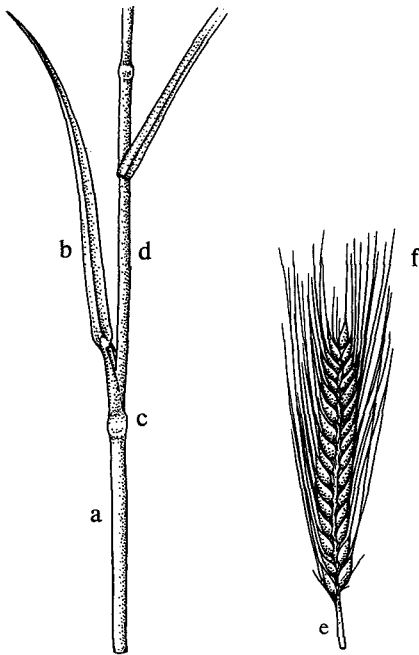

spẽ.ər K 357, P 121, Q 78; *spēr* L 245, 248, 250, 269, 269b, 271, 287, 288a, 289, 289b, 297, 300, 318, 318b, 320, 320a, 321, 328, 372, 374, 427; Q 14, 15, 18; *spē.r* L 316, 317, 319, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, Q 11; *špēr* L 270, 291, 294, 323, 325, 327, 381; *spē̃.r* Q 12; *spĩ.l.rā* P 197, 224; *spĩ.rā* P 186 (mv. -s), 192, 195, 219, 220, 223, Q 157a, 159, 160, 164, 165 (mv. -s), 166; *spĩ.rā* P 188; *spẽ.rā* P 227; *spē̃.rā* L 371; **graanspier**: *grō̃nspĩr* L 282; **greinspier**: *grē̃nspĩr* P 211; **halm**: *hal̃m* K 318, 353, 358, L 159a, 164, 165, 191, 209, 210, 213, 215, 215a, 217, 249, 250, 267, 268, 269, 270, 271, 286, 288, 295, 296, 298, 299, 312, 314, 325, 329, 330, 331, 355, 360, 373, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 416, 425, 426, 429, 431, 434a, P 47, 50, 51, 55, 121, 176, 184, 188, Q 1, 2, 7, 12, 19, 20, 30, 32, 33, 35, 35a, 77, 88, 95, 118, 121, 196, 198, 204a, 208, 255, 262, 279, 284; *al̃m* P 193; *ha.l̃m* L 331, 331b, Q 3, 5; *a.l̃m* L 372; *hāl̃m* K 315, L 246, 372; *hō̃l̃m* L 266; *hel̃m* Q 113; *hlam* L 323; *hā.m* Q 178; *wal̃m* P 120; **spit**: *špit* Q 39, 111, 0112, 112b, 113, 113a, 116, 117, 117a, 201, 202, 203, 204a, 207, 208; **kijt**: *kī.t* Q 253; **stok**: *stok* Q 5, 77; **stengel**: *steɣal* L 417, 418; **stam**: *stam* Q 8; **tsammel**: *tsaməl* Q 121c; voor de volgende plaatsen werd voor halm de term „aar” opgegeven; hoogstwaarschijnlijk bedoelt men met „aar” echter het geheel van halm en aar: **aar**: *[aar]* L 278, 314, 315, 359, L 164, 212a, 269b, 271, 288; 292, 313, 317, 318b, 321, 322, 322a, 360, 373, 385, 416, 419, P 45, 56, 114, 176, 179, 211, Q 16, 28, 36, 88, 95, 99, 100, 101, 102, 106, 111, 118a, 171, 180, 193a, 197, 197a, 198, 198a, 202, 222; **haar**: *gūdr* Q 168; **korenaar**: *kōrār* L 281, 316, 356.

1.3.2 STROHALM

(N P, 4b; L 25, 15; monogr.; add. uit JG 1a, 1b; 12; Wi 13)

[In dit lemma staan de opgaven bijeen die uitdrukkelijk op de gedroogde halm slaan en voorzover deze afwijken van het algemene woord voor halm in het vorige lemma. Zie de toelichting.]

Afb. 2. Delen van de graanplant

- a. stengel
- b. blad
- c. knoop
- d. geleding
- e. aar
- f. baard

ting bij het vorige lemma.

Zie echter vooral de lemma's 6.1.24 - 6.1.27 over stro.]

struu: *stry* Q 95a; *stryə* L 369; *štry* Q 187; *štry^hə* Q 253; **strooi:** *stroj* L 353; *stroj* P 46, Q 2a; *stroj* L 282, 286, Q 83; *stroj* P 214, Q 5; *struj* P 58, 175, 177; *stru^a* L 266; *stru^{ij}* L 363; **strootje:** *strukə* Q 95; **spiertje:** *spirka* L 355, P 176, Q 18; *šp^rirkə* Q 20; *sp^rirkə* Q 95; *šp^rirkə* L 329, 382, Q 39; *sp^rirkə* L 326; *sp^rerkə* L 269a; **aar strooi:** *ā^r strū^{aj}* K 317; *ō^r stroj* L 352; **schob stro:** *šop stro* L 368; **schoof:** *šōf* Q 199; **toeke/festuca:** *tukə* L 323 (in de uitdrukking *toeke trekken* „strootje trekken“).

1.3.3 BLAD VAN DE KORENHALM

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Het smalle blad van de korenhalm.

Zie afbeelding 2, b.]

lis: *les* K 359, L 312, 314, 315, 316, 352, 353, 354, 355, 356, L 413, P 115, Q 1, 71, 72, 81a, 171; *le.s* L 286, Q 167, 242; *lesə* (mv.) L 324, Q 162, 182; *lets* Q 178; *leş* K 357, 358, 360, 361, L 282, 313, 317, 319, 359, 361, 362, 363, 365, 370, 371, 414,

416, 417, 418, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 113, 117, 118, 118a, 119, 120, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 178, 179, 182, 184, 214, 218, 219, Q 1, 2, 2a, 3, 5, 73, 77, 82, 84, 87, 88, 154, 158a, 168, 170, 175, 181; *leş* L 420, 421, 422, 423, Q 96c; *leşə* (mv.) L 358, 360, 364, 366 (blad van de maïsstengel), 367, 368, 369, 415, P 180, 227, Q 76, 83, 84, 87, 88, 90, 91, 163, 172, 174, 177, 179, 188; *le.sə* (mv.) Q 89, 155, 169; *leş* Q 192; *leş^a.s* P 177a, 224; *leşs* P 121, 177, Q 74, 78; *leş.s* P 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, Q 75, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 240; *leş.sə* (mv.) Q 241; *lis* K 318; *lisən* (mv.) K 278; *leş* Q 9, 11; **vlies:** *vlēs* K 317a; **limmen:** *lōman* K 314; **limmer:** *lōmar* K 315; **limmeren:** *lōmarə* K 316; **limmers:** *lōmars* L 353; **blad:** *blā.t* L 316, 371, 372, 419, 423, Q 6, 8, 12, 13; *blē.t* Q 177; *blō^u.t* Q 74.

1.3.4 KNOOP VAN DE KORENHALM

(JG 1a, 1b; monogr.)

[De verdikking die zich op regelmatige afstanden in de stengel van de korenhalm bevindt.

Ook de opgegeven meervoudsvormen van de woordtypen **knoop** en **knook** zijn in het lemma opgenomen; cf. **hoop** met meervouden in het lemma **MOLSHOOP IN HET GRASLAND** (2.5) in aflevering I.3.

Zie afbeelding 2, c.]

knoop: *knōp* (mv. *knōp*) Q 168a, 172; *knō.p* (mv. *knō.p*) Q 71, 75, 76, 77, 80, 154, 155, 157a, 158a, 161, 162, 169, 174, 175, 177, 178, 179 (mv. *knō.p*), 181, 182, 188, 241, 242; *knō.p* (mv. *knē.p*) Q 81a, 82, 83, 87, 88 89 (mv. *knē^a.p*), 90, 91, 94, 170, 171; *knoup* (mv. *knōyp*) P 119; *kno.up* (mv. *kne.ip*) Q 72; *kno.u.p* (mv. *knōy.p*) Q 163; *knoup* (mv. *knōyp*) P 118, 120, 121, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 220 (mv. *knōə.p*), 223 (id.), Q 73, 74, 78, 79, 79a, 152, 153, 156, 157, 159, 160, 164, 165; *knou.p* (mv. *knōy.p*) L 317, 319, 369, 370, 371, 372, 419, 420, 421, 422, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 88, 96c; *knō.up* (mv. *kne.ip*) L 416, 417, 418; *knōūp* (mv. *knō.yp*) P 118, 121, 177; *knōū.p* (mv. *knej.p*) K 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 415; *knōyp* (mv. *knōyp*) Q 166, 167, 168; *kna.up* (mv. *kne.ip*) Q 5; *knuop* (mv. *knyōp*) Q 240; *knyup* (mv. *–ə*) P 51; *knyap* (mv. *–ə*) K 316, 317a, 318, 357, 358, P 45, 47, 48; *knjup* (mv. *–ə*) P 46; *knjūp* (mv. *knip*) P 52, 53, 118a (mv. *knyup*); *knjūp* (mv. *knjūp*) P 117, 172, 173, 174, 176, 176a, 179, 182, 214, 219; *knjūp* (mv. *knjūp*) P 113, 175, 177a, 180, 218, 224, 227; *knup* (mv. *knyup*) K 360, 361, L 413, Q 178 (mv. *knōp*); *knup* (mv. *knip*) P 55, 56, 57, 58, Q 2, 2a; *knuap* (mv. *knyap*) L 282, 312, 314, 315, 316, 352, 353, 354, P 49; *knjūp* (mv. *knjūp*) K 359, P 50, 115 (mv. *knjūp*), 178 (id.); *knjap* (mv. *–ə*) K 314, 315, 353; *knōjap* (mv. id.) K 278; **spierknoop:** *sp^r.rknōyp* (mv. *–knōyp*) P

197; **knoopje**: *kneipkə* L 416; *knipkə* P 56; *knepkə* P 52; *knypkə* P 44, 51; *knø.pkə* Q 188; **knook**: *knō.k* (mv. *knø.k*) L 414, 423; *knü.ək* (mv. *knī.ək*) Q 3; *knuø.k* (mv. *knyø.k*) Q 75; **knookje**: *knø.kskə* L 414; *knø.kskə* L 282; **knotsje**: *knøtskə* K 360; *knetškə* L 355.

1.3.5 GELEDING

(JG 1a; monogr.; add. uit JG 1b)

[Het deel van de graanstengel dat zich tussen twee knopen bevindt.

Zie afbeelding 2, d.]

lid: *let* K 317a; *leət* Q 1; *lē.t* L 414, Q 1, 2a, 71; *lī².t* L 416, 417, 418, P 53, Q 3, 5, 72, 81a, 82; *lē²* P 46.

1.3.6 AAR

(JG 1a, 1b; Wi 14; monogr.; add. uit L 25, 15)

[Het bovenste deel van de halm van sommige graangewassen waarin zich de korrels bevinden.

Ook als pars pro toto gebruikt voor de gehele halm, vergelijk de uitdrukking: „aren lezen”.

De varianten die met een *d*- beginnen hebben een aangehecht lidwoord.

Zie afbeelding 2, e.]

aar: *ōr* K 314, 357, L 159a, 164, 210, 212a, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 250, 269b, 271, 288, 288a, 291, 292, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 318b, 319, 321, 322, 322a, 326, 329, 330, 352, 354, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 378, 381, 382, 385, 387, 415, 423, P 50, Q 2, 9, 10, 11, 12, 16, 19, 20, 21, 28, 33, 34, 95, 96c, 99, 100, 101, 102, 106, 111, 111*, 112, 113, 118a, 121, 192, 193a, 197, 197a, 198, 198a, 199, 200, 203, 207, 211, 247, 247a, 284; *ō.r* K 358, L 282, 286, 314, 416, 417, 418; *ō²r* K 315, 353, L 266, P 218, Q 1; *ō².r* K 359; *ō²r* Q 83; *ōr* K 318, 359, 361, L 326, P 44, 47, 48, 50, 115, 173, 176a, 179, Q 101, 116, 240, 249; *ō²r* K 316, 360, L 353, 414, P 45, 46, 49, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 113, 114, 117, 172, 174, 176, 177a, 211, Q 1, 2a, 71, 81a, 82, 84, 152, 153, 279; *ō².r* Q 72; *ōr* Q 3, 5; *o²r* P 214, 219, 227, Q 222; *o²r* Q 36; *o²r* K 278, 317a; *ōr* L 355, 413; *ū²r* P 57, Q 2a; *ū²r* Q 170; *u²r* P 47, 118, 118a, 119, 120, 177, 184, 188, 195, 220, Q 73, 74, 78, 79, 160, 163, 165, 242; *u²r* P 121, 186; *u²r* Q 156, 157, 177; *u²r* P 223 (mv. ?); *ōj²r* L 419, 420, 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 87, 88, 91, 94, 95, 158a, 172, 180, 188; *ōj²r* Q 75, 79a, 154; *ōj.²r* Q 157a; *ōj²r* Q 76, 90, 162, 171, 174, 175, 178, 179; *oi.²r* Q 161, 167; *o²j²r* Q 77, 80, 155; *wu²r* Q 168, 181; *w²r* Q 169; *wu²r* Q 168a; *w²r* Q 89, 181; *hō²r* P 180; *ho²r* P 178; *dō²r* P 115, 176; *dō²r* P 175, 182, Q 166; *dō².r* P 192; *do²r* P 187; *doi.²r* Q 161; *du²r* P 197, Q 164; *du²r* Q 159; **aartje**: *ørkə* Q 20.

1.3.7 BAARD (kaart 13)

(JG 1a, 1b, 1c, 1d, 2c; A 25, 11; NE 2.I, 11 monogr.; add. uit N 14, 131)

[De scherpe uitsteeksels van de aar bij sommige graangewassen: kafnaalden.

Het type **baard** is een verzamelnaam; het type **vlimmen** is het meervoud van **vlim** dat eigenlijk de afzonderlijke kafnaald aanduidt die aan het omhulsel van de korrel vastzit. Wanneer het type **vlimmen** als dubbelopgave naast **baard** voorkomt (dat is het geval in L 286, 312 en 313), dan is de betekenis van **vlimmen**: het omhulsel waarin de korrel zit.

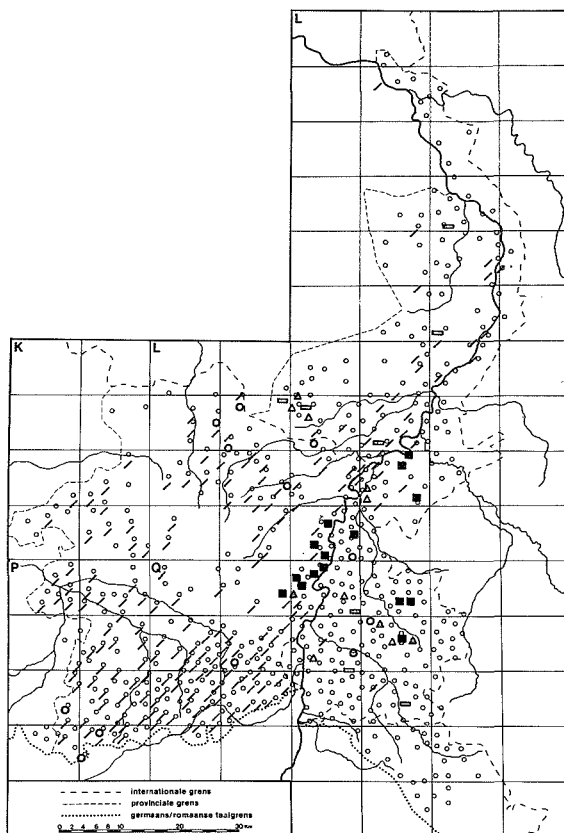
Vergelijk ook de lemma's GRAANAFVAL (6.1.30) en SPIKKEN (6.1.31).

Zie afbeelding 2, f.]

baard: *bārt* L 318, 429, Q 36; *bā.rt* L 316, 361; *bō.rt* L 286, 313; *bō.t* Q 89; *bōt* P 174, 219, 227; *bērt* Q 101; **snorren**: *snorə* L 119, 289*, 289a; **haar**: *hōr* L 295, 329; *hōrə* (mv.) L 269, Q 32a, 111, 193, 222; *ōr* Q 203; **vlimmen**: *vlemə* L 210, 247, 248, 250, 269a, 286, 296, 317, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 366, 415, 416, Q 84, 89, 91, 94, 171, 175; *vlemən* K 317a, L 420; *vlimə* L 244c, 329; *flimə* L 115; *vlem* Q 2; *vlemə* L 360, 361, 367, 368, 416, 417, 418, P 52, 53, 55, 56, 57, Q 2, 2a, 3, 5, 72, 81a, 82, 83, 87, 90, 170; *vlemən* L 312, 313, 354, 355, 356; *vlōm* K 318, L 293, 322, 326, Q 203; *vlōmə* K 314, 316, 318, 353, 357, 358, 359, L 267, 269, 290, 291, 292, 298, 317, 318b, 319, 320a, 325, 327, 328, 369, 374, 375, 377, 378, P 44, 45, 46, 47, 48, Q 12, 76, 88, 99, 154, 155, 157a, 158a, 161, 162, 163, 167, 168, 169, 172, 174, 177, 178, 179, 181, 182, 188, 240, 241, 242; *vlō.mə* Q 161, 164, 166; *vlōmən* K 315, 318, 360; *vlō.mən* L 352; *vlōm* Q 1; *vlōmə* L 314, 315, 316, 370, 371, 372, 381b, 382, 414, 422, P 49, 50, 51, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 178, 179, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 214, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 10, 11, 13, 71, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 79a, 80, 96c, 152, 153, 156, 157, 159, 165, 168a; *vlōmən* K 361, L 413, Q 1; **vimmen**: *vemən* L 268; *vem* L 294; **vinnen**: *venə* L 163, 317, Q 15; *ven* L 163, 327, 329, Q 20, 95, 113, 208; **naalden**: *naldə* L 267; *nōldə* L 214, Q 101a; *nōldjə* L 289, 289b; *nōldə* Q 208; *nōljə* L 328, Q 31; **spelden**: *spēlə* P 197; **stekels**: *stēkəls* L 289*, 289a, 318a; *štāxəls* Q 36; **stekelen**: *stēkələ* L 378*, 381; *štaxələ* Q 112; *štakələ* Q 102; **achelen**: *axələ* Q 9; *haxələ* Q 113; **acheltjes**: *exalkəs* Q 16*; **spieren**: *spērə* L 269; **kaf**: *kāf* L 247; *kāf* Q 101a, 196; *kōf* Q 153; **spik**: *spek* Q 11; **afval**: *af.val* Q 203; **pluim**: *plijm* L 271; **granen**: *grānə* Q 106, 112, 117a, 202, 211; **graat**: *jrō²t* Q 222; **schauwen**: *šauə* L 372, 426; *šauə* Q 21, 32; *šau.ə* Q 9; **hauwen**: *hāuə* L 330, 361, 376, 378*, 381a, Q 34, 35, 113; *hauən* L 419, Q 7; *auə* L 420, 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9; *haiə* L 0426; **blies**: *blē.s* P 52; **bliesje**: *blēskə* L 353; **blie-**

Kaart 13. BAARD

- baard
- ∕ vlimmen
- = naalden
- △ stekels, achelen
- hauwen

zen: *blēzə* K 278; *blēzən* L 353; **bliezers:** *blēzərs* L 282; **bliezeren:** *blēzerən* L 282; **vliezers:** *vlēzərs* L 282.

1.3.8 HAVERBEL

(JG 1a; monogr.; add. uit JG 1b)

[Haver heeft geen aren, maar bellen waarin de korrels zich bevinden.

Zie afbeelding 1, b, 1.]

schauw: *sxou* Q 101; *sou* Q 192; *šou* Q 200, 247, 247a; *šaut* Q 12; **bel:** *bel* L 282, 414, 416, 417, 418, Q 1, 2a, 3, 71, 72, 80, 81a, 82, 164; *belə* (mv.) L 288, 424, P 48; *belən* (mv.) L 355; *bəla* (mv.) Q 5.

kolf: *kolf* K 357, 358, L 159a, 163, 210, 211, 265, 266, 269, 269a, 269b, 270, 271, 288a, 289b, 290, 291, 294, 295, 299, 316, 318b, 320a, 321, 321a, 322, 325, 330, 331, 332, 366, 373, 374, 377, 381, 382, 387, 420, 426, 427, 429, 430, 432, P 50, 51, 56, 120, 176b, Q 13, 15, 22, 28, 33, 39, 72, 94b, 95, 96a, 97, 98, 100, 111, 0112, 113, 117a, 121b, 156, 187, 192, 193a, 197, 197a, 202, 204a; *kolf* K 278, P 176; *koulf* Q 72; *kouf* Q 14; *klouf* L 322a; *klöf* L 318b; *kalʹf* L 289; *kuvəla* Q 30; *kolk* Q 94b; **aar:** *ār* L 269, 269a, 289, 292, Q 175, 203; *ār* Q 187; *ājar* Q 91, 180; *ōr* P 117, 176b; *ōr* K 318; **knop:** *knup* Q 158; **kop:** Q 80; **mais:** *meias* Q 20; **dol:** Q 71; **poppen:** (mv.) Q 96c; **puis:** *pūs* L 292; **root:** *röt* P 176; **boompjes:** *bumkəs* (mv.) P 211.

1.3.9 MAISKOLF

(N Q, 20; monogr.)

[Het vruchtbeginsel van de maïsplant.

In L 269a wordt het vrouwelijk vruchtbeginsel (**kolf**) anders benoemd dan het mannelijk beginsel (**aar**).

Zie afbeelding 1, g, 1.]

1.3.10 LEGE MAISKOLF

(N Q, 24)

[Het lege vruchtbeginsel van de maïsplant; de kolf waar de maïskorrels van zijn afgehaald.

Omschrijvingen zoals „lege kolf” zijn niet opgenomen.]

pop: *pop* L 163; **doppen:** *døp* L 269a; **spikken:**

špekə Q 204a; **spillen:** *špelə* L 291, 426; **pitten:** *petə* L 332; **kaf:** *kaf* P 176; *kāf* L 271; *kəf* L 330; **maisafval:** *mejšāfal* L 269, 374.

2. Zaaïen

2.1 ZAAIEN

(N 15, 1a; JG 1a, 1b; A 2, 70; L A2, 234; L 8, 102; L 24, 6a; S 45; Wi 40; RND 111; monogr.)

[Het zaad op het land uitstrooien. Vroeger gebeurde dit altijd met de hand; thans machinaal. Vergelijk voor de volgorde en behandeling van de varianten ook het lemma MAAIEN (3.1.1) in aflevering I.3 en de daar gegeven klankkaart; in kleine details echter wijkt ZAAIEN af van MAAIEN; het zijn geen exacte spiegelkaarten.

Hier, en bij alle komende samenstellingen met zaaï-, is de variantenvolgorde: *āi-ā; ǭi-ǭ-ō; ēi-ē-ēi-ēi-ē; ēi-ē-ēi-ēi-ē; i-ēi-i-ē-i-ē*

zaaiën: *zāiə(n)* K 316, 318, L 313; *zāə* Q 168a; *zān* Q 2; *zā* Q 167; *zǭiən* K 278a; *zǭiə* K 316, 317, 317a, L 244b; *zǭən* K 314, 315; *zǭə* K 353, P 44, 47; *zǭəiə* P 211; *zǭə* P 47, 48; *zēiə(n)* K 278, L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316; *zēiə* L 115, 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 192, 192a, 192b, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 216a, 217, 244c, 245b, 246, 246a, 265, 265c, 271, 288, 300, 318, 318b, 323, 324, 356, 360, 363, 364, 366, 372, Q 5, 14, 15, 87, 88, 91, 94b, 95a, 104a, 172, 187, 187a, 188; *zēə(n)* L 353, 355, 413, 414; *zēə* P 46, 49, 52, 56, 57, 119, 121, 197, 220, 222, 223, Q 1, 2, 3, 4, 71, 72, 75, 77, 79, 79a, 80, 81a, 82, 84, 86, 89, 90, 94, 153, 155, 158a, 161, 165, 168, 169, 171, 173, 174, 176a, 241; *zē.ə(n)* Q 1, 2a; *zēn* K 358, 359, 360, 361, L 352, 353, 354, 355, 355a, P 45, 51, Q 2, 2b, 77, 170; *zē* P 53, 55, 58, Q 76, 154, 163, 175, 177, 178, 179, 240; *zē* Q 93; *zeiə* L 245, 246, 246a, 246b, 246c, 247, 248, 249, 250, 265b, 266, 267, 268, 269, 269a, 270, 288a, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 316a, 317, 319, 320, 320a, 321, 321a, 322, 322a, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 331b, 332, 333, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 381a, 381b, 382, 383, 385, 386, 387, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 431, 432, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 95, 96a, 96b, 96c, 96d, 99, 99*, 101, 105; *z.əiə* L 290, 329; *ziēiə* Q 17; *zēiə* L 249, 295, 332, 378, 379, 380, 425, 426, 427, 429, P 50, 188, 195, 196, Q 32, 102, 183; *zē⁽ⁱ⁾ə* Q 180; *zēən* K 357, 359, 361; *zēə* L 428, P 50, 107a, 113, 114, 115, 117, 118, 118a, 120, 172, 173, 174, 175, 176a, 177, 177a, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 192, 193, 195, 212, 213, 214, 218, 219, 224, 227, Q 73, 74, 78, 83, 98, 152, 156, 157, 157a, 158, 159, 160, 162, 166, 181, 182; *zēn* P 176, 176b; *zē* Q 28, 164; *zeiə* L 320c, Q 242; *zēiə* Q 99; *zēəiə* L

426, 0426, 429a, Q 14, 15; *zēənə* Q 207; *zēə* L 429, 434, 434a, Q 18, 19, 21, 22, 27, 29, 32, 32a, 33, 34, 36, 38, 39; *z.əə* Q 20; *z.əə* L 430; *z.ēiə* Q 19a, 192, 195, 196, 197, 197a, 198, 198a; *z.ēiə* L 425, 427, 428, 431; *z.ēiə* Q 247, 247a, 253; *z.ēnə* Q 35, 39, 112b, 113, 113a, 116, 117, 117a, 117b, 118, 118a, 119, 121, 121a, 121b, 121c, 121e, 201, 202, 203, 204, 204a, 205*, 207, 208, 211, 222, 249, 253, 259, 260; *ziə* L 432a, Q 27, 28, 29, 30, 32, 32a, 33, 35, 35a, 36, 38, 39, 98, 100, 101, 101a, 103, 106, 110, 111, 111*, 112, 0112, 112a, 113, 192, 193, 193a, 198b, 199, 203, 203a, 203b, 206; *z.īə* Q 200; *ziiə* Q 194, 198b; *ziēiə* Q 14, 15, 16, 18, 97, 100, 101, 198, 198a; *ziēə* Q 19, 21, 22, 98; *z.ianə* Q 260, 263, 278; *ziē* Q 115; *ziə* Q 191; *z.īə* Q 279, 284.

2.2 ZAAIEN, VAN MAIS

(N 15, 1b; JG 1a; monogr.)

[Mais wordt tegenwoordig op rijen gezet met een afstand van ongeveer 50 cm.

Voor de fonetische documentatie van het woord [zaaiën] zie het lemma ZAAIEN (2.1.)]

zaaiën: [zaaiën] K 318, 359, L 244c, 270, 282, 289*, 294, 314, 329, 355, 355a, 366, 373, 381b, P 175, 176, 176a, 188, Q 9, 20, 22, 33, 98, 113, 117a, 156, 193; **leggen:** *leqə* Q 111; **steken:** *stēkə(n)* L 286, 312; **uitplanten:** *ūtplantə* L 269.

2.3 ZAAIEN, VAN NAGEWAS

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Op een land waarop men in de loop van het jaar al eens geoogst heeft, kan men in het najaar een tweede gewas, het nagewas, zaaïen.

Zie ook het lemma NAGEWAS (1.2.15.)]

de herfst zaaïen: *dən herafst zǭiə* K 317a; *dən* ~ *zēiə* K 278; *dən herast zēə* L 353; *dən heras zeiə* Q 10; **herfstzaaiën:** *herfstis.ēiə* Q 5; *-s.ēə* Q 3; *herafstis.ēiən* L 312, 313; *herafstis.ǭə* P 44; *-sǭə* P 48; *-s.ēiən* L 316; *-s.ēiə* L 364; *-s.ēə* P 49; *-s.ēn* L 352, 354, 413, P 45, 51; *-s.ē* P 55; *-s.ēiə* L 359, 360, 362, 366, 369, 371, 421; *-s.ēən* K 357; *herfst.ē.ə* Q 82; *-s.ēiə* L 416, 417, 418; *herafstis.ēiən* K 316; *-s.ēiə* L 363; *-s.ēə* P 119; *-s.ēiə* L 358, 370; *-s.ēə* P 113 (vroeger), 117; *erafst.ēiən* L 420, Q 8; *heraxstzēiə* L 314; *heraxstis.ēə* P 57; *-s.ēn* K 360, 361, L 355; *herexst.ē.ə* Q 1; *herexst.ēiə* L 282; *herexst.ēiə* L 286; *herastis.ēiə* K 318; *-sǭə* P 47; *-s.ēiə* L 315, 316; *-s.ēə* P 56; *-s.ēn* K 358, 359; *-s.ēiə* L 361, 365, 368, 415; *herstis.ē* P 58; *hersz.ē.ə* L 414, Q 72; *hers.ēə* Q 84; *-s.ē.ə* Q 81a; *eraseiə* Q 12; *hērs.ēə* Q 90; *ers.ēə* Q 83; *heras.ēiə* L 317; *heras.ēə* P 120, Q 73; *hersz.ē.ə* Q 2, 71; *hers.ēə* P 121, Q 2a; *ers.ēiə* Q 9; *hars.ēən* Q 89; **herfstvruchten zaaïen:** *erafstfrøxtə zeiə* L 422; *herafstfrøxt.ēə* P 50; **groenzaaiën:** *grynzēə* P 118, Q 78; *grj. n. zēə* Q 161; *grønzeiə* Q 12, 13; *grinz.ēə* P 56; **nazaaiën:** *nuəzēə* Q 160; **inzaaiën:** *ēi. n. zēə* Q 160; **in stoppelen zaaïen:** *in stōpələ zīə* Q 192.

2.4 ZAAITIJD

(N M, 21; Wi 18; monogr.)

[De tijd waarin gezaaid werd.

Daar waar de *j*-klank in het woord *zaaien* in het westen van Belgisch Limburg, waar het vocalisme van *zaaien* en *zaden* samenvalt, ontbreekt, is niet altijd uit te maken of het eerste lid *zaai-*, dan wel *zaad-* is; zie het lemma ZAAIEN (2.1).

De volgorde van de *zaai*-varianten is die zoals in het lemma ZAAIEN (2.1).]

zaaitijd: *zōtējt* L 372; *zē-* K 358, L 355, 413, P 176, Q 3, 71, 83; *zēj-* L 372a; *zō²itēt* K 353; *zō²-* P 48; *zē-* K 358, L 413, P 45, 46, 51, Q 72, 77, 156, 158, 178, 180; *zēj-* P 50; *zētē²t* P 177; *zō²itēt* P 49; *zaitit* L 332; *zēj-* L 159a, 163, 163a, 164, 165, 192, 210, 246, 271, 286, 289b, 312, 318b, 360, Q 187a; *zē-* L 314, 94b; *zēj-* L 250, 266, 269, 269a, 288a, 289, 292, 294, 299, 320a, 321, 325, 326, 362, 374, 416, 417, Q 95, 96c, 99*; *zēj-* L 295, 427; *zēj-* L 432; *zē-* Q 20; *zū-* Q 18, 30, 101, 111, 117a, 118, 193, 197, 197a, 198, 198b, 199; *zi-* Q 279; *zejt²t* L 269b; *zē-* L 430; *zejt².t* L 270, Q 11; *zējt²t* L 291, 329; *zēj-* L 290a, 331, 423, Q 12, 96a; *zū-* Q 28; **zaaietijd:** *zejt²it* L 378, 387; *zēj-* L 426, 0426, 429, 33; *zūj-* Q 19, 22, 35, 39, 113, 207; *zūjt²t* Q 36; *zū²it²t* Q 39; **zaaietijd:** *zi²ntit* Q 201, 204a; *zi²ntsit* Q 121, 222; *zi²ntsek* Q 116; **zaaitij:** *zātēj* K 315; *zēj-* K 278; **zaadtijd:** *zātēt* K 353, Q 2; *zy-* Q 76; *zōtējt* P 50; *zōt²it* L 211, 244d, 269, 373, Q 15, 20, 33, 39, 98, 99*, 203; *zōt²it* L 290, 294, Q 9; *zōtēj* L 265; **zaad:** *zōt* L 322a, 420, Q 20, 97, 98, 101, 111, 111*, 112a, 192, 193a, 194, 196, 197, 197a, 198, 204a, 284; *zōt* Q 249; **ter zaai:** *tāz* *zōj* L 330; **zaamtijd:** *zōmtit* Q 203; *zōmtsit* Q 222; **het zaaien:** *at ziejēn* Q 15; **het is zaaiens:** *at es- ziejās* Q 15b; **tijd voor te zaaien:** *tūt vōr tā zēa* Q 20; **zaaiseizoen:** *zajāsžün* L 332; **seizoen:** L 289, 289b; de volgende opgaven geven de tijd aan waarin gezaaid wordt: **helzaad:** *helzōt* Q 192, 198b (najaar); **herfstzaad:** *herfsōt* Q 192; **vroegjaar:** *vřōxjōr* Q 187a; de volgende opgaven hebben betrekking op het poten en planten van gewassen: **poottijd:** *pōt²it* L 266, 324, 386, Q 117; *pu²t²it* L 312; **planttijd:** *plantit* Q 198b (voor aard-appels).

2.5 ZAAD, ZAAIGOED (kaart 14)

(N M, 22; JG 1a, 1b; Wi 5; RND 111; monogr.)

[Hetgeen men uitstrooit, zaait op het land; de verzamelnaam.

Zie voor het enkelvoudige begrip „zaadje” achterin het lemma. Vergelijk ook het lemma GRAANKORREL (2.6).

De typen **gezaads** en **gezaams** worden voornamelijk gebruikt voor (tuin)zaden.

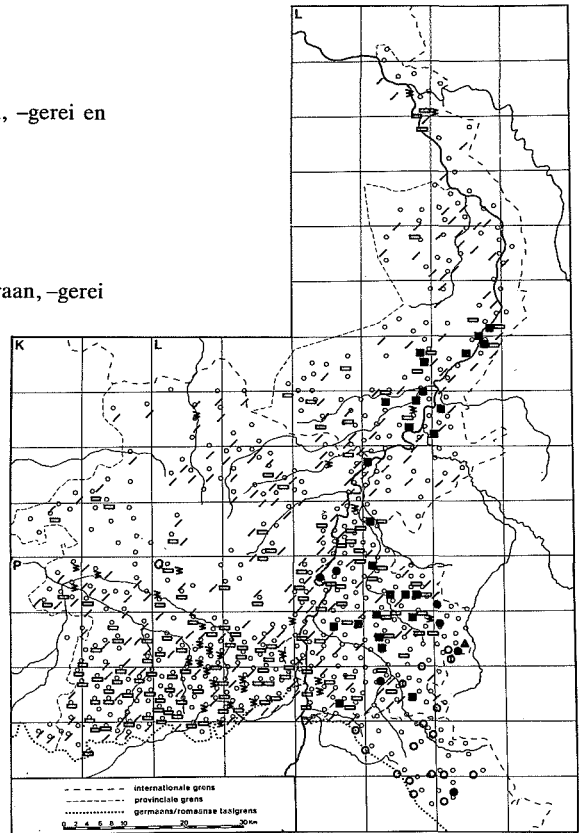
(m) achter de plaatscode geeft aan dat uitdrukkelijk is opgegeven dat *zaad* er een „de-woord” is.]

zaad: *zōt* K 278, 278a, 314, 315, 317a, 353, 358, L 159a, 163, 164, 165, 192a, 209 (m), 210, 214 (m), 214a (m), 215 (m), 216 (m), 217, 244a, 244d, 245b, 246b (m), 246c (m), 249 (m), 250, 266 (m), 267 (m), 268 (m), 269, 271 (m), 282, 286, 288 (m), 288a (m), 289 (m), 291 (m), 292, 293, 294, 297, 298, 299, 300, 317 (m), 318, 318b (m), 319 (m), 320 (m), 320a, 321, 321a, 326, 329 (m), 330, 331 (m), 331b, 352, 353, 356 (m), 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364 (m), 365, 366, 367, 368, 369 (m), 370, 371, 372, 372a, 374 (m), 375 (m), 376 (m), 377 (m), 378, 381, 382 (m), 386 (m), 387 (m), 415, 416 (m), 417, 418, 419, 420 (m), 421, 422, 423, 424, 425, 428 (m), 430, 434 (m), P 50, 176, Q 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15 (m), 19 (m), 20, 21, 28 (m), 30 (m), 32, 33 (m), 34 (m), 35 (m), 36 (m), 38 (m), 39, 87, 88, 95 (m), 96a, 96c, 97, 98 (m), 99 (m), 101 (m), 102 (m), 103 (m), 105, 111 (m), 113, 117, 117a (m), 119 (m), 172, 187a, 188, 192, 193 (m), 198, 199, 200 (m), 203, 204, 204a, 206 (m), 207, 208, 222 (m), 247a (m); *zōt* L 321, 329; *zōt²t* K 357 (m), 358, L 115, 159a, 192, 213 (m), 215a (m), 245 (m), 246 (m), 246a (m), 247, 265c, 266, 270, 312, 313, 314, 315, 316, P 45, 107a (m), 211 (m), 212 (m), Q 5, 9 (m), 39, 91 (m), 112 (m), 196, 201 (m), 205; *zūōt* Q 178; *zō²t* L 355; *zōt* Q 211; *zōat* K 278, L 282, 286, Q 279; *zō* L 265; *zōt* K 316, 317, 359, L 432 (m), P 176 (m), 193, Q 86 (m), 90, 179 (m), 247, 249, 284; *zō²t* K 318, 359 (m), 360, 361, L 324, 329 (m), 353, 382 (m), 413, 414 (m), P 44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 58 (m), 113 (m), 115 (m), 117 (m), 121, 172 (m), 173, 174, 175 (m), 176a, 177a, 178, 179, 180, 182 (m), 192, 195, 218 (m), 222, 224, Q 1, 2, 2a, 71, 72 (m), 81a, 82 (m), 83 (m), 113 (m), 118 (m), 156 (m), 171, 178 (m), 180 (m), 181 (m), 195 (m), 240; *zōt* Q 158a; *z-ot* Q 3; *zoat* L 354, P 118, 177, 187, 188, 197 (m), 214 (m), 218, 219 (m), 227, Q 76, 77, 166; *zō²t* Q 83; *zōit* Q 199; *zū²t* Q 163 (m); *zū²t* P 51 (m), Q 170; *zū²t* P 223 (m), Q 162 (m); *zuat* P 118a, 119 (m), 120 (m), 121, 184 (m), 186, 188 (m), 195, 220, Q 73, 75 (m), 78, 80, 152, 153, 154, 157, 157a, 160, 161, 164, 165, 168a (m), 177 (m), 181, 183 (m), 241; *zu²t* Q 79a, 168; *zu²t* Q 74; *zēt* Q 284; de volgende opgave is waarschijnlijk meervoud: **zaden:** *zōa* P 219; **gezaads:** *gəzōts* L 269, 269a, 290, 294, 331, Q 20; *gəzū²ts* L 292; *gəzōts* L 295, 332, 432, Q 33, 112a; *gəzōts* L 270, 322a, 325, 374, Q 34, 35, 36, 97, 111*, 117a, 196, 208; *gəzōts* L 291, Q 98, 111; **zaam:** *zōm* Q 121 (m), 222, 247a (m), 249 (m), 251 (m), 253 (m), 254 (m), 255 (m), 259 (m), 260 (m), 278 (m), 279 (m), 284 (m); *zō²m* Q 116 (m); *zōm* Q 263 (m); *zom* Q 284; **zaams:** *zōms* Q 15; **gezaams:** *gəzāms* Q 14; *gəzōms* Q 121, 203; *gəzūms* Q 253; *gəzōms* Q 117a; *gəzōms* Q 117, 284; *gəzō²ms* Q 39; **gezaamd:** *gəzōmt* Q 253; **zaaisel:** *zejsəl* Q 95; *zōjsəl* Q 199; **gezaaiens:** *gəzi²ms* Q 121; **zaaizaad:** *zēizōt* L 163, 163a; *zēj-* L 369, Q 95; *zi-* Q 194; **zaadgoed:** K 353; *zat-gūt*

I.4

Kaart 14. ZAAD, ZAAIGOED

- / zaad
- gezaads
- ▣ sst. met zaad: zaadgoed, –graan, –gerei en graanzaad (cf. onder: zaaizaad)
- zaam
- gezaams, gezaamd, zaams
- ◉ sst. met zaam: zaamgoed
- × zaaïsel
- ▲ gezaaiens
- sst. met zaai: zaaizaad, –goed, –graan, –gerci

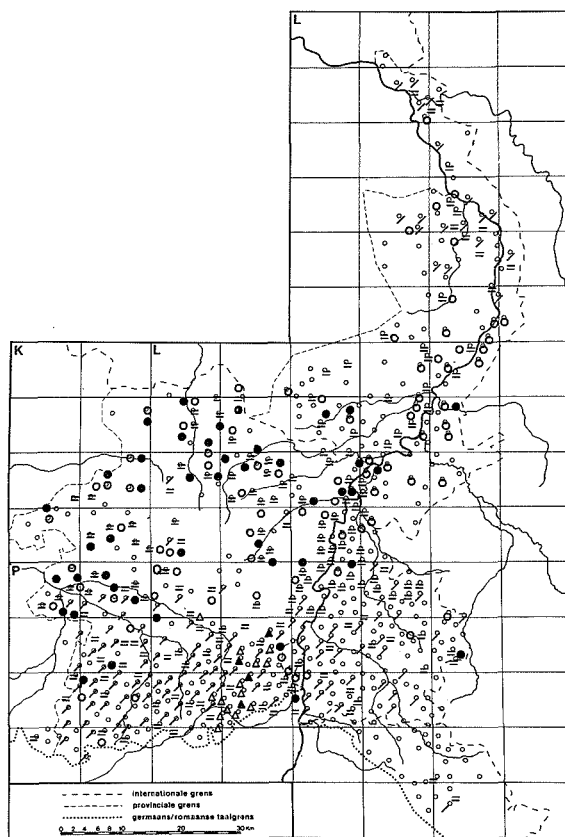

K 315; zōt- Q 179; zō²t- Q 72, 81a, 82, 83, 84, 174, 175, 178; zot- Q 240; zo⁴t- Q 89; zōt- Q 155, 182, 241; zu^ot- Q 168; zy^o.t- Q 163; zōt-gūt Q 3; zō²t- L 414, P 50, Q 1; zōt- K 318; zōt- Q 2; zu^et- Q 181; zōt-gūt Q 90; zō²t-gūt Q 94, 171; zōt-gōt L 269, 269b, 270, 289, 289b, 290, 290a, 292, 294, 318b, 320a, 321, 325, 362, 374, 416, 417, 418, 420, 426, 0426, 427, 428, 429, 430, 432, Q 7, 9, 11, 15, 15b, 16, 18, 19, 22, 30, 33, 35, 36, 39, 91, 94b, 96a, 97, 99*, 111, 111*, 112a, 113, 172, 187a, 192, 193a, 197, 197a, 198, 198b, 201, 204a; zōt- Q 112b; zot- L 288a; zēt- Q 118; zō²t-gō²t L 360; zōt-gō²t Q 20; **zaaigoed**: zēigūt L 312; zē- Q 72; zō²- Q 158; zīj²- Q 163; zy^o- Q 154, 167, 177, 242; zy^e- Q 77; zīē- Q 77; zīē- Q 169; zēgū.t Q 173; zēgut Q 2; zē- Q 180; zy^o- Q 75, 76, 79; zēigōt L 322, 373, 374, Q 95, 96c; zīē- Q 118; zēgoat Q 80; zēgō²t P 45, 51; zē- P 46; zē- Q 20; **zaamgoed**: zomgōt Q 204a; zomgō²t Q 205; zōmjōt Q 121c; **hel goed**: hel gōt Q 101; **zaadgerei**: zōt-grēj L 163, 164, 165, 211, 269b, 270, 271; zōt-garēj L 318b; **zaigerei**: zēigrēj L 163, 163a; **zaderij**: zōjārēj Q 94b, 95, 193; **zaadgraan**: zōt-grō.n Q 5; zot-grēn Q 3;

zoat- P 187; zōt- P 47, 176; zō²t- P 48, Q 1, 2a, 71; zuat- P 118a, 188, Q 73; zu^et- Q 74; zōt- Q 153, 157a, 160; zet-grē²n Q 165; zot-grēn P 197; zō²t- P 179, 180; zōt- Q 164, 166; zot-grē²n P 195; zōt- P 220; zoat- P 118, 177, 177a, 178, 219, 227; zō²t- P 113, 115, 172, 173, 174, 182, Q 156; zuat- P 120, 121, 184, Q 78, 152, 159; zōt- P 192; **zaaigraan**: zēgrēn Q 1, 72; zy^o- Q 75, 76, 79a, 80, 154, 161; zō²grēn Q 157; zy^o- Q 162; zē²grēn P 175; zēgrēn P 46; **graaanzaad**: grē²nzo²t P 218; de volgende opgave heeft betrekking op het enkelvoudige begrip: een zaadje: **zaadje**: zatja K 315; zōtja L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; zōtja L 382; zōtja Q 20, 111, 192, 279; zētja L 360, P 176; zētja Q 71; zuatja Q 156; zējtsk^o Q 3; zīējtsk^o Q 83; zētisk^o L 417, 423; zōtisk^o L 372, P 50; zōtisk^o Q 12; zōtisk^o Q 178; zōtisk^o Q 95, 192, 193, 199; zōjika K 353; zōjika L 286; zēk^o L 355; zetak^o K 358, Q 284; zūjika L 312, 314; **zaampje**: sōmk^o Q 284.

Kaart 15. GRAANKORREL

- / koren
- = korentje
- △ kern
- ▲ kerntje
- korrel
- korreltje

2.6 GRAANKORREL (kaart 15)

(N M, 23a, 23b; JG 1a, 1b; L 1, a-m; L 28, 33; S 19; monogr.)

[Vruchtkorrel van een graangewas.

Het fonetisme van het type **koren** in de betekenis „korrel” verschilt van dat van hetzelfde type **koren** met de betekenis „graan” in de lemma GRAAN, KOREN (1.2.1) en met de betekenis „rogge” in het lemma ROGGE (1.2.4). In de laatste twee gevallen zijn er meer aanpassingen in de richting van het Nederlands dan in het onderhavige lemma. Om deze reden, en vanwege het voorkomen van vele dubbelvarianten in één plaats, zijn alle opgaven in dit lemma fonetisch volledig gedocumenteerd, waarbij dezelfde hoofddornding van de varianten is aangehouden als in de twee boven genoemde lemma's. Ook de opgegeven meervouden zijn hier genoteerd.

De varianten van het type **korentje** zijn eerst naar de verkleinwoorduitgang geordend en daarna naar het vocalisme van het grondwoord **koren**; de umlautsvormen (en de eventuele ontrodingen daarvan) staan steeds na de

klankkleur van het grondwoord.]

koren: *kōra* L 209, 210, 211, 217, 245, 246, P 58, Q 240; *kōran* L 352; *kō.ra* P 55, Q 2a; *kō^ora* P 176, 177, Q 71; *kō^o.ra* P 188, 192, Q 156, 157, 158 (mv. *kijōn*); *kōr* Q 97, 98 (mv. *kōr*); *kō^or* Q 158, 158a (mv. *ky'ōn*, ook *kō^oras*); *ko^ora* Q 284; *ko^o.ra* P 121; *kōra* P 50, 214; *kō.ra* P 224; *kō^o.ra* P 53; *kōra* L 215, 216, 246a, 248, 250, 268 (mv. *kōra*), 330, P 120, Q 20, 27, 32, 35; *kōr* Q 36 (mv. *kōr*), 97, 111 (id.), 111* (id.), 117b, 118; *ko^ora* P 115, 173, 174, 176a, 176b, 180, 182, 218, 227; *ko^o.ra* P 177a; *ko^o.ra* P 220; *kō^ora* P 50, 107a, 113, 117, 176, 179; *kō^ora* P 49; *kō^o.ra* P 118, 118a; *kō.ra* Q 2; *kū^o.ra* P 177, 188, Q 3; *ku^o.ra* P 119, 121, 186, 187, 187a, 197, Q 73, 152, 153, 154, 157a, 160, 166; *ku^o.ra* Q 78, 79a, 80; *ku^o.ra* Q 164; *ku^o.ra* P 184, Q 75; *kū^o.ra* P 120; *kōn* Q 96c, 99 (mv. *kōn*), 99* (id.), 102, 103 (id.), 104a, 105; *kō.n* Q 11 (mv. *kōn*), 88; *kō^on* Q 39, 72 (mv. *ke'ān*), 192 (mv. *-dar*), 193 (id.), 193a (mv. *kō^on*), 196 (mv. *-dar*), 202, 204a (id.); *kō^o.n* Q 12, 83; *kyō^on* Q 168a; *kon* Q 96a (mv. *kō^o.n*); *ko^on* Q 166, 284; *ku^on* Q 174; *ku^o.n* Q 162 (mv. *kuō.n*); *kjo.n* Q 171; *kōn* L 159a (mv. *kōn*), 163

(id.), 163a (id.), 164, 191, 213, 215a, Q 12; *kō^on* Q 101, 203, 207, 208; *kuō^on* Q 77a; *kō^on* Q 72, 82; *kuō^on* Q 89, 177, 179; *kuō^o.n* Q 168; *kiō^o.n* Q 90, 93, 168; *kō^o.n* (enkelv.) P 175; *kū^on* Q 193 (mv. -*dār*), 194 (id.); *kuō^on* Q 198, 198b (mv. -*dār*); *k^uuō^on* Q 72; *ku^o.n* Q 77 (mv. *kiō^on*), 155, 168, 168a; *ki^o.n* L 414; *kē^ore^o* L 415; **ko^orentje**: *kō^orā^oan* K 315; *kō^o.rakā* P 55, Q 2a; *kō^orā^oan* K 314; *kō^orakā* P 115; *kō^ourakā* P 176a; *kū^o.rakā* P 52; *kū^ourakā* P 120; *ky^orakā* L 319; *kō^orakā* P 48, Q 1; *kō^orakā* P 46, 47, 50, 51, 58, 117, 176, 218; *kō^o.rakā* K 357, 358; *kō^orakā* P 219; *kō^o.rakā* Q 156, 240; *kō^oirakā* P 172, 173; *kō^orakan* L 352; *kō^orka* L 353, 369, Q 161; *kō^oarkā* Q 39; *kō^orkā* K 359, 360, 361, L 265, 288, 288a, 289, 291, 312, 313, 318b, 320, 321, 325, 371, 372, 379, 380, 413, P 58, Q 29, 71, 78, 97, 156, 158; *kō^o.rkā* K 358, L 290, 314, 414, Q 1; *k^oō^orka* L 282, 286; *kō^orkā* L 327; *kō^o.rkā* Q 165; *kō^orka* L 250, 289, 290, 420, 426, P 121, 178, 192, Q 80, 98, 113; *kō^oarka* Q 30; *kō^orka* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 248, 249, 266, 292, 294, 295, 299, 316, 323, 325, 372, 373, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 427, 429, 430, 431, P 118, 177, 186, 188, 223, Q 6, 7, 8, 9, 15, 15b, 16, 21, 22, 27, 32a, 33, 34, 97, 110, 111; *kō^o.rkā* L 290; *k^oō^orka* Q 20; *kē^orka* L 418; *kē^orka* L 360, 361, 362, 363, 365, 367, 368, 415; *kērka* L 355, P 53, 56, 57; *kūrka* L 289; *kū^orkā* L 328, Q 161; *kū^o.rkā* P 177, Q 159; *kō^onaka* Q 99*; *kō^oηka* Q 39; *kiō^oηka* Q 86, 89, 168, 168a; *kiō^o.ηka* Q 90; *kiō^o.ηka* Q 74, 76, 163; *kō^oηka* Q 88; *kiō^oηka* Q 162; *kō^oηka* P 211; *kiō^oηka* Q 77a; *kiō^o.ηka* Q 79; *kē^o.ηka* Q 83; *ki^o.ηka* Q 1, 3, 5, 72, 81a, 82; *kē^ore^oηka* L 416, 417, 418; *kē^ore^oηska* L 362; *kē^ore^oηska* L 358, 359, 364, 366, 367, 368, 415; *kō^ore^oηska* L 319; *kō^ore^oηska* L 422, Q 7, 9; *kō^orā^onšā* Q 95; *kō^o.nšā* Q 10; *kō^onšā* Q 12; *kō^oā^onšā* Q 192; *kō^onšā* Q 196, 197, 197a; *kiō^onšā* Q 172; *ky^oā^onšā* Q 193, 194; *kō^onšā* Q 166; *kō^onšā* Q 12; *kiō^o.nšā* Q 175; *kō^onšā* Q 10, 13, 18, 88, 96c, 179, 188; *kō^onšā* Q 96c; *kiō^onšā* Q 179; *kyō^onšā* Q 178; *ky^oā^onšā* Q 172; *kū^oā^onšā* Q 198b; *kō^ontjā* L 163, 163a, 192; *kō^ontjā* Q 259; *kō^ontjā* L 164; *kō^ontjā* Q 204a; *kō^orā^ontjā* Q 284; *kō^orxā* Q 116; 121 (mv. *kō^orxā^o*), 121c (id.); *kō^orxā* Q 284; **kern**: *kiā^on* Q 163, 180; *kiā^o.n* Q 84, 93, 94, 158a, 169, 177, 181, 182, 242; *kiā^on* Q 94, 173; *kiā^o.n* Q 71, 91; *kiā^o.n* Q 182; **kerntje**: *kiā^o.ηka* Q 170; *kiē^oηka* Q 89, 93, 173, 177; *kiā^onšā* Q 87; *kiē^onšā* Q 94; **korrel**: *kō^orāl* K 278, 317, 317a, 353, 361, L 164, 165, 192, 211, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 265, 266, 269, 270, 271, 286, 289, 289b, 290a, 291, 295, 297, 299, 312, 314, 315, 320a, 322, 322a, 325, 329, 331, 331b, 352, 360, 360a, 366, 368, 371, 372, 374, 377, 378, 381, 382, 387, 414, 416, 417, 419, 420, 0426, 432, P 45, 46, 48, 54, 58, 119, 176, Q 1, 2, 3, 5, 8, 14, 20 (mv. -*ā*), 39, 88, 94b, 95 (mv. -*s*, ook -*ā*), 113, 187a (mv. *kō^orāl*); *kō^orāl* L 271, 296, 298, 425, 429; *kō^orāl* L 333, 365, Q 76, 117a (mv. *kō^orāl*), 187; *kō^orāl* L 267; *kō^o.rāl* Q 95 (mv. *kō^o.rāl*); *kē^orāl* L 352, 355; *kō^orāl* K 358; *kō^orāl* K 315, 316,

353, L 316, Q 88; *kō^orāl* P 121, 193, 219, Q 2; **zaadkorrel**: *zō^otkō^orāl* L 312; *zō^otkō^orāl* L 271; **korreltje**: *kō^orāl^otjā* K 317; *kō^orāl^otjā* Q 94b; *kō^orāl^okā* K 278, 317a, P 54, 58, Q 2; *kō^orāl^okā* K 278, 358, L 354, 360, 360a, P 50; *kō^orāl^okā* K 357, L 356, P 48, 51, 121, 176b, 193, 219; *kō^orāl^okā* K 278, 315, 316, 353, L 312, 313, 314, 315, 316, 318b, 320a, 331, 352, 370, 371, 372, 372a, 378, 385, 414, 419, 420, 430, P 44, 46, 176, 177, 192, Q 7, 8, 20, 88, 95, 97, 172; *kō^orāl^okā* L 286; *kō^orāl^okā* L 317; *kō^o.rāl^okā* L 315; *kē^orāl^okā* L 355, 356, 366, 368, 416, 417; *kē^orāl^okā* L 360; *kē^orāl^okā* P 55, Q 2; *kō^orāl^ošā* Q 95; *kō^orāl^ošā* Q 94b; *kō^orāl^ošā* Q 121 (mv. -*rā*), 172; **korrel**: *kurkāl* Q 30 (dubbel diminutief); **spit**: *špīt* Q 39, 112a, 121c (mv. -*ār*); **spik**: *spik* Q 167, 240, 241; **spikje**: *spikskā* Q 167; **kijjt**: *ket* Q 97, 247, 248; *kit* Q 0112 (mv. -*ār*), 112a (id.), 192 (id., ook -*ā*), 197 (mv. -*ār*), 197a (id.), 201 (id.), 203 (id.); *ki^o.t* Q 253, 284; **zaamkijjt**: *zō^omki^o.t* Q 284 (mv. *zō^omki^o.ār*); *zō^omket* Q 204a; **kijjtje**: *kitjā* Q 284; *k^oi^otska* Q 253; *keijjā* Q 247; **gritsel**: *gretsāl* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **graan**: *grān* K 353; **graantje**: *grō^oηkā* K 316; *grō^oηkā* K 318; **grein**: *grēn* P 49; *grēj^on* K 317; **greintje**: *grēntjā* K 317; *grān^oikā* P 45; *grē^oη^oan* K 314; *grē^on^o* K 353; **vrucht**: *vrō^ot* Q 187a; *frō^ot* Q 284; *vrō^ox* Q 15.

2.7 ZAAIGRAAN ONTSMETTEN

(N M, 24a; monogr.)

[Het zaaigraan wordt ontsmet om schimmelvorming en andere ziekten te voorkomen en te bestrijden. In de meeste gevallen werd een poeder, vaak met de algemene naam **kalk** aangeduid, door het zaaigraan gemengd.

Het behandelen van het zaaigraan met teer wordt ook gedaan om vogels ervan vandaan te houden. De zegsman van Q 35 geeft dit als volgt weer: „Kelksel werd gebruikt om het zaaigraan een andere kleur te geven. Men mengde pek of teer met warm water en goot dit op het graan. Doordat het graan nu een andere kleur had bleven de vogels van het graan af.”

De typen **tarren** in dit lemma, en **tar** in het volgende, zijn bijvormen van respectievelijk **teren** en **teer**.]

ontsmetten: *ōntsmetā* K 358, L 159a, 192, 244d, 265, 269, 269a, 289, 289b, Q 156, 158, 187a; *ōntsmetā* L 164, 165, 271; *ōntsmetā* L 269b; *ōntsmetā* L 266, P 177; *ōntsmetā* L 290a, 291, 295, 299, Q 20, 30, 194; *ōntsmetā* L 270, 432, Q 33; *ōntsmetā* L 318b, 320a, 321, P 46, 48, Q 76, 180; *ōntsmetā* L 372a; *ōntsmetā* L 429, Q 94b; *ōntsmetā* L 294, 322, 322a, 0426; *ōntsmetā* L 325, 329, Q 22; *ōntsmetā* L 430, Q 193a; *ōntsmetā* L 312; *ōntsmetā* Q 80; *ōntsmetā* L 330, Q 39; **kalken**: *kalkā* L 331, P 45, 50, Q 222; *kal^okā* Q 11; *ka^o.l^okā* Q 96a; **kelken**: *kelkā* L 294, 330, 331, 331b, 332, 373, 374, 377, 386, 420, 426, 427, 430, Q 9, 18, 28, 30, 33, 35, 36, 95, 97, 98, 111*, 0112,

112a, 112b, 113, 118, 121, 121c, 192, 196, 198b, 201, 203, 204a; *kel²ka* Q 39, 99*, 101, 111, 193, 197, 197a; *kelkan* Q 15; **poederen:** *puij²ar* P 176, Q 198b; *pōj²ar* Q 194; **vitriolen:** *viiriōla* Q 77; *vetrēōla* Q 72; *fētrējōla* L 430; *vitriul²a* L 163, 163a, Q 180; **kiemen:** *kīm²a* L 324; **tarren:** *tar²a* Q 28, 15b.

2.8 ONTSMETTINGSMIDDEL

(N M, 24b)

[Het middel, de vloeistof die gebruikt wordt bij het ontsmetten van zaaigraan. Zie ook de toelichting bij het vorige lemma.]

ontsmettingsmiddel: *qntsmet²et²smedal* L 159a, 192; *ōntsmet²et²s*– L 269b; *qnt²smet²et²s*– Q 20; *ōnt²smet²et²s*– L 270; *qnt²smet²et²s*– L 0426, Q 30, 94b, 193a; **ontsmetmiddel:** *qntsmet²medal* P 46; **ontsmettingspoeder:** *qnt(t)smet²et²s²puij²ar* Q 158; **ontsmetpoeder:** *qntsmet²puij²ar* Q 156; **ontsmettingstuig:** *ōnt²smet²et²st²ijg* L 429; **ontsmettingsgerei:** *on²smet²et²st²grēj* L 266; **kalk:** *kalk* L 330, 331, 373, P 45, Q 33, 121c, 222; *kal²ak* P 48; *ka.l²ak* Q 96a; **ongeblaste kalk:** *ōnj²ablōs-d²a kalk* Q 121; **kalksel:** *kalksəl* P 50, Q 39; **kelksel:** *kel²ksəl* Q 111, 197, 197a; *kelksəl* L 294, 332, 386, 420, 426, 427, 430, Q 9, 18, 30, 33, 35, 95, 97, 111*, 0112, 112a, 113, 118, 192, 193, 196, 201, 203, 204a; *kel²ksəl* Q 39, 99*; **tarwekelksel:** *terw²akelksəl* Q 98; *terv²akelksəl* Q 112b; **kelkmelk:** *kelk²melk* Q 15; **poeder:** *puij²ar* L 312; *pūj²ar* Q 198b; *pōj²ar* Q 194; **vitriool:** *viiriōl* Q 35; *vatrij²al* P 48; *vetrēōl* Q 72; *fētrējōl* L 430; *vitriul* L 163, 163a, P 177, Q 39, 77, 112b, 180; *vitriun* L 164, 165; **kopervitriool:** *kōp²ar²viiriōl* Q 98; *kōp²ar²viiriū²l* L 294; **blauw:** *blō* P 176; **aluin:** Q 9; **loodarsenaat:** *lōdasnāt* Q 15 (bij aardappels); **koezeik:** *kou²zēk* Q 33; **mestwater:** *mēs²wāt²ar* L 373; **tar:** *tar* Q 28; **houtas:** *hōt²as* Q 28.

2.9 ZAAIER

(JG 1a, 1b; monogr.)

[De man die het zaad op de akker uitstrooit.]

zaaiër: *zāj²ar* K 316, 318; *zōj²ar* K 314, 317a, 353; *zōar* K 314; *zōar* P 47; *zēj²ar* K 278, L 164, 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 356, 363, 364, Q 2a, 5, 87, 88, 91, 95, 174, 188; *zēar* K 360, 361, L 252, 253, 414, Q 1, 3, 71, 72, 81a, 82, 94, 158a; *zēr* K 358, L 314, 354, 355, P 45, 46, 49, 53, 55, 56, 57, 58, Q 2a, 84, 90, 170, 171 (zelden), 179; *zej²ar* L 317, 319, 358, 359, 360, 361, 362, 366, 368, 369, 370, 371, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 96c; *zēar* K 357, P 214, Q 83; *zēar* Q 20; *zūj²ar* Q 192; *ziar* Q 284; **zaaiërd:** *zej²art* L 365, 367, 372; **zaaiman:** *ziman²* Q 284.

2.10 ZAAIKLEED (kaart 16)

(N 15A, 1b; N P, 19; JG 1a, 1b, 2c; monogr.; add. uit N 18, 109 en 110)

[In de zuidelijke gemeenten van Belgisch Limburg, in Haspengouw, zaait men gewoonlijk uit een zaaikleed: een soort schort van stevig linnen, die met een band om de hals wordt gedragen. De zaaier houdt met de linkerhand het onderende van de schort vast zodat er een zak ontstaat waarin het zaad zit; hij strooit het dan met de rechterhand uit. Zie ook de toelichting bij het lemma ZAAIKORF, ZAAIBAK (2.11).

Maar ook buiten dit gebied is het zaaikleed bekend, al dient het niet (meer) uitsluitend als zaaikleed. In zuidelijk Nederlands Limburg weet men nog dat er uit de *scholk* graan werd gezaaid; in het noorden kent men dit woord, evenals *slob*, echter alleen nog als het kleed vanwaaruit de pootaardappelen werden gezet, en als schort in het algemeen, het kleed dat diende om de eigenlijke kleding te beschermen.

Er wordt dan ook meer dan één vorm van het kleed opgegeven. De meest eenvoudige (bij *scholk* opgegeven) is een vierkante juten (baalstoffen) lap van ongeveer een meter bij een meter, met koorden aan twee punten die om het middel worden geknoopt. Meer specifiek, en Haspengouws, is een lang kleed, met gat waardoor het hoofd van de zaaier gaat en met armsgaten dat het gehele lichaam van voren bedekt. Soms volstond men met een beddelaken om de hals te knopen.

In Q 192 worden ook de benamingen van de onderdelen van het zaaikleed vermeld: de hals (*d²ar hōs*), de armsgaten (*d²a ermslō²ak²ar*), de staart, d.w.z. het onderste gedeelte dat men opneemt en om de benedenarm draait (*d²ar št²uus*) en de schoot, het deel waarmee de zak voor het zaaigoed gevormd wordt (*d²ar šū²t*).

Vanwege veelvuldige verkortingen in het woorddeel [*zaad-*] is hier niet naar het lemma ZAAD, ZAAIGOED (2.5) verwezen, maar zijn alle varianten volledig gedocumenteerd. De volgorde van de varianten onderling is zoals die in de lemma's ZAAIEN (2.1) en ZAAD, ZAAIGOED (2.5). Zie afbeelding 3, a.]

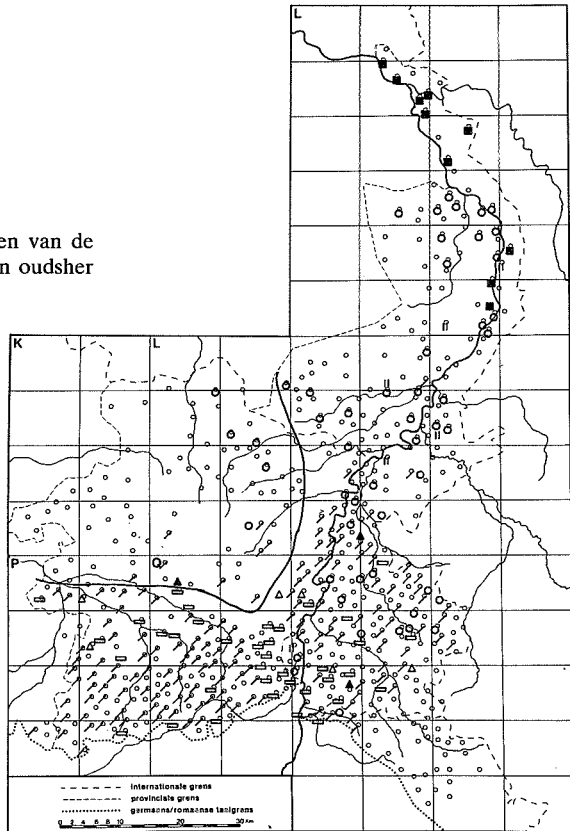
zaaikleed: *zēklēt* Q 71, 72; *zē-* Q 28; *zē²-* P 177; *zej²-* P 176a; *zi²-* Q 29, 30, 198; *zi²-* Q 33, 35, 36, 39, 0112, 112b, 113, 117, 117a, 201, 202, 203, 203a; *zi²n-* Q 118a, 204a; *zi²n(i)-* Q 121; *zāklē.t* Q 168a; *zēj²-* Q 174; *zē-* Q 3 (mv. *-klē.r*), 75, 76, 77, 80, 81a (id.), 82 (id.), 84, 89, 154, 155, 161, 169, 170, 177, 178, 241; *zē-* Q 157a, 181; *zej²-* Q 182; *zi²klēt²* Q 35a; *zi²klēt².t* Q 204a; *zi²klēt* Q 197, 197a; *zi²n-* Q 203; *z²iklē.t* Q 200 (mv. *-kl²ēar*); *z²i²-* Q 247 (mv. *-kl²ēar*), 247a (id.); *zej²klēt* Q 180; *zēklēt²* P 121, 186, 197, Q 79, 79a, 153, 165, 166; *zej²-* L 294, 382, 432, Q 96a, 96b, 99, 99*, 102; *zēj²-* L 425, 427; *zē-* L 429, P 187,

I.4

Kaart 16. ZAAIKLEED

- / zaaikleed
- = zaadkleed, zadenkleed
- △ zaailaken
- ▲ zaadlaken
- (-)scholk
- ◻ (-)schort
- (-)slob

In de Limburgse Kempen, ten westen van de doorlopende lijn, is het zaaikleed van oudsher onbekend.

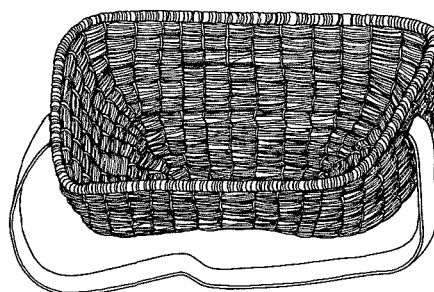

188, 192, Q 78, 152, 156, 157, 159, 160, 164; $z\bar{e}^{\circ}$ - P 118, 120, 184, 195; $z\bar{e}i$ - Q 14, 20; $z\bar{e}$ - L 430, 434; $z\bar{i}$ - Q 32a, 33, 198a; $z\bar{i}^{\circ}$ - Q 98, 111, 111*, 0112; $z\bar{i}$ - Q 193; $z\bar{e}i$ - Q 18, 100; $z\bar{e}$ - Q 97; $z\bar{y}i\bar{a}$ - Q 74; $z\bar{a}k\bar{l}e\bar{i}.t$ Q 167; $z\bar{e}i$ - Q 5 (mv. $-kl\bar{e}i.\bar{a}r$); $z\bar{e}$ - Q 79, 168; $z\bar{e}i$ - L 371, 416 (mv. $-kl\bar{e}i.\bar{a}r$), 417 (id.), 418 (id.), 419, 420, 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 12, 96c; $z\bar{e}i\bar{k}l\bar{e}i\bar{t}$ P 220; $z\bar{e}k\bar{l}e\bar{i}.t$ Q 163; $z\bar{e}$ - Q 162; $z\bar{e}k\bar{l}i$ L 414 (mv. $-kl\bar{i}r$), P 53, 55, 56, 57, 58, Q 1 (id.), Q 2; $z\bar{e}^{\circ}$ - P 118a; $z\bar{e}k\bar{l}i$ Q 1; $z\bar{e}k\bar{l}i\bar{a}$ P 49; $z\bar{e}$ - P 114, 115, 172, 173, 176a, 214; $z\bar{e}^{\circ}$ - P 174, 175, 179; $z\bar{e}k\bar{l}i\bar{e}$ Q 240; $z\bar{e}i\bar{k}l\bar{i}$ P 176b; $z\bar{o}^{\circ}i\bar{k}l\bar{i}^{\circ}$ P 211; $z\bar{o}$ - P 48; $z\bar{e}i$ - P 227; $z\bar{e}$ - P 176; $z\bar{e}$ - P 178, 180; $z\bar{e}^{\circ}$ - P 177a, 182, 218, 219, 224; **zaadkleed**: $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{e}$ Q 33, 113a, 196, 198, 198b, 203; $z\bar{o}t$ - Q 192; $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{e}.t$ Q 87, 172, 188; $z\bar{o}t$ - Q 179; $z\bar{o}^{\circ}t$ - Q 71, 72, 83, 171, 175; $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{e}^{\circ}.t$ Q 91; $z\bar{o}t$ - Q 90; $z\bar{o}^{\circ}t$ - Q 94; $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{e}i$ Q 18, 20, 97, 101, 106, 198a; $z\bar{o}t$ - Q 193; $z\bar{o}^{\circ}t$ - Q 166; $z\bar{o}t$ - P 177; $z\bar{u}t$ - P 119, Q 73, 74; $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{e}i.t$ Q 13, 88; $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{e}i$ Q 193a; $z\bar{u}^{\circ}i\bar{k}l\bar{e}^{\circ}t$ P 223; $z\bar{o}^{\circ}i\bar{k}l\bar{i}$ Q 2a; $z\bar{o}i\bar{k}l\bar{i}a$ P 47; $z\bar{o}^{\circ}t$ - P 117; **zadenkleed**: $z\bar{o}^{\circ}i\bar{k}l\bar{e}.t$ Q 158a; $z\bar{y}t$ - Q 242; **kleed**: $kl\bar{e}i$ L 330; **zaaizak**: $z\bar{e}z\bar{a}k$ P 51; $z\bar{i}^{\circ}$ - Q 197, 197a; **zaailaken**: $z\bar{e}^{\circ}i\bar{l}\bar{a}k\bar{a}$

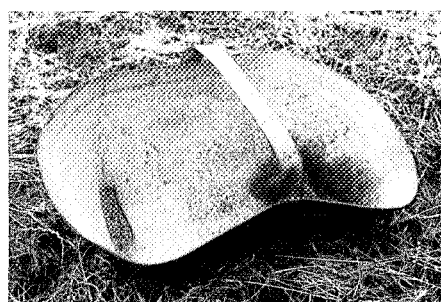
P 50; $z\bar{i}$ - Q 191; $z\bar{i}^{\circ}$ - Q 202; $z\bar{e}i\bar{l}\bar{a}.k\bar{a}$ Q 10, 11, 13; $z\bar{e}^{\circ}i\bar{l}\bar{o}k\bar{a}$ P 113; **zaadlaken**: $z\bar{o}i\bar{l}\bar{a}k\bar{a}$ L 427; $z\bar{o}t$ - Q 192; $z\bar{o}i\bar{l}\bar{a}.k\bar{a}$ Q 96c; $z\bar{o}^{\circ}t$ - Q 2a; **beddelakens**: $z\bar{e}d\bar{a}l\bar{o}k\bar{a}$ P 176 (hier gebruikt men ~), 176a (id.); **laken**: $l\bar{a}.k\bar{a}$ Q 7; **schoot**: $\bar{s}\bar{o}i$ L 374; $\bar{s}\bar{u}^{\circ}t$ L 322; **schootje**: $\bar{s}\bar{o}i\bar{j}\bar{a}$ L 374; **zaaischoot**: $z\bar{e}x\bar{s}\bar{u}^{\circ}t$ P 176; **schort**: L 0250, 267 (alleen voor aardappelen); $\bar{s}\bar{o}r$ L 292; **zaaischort**: Q 95a; $z\bar{e}i\bar{s}\bar{o}r$ L 332; **baalschort**: L 377 (alleen om de kleding te beschermen); **zaaischortsel**: $z\bar{i}\bar{a}n\bar{s}\bar{o}r\bar{s}\bar{a}l$ Q 121c, 222; **baalschortel**: $\bar{b}\bar{a}l\bar{s}\bar{x}\bar{o}r\bar{s}\bar{a}l$ L 191; **slobschortel**: $\bar{s}l\bar{o}p\bar{s}\bar{x}\bar{o}r\bar{s}\bar{a}l$ L 192a; **baal**: $\bar{b}\bar{a}l$ L 265, 269b; **voorschoot**: L 271; $\bar{v}\bar{o}x\bar{s}\bar{u}^{\circ}t$ K 314; **scholk**: $\bar{s}\bar{x}\bar{o}l^{\circ}k$ L 269, 214, 214a, 215, 215a, 0247; $\bar{s}\bar{o}l^{\circ}k$ L 291 (tot 1890 voor granen gebruikt), 292, 316, 325, 331, 332, 373, 381, Q 20, 35, 95, 112a, 117a; $\bar{s}\bar{o}.l^{\circ}k$ L 294, 360, 372; $\bar{s}\bar{o}l\bar{e}k$ Q 19; $\bar{s}\bar{x}\bar{o}l^{\circ}k$ L 289; **zaaischolk**: $z\bar{e}x\bar{s}\bar{x}\bar{o}l^{\circ}k$ L 282; $\bar{z}\bar{e}i$ - L 269a; $z\bar{e}i\bar{s}\bar{o}l^{\circ}k$ L 270, 317, 321, 322a, 372, 382, 416, Q 101, 187, 193a; $z\bar{i}\bar{e}$ - Q 15; $z\bar{e}$ - Q 21; $z\bar{e}^{\circ}$ - L 426, Q 22; $z\bar{i}$ - Q 28; $z\bar{i}^{\circ}$ - Q 35, 39, 112, 113, 118, 197, 197a; $z\bar{i}$ - Q 193; $z\bar{i}^{\circ}s\bar{o}l\bar{e}k$ Q 28; $z\bar{e}i\bar{s}\bar{o}l^{\circ}k$ L 318b; **zaadscholk**: $z\bar{o}i\bar{s}\bar{o}l^{\circ}k$ L 333; **slobscholk**: $\bar{s}l\bar{o}p\bar{s}\bar{x}\bar{o}l^{\circ}k$ L 216a, 248; **baalscholk**: $\bar{b}\bar{a}l\bar{s}\bar{x}\bar{o}l^{\circ}k$ L 209, 245a, 246; $\bar{b}\bar{a}l\bar{s}\bar{o}l^{\circ}k$ L

a. zaaikleed

b. zaaikorf

c. zaaibak

Afb. 3. Zaaigerei

291, 320a; *bālsxql²k* L 289b; **blauwe scholk**: *blouə sxql²k* L 246a; **poetscholk**: *pōtsql²k* L 270; **rap-scholk**: *rapšql²k* L 330; **matscholk**: *matsxql²k* L 316; **halve scholk**: *hawvə šql²k* L 432; **slob**: *slop* L 115, 159a, 164, 165, 192a; *sløp* L 0247, 249, 250, 269; **zaaislob**: *zēišlop* L 163; *zeišløp* L 331; **baa-slob**: *bāsløp* L 192; **sлом**: *šlōm* Q 94b (blauw linnen); **voordock**: *vōrək* P 114; *vyreŋ* K 359; *vj².reŋ* P 51; **zaaivoordock**: *zēvīrək* Q 3; **wannevoordock**: *wanəvōreŋ* P 120.

2.11 ZAAIKORF, ZAAIBAK (kaart 17)

(N 15A, 2 en 3; N 18, 109 en 110; JG 1a, 1b; monogr.; add. uit N P, 19; N 11A, 63b)

[„De boer zaaide uit een zaaikleed: een grote witlinnen voorschoot waarvan hij het onderste gedeelte om de arm wond, terwijl hij met de andere zaaide. In de Kempen, en dit is eigen aan de streek, gebruikt de boer geen zaaikleed, maar een zaaikorf of een zaaibak, die ongeveer 15 kg kan bevatten. De zaaikorf is uit gevlochten stro vervaardigd en wordt met het hengsel aan de arm gedragen. Wellicht was deze manier van zaaien door de eeuwen heen eigen aan de Kempen; in Brabantse en Vlaanderse boedelstaten wordt alleen het zaaikleed vermeld.” (Lindemans, II, 53).

Naar gebruik zijn zaaikorf en zaaibak hetzelfde stuk gereedschap; naar materiaal waarvan ze zijn

gemaakt, is het onderscheid niet zonder meer uit de benaming af te leiden. De gevlochten exemplaren (**-korf** en **-kaar**) gaan aan de houten en zinken (**-bak**) vooraf, maar vaak wisselde het materiaal terwijl de oude naam behouden bleef. Zo wordt bij **zaaikorf** in K 316 opgegeven: „vroeger van stro, later van hout en thans van zink”; ook mengvormen komen voor, zoals in Nederlands Noord-Limburg: „de bodem is van hout, de zijwanden van stro, smelen of gevlochten bramentakken”; vergelijk ook de typen **houten korf** en **zinken kaar**. Bij dubbele opgaven (**-korf** en **-bak**) is zo mogelijk aangegeven tot hoelang het gereedschap in gebruik was. Recent zijn al dergelijke gereedschappen vervangen door zaaimachines. Als bijzonder is nog aan te merken de aantekening in L 163: **zaaivool** (*zēi-fiōl*) en **strijkstok** (*strikstok*) voor het zaaien van klein zaad zoals klaver.

Alle [*zaai-*] en [*zaad-*] woorddelen zijn volledig gedocumenteerd vanwege verkortingen in het vocalisme.

Vergelijk ook het lemma STROOIBAK VOOR KUNSTMEST in aflevering I.1, blz. 36, en het lemma KAAR in aflevering II.3 (Molenaarsterminologie), blz. 120.

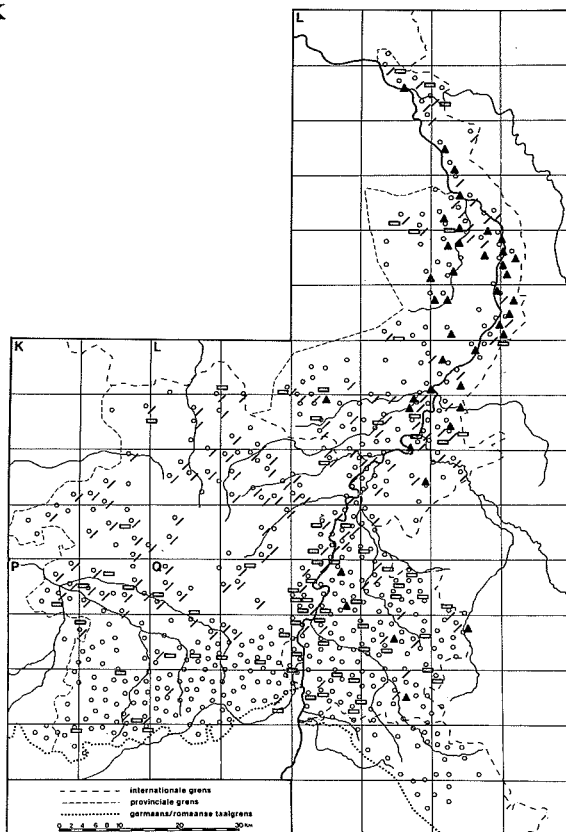
Zie afbeelding 3, b en 3, c.]

zaaikorf: L 318; *zēikōr²f* L 271, 333 (tot 1920 in gebruik); *zēi-* L 270, 289 (tot 1920 in gebruik), 291, 292 (id.), 292a, 294 (id.), 299, 318b (tot 1930

I.4

Kaart 17. ZAAIKORF, ZAAIBAK

- ∕ zaaikorf, zaadkorf
- ▲ zaaikaar, zaadkaar
- ▭ zaaibak, zaadbak

in gebruik), 320a, 321, 322, 322a, 324, 325, 326, 330 (tot 1920 in gebruik), 331, 331b, 332, 382, 383, 384; *z·ei-* L 329; *zē-* L 332; *zāikør^{əf}* K 318; *zaj-* K 316; *zōi-* K 314, 315, 317a, 353; *zō^a-* P 44, 48; *zēi-* K 278, L 115 (tot 1920 in gebruik), 163 (id.), 163a (id.), 164, 165, 192a, 192b, 213 (tot 1940 in gebruik), 265 (tot 1900 in gebruik), 286, 289b, 314, 321; *zē-* L 159a, 286, 353, P 45, 46, 50; *zei-* L 215a, 0250, 288c, 320a, 360, 374, 381, 386, 416, 432, Q 9, 96; *zēi-* L 425, 427, P 107a; *zē-* Q 22, 78, 156; *zē-* L 426, Q 20; *zēx-* Q 96d; *zī^an-* Q 119; *zī^a-* Q 39, 111, 113a; *zī-* Q 117a, 193 (tot 1940 in gebruik), 202 (tot 1930 in gebruik), 204a; *zēikø.^{rəf}* L 282, 316; *zēi-* L 312, 313, 315; *zē-* L 352 (mv. *-k·ø^{rəf}*), 354, 414 (id.), P 58, Q 1; *zē-* K 358, 359, 360, 361, 361a (mv. *-k·ø^{rəf}*), L 413, P 51; *zei-* L 317, 319, 369, 370, 371, 372, 419, 420, 422, Q 6, 7, 13; *zē-* K 357; *zēikø^{rəf}* L 289*; *zēkø^{rəf}* Q 179; *zei-* L 268, 326, 377, 422, 423, P 186, 197; *zē-* K 361; *zē-* Q 1; *zēikør^{əf}* L 381, 432; *zē-* Q 21; *zāiker^{əf}* Q 2b; *zē^a-* P 55; *zēikø.^{rəf}* L 356, 363, 364, Q 5 (mv. *-k·er^{əf}*), 3 (id.), 72 (id.), 81a (id.), 82 (id.); *zē-* P 52, 53, 56, 57; *zei-* L 358, 359, 360, 361,

362, 365, 366, 367, 368, 368b, 415, 416 (mv. *-k·er^{əf}*), 417 (id.), 418 (id.); *zākør^{əf}* Q 2; *zē-* Q 3a, 4; **strooien zaaikorf:** *struiə zēikø^{rəf}* L 318b; *struiə* ~ L 321; **houteren zaaikorf:** *høutarə zēikø^{rəf}* L 320a (tot 1950 in gebruik), 321; **zaadkorf:** *zøtkø^{rəf}* L 159a (tot 1940 in gebruik), 163 (tot 1920 in gebruik), 165 (id.), 191 (id.), 192a (id.), 192b, 214, 214a, 215, 215a (id.), 217, 245b, 246a; *zøt-* Q 20; *zøtkø^{rəf}* L 209; *zøikø^{rəf}* L 211 (tot 1910 in gebruik); *zō^at-* P 48; *zō^atkø.^{rəf}* Q 71 (mv. *-ker^{əf}*); *zøtkør^{əf}* Q 2; **zaaikaar:** *zēikār* L 271, 295, Q 14; *zei-* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246, 246a, 248, 267 (tot 1940 in gebruik), 268, 269, 270, 289, 291 (tot 1912 in gebruik), 294, 299, 322, 322a, 330, 331 (tot 1910 in gebruik), 331b, 382; *zīn-* Q 204a; *zī^an-* Q 119; *zī^a-* Q 111; *zēkø^r* L 159a; **zinken zaaikaar:** *ze.ηka zēikār* L 248; **zaadkaar:** *zatkār* L 244c, 250 (tot 1940 in gebruik), 0250, 266; *zøt-* L 268, 331; *zøt-* L 191 (tot 1910 in gebruik), 192 (id.), 214, 214a, 215, 216a (id.), 217, 245a, 245b, 246a, 247, 0247 (tot 1936 in gebruik), 249; *zatkar* L 246, 265b; **zaaibak:** L 282; *zāibak* K 318, Q 2b; *zā-* Q 2; *zō^a-* P 48; *zēi-* K 278, L 115, 163, 163a, 192b, 211, 265, 289b,

333, P 55, Q 88; *zē-* K 358, P 46, 51, 222, Q 3a, 4, 77, 93, 179; *zē^a-* Q 71; *zei-* L 268, 270, 289, 318b, 325, 326, 329, 368b, 369, 384, 420, 422, 423, 424, Q 8, 9, 10, 11, 12, 13, 94b (tot 1940 in gebruik), 95a, 96, 96c, 99*; *ze-* L 332; *zē-* P 107a, 177; *zē-* L 429, P 213, Q 22, 27, 78, 79a, 156; *zēx-* Q 14; *zē-* L 426, Q 20; *zēx-* Q 96d; *zī-* Q 33, 191, 197, 197a, 198b, 204a, 211; *zī^a-* Q 28 (tot 1950 in gebruik), 35, 39 (tot 1930 in gebruik), 98, 101, 111, 111*, 113, 113a, 116, 192; *zī^an-* Q 204a; *zie-* Q 14; *zie-* Q 18, 19a; *zi-* Q 194; *zeibák* L 209, 216; **zaibakje:** *zeibekskə* Q 9; **houten zaibak:** *hōtə zibak* Q 117a; **zaadbak:** *zat.bak* L 265b; *zō^at-* P 48; *zō^at-* L 420, 423, Q 101, 156; *zō^at-* P 107a, 186, 197; **zaaikreep:** *zei^akrēp* L 288, 288a (tot 1900 in gebruik), 288c; **zaaimand:** *zeimanⁱ* L 318b (zelden); *zeiman^y* L 289 (tot 1945 in gebruik), 289*, 289b; **zaai-batche (wa.):** *zejəbatš* Q 209; **strooibak:** *strōj^abak* Q 35a; *strō^a-* L 289; **strooimand:** *strō^aman^y* L 289; **korf:** L 312, P 118a; **kaar:** *kār* Q 19 (tot 1920 in gebruik); **vat:** *vō^a.t* P 55; **panier (fr.):** *panjē* Q 9 (voor linkszaaiers).

2.12 MET DE VOLLE HAND (ZAAIEN)

(JG 1a; monogr.)

[Vroeger zaaide men uitsluitend met de hand. Het koren werd met de volle hand gezaaid: de zaaier neemt een HANDVOL (lemma 2.13) graan en werpt het met een ZWAAI (lemma 2.14) een beetje omhoog, zodat hij het voor zich uiteen ziet vallen.]

met de volle hand: *mēt ə vɔl ha.nt* L 416, 417, 418, Q 3, 5, 81a, 82; **met de hand:** *met də hant* Q 192; **het de volle hand:** *bə də vɔl ha.nt* L 414, Q 2a, 71, 72; *bə də vɔl hā.nt* Q 1.

2.13 HANDVOL (BIJ HET ZAAIEN)

(JG 1a, 1b; Wi 51; monogr.)

[Strikt genomen lopen twee begrippen dooreen: de handvol zaaigoed die de zaaier telkens uit het zaaikleed of de zaaibak neemt om deze uit te strooien, en de hoeveelheid die men, dan vaak met twee handen tegelijk, op kan nemen om de zaaibak te vullen; dit laatste is eigenlijk *grob* of *hoopsel*; wanneer beide woorden werden opgegeven, is bij het laatste type opgenomen dat het om twee handen gaat. Ontegenzeggelijk wordt *grob* ook gebruikt voor de handvol bij het zaaïen.

Zie de toelichting bij het lemma MET DE VOLLE HAND (ZAAIEN) (2.12).]

hand: *ha.nt* L 361; **handvol:** *ha.ntfɔl* L 354; *ha.ntfɔ.l* L 353; *hāntfōl* L 250; *hā.ntfɔ.l* Q 79a; *hā.ntfɔ.l* Q 80; *hanifɔl* Q 33; *hanfɔl* K 359; *ha.nfɔ.l* Q 166; *hā.nfɔ.l* P 223; *hafɔl* K 278, L 159, 164, 184, 210, 212, 246, 413, P 47, 113, 117, 177, 180, Q 116, 203, 207, 249, 279; *hāfɔl* K 314, 317a,

353, P 182, 214, 218, 227, Q 284; *hā.fɔl* L 286, P 177a, 178, 179, 184, 186, 223, 224; *afɔl* P 176a; *ho^afɔl* L 266; *hanfɔl* K 315, 360, L 171, 289, 329, 378, 423, P 44, 45, 46, 48, 115, 172, 173, 176, Q 12, 19, 101, 113; *ha.mfɔl* K 357, L 282, 420, Q 10, 87, 90, 91, 94, 96c, 156, 165; *hāmfɔl* K 318, Q 20, 198, 199; *hā.mfɔl* P 188, 192, 195, 220, Q 88, 171, 174, 175, 178, 179, 182, 188; *amfɔl* L 423; *a.mfɔl* L 420, 422, 424, Q 6, 7, 8, 11, 13; *ā.mfɔl* Q 9, 12; *hampfɔl* L 312, 326, Q 39, 192; *ha.mpfɔl* L 313, 314, 355, 421; *hampɔl* L 288, 291, 321, 331, 331b, 387, 417, P 49, 50, Q 1, 3, 162; *ha.mpɔl* K 358, L 319, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 415, 416, 417, 418, P 51, 53, 55, 56, 57, Q 2, 2a, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 81a, 82, 153, 154, 155, 157, 158a, 160, 162, 163, 168, 168a, 169, 177, 181, 241; *h-ampɔl* L 367, 368; *hāmpɔl* L 372; *hā.mpɔl* P 52, 58, 118, 118a, 119, 120, Q 74, 78, 79, 89, 152, 157a, 159, 170, 172, 242; *(h)a.mpɔl* L 369 (beetje minder dan *grob*), 419; *ampɔl* P 176b, Q 2; *a.mpɔl* Q 83, 84; **handvol (dim.):** *hempalkə* L 381, Q 1; **volhand:** *vɔlhánt* K 316; *vola.nt* L 365; **handsel:** *hamsəl* P 174, 219; *ha.msəl* P 197, Q 161, 164, 166, 240; *hā.msəl* P 121, 187, Q 167; *amsəl* P 175; **hoopsel:** *ho^apsəl* L 265 (2 handen vol), Q 153 (id.), 160 (id.); *ho^apsəl* Q 80 (2 handen vol); *hofsəl* Q 166; **greep:** *grēp* K 358; *grē.p* Q 2; *grī.p* Q 91; **grab:** *grap* Q 1, 71, 90; **grob:** *grɔp* K 278, 317a, 357, 360, L 282, 286, 315, 316, 352, 353 (2 handen vol), 354, 355, 356, 414, P 51, 57; *grop* K 361, L 314, 317, 360, 361 (2 handen vol), 366, 367 (id.), 369, 370, 371, 372, 413, 415 (id.), 416, 417, 418 (id.), P 47, Q 3, 5; *grup* L 421.

2.14 ZWAAI

(JG 1a)

[Zie de toelichting bij het lemma MET DE VOLLE HAND (ZAAIEN) (2.12).]

zwaai: *zweⁱ* L 417; *zwē.ī* Q 3; *zwē.* Q 71, 81a; **zwink:** *zwe.nk* L 414, 418, Q 5, 82; **zwins:** *zwe.ns* Q 2a, 72; **zwik:** *zwek* Q 1; **draai:** *drej* L 416.

2.15 MET DE VOORSTE VINGERS (ZAAIEN)

(monogr.)

[Het verspreiden van fijn zaad (zoals spurrie- en raapzaad) in kleine hoeveelheden; men neemt het tussen de „knijpvingers” en strooit het aldus uit.

Voor **zang** in de betekenis van „bijeengenomen hoeveelheid” zie het lemma ZANG, BUSSEL GELEZEN AREN (5.2.6).]

pits: *petš* Q 192; **spits:** *spits* Q 181; **met twee vingers:** *met twiə vejər* Q 192; **muizezang:** *mūzə-zaj* L 332 (wat je met duim en wijsvinger kunt omvatten).

I.4

2.16 BEGINNEN TE ZAAIEN

(monogr.)

[Beginnen te stappen bij het zaaien met de hand. De zwaai die de zaaier maken kan is dan nog klein.]

aantreden: *āntrējā* Q 192.

2.17 VOLUIT ZAAIEN

(monogr.)

[Breeduit zwaaiend zaaien als men voldoende van de kant van de akker gekomen is.]

breed zaaien: *brēt zījā* Q 192; **de volle slag (hebben):** *dā vōlā ślāx* Q 192.

2.18 OP MAAT (ZAAIEN)

(JG 1a)

[Men zaait telkens bij het vooruitzetten van dezelfde voet.]

op maat: *op mōt* L 418; *op mōt* L 414, Q 71; **op stap:** *op stap* Q 2a, 71, 81a, 82; **op de trede:** *op tan trē.t* Q 72; *op an trī.t* Q 1; **op dezelfde voet:** *op aze.lʹf.dā vut* Q 3, 5; *op ~ vōt* L 416, 417, 418.

2.19 RONDON (HET STUK) ZAAIEN

(JG 1a; monogr.)

[Er zijn boeren die maar met één hand zaaien. Zij hebben ofwel de vaardigheid van het zwaaien niet in beide handen, ofwel willen liever niet na elke baan de arm waarmee ze het zaaikleed ophouden, wisselen. Zij kunnen niet langs dezelfde strook terugkeren, maar moeten bij het zaaien rondom de akker gaan, in steeds kleinere kringen. Deze handeling is hier bedoeld.]

rondom (zaaien): *rō.ndʹom* L 417, 418; **rondom het stuk (zaaien):** *rō.ndam t stēk* Q 3, 5, 82; **rondzaaien:** *rō.n[zaaien]* L 414, 416, Q 1, 71, 72, 81a; **rechts (zaaien):** *re.xs* Q 72, 81a; **enkel (zaaien):** *ē.nkəl* L 414, Q 2a; **op het stuk aanzaaien:** *op at štōk ānzījā* Q 192.

2.20 OP EN AF (ZAAIEN)

(JG 1a; monogr.)

[Zaaien terwijl men de akker op en af gaat. Andere boeren, die handiger zijn en zowel met de linker- als met de rechterhand kunnen zaaien, gaan de akker op en af.]

op en af: *op en ā.f* L 414, 416, 417, 418; *op en ō.f* Q 1, 3, 5, 71, 81a; **links en rechts:** *leŋks en re.xs* Q 1, 72, 81a; **twee richtingen:** *twi re.xteŋā* Q 2a; **langseen af:** *leŋsē.n ō.f* Q 72; **neveneenaan:** *nē.vanēnōn* Q 82.

2.21 ZAAIBAAN

(monogr.)

[De breedte van de baan die men in één keer zaait van het ene akkereinde tot het andere.]

gang: *gaŋk* Q 192.

2.22 NAZAAIEN, BIJZAAIEN

(JG 1a; monogr.)

[Als het gewas slecht opkomt –dit gebeurt met zaad van slechte kwaliteit of bij grote vochtigheid–, moet er worden nagezaaid.]

bijzaaien: *bej.zēā* Q 3, 81a, 82; *bē.zēā* Q 1, 2a, 71; *bī.zējā* L 418; **herzaaien:** *herzējā* Q 5; *herzēā* Q 72; *herzejā* L 416; **nazaaien:** *nōzejā* L 417; **opnieuw zaaien:** *opnoū zēā* L 414.

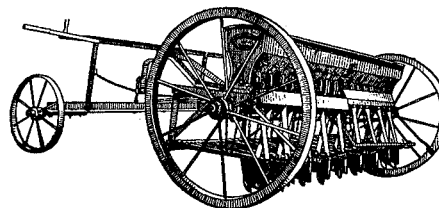
2.23 ZAAIMACHINE

(N J, 8c; JG 1a, 1d; monogr.; add. uit JG 1b)

[Machine voor algemeen gebruik bij het zaaien in rijen.]

Soms komt een afzonderlijke plantnaam in de naam van het werktuig voor: **bietenmachine**, **krotenmachine**, enz. Vaak is dan door de informant uitdrukkelijk opgemerkt dat men deze machine ook voor het zaaien van andere gewassen gebruikte. Ook bij **plantmachine** wordt door de informant opgemerkt dat het werktuig voor het zaaien wordt gebruikt. Daarom staat hier alles bijeen.

Zie afbeelding 4.]

Afb. 4. Zaaimachine

zaaimachine: *zajmašin* K 358; *zōj-* K 317; *zī-* Q 117a, 193; *zīmašij* Q 113; *zīʹn-* Q 121c; *zīā-* Q 192, 204a, 247; *zējmešin* Q 33; *zē-* L 352; *zē-* L 414, Q 1, 3; *zej-* L 289, 299, 321a, 362, 387, 416, 417, 418, Q 5, 9, 11, 94b, 95, 96c, 99*, 104a; *zē-* K 361; *zē-* Q 20; *zēʹ-* Q 22; *zīʹ-* Q 39; *zīē-* Q 97; *zē(i)maši.n* L 372; *zejmašij.n* L 372a; *zēmašin* Q 2a; *zej-* L 331, 331b; *zī-* Q 28; *zē.maši.n* Q 71, 82; *zē-* Q 2; *zē.maši.ʹn* Q 81a; *zōmašen* L 288b; *zē-* P 46, 51, 54; *zej-* P 55, Q 188; *zē-* P 45, 222, Q 176a; *zējmasin* L 159a; *zē-* Q 72; **zaaimachientje:** *zejmašinkā* L 270, 289b; *zīmašinsā* Q 198b; *zē(i)mašinkā* L 269b; *zē-* Q 76; *zej-* L 289,

318b, 320a, 322a, 371a; zē- L 430; zī^əmāšintjə Q 111; zejmāšinsə Q 94b; zī- Q 196, 198; zejmāšinska Q 7; zēmāšinakə K 358; zējmāšijə K 278; zejmōšinkə L 288a; **handzaamachine:** haŋkt-zejmāšin L 290; **handzaamachientje:** ihāntzē-māšinkə Q 162; **handzei-** L 332; **bietenmachine:** biətəmašin P 48, 50; **bitəmašen** P 46; **bietenmachientje:** biətəmašinakə K 318, P 51; **bētmāšinkə** Q 77; **bietenlegger:** bi(ə)təlegər P 44, 49; **krotenmachine:** krōtamāšin Q 192; **krō^ətamāšin** Q 32a; **kroutamāšij** Q 158a; **krutemāšij** Q 204a; **krutemāšin** L 360; **krotenmachientje:** krōtamāšintjə Q 111; **krōtamāšinkə** L 430; **krō^ətə-** L 427; **krotenplantertje:** krūtəplentərəkə L 312; **plantmachine:** plāntmāšij Q 197, 197a; **plā.ntmāšūij** Q 158a; **plentmāšin** Q 9; **pootmachine:** pūtmāšin L 416; **vorentrekker:** L 322; **vōuratrēkar** P 48; **vorenmaker:** vūōrəməkər Q 170; **lopentrekker:** lōipatrēkar L 321; **trekker:** trēkar Q 180; **trēkar** P 218; **rijer:** rijər L 269; **semoir (fr.):** sēmā^{ər} P 177; **səmpōr** P 214; **binet (fr.):** bənət Q 162.

2.24 INGEZAAID LAND

(N 11A, 133b; N M, 25; monogr.)

[Wat men zegt van een akker wanneer alle bewerkingen tot en met het inzaaien verricht zijn. Zie ook het lemma PLETPLANK, TREEDPLANKJE in aflevering I.2, blz. 168.

Het lemma bevat bijvoeglijke naamwoorden (attributief of predicatief gebruikt: *ingezaaid land* en *het land is ingezaaid*), en, achterin, enkele zelfstandige naamwoorden en zegswijzen.]

ingezaaid: en-gəzēt Q 76; engəzēt L 270, Q 94b, 99*; engəzēt L 320a; engəzēt L 429; engəzēt Q 15; engəzət Q 204a; engəzət L 426, 0426; egəzət Q 30; egəzīt Q 111*, 112a, 192; engəzīt^ə Q 204a; egəzīt^ə Q 121; engəziət Q 27, 36, 191, 193a, 197, 197a; ingəziət Q 193; ēgəziət Q 196; engəziət Q 14; **gezaaid:** gəzēt P 46, Q 77, 80; gəzēt L 266, 294; gəzēt L 192b, 209; gəziēt Q 18; gəzūt Q 28; gəzi^ə Q 33; **bezaaid:** bəzēt K 358; **vol gezaaid:** vōl gəzi^ənt Q 121; **afgezaaid:** əf-gə-zijēt Q 15; **toegezaaid:** tūgəzō^ət K 353; tūgəzēt L 331; tsōugəzi^ənt Q 121; **klaargemaakt:** klōrgəmək L 373; **deringemaakt:** d^ərengəmək L 332, 430; **ingemaakt:** ingəmək L 115, 211; **vaardig gemaakt:** vėrdex -gəmək Q 187a; ~ -gəmək Q 39; **ingelegd:** ingələt L 192; **afgewerkt:** əf-gəwər^əkt L 164, 165; əf-gəwər^əkt L 246; əf-gəwər^əkt L 290; **af:** əf P 48; **toe:** tū L 269, 318b, 420, 430, Q 20, 22, 98; tōū L 288, 288a, 289, 289b, 321, Q 117a, 198b; **ta** P 176; **klaar:** klōr L 159a, 192a, 265b, 269, 269a, 270, 292, 299.330, 377, Q 15, 35, 113; **ge-reed:** P 107a; gərəēt L 386, 427, Q 39; gərīt P 49; gəriət P 45; gərīt P 46; gəri^ət L 312; **vol:** vōl L 295; **vōl** Q 95; **vaardig:** vėrdex L 292, 324, 329, 362, 372a, 416, Q 20, 30, 32a, 96a, 111, 198b; **vėrdex** Q 194; **vėdex** Q 121, 121c; **vė^ədex** Q 222; **vėjđax** Q 72; **vėrdex** Q 35, 39; **vė^ədex** Q 118; **viā^ədax** Q

156; **vėrex** L 265b; **vėrax** L 265; **viērax** Q 158; **viārax** Q 180; de volgende opgaven zijn substantieven: **de zaad:** dā zōt Q 192; **het gezaaid:** ət -gəzēt L 423; ət -gəzēt Q 94b; de volgende opgaven zijn zegswijzen: **de zaad is klaar:** dā zōt es klōr Q 39; **de zaad is vaardig:** dər zōt- es -vėrdex Q 111; dā zōt- es -~ Q 97; dā zōt- es -vė^ədex Q 112b, 204a; **het zaad is vaardig:** ət zōt- es -vėədex Q 203; **(wij hebben een) schone zaad gemaakt:** ən šū^ən zōt -gəmək Q 201; **(wij hebben een) goede zaad gemaakt:** gōūə zōt -gəmaq Q 111; **het is erin:** ət- es -dren L 294, 318b, 332; **het zit erin:** ət -zet -d^ərin L 163, 163a; **ət -zet -dren^ə** Q 15b; **men kan met de akkerstek naar sint servaas gaan:** mā kənt met -dən akərstek nō sent sərvoš gū^ən Q 198.

2.25 TAK OP INGEZAAID LAND

(N M, 26; monogr.)

[De tak, stok of bundel stro die men op de pas ingezaaide akkers plaatste om aan te geven dat deze niet betreden mochten worden door jagers en anderen.

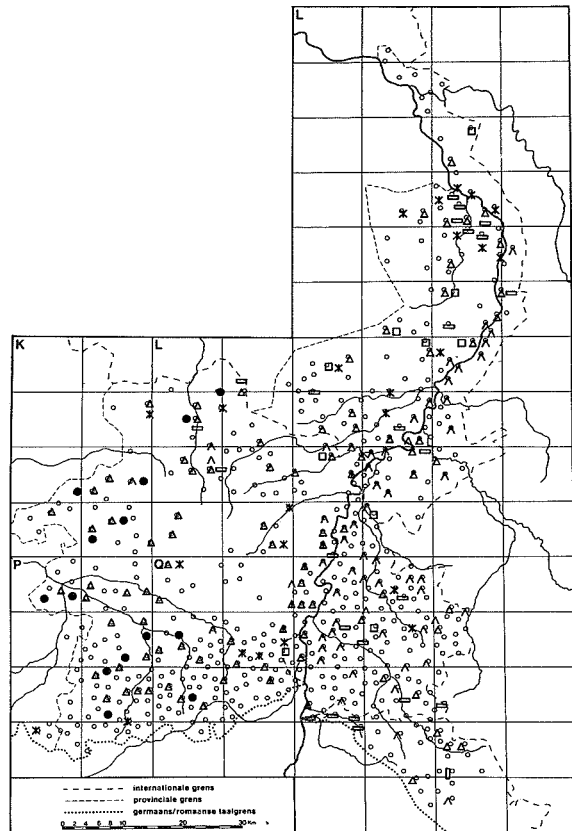
Voor **streep**, zie WNT s.v. in de betekenis „grensteken”.]

vreeuis: vrejwəs K 353, L 312, 413, P 50, Q 187a, 198b; vrēwəs P 48, Q 76, 158; vrēwəs L 289, 318b, Q 180; vriwəs L 270, 372a; vrēwəs Q 204a; vriwəs Q 196, 198; vrījəwəs Q 111; vrēwəs P 176, Q 3; vrējwəs Q 72, 94b; vrjəwəs Q 77; vrējwəs Q 193, 194; vrējwəs Q 197, 197a; vrēwəs Q 97; vrēwəs Q 15b, 18, 193a; vriwəs Q 36; vrēwəs Q 96c; vrējwīs Q 9; vrējwīs P 177., Q 156; **strowis:** struwəs L 269b; štrjwəs Q 204a; strowəs Q 80; struwəs Q 98; strōwəs L 426; štrōwəs Q 99*; štrōwəs Q 20, 22; **vreeiys:** vrērijs L 420, 427, Q 15; vrēris L 429, Q 97; vrēris L 289, 289b, 318b, Q 15b, 30, 33, 39, 111, 121c; vriris L 432; vrīris Q 30; vrjrijs L 430; vriris Q 36; **schutrijzer:** šōtri^əzər (mv.) Q 39; **rijs:** ris L 271, 288a, 290a, 321, 416, Q 20, 28, 32a, 98, 112a, 118, 201; **rijsje:** riskə L 288a; **wis:** wəs L 269, P 46; wəs L 373; wəs P 51; wəs L 331, 331b; wəs Q 28, 113, 192, 201; **vreetak:** vrētək Q 15; **vreemei:** vrēmēj Q 20, 117a; **schutsmei:** sxø.tsmēj K 358, L 322a; **mei:** mēj L 163, 163a; **mē** P 45; **bode:** Q 95; **bōj** L 332; **stik:** stək P 46; **stropop:** struəpup Q 98; **vlaggetje:** vləxskə Q 39; **streep:** strēf L 294; **tekenstokje:** tēkənstōkskə L 192; de volgende opgaven zijn uitdrukkingen: **(de akker is) bevreed:** bəvrēt L 290; **(het land is) afgevlagd:** əf-gəvlax Q 39.

I.4

Kaart 18. MOEDERKOREN

- △ moederkoren
- ^ moerkoren
- ▲ korenmoer, moer
- zwart koren, e.a. sst. met zwart
- = brand
- ∣ vuur
- roest
- * dierbenaming + koren/tand

3. Verzorging van het gewas

3.1. Akkeronkruid en de bestrijding ervan

[Deze paragraaf wordt opgenomen in aflevering I.5.]

3.2. Ziekten van het koren

3.2.1 MOEDERKOREN (kaart 18)

(A 43, 11; L 1 a-m; L 1 u, 163; L 15, 12; S 24; monogr.)

[De zwarte woekering die te voorschijn komt uit de aren van verschillende granen en grassoorten; vooral bekend bij rogge. De getroffen gewassen zijn zowel schadelijk voor mens en dier (vrucht-afdrijvend), als tegelijkertijd geneeskrachtig (bloedstelpend en de baring opwekkend). Botanisch is de woekering een schimmel (*Ustilago segetum* Cord.) waardoor de plant al bij het kiemen geïnfecteerd wordt en die pas naar buiten komt als de gewassen vrucht beginnen te

dragen. De ziekte was zeer gevreesd onder de landbouwers en er bestaan dan ook vele, vaak bijgelovige, gebruiken om het moederkoren tegen te gaan. Sommige zegslieden geven dan ook aanvullende opmerkingen die zowel op deze angst als op de waarde van het moederkoren wijzen.

De benamingen met **moeder-** en **moer-** wijzen wel op de baringbevorderende werking van het moederkoren. In L 250 wordt opgemerkt: „Werd vroeger verzameld voor apotheken; thans in Zwitserland gekweekt.”; in L 270: „Een zwak aftreksel van *moorkore* werd vroeger direct na de bevalling aan de moeder gegeven; dit i.v.m. tegengaan van bloedverlies; het werd in de koffiemolen gemalen.” In Q 97: „Dit *moorkore* kwam vroeger vaak voor. Tot een bepaalde hoeveelheid was het toelaatbaar. Moorkore werd vroeger goed betaald. Deze plant had namelijk de eigenschap dat ze, in gemalen toestand, in staat was de vrucht te kunnen afdrijven. Reden waarvoor ze door apothekers werd gekocht. Als er teveel van dit spul in het diervoer zat, betekende dat voor de boeren vaak een strop. De

beesten gingen dan „versjete”, d.w.z. de kalveren werden te vroeg geboren en overleefden dit meestal niet.” De benaming **duivelskoren** en **duivelsteken** alsook de vernoemingen met diernamen wijzen wel op het taboe dat op deze gevreesde ziekte rustte. De benaming **hanespoor** is wel een leenvertaling van het Fr. *ergot*.]

moederkoren: L 192, 210, 217, 246, 247, 288a, 291, 318, 320a, 369, 370, 376, 421, Q 95, 96a, 117a; *muǰarkorā* K 358, L 317, 354; *muǰa-* K 315, P 48, 57, Q 1; *moǰar-* K 278, 361, P 50; *mōdār-* L 320, Q 98; *mōǰar-* K 357, L 286, 312, 314, 317, 353, 355, 413, 414, P 55, Q 9, 78; *mōdārkorn* Q 203; *mōǰarkorā* L 418; *mudārkōrā* L 215, 268, 377; *muǰar-* L 216; *mōdār-* L 269, 295, 330, 382, 385, 425, Q 12, 13, 32; *mōdār-* Q 118; *mudārkōrā* L 265, 266; *mudārkōrā* K 353; *moǰar-* P 118a; *mudārkōrā* K 353; *mōǰarkurā* L 360, 361; *mōdārkurā* L 328; *moǰar-* P 121; *mōǰarkōrā* L 416, P 52; *mōdārkōrā* Q 2; *mōǰarkorā* Q 78; *mudārkōn* P 176; *mōǰar-* P 119, 177; *moǰarkō.n* P 179; *mūdārkōʷn* Q 83; *moǰar-* P 192; *moǰarkōan* Q 74, 80, 160; *mōdārkōn* Q 208; *mōdārkōn* Q 255, 257, 261, 278; *moǰarkōn* Q 156, 167; *mudārkōʷn* P 193; *mudārkōn* P 184; *mudārkōn* Q 168, 168a; *mǰrā-* Q 171; **moerkoren:** *murkorā* K 317, L 355, 375, Q 117b; *muēr-* L 315, 319; *mōr-* L 296, 321, 325, 381, 387, Q 9, 16, 17, 21, 32, 32a, 97, 99, 99*, 102, 103, 105, 113, 118, 284; *mōrkōʷrā* Q 6; *mōrkōrā* L 250, 269a, 270, 297, 298, 299, 300, 323, 330, 331, 333, 374, 378, 426, 427, 431, Q 35, 98, 111, 116; *mōr-* L 381b; *mōr-* L 430, Q 29, 30; *mōrkōrā* Q 202; *mōr-* Q 20; *mōrkuorā* L 420; *mōrkōʷn* Q 196; *mōrkōn* Q 250; *mōrkōn* Q 192, 204a; *mōrkōn* Q 72; **korenmoer:** *korān-mōr* L 371; *koarā-* L 422; *kǰrā-* Q 12; **moer:** *mōrā* Q 175, 198; **moerziekte:** *mōrzkēta* Q 7; **moerkrankte:** *murkrēndā* Q 88; **wijvenkoren:** *wivarkurā* L 366; **zwartkoren:** K 314, L 282, 314; *zwatkorā* P 49; *zwertkōrā* K 358; *zwet-* K 317, 357; *zweikōʷn* K 314; *zwaikōn* P 120, 176, 177; *zwatkoan* Q 161, 167; **zwartgraan:** *zwetgrēn* P 47; **zwarte haver:** L 282; **zwarte tarwe:** *zwatā terʷf* P 176; **zwarte aren:** *zwatā ūʷrā* P 183; *zwatā qurā* Q 74; **duivelskoren:** *dǰvālskōrā* L 266, 291, Q 113; *dǰvālskōrā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *dǰvālskōrā* L 324; *dǰvālskōrā* Q 109; **duivelsteken:** *dǰvālstēkā* Q 12; **duivekoren:** *dōvūvakōn* Q 89; *dūvākorā* L 288, 291; *dūvākōrā* L 292; **mussenkoren:** *mōsākōrā* L 290; *mōsākōrā* L 291; **wolfskoren:** K 278, L 209, 353; *wolfskōrā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *wōlʷfskōorn* Q 1; *wolfskōn* L 213, 215a; **wolfstand:** Q 95; *wolʷstānt* L 248, 313, P 220; *wōfstāntī* Q 33; **beretand:** *bērātānt* Q 93; *bērātān* Q 168a; *beǰrāntānt* Q 9; **hondskoren:** *hōnskūrā* L 415; *hōnskuarā* L 418; **paardskoren:** *piāskōrn* Q 1; **kokkelkoren:** L 289, 375; *kukālkōrā* L 377; **kokkelskoren:** *kukālskurā* L 421; *kōxāls-* L 420; **hanespoor:** *hanāspōir* Q 75; *hōnāspor* Q 166; **loos koren:** *luǰis korā* L 314; **brand:** L 424, Q 38,

98, 99, 101, 196, 208; *brānt* L 192, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 267, 268, 269a, 289, 314, Q 199, 200, 247, 247a; *brāntī* L 327, 330; **stuijbrand:** *štōij-brant* Q 222; **brandkoren:** L 355; **brandkoorts:** *brantkōrs* L 286; **vuur:** *vǰr* L 330, Q 260; **wildvuur:** Q 204a; **roest:** L 192a, 265, 266, 290, 369; *rus* L 295; *rōs* L 288, 423, Q 95; *rōs* Q 9, 109 (een lichte graad); **krokkoren:** *krēkūrā* Q 3; **voegelzaad:** *vōgalzōt* Q 96c; **vlughaver:** Q 192; **katerwit:** *kātārwēs* Q 284; **korenkruid:** *korānkrut* Q 39; **hongerkoren:** *hōnǰarkōn* L 191; **de ziekte:** K 360.

3.2.2 AALTJESZIEKTE

(monogr.)

[Plantziekte die verkleuring van de bladeren tot gevolg heeft.]

stok: *štōk* L 330; **spikkelen:** *špekālā* Q 111; **luizen:** *lys* L 330.

3.2.3 DOORSCHIETEN

(JG 1a; monogr.)

[Het vanuit de aar doorgroeien van de graanplant.]

schieten: *sxi.tā* L 414, Q 1, 2, 2a; *šī.tā* Q 71, 72, 81a, 82; *šitā* Q 3, 5; *šētā* L 330; *šē.tā* L 416, 417, 418; **bekken:** *bekā* Q 2a.

4. Graanoogst op de akker

4.1. Algemeen

4.1.1 OOGSTEN

(L 40, 8; Wi 43; monogr.; add. uit N 15, 7)

[De algemene benaming voor het geheel van werkzaamheden in de oogsttijd; het werkwoord.

In Belgisch Limburg is de oorspronkelijke betekenis van **oogsten** „naoogsten, aren lezen”, zie het lemma **AREN LEZEN** (5.2.4).

Bij het woordtype **oogsten** zijn de varianten eerst naar de klankkleur van de klinker, en daarbinnen op de medeklinkercluster (wegval) geordend.]

oogsten: *ōxstān* L 282, Q 112, 199; *ōǰxstā* L 210; *ōjstā* L 164; *ōstān* L 312, P 181, Q 3, 83; *ōsān* Q 77; *ōxstā* L 364, 367; *ōstā(n)* K 314, L 321, 387, Q 20; *ōxstān* L 286, 314, Q 95; *ōǰxstān* L 358, 360, 415, 416, 417; *ōjstā* L 362, 415; *ōǰxstā* L 269, 270, 271, 288, 289, 291, 294, 295, 317, 329, 331, 332, 360, 368, 372, 423, 426, 0426, Q 7, 9, 95, 101, 111, 162; *ōxstā* L 288a, 320a, 326, 366, 369, 372, 417, 420, 423, 429, 429a, Q 12, 32a, 33, 95, 96c, 176a, 178, 193, 198, 203; *ōǰsā* Q 152; *ōxstā(n)* K 278, L

I.4

286, 312, Q 84, 197, 197a; *oſtā(n)* L 184, 282, Q 71, 204a; *oſtān* K 315, 317a, 353; *oſiſtā* Q 19; *uoſtān* L 286; *ōxſtā* L 246, 378, Q 112a; *ōſtā* Q 5, 113, 207; *ūxſtā* P 176, Q 2; *ūſtā(n)* L 355, 360, 413, 414, Q 113, 116; *ū²ſtā* K 358, 359, L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 266; *uxſtā* K 359, 361, L 316; *uaxſtān* K 357; *uſtā(n)* K 316, 360, 361, P 50, Q 156; *uaxſtā* P 50, 119; *ēxſtā* L 212; *uēxſtā* L 250; **bouwen**: *boūā* L 271; **scharren**: *ſērā* L 330, Q 20, 196, 196a; *ſērā* Q 192; *ſērā* Q 101; **inſchui-ven**: *ēnſyvnā* Q 222; **maaien**: *meiā* L 294; **de oogſt doen**: P 117, 214, Q 3, 5; **de oogſt afdoen**: K 314, 360, L 352, P 57, 121; **de oogſt binnendoen**: L 282, 312; **de vruchten indoen**: K 278.

4.1.2 OOGST (WERKZAAMHEDEN)

(N 15, 7 en 8; S 27; Wi 52; NE 3.V, 6g; monogr.; add. uit L 40, 8)

[Het geheel van de werkzaamheden; het zelfstandig naamwoord.

Zie ook FSA, I, kaart 9.

In vergelijking met N 15, 7 („alle oogstwerkzaamheden te zamen”) levert N 15, 8 („graan-oogst”) in het geheel geen nieuw materiaal op; overall worden samenstellingen met *graan* (zie het lemma GRAAN, KOREN, 1.2.1) en van de op-gave van N 15, 7 opgegeven.

In het materiaal S 27 staan beide woorden *oogst*, eerst in de betekenis „het geheel van de werkzaamheden” en daarna in die van „opbrengst”, onder elkaar en dat heeft waarschijnlijk suggestief gewerkt, vandaar de talrijke gelijkkluidende antwoorden in het lemma OOGST (OPBRENGST) (4.1.3).

Voor de behandeling van de varianten van het type *oogst*, vergelijk de toelichting bij het lemma OOGSTEN (4.1.1).]

oogst: *ōxſt* L 312, 379, 380, Q 4; *ōuxſt* L 210, 331; *ōxs* L 358, Q 100, 203; *ōst* L 288, 312, 313, Q 3, 30, 33, 204a, 207; *ōs* P 188, Q 35, 77, 83, 112, 112a, 113, 117b, 156, 202, 204a, 207, 208; *ōſ* Q 198b; *ōys* Q 72; *ōst* K 353; *ōxſt* K 353; *ōst* K 314; *ōixſt* L 360, 366, 416; *ōiſt* K 353; *oūxſt* L 267, 288, 288a, 289, 289*, 289a, 289b, 291, 294, 296, 297, 318, 318b, 320c, 322, 322a, 324, 325, 326, 327, 328, 368, 371a, 372, 377, 382, 387, 420, 425, 0426, 427, 434a, Q 14, 27, 196; *oūxs* L 249, 268, 269, 270, 271, 295, 298, 299, 300, 329, 330, 331, 331b, 332, 333, 372, 373, 378, 381, 381b, 383, 422, 423, 426, 0426, Q 18, 20, 22, 32, 36, 39, 95, 96a, 96d, 97, 99*, 101, 104a, 105, 111, 162, 187a, 192, 201; *oūst* L 288c, 291, 317, 320, 320a, 321, 321a, 323, 326, 330, 370, 374, 417, 420, 429a, 431, 434, Q 9, 15, 21, 29, 32a, 34, 203, 211; *oūſt* L 290; *oūs* L 330, 382, 425, 426, 427, 429, 430, 432, P 214, Q 9, 10, 12, 14, 15, 16, 20, 32a, 97, 98, 99, 100, 103, 110, 111, 119, 176a, 178, 187, 192, 193; *oūſ* Q 198; *oūxſt* K 278, L 211, 266, 282, 286, 314; *oūxs* Q 197, 208; *oūst* K 278, L 164, 165, 265, 282, 312, Q 71, 196,

199; *oūst* K 315, 353, P 175; *oūst* L 314, Q 19, 20; *oūſ* Q 94b; *oū* Q 121; *oū* Q 156; *uoſt* L 286; *ōxſt* L 385; *ōyſt* Q 113; *ōſ* L 387, Q 71, 113, 116, 117e, 118, 121c, 211; *ō²s* Q 5; *ūxſt* K 357, 359, L 35e, 355a, 414, P 176, Q 2b; *ūxs* Q 2; *ūst* P 176; *ū²st* L 358, L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, P 107e, 176a; *uaxſt* K 318, L 244c, 245, 246, 250; *uſt* L 316, 358, L 355, 413, P 44, 57; *uiſt* P 48; *us* P 121, 213, 222, Q 78, 156; *uas* P 119, 186, Q 2; **bouw**: *boū* L 209, 210, 211, 214 (vroeger), 214a, 21e, 216, 217, 244c, 245b, 246a, 247, 248, 250, 26e, 268, 295; **bouwt**: *boūt* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 191, 194, 213, 215a; **oogstbouw**: *ō²xs-bōū* L 250.

4.1.3 OOGST (OPBRENGST)

(N 15, 11; L 5, 29; L 39, 39; S 27; monogr.; add. uit N 15, 10 en 12)

[Oogst in de betekenis van „een goede oogst” o „de oogst staat er goed voor”; het tweede deel van deze laatste uitdrukking is ondergebracht in het volgende lemma.

Voor de fonetische documentatie van de woordtypen [*oogst*], [*bouw*] en [*bouwt*], zie het lemma: OOGST (WERKZAAMHEDEN) (4.1.2); de in dit lemma gedocumenteerde varianten van oogst komen daar ofwel in het geheel niet voor, ofwel (soms) als een wezenlijk andere variant.]

oogst: [*oogst*] K 278, 314, 315, 318, 353, 357, 359 L 165, 210, 217, 244c, 245, 246, 246a, 249, 266, 267, 269, 282, 286, 288, 289, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 312, 313, 314, 317, 318b, 320, 321, 321a, 322, 323, 325, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 355, 358, 360, 366, 368, 371a, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 413, 414, 420, 422, 423, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 434, 434a, P 44, 57, 121, 176, 176a, 186, 188, 214, 222, Q 2, 3, 4, 9, 10, 12, 14, 16, 20, 22, 27, 29, 30, 32, 33, 35, 71, 72, 77, 78, 83, 95, 96a, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104a, 105, 110, 111, 113, 116, 117b, 118, 121, 121c, 156, 162, 178, 187, 192, 196, 198, 198b, 199, 202, 203, 204a, 207, 208, 211; *oxs* Q 90; *ōst* L 354, P 181, Q 74; *ōs* P 195, 197, Q 79a, 80, 160, 168a, 170, 171, 243; *uōs* Q 177; *ōxſt* I 367; *ōixſt* L 415, 416, 417; *ōiſt* L 362, 415; *oūxſt* I 319, 362, 371, 421, Q 102; *oūxs* Q 7, 8, 32a; *oūs* I 429a, Q 88, 176a, 179; *oūxs* Q 172; *oūst* Q 200; *oūst* I 47; *ōxſt* Q 5; *ōxs* Q 86; *ōſ* Q 88, 89, 93, 158, 167, *ūxſt* K 360, 361, L 316, P 52, 56, 117; *ū²xſt* P 211, 212; *ūst* K 358b, L 352, 353, P 45, 46, 50, 51, 55, 58a, 120, 182; *ū²st* P 172, 174; *ū²s* P 179, 183, 184, *uxſt* Q 1; *uaxſt* K 317a; *uſt* Q 1; *us* P 219; **bouw** [*bouw*] L 209, 211, 216, 217, 248, 250, 268, **bouwt**: [*bouwt*] L 159a, 164, 191, 213, 215a, **schaar**: *sxōr* L 163, 163a, 214, 215, 244c, 266, 269, 271, 289, 294, 295; *ſōr* L 270, 291, 295, 320, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 333, 366, 371a, 374, 377, 381b, 382, 383, 386, 387, 416, 422, 425, 0426, 427, 429, 432.

434, Q 9, 18, 20, 33, 94b, 95, 96a, 97, 98, 99*, 101, 111, 112, 113, 117a, 121, 121c, 192, 193, 196, 196a, 197, 198b, 203, 204a; *šōʔr* L 317; *špr* L 321, 360, 370; *šūqr* Q 176a; *šōr* L 265, 290, 318b, Q 253; *šōʔr* Q 72; *suōr* Q 77; *šūr* Q 162; **scheut**: *sxōt* K 314, L 247, 282, 288, 288a, 322, P 213; *sxōit* P 48; *šōt* L 265, 291; **schot**: *sxpt* L 159a, 209, 289*, 289a; **opbrengst**: *ōbreņst* K 318, 357, L 314, 355, 369; *ōbreņst* L 288, 316, 324; *ōbreņs* L 330, 426, Q 9; *ēbreņst* L 413; **gewin**: *gawen* K 359; **jaar**: *jōr* L 289*; *joir* Q 162; *jōʔr* Q 3; **vruchten**: *vrōxtə* L 425, 427, Q 33, 98, 103; *vrūut* Q 121c; **helle vruchten**: *hel vrōxtə* Q 112a (hel „vast, hard”); **strange vruchten**: *štrəŋ vrōxtə* L 291, 325; **goede aren**: *guī oərə* P 44; **zaad**: L 192a; **vangst**: L 330; *vanjks* Q 2; *vans* Q 88; **knop**: *knup* Q 33, 101, 113; **ernte (du.)**: Q 259.

4.1.4 (GOEDE) OPBRENGST GEVEN

(N 15, 12; monogr.; add. uit N 15, 10 en 11; L 5, 39; L 39, 39)

[Werkwoordelijke uitdrukking van het vorige lemma „de oogst levert goed op”, „staat er goed voor”.

Zeer algemene uitdrukkingen als „(de oogst) staat goed” of „(de oogst) staat schoon” zijn hier niet opgenomen.

Vergelijk ook het lemma GROEIEN (1.1.4.)

(goed) schieten: *sxitə(n)* K 278, 314, 316, 318, 358, L 163, 163a, 209, 211, 214, 247, 268, 282, 286, 288, 288a, 289, 312, 314, 320a, 320c, 355, 355a, 372, 413, 0426, P 48, 175, 176, 213, Q 156; *sxi.tə* L 414; *šitə* L 265, Q 20, 22, 32a, 98, 99*, 203, 204a, 211; *sxētə* L 244c, 289*, 289a, 289b, 294; *šētə* L 290, 318b, Q 97, 100, 101, 111, 112, 113, 193, 197; *šōtə* Q 198b; **opbrengen**: *ōbreņə* K 357, 359, L 266, 286, 317, 369, 373, 416, 420, 422, 425, 427, 429, 429a, 434, P 176, 222, Q 2b, 72, 77, 98, 121c, 176a, 204a; *ōbreņə* Q 33, 156; *ōbreņə* L 324, 331, 331b, 360, 366, 387, Q 2, 96a, 96b, 112a, 178; *ubreņə* P 44; **bijbrengen**: *bēbreņə* K 358; *bējəbreņə* Q 71; *bibreņə* L 370; *bibreņə* L 371a, Q 98; *bēʔbri.ŋə* Q 156; *beigəbrax* (volt.dlw.) L 372; **(is goed) geschaard/geschoren**: *gəšōrt* L 331; *gəšōrə* L 322a, Q 22; *gəsxōrə* P 176a; *gəšōrə* L 373; *gəšert* Q 97; **(is goed) verschaard/verschoren**: *vərsxert* L 163, 163a, 268, 282, 290; *vərsxerti* L 288, 288a, 289*, 294; *vərsert* L 291, 320c, 322, 374; *vərserti* L 318b; *vərsxert* L 266, 268, 270, 295; *vərsert* L 322a; *vərsōrə* L 330; *vərsōrə* L 265; *vərsōrə* L 265; **(is goed) gekorend**: *gəkōrt* L 244c, 268, 270, 271, 295, 299; **(is goed) verschenen**: *vərsēnə* Q 18; *vərsinə* L 420, 425, 427, Q 113; *vərsiʔnə* Q 111; *vərzēn* Q 178; **(is goed) geladen**: *gəlājə* L 331; **staat schoon**: K 314; **staat snel**: L 413; **staat mals**: L 270; **staat vet**: L 269; **staat geel**: Q 32a; **geeft goed**: L 321, 332, 383, 386; **lukken**: L 423, P 107a, Q 2, 2b, 162; **rooien**: *rōjə* L 329 („goed lukken, gezegd van de oogst”);

afwerpen: L 164; **wassen**: *wasə* P 175; **knoppen**: *knoppə* Q 97; *knupə* Q 112.

4.1.5 MAIS OOGSTEN

(N Q, 21; monogr.)

[De maïskolven van de planten aftrekken.

Het object van de handeling is steeds maïs (vergelijk het lemma MAIS, 1.2.12) of maïskolven (vergelijk het lemma MAISKOLF, 1.3.9.)

aftrekken: P 211, Q 71; *āftrekə* L 318b; *āftreʔə* K 278; *auftrekə* P 177, Q 187; **trekken**: *trekə* L 331; **afplukken**: *āfpløkə* Q 192; **plukken**: *pløkə* L 159a, 163, 164, 211, 265, 269a, 295, 322, 332, 382, Q 28, 94b, 121b, 198b, 202; *pløkə* L 269b, Q 204a; *pløkə* K 358, L 270, 271, 289, 289b, 290, 291, 320a, 325, 330, 374, 426, 427, 429, 432., Q 22, 33, 96c, 100; *plekə* L 366, Q 72; **afstropen**: *āfstropə* L 292; *āfstrijpə* L 430; **stropen**: *strōpə* Q 15; **afbreken**: *āf-brēkə* Q 111; **breken**: *brēkə* L 210; **afhalen**: *āfhālə* Q 98; **afdoen**: *āf-dūn* P 56; *āf-dūə* Q 39; *āf-dōʔn* P 51; *āf-dōn* L 266, 269, 270, 294, 318b, 322a, 432; **uitdoen**: *ut-dōn* L 269, 316; **afwringen**: Q 198a; **kolven**: Q 97; **maaien**: *mē* P 117; **kappen**: *kāpə* P 176b; **oogsten**: *oşə* Q 80.

4.1.6 KOLVEN AFSTROPEN

(N Q, 22)

[De maïskolven ontdoen van de schutbladeren.

Het object van de handeling is steeds maïskolven.]

afstropen: *āfstropə* L 322a, 430, Q 204a; **stropen**: *strōpə* L 211, Q 15; *štrōjipə* L 290, 426, 429; **afkolven**: *āfkolʔvə* L 270, 330, 332; **kolven**: L 266, 295, Q 202; **kieveren**: *kivərə* Q 28, 117a; *kēvərə* L 330; **afschillen**: *āfselə* L 320a; **schillen**: *sxelə* L 163, Q 94b; *selə* Q 33, 111; **afbladeren**: *āf-blārə* L 270; *āf-blājə* L 269b; *āf-blāə* L 291; **bladeren**: *blārə* Q 22; *blājə* L 288a; **afplukken**: *āfpløkə* L 289, 427; **plukken**: *pløkə* L 292, 330; **afdoen**: *āf-dun* L 159a, P 117; *āf-du* L 265; *āf-dun* Q 98; *āf-duə* Q 33, 39; *āf-dōʔn* P 51; *āf-dōn* L 271, 322; *ōf-dun* Q 158; **aftrekken**: Q 30; **ontbolsteren**: L 366; **ontvellen**: L 374; **kuisen**: *kōşə* K 358; **schoon maken**: L 330, P 56; *sxoən mākə* L 269, 269a; **zuiver maken**: *zyvər makə* L 316, 318b, Q 96a, 198b; **pellen**: *pələ* L 322, 330, 382, Q 111; *pōlə* Q 187; **kerven**: Q 97; **repen**: Q 71; **dorsen**: *dasə* Q 180; *djāsə* Q 91; **slonsteren**: *slonstrə* Q 72.

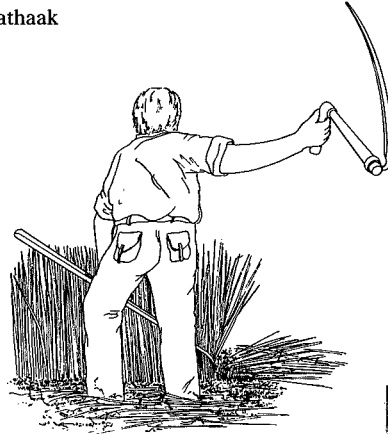
4.2. Maaien

[Voor de komst van de maaimachines werd het graan doorgaans met de zicht gemaaid. In het centrum van de Kempen in Belgisch Limburg werd vanouds ook het graan met de zeis gemaaid; zie kaart 19.

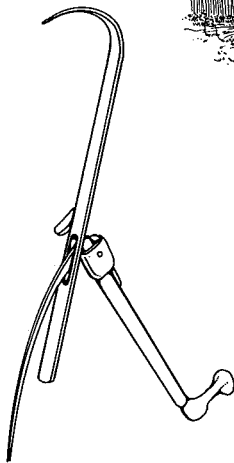
De zicht (lemma 4.3.1) is een oogstwerktuig dat

I.4

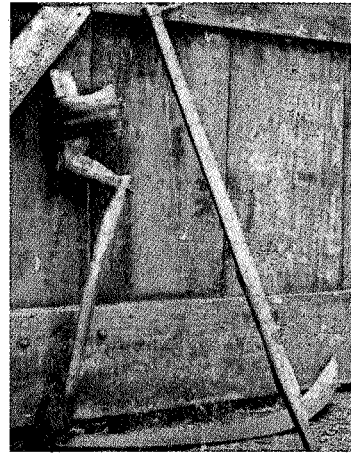
Afb. 5. Zicht en mathaak

a. gebruik van beide

b. blad door de steel van de mathaak

c. zicht met „schottel”

d

f

d-g. wijze van voeren

met één hand (de rechter) gehanteerd wordt, te samen met de mathaak, die met de linkerhand wordt vastgehouden (zie afbeelding 5, a en b). De zicht bestaat uit een ijzeren blad, dat veel gelijkenis vertoont met dat van de zeis, en een half lange steel van ongeveer 80 cm.

Het blad van de zicht (lemma 4.3.6) gelijkt, zoals gezegd, veel op het blad van de zeis; het kent een arend, een hak, een punt, een snede, een haarpad en een rug en het wordt op dezelfde manier als het zeisblad, gehaard, gewet en gestreken. Voor de terminologie van deze onderdelen en handelingen zij verwezen naar aflevering I.3, paragraaf 3. Verwisselbaar zijn de bladen overigens niet. Omdat er met de zicht gekapt of geslagen wordt is het blad wat gedrongener en steviger: met z'n 50 à 70 cm doorgaans iets korter en aan de punt wat meer omgebogen dan dat van de zeis. Vergelijk afbeelding 5, c.

Onder de steel van de zicht (lemma 4.3.2) wordt wel het gehele houten gedeelte ervan verstaan: het heft waaraan aan de ene kant het blad bevestigd wordt en aan de andere kant het handvat zit. Deze steel staat ongeveer loodrecht op het vlakke deel van het blad en wordt daarmee doorgaans op dezelfde manier als bij de zeis, door middel van arend en ring met spieën, verbonden.

De steel wordt vaak uit één stuk hout vervaardigd. Aan het rechte heft zit een tamelijk kort en rechthoekig omgebogen bovenstuk dat met de hand omvat wordt bij het maaien. Wanneer men dit handvat losjes op de hand laat rusten hoort het blad horizontaal te hangen. Bij sommige uitvoeringen wordt er aan het uiteinde van dit handvat (lemma 4.3.3) een, soms afneembaar, plat en breed plankje bevestigd, een schottel of bled (lemma 4.3.4), dat tijdens het maaien tegen de onderarm rust en daaraan met een stoffen lus of polsband (lemma 4.3.5) verbonden wordt, tot steun van de pols; zie afbeelding 5, c. Vaak vindt men ook aan de onderzijde van het handvat een leren lusje waardoorheen de duim geschoven wordt en dat ook dient om de slaande beweging van de zicht te vergemakkelijken. Ervaren maaiers houden niet van deze hulpmiddelen; het verhoogt de kans op pijnlijke blaren.

Bij het maaien wordt in de linkerhand de mathaak (lemma 4.3.7) vastgehouden; het is een puntig toelopende, vaak gebogen, ijzeren haak (lemma 4.3.10), met een uitslag van 20 à 30 cm., aan een rechte, houten steel (lemma 4.3.8). In de steel is vaak een gleuf (lemma 4.3.9) aangebracht, waar het blad van de zicht doorheen wordt geschoven bij het vervoer van de twee stukken gereedschap of bij het even wegzetten ervan (zie afbeelding 5, b). Vroeger werd de steel van de mathaak ook als strekel gebruikt (zie Van Vessem, 118 en de toelichting bij het lemma STREKEL (3.4.2) in aflevering I.3); in die gevallen

wordt de steel uit een harde houtsoort (eik) vervaardigd.

De slaande of kappende beweging (lemma 4.2.2) is karakteristiek aan het maaien met de zicht, in tegenstelling tot de zwaaiende beweging van de zeis. Het eigenlijke maaien met zicht en mathaak gebeurt door het herhalen van een handeling die in drie fasen verloopt.

Bij de eerste fase wordt het koren met de mathaak opgetild of rechtgehouden en afgeslagen („inkappen”, lemma 4.2.4) met de zicht, terwijl de maaier bij elke slag een stap voorwaarts zet. Een enkele slag levert een pikkeling (lemma 4.2.7) op; hij kapt zoveel keer tot hij de hoeveelheid halmen heeft afgeslagen die nodig zijn voor een schoof. In Belgisch Limburg is uit de enquêtes op te maken dat men er buiten de centrale Kempen, waar met de zeis wordt gemaaid, twee gebieden moet onderscheiden: in het ene gebied kapt de zichter in deze eerste fase voldoende halmen voor een hele schoof; dit gebeurt in het gedeelte van de Kempen waar men zicht ten noorden van de Demer en in het noorden van de Maasvallei (zie kaart 19); in het zuidelijke gebied echter kapt de zichter in de eerste fase de hoeveelheid halmen voor een halve schoof; twee van dergelijke halve schoven worden dan later op elkaar gelegd en tot garve gebonden. In dit zuidelijke gebied bestaat er zodoende een begrip dat men elders niet kent, de ongebonden halve schoof (lemma 4.2.8).

De gehele eerste fase (of de tweemaal herhaalde handeling in het zuiden van Belgisch Limburg) levert een geleg (lemma 4.2.9) op. De benamingen voor deze hoeveelheid halmen die samengebonden wordt tot een garve verschillen niet van die van de garve zelf (lemma 4.6.4); in deze paragraaf is het geleg als een tussenlemma opgenomen.

De in deze eerste fase afgeslagen halmen blijven nu nog tegen de nog niet gemaaide halmen aangeleund staan. Als men voldoende halmen voor een hele of halve schoof afgesneden heeft, worden in de tweede fase de afgemaaide halmen verzameld. Dit doet de maaier door, teruguitlopend, met de mathaak de halmen als het ware op te rollen tot een bussel (de nog ongebonden schoof), terwijl hij de hier en daar nog vastzittende halmen met de zicht losslaat. Dit bijeenrollen van de halmen wordt wel aftrekken (lemma 4.2.5) genoemd.

In de derde fase, tenslotte, wordt de opgerolde bussel losse halmen opgenomen met de mathaak en de punt van de zicht, vaak ondersteund door de linkervoet, en opzij, op het stopperveld gelegd.

Dan begint de eerste fase weer: vooruitlopend worden weer een serie pikkelingen afgeslagen. Het gaat bij deze terminologie (ook) om een

I.4

maat of hoeveelheid in een opeenvolgende serie, en in de betrokken lemma's komen de daarbij gebruikelijke afperkingsproblemen naar voren. Hier is de volgende begripsmatige opeenvolging aangehouden, waarbij moet worden aangetekend dat het begripsmatige onderscheid tussen *geleg* en *garve* in de naamgeving alleen wordt gemaakt voor de halve schoof: *pikkeling*, „hoeveelheid halmen die met één slag worden afgepikt” (lemma 4.2.7) > *geleg*, „hoeveelheid ongebonden halmen die klaarligt voor een schoof” (tussenlemma 4.2.9); in het zuiden van Belgisch Limburg onderscheidt men hier ook nog de hoeveelheid halmen voor een halve schoof, ook met een eigen terminologie (lemma 4.2.8) > *garve*, „gebonden schoof die in en zeker aantal tot een hok of stuik wordt samengezet” (lemma 4.6.4) > *bussel*, „gedorste schoof” (lemma 6.1.24). Sommige vragenlijsten zijn algemener, andere precieser in hun begripsmatige afperkingen.

Zie afbeelding 5, d, e, f en g. De foto's van de afbeeldingen 5, c, d, e, f en g zijn overgenomen uit Van Vessel, *Oogstgereibenamingen*.

Bij het maaien met de zicht en de mathaak kan meer kracht uitgeoefend worden op het te maaien gewas dan met de zeis; de zicht wordt dan ook voor stevige gewassoorten gebruikt: rogge, tarwe, haver, gerst, waar men met de zeis niet doorheen kwam. In de Belgische Kempen was de grond zo mager dat de graangewassen die er groeiden zo weinig stevig waren dat ze gemakkelijk met de zeis (paragraaf 4.4), die dan alleen van een grotere zwadkeerder, of van een speciale *wolf*, werd voorzien, gemaaid konden worden. Een tweede persoon die de maaier volgde, de aflegger, maakte hier de schoven door de nodige hoeveelheid halmen uit het graanzwad te nemen en te binden.

In de Belgische Kempen is de zicht dan ook van oudsher onbekend. Maar ook elders werden gewassen van mindere kwaliteit wel met de zeis gemaaid; zie de toelichting bij kaart 19, hieronder.

Toelichting bij kaart 19 „Graan maaien met de zicht en met de zeis”.

Op grond van de opgaven voor vraag N 15, 14 „Maaid men bij u het graan vroeger met de zeis of met de zicht?”, aangevuld met opmerkingen uit JG 1a, 1b en A 41, 25, kon kaart 19 getekend worden. Zie ook aflevering I.3, kaart 10. Bovendien is in deze kaart aangetekend waar men in Belgisch Limburg twee halve schoven per keer inkappen maakte en waar men per keer voldoende halmen voor een hele schoof afsneed.

Opmerkingen per plaats:

K 318 Soms gebruikt men de zeis voor het

maaien van koren.

L 164 Vroeger gebruikte men een zeis met beugel; maar alleen bij heel slechte rogge.

L 210 Gerst of slechte haver werd met de zeis gemaaid en vervolgens met zicht en pikhaak bijeengehaald.

L 214 Alleen met de zeis als het te dun stond

L 247 Alleen met de zeis bij heel slecht koren.

L 282 Men maait met de zeis; alleen „Hollandse inwijkelingen- gebruiken d

L 289 Men maait met de zicht; zelden met d zeis.

L 318b Van de vier ingevulde lijsten geven twee 2 opgaven zicht en twee opgaven zeis aan.

L 322 Met de zicht; zelden met de zeis.

L 324 De zeis wordt alleen gebruikt voor het inmaaien of aanwerk maken; als er weinig plaats is om met de zicht te slaan, bijvoorbeeld als het land grenst aan een andere graanveld.

L 332 Alleen met de zeis als het zeer slecht graan is.

L 355 Er zijn twee opgaven: éénmaal zicht en éénmaal zeis.

L 370 Soms met de zeis.

L 372 Twee opgaven: éénmaal zicht en éénmaal zeis.

Q 33 Met de zicht; heel lang geleden met d zeis.

Q 198b Vroeger werd de zeis alleen gebruikt voor slecht gelukte klaver.]

4.2.1 MAAIEN MET DE ZICHT (kaart 19 en 20)

(N 15, 16a; JG 1a, 1b; A 3, 38 en 40d; A 4, 28; A 23, 16; L 4, 38; L 20, 28; L 39, 41; L 48, 34.1; Lu 1, 16; Lu 2, 34.2; R 3, 65; div.; monogr.; add. uit N 15, 16f; L 40, 8)

[Algemene benamingen voor de handeling van het maaien van het graan met de zicht. Vergelijk ook het lemma GRAAN MAAIEN MET DE ZEIS (4.4.1).

De opgaven voor vraag N 15, 16f „slaan met de zicht” zijn grotendeels identiek met die voor de vragen „maaien”, of „inkappen”. Alleen werkelijke slaan-opgaven zijn ondergebracht in een apart lemma: SLAAN MET DE ZICHT (4.2.2). Wanneer het woordtype **maaien** is opgegeven in het zicht-gebied van kaart 19, dan moet dat geen terpreteerd worden als „maaien in het algemeen”; de specifieke betekenis van **maaien** is immers „maaien met de zeis”; zie het lemma MAAIEN (3.1.1) in aflevering I.3, waar alle maaien-opgaven zijn gedocumenteerd.

Zie voor de toelichting bij kaart 19 de algemeen

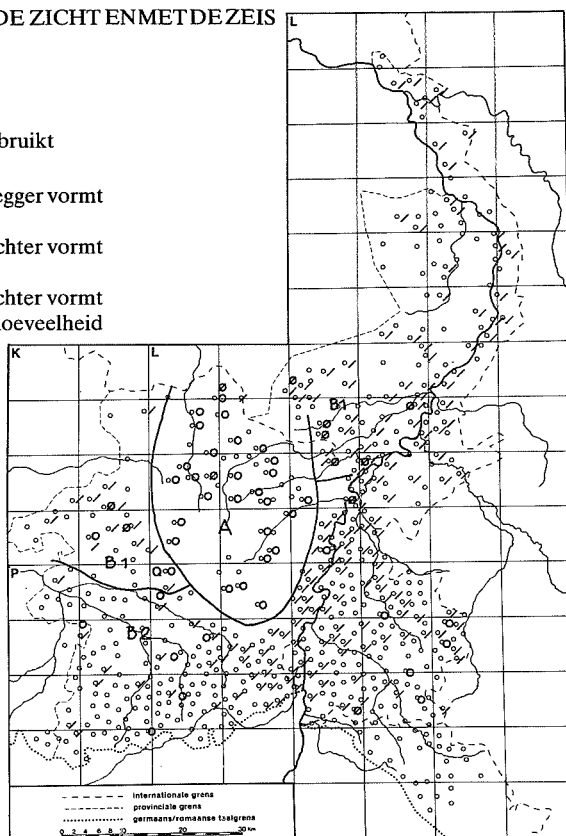
Kaart 19. GRAAN MAAIEN MET DE ZICHT EN MET DE ZEIS

Volksculturele kaart

- ✓ men maait met de zicht
- ◊ met de zeis
- beide gereedschappen worden gebruikt

In Belgisch Limburg:

- A. men maait met de zeis en de aflegger vormt hele schoven
- B1. men maait met de zicht en de zichter vormt hele schoven
- B2. men maait met de zicht en de zichter vormt halve schoven; zie kaart 24: hoeveelheid halmen voor een halve schoof.

inleiding bij deze paragraaf.

Voor de fonetische documentatie van het woord (deel) [maaien], zie het lemma MAAIEN (3.1.1) en de klankkaart (kaart 7) in aflevering I.3.]

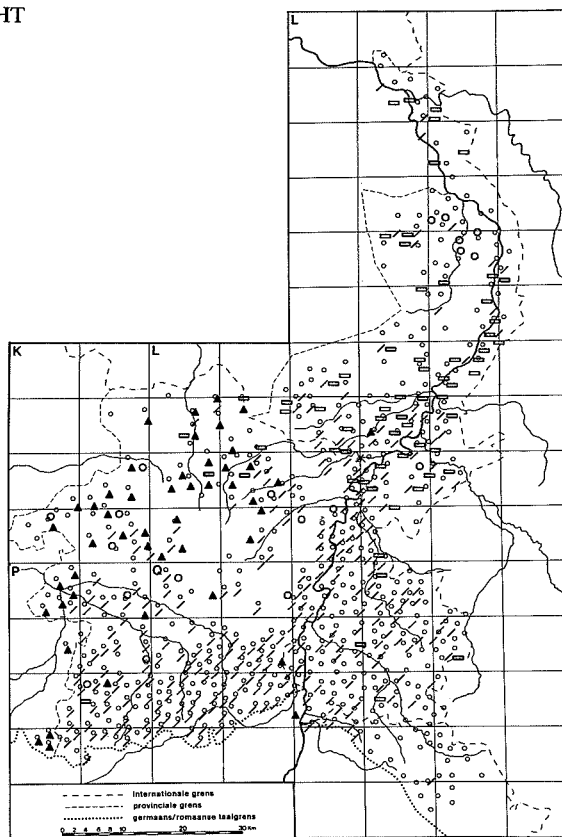
zichten: *zextə(n)* K 359 (vroeger; thans *pikken*), 360, 361, L 115, 163, 165, 209, 210, 211, 214, 265, 266, 268, 271, 282, 288, 288c, 289, 289*, 289a, 295, 312, 317, 318, 318b, 318c, 319, 320, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 331, 331b, 332, 359, 360, 360a, 361, 362, 364, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 377, 379, 380, 381, 381b, 382, 383, 386, 387, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 428, 429, 429a, 431, 432, 433, 434, 434a, P 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 107a, 113, 115, 117, 118a, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 178, 214, 218, Q 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 21, 22, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 94b, 95, 96a, 96c, 96d, 97, 98, 99, 99*, 100, 103, 111, 111*, 112, 0112, 112a, 113, 113a, 115, 117, 117a, 118, 119, 121, 172, 176a, 187a, 193, 195, 197, 197a, 202, 203; *ze.xtə* Q 1, 76, 200, 247, 247a; *zixtə* P 176, 179, 180, 182, 213, 219, 222, 227, Q 2, 2a, 2b, 22,

32a, 72, 81a, 82, 83, 95, 100, 101, 162, 163, 164a, 168, 168a, 171, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 188, 192, 198b, 199, 208, 241, 242, 243, 259; *zi.xtə* Q 71, 77, 89, 90, 154, 155, 158a, 167, 169, 170; *zi.xtə* P 58, 118, 119, 120, 121, 177, 177a, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 223, 224, Q 73, 74, 75, 78, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 240; *zītə* Q 204a, 211; *zēxtə* L 247, 250, 265; *zējtə* Q 196; *zəxtə* K 358, L 369, 423, Q 9; **pikken:** *pekə(n)* K 316, 317, 318, 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 115, 282, 286, 312, 313, 314 (weinig of niet meer gedaan), 315, 316, 326, 352, 353, 354, 355 (pik wordt niet meer gebruikt), 356, 358, 360, 363, 365, 366, 413, 414, 416, P 44, 45, 46, 47, 49, 57, 108, 115, 172, 176, 210a, 211, 212, Q 3, 4, 95; *peʔə(n)* K 278, 314, 315, 317a; *pikə* P 48, Q 198b; *pekə* K 353; **maaien:** [maaien] L 159a, 163, 163a, 163b, 191, 192a, 209, 210, 211, 244c, 246, 248, 249, 250, 265, 268, 269, 270, 271, 286, 288, 288a, 289, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 314, 317, 320, 320a, 321, 322, 322a, 324, 325, 326, 327, 329, 330, 331, 331b, 332, 360a (met de lange zeis), 371a, 374,

I.4

Kaart 20. MAAIEN MET DE ZICHT

- ∕ zichten
- ▲ pikken
- = maaien
- afdoen

375, 378, 378*, 381b, 382, 384, 385, 434, P 176, Q 20, 100, 101, 121, 198b, 203; **vruchten maaien:** *vrøxta meja* L 378; **gezwad maaien:** L 355; **zeisen:** *zeza* L 267, 269; **afdoen:** *af-dun* K 317a, 318, 353, 358, P 176, 214, 218; *af-* L 372, P 121, 175, Q 9; *qf-* Q 170; *qf-* Q 177; *af-duən* P 55; *qf-* Q 1; *af-du.ə* Q 247a; *af-dün* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *af-dön* L 271, 330, 362, 368, Q 18; **afhouwen:** *afhaʷə* P 188; *af-* L 325; *qfhoʷə* Q 87; **afslaan:** *afslōn* L 434, Q 34; *afslāgə* K 357; **afzichten:** *afzextə(n)* P 58a, 181; *qf-zixtə* P 197; **afmaaien:** *q̄.fmēə* Q 1.

Zie ook de toelichting bij het vorige lemma MAAIEN MET DE ZICHT (4.2.1).]

slaan: *slōn* L 268; *slōn* L 282, 286, Q 156; *slōn* I 176; *slōn* L 329, 434; *slōʷn* Q 197, 197a, 204a
kappen: *kapə* K 357, 358, L 317, 366, 422, P 44 107a, 175, 176, 188, 222, Q 78, 162; **houwen:** *hoʷə* L 164, 265, 288a, 325, 332, 369, Q 9, 22, 32a, 111 121c, 176a, 198b; *hōʷə* Q 72; **uithalen:** *ythālə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **zwaaien:** *žwejə* L 331, 331b, 432; **strijken:** *strika* L 321; *strika* I 331; **snijden:** *snija* L 376; de volgende opgaver zijn zelfstandige naamwoorden: **slag:** *slāx* L 270. Q 113; **pikslag:** *pekslax* K 358.

4.2.2 SLAAN MET DE ZICHT

(N 15, 16f; monogr.)

[De slaande beweging maken met de zicht.

Zeer vaak werd voor deze vraag dezelfde opgave gegeven als voor de algemene vraag „maaien met de zicht”. Hier zijn alleen de opgaven opgenomen die niet identiek zijn met de vragen „inkappen” of algemeen „maaien met de zicht”.

4.2.3 ZICHTER

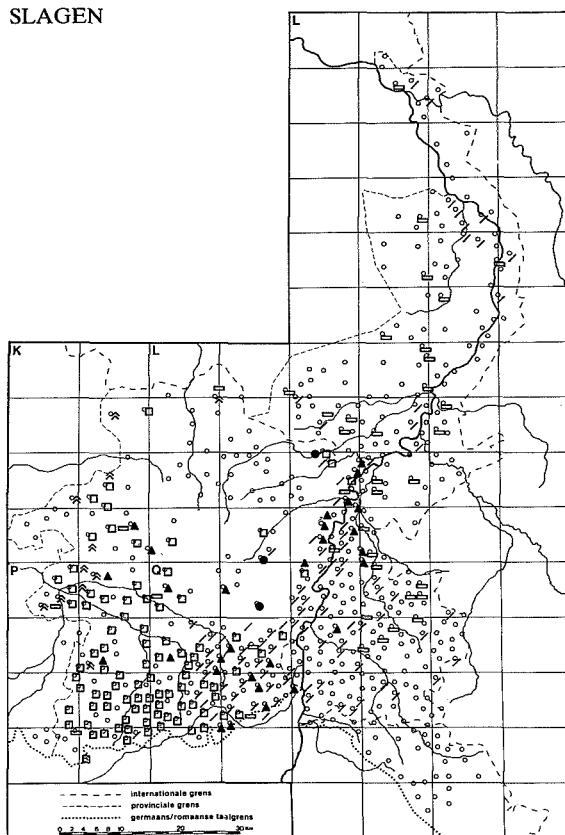
(JG 1a; monogr.)

[Degene die de zicht en de pikhaak hanteert.]

pikker: *pekər* K 360, P 212; **zichter:** *zextər* L 414, 416, 417, 418, 421, P 107a, Q 3, 5, 21, 30, 34, 90, 99, 101, 112a; *ze.xtər* Q 1; *zixtər* P 119, 177, Q 2a, 72, 81a, 82; *zi.xtər* Q 71.

Kaart 21. INKAPPEN, EERSTE SLAGEN
MAKEN MET DE ZICHT

- (-)kappen
- (-)hakken
- ⋈ (-)pikken
- ▲ (-)zichten
- / (-)houwen
- ▭ (-)slaan

4.2.4 INKAPPEN, EERSTE SLAGEN MAKEN MET DE ZICHT (kaart 21)

(N 15, 16j; JG 1a, 1b, 1c, 1d, 2c; A 23, 16.2; L 48, 32.2; Lu 1, 16.1a; monogr.; add. uit N 15, 16f)

[De eerste slagen met de zicht maken in een aan te maaien akker en tevens het uitvoeren van de „eerste fase” van de zichtbehandeling; zie de algemene toelichting van deze paragraaf.

De terminologie wordt soms ook gebruikt voor het maken van de eerste gang voor de maaimachine; dit wordt uitdrukkelijk vermeld in K 316, L 270, 294, 320c, 355, 360, 372, 419, 420, 432, P 186, Q 99*, 121c, 197, 197a.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [maaien], zie het lemma MAAIEN (3.1.1) en de klankkaart (kaart 7) in aflevering I.3.]

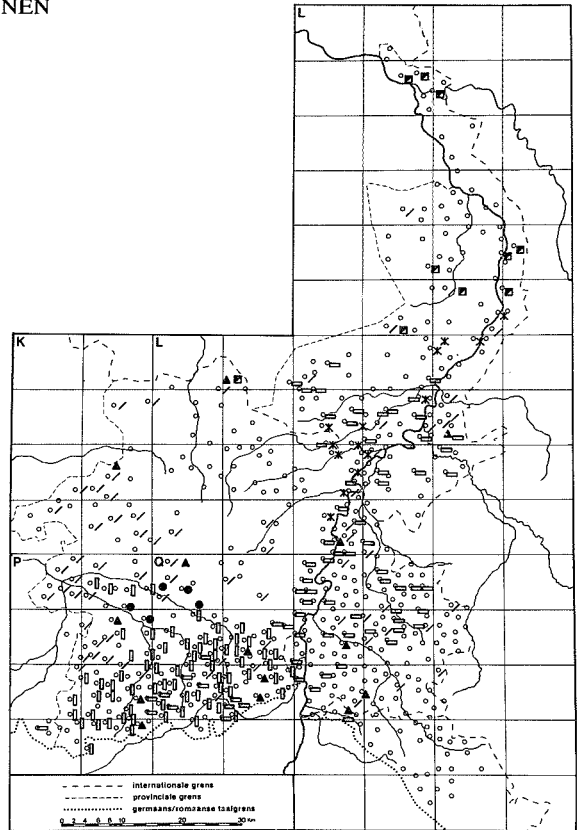
inkappen: *enkapə* K 278, 318, 357, 360, L 319, 369, 419, P 44, 45, 46, 113, 117, 172, 174, 175, 176a, 176b, Q 158; *e.nkapə* K 358, L 371, Q 155a, 162, 181; *e.nikapə* Q 167, 240; *ekapə(n)* K 315, 316; *enkapə* L 414, P 179, 180, 182, 218, Q 82; *enkapə* P 50, 55, 56, 224, Q 7; *enikapə* P 115, 173, 178; *enikapə* Q 2, 75; *ē.nkapə* Q 88, 182;

ē.nikapə Q 161; *ē.nkapə* P 177a; *ei.nkapə* P 53, 58, 188, 191, 192, 194, 196, Q 79a, 153, 156, 160, 164; *ei.nkapə* P 186, 195, 197, 223, Q 157, 165, 166; *ei.nikapə* P 118a, 119, 177, 187, 220, Q 73, 74, 78, 79; *i.nkapə* Q 158a; *i.nkapə* Q 241; **afkappen:** *afkapə* P 227; *ofkapə* P 193, 222; **opkappen:** *opkapə* Q 1; **overkappen:** *jø.vərkapə* Q 168a; **kappen:** *kapən* K 278, 360; *kapə* L 416, P 44, 49, 52, 57, 120, 121, 175, 184, 219, Q 2a, 90, 159, 162; **inhakken:** *enhakə* L 319; *enhakə* L 417, Q 5; **voorpikken:** *vørpekə* K 278a, 316, 357; *vørpe?ə* K 314; **afpikken:** P 116; *afpikə* K 357; **pikken:** *pekə* L 282, P 45, 46, 47, 48, 51; **voorzichten:** *vərzixtə* Q 2b; **afzichten:** *af-zextə* P 116, 176a; *of-zextə* Q 188; **inzichten:** *enzextə* L 370, 373, 426, 430; *enzixtə* Q 178; **aanzichten:** *anzextə* L 372, 419, 420; **opzichten:** Q 7; **overzichten:** *ø.vərzextə* P 51; **zichten:** *zextə* K 359, 361, L 371a, 421, 429, P 176b, Q 3, 94, 97, 155; *zixtə* Q 83, 170, 174, 242; *zi.xtə* Q 77, 90, 183; *zī.xtə* Q 78; **inhouwen:** *enhouə* L 250, 268, 289*, 318b, 322, 325, 330, 370, 371, 372, 374, 425, 426, 427, 429, 429a, Q 14, 18, 22, 32a, 33, 36, 97, 98, 99*, 100, 101a, 103, 113, 158, 168, 180, 191, 197, 197a, 203; *enouə*

I.4

Kaart 22. AFTREKKEN, UITWINNEN

- ∟ (-)rollen
- ▲ (-)trekken
- ▣ (-)halen
- ▧ (-)winnen
- × (-)wellen
- ⊖ (-)draaien
- (-)rengen, rengelen

L 369, 422; *e.nhouə* Q 162; *e.nouə* L 424, Q 6, 10, 11, 12, 87, 96c; *ē.nhouə* Q 94, 96b, 174, 175, 176a, 178, 179, 188; *ē.nouə* Q 171; *ēnhouə* L 418, Q 72; *ēnouə* Q 9; *ēj.nhouə* P 192, Q 157a; *inhouə* L 163, 163a, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, Q 88, 93, 94b, 193, 196; *i.nouə* Q 91, 172; *ihouə* Q 117a, 121c, 211; *īnhouə* Q 198b; *ējhōuə* Q 204a; *e.nhōə* Q 80, 81, 82, 89; *e.nōə* Q 84; *ē.nhōə* Q 154, 177; *ē.nōə* Q 169; *ē.nhōə* Q 76; *ēnhō.ə* Q 83; *ēnhō.ə* Q 71; *ē.īnhōn* Q 170; *ē.nhōgə* Q 77; *enheuə* Q 86; **inhouwelen:** *ējnhōuəl*n Q 71; **innerhouwen:** *enərhōuə* Q 155a; **uithouwen:** *uthōuə* Q 9; **ophouwen:** L 424, Q 198b; **openhouwen:** *ō.pənhōuə* L 421; **afhouwen:** *ōfhōuə* P 221; **inhalen:** *ēnhōələn* L 282; **inbreken:** *ēnbriəkə* Q 2; **in slaan:** L 210, Q 168a; *enslōn* L 266, 289b, 294, 318b, 320a, 320c, 326, 378*, 381, 382; *enslō* L 265; *enslōn* L 290, 291, 332, 0426, 434, Q 20, 34, 35, 98; *enslō* L 331, Q 0112, 112a; *ēsłōn* Q 30, 111; *enslōn* Q 101; *enslōʔn* P 175; *enslōun* L 423; *enslū* P 48; *enslun* L 372, 420; *enslōn* K 358, Q 77; *enslūen* Q 85; *eslō* L 244c; *ēsłōn* L 248; *ēslōn* Q 2; *ēslōən* P 213; *ējslūə* Q 204a; *inslōn* L 159a; *i.nslō.n* Q 181; **aanslaan:** *ānslōn* Q 2; *ənslōən* L 282; **bij slaan:**

bēʔslōə P 48; **opslaan:** *ōpslo.n* Q 188; **af slaan:** *afslōn* L 159a; **slaan:** *slōn* Q 20; **inzetten:** *enzetə* K 359; **aanzetten:** *ənzetə* Q 162; **insnijden:** *ensnijə* L 371; *ensnijə* L 330; **instrijken:** *enstrijəkə* Q 113; **aanschietsen:** *əʔnxsitə* P 213; *əʔnxsitəʔn* Q 1; **inmaaien:** *en[maaien]* L 288, 319, 324, 370, Q 97 (soms met de zeis); *en-* L 163, 163b, 164; *in-* L 163, 163a, 289b; *ējn-* L 314; **voormaaien:** *vōr[maaien]* K 358, L 314; **aanmaaien:** *ān[maaien]* L 269, 270, 288, 288a, 288c, 289, 289*, 294, 295, 318b, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 329, 331b, 355, 355a, 360, 360a, 369, 372, 374, 381b, 383, 387, 413, 416, 419, 422, P 176; *ā-* L 331, 366; *an-* L 159a, 211, 214, 247, 265, 266, 268, 317, 370; *a-* L 244c; *əʔn-* L 286, 312, 314; *ōn-* L 371a; **ommaaien:** *ø[maaien]* L 163, 163a; **uitmaaien:** *ūf[maaien]* L 360 (een baan vrijmaken); **maaien:** *[maaien]* P 187a; **aanwerk maken:** *ānwerk mākə* L 291, 318b, 328, 332, 425, 427; *ānwerk* ~ L 265, 360; **gang maken:** *gəŋ mākə* Q 2; *gəŋk* ~ L 432; **gang kappen:** *gəŋk kapə* P 44; **geleg daal leggen:** P 118a; **banen:** P 186.

4.2.5 AFTREKKEN, UITWINNEN (kaart 22)

(N 15, 16g; JG 1a, 1b, 1c, 2c; A 23, 16.2; L 48, 34.2; Lu 2, 34.2; monogr.; add. uit N 15, 16i)

[Na het inkappen rolt de maaier met de mathaak de halmen samen en haalt ze naar zich toe. Het is de „tweede fase” van de zichtbehandeling.

Zie de algemene toelichting bij deze paragraaf en bij het lemma AFLEGGEN (4.4.3) bij het maaien met de zeis.]

afrollen: *afrōlā(n)* K 278, 278a, 314, 315, 316, 318, 353, 357, 358, 359, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 107a; *āfrōlā* K 360, 361, L 266, 289a, Q 2b, 101, 162, 204a; *ā.frōlā* L 414, P 51, 56, Q 2; *ō.frōlā* Q 1, 3; **opeenrollen:** *opējnrolā* L 331, Q 155; *opējnrolā* Q 5; *opējrolā* L 416, 417; **oprollen:** *oproln* K 359; **uitrollen:** L 374, P 116, 177; *outrolā* L 372, P 188; *ōtūrolā* L 265; *utrolā* L 326, 425, 427, 430, Q 97, 113, 117a, 197, 204a; *ūtrolā* L 331, 331b, Q 111; *ētrolā* P 113, 117; *ātrolā* P 115, 172, 176a; *ō.trolā* Q 2, 155a; *ōtrolā* Q 90; *ōtūrolā* Q 170; *usrōlā* Q 211; **bijeënrollen:** *biējnrolā* L 332, 329, Q 98; *binrolān* L 282; **rollen:** *rolā* L 209, 270, P 46, Q 2, 14, 36; **ten goede rollen:** P 107a; **aftrekken:** *aftrēkā* K 316, L 282; *aftrēʔān* K 278; *ō.frtrēkā* Q 1; **uittrekken:** P 118a, 194, Q 177; *uttrēkā* L 332, Q 103, 197, 197a; *ō.ttrēkā* Q 89, 174; *ōʔ.ttrēkā* Q 155a; **bijtrekken:** P 221; *bējtrēkā* L 423; **uithalen:** *uthālā* L 244c, 248, 250, 268; *ūthālā* L 290; *uthōlā* L 159a, 163, 163a; **ophalen:** *ophālā* L 265; *ū.phōʔ.lān* L 282; **inhalen:** *enhālā* L 266; **afhalen:** *afhālā* L 265; *ā.fhōʔ.lān* L 282; **afwinnen:** *ā.fwēnā* P 57; *ā.fwēnā* P 53; *ā.fwēnā* P 52, 55; **uitwinnen:** *ou.twēnā* Q 162, 163, 167, 168, 169, 177, 183, 240; *ouʔ.twēnā* Q 155, 158, 158a; *ō.twēnā* Q 89, 168a, 171, 174; *ōʔ.twēnā* Q 77, 161; *ō.twēnī* Q 76; *ōʔ.twēnī* Q 154; *ū.twēnā* Q 172, 175, 179; *ū.twēnā* Q 93, 94; *ōʔ.twēnā* P 184, 186; *ou.twēnā* Q 72, 82, 83; *ōʔ.twēnā* P 223, Q 73; *ōʔ.ntwē.nā* P 195; *ō.twēnā* Q 84, 86, 90, 170; *ōʔ.twējnā* Q 71, 156; *ōʔ.twējnā* P 121, 191, 192, 220, Q 74, 75, 78, 79, 79a, 152, 153, 160, 165, 166; *ōʔ.twējnā* P 120; *atwēnā* P 179, 213; *ātwejnā* P 173, 174, 175, 176b, 178, 180, 182, 218, 219, 227; *ōtwejnā* Q 81; *ōʔ.twējnā* P 177, 187, 188, Q 156; *ōʔ.twējnā* P 224; *ōʔ.twējnā* P 118a, 177a; *ōʔ.twējnā* P 118; **uitwellen:** *outwēlā* L 372; *utwēlā* L 269, 290, 291, 295, 318, 321, 374, 420; *ūtwelā* L 319, 322, 369, 370; *ū.twelā* L 371; **opeenwellen:** *opējnwēlā* L 320; **uitdraaien:** *oudrējā* L 372, Q 242; *ōudrēā* Q 181, 182; *ouʔ.drējā* L 419, Q 180; *ūt.drējā* L 294, 324; *ut.drējā* L 288, 289, 289*, 289b, 318b, 319, 320a, 320c, 321a, 322, 325, 326, 330, 332, 378*, 381, 382, 383, 387, 419, 422, 424, P 196, Q 94b, 99*; *ū.drējā* Q 6, 7, 9, 10, 11, 12, 96c, 96d; *ū.drējā* Q 87, 88, 188; *ō.drējā* Q 157; *ōʔ.drējā* P 197; *ōʔ.drējā* P 195, Q 80, 157a, 164; *ōdrē* Q 159; *ut.drējā* L 426, 429, 429a, Q 22, 34, 35; *Q 101*; *ut.drē* Q 36; *ut.drijā* Q 18, 32a, 33, 97, 100, 0112, 112a, 191, 193, 197; *ut.drijā* Q 111, 111*, 198b; *ut.driʔnā* Q 113, 204a;

draaien: P 211; *drējā* L 326; **trullen:** Q 157a; **afrengen:** *ōfrēnā* P 119; **afrengelen:** *ā.frēnālā* Q 2; *ōfrēnālā* P 58, Q 2a; **uitrengelen:** *ōtfrēnālā* Q 2; *ōʔ.trē.nālā* Q 2a; **uitrennelen:** *ō.trenālā* Q 71; **uitwentelen:** L 369; *utwēntālā* Q 78; *ū.twe.ndālā* Q 91; *utwēnsālā* Q 178; *ōʔ.twē.nī.dālā* Q 75; **uitleggen:** *ut.lēgā* L 424; *ut.lēqā* Q 22; **daalleggen:** *dōlēgā* Q 2; **opperen:** Q 7; **bijeendoen:** *bejēndun* Q 4; *biējndu.n* K 314; *bienduy* L 282; **beteendoen:** *badindun* P 116; **bijeënmaken:** *biējnmākā* L 434; **bijeënhalen:** *biējnhōlā* L 377; **bijeëntrekken:** *biējntrekā* L 289a; **beteëntrekken:** P 193; **bijeënbrengen:** *binbrēnā* K 358; **bijeënpakken:** *biējnpakā* L 288a; **bijeëndraaien:** *biējndrēā* Q 98.

4.2.6 PLATLIGGEN VAN GRAAN (kaart 23)

(N 15, 13; monogr.)

[Wanneer de halmen door wind en regen platgeslagen zijn en tegen de grond liggen, is dat lastig werken voor de zichter.

Hier staan steeds de persoonsvormen van het werkwoord genoemd, waarbij als onderwerp moet gedacht worden: „het koren”; achter in het lemma staan enkele zelfstandige naamwoorden: „platgelegerd graan”.

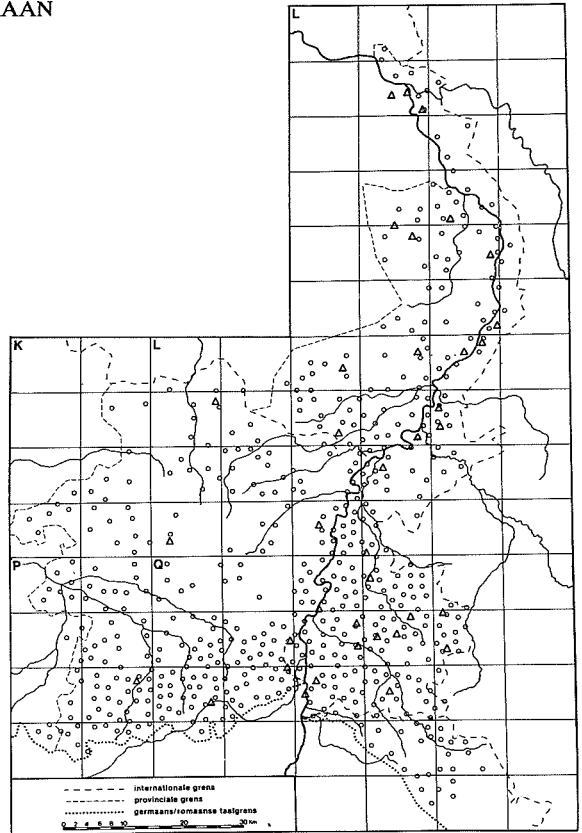
Heel in de uitdrukking (*het koren*) *ligt heel* staat voor *helemaal*.]

ligt plat: *lext plat* K 278, L 355, 374; *leqt* ~ L 270, 282, 288c, 291, 332; *leqtī* ~ L 330; *lēxt* ~ Q 178; *lex* ~ L 269; *lek* ~ L 422, Q 176a; *let* ~ K 358; *lēt* ~ L 244c; *lit* ~ L 164; **ligt neer:** *liqt nēʔr* Q 192; *lik nēr* Q 197; **ligt kort:** *lex kōrt* L 321; **ligt heel:** *lēxt hiāl* L 317; **ligt daal:** P 175; **is daal:** *es dōʔī* Q 72, 176a; **is daalgevallen:** *es dōlgevalā* Q 4; **is daalgeslagen:** *es dālgaslāgā* Q 2; **is daalgeregend:** *es dālgārēgārt* K 357; **is platgeregend:** *es platgārēʔgānt* L 413; **is gevallen:** *es gavalā(n)* K 314, 316, 318, 358, L 332, P 44, 48, 107a, Q 2b; **is gelegerd:** *es galēgārt* L 163, 163a, 209, 211, 214, 247, 290, 320c, 329, 377, 414, 434, Q 22, 98, 101, 111, 112, 112a, 117a, 121, 193, 198b; *es galēʔgārtī* L 288a; *es galēgārt* L 159a; *es galēgārt* L 270, 271, 282, 295, 331, 331b, Q 18, 94b, 96d, 162, 204a; *es galīgārt* L 420; *es galiāgārt* P 188; **is gelegerd:** *es galēʔgā* P 176a; *es galēgā* Q 213; **is legerig:** *es lēgārīx* L 290; **is legerachtig:** *es lēgārētex* Q 176a; **is (er) gaan liggen:** *es gān legā* L 289*; *es gōn* ~ L 294; *es gōn leqā* L 322a, 326, 377; *es tār gōn legā* L 164; *es tār gōn leqā* L 268, 270; *es tār gōn lijā* Q 156; **heeft zich gelegd:** *hat sex galax* Q 113, 203; *hejt* ~ Q 99*; *hētī* ~ L 382, 383, 426; **ligt:** *lext* L 314, 416, Q 20; *lextī* L 325; *lextī* L 318b, 321a, 324; *leqt* L 288c, 289, 289b, 295, 322, Q 33; *lex* L 355a; *leq* L 331, 387, 0426, 432, 434, Q 2; *let* P 222; *lēxt* L 369, 371a; *leqt* L 370; **ligt er:** *lit er* L 163, 163a, 265; *lēt er* L 268; **ligt voor de grond:** *lext vīr dā grōnt* L 360; *lex vōr dā grōntī* L 381b; **ligt tegen de grond:** *lext tēnā grōnt* K 359; **ligt op de grond:** *lext*

I.4

Kaart 23. PLATLIGGEN VAN GRAAN

△ verspreidingsgebied van *gelegerd*

op- a gront Q 78; **is voor de grond geslagen:** *es vōra grondl geslāg* L 288; *es fīr dā gront gāslāig* L 366; **is neergeslagen:** *es nērgeslāg* L 312, 423, 429; *es nērgāslāg* Q 14, 20; *es nērgāslāg* L 372; **is platgeslagen:** *es platgeslāg* L 314, 373, P 175; *es platgāslāg* L 425, 427; **is gerold:** *es gārōlti* L 289*; **ligt/is gedreven:** *lext gadrēvā(n)* L 286, 288; *es ~* L 322a; *es gadrēivā* Q 156 (gebogen maar niet geknakt); (is) **geplooiert:** *gəplōiərt* Q 77; de volgende twee opgaven zijn onpersoonlijke uitdrukkingen: **er zijn bogen/bochten in:** *də zin bōx in* L 266; **er zitten veel buien in:** *də zētā vīl byan en* L 295; de volgende opgaven zijn zelfstandige naamwoorden: **leger:** Q 121c, 192, 197, 197a, 203, 204a, 211; **barre leger:** Q 98; **legerbach:** Q 97, 99*, 100, 101, 192, 198b; **legerrommel:** Q 198b.

4.2.7 PIKKELING, ZWAD MET EEN SLAG AFGEPIKT

(A 23, 16.1a; L 48, 34.1a; Lu 1, 16.1a; Lu 2, 34.1a; monogr.; add. uit N 15, 16c; JG 1a, 1b, 1c, 2c)

[Hoeveelheid graan die men met één slag afpikt; vergelijk het lemma ZWAD, HOUW (3.1.4) in aflevering I.3.

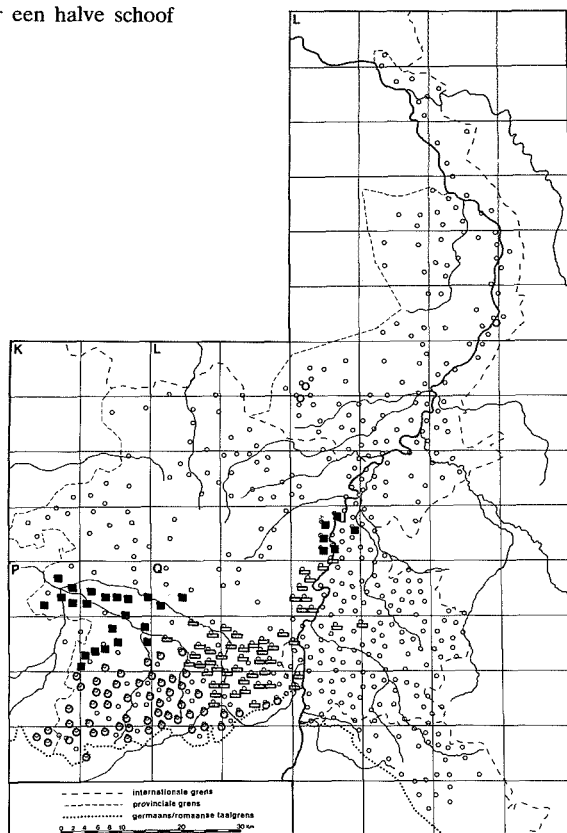
De enquêtes van Goossens hebben voor dit begrip niet veel opgaven opgeleverd; de vraag uit N 15, 16 levert slechts indirect materiaal op voor het begrip „pikkeling”.

Zie de algemene toelichting bij deze paragraaf.] **slag:** *slax* K 278, 353, L 369, 371a, P 47, 119, 176, 224; *slāx* K 359, L 267, 269, 289, 289*; *slā.x* L 282; *slāx* L 327, 381a, 381b, 382, 429, 434, Q 31, 99*, 101, 111, 113, 117a; *slōx* Q 1, 90; *slō.x* L 352, Q 158a, 162, 171, 193; *slēx* L 353; **inslag:** *enlāx* L 268, 293; *enlāx* L 331, 426; *ešlāx* Q 30; **pikslag:** K 353c; **kap:** *kap* K 317a, 357, L 352, P 45, 52, 107a, 108a, 117, 176, 184, 185, 210a, 212, 220, Q 71, 75, 78, 155a, 156, 157; *ka.p* P 195; **houw:** *hoū* L 215a, P 197, Q 112, 191*, 203; *hōū* Q 263; **houwtje:** *hū.kā* L 417; **inhouw:** *enhōū* L 325, 424, Q 80; *ēinhōūx* Q 152; **snede:** *snē* K 358, L 319, 369, Q 9; *snēi* L 289, 289*, 289a, 318b, 327; *šnēi* L 434; *snēi* L 292, 416; *šnāi* Q 195; **snid:** *snēt* Q 36; *šnēt* Q 101; **snit:** *snēt* L 248; *šnet* Q 208; **zichtselsel:** *zexsəl* L 381; **zicht:** *zex* L 318b; *zextā* (mv.) L 381b; **in-**

Kaart 24. hoeveelheid halmen voor een halve schoof

- geleg
- hoop
- = opper

zicht: Q 90; **streek:** *štrēʔk* Q 33; **zwad:** *zwaɪ* L 294; *zwōɪ* Q 163; **zwade/zwaai:** *zwā* P 188; *zwāi* K 357, 358; *zwōi* Q 71, 87; *zweɪ* L 421; **gezwad:** *gəzwāt* L 317, 354, 360, 360a, 368, 377, 421, P 188, Q 1, 7, 10; *gəzwəɪ* L 353, Q 156; *gəzwəɪ* P 187; **gezwaai:** L 352, 360a, P 49; **zwong:** *zwōŋk* Q 85; **zwins graan:** *zweɪns grən* Q 156.

4.2.8 HOEVEELHEID HALMEN VOOR EEN HALVE SCHOOF (kaart 24)

(JG 1a, 1b, 1c, 2c; Goossens 1963, krt. 29; monogr.)

[In het zuiden van Belgisch Limburg waar met de zicht wordt gemaaid kent men het begrip „ongebonden halve graanschoof”; de maaier haalt met één keer inkappen en uitwinnen de hoeveelheid halmen voor een halve schoof bijeen. In de rest van het onderzoeksgebied komt het begrip niet voor.

Zie ook de algemene toelichting bij deze paraagraaf en kaart 19.]

geleg: *gələx* L 419, 420, 421, 422, 423, P 44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 113, 114, 115,

117, 118, 118a, 119, 120, Q 2a; *gələq* L 426, Q 2; **half geleg:** *hāuf -gələiɔ* L 423; *halʔf -gələx* P 46; **enkel geleg:** *enkəl gələx* P 46; **hoop:** *hōp* P 187a; *hō.p* Q 157a, 160, 178, 179, 181, 182, 241, 242; *hōp* L 269, 289*, 289a, P 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 222, 223, Q 74, 78, 152, 156, 157, 159, 160, 164, 164a, 165, 166, 167; *hōɪp* P 121, 177, Q 78; *huəp* P 210a, 211; *hūp* P 172, 173, 174, 180, 182, 212, 213, 214, 218, 219, 224, 227; *ūp* P 175, 176, 176b, 178, 179; *hūp* P 177a; *ūp* P 176a; *hōyp* (mv.) Q 153; **hoopje:** *hōpkə* Q 240; **pikhoopje:** *pekhōpkə* P 212; **opper:** *ōpər* L 424, Q 6, 7, 8, 93; *ōpər* Q 154, 155, 158, 158a, 168, 168a, 169, 174, 175, 177; *ōpər* Q 9, 10, 11, 12, 13, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 79, 79a, 80, 81, 88, 96d, 97, 98, 158, 173, 176a, 187, 188; *ēpər* Q 72, 81a, 82, 83, 84, 85, 86, 90, 91, 94, 170, 171; *ēpər* Q 77a, 89; **hopper:** *hōpər* Q 162; **oppertje:** *ōpərkə* Q 10; **hoppertje:** *həpərkə* Q 9.

4.2.9 GELEG, HOEVEELHEID HALMEN VOOR EEN HELE SCHOOF

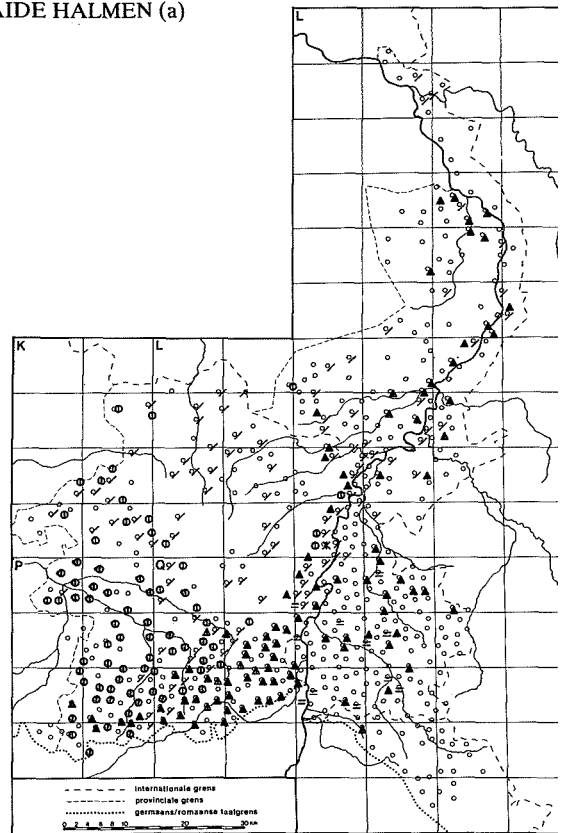
[Hoeveelheid halmen die, afgemaaid en uitge-

I.4

Kaart 25. GEZWAD, RIJ GEMAAIDE HALMEN (a)

(zie ook kaart 26)

- / gezwad, gezwade
- = gemad, gemade
- o gang
- ▲ jaan, gaan
- ▲ laan
- x weg

rold of afgetrokken, gereed ligt om als schoof gebonden te worden. De benamingen komen overeen met die voor het begrip „garve, gebonden schoof”; zie lemma 4.6.4 en de algemene toelichting bij deze paragraaf]

4.2.10 GRAANZWAD, RIJ GEMAAIDE HALMEN (kaart 25 en 26)

(N 15, 15b; JG 1a, 1b, 1c, 2c; Goossens 1963, krt. 23; monogr.; add. uit A 23, 16.2)

[De in dit lemma opgenomen woorden geven weer hetgeen men wel het „ouderwets graanzwad” (Goossens 1963, 100) noemt: zowel de lange rij neerliggende halmen die men met de zeis heeft gemaaid, alsook de rij pikkelingen die na het aftrekken met de zicht liggen te wachten tot ze gebonden worden tot garven. Volgens Goossens o.c. komt het **gezwad**-gebied overeen met het gebied waar het graan met de zeis wordt gemaaid.

Strikt genomen gaat het hier om het resultaat van de maaihandeling: de hoeveelheid gemaaide halmen. De typen **gang**, **jaan** en **baan** echter geven

ook aan de hoeveelheid die men gaat maaien (een baan, enz. maaien) alsook het „lege”, gemaaid stuk van het veld; zie voor dit laatste begrip het lemma **MAAIPAD** (4.2.11).

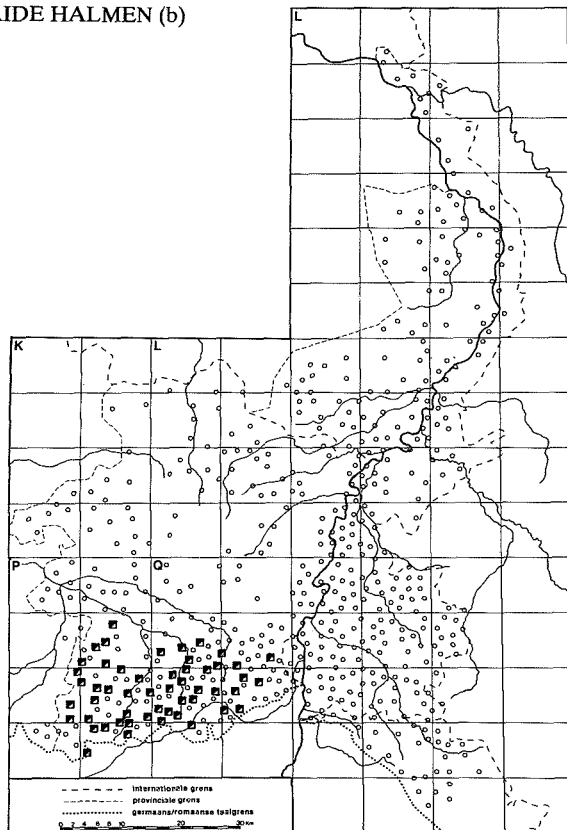
In kaart 25 zijn de oudere heteroniemen ogenomen. De geografische verspreiding van **baan** in Haspengouw is weergegeven in kaart 2 Goossens 1963, I.104 en II.52 noemt het da een jonger synoniem van **gang** of **jaan** dat bet kenisuitbreiding heeft gekregen vanuit „maipad” tot „graanzwad”; zie ook hier kaart 28. Vergelijk ook de kaarten bij de lemma's **ZWAHOEUW** (3.1.4) en **GEZWAD, REGEL GEMAAID GR.** (3.1.5) in aflevering I.3.]

zwad: *zwat* L 159a, P 176; *zwājər* (mv.) L 0426, 14; **gezwad**: *gəzwat* K 278, 314, 315, 316, 317, 353, 357, 358, L 163, 163a, 164, 214, 247, 26366, P 48; *gəzwāt* L 413, Q 2b; *gəzwāt* L 266, 26271, 288, 288a, 289, 317, 318, 318b (slechts met de zeis), 320a, 321, 322, 355a, 360, 369, 373, 37377, 382, 429a; *gəzwā.t* L 316, 355, 356, 370, 37372, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13; *gəzwāt* L 330, 332; *gəzwāt* 295, 329, 432; *gəzwəət* L 354, 371a, P 174, 18

Kaart 26. GEZWAD, RIJ GEMAAIDE HALMEN (b)

(vervolg van kaart 25)

■ baan

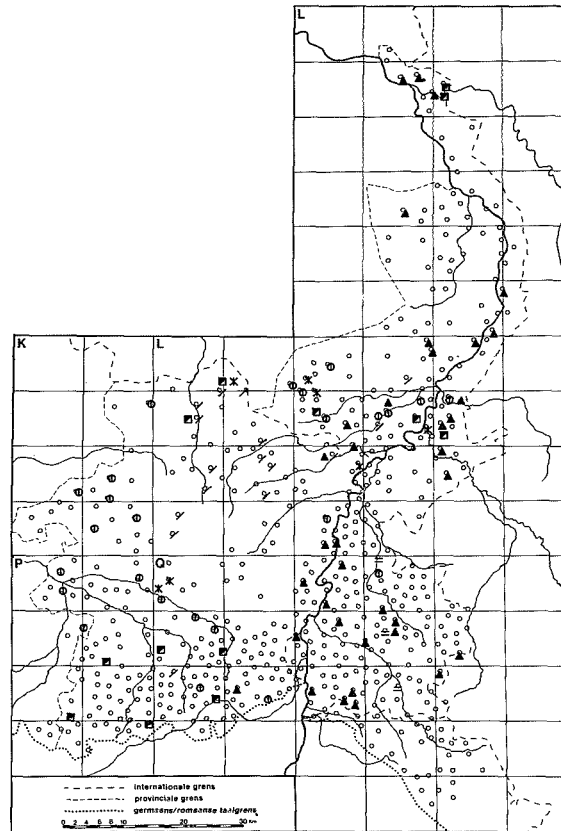
222; *gəzwɔʔit* Q 156; *gəzwōt* K 318, 360 (slechts met de zeis), 361 (slechts met de zeis), Q 4, 78, 96d; *gəzwō.t* L 413, 414, Q 1, 2, 71, 72, 79, 82, 83, 159; *gəzwōʔ.t* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 352, 353, P 195, 197, 220, 224, Q 77, 79a, 152, 153, 154, 156, 157, 164, 168a; *gəzwōt* P 182, 218; *gəzwōʔət* Q 71; *gəzwō.t* K 359, Q 3, 5; **gez Wade/gezwaai:** *gəzwāi* L 265; *gəzweĭ* L 321a; *gezwāi.ər* (mv.) Q 7; **gezwaard:** *gəzwārt* L 244c, 268; *gəzwɔʔt* L 314; **gemad:** *gəmat* Q 197, 203, 204a; *gəmaat* Q 198b; *gəmət* Q 101; *gəmət* Q 96d, 198b; **gemade/gemaai:** *gəmə* Q 22, 111; *gəməi* Q 12, 97, 111; **gang:** *gəŋ* K 278; *gəŋk* K 278a, 314, 315, 316, 353, 358, 361, L 289b, P 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 115, 117, 172, 173, 174, 175, 176a, 176b, 180, 194, 214, 219, 227, Q 157a; *gə.ŋk* K 318, 357, 359, 360, L 370, 421, P 46, 52, 53, 56, 57, 58, Q 1, 2, 8, 13, 72, 79a, 80, 82, 154, 155, 156, 157; *gəŋk* P 178, 179, 182, 218; *gə.ŋk* L 372, 422, P 118, 118a, 119, 120, 121, 177, 177a, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 220, 223, 224, Q 2a, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 152, 153; **jaan/gaan:** *jōn* L 318b, 319, 369, Q 100; *jōʔn* P 197, Q 159, 171, 178; *jō.n* Q 11; *jōʔn* Q 83; *joen* Q 169; *jōn* Q 8; *jōn* L 292, 318,

324, 370, 371, 424, Q 6, 7, 10, 12, 15, 36, 86, 87, 88, 90, 91, 96c, 99*, 101, 103, 111, 111*, 172, 174, 175, 179, 188, 196, 203, 247a; *jōʔn* L 369, Q 94, 94b; *juən* Q 158, 160, 161, 164, 165, 240; *juən!* Q 167; *ju.ən* Q 155a, 166; *juən* Q 157a; *jūʔn* Q 170; *juən* Q 89; *ōʔn* Q 84; *uən* Q 162; *uən!* Q 177; *gōn* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *gōn* L 244c; *gənə* (mv.) Q 35; de volgende opgaven zijn historische meervoudsvormen: *jōn* Q 163; *jōn* Q 181, 182; *jyōn* Q 168; *jōn* Q 182; *jōʔn* Q 202; *jēn* L 434, Q 20, 34; *jēʔn* Q 21; *jīʔn* L 325, 372, 374, 378* (vroeger), 382, Q 27, 32; *jī.n* Q 117a; *yōni* Q 242; *ini* L 420, 421; *ini* L 419; *gōn* L 294, 295, 298, 322a, 331, 332; *gōn* L 269a, 270, 271; **laan:** *luan* Q 158, 167; *luən* Q 170; de volgende opgaven zijn historische meervoudsvormen: *lyōn* Q 77; *ljōn* Q 168a; **baan:** *bōn* P 117, 176b, 188, Q 77, 94, 155, 157, 158a, 160, 166, 174, 181, 182, 240; *bōʔn* P 113, 115, 118a, 172, 173, 174, 175, 176a, 177, 178, 180, 182, 184, 186, 192, 195, 197, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 74, 75, 78, 79, 152, 153, 154, 156, 157a, 161, 164, 165, 166, 169, 176a; *bijōn* Q 168a; **reen:** *rīʔn* (mv.) P 179; **rij:** *rēi* L 291; *rī* L 381b; *rīi* Q 8; **rij-hoop:** *rēi-hōəp* P 196; **hoop:** *hōəp* P 221,

I.4

Kaart 27. MAAIPAD

- / gezwad, gezwade
- = gemad, gemade
- o gang
- ▲ jaan, gaan
- baan
- x weg

222; **schob**: Q 198b; **hele schoof**: *hēl šōf* L 386; **sloei**: *slūi* L 318b; **weg**: *wēx* L 422; **legger**: *lēgər* Q 98.

4.2.11 MAAIPAD (kaart 27)

(N 15, 25a; monogr.; add. uit JG 1b)

[Lege gang of leeg pad dat ontstaat na het maaien van een baan graan; de gemaaide oppervlakte. Zie ook de toelichting bij het lemma GRAAN-ZWAD, RIJ GEMAAIDE HALMEN (4.2.10).]

gang: *gaŋ* P 48, 56; *gaŋk* K 316, 318, 357, L 288, 289*, 289b, 322, 324, 326, P 44, 107a, Q 22, 71, 72, 157a; *gāŋk* L 318b; *gāŋk* K 314, 359, L 331, Q 2, 178; **doorgang**: *durgāŋk* L 420; **zuivere gang**: *zōvərə gaŋk* K 278; **jaan/gaan**: *jōn* L 320c, 321, 324, 369, 422, Q 18, 36, 96d, 97, 101, 111, 196, 196a, 197, 198b; *jōŋ* Q 9; *ējŋ* Q 14; *gōn* L 423; *gōn* L 159a, 163, 163a, 209, 268, 270; *gōn* L 383; de volgende opgaven zijn historische meervoudsvormen: *jōn* Q 176a; *jōn* Q 112, 121c, 211; *gōn* L 291; *gōn* L 295, 331, 331b; *gōn* L 290, 332; *gēn* L 387; **maaiersgaan**: *mējərsgēn* L 271; **baan**: *bān* L 318b, 325, 332; *bān* Q 162; *bōn* L 314; *bōn*

L 282, P 175, 222; *bōn* L 163, 163b, 318b; *bōn* L 175, 176a, Q 78; **baantje**: *bō.ŋkə* Q 77; **zwaat**: *zwaat* P 176; **gezwad**: *gəzwāt* L 355; *gəzwāt* L 31 326 (met de zeis), 355, 355a, 360, 366, 369 (m de zeis), P 220; *gəzwāt* L 293; *gəzwāt* L 41 *gəzwāt* L 282, Q 152; *gəzwāt* L 286, 312, 31 *gəzwāt* L 414; **gezwade/gezwaai**: L 360a; **gwaard**: *gəzwärt* L 295 (met de zeis); **leeg gemaaileij**: *gəmat* Q 204a; **gemade/gemaaileij**: *gəmat* Q 20; **pad**: *pāt* L 422, 43 *pōt* L 282; **maaipad**: *meipāt* L 269; **weg**: *wēx* L 282, 329; *wēx* L 289, 289a, Q 2, 2 **pand**: *pānt* P 213; **snede**: *snit* Q 197; **eerste sned**: *ista sn-ē* K 357; **voor**: *vōr* Q 198b; **vaart**: *vārt* 381b; **stoppel**: *stōpəl* L 420; **korenstoppel**: *kūrəstōpəl* Q 4; **stoppelenland**: *stōpələlant* K 35; **voordeelstuk**: *vōldərstōk* Q 98.

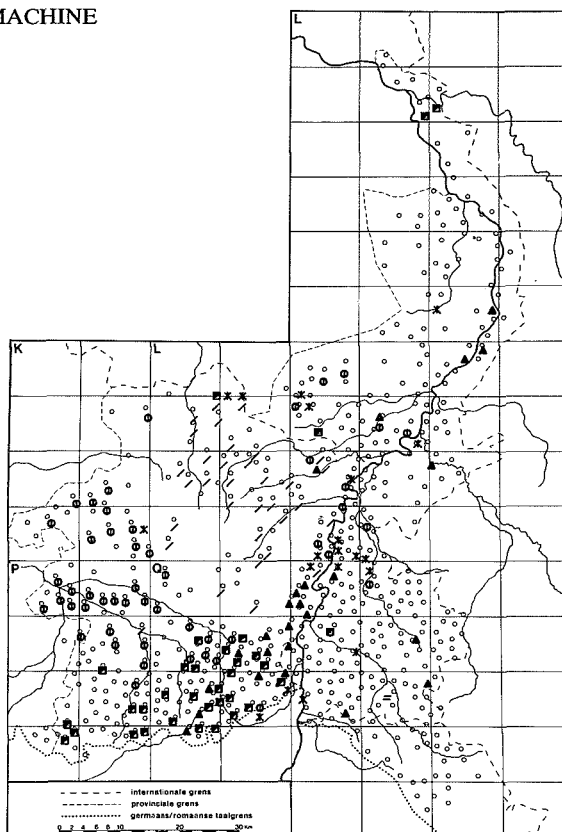
4.2.12 MAAIPAD VOOR DE MACHIN (kaart 28)

(N 15, 25b; JG 1c, 2c; Goossens 1963, krt. 2 monogr.)

[Het pad dat men met de zicht of met de ze

Kaart 28. MAAIPAD VOOR DE MACHINE

- / gezwad, gezwade
- = gemad
- gang
- ▲ jaan, gaan
- baan
- x weg

aanmaait op een veld dat men verder met de machine maait. Hier de zelfstandige naamwoorden.]

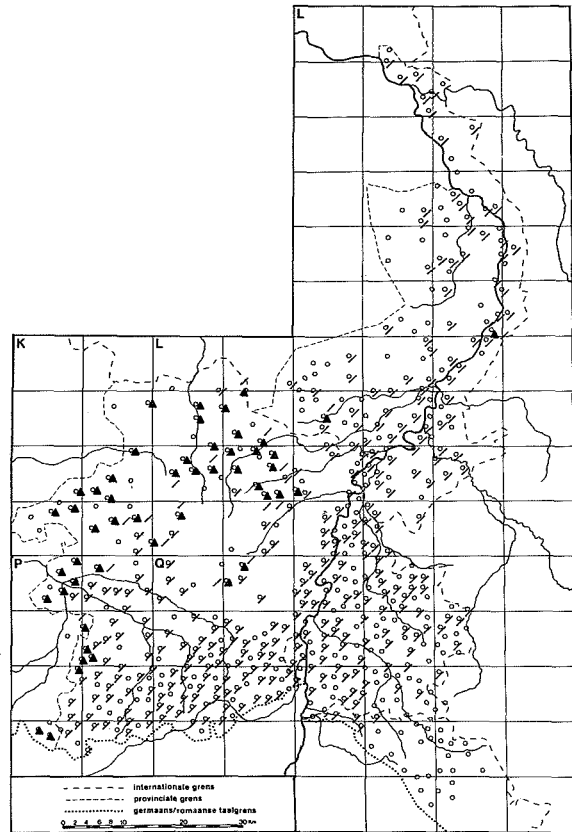
zwad: *zwat* P176a; **gezwad:** *gəzwat* L 317, 355, 369; *gəzwāt* L 413; *gəzwāt* L 317, 319, 354, 355, 356, 358, 360, 361, 363, 364, 366, 367, 368, 369 (met de zeis), 415, 417, 418, Q 6; *gəzwā.t* L 316, 416, 419; *gəzwəət* L 282, 313; *gəzwə.t* L 414, Q 5; *gəzwə.ət* L 312, 314; *gəzwə.ət* L 315, 353, Q 3; **voorgezwad:** *vø.rgəzwəət* L 286; **gezwade/gezwaai:** *gezwāi* P 119; **gezwaard:** *gezwārt* L 295 (met de zeis); **leeg gema(a)d:** *lēiḡ gəmat* Q 204a; **gang:** *gəŋ* K 278, 315, 357, L 421, P 44, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 57, 118, Q 77; *gāŋ* P 120; *gəŋ* P 121; *gəŋk* K 316, 318, 353, 358, 360, 361, L 288, 288a, 289*, 319, 324, 325, 371, 372, 432, P 44, 46, 48, 50, 55, 56, 107a, 118a, 121, Q 2, 22, 71, 72; *g.əŋk* P 188; *gə.ŋk* L 423, Q 1, 2, 79a, 82; *gəŋk* K 314, Q 178; *gā.ŋk* Q 71, 72, 76; **voorgang:** *vørgəŋk* K 314; *vøŋr* K 359; **jaan/gaan:** *jōn* L 369, Q 96c; *jō.ən* Q 10, 13, 171; *jōn* Q 6, 8; *jōn* L 319, 324, Q 11, 87, 91, 94b, 96d, 197; *ju.ən* Q 158, 167, 240; *ējn* Q 14; *g.ōn* L 383; de volgende opgaven zijn historische meervoudsvormen: *jō.ən* Q 113; *jō.ən* Q 211;

ūjōn Q 84; *gōn* L 295; *gōn* L 268, 270; **paardsjaan:** *peirsjō.ən* Q 9; **baan:** *bān* L 318b, P 52, Q 89, 90, 94, 97, 157a, 168a, 172, 242; *bān* Q 162; *bāu.ən* P 194, 196, 214; *b.ən* Q 166; *bə.ən* L 282, P175, 176a, 213, 222; *bə.ən* Q 156; *bōn* L 163, 163b, P 221, 222, Q 76, 84, 89, 156, 162, 163, 168, 168a, 176a, 177, 181, 240, 242; *b.ən* Q 166; *bō.ən* Q 79, 80, 241; *bō.ən* Q 167; *buən* Q 167; **baantje:** *bø.ŋkə* Q 77; **zichtbaan:** *zixb.ən* Q 83; **pad:** *pəət* L 282; **weg:** *wəx* Q 101; *wəx* L 371a, 422, 425, 427, 434, Q 20; *wē.x* Q 188; *wē.x* Q 178; *wēx* L 282, 329, 422, 423, 429a, Q 198b; *wē.x* L 429; *w.ix* L 289, 289a; **vrije weg:** *vrijə wəx* L 286; **vaarweg:** *vārwəx* L 266; **aanrijweg:** *ānrjēwəx* K 359; **aanwerk:** *ānwərk* L 214, 247, 269, 290, 291, 294, 318b, 320c, 322, 332, 370, 372, 381b, 386, 387; *ānwərk* L 360; **inslag:** *enslāx* L 326; **rug:** *røx* L 314; **sne:** *snūt* Q 197; **plak:** *plāk* L 352; **strook:** L 413; **stoppel:** *stəpəl* L 420; **stoppelvoor:** *stəpəlvøŋ* Q 198b; **reen:** *rē.n* P 179, Q 175; *rē.n* Q 188; *rējn* Q 88, 179; **opper:** *epər* Q 170; **voordeel:** *vøŋrəl* L 288c; *vjēdəl* Q 87; **voordeelstuk:** *vøldərstøk* Q 98; **voordeinde:** *vøŋrēndə* L 246b.

I.4

Kaart 29. ZICHT

∕ zicht
▲ pik

4.2.13 PAD AANMAAIEN

(monogr.; add. uit N 15, 25b)

[Zie het voorgaande lemma; hier de werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.]

(**zwad, enz.**) **aanmaaien**: L 359, 365, 366, 369, 382, Q 196, 196a; *ānmeiþ* L 250, 271, 289, 289*, 289b, 330, 360, 362, 416, 417, 418, 419; *ǫʰnmēð* Q 3; *ǫʰ.mēʰn* L 414; (**het is**) **aangemaaid**: *āngamēiþ* L 159a; *āngameiþ* L 317, 321; **aangemaaid (stuk, strook, enz.)**: L 413; *āngameiþ* L 268; *ā.ngameiþ* L 331, 331b; *ayngameiþ* L 366; *ōngameiþ* L 371a; (**gezwad**) **openmaaien**: L 360, 361; (**het is**) **opengemaaid**: *ōpāngamēiþ* L 355, 355a; (**het is**) **ingemaaid**: *iāngamēiþ* L 163, 163a; (**gezwad**) **voormaaien**: *vōrmēiþan* L 312; *vīarmēð* Q 3; (**het is**) **voorgemaaid**: *vōrgamēiþ* L 164; (**gezwad**) **uitmaaien**: *ūtmēiþe* Q 5; **losmaaien**: *lōsmeiþ* L 372; (**baan, jaan**) **inhouwen**: Q 33, 94, 101, 111, 113, 117a, 198b, 204a; **ingehouwen (stuk, baan)**: *ingəhōuðə* Q 97; *ingəhōuðə* Q 193; **openhouwen**: L 424, Q 9; (**reen**) **ophouwen**: Q 88; (**baan, weg**) **zichten**: P 52; *zixtə* L 434, Q 181; *zi.xtə* Q 163; **aanzichten**: Q 7; (**het is**) **aangezicht**: *āgəsix* Q 117a; (**het is**)

ingezicht: *engazex* L 0426; **voorzichten**: *vōrzextə* P 51; *vērzi.xtə* Q 2, 2b; (**gang**) **afzichten**: *ǫʰ.f-ze.xtən* Q 1; (**gang**) **openzichten**: *ōpəzextə* L 423; (**het is**) **opengezicht**: *ōpāngazex* Q 12; (**gang**) **pikken**: *pekə* P 48; *peʰən* K 278; **voorpikken**: *vōrpekan* K 318, P 45; *vōrpeʰə* K 314; **voorgepikte (gang)**: *vʰorgəpiktə* K 357; **aangepikte (gang)**: *āngəpektə* K 278; **inslaan**: *išlō* Q 112a; **ingeslagen (stuk)**: *ingəslāgə* Q 20, 98; (**gang, baan**) **maken**: *mākə* L 421, 429a, P 121; *mōkə* Q 168; *mō.kə* Q 166, 178; **beginnen**: L 429.

4.3. Zicht

4.3.1 ZICHT (kaart 29 en 30)

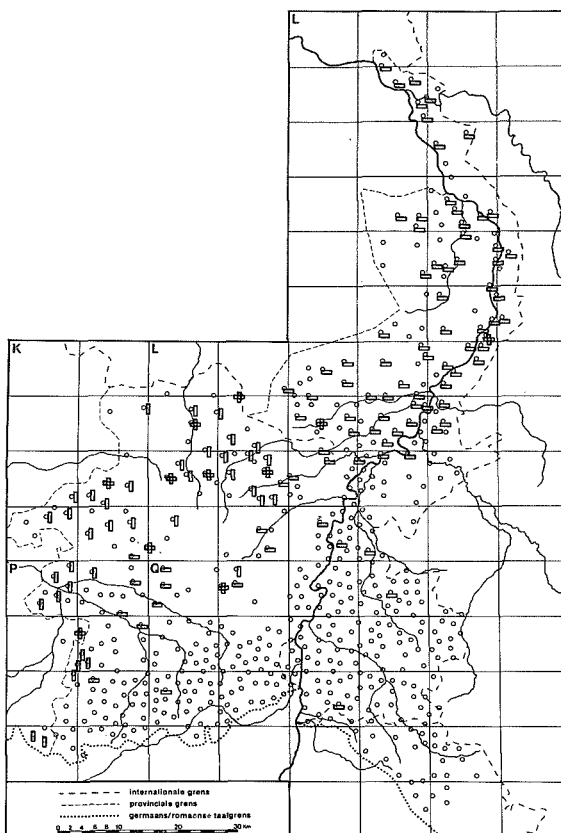
(N 18, 70; JG 1a, 1b, 2c; Goossens 1963, krt. 28; A 14, 7; A 23, 16.2; L 45, 7; Gwn 7, 4; div.; monogr.; add. uit N 11, 88; N 14, 131; N 15, 16a; N 18, 71; A 4, 28; A 14, 10; L 20, 28; L 42, 46; L 48, 34; Lu 1, 16.2; Lu 2, 34.2; Wi 51)

[Korte zeis die met één hand gehanteerd wordt

Kaart 30. PIK

Betekeniskaart

- pik, „zicht”
- = pik, „mathaak”
- ⊕ pik, „zicht” en „mathaak”

en gebruikt wordt voor het maaien van rogge, tarwe, haver, gerst, enzovoorts.

Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 over het maaien en afbeelding 5.

Op de semasiologische kaart 30 zijn de gebieden met *pik* in de betekenis „zicht” van kaart 29 en met *pik* in de betekenis „mathaak” van kaart 33 bijeengezet.]

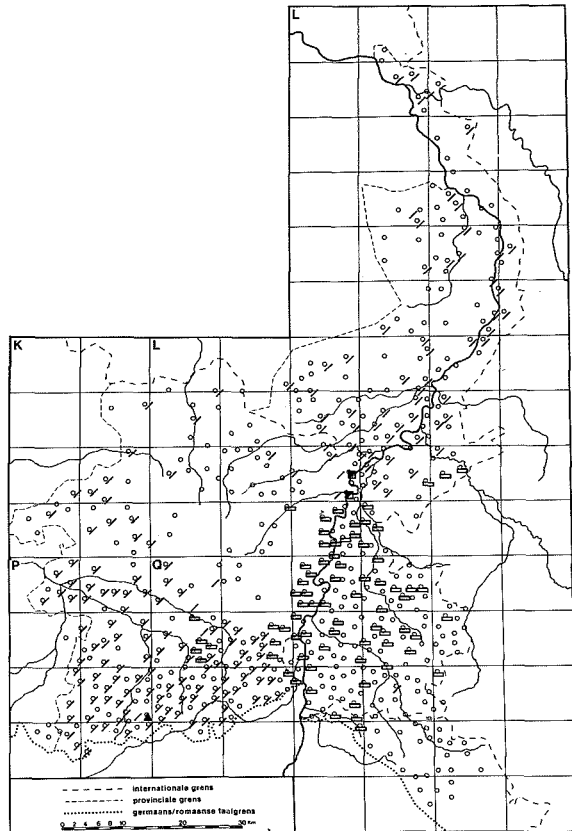
zicht: *zext* K 358, 359, 360, 361, 361a, L 115, 159a, 163, 163a, 164, 165, 191, 192, 192a, 210, 211, 244c, 245, 245b, 246, 246b, 249, 267, 286, 288, 288c, 289, 289b, 292, 292a, 293, 294, 317, 318, 318b, 319, 320, 320a, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 332, 352, 355, 359, 360, 361, 362, 364, 366, 367, 368, 368b, 369, 370, 371, 374, 376, 377, 385, 387, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 424, P 49, 50, 51 (jonger dan *pik*), 52, 53, 54, 55, 56, 57, 107a, 113, 114 (id.), 115, 116, 117, 118a, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 178, 213, Q 3, 3a, 4, 15, 30, 33, 34, 35, 38, 87, 100, 112a, 112b, 113a, 117b, 121, 162, 163; *ze.xt* L 282, 288a, Q 1, 200, 247, 247a; *zex* L 268, 269, 270, 271, 295, 296, 298, 299, 300, 329, 330, 331, 372, 378, 378*, 381, 381a, 381b, 382,

383, 386, 422, 423, 426, 0426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 432a, 433, 434, P 214, 219, 227, Q 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 19a, 20, 21, 22, 29, 31, 36, 39, 76, 84, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 94b, 95a, 96, 96c, 96d, 97, 98, 99, 99*, 101, 103, 111, 111*, 112, 113, 113a, 117, 118, 119, 155a, 164a, 172, 178, 192, 193, 193b, 197, 197a, 198b, 201, 202, 203a, 247; *zēxt* L 214, 214a, 215, 215a, 217, 245b, 246a, 247, 248, 265, 290, 291; *zēx* L 250, 266, 268, Q 96c; *zē.x* P 184; *zējt* Q 196, 196a; *zixt* L 269a, 421, P 180, 182, 218, Q 198b; *zi.xt* Q 2a; *zix* P 179, 227, Q 2, 2b, 32, 32a, 72, 77, 78, 81a, 82, 83, 95, 96a, 101, 101a, 102, 105, 154, 155, 158a, 162, 163, 167, 168, 168a, 170, 171, 174, 175, 176a, 177, 179, 181, 182, 187a, 188, 191, 242; *zi.x* Q 169, 241; *zīt* Q 211; *ziāt* Q 201, 202, 204a, 208, 209; *zī.xt* P 58, 118, Q 247a; *zī.x* P 119, 120, 121, 177, 177a, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 222, 223, 224, Q 71, 73, 74, 75, 78, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 240; **korenzicht:** *kōrazext* K 358; *kōra* P 55; *kōrazēxt* L 265; **maaizicht:** *mēazex* Q 22; *mej-zex* (t) L 331; *meizēx* L 384; **pik:** *pek* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 353c, 357, 358, 359, 361,

I.4

Kaart 31. STEEL VAN DE ZICHT

- ∠ (-)werf
- = (-)gewerf
- (-)wervel
- ▲ (-)werk

L 270 (nog bij enkelen bekend), 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318b, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 363, 365, 366, 367, 368b, 413, P 44, 45, 46, 47, 51, 107a, 114, 115 (jonger dan *zicht*), 116 (*id.*), 172, 211, 212, Q 3, 3a; *pe.k* L 286; *pik* P 48.

4.3.2 STEEL VAN DE ZICHT (kaart 31)

(N 18, 70a; JG 1a, 1b, 2c; A 14, 8; L 45, 8; monogr.; add. uit: N 14, 131; A 14, 10; Lu 1, 16.2)

[Houten gedeelte van de *zicht*. De lengte hiervan is ±80 cm; aan het ene uiteinde zit het handvat en aan het andere wordt het blad bevestigd.

Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 en afbeelding 5. Vergelijk ook lemma en kaart STEEL VAN DE ZEIS (3.2.3) in aflevering I.3.

Omdat men ter plaatse de *zicht* vanouds niet gebruikte, is er voor de *steel* geen naam bekend in: L 312, 313, 315, 316, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 368 en 413.

Als voor dezelfde plaats zowel een simplex (*werf*, *gewerf*) alsook een samenstelling (*zichtwerf* e. d.) is opgegeven, is in dit lemma alleen het

simplex opgenomen.

De *snaad*-opgaven zijn wel overdrachtelijk vanwege de *steel* van *zeis*; de *steel*-opgaven zijn doorgaans jong.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*zicht*] zie het lemma *ZICHT* (4.3.1).]

werf: *wer*^{af} K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 358, 359, L 159a, 163, 163a, 164, 211, 214a, 245b, 248, 250, 265, 269, 270, 271, 288a, 289, 289b, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 314, 318, 318b, 320, 320a, 322, 322a, 327, 328, 330, 331, 331b, 332, 371, 372, 374, 377, 378, 381, 381b, 382, P 44, 45, 47, 50, 54, 107a, 113, 115, 117, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 180, 182, 185, 214, 218, 219, Q 1, 71, 72, 77, 81a, 82, 85, 93, 158a, 162, 176a; *we.r*^{af} K 360, L 325, 369, 370, P 51, 55, 56, 57, 58, 118, 118a, 119, 120, 121, 177a, 187, 195, 223, 224, Q 2, 78, 79, 83, 153, 154, 156, 159, 161, 163, 165, 166, 168, 169, 182, 240; *wēr*^{af} L 249, Q 3, 86, 90, 177, 178, 179; *wer*^{af} K 357; *wē.r*^{af} K 361; *wa.r*^{af} Q 89, 90, 167; *wōr*^{af} K 278, L 268; **zichtwerf:** [*zicht*]*wer*^{af} L 210, 352, 359, 361, P 49, 177, 178, 179, 184, 186, 215, 222, 227, Q 2b, 164; *-we.r*^{af} P 52, 53, 188, 192, 197, Q 2a, 73, 74, 241; *-wōr*^{af} L

244c; **zichtewerf**: *zextawer^{əf}* L 192a, 210, 288, 319, 320, 321, 324, 326, 383, Q 81, 121; *zēxtā*– L 214; *zixtā*– Q 175, 181; *zi.xtā*– Q 170; *zi.xtāwe.r^{əf}* Q 155; *zi.xtā*– Q 152, 157, 157a, 160; *zixtāwēr^{əf}* Q 171, 179; *zextāwē.r^{əf}* L 282, Q 84; *zixtā*– Q 174; *zixtāwē.r^{əf}* Q 242; *zī^ətāwēr^{əf}* Q 204a; *zi.xtāwa.r^{əf}* Q 168a; *zextāwōr^{əf}* L 246, 246b; **pikwerf**: *pekwer^{əf}* K 358, P 46, 48; *pekwer^{əp}* P 48; **zichtwerk**: *zī.xwē.rāk* P 197; **zichtwervel**: *zex(t)werval* L 372; **zichtewervel**: *zextāwe.rval* L 371; **gewerf**: *gāwer^{əf}* L 386, 387, 422, 423, 426, 0426, 427, 431, Q 14, 15, 18, 19a, 32a, 33, 34, 35, 36, 38, 96d, 97, 99, 101a, 109, 111, 111*, 112b, 117, 198b, 201, 203a, 211, 247, 247a; *gāwe.r^{əf}* L 420, Q 10, 11, 12, 96c; *gāwēr^{əf}* L 429, Q 20, 102; *gāwē.r^{əf}* Q 9, 88, 91; **zichtigewerf**: [*zichi*]-*gāwer^{əf}* L 428, Q 71; **zichtegewerf**: *zextagāwer^{əf}* L 421, 428, 433, Q 8, 21, 95, 101, 112, 113a, 113c, 187a, 188, 197; *zixtā*– Q 200; *zixtān*– Q 96a; *zī.xtā*– Q 79a; *zextāgāwe.r^{əf}* L 415, 419, 424, Q 6, 87; *zixtā*– Q 76; *zī.xtā*– Q 75, 80; *zextāgāwēr^{əf}* L 381a, Q 13, 94; *zextāgāwē.r^{əf}* Q 7, 172; **steel**: *stēl* K 359, 361, L 163, 164, 165, 265, 266, 269, 271, 282, 356, 361, 371, 374, 418, 422, P 44, 48, 213, Q 14, 79a, 94b; *stēl* L 270, 324, 329, 386, 423, 0426, 430, 432, 434, Q 22, 97, 98, 99, 101, 178, 204a, 209; *stē^əl* Q 72; *stē^əl* K 278, P 120, Q 2; *stē^{ijl}* P 107a, 218; *stē^{al}* P 176, 177; *stē^{ll}stē^{ijl}* Q 179; *stīl* L 358, 368b, 416, Q 162; *stīal* P 51, Q 3, 3a, 4; *stīal* Q 39; *stīl* Q 156; *stī.l* P 220; *stī^əl* Q 5; *stīl* Q 113, 119, 121, 193, 196; **zichte-steel**: *zextāstēl* L 322, 370; *zī^ətāstēl* Q 208; **snaad**: *snō^l* L 360, 367, 418, Q 3; *snō^ət* L 286, 317; *snū^{ōt}* Q 77; *snō^t* Q 99*, 118; *snō^{ut}* Q 9; **zichtsnaad**: *zextāsnō^t* L 210; **zichtsnaad**: *zixtēs^{nō^t}* Q 101, 102; **snaar**: *šnō^l* L 322; **zichtsnaar**: *zextāsnō^r* L 210; **zichte-tesnaak**: *zixtāsnō^k* Q 32; **zichteboom**: *zextānbōm* L 115; **stek**: *stēk* L 416, 417, Q 3, 5; **kolf**: *kō.ləf* L 414; **kruk**: *krōk* L 289; **arm**: *erām* Q 74; **kraan**: *krān* Q 99; **wip**: *wep* L 360; **handvat**: *hānt.vat* L 214a; *hantj.vat* L 328; *hēnt.vat* L 428; *hant.vāt* L 418; *hānt.vō^ə.t* Q 160; *hā.n.vō^ə.t* Q 241.

4.3.3 HANDVAT VAN DE ZICHT

(N 18, 70b; JG 1a, 1b; A 14, 9; L 45, 9; monogr.)
[De steel van de zicht bestaat uit één stuk hout. Het bovenste deel ervan is scherp gebogen. Dit deel dient als handvat waarmee men de zicht hanteert.

Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 en afbeelding 5.

Vergelijk de lemma's over de handvatten aan de steel van de zeis (3.2.4 - 3.2.7) in aflevering I.3. In de volgende plaatsen werd hetzelfde antwoord gegeven als voor „steel” (zie het lemma STEEL VAN DE ZICHT, 4.3.2): K 278, L 164, 288a, 296, 314, 320, 327, 330, 378, 381, 381b, 422, 426, 429, 431, P 175, Q 14, 15, 33, 71, 90, 93, 96, 99, 121, 197, 198b, 201, 207.]

hand: *hant* P 213, Q 209; *hanti* L 381b, 382; **handvat**: *hant.vat* K 318, 357, 358, L 211, 250, 269, 271, 286, 289, 289b, 291, 293, 317, 360, 369, 386, 387, 422, 423, P 44, 48, 50, 53, Q 2, 9, 32, 36, 94b, 95, 96, 99, 99*, 101, 102, 113, 201, 204a, 208; *hant.vāt* K 361, L 361; *hant.vāt* L 370, 418; P 121, Q 39; *hant.vō^ə.t* Q 78, 156; *hant.vō^t* P 119, 186, 197, Q 176a; *hant.vō^ə.t* Q 74; *hant.vō^ə.t* P 54, 55, 107a, 222; *hā.nt.vō^ə.t* Q 71; *hānt.vat* K 278, L 163, 164, 165, Q 96d, 187a, 193, 203a; *hānt.vō^t* Q 79a, 162; *hant.vat* L 374; *han^k.vat* L 266, 268, 270, 295; *han^k.vat* L 290; *ant.vat* L 372, 420; *hanvat* L 358; *hantj.vat* L 294, 318b, 321, 322, 324, 325, 329, 332, 371, 377, 433, 434, Q 22, 32a; *hanti.vāt* L 0426; *hāntj.vat* L 331, 331b; *henti.vat* L 427, 429, Q 14; *henti.vāt* L 428, 430; *han^t.vat* L 432, Q 19a; *han^t.vāt* L 383; *han^t.vat* L 429, Q 20; *han^f.vat* Q 178; *hām^f.vat* Q 179; **handsvat**: *hants.vat* L 210; *hānts.vat* L 163, 163a; **handvatsel**: *hānt.vatsal* Q 196; **handvest**: *hant.vest* L 269, P 120; **handhaaf**: *hanthō^f* P 48; *hā.nthō^f* Q 2a; *hā.ntō^f* L 414; *hānthē^f* K 314; *hanthē^f* Q 18; *hantā^f* L 356, 358, 362, Q 3a, 4, 36, 38, 89, 97, 98, 99, 101a, 109, 111, 111*, 112, 113a, 179, 204a, 209; *hā.ntā^f* L 367, 416, 417, 418, Q 3, 5, 72, 82, 162; *hāntā^f* Q 77; *han^tā^f* Q 21, 33; *antā^f* L 420, 422; *hantex* L 359; **handhouw**: *hanhau^k* K 357; **houvat**: *hou^u.vat* Q 121b; **greep**: *grēp* L 248, 293, 326, 332; *grī^{əp}* Q 118; *grī^p* Q 119; *grī^f* Q 121, 211; **handgreep**: *hant.grēp* L 269; *han^k.grē^f* Q 119; **werfgreep**: *wēr^{əf}.grēp* L 248; **zichtigreep**: *zextāgrēp* Q 101; **kruk**: *krōk* K 359, L 265, 371, 381b, P 177; *krō^k* Q 77; *krō^k* L 270, 289, 322a, P 176, Q 96c; **werfkruk**: *wō^r.krō^k* L 268; **wervel**: L 115; **knop**: *knō^p* L 282; **knots**: *knō^{ts}* Q 2b; **kop**: *kō^p* L 368b; **aanpak**: *ānpak* L 330; **pan**: *pan* L 427 (vroeger), Q 32a; **slager**: *slō^gar* L 317; **zwong**: *z^{wu}u^g* Q 72; *sne^b*: *sne^p* L 250.

4.3.4 SCHOTTEL

(monogr.)

[Los houten plaatje dat soms tegen het uiteinde van het handvat wordt bevestigd. De onderarm rust ertegenaan; het dient ter ondersteuning van de pols en het moet voorkomen dat de hand van de handgreep afschuift. Vaak zit er een stoffen lus aan deze schottel die om de onderarm wordt geschoven.

Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 en afbeelding 5.]

schottel: *sxotāl* L 164; *šō^tāl* L 290, Q 35, 38, 113c.

4.3.5 POLSBAND

(monogr.)

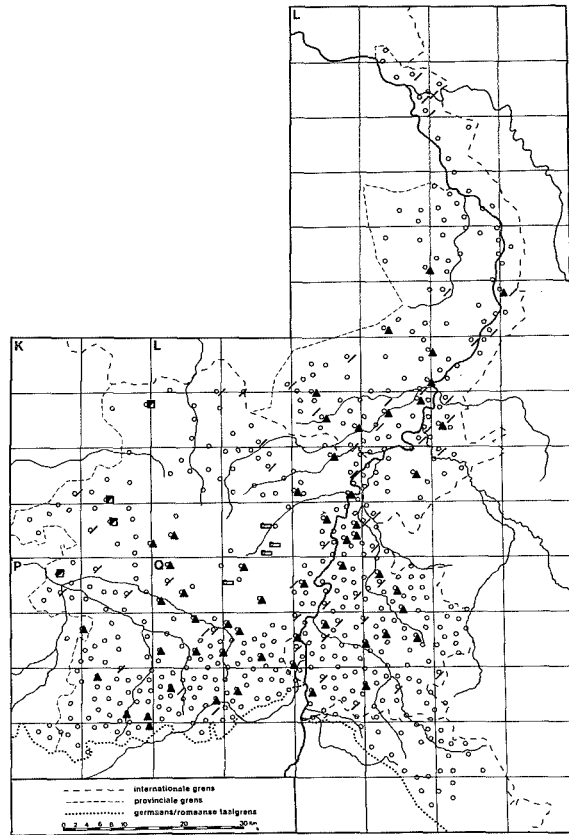
[Stoffen lus, die bij het werk om de pols wordt gedaan.

Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 en afbeelding 5.]

I.4

Kaart 32. BLAD VAN DE ZICHT

- ∕ blad
- ▭ mes
- ▲ zicht
- pik

polsband: Q 102; **lus:** Q 197, 197a; **binder:** *b'endar* Q 247, 247a; **lommel:** *l-ōmal* Q 200.

4.3.6 BLAD VAN DE ZICHT (kaart 32)

(N 18, 70c; JG 1a; monogr.)

[Het gebogen ijzeren deel van de zicht dat aan de onderkant van de steel bevestigd is. Met de scherpe, holle kant wordt het koren, graan, enzovoorts gemaaid.

Vergelijk de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 met name voor wat betreft de gelijkenis van het blad van de zicht met dat van de zeis, en ook de toelichting bij het lemma BLAD VAN DE ZEIS (3.2.11) in aflevering I.3 en de daarbij horende kaart. Zoals bij de zeis vindt men ook hier, bij het „werkende deel” van het gereedschap, de benamingen van het gereedschap als geheel: **zicht** en **pik**.

Zie afbeelding 5.

Voor de fonetische documentatie van het woord [*zicht*] zie het lemma ZICHT (4.3.1).]

blad: *blat* K 314, 357, L 163, 163a, 164, 165, 317, P 48, 51, Q 96c; *blāt* L 266, 268, 270, 288a, 289b,

295, 318b, 321, 324, 326, 329, 331, 331b, 360 371, 383, 420, 422, 0426, 434, Q 9, 14, 18, 32a, 39 95a, 97, 98, 99*, 197; *blōat* L 282; *blōat* Q 156; *blō* L 322a, 432, Q 162, 193; *blō.t* Q 72, 77; *blō²t* I 286, P 177; *blā²ot* P 55; **zichtblad:** *zex-blāt* I 0426; *zixt-blāt* Q 2b; **zichteblad:** *zitablat* Q 211 *zextablāt* L 330, Q 19a; *zīatā*–Q 204a; **mes:** *mēs* I 416, 417, 418, Q 3; **zicht:** [*zicht*] K 361, L 244c 265, 268, 289, 290, 291, 294, 318b, 320a, 322 324, 332, 368b, 369, 372, 382, 414, 420, 426, 427 429, P 107a, 176, 186, 197, 222, Q 1, 2, 2a, 3a, 5 9, 14, 22, 33, 39, 71, 77, 78, 79a, 81a, 82, 93, 94b 96, 96d, 101, 111, 113a, 156, 162, 176a, 198b 203a, 247; **zictewerk:** *zixtawer²k* Q 179; **pik** *pek* K 278, 318, 358, P 44.

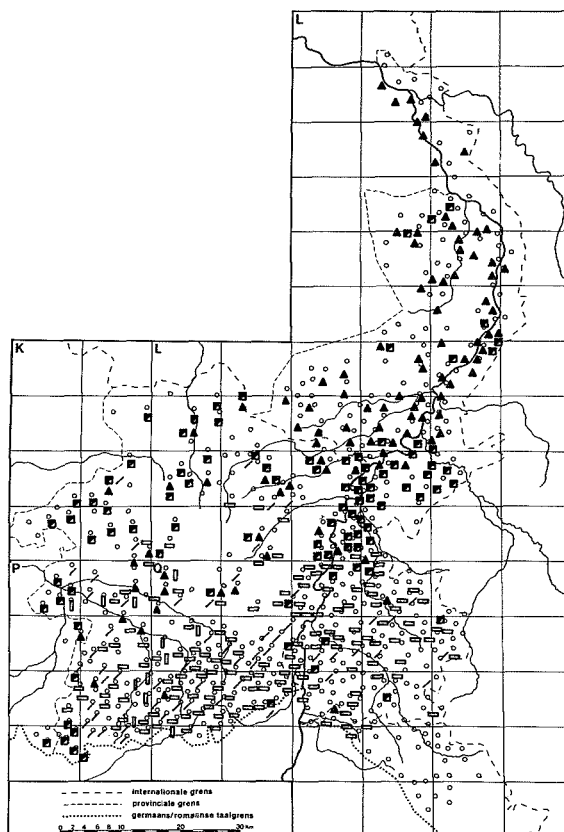
4.3.7 MATHAAK (kaart 33)

(N 18, 72 en 73; JG 1a, 1b, 2c; A 14, 10; L 45, 10 R 3, 66; Gwn 7, 5; monogr.; add. uit N 11, 88; N 15, 16c en 16g; A 4, 28; A 23, 16.2; L 20, 28; Lu 1 16.2)

[Doorgaans licht gebogen ijzeren tand aan een houten steel, die bij het maaien met de zich

Kaart 33. MATHAAK

- ∕ haak
- ▲ pik
- pikhaak
- zicht(e)haak
- ▣ zicht(e)lat

gebruikt wordt om het graan bij het eigenlijke inkappen op te tillen en om het afgeslagen graan bij elkaar te trekken.

In de volgende plaatsen geen specifieke benaming bekend: L 316, 317, 355, 356, 358, 363, 365, 366, 368, 413.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [zicht]- zie het lemma ZICHT (4.3.1).

Vergelijk ook de betekeniskaart 30 bij het lemma ZICHT (4.3.1) voor de geografische uitbreiding van *pik* in de betekenis „zicht” naast die van *pik* in de betekenis „mathaak”.

Zie afbeelding 5.]

haak: *hōk* K 316, L 269, 358, 367, 368b, 416, 428, P 187a, Q 9, 35, 36, 87, 88, 91, 101, 102, 103, 111*, 121, 155a, 179, 191, 211; *hōk* Q 96c; *hūōk* Q 163; *uōk* Q 89, 169; *huak* P 51; *huok* P 220, 223, Q 79, 160, 161, 164; *hok* Q 3a; *hōk* P 45, 52, 55, 56, 58, 115, 176, 180, 182, 218, 219, Q 2a, 3, 90, 121b, 179; *ōk* P 176a; *hō^ak* P 118a, 181, Q 39, 72; *hō^ok* P 177, Q 159; *ō^ok* Q 83; *hōk* P 113; **uitwinhaak:** *ōtwinhōk* Q 93; **welhaak:** *welhōk* K 360; **rolhaak:** *rołhōk* Q 121; **maaihaak:** *mēⁱhōk* Q 101; **pik:** *pek* K 316, 361, 361a, L 115, 159a, 163, 163a,

164, 165, 191, 192a, 209, 210, 211, 214, 214a, 215, 215a, 217, 244c, 245, 245b, 246, 246a, 246b, 247, 248, 249, 250, 265, 266, 267, 268, 269, 269a, 270, 271, 286, 288, 288a, 288c, 289, 289b, 290, 292, 292a, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 314, 318, 318b, 318c, 319, 320, 320a, 322, 322a, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 331, 331b, 332, 352, 355, 360, 361, 362, 369, 370, 375, 376, 416, 418, 420, 427, 434, P 56, 58, 107a, 119, 176, Q 1, 2, 2b, 3, 4, 33, 156, 196; *pek* L 291, 298; **pikhaak:** *pekhāk* K 317a, 353, 353c; *pekhōk* K 278, 314, 315, 318, 358, L 115, 210, 214, 214a, 265, 269, 270, 271, 295, 312, 313, 315, 317, 319, 321, 321a, 328, 329, 330, 332, 352, 354, 359, 369, 370, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 378*, 379, 380, 381, 381a, 381b, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 413, 416, 426, 0426, 427, 428, 430, 431, 432, 433, P 47, 48, 107a, 215, Q 2b, 10, 14, 20, 96d, 99, 105, 117a, 204a; *pekhō^ok* K 357, L 360, Q 3; *pe.khōk* L 282, 286, 353; *pekōk* L 371, 372, 419, 420, 421, 423; *pek-ōk* L 422; *pekhōk* K 316, P 44, 46, 172, 175, 212, 227, Q 179; *pe.khō.k* L 314; *pekhō^ok* K 359, 361; *pekōk* P 175; *pikhoak* P 213, 214; **zichthaak:** [zicht]hōk L 359, 364, 366, 415, 416, 417, 418,

I.4

429a, 434, 434a, Q 2, 2b, 5, 9, 10, 14, 18, 19, 30, 33, 36, 38, 39, 93, 94b, 96d, 97, 98, 100, 111*, 113, 119, 164a, 197, 197a, 202, 203a; *-ōk* L 423; *-hō^ək* P 222; *-hō^ək* P 55; *-hōk* P 50, 54, 117, 118, 119, 173, 177, 177a, 179, 180, 224, Q 2a, 5, 71, 74, 78, 156; *-ōk* P 174, 176, 178; *-hō^ək* L 414, Q 82; *-hō^ək* P 120, 186, Q 159; *-hok* Q 3; *-hoak* K 361, P 195; *-oak* Q 158a; *-hū^əok* K 360; *-hu^əok* P 121, 184, 223, Q 240; *-u^əok* Q 77, 80, 153, 178, 241, 242; *-huok* P 197, Q 162, 165; *-huak* Q 76, 78, 89, 162, 166; **zichte**haak: *zextəhōk* L 427, 428, Q 19a, 32, 39, 96, 99*, 112, 112a, 112b, 113c, 115, 117, 118, 203a; *zextən*- L 429, 433, 434, Q 14, 15, 18, 20, 21, 22, 33, 34, 35, 36, 95a, 97, 99, 101, 109, 111, 111*, 172, 187a, 193, 198b, 200, 247, 247a; *zējtā*- Q 196; *zītā*- Q 211, 222; *ziətā*- Q 201, 202, 204a, 208, 209; *zixtən*- Q 32a, 95, 96a, 101a, 102, 198b; *zextənōk* L 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 91, 96c, 188; *zextən^hok* Q 89; *zixtəu^əok* Q 177; *zextən^hōk* Q 94; *zixtā*- Q 174, 175, 179; *zixtən*- Q 71; *zi.xtən*- Q 90; *ziətā*- Q 121; *zextənō^ək* Q 84; *zixtən*- Q 81a; *zī.xtən^hō^ək* Q 152; *zextagō^ək* Q 178; *zixtənō^ək* Q 157; *zixtən^hok* Q 171; *zextən^huk* Q 34; *zi.xtən^hū^əok* Q 170; *zixtəu^əok* Q 168; *zi.xtā*- Q 167; *zi.xtən*- Q 154, 155; *zī.xtən*- Q 157a, 160; *zi.xtənu^əok* Q 77; *zī.xtən*- Q 75, 79a; *zi.xtən^uu^əok* Q 168a; *zixtagu^əok* Q 163, 182; *zixtagu^əok* Q 176a; *zi.xtagu^əok* Q 181; **zicht**lat: [*zicht*]lat P 49, 50, 53, 55, 56, 186, 187, 188, 192, 197, Q 1, 73, 78, 156, 166, 242; **zicht**elat: *zixtəlat* Q 72; **zicht**hout: *zixthout* Q 117b; **pik**lat: *peklat* P 45; **zicht**pin: *zexpin* Q 39; **pin**haak: L 372; **neer**leger: *nērlegar* L 356; **math**hout: *māthōlt* L 163, 164, 165; **pik**kel: *pekāl* L 381b, 382, 427; **bik**kel: *bekāl* L 381; **lat**: *lat* P 51, 53, 57, 174; **zich**ter: *zextər* Q 5.

4.3.8 STEEL VAN DE MATHAAK

(N 18, 72a; add. uit JG 1b; monogr.)

[Rechte houten stok, die men vasthield bij het hanteren van de mathaak.

Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 voor het gebruik als strekel en als hulpstuk voor vervoer van de zicht. Het is niet onmogelijk dat op deze vraag gelegenheidsantwoorden zijn gegeven; het begrip „steel van de mathaak” lijkt niet overal tot de vakterminologie van de landbouwer te behoren.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*zicht*]- zie het lemma ZICHT (4.3.1).]

steel: *stēl* K 314, 357, 361, L 163, 163a, 211, 268, 271, 282, 288c, 289b, 295, 318b, 321, 322a, 355, 369, 371, 374, 420, 422, 0426, 427, 429, P 213, Q 2b, 9, 20, 77, 94b, 96d, 178, 179; *stēl* L 270, 291, 324, 329, 331, 331b, 332, 383, 386, 426, 432, 434, Q 22, 32a, 97, 99*, 105, 204a, 209; *stē^əl* K 278, L 286, P 55, Q 71; *stē^l* P 107a, 176; *stē^l* L 266, P 48; *stē^əl* Q 2; *stīl* L 372, Q 3a; *stīl* Q 33, 117a, 119, 197; *stīal* L 289, 368b, 420, P 51, Q 4; *stīal* Q 39,

111, 193; *stīl* Q 156; *stī^əl* L 317, 360, P 186, 197, 222; **pik**steel: *pekstēl* K 318; **pik**steel: *pekastēl* L 331; **lat**: *lat* P 44, 120, Q 2, 9, 77, 163, 176a **pik**lat: *peklat* K 278, 358; **zicht**lat: [*zicht*]lat P 54 121, Q 78; **pik**strekel: *pekastrēkal* L 244c, 268 **stek**: *stek* P 177; **boom**: *bōm* L 163, 164, 165; **pik**pek L 269; **math**hout: *mathout* L 214a.

4.3.9 GLEUF IN DE STEEL VAN DE MAT HAAK

(monogr.; add. uit N 18, 72a)

[Uitsnijding in de piksteel, waardoor men de zicht steekt wanneer men naar het veld gaat o van het veld terugkeert.

De zegsman van L 291 geeft de volgende toelichting: „De steel van de „pik” is hier (sc. in loco afgeplat en smal toelopend naar de haak. Er is in het midden een ronde handgreep. Daarachter, in het dikke eind, een uitgezaagde gleuf waardoor de zicht (sc. het blad van de zicht) gestoker wordt en op de rug of schouder gedragen wordt. Onder of vòdr de handgreep worden de afgeplatte steelkanter gebruikt voor het wetten van de zichtsneede. Af en toe strijkt men daar lang met de zichtsneede overheen. Er worden kleine putjes in geslagen en daaroverheen wordt een gare aardappel met scherp zand rond overgestreken. Als dit droog is heeft het scherpende eigenschappen.”

Uit de opmerkingen van enkele andere invullers wordt ook duidelijk dat de zicht door een gleuf in de steel van de mathaak werd geschoven en zo over de schouder werd gedragen, zonder dat men overigens ook een naam voor die opening gaf. Dit is het geval in: K 314, L 250, 288a, 291 295, 318, 320a, 322, 324, 325, 326, 330, 331 331b, 332, 378*, 381, 382, 385, 420, 427, 429a, C 2b, 18, 96, 97, 111, 112a, 198b, 201, 202.] **oog**: *au^əx* Q 97; **schei**: *šē^l* L 290, Q 93; **zicht**engat L 248.

4.3.10 METALEN DEEL VAN DE MAT HAAK

(N 18, 72b; monogr.; add. uit JG 1b)

[De licht gebogen ijzeren tand van de mathaak. Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*zicht*]- zie het lemma ZICHT (4.3.1).]

haak: *hāk* K 278, 314, 318; *hōk* K 358, L 286, 329 331, 331b, 426, 427, 434, P 48, Q 3a, 22, 33, 94b 96, 96d, 97, 99*, 101, 111, 193, 197, 204a, 209 211; *ōk* L 372, 420, Q 2; *hō^ək* K 357, L 360, P 177; *hōk* P 44, 54, 55, 176, Q 71, 179; *hu^əok* K 361a; *hō^ək* P 57; *hō^ək* P 120, Q 156; *hū^əok* P 121, Q 73; *gu^əok* Q 178; *u^əok* Q 77; *gu^əok* Q 176a; *gu^əok* Q 163; **haak**j: *hōk^əskā* L 386; **pik**haak: L 324, 0426; *pekhōk* K 358, L 268; *pek-ōk* L 372; **zicht**haak: [*zicht*]hōk P 49, 53; *-hō^ək* P 56; *-hu^əok* Q 78; **pin**: *pin* Q 39; **pin**haak: *penhōk* Q 93; **blad**: *blat* L 163.

164, 165; *blāt* L 317, 371, P 48; *blōt* Q 77; **punt:** *pōnt* L 163, 163a; **mes:** *mes* L 423; **ijzer:** *īzər* Q 117a; **pik:** *pek* K 361, L 211, 244c, 265, 268, 270, 271, 282, 289, 289b, 291, 295, 317, 318b, 321, 322a, 331, 332, 369, 374, 383, 422, 0426, 429, P 213, 222, Q 2b, 20, 156; *pik* Q 32a, 119.

4.4. Graan maaien met de zeis

4.4.1 GRAAN MAAIEN MET DE ZEIS

(N 15, 15a; monogr.)

[Het afmaaien van het graan met de zeis. Zie de algemene toelichting bij paragraaf 4.2 en kaart 19 „graan maaien met zicht en zeis”.

De „maaien”-opgaven van vraag N 15, 15a uit die plaatsen waar in vraag 14 is opgegeven dat het graan er met de zicht werd gemaaid (zie kaart 19), moeten als twijfelachtig worden beschouwd; men maaide er immers met de zicht. Wellicht is de zegsman op een dwaalspoor gebracht omdat er eerst naar het maaien met de zeis en pas daarna naar het maaien met de zicht is gevraagd.

Vergelijk het lemma GRAS (AF)MAAIEN (3.1.2) in aflevering I.3.]

afmaaien: *āfmeiə* L 362, 415; *afmeiə* L 314; *ōfmeə* L 355; *ōfmēiə* Q 5; *ō.fmēə* Q 1; **afdoen:** *āf.dūn* P 175; *ā.f.dū.n* L 414, Q 3; **afsnijden:** *afsnēiə* L 244c; *āf.sniə* L 332; **zeissen:** *zēsə* L 369; **zeissemen:** *zēisəmə* L 423; **zeisselen:** *zēsələ* L 321; **pikken:** *pekə* K 318, 358.

4.4.2 GRAANZEIS

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Vergelijk het lemma ZEIS (3.2.1) in aflevering I.3 en de algemene toelichting bij paragraaf 4.2.]

zeis: *zēs* Q 77, 78, 156; **zeissie:** *zēs* K 358; *zēs* Q 2; **zeissel:** *zēsəl* Q 118a; **zeissem:** *zēisəm* P 107a; *zē.səm* P 222; **korenzeissie:** *kōrəzēisi* L 353; *kō.rəzēi.si* L 312, 313, 314, 315, 316; *kū^ə.rə*– L 317, 368, 415, 416, 417, 418; *kū^ə.rə*– L 359, 363, 364, 365, 368, 415; *kō.rəzē.si* L 352, 354, 413; *kō.rəzē.si* L 414; **korenzeisse:** *kū^ə.rəzēsə* Q 5; *kū^ə.rəzē.sə* Q 3.

4.4.3 AFLEGGEN

(N 15, 15d en 16h; N J, 3b; JG 1a, 1b, 1c; monogr.)

[De term „afleggen” is oorspronkelijk afkomstig van het graan maaien met de zeis: de gemaaide halmen vallen dan tegen de nog staande aan en moeten eerst „afgelegd” worden (door de „aflegger”), voordat de maaier een nieuwe baan kan aanzetten. De aflegger doet dit doorgaans

met de handen, soms met een sikkels of een pikhaak, en „stuikt” daarbij een hoeveelheid halmen voor een schoof tegen de grond en bindt deze dan, provisorisch, af. De aflegger gebruikt daarbij vaak overmouwen om zich tegen de stekende halmen te beschermen. Later is de term overgenomen bij het maaien met de maaimachine; daar wordt ook „afgelegd”, hetzij door de voerman zelf die met een pedaal een hoeveelheid halmen afzondert, hetzij eveneens door een aparte „aflegger”. Dit „alleen achter de maaimachine” wordt uitdrukkelijk vermeld in L 164, 268 en L 320a. Vandaar is het verspreidingsgebied hier groter dan het gebruik van de graanzeis in de kaart „graan maaien met de zicht en de zeis”.

Bij het pikken vormt de zichter zelf de schoven, of de pikkelingen, door de zojuist afgesneden halmen „af te trekken”, zie de toelichting bij het lemma AFTREKKEN (4.2.5).]

afleggen: *aflegə* K 278, 317a, 358, L 159a, 163, 163a, 164, 165, 209, 211, 214, 247, 265; *āflegə* K 361, L 244c, 266, 269, 288, 288a, 288c, 289, 289a, 318b, 321a, 322, 429a, 434, P 176, Q 2b, 9, 12, 18, 101, 113; *ā.flegə* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 359, 360, 361, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 372, 413, 414, 415, 415a, 416, 417, 418, Q 2; *ā.f.legə* L 363, 416; *āflegə* L 268, 270, 289, 289b, 291, 294, 295, 320a, 320c, 432, Q 14, 33, 39, 97, 98, 111, 196, 196a; *āfleiqə* L 360a; *āfleqə* L 271, 382; *āflegə* L 322a, 331, 332, 381b; *afleyn* K 314, 357; *afleiqə* K 358; *āfleiqə* K 359; *āflegə* Q 20; *ōflegə* L 371a, P 188, Q 1, 3, 4, 5, 71, 72, 96d, 156, 193, 198b; **neerleggen:** *nerlegə* L 163, 163a; *daalleggen:* *dəlegə* P 107a; **uitleggen:** *ūtlegə* Q 32a; *ūtlegə* L 324, Q 22, 33, 100, 111; *utlegə* L 387; **wegleggen:** *wex.legə* L 244c; **terugleggen:** *trək.legə* L 288a; **omleggen:** *omlegə* L 422; **afstoten:** *āfstōtə* Q 33; *afstuatə* K 353; **afrapen:** *āfrāpə* L 369; *āfrāpə* L 289, 318, 318b, 322, 422, Q 2, 9; *ā.frā.pə* L 286; *āfrōpə* P 214; *ōfrāpə* Q 3; **rapen:** *rōpə* Q 156; **afnemen:** *afnemə* K 318; **afrijen:** *āfrēiə* P 108; **afsteken:** *āfstajkə* L 288a; **steken:** *stēiəkə* Q 204; *stōkə* Q 20, 98; *stōŋkə* Q 33; *stūəkə* Q 28; **afslagen:** *afslōgə* K 357; **slaan:** *slūə* P 48; **janen:** *joynə* P 222; **schobben maken:** *šōbə mākə* L 318b, 321, 322, 322a, 324, 330, 331, 331b, 332, 371, 371a, 372a, 427, 430, 432, Q 18, 22, 33, 97, 98, 99*, 111, 111*, 117a, 198b, 204a; *šōbə* ~ Q 197, 197a; **schoofjes maken:** *šōfkas mōkə* Q 162; **schoven maken:** *šxuvə mākə* P 51, 54; *šēif* ~ L 360; **geleggen maken:** *gəlegə mākə* L 360, P 48, 49, 50, 51, 54, Q 2; ~ *mōkə* P 44; **in geleggen leggen:** *en gələgə lēgə* L 317; **garven maken:** *gervə mākə* L 268, 430; **oppers maken:** *ōpərs mākə* Q 11; *ōpərs* ~ Q 72, 94b; *ōpərs mōkə* Q 71, 76, 77, 170; **oppers leggen:** *ōpərs legə* Q 80; **oppers steken:** *ōpərə stēikə* Q 9; **hopen maken:** *hōiəp mōkə* Q 156; **in janen leggen:** *en jōnə lēqə* L 321; **in de jaan leggen:**

I.4

en *də gøn leqə* L 290, 295; en *də jøn legə* L 369; **aan de kant leggen**: *øn ə kānt leŋə* K 318.

4.4.4 AFLEGGER

(N 15, 15c; JG 1a, 1b)

[Degene die de handeling, zoals beschreven in het vorige lemma, uitvoert. In L 354 en 356 werd uitdrukkelijk aangegeven dat de aflegger ook de schoven bindt.]

aflegger: *aflegər* K 278, 317a, P 176; *ā.flegər* L 282, 312, 314, 315, 316, 317, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 372, 413, 414, 416, 417, Q 1, 14; *āflējgər* L 360; *aflēgər* Q 121c; *ā.flegər* L 418; *āfleqər* L 382; *ō.fleger* Q 1, 3, 4, 5, 72; **afrapper**: *āfrāpər* L 369, 420, 422, Q 2, 9; *ā.frā.pər* L 286, 318b, 321, 322; *afrōpər* P 214; *ōfrōpər* L 371a; **opraper**: *ōprōpər* Q 156; **afnemer**: *afnēmər* K 358.

4.4.5 OVERMOUWEN

(N 15, 54; JG 1a, 1b; monogr.)

[De aflegger, en ook de binder (zie paragraaf 4.6), beschermden zijn armen tegen de stekende en snijdende halmen door er overmouwen overheen te schuiven. Vaak zijn het een paar oude kousen waarvan de teenstukken zijn afgeknipt; vandaar het type **strompen**: (afgesneden) kousen.]

mouwen: *mouə* K 278, 314, 316, 353, 357, 358, 359, L 286, 289*, 289a, 312, 315, 352, 353, 355a, 371a, 413, 414, 419, 423, P 44, 53, 56, Q 1, 4, 72, 83; *moujə* L 354, 355; *mōjə* K 315; *mōjə* P 58; *mōjə* P 49; *mōə* K 360, P 46, 48, 50, 55, 57, 227; *mouə* L 372, 420, Q 8; *mōjə* P 52; *muuə* L 316, 317, 319, 322a, 324, 329, 331, 361, 362, 368, 374, 381, 416, 418; *mūuə* L 356, 358, 359, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368; *mēʷvə* K 314; **mouwtjes**: *moukəs* L 288a; *mōkəs* K 358; *mō.kəs* Q 71; *mukes* L 320a; **bindmouwen**: *be.nmouə* Q 88; *bīnd*–L 159a, 163, 163a, 163b, 211, 214; *ben*–L 312, Q 96d, 174, 177, 179; *be.n*–Q 83, 84, 87, 89, 90, 91, 94, 94b, 157a, 162, 170, 171, 175, 240; *be.ni*–Q 167; *bej*–L 265, 288, 290, 291, Q 96c; *bej*–Q 72, 82; *bej*–L 422; *be.ŋ*–P 184, 187, 197, Q 79a, 156, 165; *bē.ŋ*–P 188, 223, Q 159; *bej*–P 192; *bej*–L 371, Q 9; *bej*–L 424, Q 6; *bej.ni*–P 119; *bej.n*–P 121, Q 7, 73, 78, 79, 152, 153, 157, 160, 166; *bej*–P 222; *bi.ni*–Q 163; *bē.n*–Q 181, 182, 241, 242; *be.ŋmoujə* P 177; *bej.ŋmōjə* P 120; *be.nmōjə* Q 77, 168, 169; *be.nmōə* Q 155, 158a; *bej*–L 270; *be.ŋ*–Q 75; *bej*–Q 2; *bej*–P 113, 172, 177a, 178, 179, 180, 182, 213, 214, 218, 219; *bēj*–P 118; *bej.n*–P 118a, Q 71; *be.nmōn* Q 76; *be.nmō* Q 154, 161; *be.n*–Q 80; *be.ŋmōj* P 186; *bej*–Q 113; *be.ŋ*–P 195, 220, 224; *be.nimā* Q 168a; *bej*–P 175; *bej*–P 176a; *bej*–P 176b; *bendimūuə* L 318b, 320c, 321, 326; *beni*–L 370; *bej*–L 266, 268, 289b, 295, Q 95, 98, 99*; *bej*–

L 420; *bej*–L 421, 427, 434, Q 14, 20, 32a; *bej*–L 429a; *be.ŋ*–Q 13, 18; *be.ŋmūuə* Q 10 12; *be.nmūuə* L 416, 417; *bej*–L 369, Q 33; *be.ŋmē* P 107a, 117; **bindmouwtjes**: *bej*–L 369, Q 33; **overmouwen**: *ōvərmouə(n)* L 282, 286, 289, 314; *ōvər*–L 268; *ūʷvərmou* Q 3; *ōvərmūuə* L 318b; *ōvərmān* P 176; **stroopmouwen**: *strōpmouə* L 164; *strjəp*–L 244c, 247; **morsmouwen**: *mōrsmouə* L 271; *mōrsmūuə* L 294; **aflegmouwen**: *ā.f.lēxmouə(n)* L 282; **oogstmouwen**: *ōxstmouə(n)* L 288; **brasmouwen**: *brasmouə* L 289*; **steekmouwen**: *siēkmouə* L 423; **halfmouwen**: *halʷfmouə* F 47; *alʷfmōə* Q 2, 2a; *haufmūuə* L 360; *halʷfmāə* F 172; **armmouwen**: *ermāə* P 176a; **huistermouwen**: *hū.stərmouə* Q 188; **kasmouwen**: *kasmouə* Q 172, 178, 193, 198b, 203, 204a, 211; *kasmūuə* Q 101, 111, 0112; **kortemouwen**: *kortə mūuə* L 364; **armen**: *erm* L 387; **moffen**: *mōfə* L 330, Q 11; *mōfəls* L 355; *mufə* L 330, 383; **strompen**: *strumpə* P 49, 50; *strumʷn* K 314; *strompə* K 318, P 44, 45, 46; *stro.mpə* K 361, P 51, 52, 55, 56, 57, 58, Q 2, 2a; *strō.mpə* L 319, 369, 372, 413, 419, 421, 422, Q 1, 88; *strōmp* L 332; *stre.mpə* L 355, 358, 360, 361, 362, 367, 368, 415, Q 87, 90; **armstrompen**: *ermstrōmpə* L 322; **schachten**: *saxxtə* K 353; **kousen**: *kouə* K 317a; **beschermers**: *bəšermərs* L 366; **stuiken**: *šūjk* L 270, 291, 331, 331b, 370, 386, 429, Q 20, 22, 113, 121c; **bindstuiken**: *bej*–L 429a; *bīj*–Q 117a; **armstuiken**: *ermšūk* L 382; **manchetten**: L 288.

4.4.6 HOOFDDOEK (kaart 34)

(JG 1a, 1b, 1c, 1d, 2c)

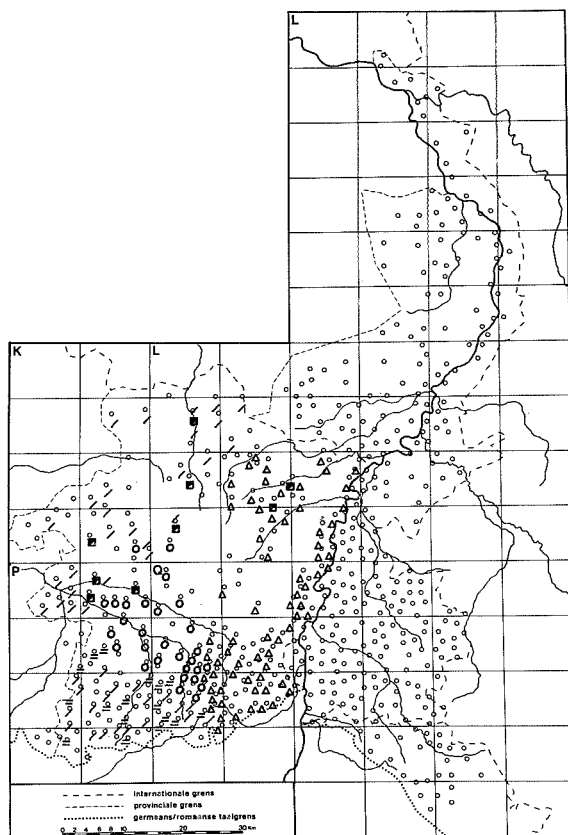
[Hoofdbedekking ter bescherming tegen de felle zon in de oogsttijd.]

De laatste opgaven van het lemma, met het type **hoed**, zijn alicht geen hoofddoeken, maar hoofdbedekkingen.]

doek: *duk* K 278, 317a, L 282, 286, 314, 352, 353, 354, P 176a, 184, Q 160, 163, 177; *dok* K 314, 316, 358, 359, 360, 361, L 316, 355, 413, 414, P 56, 57, Q 1, 2, 72; *dök* L 317, 356; **hoofddoek**: *hōj*–Q 168; **kopdoek**: *kōp*–*dok* P 46; *kōp*–*dök* L 423, Q 11, 88; **tesdoek**: *te*–*duk* P 117; **doek op de kop**: *duk* *ōp* *ə* *kōp* Q 80; *dok* *ōp* *ə* *kōp* P 51; **handdoek**: *handuk* K 315; *ha.nduk* P 53; **zakdoek**: *zak*–*duk* L 312, 313, 315; **zondoek**: *zōnduk* P 50; **neusdoek**: *nōzduk* K 278a, 315, Q 162; *nōjz*–P 49, 50; *nōjz*–P 47, 48, 174; *nōjz*–P 173, 175, 177a, 178, 197, 218, 219, 220, 224, Q 156 (over de schouder), 164a; *nōz*–P 224; *nyz*–K 278; *nōzdök* K 361; *nōzek* L 413; *nōzək* K 316, L 282, 286, 312, 313, 315, 353; *nōzək* L 314; *nō.zək* L 316; *nōjzək* P 176a, 180, 188, 192; *nōzej* K 318, 358, 360, P 51; *nōsej* K 359; *nōizek* Q 161; *nōizej* Q 160; **neusdoekje**: *nōzdukskə* K 353; *nōjz*–*dōkskə* P 172; *nōzəkskə* P 44, 46; *nōzej*–*kskə* K 318, P 45; **hoofdneusdoek**: *hūj*–*nōzduk* P 214; *hōj*–*nōjzduk* P 184 (op zondag), 186, 187, 187a, Q 159, 164, 165,

Kaart 34. HOOFDDOEK

- / neusdoek
- = hoofdneusdoek
- △ plag en sst.
- slat en sst.
- vlaar

166; *hø̃atnø̃izduk* P 223; *hyø̃atnø̃izduk* P 182; *hø̃i.t-nø̃zək* Q 167; *hyø̃atnø̃izək* P 113, 115, 117, 173; *hyø̃atnø̃izenk* P 179; *hø̃itnø̃izen* Q 152; **kopneusdoek:** *kø̃pnø̃izduk* P 172, 227; *kø̃pnø̃zək* L 354; **tesneusdoek:** *tēs̃nø̃izenk* P 176b; **tupneusdoek:** *tø̃pnø̃zək* L 352; **maalneusdoek:** *mø̃alnø̃izduk* Q 156; **snuifeldoek:** *snū̃.flik* Q 240; **hoofdsnuifeldoek:** *hø̃tsnuflik* Q 241; **plag:** *plax* L 358, 359, 360 (niet in het veld), 362, 363 (ook een grote doek), 364, 366, 368, 370, 416, 418, 419, 420, 421, 424, Q 5, 8, 77, 82, 83, 89 (vroeger een hoed), 90 (idem), 94, 155, 158, 162, 168, 168a, 170, 171, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 242; *plā̃.x* Q 3; *plak* L 317, 369, 371, 372, 422, 423, Q 6, 11, 12, 13, 87, 88, 91, 96c, 172, 188; **plagje:** *pleksək* Q 175; **hoofdplag:** *hø̃itplax* Q 72; *hø̃it-* Q 76, 154; *hø̃i-* Q 158a, 163; *hø̃t-* Q 181; *ē̃.t-* Q 83; **kopplag:** *kø̃plax* L 319, 361, 365, 367, 415, 421, Q 8; *kø̃plak* Q 7, 9, 10, 172; **maalplag:** *mālplax* L 367; *mø̃al-* Q 154; **slat:** *slat* K 360, L 414, P 53, 54, 55, 56, 57, 58, 118, 118a, 121, Q 2, 2a, 79, 80, 154, 155a, 157; *sla.t* Q 71; **slatje:** *sletjə* Q 71; *sletšə* P 118, Q 79; *sletjən* Q 1; **hoofdslat:** *hø̃itslat* P 119, 120, Q 73, 74, 75, 78, 79a, 153, 157a; *hø̃t-* Q 81;

hit- Q 2; **kopslat:** *kø̃pslat* P 52; **maalslat:** *mō̃ʔslat* P 52, 58, 118a, Q 2a, 80; *mø̃al-* Q 78; **maal:** *māl* L 363; **kapje:** *kepək* L 366; **vlaar:** *vlār* L 312, 354, 361, 367, 413, P 51, 52, 56; *vlō̃r* K 357; **zonhoed:** *zø̃nhūt* Q 163, 181; **hoed:** *hūt* Q 154, 169; *hū̃.t* Q 241 (vroeger algemeen).

4.5. Graanmaaimachine

4.5.1 MAAIEN MET DE MACHINE

(JG 1a; monogr.)

[Opgaven voor graan maaien met de maaimachine, afwijkend van die uit de lemma's MAAIEN MET DE ZICHT (4.2.1) EN GRAAN MAAIEN MET DE ZEIS (4.4.1).

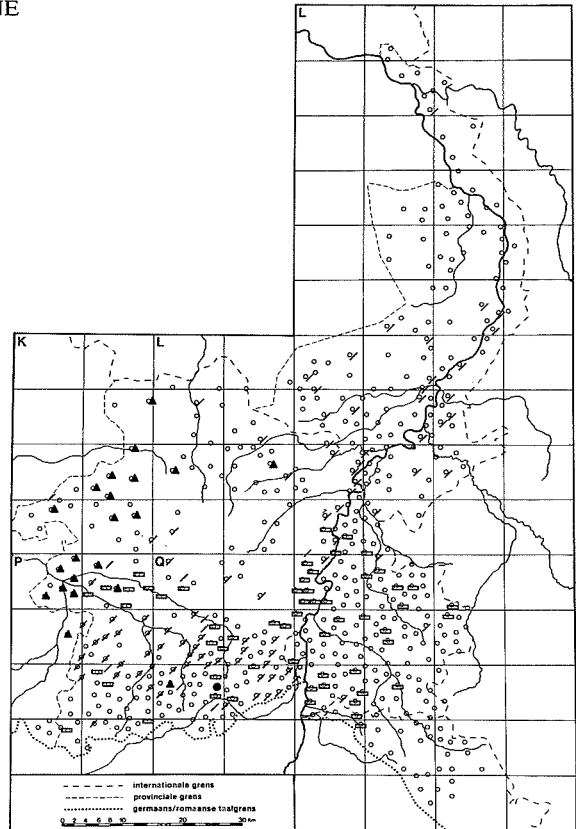
Omschrijvingen als „met de machine maaien” e.d. zijn niet opgenomen.]

afmaaien: *ō̃.fmēə* Q 82; **afvaren:** *ā̃.fō̃.rə* L 414; *ō̃.fō̃.rə* Q 3, 5, 71, 72, 81a, 82; **afdoen:** *ā̃.vdō̃n* L 418; **afrijen:** *ō̃.frēə* Q 1.

I.4

Kaart 35. GRAANMAAIMACHINE

- ∕ maaimachine
- = zichtmachine
- ▲ pikmachine
- djav'leüse

4.5.2 GRAANMAAIMACHINE (kaart 35)

(N J, 2a; JG 1a, 1b; monogr.)

[De vraag heeft betrekking op de allereenvoudigste machine die het graan alléén maait. Het is in feite dezelfde machine waarmee ook gras en klaver worden gemaaid. Zie het lemma MAAIMACHINE (3.2.18) in aflevering I.3 en de daar gegeven afbeelding op blz. 39.

Voor het Waalse *djav'leüse*, zie Warnant 121 en DL 224 sub *djav'ler*.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [machine] zie het lemma MAAIMACHINE (3.2.18) in aflevering I.3.]

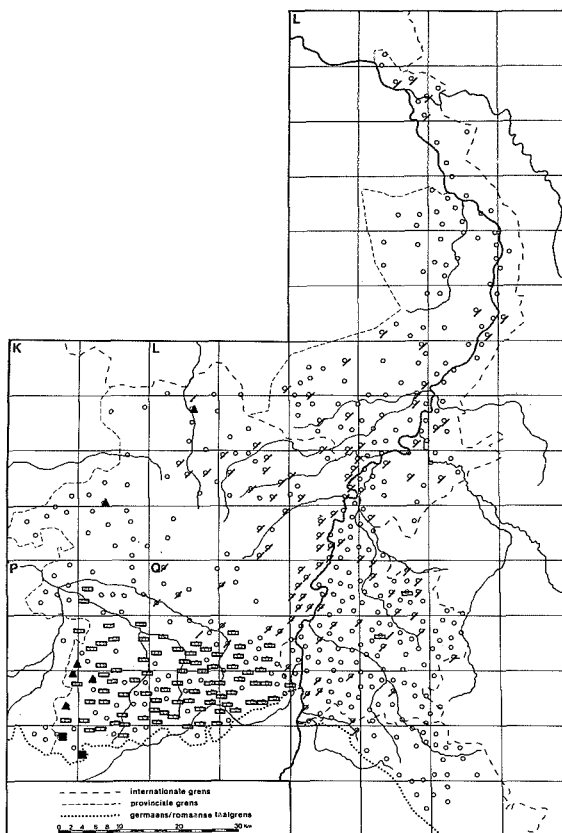
maaimachine: *mā[machine]* Q 168a; *mēi-* L 165, 269, 312, 372, P 218, Q 5, 71, 72, 91, 172, 188; *mēi[māšin]* L 265; *mē[machine]* K 361, L 414, P 51, 119, Q 1, 2a, 3, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 79a, 80, 84, 89, 94, 153, 154, 155, 171, 174, 175, 177, 178, 179; *mē²-* P 121; *mei-* L 270, 288a, 289, 289a, 294, 317, 318b, 319, 320a, 322, 332, 362, 369, 370, 371, 371a, 372a, 419, 420, 423, 424, P 188, Q 6, 7, 94b; *mei[māšin]* L 330, 382, 387, 432; *mei[māšin]* L 269b, 290; *mei[māšin]* L 299, 322a,

331, 331b; *mēi[machine]* P 107a, 118; *mē-* P 52, 115, 117, 120, 172, 173, 176, 176a, Q 73, 152, 159, 162, 182; *mē²-* P 113, 118a, 177, 177a, 178, 187, 192, Q 156; *mē²-* K 353; *mē-* Q 20; *mī-* Q 196; *mī²-* Q 39; *mī²-* Q 113; **graanmaaijer:** *grānmeijər* L 321; **graanmachine:** L 321a; **pikmachine:** *pek[machine]* K 278, 315, 316, 317, 317a, 318, 353, 358, 359, L 352, 360, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 108, Q 156; **piktoestel:** *pektustel* K 358, P 54; **maaipestel:** *mēipekstəl* K 278; **zichtmachine:** *zext[machine]* L 421, P 53; *zex-* L 424, 427, 430, P 50, 55, 56, 57, 58, 176, 178, Q 2, 2a, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 22, 33, 34, 39, 76, 77, 87, 88, 94b, 96c, 97, 98, 99*, 111, 111*, 162, 170, 180, 193, 197, 197a; *zexmāšin* Q 21, 117, 117a, 192; *zexmāšij* Q 247, 247a; *zexmāšen* P 214, Q 194; *zex[machine]* Q 72; *zix-* P 222, Q 2a, 83, 96c, 198, 198b; *zī-* Q 204a; **zichtmachientje:** *zexmāsinkə* Q 158; **kleine machine:** *klei[n māšin]* L 163, 163a; **machine:** *māšin* L 419; **djav'leüse (wa.):** *žavalōs* Q 158a.

Kaart 36. PIKBINDER

- ∕ zelf(s)binder
- zichtmachine
- ▲ pikmachine, pikbinder
- lieuse

4.5.3 VOERMAN OP DE MAAIMACHINE

(N J, 3a; monogr.)

[De opgaven bestaan vaak uit omschrijvingen en er is weinig echte terminologie; vergelijk ook het lemma AFLEGGEN (4.4.3).]

voerman: *vörman* L 372, Q 7; *vörman* P 46; *vuorman* P 44; **maaiër:** *mējar* K 278, L 269, 312, 317, 360, 362, 387, 416, P 218, Q 156; *mēar* L 352; **afslager:** *afslōgar* K 317, 318; **afstoter:** *afstuatōr* K 353; *ofstōutōr* P 222; **afsteker:** *āfstajkōr* L 288a; **stoker:** *štōkōr* Q 20, 98; **stuiker:** *štjōkōr* Q 28; **oppersteker:** *opparastejkōr* Q 9; **oppermaker:** Q 11, 71, 76, 94b, 170; **opperman:** Q 77; **opperer:** Q 96c; **schoofsteker:** Q 204a; **schovenlegger:** *sxyvāslēgar* P 54, 55; **schoofmaker:** *šējfmākōr* L 360; *šōafmōkōr* Q 158; **aflegger:** *āf-legōr* K 361, L 159a, 163, 163a, 165, 289, 318b, 352, 427, Q 12, 113; *āf-legōr* L 270, 289b, 294, 320a, 432, Q 22, 33, 39; *ōf-legōr* Q 3; **pikker:** *pekōr* K 358, P 45, 48, 51; **zichter:** *zextōr* P 174, 178, Q 72, 180, 247; **garvenmaker:** L 269b, 271, 290, 430; **schobbenmaker:** L 294, 318b, 321, 321a, 322, 322a, 330, 331, 331b, 332, 371a, 382, 430, Q 18, 33, 39, 97,

99*, 111, 111*, 117a, 193, 197, 197a, 198b, 204a; **schovenmaker:** P 51, 54, 108; **geleggenmaker:** L 312, P 50, 54, 55, 107a.

4.5.4 PIKBINDER (kaart 36 en 37)

(N J, 4a; JG 1a, 1b; monogr.)

[Machine die niet alleen maait, maar het koren ook tot schoven samenbindt.

Zie afbeelding 6.

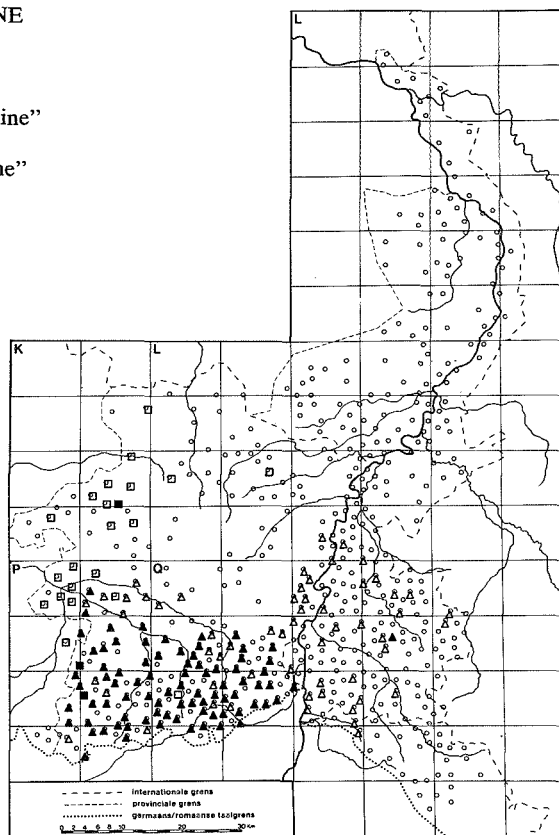
Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*machine*] zie het lemma MAAIMACHINE (3.2.18) in aflevering I.3.

Kaart 36 is een woordkaart gebaseerd op het materiaal uit dit lemma; kaart 37 is een betekeniskaart, gebaseerd op het materiaal uit dit lemma en het lemma GRAANMAAIMACHINE (4.5.2) en toont waar men met de termen *zicht-* en *pik-machine* ofwel de enkelvoudige maaimachine ofwel de combinatiemachine, pikbinder, aanduidt.]

zelfbinder: *zēlf-bendōr* L 265, 271, 288a, Q 7, 30, 94b, 98, 111, 111*, 112a, 192, 193, 194, 198, 198b, 247a; *zēlf-be.ndōr* L 312, Q 88;

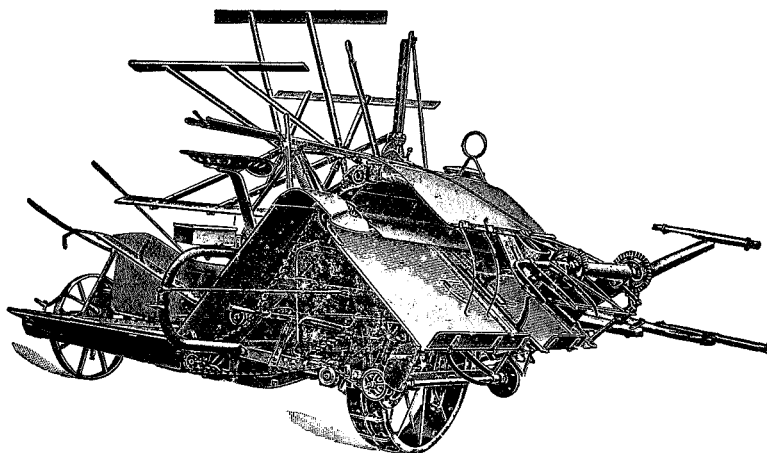
Kaart 37. ZICHT- EN PIKMACHINE
betekeniskaart

- △ zichtmachine „maaimachine”
- ▲ zichtmachine „maai- en bindmachine”
- pikmachine „maaimachine”
- pikmachine „maai- en bindmachine”

zē.l²f.-bendār L 355; zē.l²f.-be.ndār L 354;
zē.l²f.-be.nār L 317, Q 77; zē.l²f.-be.nār L 353,
356, 359, 365; zē.l²f.-benjār L 294, 318b, 321,
321a, 322, 322a, 330, 331, 331b, 332, 372, 382;
zē.l²f.-beijnār L 370; zē.l²f.-beijnār L 319;
zē.l²f.-beņār L 269b, 270, 289, 289b, 290, 320a,
387, Q 39, 97, 99*, 113, 247; zē.l²f.-bendār Q 83;
zē.l²f.-be.nār L 363, 416, 417, 418, Q 2, 2a, 3,
81a; zē.l²f.-benjār L 421, 423, 427, 430, 432, Q 8,
20, 22, 33; zē.l²f.-benjār L 422; zē.l²f.-be.njār Q
1; zē.l²f.-beijnār L 371, 371a, 419, 420, 424, Q 6, 9;
zē.l²f.-beijnār L 360, 361, 362, 367, 368, 415;
zē.l²f.-beņār L 372a, Q 18; zē.l²f.-be.ņār Q 10, 11,
12, 96c; zē.l²f.-bindār L 159a, 163, 163a, 165, Q
35, 39, 204a; zē.l²f.-bōnjār L 377; **zē.l²f.-s.-binder:**
zē.l²f.-s.-bendār Q 87; zē.l²f.-s.-benjār Q 28;
zē.l²f.-s.-be.ņār Q 13; **selbs-bindār** Q 121c; **pik-**
binder: pek-bendār K 314, 315, 353, 358, 361, P
44, 45, 46, 49, Q 170; pek-be.ndār L 313, 315;
pek-benār K 316, 318, 353, 357, 358, 361, L 413;
pek-be.nār L 316, 317, 352, 356, 358, 359, 366, P
51, Q 77; pek-benjār L 369; pek-be.njār P 54;
pek-beņār P 47, 48, 108, Q 76; pek-bendār K 278,
317a; pek-be.ndār L 282, 286, 314; pek-beņār K

359, 360, P 57; pek-be.nār L 418, P 56, Q 2a, 3, 5,
72; pek-be.ņār Q 1, 71; pek-beņār P 50, 53, 55,
222; pek-bej.nār Q 152; pek-beijnār L 360, 361
pek-beijnār P 177; pik-benjār Q 7, 9; **binder**
bendār Q 104a, 196; be.ndār Q 172; be.nār L 414
beņār P 58; beijnār L 361; beijnārt L 372; bindār
165, Q 111, 117a, 197, 197a, 204a; **lieuse (fr.): liō**
P 214, 227; **bindmachine:** beŋ[machine] K 317,
56; **grote machine:** grut māsīn Q 2a; **maabinder**
mējbenār L 312, 364; **pikmaai:** pek-mējār L 312
pikmachine: pek[machine] K 318, P 115, 172
174, 176; **zichtmachine:** Q 34; **zext[machine]**
52, 107a, 113, 117, 118a, 172, 173, 178; **zēx-**
174, 175, 176a, 218, 219, Q 76, 84, 91, 94, 111
178, 180, 188; zē.x- P 177; **zix-** P 50, 176, 179
180, 182, 227, Q 82, 154, 162, 163, 168, 170, 171
174, 175, 176a, 177, 179, 182, 241, 242; **zi.x-** C
77, 89, 155, 158, 158a, 165, 167, 168a, 169, 181
zī.x- P 118, 121, 177a, 184, 186, 187, 188, 192
195, 197, 220, 223, 224, Q 74, 75, 78, 79, 79a, 80
153, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 164, 166, 240
zīxt- P 120; zī.xt- P 119, Q 73.

Afb. 6. Graanmaaimachine, de pikbinder

4.5.5 WIEKENSTEL VAN DE PIKBINDER

(N J, 4b; monogr.)

[Constructie van latten die de halmen over het mes van de pikbinder neerbuigt.]

molen: *mōla* K 317; *mōla* K 318, L 163, 164, 165, 265, 269b, 270, 289, 318b, 320a, 322, 322a, 330, 331, 332, 352, 387, 413, 427, 430, P 44, 46, 49, Q 9, 11, 22, 80; *mīōla* Q 77; *mōula* P 174; *mōla* L 290; *mīla* L 360; *mījla* Q 198b; *mīj^ala* Q 194, 198; **vleugel:** *vlōgəl* L 430, Q 96c, 196; *vliagəl* Q 3; *vlyagəl* Q 111*; **vleugels/vleugelen:** *vlōgəls* L 371a, 382, Q 162; *vlōgərs* P 222; *vlōigərs* P 218; *vlōgəls* Q 247; *vlōgəla* Q 18, 20, 39, 97, 99*, 192; *vlōgəla* Q 204a; *vlyagəla* Q 28; *vljgəla* Q 39, 117a; *vlj^agəla* Q 111; *vlj^jəla* Q 121c; *vriēgəla* Q 170; **haspel:** *haspəl* L 288a, 289, 289b, 294, 312, 321, 321a, 330, 413, 416, 427, 430, Q 72, 76; *aspəl* Q 7; **alpen:** *al^apə* K 358, P 48, 51, 54, 55, 107a, Q 76, 80, 156, 158, 176a; *āl^apə* Q 12; *halpə* Q 180; **rad met alpen:** *rōt mēt al^apə* Q 77; **wieken:** *wēkə* L 372a, Q 193; *wikə* P 48; **molenwieken:** *mōlāwikə* Q 94b; **latten:** *latə* L 372, P 178; **roeden:** *ruijə* L 159a, 163, 163a; **walmen:** *wal^amə* K 353; **armen:** *er^am* Q 71; **ledder:** *lōdər* Q 39; **leertje:** *lerkə* P 45; **vlakken:** *vlakə* Q 33; **pikker:** *pekər* Q 3; **wimpel:** *wempəl* P 177; **gaar van het zichtmachine:** *gār van at -zexmašin* Q 247a; **rek:** *rək* L 317.

4.5.6 MAAIDORSER

(add. uit N J, 4a en JG 1b)

[Machine die zowel maait en bindt alsook dorst. Zie verder paragraaf 6.2 waar de dorsmachines behandeld worden.]

maaidorser: *mēīdōrsər* L 362, 364; **maaidorser:** *māīdē.rsər* Q 88; **pikdorser:** *pek-dōsər* K 314,

316, P 48; *pek-dōrsər* L 420, Q 2, 3; *pek-dōsər* P 50, 176, 218, Q 1; **oogstmachine:** *oxstmašin* L 312; *ōstmašin* Q 204a; **combine:** *kōmbin* L 289, Q 104a.

4.6. Schoven opzetten

4.6.1 SCHOVEN MAKEN

(N 15, 15e1; monogr.)

[Het algemene begrip van het vormen van de schoven, van het bijeenemen van de afgepaste hoeveelheid halmen tot en met het binden. Zie ook de toelichting bij het lemma SCHOVEN BINDEN (4.6.2).

Het gaat hier om de werkwoorden. De opgaven „heteroniem + maken” zijn hier niet opgenomen, maar de heteroniemen zelf zijn in het lemma GARVE, GEBONDEN SCHOOF (4.6.4) opgenomen.]

garven: *ger^avə* L 164; **geleggen:** *gəlegə* K 358, L 312; **schobben:** *šopə* Q 204a; **hopen:** *hōipə* Q 111; **hoppelen:** *hōpələ* Q 78; **kassen:** *kasə* Q 111; **jasen:** *ja.sə* Q 247, 247a; bij de volgende opgaven is het object steeds „schoven”: **vormen:** *vōrmə* L 269, 329; *vōr^amə* L 312, P 176; *vōrman* K 278, Q 197; *vermə* Q 156; **opzetten:** *op-zetə* L 265, Q 197, 197a; **rechtzetten:** *rēxt-zetə* Q 111; *rēx-zetə* P 222; *rēx-zetə* L 423; **rechttrekken:** *rēxtrekə* P 213; **sne-den bijeendoen:** *snējə bejējndōn* L 360.

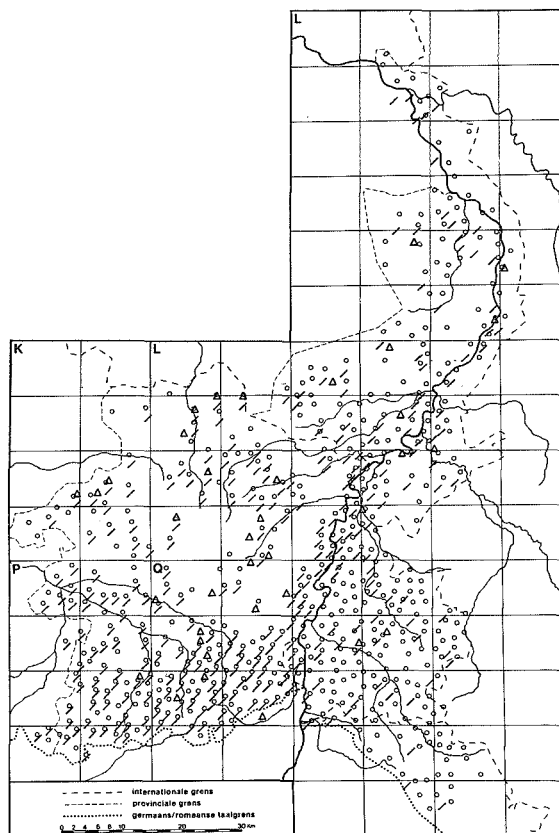
4.6.2 SCHOVEN BINDEN (kaart 38)

(N 15, 15d, 15e2 en 20; JG 1a, 1b; A 23, 16.2; L 1 a-m; L 1u, 15; L 48, 34.2; Lu 1, 16.2, Lu 2, 34.2;

I.4

Kaart 38. SCHOVEN BINDEN

- ∕ binden
 ▲ opbinden

monogr.)

[Het werk van de binder die achter de zichter aankomt en die om de hoeveelheid halmen die de zichter afgetrokken heeft twee (soms ook één) banden doet en zo de garven, gebonden schoven, maakt. Wanneer het graan met de zeis gemaaid wordt en de aflegger achter de maaier aankomt, worden het „afleggen”, het „vormen” en het „binden” vaak in één doorgaande handeling uitgevoerd.

Jassen en **kassen** worden (elders) ook gebruikt voor het opzetten en samenbinden van de korenhokken, zie het lemma **SCHOVEN OPZETTEN IN EEN HOK** (4.6.13).

De volgorde van de varianten van het type **binden** is: a. consonantcluster: *-nd/-ndl/-ŋd, -n-, -nl-, -ŋ-*; b. vocalisme: *-e-, -e-, -ei-, -ē-, -i-*.

binden: *bendā* L 271, Q 88, 94b, 95a, 96d, 102, 188, 197; *bendīā* L 318b; *bēndā* Q 95; *bēndā* Q 198b; *bēj.ndā* Q 284; *bē.ndā* Q 188, 193, 198b, 199, 200; *bindā* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 191, 209, 210, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247, Q 95; *benā* K 314, 317, 318, 353, 359, 360, L 414, P 44, 45, 46, Q 89, 93, 94, 158, 158a, 162, 170, 171,

172, 177, 178, 240; *be.nā* L 315, 316, 354, 355, 358, 359, 360, 363, 365, Q 87, 89, 90, 91, 157; 161, 163, 167, 168, 169, 174, 175, 178, 179, 181, 182, 242; *b.enā* K 357, 358, P 51; *beñ* K 315, 316; *be.ñ* L 312, 313, 355; *bēnā* L 416, 417, P 56, 57, Q 2, 2a, 2b, 3, 4, 72, 73, 82, 83; *bē.nā* K 361, L 314, 352, 355a, 360a, 364, Q 77, 83, 84, 155, 162, 176; 179; *bē.ñ* L 413; *bēj.nā* K 278, P 118a, 119, 121, Q 78; *bēj.nā* Q 74, 79, 152, 153, 157, 160, 166; *bē.r* L 414, Q 241; *binā* L 163, 163b; *benīā* L 294, 295, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 374, 375, 377, 382, 383; 426, P 211, Q 1, 34, 36; *be.nīā* L 282, 286, 317, 319, 369; *be.ñī* Q 168a; *bēnīā* L 381, 381b, 422, 423, 426, 0426, 429, 432, Q 1, 8, 9, 14, 20, 22, 32a, 33, 34, 71; *bē.nīā* L 353, 366, 415; *bē.ñīā* K 317; L 360, 361, 362, 367, 368, 370, 371, 371a, 372, 419, 420, 421, 424, Q 6, 7, 9, 33, 79a; *bēnīā* L 373; 425, 427, 429a, 434; *bējā* L 265, 266, 268, 269, 270, 288, 288a, 288c, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 295, 386, 387, P 47, 48, 108, 176, 210a, 211, Q 71, 80, 97, 98, 101, 111, 112a, 113, 117a, 121, 121a, 197, 197a, 203, 204a, 208, 211, 278; *be.ñā* Q 1; *bējā* P 49, 50, 52, 53, 55, 58, 107a, 113, 115, 118

118a, 120, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 176b, 177, 178, 179, 180, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 213, 214, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 227, Q 36, 159, 165; *be.ηə* P 117, 177a, Q 10, 11, 12, 75, 80, 96c, 156, 164; *beija* P 222, Q 156; *bēja* L 288a, P 184, Q 253; *bija* L 244c, Q 99*, 100; **opbinden:** *op-bində* L 211, 250; *op-benə* L 282, 314, 355, 355a, 360, 363, 366, 413; *op-be.nə* L 286, Q 154; *op-benə* L 416, 417, 418, Q 2, 3, 4, 5, 72, 178; *op-be.ñ* Q 76, 77; *up-benə* K 314, 315, 316, L 312; *op-benja* L 294, 320c, 322, 330, 332; *op-bēnja* L 373; *op-beja* L 265, 268, 288, 288c, 322, 387, P 188, Q 101, 0112, 204a; *op-beja* Q 9, 156; **samenbinden:** *sāmēnbenə* L 317; **knopen:** *knjəpən* L 286; *knjipə* L 318b, Q 36; *knē.pə* Q 91; **jassen:** *jasə* Q 196, 196a, 198b; *jesə* Q 101, 111; **kassen:** *kasə* Q 101, 111, 113, 196, 196a, 198b; **joepen:** *jupə* Q 196, 196a (alleen voor de middelste band); **fritselen:** *fritzələ* Q 117a (alleen voor de tweede band van de roggeschoof).

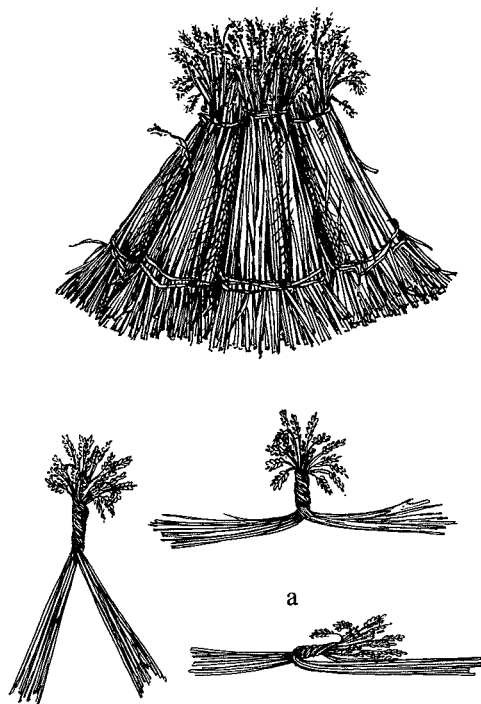
4.6.3 BINDER

(N 15, 15c en 26; monogr.)

[Degene die achter de maaier of aflegger aankomt en die de door hem gemaakte gelegen tot schoven bindt. Vergelijk ook het lemma AFLEGGER (4.4.4).

Soms is door de zegsman de opgave van de mannelijke vorm aangevuld met de aanduiding van de vaak voorkomende vrouwelijke vorm; waar deze afleiding onregelmatig is, is deze hier ook aangegeven.]

binder: *bendər* K 314, 316, L 268, 271, 369, Q 94b, 96d, 197, 198b; *bendər* Q 193; *bejndər* K 278, Q 78; *bindər* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 211, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247; *bejndər* Q 198b; *benər* K 318, 358, 359, L 317, 355, 413, P 44; *benər* K 358, L 416, Q 2, 2b, 4, 72, 77, 78, 162, 178; *bejnar* Q 156; *binər* K 357; *benlər/benlstar* L 289, 292, 294, 299, 318, 318b, 321, 321a, 322a, 324, 326, 329, 331, 370, 374, 377, 383, Q 30; *benlərbenlarsə* L 320a, 320c, 325, 330, 331b, 332, 382; *benlər* L 371a, 381b, 420, 425, 426, 0426, 427, 429, 432, 434, Q 18, 20, 22, 31, 32a, 33; *bejnjar* L 362, 419; *bēnjar* L 373, 429a; *bejər/bejstar* L 244c, 265, 266, 269, 270, 288, 289, 289a, 289b, 291, 295, 372, 387, P 48, 175, 188, Q 36, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 0112, 112a, 117a, 121c, 197, 197a, 203, 204a, 211; *bejər/bejarsə* L 289*, 290; *bejər* P 107a, 176, 176a, 213, 214, 222, Q 9, 71, 156; *bejjar* L 423, P 177, 188; *bejjar* L 422, Q 9; **bindster:** *benstar* L 163, 163a; *bejstar* L 244; **opbinder:** *op-benər* L 286, 314, 355a; *op-benər* L 360, Q 176a; *op-bejər* Q 113; *op-banər* L 366; **aflegger:** *aflegər* L 282, 312, 314, 414; **jasser:** *jasər* Q 198b; **kasser:** *kasər* Q 198b; **hoper:** *həpər* Q 98; **stekker:** *stəkər* Q 98; **ruiperd:** *rəpərt* Q 96d.

Afb. 7. Gebonden schoof in graanhok
a. garveband

4.6.4 GARVE, GEBONDEN SCHOOF (kaart 39)

(N 15, 16d, 18a, 18b, 18c, 18d en 19; JG 1a, 1b, 1c, 2c; Goossens 1963, krt. 30; A 10, 15; A 23, 16.1b en 16c; A 25, 3; L 1, a-m; L 17, 16; L 22, 33a; L 48, 34.1b; Lu 1, 16.1b en 16c; Lu 2, 34.1b; S 9; Gwn 7, 6; monogr.; add. uit N 15, 16e en 16i; R 3, 70)

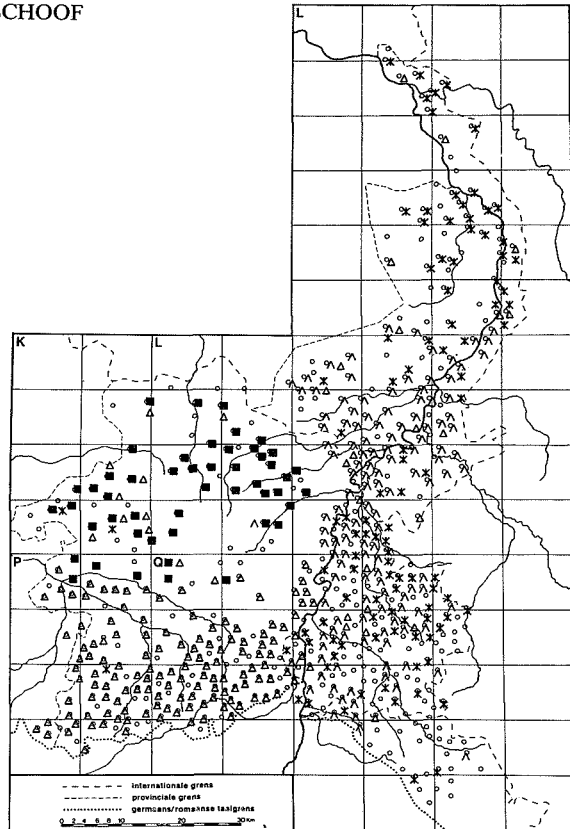
[De kern van het hier behandelde begrip is de *gebonden schoof*; d.w.z. de hoeveelheid halmen van het geleg (lemma's 4.2.8 en 4.2.9) die door de binder wordt samengebonden en die later wordt verwerkt tot een hok of stuik.

In het onderhavige lemma zijn, naast de benamingen die precies aan het bovenomschreven begrip van *gebonden schoof* voldoen, tevens opgaven uit andere materiaalverzamelingen ondergebracht die kennelijk beantwoorden aan een algemenere en bredere vraagstelling naar de schoof, maar waarbij noch uit de vraagstelling noch uit de opgaven zelf op te maken was of het over een ongebonden, gebonden dan wel gedorstte schoof ging. Anderzijds zijn hier ook de opgaven ondergebracht waar het kennelijk om een fijnere formulering (met één dan wel met twee banden gebonden schoof) ging; deze laatste op-

I.4

Kaart 39. GARVE, GEBONDEN SCHOOF

- geleg
- △ schob
- △ schoof
- * garve

gaven zijn van een aantekening voorzien.

Zie ook de toelichting bij het als tussenlemma opgenomen begrip GELEG, HOEVEELHEID HALMEN VOOR EEN HELE SCHOOF (4.2.9) en de toelichting bij paragraaf 4.2.

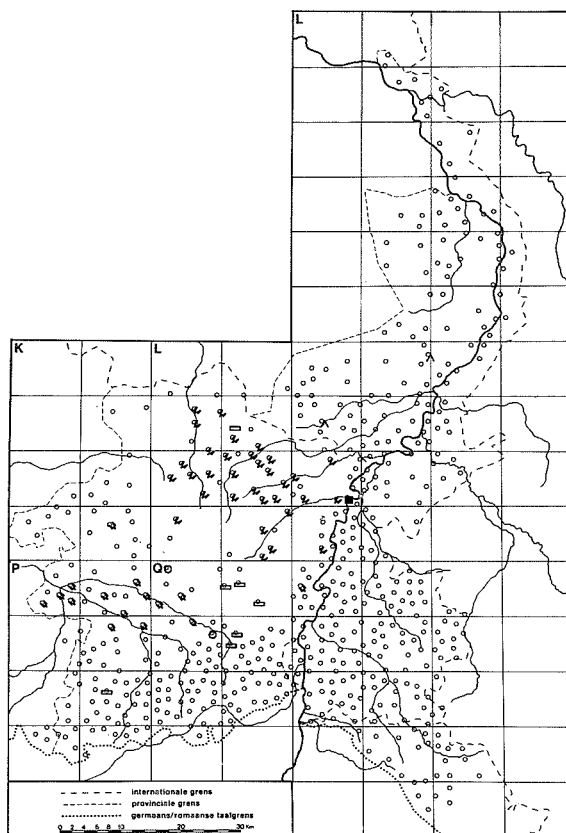
In de Nijmeegse vragenlijsten is niet naar de algemene benaming van de schoof gevraagd, maar alleen naar de soorten schoven van de afzonderlijke gewassen: roggeschoof, haver-schoof, tarweschoof en gersteschoof. Bij uitwerking bleek dat, tenminste bij deze graangewassen, er geen verbijzondering in de naamgeving optreedt: overal is het woorddeel voor *schoof* hetzelfde. Het is dan ook als de algemene naam in dit lemma opgenomen. Alleen de opgaven voor de boekweitschoof gaven aanleiding tot een afzonderlijk lemma (4.6.5).
Zie afbeelding 7.]

geleg: *gələx* K 278, 314, 315, 316, 317, 317a, 318, 353, 353c, 357, 358, 359, 360, 361, L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 413, 415, P 45, 46, 51, 56, Q 1, 2b, 3; *gələq* K 317a, L 414, 415a; *gələix* L 416;

dubbel geleg: P 46; **schob:** *sxop* L 288, 288a, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 296, 297, 300, 320b, 325, 326, 326*, 378, 379, 380, 381, 382, 385; *šop* L 265, 265c, 270, 289b, 291, 292, 293, 294, 295, 298, 299, 300, 318, 318b, 318c, 319, 320, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 332, 333, 369, 370, 371, 371a, 372, 374, 375, 376, 377, 378, 378*, 379, 380, 381, 381a, 381b, 382, 383, 384, 386, 387, 415a, 416, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 429, 429a, 430, 431, 432, 433, 434, Q 14, 15, 18, 20, 21, 22, 30 (met de machine), 31, 32, 32a (met slechts één band), 34 (halve garve), 35, 36, 38, 39, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 102, 105, 111, 111*, 112, 0112, 112a, 113, 117a, 191, 193, 195, 196, 196a, 197, 198b, 200, 201, 202, 203, 204a, 211, 247, 247a, 262; **dubbele schob:** L 328, 377, 381a; **schobje:** *šopka* L 370 (gezegd van haverschoof); **droogschob:** *drøxsop* L 331; **schoof:** L 191, 250, 271, 288, 313, 371a, Q 209; *sxof* K 278; *sxō.f* Q 160; *sxōʔf* L 244b, P 48; *sxoaf* K 316, 318, 358, L 159a, P 175, Q 152; *sxūf* P 44, 49, 50, 107a, 108, 113, 114, 115, 116, 117, 172, 173, 174, 176, 176a, 176b, 178, 179, 180, 182, 183, 213, 218, 219, 220,

Kaart 40. BOEKWEITSCHOOF

- hoop
- geleg
- = opper
- ^ schob
- ↖ huik
- ↘ stuik

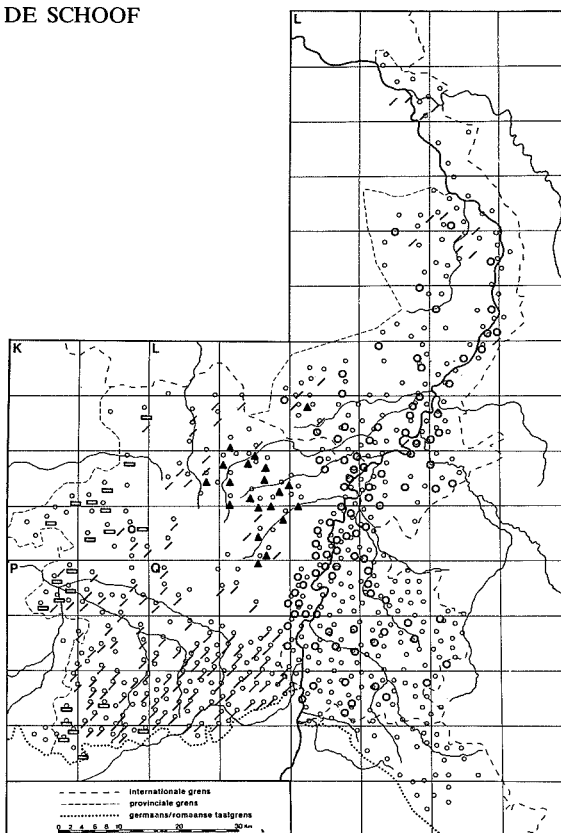
224; *sxū.f* P 54, 55, 57, 227, Q 1, 2, 2a, 2b; *sxū²f* K 359, 360, P 210a, 211, 212; *sxū¹f* P 52, 53, 58, 118a, 177a; *sxu¹f* K 317, 318, 353c, 357, L 265, 269, 289, P 47; *sxu²f* Q 156; *sxou¹f* Q 156; *sxou²f* P 118, 119, 120, 121, 177, 184, 185, 187, 187a, 188, 190, 192, 193, 195, 197, 223, Q 73, 78, 152, 159, 165; *skō.f* Q 164; *skū¹f* P 175, 212, 213, 214, 227; *skou¹f* P 186, 188, 195, 197; *šō¹f* L 329, 332, 370, 373, 432a, Q 4, 85, 86, 95, 96d, 113, 158, 180, 183, 204a; *šō²f* Q 3, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 80, 81a, 82, 83, 87, 89 (met twee banden), 90, 91, 93, 153, 154, 155, 155a, 157, 157a, 158a, 161, 164a, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 188, 240, 241; *šou¹f* Q 5, 7, 20, 21 (met één band gebonden), 74, 94b, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 187a, 188, 201; *šou²f* Q 9, 10, 11, 12, 13, 79, 79a, 88, 96c, 162, 163, 166, 175, 176a; *šou¹f* L 298; *šō¹f* Q 74, 166, 178, 196; **halve schoof**: *hal²vā šō¹f* Q 79; *hāvā* ~ Q 77, 83, 84, 90, 94, 170; *hāvā šou¹f* Q 163; **schoofje**: *šō¹fkā* L 370 (gezegd van haver); **garve**: *ger²f* L 115, 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 192a, 209, 210, 214, 214a, 215, 216, 217, 244c, 245, 245b, 246, 246a, 247, 248, 249, 250, 265, 265c, 266, 267, 268,

269, 269a, 270, 271, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 296, 298, 299, 320, 331, 376 (soms), 377, 381, 381b, 382, 425, 426, 0426, 427, 428, 429, 429a, 433, 434, 434a, P 176, Q 14, 15, 16, 18 (uit twee sjobben), 19, 21 (met twee banden), 22, 27, 29, 30, 31, 32 (uit twee sjobben), 32a (met twee banden), 33 (uit twee sjobben), 34 (met twee banden), 35, 36, 38, 39 (uit twee sjobben), 95, 96, 96a, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 101a, 102, 103, 104a, 105, 106, 110, 111, 111*, 112, 0112, 112a, 113, 113a, 113c, 116, 117, 117a, 117b, 118, 191, 193, 195, 196, 197, 197a, 198, 198b, 201, 202, 203, 204a, 207, 208, 247a, 259, 262, 278; *gēr²f* L 211, 213, 215a, 297, 430, Q 20; *jer²f* Q 211; *jar²f* Q 222; *gør²f* K 353, 358; **bos**: *bus* L 265, 420; *buš* L 432; *bust* L 318b; **bussel**: *bōsal* Q 95, 198b; *bōsal* Q 98, 99, 99*, 102, 222; *bōsal* Q 92; **ges**: *ges* L 373, 424, 431, 432, Q 6; *jes* Q 101 (alleen van rogge), 111*, 112, 115; *jas* Q 113, 196, 196a, 247, 247a; **tas**: *teš* Q 7, 8, 9 (alleen van gerst en haver); **kas**: *kas* Q 32a (van gerst en haver), 33 (van haver), 38 (van tarwe en haver), 101 (van tarwe, gerst en haver), 113 (van rogge; met twee banden), 198; *ka.s* Q 200, 247, 247a; *kās* Q 117

I.4

Kaart 41. STOPPELEINDE VAN DE SCHOOF

- ∕ kont
- = gat
- vot
- ▲ stok

(alleen van haver), 196; **joep**: *jup* Q 113 (van rogge; met één band); **nest**: *nes* L 360; **snuut**: *šnūt* Q 196, 196a; **schaar**: *šōr* Q 95; **hoop**: Q 4; *houp* L 288, Q 156; **huik**: L 367; **bürde** (du.): *bjʷt* Q 119, 121, 121c, 202, 211; *bjʷda* Q 117a; *bōʷt* Q 203, 208, 255, 259.

4.6.5 BOEKWEITSCHOOF (kaart 40)

(N 15, 18e; JG 1a, 1b, 2a, 2b, 2d; monogr.)

[Hier zijn alleen de opgaven opgenomen die afwijken van die van het lemma GARVE, GEBONDEN SCHOOF (4.6.4); zie de toelichting bij dat lemma. Vaak lopen de begrippen „schoof” en „hok” bij de boekweitteelt dooreen, omdat doorgaans geen aparte hokken van boekweit gemaakt werden, maar de schoven als hokken dienst deden; een hok betekent dan zowel de afzonderlijke schoof zoals de binder die maakt alsook te drogen staande losstaande schoof of ook de twee of drie schoven te zamen. Zie ook het lemma BOEKWEITHOK (4.6.16).

Voor de volgende plaatsen is uitdrukkelijk vermeld dat boekweit er niet gebonden wordt: K

315, 316, 318, 353, 357, 360, 361, L 164, 268, 270 290, 324 en 325.]

huik: *huk* L 313; *hū.k* L 312, 314, 315, 316, 317 353, 361, 362, 368, 369, 416, 417, 418, 422; *hū.* L 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364 365, 366, 367, 368, 415; *hō.k* L 413; *hō^uk* L 352 372; *hōū.k* L 354, 355, 355a; **stuik**: *stōjk* P 47, 49 *stō.k* K 358, P 46, 48, 58, 119; *stōj.k* P 53, 56, Q 2a *stō.k* P 57, Q 71; *stjək* P 118a; *stōu.k* Q 2; *stuk* Q 9 **stuijkje**: *stōkskə* Q 86; **struik**: *strō.k* L 414, Q 1 **schränk**: *sxrāŋk* K 278a, 314; **leg**: *lēx* K 359 **geleg**: *gələk* L 372; **bussel**: *bōsal* Q 8; *bōsal* I 289b; **busseltje**: *bōsalkə* L 265, 432; **schob**: *šōp* I 291; **schobje**: *šōpkə* L 318b; **opper**: *ōpər* L 316, I 178; *ēpər* Q 3, 4, 5, 82, 83; **kegel**: *kē.gəl* L 331 331b; *kej.gəl* L 319, 321, 321a, 369, 370, 371, 386 **kap**: *kap* L 319; **heukel**: *hō.kəl* Q 96c; *hyə.kəl* I 419, 420, 421, 422; **hoopje**: *hōpkə* Q 1; *hē.pkə* C 72; **stroffeltje**: *stryvəlkə* L 326.

4.6.6 STOPPELEINDE VAN DE SCHOOF (kaart 41)

(N 15, 21a; JG 1a, 1b; monogr.)

[De onderkant van de schoof, daar waar de halmen afgesneden zijn.

Zie afbeelding 7.]

kont: *kɔnt* K 278, 360, L 211, 271, 288, 288a, 288c, 289*, 289a, 317, 366, P 44, 48, 49, 50, 107a, 113, 115, 117, 172, 173, 175, 176, 176a, 176b, 178, 180, 181, 182, 218, 219, 222, Q 2b, 4; *kɔ.nt* K 361, L 282, 286, 312, 314, 315, 352, 353, 354, 355, 414, P 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 118a, 177, 177a, Q 1, 2, 2a, 3, 5, 71, 72, 73, 82, 83, 84, 89, 94, 157a, 160, 163, 168, 170, 174, 178, 179, 181, 182, 242; *kɔntʲ* L 318b, 329; *ko.nt* K 358, L 313, 413, 416, 418, Q 88, 90, 161, 162, 165, 171, 175, 176a, 177, 178, 188, 241; *kōnt* L 159a, 163, 163a, 163b, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, Q 94b; *kō.nt* P 118, 119, 120, 121, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 223, 224, Q 74, 75, 76, 77, 78, 79, 79a, 80, 87, 91, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 164, 166, 167, 168a, 169, 172, 182, 240; **konteinde:** *kōnteɪnt* L 164; **gat:** *gat* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, 358, 359, P 44, 45, 46, 47, 48, 222; *gɔt* P 174, 175, 213, 214, 227; *gɔʔt* P 179; **vot:** *vɔt* K 359, L 209, 214, 244c, 247, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 288a, 288c, 289b, 290, 291, 294, 295, 299, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 355a, 358, 360, 366, 370, 372, 373, 374, 377, 378*, 381, 381b, 382, 386, 419, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 432, 434, Q 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 22, 32a, 33, 96c, 96d, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 0112, 112a, 117a, 121c, 192, 193, 197, 197a, 198b, 203, 204a, 211; *vot* L 370, 371, 372, 383, 387, 420, 421, 422, 423, Q 8, 13, 113; **stok:** *stɔk* L 289, 316, 317, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, 417, 418; *stok* L 362, 365; **stek:** *stɛk* Q 101; **stap:** *stap* K 358.

4.6.7 KOP VAN DE SCHOOF

(N 15, 21b; JG 1b)

[De bovenkant van de schoof, daar waar zich de aren bevinden.

Zie afbeelding 7.]

kop: *kɔp* K 278, 357, 358, 359, L 209, 211, 214, 244c, 247, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 282, 286, 288a, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 294, 295, 299, 312, 314, 317, 318b, 320, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 355a, 358, 360, 366, 370, 372, 373, 374, 377, 378*, 381, 381b, 382, 383, 386, 387, 413, 414, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 432, 434, P 44, 46, 47, 48, 50, 51, 57, 107a, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 176, 176a, 176b, 177, 178, 179, 180, 184, 186, 187, 188, 197, 213, 218, 219, 220, 222, 223, 224, Q 2, 2a, 2b, 4, 6, 7, 8, 11, 14, 18, 20, 22, 32a, 33, 72, 74, 75, 76,

77, 79, 80, 83, 84, 87, 88, 89, 91, 94, 94d, 96c, 96d, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 0112, 113, 117a, 121c, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 164, 166, 168, 169, 170, 176a, 178, 179, 181, 192, 193, 198b, 203, 204a, 211, 240; *kɔ.p* Q 73; *kɔp* L 319, 359, 361, 362, 368, 369, 371, 422, 423, P 49, 55, 121, 174, 175, 182, 192, 195, 227, Q 9, 10, 12, 13, 78, 90, 157a, 161, 162, 163, 165, 167, 168a, 171, 172, 174, 175, 177, 197, 197a, 241, 242; **top:** *tɔp* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 268; *tep* Q 71, 79a; **aren:** *ārən* K 314, 358; *ōrə* K 316, 318, L 317, 358, 360, 363, 364, 365, 366, 367, 371a, 414, 415, P 45, Q 97, 101, 112a; *ōʔrə* Q 2; *ōjars* Q 188; *ōjara* Q 154, 162; *uɔrə* Q 182; *ōrə* P 52, 172, 173, 179; *ōʔrə* P 56, 58, 118, 175; *ōʔrə* P 53, Q 75; *ōjara* Q 178; *uərə* P 177, 188, Q 73; *ōrə* L 355; **einde:** *ɛnt* L 163; **baard:** *bɔt* P 113.

4.6.8 STUIKEN

(JG 1a, 1b)

[Het gelijkmaken van het stoppeleinde, de onderkant van de schoof, door deze op de grond de stuiten.]

stuiken: *stukə(n)* L 286, 417, 418; *stu.kə(n)* L 312, Q 5; *stɔkə(n)* L 352, Q 3; *stō.kə(n)* L 414, Q 1; **afstuiken:** *ɔfstɔʔən* K 314; **gelijkstuiken:** *gələjk-stuakə* K 317a; *gələ.kstɔ.kə* K 360; *gəli.kstū.əkə* L 416; **gelijkstoten:** *gələjkstɔətən* K 278; **gelijkstampen:** *gələ.ksta.mpə* Q 2; **gelijktrekken:** *gələ.ktrekə* Q 72; **gelijkhouden:** *gələjkhō.ə* Q 83; *gələ.k-* Q 71; **kloppen:** *klɔpə* P 214; **schokken:** *ʒokə* Q 82.

4.6.9 GARVEBAND (kaart 42 en 43)

(JG 1a, 1b, 2c; monogr.; add. uit N 15, 22a; A 23, 16; Lu 2, 34.2)

[In dit lemma zijn de opgaven opgenomen voor het algemene woord voor band om de schoof.

In de Nijmeegse vragenlijsten is niet naar de band in het algemeen, maar apart naar de onderste band (N 15, 22a) en naar de bovenste band (N 15, 22b) gevraagd; zie de volgende twee lemma's. Uit de opgaven voor deze twee vragen zijn hier de woorden voor „band” bijeengezet, te zamen met het materiaal uit de andere bronnen. In de volgende lemma's komen de specifieke benamingen voor de twee banden ter sprake.

In bijna alle gevallen in Belgisch Limburg is ook het meervoud van het type **band** gegeven; het is dan ook toegevoegd in dit lemma. Bij type **writsel** werd voor Q 196 en 196a toegevoegd: **wrong** of **knoop** aan de band van een garve.

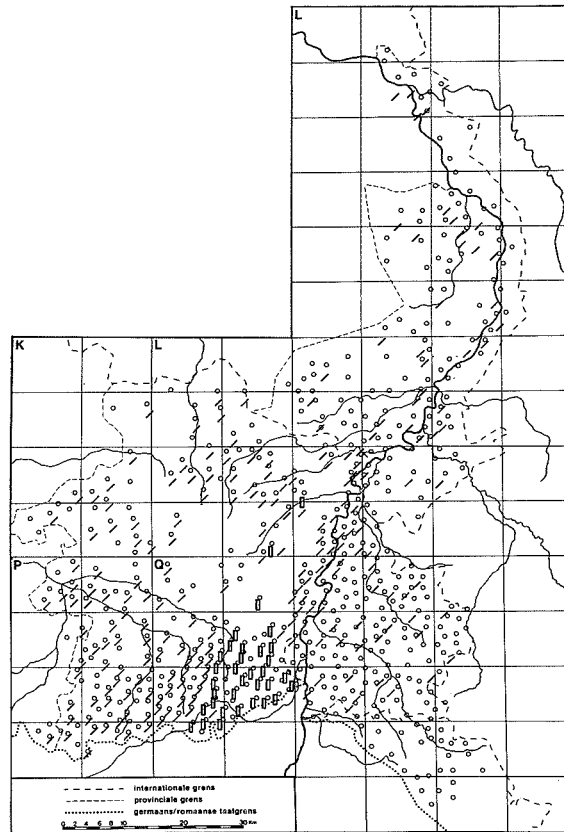
In kaart 43 zijn de opgaven opgenomen die betrekking hebben op het aantal banden om de rogge (resp. koren-)schoof en om andere schoven. Het materiaal is aangevuld met dat van Goossens 1963, krt. 31.

Zie afbeelding 7, a.]

I.4

Kaart 42. GARVEBAND

- / band
 □ zeel

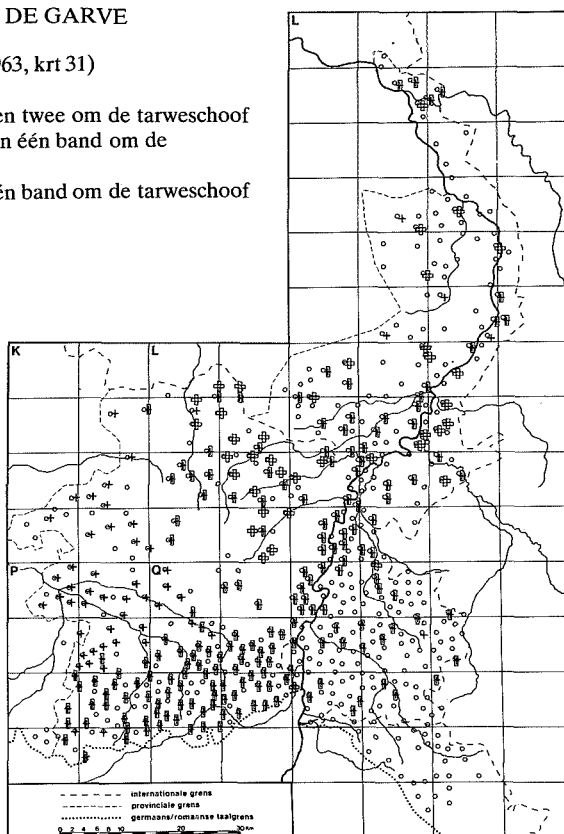

band: *bant* K 317a, L 209, 211, 247, 265, 268, 271, 355a, 372, Q 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 0112, 112a, 203, 204a; *ba.nt* K 357 (mv. *bān*), 358 (id.), 359 (id.), 360 (id.), 361 (id.), L 282 (mv. *bēn*), 313 (id.), 314 (id.), 352 (mv. *bān*), 353 (id.), 354 (mv. *bā²n*), 355 (mv. *bān*), 356 (mv. *bēn*), 363 (mv. *bān*), 364 (id.), 365 (mv. *ben*), 366 (mv. *ben*), 368 (thans), 378 (mv. *ben*), 413 (mv. *bān*), 414, 416, 417, 418, P 44 (mv. *bān*), 46 (id.), 51 (id.), 53 (id.), 57 (id.), Q 1, 2 (mv. *bēn*), 2a (mv. *bān*), 3, 9, (mv. *ban*), 11 (mv. *ban*), 71, 72, 153 (mv. *bēn*), 156 (mv. *bē²n*), 160 (id.); *bānt* K 278 (mv. *bān*), 315 (mv. *ban*), 316 (mv. *bān*), L 371a (mv. *bān*), P 45 (mv. *bān*), 47 (id.), 48 (id.), 49 (id.), 50 (id.), 55 (mv. *bēn*), 107a; *bāt* P 175; *bānt* K 314 (mv. *ban*), 353 (id.), L 159a, 163, 163a, 164, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247, P 113 (mv. *bān*), 115 (id.), 172, 174 (id.), 175 (id.), 176a (id.), 178 (id.), 179 (id.), 180 (id.), 182 (id.), 184, 186, 212, 214, 218 (id.), 219 (mv. *ben*), 222, Q 96d, 162 (mv. *bent*), 192 (mv. *ban*), 193, 197, 197a, 198b; *bā.nt* K 318 (mv. *bān*), L 286 (mv. *b²en*), L 315 (mv. *bēn*), 316 (id.), 317 (mv. *bē²n*), 358 (id.), 359 (id.), 360 (id.), 361 (id.), 362 (id.), 367 (id.), 370, 371 (mv. *ben*), 372, 41 (mv. *ben*), 419, 420, 421 (mv. *ban*), 422 (id.), 423 (id.), 424, P 52 (mv. *bān*), 56 (id.), 58 (id.), 117 (id.), 118 (mv. *bēn*), 118a, 119 (mv. *bē²n*), 120 (mv. *bān*, *bēn*), 121, 177 (mv. *bān*), 177 (id.), 188 (mv. *bēn*), 192 (mv. *bēn*), 195 (mv. *bē²n*), 197 (mv. *bēn*), 223 (id.), 224 (mv. *ben*), 227 (mv. *bēn*), Q 6, 7, (mv. *ban*), 8 (id.), 9, 10, 12, 13 (id.), 73, 74 (mv. *bē²n*), 75 (mv. *bēn*), 76 (id.), 78 (id.), 79 (id.), 79a (id.), 80 (id.), 81, 82 (mv. *ben*), 96c (mv. *bān*), Q 152 (mv. *bēn*), 153 (mv. *bēn*), 155a, 157 (mv. *bē²n*), 157a (mv. *bēn*), 159 (mv. *bē²n*), 161, 164 (mv. *bēn*), 164a, 165 (mv. *bēn*), 166; *ban* L 288, 294, 318b, 321, 322a, 324, 325, 326, 329, 331, 331b, 332, 37, 382, 387, 425, 0426, 427, 434, Q 18, 20, 32a (mv. *ben*), 33, 34 (id.); *bent* L 289, 429, Q 14; *ban* L 321, 370, 426, Q 30; *bent* L 429a; *ban* L Q 2; *ban* L 322; *ban* L 319 (mv. *ben*), 369 (id.); *ban* L 266, 269a, 270, 291, 295, Q 113, 117, 121c, 211; *ban* L 290; **zeel:** *zē.l* Q 82, 83, 84, 85, 89, 90 (mv. *zē.lar*), 91 (mv. *zē.lar*), 94, 158, 162, 168a, 169, 170, 171, 172 (mv. *zē.l*), 174, 177, 178, 179, 182, 188, 241, 242; *zē².l* Q 77, 15:

Kaart 43. AANTAL BANDEN OM DE GARVE

Volksculturele kaart (cf. Goossens, 1963, krt 31)

- ⊕ twee banden om de roggeschoof en twee om de tarweschoof
- ⊞ twee banden om de roggeschoof en één band om de tarweschoof
- + één band om de roggeschoof en één band om de tarweschoof

181; *zēl* Q 158; *zēil* Q 5; *zēil* L 368, 418, Q 83, 162, 167, 176a; *zīʔl* Q 240; **writsel**: *writsəl* Q 113; *vreʒəl* Q 196, 196a; **strank**: *stra.ŋk* L 368 (vroeger); **strowis**: *strōiʒwes* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

4.6.10 ONDERSTE BAND VAN DE SCHOOF

(N 15, 22a)

[Zie de toelichting bij het lemma GARVEBAND (4.6.9).]

Zie voor de fonetische documentatie van het woord(deel) *band* het lemma GARVEBAND (4.6.9).]

onderste band: *ōndərstə* [band] K 278, L 282, 314, 355, 369, P 222, Q 2, 156; *ōndərstə* ~ L 360; *ōndərstə(m)* ~ L 159a, 163, 163a, 214, 244, 268, 271, Q 96d, 98; *ōndərstə(m)* ~ L 247; *ōnərstə* ~ K 357, 358, 359, L 366, 413, Q 4, 72; *ōnərstə* ~ L 419; *ōnəstə* ~ Q 204a; *ōnərstə* ~ L 289*, 289a, 372, 373, Q 14, 112a; *ōnərstə* ~ L 288, 291, 329, 422, Q 18; *ōnərstə* ~ L 322a; *ōnəstə* ~ L 266; *ōnəlstə* ~ L 318b; *ōnəlstə* ~ L 321, 324, 325, 326,

331, 331b, 332, 370, 371a, 382, 420; *ōnəstə* ~ L 434, Q 20, 121c; **onderband**: *ōndər*[band] Q 100; *ōndər* ~ Q 193; *ōndər* ~ L 209; *ōnər* ~ L 322, 426, Q 22; **eerste band**: *īrstə* [band] L 317; *īstə* ~ Q 33; **voiband**: *vōt*[band] L 270, 290, 0426, Q 9; *vōt* ~ Q 111; **votteband**: *vōtə*[band] Q 113, 117a; **kontband**: *kōnt*[band] P 176, Q 9; *kōnt* ~ L 286; **band van de kont**: [band] *van də kōnt* P 176a; **dikke drekband**: *dekə drek*[band] Q 78; **banden met rechtse knoop**: *ban mit rēxsə knōp* Q 192; **onderste zeel**: *ōnərstə zē^a.l* Q 77; **kontzeel**: *kōntzē^a.l* Q 77.

4.6.11 MUILBAND, BOVENSTE BAND VAN DE SCHOOF

(N 15, 22b; monogr.; add. uit JG 1b)

[Zie de toelichting bij het lemma GARVEBAND (4.6.9).]

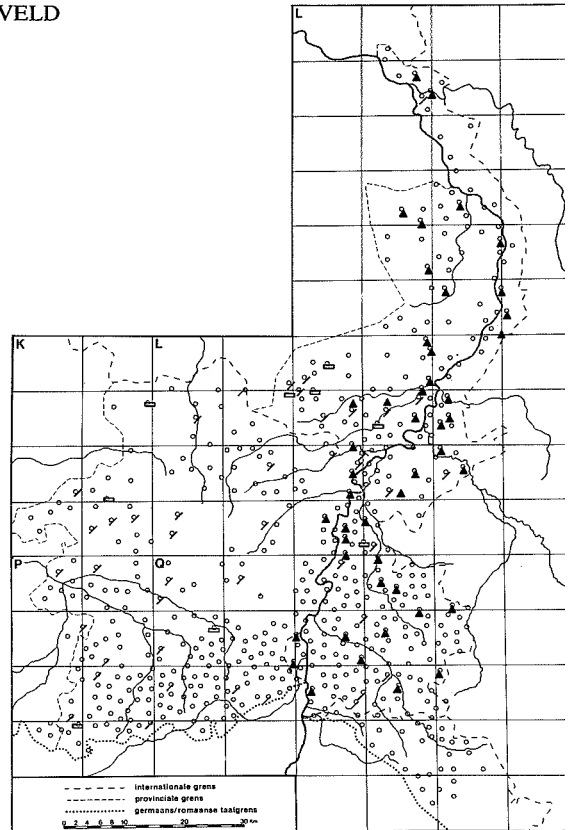
Zie voor de fonetische documentatie van het woord(deel) *band* het lemma GARVEBAND (4.6.9).]

bovenste band: *bōvənstə* [band] K 358, L 282, 314, 355, 369, 373, 413, Q 96d; *bōvənstə* ~ L 288,

I.4

Kaart 44. RIJ SCHOVEN IN HET VELD

- ∕ rij
- gang
- ▲ jaan/gaan

291, Q 14, 98, 197, 197a; *bøvasta* ~ L 370, 371a; *bøvasta(m)* ~ L 214, 244, 247, 419, Q 121c, 204a; *bøvasta* ~ Q 111; *buvasta* ~ L 372, 420, Q 4; *byvasta* ~ L 360, 366, Q 198b; *bøværsta* ~ L 329; *bøvalsta* ~ L 318b, 331, 331b, 332, 422; **bovenband:** *bøvə[band]* L 426, Q 22; *bøvə*-L 163, 163a, 322; *buəvə*-Q 193; **tweede band:** *twiedə [band]* L 317, Q 112a; *twiedə* ~ L 325; **kleine band:** *klēnə [band]* K 278, 359; **kopband:** *kop- [band]* L 270, 282, 286, 289*, 289a, 290, 318b, 324, P 176, Q 2, 2b, 9; **kruisband:** *krøis[band]* L 272, 372, Q 101; *krøijs*- L 382; *krēis*- K 357; *krj̄s*- L 159a, 164, 209, 211, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 266, 288, 321, 321a, Q 9; *krj̄ts*- L 268, 270, 271, 291, 294, 322a, 331, 332; **muilband:** *mēl[band]* P 113, 117; *māl*- P 115, 172, 174, 176a, 176b, 180, 182, 319; *mā*- P 179; *mōl*- Q 75, 158a; *mō²l*- Q 73, 78, 79, 79a, 80; *mō²l*- P 121, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 222, 223, Q 74, 156, 157, 159, 164, 166; *mō²l*- P 118, 177; *mō²l*- Q 153; *mō²l*- Q 72, 161; *mō²l*- P 177a, Q 2; **kleine muilband:** *klēnə mō²l[band]* Q 78; **gemuilband:** *gemāl[band]* P 178; *gə²mō²l*- Q 165; *gə²mō²l*- Q 162; **huisband:** *hous[band]* Q 101; **arenband:** *ōrə[band]* L 425,

0426, 427, 434, Q 18, 117a, 203; *ōrə*- L 425; **aarband:** *ōr[band]* Q 20, 33, 34, 97, 99*, 111, 0112, 113, 198b, 211; *hōr*- Q 32a; **vruchtband:** *vrøxt[band]* L 326; **bovenste zeel:** *bøvəstə zē².l* Q 77; **kopzeel:** *kop-zē².l* Q 77; **kaszeel:** Q 94; **knoop:** *knoup* L 387; **schapersknopen:** *siapar. knøp* Q 192.

4.6.12 RIJ SCHOVEN IN HET VELD (kaart 44)

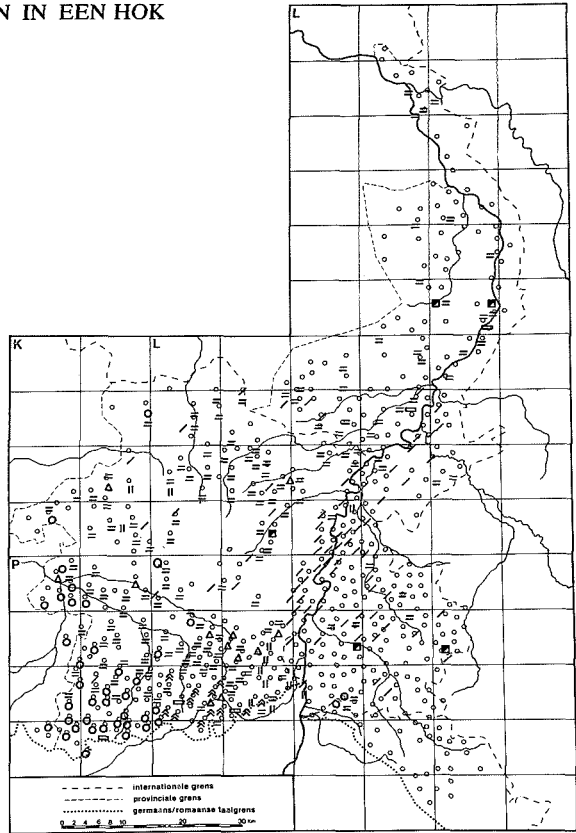
(N 15, 24; monogr.; add. uit JG 1b; A 23, 16) [Rij gebonden maar nog niet in stuiken bijeengezette schoven in het veld.

Vergelijk vooral de lemma's GRAANZWAD, R GEMAAIDE HALMEN (4.2.10) en RIJ HOKKEN IN HET VELD (4.6.20).]

rij: *reĭ* K 358, 359, L 286, 314, 360, 413, 414, 222, Q 4, 178; *rē* K 314, P 44, 107a, 175, 176, 176a, Q 2, 2b, 78; *rāĭ* K 357, P 51, Q 156, 176a; *ri* L 164; *riĭ* L 270, 289*, 289a, 289b, 318b, 320, 322, 324, 329, 369, 370, 371a, 381b, 387, 416, 434, Q 14, 98, 197, 197a; *riĭ* Q 203; **gang:** *gaj* L 213; *gajk* K 278, 318, L 288, 289, 289*, 326, 425

Kaart 45. SCHOVEN OPZETTEN IN EEN HOK

- = opzetten
- || rechtezetten
- △ stuiken (en uitdr.)
- ∨ hopen (en uitdr.)
- mandelen (en uitdr.)
- hokken (en uitdr.)
- ▭ opperen, hopperen
- ⋈ bokken

gānk Q 72; *jaan/gaan*: *jōn* L 320a, 321, 324, 370, 371, Q 94b, 96d, 101a, 111, 198b; *jōn* Q 204a; *jōn* Q 100; *jēn* L 382, 425, 427; *jien* L 325; *jīn* L 372, 381b, Q 32a, 33, 117a; *in* L 420; *jēn* Q 20, 112a; *jēn* L 0426, 429a; *jōn* Q 204a; *jōn* Q 211; *gōn* L 163, 163a, 209, 211, 214, 244c, 266, 268, 383, 386; *gōn* L 291, 322a, 332; *gōn* L 247, 268, 270, 290, 294, 322a, 331, 331b; *gēn* L 271; *gēn* Q 20; *gōn* L 291; *vim*: *vōm* L 269; *gezwad*: *gəzwāt* L 317, 366; *gəzwət* L 282; *gebonden gezwad*: *gəbōnə gəzwāt* L 372; *tijl*: *tīl* L 312; *tril*: *trīl* Q 162; *trēl*, *trēl* Q 9; *brei*: *brāi* K 316.

4.6.13 SCHOVEN OPZETTEN IN EEN HOK (kaart 45)

(N 15, 28; JG 1a, 1b, 2c; A 23, 16.2; L 48, 34.2; Lu 1, 16.2; Lu 2, 34.2; monogr.)

[In dit lemma komen de benamingen voor het opzetten van de stuiken aan de orde. Vergelijk ook aflevering I.3 over het opzetten van oppers, heukelingen, enz. in de weidebouw. Ook hier wordt verwezen naar het zelfstandig naamwoord in het volgende lemma.

Het voorwerp van de overgankelijke werkwoorden is steeds schoven. Ook wanneer het resultaat van de handeling, i.c. de stuik, in het woordtype voorkomt, wordt dat woord steeds fonetisch gedocumenteerd, daar immers het getal niet overeenkomt met dat van het lemma GRAANHOK, STUIK, MANDEL (4.6.14).

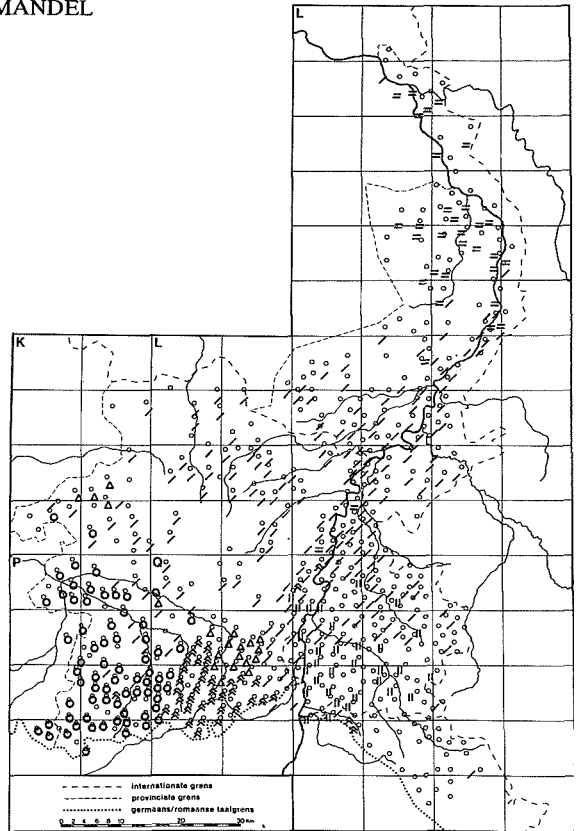
Enig materiaal van „haver opzetten” is hier ingebracht, waar nodig met een aantekening.]

opzetten: *op-zetə(n)* K 278, 357, 358, 359, 360, 361, L 163, 163a, 163b, 164, 210, 214, 244c, 247, 265, 266, 268, 270, 282, 286, 288a, 288c, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 295, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 324, 326, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 386, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, P 49, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 107a, 113, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 176a, 176b, 177, 177a, 179, 184, 187, 188, 192, 195, Q 1, 2, 2a, 2b, 3, 5, 20, 34, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 79a, 83, 84, 87, 88, 90, 97, 98, 112a, 153, 154, 155, 156, 158a, 159, 161, 162, 163, 167, 168, 168a, 169, 170, 172, 176a, 178, 179, 181, 197, 197a, 242; *op-zetə* Q 75, 80,

I.4

Kaart 46. GRAANHOK, STUIK, MANDEL

- ∕ hoop
- △ stuik
- mandel
- ^ bok
- = gast
- ▣ kast

181; *o.p>zeta* Q 76, 77; *op>ze'n* K 314; *up>zeta(n)* K 315, 316, 318, 353, P 44, 45; *op>zeta* L 265, 269, 299, 322a, 375, 377, 387; **rechtzetten:** *rext>zeta* K 317, 358, L 352; *rext>* L 373, P 220; *re.x>* Q 91, 94, 175, 188; *rext>* P 223; *rext>zeta* Q 198b; *re.t>zeta* Q 171, 177, 179; **richten:** *rexta* L 163, 163a, 289b, 322, 322a, 325, 370, 371, Q 97, 195; *rexta* L 371a; **stuiken:** L 361, P 44; *stu.kā* Q 88; *stoukā* P 56, Q 82, 83; *stō.kā* Q 89, 90; **in stuiken zetten:** K 316, Q 163; **op stuiken zetten:** *op steyk >zeta* Q 72, 162; **struiken:** P 52; **hopen (ww.):** *hō.pa* Q 3; *hōpa* K 359; *hou.pa* L 420, 421, Q 10, 96c; *ou.pa* L 422, 424, Q 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13; *oupa* L 423; *hōpa* Q 33, 36, 98, 113, 117a, 203, 204a; *hōipā* L 294, 329, 330, 331, 331b, 332, 377, 381b, 382, 383, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 432, 434, Q 14, 18, 22, 32a, 36, 97, 99*, 101, 111, 204a; *hōi.pa* L 370, 371, 419; *ou.pa* L 372; *hōpa* Q 0112; *hōfa* Q 121c; **hopen maken:** *hyp māka* L 413; *hōip* ~ L 318b; *huap mōka* K 317a; *hō.p mō.kā* Q 188; **in hopen zetten:** *en hōip >zeta* L 289; *en hōp* ~ L 286; *en hōip >zeta* L 417; *en hep* ~ Q 4; **op hopen zetten:** *op hōip >zeta* L 289*, 289a, Q 98; *op hōip >zeta* L 329; *op hōap >zeta* L 354; *op hōi.p* ~ L

362; *op hōip >zeta* L 314; *op hōip >zeta* Q 2; *op hōp* ~ Q 33; *op hōpa* ~ Q 96d; **op een hoop zetten:** L 314, P 176; **gasten:** *gastā* L 211; **op de gast zetten:** L 210, 271; **op gasten zetten:** L 209, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 268; **aan gasten zetten:** L 291; **hokken:** *hōka* L 266, Q 101, 121; *hykā* L 415a; **ophokken:** *ophōka* L 268; **huiken:** *huikā* (met name gezegd van haver) L 316, 317, 354, 362; *hū.kā* L 415; **huiken zetten:** L 366; **opperen:** *oparā* L 322, P 214; *ōparā* L 269; **opperen:** *oparā* P 219, 227; *hōparā* Q 181; *hōpālā* P 184, 220; *hōpālā* Q 160; **huisten:** *hūstā* L 373; **huisteren:** *hō.stārā* Q 169, 171, 174; **in huisters zetten:** *en hūstārā >zeta* Q 188; **mandelen:** *māndālā* P 49, 50, 108, 113, 115, 173, 174, 175, 178, 179, 180, 182, 210a, 213, 214, 218, 219, 227; *mā.ndālā* P 195, 197, 220, 222, 223, 224, Q 165; *māntālā* P 44, 46, 47, 48, 49; *mā.ntālā* P 186, 188, 220, 222, 223; *maṅālā* Q 196, 196a; **mandels maken:** P 178; **op mandels zetten:** P 177, 184, Q 71, 78; **mannetjes maken:** *menā'as mā'an* K 278; *menākās mōkās* K 353; **koppen binden:** *kōp bindā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **kassen:** *kasā* Q 101, 105, 111, 198b, 203; *kastā* Q 94b, 97, 100, 0112, 172, 193,

197, 204a; **opkassen:** *opkasə* q 112a; **op kassen zetten:** *op kastə zetə* Q 208; **jassen:** *jasə* Q 105; **afjassen:** *afjasə* Q 192 (aan de zijkant van het veld, om stoppelgewas te kunnen zaaïen); **bokken:** *bøkə* Q 158a, 178; *bøkə* Q 161, 181, 182, 241; *bøkə* Q 152, 157a, 160, 162, 164, 166, 168; **huiven:** Q 80 (gezegd van haver); **rijen:** *rēn* K 358 (gezegd van boekweit en haver).

4.6.14 GRAANHOK, STUIK, MANDEL (kaart 46)

(N 15, 30a, 30c, 30d en 31; JG 1a, 1b, 1d, 2c; Goossens 1963, krt. 32; A 10, 16; A 23, 16; L 38, 34a; L 48, 34.1; Lu 1, 16.1; Lu 2, 34.1; Gwn 7, 6; monogr.)

[Algemene term voor een groepje tegen elkaar staande gebonden schoven in het veld, of, indien gespecificeerd opgegeven, hier het roggehok; haver- en boekweithok zijn aparte lemma's geworden.

Het aantal schoven dat in een hok zit, verschilt per gewas en ook van streek tot streek in Limburg. Goossens 1963, 126-158 geeft een uitvoerige, ook volkskundige, beschrijving van de verschillende soorten hokken en van de verspreiding daarvan over de provincie Belgisch Limburg. De invloed van de bouwwijze van het hok op de naamgeving ervan is er overigens niet evident.

De variant *mantel* kan wel beschouwd worden als een volksetymologie bij **mandel**.

Zie afbeelding 7, blz. 69.]

hoop: *hōp* K 278, L 320b, 326, 326*, 434a, Q 4, 30, 33, 35, 36, 112, 117a, 119, 121, 198b, 204a, 222; *hō.p* Q 3, 71 (gezegd bij het laden), 87, 91, 94, 172, 175, 179, 188; *hōf* Q 121, 211, 263; *hup* K 360, 361, L 265, 266, 413, 414, P 54, 56, 57, 58, 118a, Q 1, 2; *huəp* K 317a, 318, 353, 353c, 357, 358, L 282, 286, 288, 312, 313, 314, 315, 316, 352, 353, 354, 355; *hūp* K 359, L 355a, Q 2a, 2b; *ūp* P 176; *hōup* L 267, 268, 269, 269a (thans), 270, 271, 288a, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 317, 318, 318b, 319, 320, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 327, 361, 363, 368, 369, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 378*, 381, 381a, 381b, 382, 383, 385, 386, 387, 425, 426, 0426, 427, 428, 429, 429a, 430, 431, 432, 433, 434, 434a, P 119, 120, 121, Q 5, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 31, 32, 32a, 34, 38, 74, 78, 79, 95, 96, 96a, 96d, 97, 98, 99, 99*, 100, 101a, 102, 103, 111, 111*, 0112, 112a, 113a, 113c, 197, 197a, 201; *hōy.p* L 362, 370, 371, 371a, 416, 417, 418, 419, Q 10, 88, 96c; *hōyⁱ.p* L 356, 358, 359, 360, 360a, 362, 364, 365, 366, 367, 415; *hōyup* L 328, 329, 330, 331, 331b, 332; *ōy.p* L 372, 420, 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13; *hāp* L 115, 324; *hyap* L 250; *hōp* L 294; *ō^op* L 415a; **stuijk:** Q 92; *stōjk* K 316; *stōk* K 314, 315; *stō.k* Q 2; *stōyk* K 318, Q 72, 77, 82, 83, 168; *stōy^ok* Q 155;

stō.k Q 84, 85, 86, 89, 90, 93, 168a, 170; **mandel:** *ma.ndəl* P 53, 54, 55, 58; *māndəl* P 49, 50, 107a, 108, 113, 115, 117, 172, 173, 174, 175, 176b, 178, 179, 180, 182, 193, 210a, 211, 212, 213, 218, 219, 224, 227; *mā.ndəl* P 52, 118, 119, 177, 177a, 184, 188, 192, 195, 214, 220, 222, Q 156, 165; *mantəl* P 44, 46, 47, 48, Q 152; *ma.ntəl* P 45, 51, Q 2; *māntəl* K 353, 357, P 107a, 118a, 176a, 185, 190, 191; *mā.ntəl* P 120, 121, 186, 187, 187a, 197, 220, 222, 223, Q 71 (gezegd op het land), 74, 78, 159; **vlaamse mandel:** *vlōmsə māndəl* P 176; **mandelhoop:** *mantəlhop* P 56; **bok:** *bøk* P 174, 179, Q 76, 79, 79a, 81, 152, 153, 154, 155a, 156, 157, 157a, 158, 158a, 159, 160, 164a, 166, 167, 168, 169, 170, 176a, 178, 179, 181, 182, 240; *bō.k* Q 75, 80, 243, 247, 247a; *bok* Q 161, 162, 163, 164, 174, 177, 241, 242; **bokje:** *bō.kskə* Q 9; **vierbok:** *vērbok* Q 6; **gast:** *gāst* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 191, 192a, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 244c, 245, 245b, 246a, 269; *gēst* (mv.) L 209, 373; *gās* L 191, 214, 215a, 246, 247, 248, 250, 266, 268, 271; *gōs* L 291; *ges* L 422, Q 6; **kas:** *kas* Q 10, 12, 13, 18, 21 (3 of 4 garven, terwijl een *hoop* 10 of 12 garven telt), 38, 96a (id.), 97 (id.), 101, 101a, 102, 103, 105, 111*, 113, 121b, 191, 193, 195, 196, 197, 197a, 198b, 199, 201, 247a; *ka.s* Q 200; *kast* Q 187a, 202, 203, 204a, 208, 211; **huister:** *hō.stər* Q 171; **opper:** *ōpər* L 332, 414; *ōpər* L 269a (vroeger), Q 179; *ēpərt* Q 5; **hopper:** *hōpər* L 360; *hōpəl* P 187; **mijt:** *mīt* L 269, 329, Q 113, 203; **haag:** *hōx* Q 165 (vroeger); **vim:** *vem* L 214; **hukkel:** *hygəl* Q 262; **anderhalf:** *ōnər aūf* Q 7; **huisje:** *hyskə* L 115.

4.6.15 HAVERHOK (kaart 47)

(N 15, 30b; JG 1b, 1c, 2c; Goossens 1963, krt. 38; monogr.)

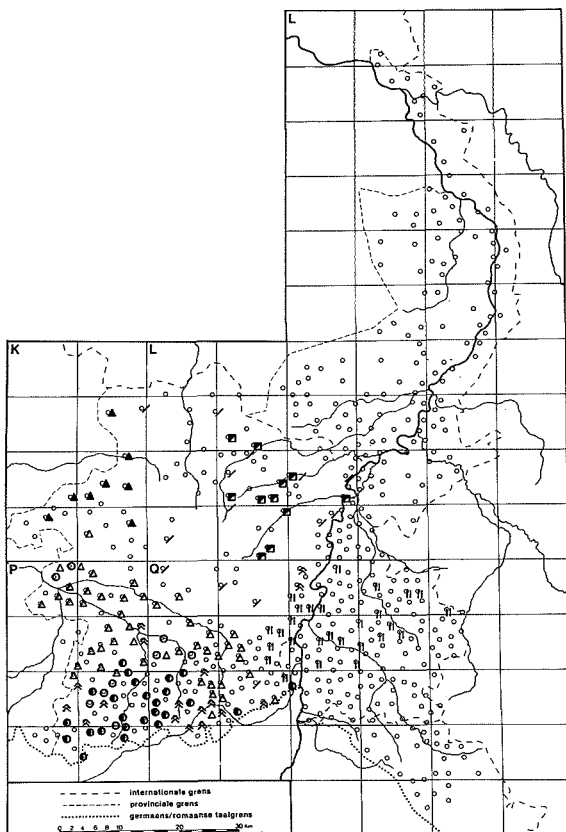
[Zie de toelichting bij het lemma GRAANHOK, STUIK, MANDEL (4.6.14).]

stuijk: K 357, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 58, 119, 172, 177, Q 89; *stōk* P 113, 115, 117, 118a, 176a; *stō.k* P 53, 56, 57, 118, 120, 121, Q 2, 2a, 71, 74, 75, 155a, 158, 158a; *stōk* Q 78, 179; *stōyk* Q 72, 77, 82, 170; *stōk* Q 76; *stō.k* Q 83, 84; *staj.k* Q 162, 163, 168; **mannetje:** *menəkə* K 278a, 316, 317, 359; *menə^oə* K 314, 315, 317a, 353; **hoop:** *hō.p* Q 3, 174; *hup* L 414; *huəp* K 278, L 313; *hōup* L 358, 361, 364, 371, 419, 420, Q 5; **hoopje:** *hōpkə* Q 1; *hēipkə* L 363; **bok:** *bøk* P 119, 120, 173, 174, 179, 180, 182, Q 9, 79a, 154, 160, 162, 166, 167, 178, 182, 240, 241; **bokje:** *bō.kskə* Q 7, 9; **vierbok:** *vērbok* Q 6; **opper:** *ōpər* P 175, 177, 177a, 178, 214; *ōpər* Q 188; **hopper:** *hōpər* P 174, 176b, 179, 180, 182, 188, 218, 219, 224, 227; *hōpər* Q 181; *hōpəl* P 186, 188, 192, 195, 197, 220, 223, Q 159, 164, 165; *hōpəl* Q 152, 153, 156, 160, 161; *hupəl* Q 161; **oppertje:** *ōpərke* P 175; **kast:** *kast* Q 99*, 0112, 172; *kas* Q 10, 12, 13, 14, 18, 32a, 34, 35, 36, 87, 88; 91, 94, 96c, 96d, 98, 99,

I.4

Kaart 47. HAVERHOK

- ∨ hoop
- △ stuik
- mandel
- ◊ bok
- ▨ kast
- ▲ mannetje
- opper
- huik

100, 101, 101a, 105, 111, 112, 117a; **tijl:** *tēl* K 278; **schraag:** *sxrāx* K 278; **schränk:** *sxrāŋk* K 358, L 358; **vierde been:** *virðə biʔn* K 318; **garve:** *gerʔf* L 319, 369, 370; **huik:** *hū.k* L 316, 317, 372; *hū.k* L 361, 362, 364, 366, 367, 415, 417, 418; **heukel:** *økəl* Q 11; **huif:** Q 80, 81; **huister:** *hū.stər* Q 188; *hō.stər* Q 171; **huistertje:** *histarka* Q 94; **schob:** *sxop* L 421; **schoof:** *šō.f* Q 90; **schoofje:** *šøfka* Q 155; **mandel:** Q 78; *māndəl* P 177a, 178, 180, 224, Q 79a; *mantəl* P 44, 45; *māntəl* Q 73; **vlaamse mandel:** *vlōmsə māndəl* P 178; **franke mandel:** *vraŋkə māndəl* P 178; **haag:** Q 157; **mijt:** Q 241, 242.

stuik: K 316, 357, 358, L 353, P 44, 46, 47, 49; *stø.k* P 48, 53, 56, 57, 58, 118a, Q 2, 2a; *stū.k* P 172; **struik:** *strøk* L 414, Q 1; **huik:** *hū.k* L 282, 286, 312, 313, 314, 316, 317; *hū.k* L 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417, 418; *hōu.k* L 352; *hōū.k* L 354, 355, 355a; *høk* L 413; **heukel:** *hø.kəl* Q 96c; *hyə.kəl* L 419; *yə.kəl* L 420, 421, 422; **tijl:** *tēl* K 278; **opper:** *opər* L 316; *epər* Q 3, 5; **schraag:** *sxrāx* K 278; **mandel:** K 315, 360; *māndəl* P 49, 53; **kegel:** *kē.gəl* L 319, 331, 331b, 369, 370, 371; **gang:** P 45; **rij:** *reĭ* K 359, Q 155a; **schränk:** *sxrāŋk* K 314, 317a.

4.6.16 BOEKWEITHOK (kaart 48)

(JG 2c, 2d; Goossens, 1963, krt. 39; monogr.)
 [Vaak worden er geen aparte hokken van boekweitschoven gemaakt, maar wordt elke schoof apart gestuikt; dergelijke stuiken plaatst men dan op rijen.
 Zie ook de toelichting bij de lemma's BOEKWEITSCHOOF (4.6.5) en GRAANHOK, STUIK, MANDEL (4.6.14).]

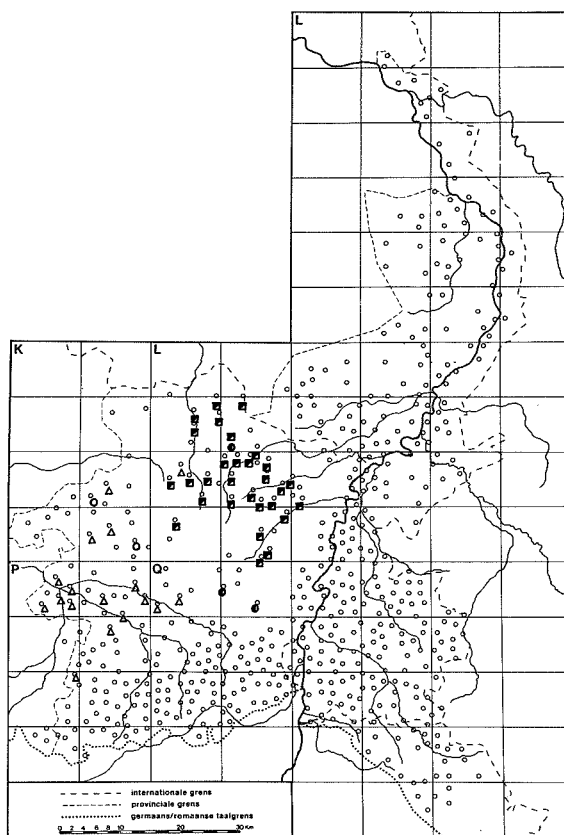
4.6.17 MENNEKE, BINNENSTE DEEL VAN HET HOK (kaart 49)

(N 15, 32a; JG 1d, 2d; Goossens 1963, krt. 37; monogr.)
 [Het groepje van boven aaneengebonden schoven die in het midden van een hok staan.
Kruis heeft wel betrekking op de werkwijze de middelste vier schoven, waar de andere schoven omheen staan, in een kruisvorm te zetten. Deze

Kaart 48. BOEKWEITHOK

- △ stuik
- mandel
- opper
- huik

vier schoven worden niet overal aan elkaar gebonden.

Zie afbeelding 7.]

mannetje: *menəkə* K 316, 317, 318, 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 414, P 44, 52, 188, Q 96d, 156; *menəʔə* K 278, 314, 315, 317a; **mandel:** P 114; *mändəl* P 117; *mā.ndəl* P 177; **gast:** *gāst* K 278; **bok:** *bøk* L 282, P 119, 174, 176, 176b, 213, Q 2b, 71, 73, 97, 98, 111, 204a; **kruis:** *krøis* L 372; *krøis* P 44, 45, 176, Q 2b; *krēs* Q 2; *kryš* L 159a, 164, 209, 211, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 266, 286, 288, 288a, 288c, 289*, 289a, 289b, 312, 314, 317, 318b, 320a, 320c, 321, 370, Q 9, 20, 22; *krøš* L 265; *krøits* L 429; *kryts* L 268, 269, 270, 271, 291, 294, 295, 322, 322a, 324, 325, 326, 381b, 382, 387, Q 0112, 113, 204a; *kryts* L 290; *krjts* L 331, 331b, 332; **vork:** *vørʔk* L 163, 163a, 209, 214, 244c, 247, 268; **paap:** *pā.p* L 353; **stuik:** P 47, 48, Q 9; *st̥.k* P 121; *st̥.k* Q 84; **stuikje:** *st̥kskə* Q 168, 170; **driepikkel:** *dr̥ep̥ekal* K 358; **staander:** *stuændər* P 51; **steun:** P 53; **middelste geleg:** *midastə gələx* L 355a, 413; **binnenkant:** *b̥nəkānt* L 366; **middenrij:** *medər̥ē* P 48; **heukel:** P 172; **huifje:** *h̥øfkə* Q 155a, 157a; **mijtje:** *meiʃə* Q 173,

177; **koninkje:** *k̥ønenskə* Q 178; **aanzet:** L 326; **kast:** *k̥əs* L 371; **eerste kast:** *ēʃtə kas* Q 22.

4.6.18 HOK OPBINDEN

(N 15, 33; monogr.)

[Het leggen van een band om de koppen van de schoven als deze in een hok bijeengezet worden. Het voorwerp van het werkwoord is steeds „hok, stuik”.

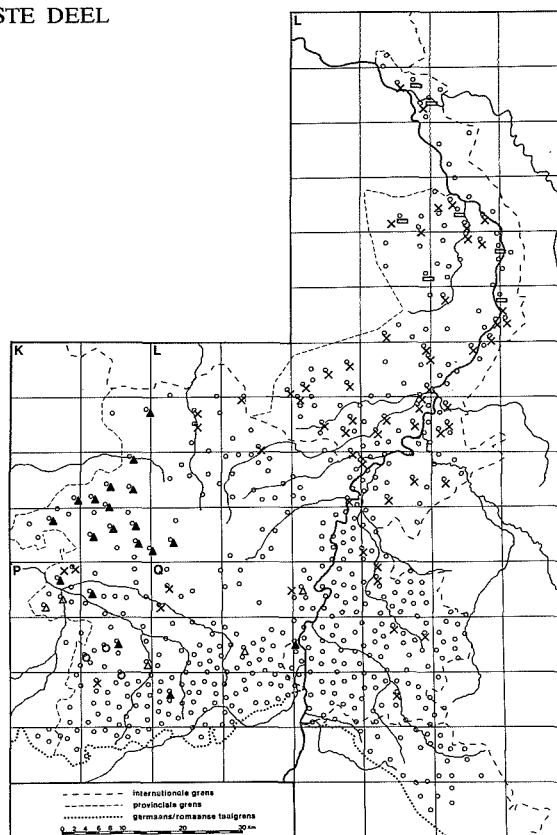
De volgorde van de varianten van het type **binden** is zoals in het lemma **SCHOVEN BINDEN** (4.6.2).]

binden: *beŋdə* Q 198b; *bēndə* Q 193; *bində* L 159a, 164, 214, 247; *benə* K 316, 358, L 312, 317, 355; *bəŋə* L 360, Q 2b, 4; *beŋ* K 314, 359, L 282, 286, 314; *beŋnə* K 278, Q 78; *bē.nə* L 414; *binə* L 355a; *b̥nə* L 366; *benʲə* L 318b, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 324, 325, 329, 332, 370, 371a, 0426; *benʲə* L 371a, 372, 373, 420, 422, Q 14, 20, 22; *binʲə* Q 117a; *beŋə* L 265, 266, 270, 288, 289, 289*, 289b, 290, 291, 295, P 48, 175, 188; *beŋə* P 176a; *beŋŋə* L 423; *biŋə* Q 100, 101; **toebinden:** *tubənə* P 44; *tubinə* K 357; *toŋben* Q 72; *toŋbenə* Q

I.4

Kaart 49. MENNEKE, BINNENSTE DEEL VAN HET HOK

- ▲ mannetje
- mandel
- × kruis
- ▭ vork
- △ stuik

4, 162; *tōuben* Q 77; *tōubeyə* Q 71; *tøbenə* Q 2; *tebenə* P 107a; *tybenə* L 416; *tābenə* P 175; **vastbinden:** *vast-beŋə* P 176; *vazbeŋə* L 244c; **bijeenbinden:** *beijənbenə* L 314; *büejnbenə* L 289*, 289a; *bīnbenə* L 413; *bīʔnbenə* K 358; *bēnbenə* K 318; **meteenbinden:** *međēnbenə* Q 178; **kopbinden:** *købēnə* Q 162; **muilbanden:** *malbānə* P 213; *mōlbeyŋə* P 222; *mōʔlbānə* Q 156; **jassen:** *jasə* Q 204a; **ankeren:** *aykərə* L 331; **wrikken:** *vrekə* P 213.

4.6.19 LANGGEREKT HOK

(N 15, 57a; JG 1d, 2c; Goossens 1963, krt. 36; monogr.)

[De langwerpige stuik waarin de schoven in een dubbele rij tegen elkaar aan staan; zonder menneke.

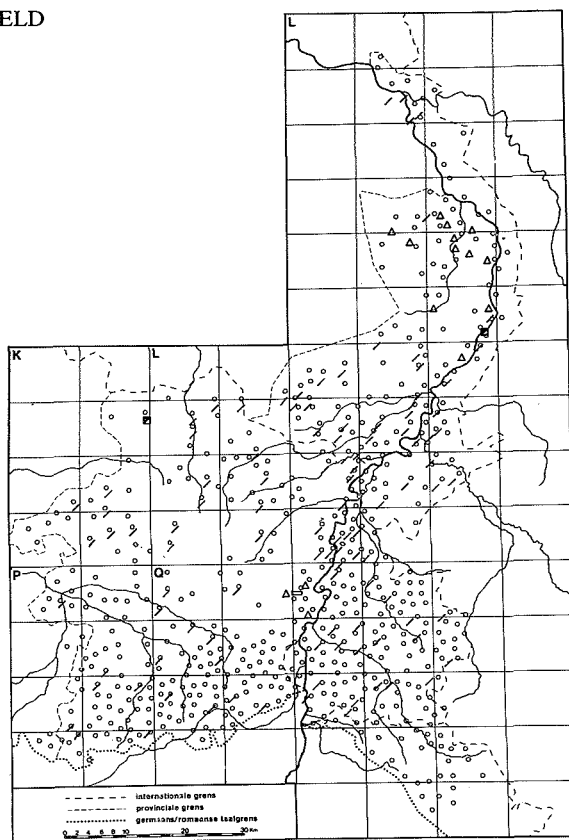
Volgens Goossens 1963, krt. 36 komt deze „walenmandel” met name voor in West-Haspengouw, maar ook elders in Limburg is deze vorm bekend en heeft hij een eigen naam.]

hoop: *hōp* K 278, Q 113; *hōf* Q 211; *hup* L 355, Q 2; *huəp* L 282; *hōp* L 289b, 321, 330, 331, 332,

370, 371a, 377, 382, 383, 420, 426, 429, 429a, 422, 32a, 96d, 98, 111; **lange hoop:** *layə hōp* 288; *lāy hūʔp* (mv.) L 286; *lay heip* (mv.) L 360; **kempense hoop:** *kempəsə hōp* Q 18; **kempense gereg:** *ke.mpəsə gərē.x* Q 94, 166; **kashoop:** *ka.hōp* Q 0112; **hok:** *høk* L 163, 163a, 266, 27; **stuik:** *stø.k* P 44, 107a; **opper:** *øpər* L 269; **gas:** *gäst* L 163, 163b, 244c; *gēs* L 209; *gēs* L 291; **kas:** *kas* Q 111, 197, 197a; **franse kast:** *frānsə kas* 204a; **haag:** L 270, P 187, 188, 192, 218, Q 9, 16; 166, 198b, 240, 241; *āʔx* P 175; *hōx* P 115, 17; 178, 195, 220, 222, 224, Q 72, 77, 79, 156, 15; **rij:** *rē* P 113, 177a, Q 2; **mandel:** *māndəl* P 21; *mā.nəl* Q 78; **walenmandel:** *wōləmāndəl* P 11; 172, 174, 176a, 178, 179, 180, 188; **franse mande:** *frānsə māndəl* P 176, 188; **lange mandel:** *lay.māndəl* P 175, 218, 227; **bok:** *bøk* Q 71; **frans bok:** *frā.nsə bøk* Q 160, 161, 164, 167, 240; **han:** *kam:* *hənəkem* (mv.) P 197; **huif:** *hōivə* (mv.) 79; **ruiter:** L 289*, 289a; **tunnel:** L 268.

Kaart 50. RIJ HOKKEN IN HET VELD

- ∠ rij
- ▣ tijl
- △ jaan/gaan
- ▬ gang

4.6.20 RIJ HOKKEN IN HET VELD (kaart 50)

(N 15, 34)

[De rij hokken die in het veld staat. Vergelijk de lemma's GRAANZWAD, RIJ GEMAaide HALMEN (4.2.10) en RIJ SCHOVEN IN HET VELD (4.6.12).

In N 14, 130 is gevraagd aan te geven wat men gewoonlijk onder een „vim” verstaat, als het gaat om een bepaalde vaste hoeveelheid schoven; aanvullende informatie is ook verkregen uit A 25, 2 en 3 en uit Gwn 7, 6. Doorgaans verstaat men onder **vim** (als variant wordt vaak *vøm* opgegeven) een hoeveelheid van 120 schoven: 10 „hopen” van 12 schoven elk. Dat is het geval in L 214, 215, 244c, 245, 247, 248, 265, 267, 268, 269a, 270, 271, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 300, 318b, 322, 325, 331 en 331b. In L 268 en 270 wordt ook opgegeven dat het soms om 12 hopen, dus om 144 schoven gaat. Een vim omvat 100 schoven in L 159a, 163, 163a, 164, 165, 210, 211, 250, 268, 282, 294, 326, 381a en in Q 113; terwijl in L 331 wordt opgegeven dat een vim daar ook 200 schoven telt. In L 425, 427 en 429 en in Q 97,

100 en 101 wordt opgegeven dat een vim hetzelfde aantal schoven als een hoop omvat: wisselend naar gelang het gewas en de kwaliteit ervan, kunnen dat 8, 10, 12 of 15 schoven zijn. Afwijkend van de bovenstaande opgaven zijn nog die van Q 117a (30 schoven) en van Q 193 (4 schoven).]

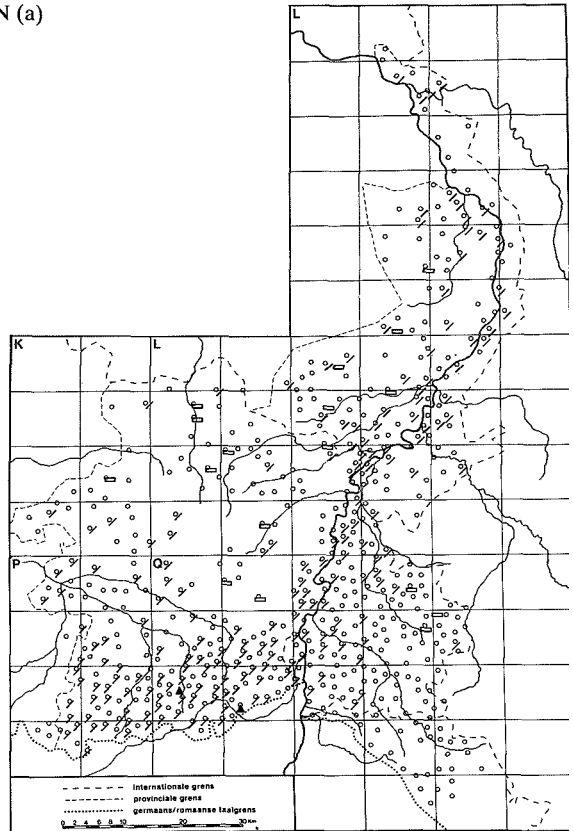
rij: *rej* K 316, 318, 359, L 214, 247, 265, 270, 282, 286, 288a, 289, 291, 312, 314, 355, 355a, 360, 369, 372, 413, 414, 420, 422, 423, P 188, 213, 222, Q 4, 9, 71, 72, 77, 96d, 121c, 178, 193, 204a, 211; *rĕ* K 314, 358, P 48, 175, 176, 176a, Q 2, 2b, 78; *rāi* K 357, Q 156, 162, 176a; *rēi* L 164, 290, Q 113; *rii* L 159a, 163, 163a, 268, 288, 289*, 289a, 289b, 294, 299, 317, 318b, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 329, 331, 331b, 332, 366, 370, 371a, 381b, 382, 383, 386, 387, 416, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 434, Q 14, 22, 33, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 112a, 117a, 197, 197a, 198b, 203; **tijl:** *tēl* K 278; *tīl* L 269; **jaan/gaan:** *jōn* Q 9, 13; *jān* Q 8; *gōn* L 209, 211, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247, 266; *gōn* L 268, 295; **gang:** *gaŋk* Q 9; **gelid:** *galēt* Q 20; **soud:** *zouŋ* P 107a; **krans:** Q 32a; **veld:** Q 101; **streep:** *strōp* Q 203.

I.4

Kaart 51. OOGST BINNENHALEN (a)

(vervolg in kaart 52)

- / inhalen
- = binnenhalen
- ▲ thuishalen

5. Binnenhalen van de oogst

5.1. Van het veld naar het erf

5.1.1 OOGST BINNENHALEN (kaart 51 en 52)

(N 15, 39; JG 1a, 1b; A 16, 4d; A 23, 16.2; Lu 1, 16.2; monogr.)

[Als de schoven lang genoeg gedroogd hebben op het veld wordt het graan binnengehaald. In dit lemma staan de algemene benamingen voor het vervoeren van de graanoogst van het veld naar de schuur bijeen. Dit gebeurde met dezelfde hoogkar en met hetzelfde gereedschap (gaf-fel) als bij de hooioogst; zie aflevering I.3, paragraaf 5, voor dit lemma met name HOOI BINNENHALEN (5.3.1).

Vaak ging het binnenhalen van de laatste kar met enige feestelijkheden gepaard. In L 286, 312 en 314 wordt aangetekend dat er dan rijstapen werd gegeten; in Q 117a dat men met deze laatste wagen een omweg maakte langs enkele café's. In

Q 19 wordt het oogstfeest **martelgaus** genoemd (in Q 32 wordt met *martalgōs* de laatste te dorste schoof aangeduid). In Q 34 wordt er op de laatste kar een meiboom meegevoerd; de laatste ka binnenhalen heet er dan ook: **de mei invaren**. Deze uitdrukking kent men ook in Q 198b. Het kabaal dat gemaakt wordt bij het binnenhalen van de laatste kar noemt men in Q 211: *juxəl* (iteratief van *juichen*), terwijl in dezelfde plaat wordt opgegeven dat één van de knechts bij die gelegenheid eerbetoon bracht (*hōfəšə*) aan de boerin, door haar de schoenen te poetsen (*də šō; reŋ māxə*).

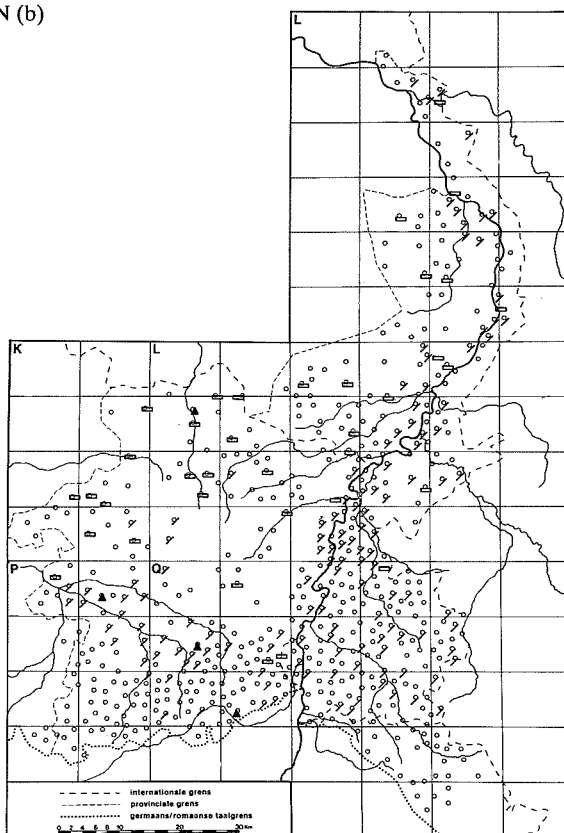
Er konden twee kaarten van het materiaal gete kend worden: één met *halen* als kernwoord (kaart 51), waarbij men het gezichtspunt van de boerderij inneemt en één met *varen* als kernwoord (kaart 52), waarbij men de handeling van uit het gezichtspunt van het veld beziet.]

indoen: *endun* K 278, 314, 316, L 423; *endu* L 265; *e.ndū.n* L 313, 314; *e.ndū.n* L 352; *endōn* L 289b, 318, 318b, 320c; *e.ndō.n* L 319, 358, 359 363, 364, 366, 368, 415; *endōn* L 360; *ēduə* C 119; **binnendoen:** *benəndun* K 316; *benəndun* L

Kaart 52. OOGST BINNENHALEN (b)

(vervolg van kaart 51)

- ∨ invaren
- = binnenvaren
- ▲ thuisvaren

359, P 176; *benəndūn* K 315, 318, L 286; *benəndū.n* L 314, 315, 353; *benəndū.n* L 355; *benədoən* L 312, 317; *benədōn* L 288, 288a, 289, 289*, 289a, 289b, 318b, 320a; *benəndō.n* L 359, 360, 365, 366; *bənəndō.n* L 356, 361, 416; **inhalen:** *enhāla* K 353, L 210, 266, 267, 289b, 291, 318b, P 44, 45; *enhā.la* K 358; *ənhāla* L 360; *ənhā.la* L 417; *ə.nhā.la* L 418; *əj.nhā.la* Q 2; *inhāla* L 211, 214, 214a, 15, 217, 245b, 246a, 246b, 247, 265; *enhōla* K 278, 357, L 268, 270, 271, 293, 294, 295, 296, 299, 322a, 324, 325, 329, 330, 332, 374, 375, 377, 378, 382, 386, 413, 414, 425, 426, 427, 429, 429a, 432, P 47, Q 15, 20, 21, 22, 33, 96a, 98, 102, 103, 121; *enhō.la* L 331, 331b; *e.nhōla* Q 162, 168; *e.nhō.la* K 361, L 282, P 51; *e.nhō.la* Q 154; *enōla* P 48, 172, 173, 176a, 176b, 178; *e.nō.la* Q 84, 90, 170; *enōla* P 174, 175; *ea.nhō.la* P 224; *ē.nhōla* Q 169; *ē.nhō.la* Q 89, 155, 161, 168a, 171, 178, 198b, 240, 241; *ē.nhō.la* Q 174; *ē.nhō.la* Q 242; *ē.nhō.la* Q 77; *ənhōla* P 113, 115, 117, 180, 219; *ə.nhōla* Q 2a, 2b, 182; *ənhō.la* Q 2, 71, 176a, 177; *ə.nhō.la* P 56, 187a, Q 1, 82, 163; *ənhō.la* P 107a, 182; *ənō.la* P 179, 218, 227; *ē.nō.la* P 177a; *ənhōla* P 213, 214, Q 158a; *ə.nhō.la* Q 157; *əj.nhō.la* P 188, Q

153, 157a, 159, 160, 165, 166; *əjnhō.la* Q 79; *əj.nhō.la* P 119, 177, 184, 192, 195; *ējnhō.la* P 186; *əj.nō.la* P 197; *əj.nhō.la* Q 75, 78; *əj.nhō.la* P 220, 222, 223; *inhōla* L 159a, 163, 163b, 164, Q 80, 94b, 193, 197, 197a; *i.nhōla* Q 91, 156; *enhōla* L 320, 320c, 321, 321a, 322, 326, 373, 434a, Q 18, 32a, 95, 97, 101, 101a; *e.nhō.la* Q 94; *enō.la* L 369, 371, 371a, 423; *e.nō.la* L 370, Q 6, 7, 11, 96c; *ēnhōla* Q 96d, 99, 99*; *ē.nhō.la* Q 188; *ə.nō.la* Q 9, 10, 12, 13; *i.nō.la* Q 172; *e.nhū.la* Q 87; **binnenvaren:** *benəhāla* L 265, 288, 288a, 318b, 355, 356; *benənā.la* L 416; *binəhāla* L 244c; *benənhōla* K 316, L 314, Q 34, 113; *benənhō.la* L 312; *bənənhō.la* Q 3, 5; *benəhō.la* L 292, 374; *benənō.la* L 319; *bənəhō.la* Q 188; **thuisvaren:** *təshō.la* Q 156; *təshō.la* Q 181; **invaren:** *envāra* L 268, 269, 269a, 270, 271, 290, 291, 293, 294, 295, 322, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 373, 377, 381, 381b, 382, 386, 387, 425, 0426, 427, 428, 429, 429a, 430, 431, 433, 434, Q 14, 18, 20, 21, 34, 36, 95, 96a, 97, 99, 101, 103, 112, 0112, 187a, 191, 201; *e.nvā.ra* L 363, 372, 419, 421, 422, 423, 424, Q 8; *evāra* Q 33, 101a, 111, 111*, 113, 117a, 119, 121, 121c, 196, 197, 197a, 202, 203, 204a, 208,

I.4

211, 222; *ē.nvā.rā* L 420, Q 13; *invārā* L 214, 214a, 215, 215a, 217, 245b, 246a; *e.nvō.rā* L 413, Q 76, 88; *ē.nvō.rā* Q 171, 175, 178, 179; *ēnvōrā* P 49, 50; *ēnvō.rā* L 414, Q 72; *ē.nvō.rā* P 55, 56, 57, Q 1, 83, 167; *ēvō.rā* K 359; *ēj.nvō.rā* P 58, 121, Q 74, 78, 164; *ēj.nvō.rā* P 52, 118, 118a, 119, 120, 187, Q 71, 73, 79, 79a, 152; *invōrā* L 163, 163a, 163b, 192a; *i.nvō.rā* Q 80, 91; *evōrā* Q 119; *envōrā* L 371a; *e.nvyjā.rā* P 46; **binnenvaren:** *benāvārā* L 209, 214a, 244c, 246c, 268, 288c, 289a, 291, 298, 372, 381a, Q 95; *benāvā.rā* L 316, 320, 321, 354, 355, 355a, 360; *benāvā.rā* L 415; *benāvārā* L 292, Q 20; *benāvōrā* K 315, L 163, 163b; *benāvō.rā* K 318, 360, L 286, 314, Q 94; *benāvō.rā* L 282, Q 4; *benāvōrān* K 278, 317a; *benāvōrān* K 314, P 44; *benāvōjārā* K 357; **thuisvaren:** *tōj.sfō.rā* P 53; *tōsvō.rā* Q 181; *tōsvō.rā* Q 75, 80; *tōsvō.rā* Q 152; **naar huis varen:** *nō hū.s fā.rān* L 312; **bijeenvaren:** *bējējnvārā* L 269, 290, 291; *bējējnvārā* L 292, 318, 330; *bīnvō.rān* L 286; **inschuren:** *ensxjārā* L 282; *ensxjārā* P 176a; *ēsjārā* Q 111; **binnenrijden:** *benānrjēān* L 286; **binnenscharen:** *benāšārā* Q 95.

5.1.2 BEGINNEN TE OOGSTEN

(N 15, 9; monogr.)

[Hier zijn opgenomen de aparte werkwoordelijke uitdrukkingen voor het beginnen aan de oogst. Opgaven als „we gaan maaien” en identieke antwoorden als in het vorige lemma OOGST BINNENHALEN (5.1.1) zijn weggelaten.

Tenzij anders aangegeven moeten alle opgaven gelezen worden als: „we gaan ...”.

Vergelijk ook het lemma OOGST, WERKZAAMHEDEN (4.1.2).]

varen: *vārā* L 298*, 298a, Q 20, 203; *vōrā* K 316; **invaren:** *envārā* L 268, 288c, 295, 326, 331, 331b, 382, 383, Q 18, 112, 197, 197a; *ivārā* Q 117a; *envōrā* Q 198b; **aanvaren:** *ō²nvō²rān* Q 71; **binnenvaren:** *benānvārā* L 266, 268, 321, Q 14; **bijeenvaren:** *bējējnvārā* L 265; *bējējnvārā* L 288c; *bējējnvārā* L 266; **binnendoen:** *benādōn* L 288a, 318b; **bijeendoen:** *bējēndun* Q 4; **rijden:** *rjēā* K 358, 359, P 107a; **afrijden:** P 213; **hem afrijden:** *ām ōfrjēā* P 175; **de oogst afrijden:** *dān ūxst afrjēā* K 357; **het aantrekken:** L 288; **met de bouw (beginnen):** *mit dān bōjūt* L 164; **aan de bouw (beginnen):** *an dām bōjūt* L 270; **(wij zijn) aan de bouw:** *an dān bōjūt* L 159a; **(wij hebben) bouw:** *bōjūt* L 163, 163a; **(wij hebben) zomer:** *zōmār* L 244c.

5.1.3 OPSTEKEN VAN DE SCHOVEN

(JG 1a, 1b, 2c; monogr.)

[Het op de oogstkar laden van de gedroogde schoven. Dit gebeurt door twee personen, de één, de opsteker (zie het lemma OPSTEKER, 5.1.4) steekt de schoven met een oogstgaffel van

het hok naar de kar omhoog, waar de ander, c tasser (zie het lemma TASSER OP DE WAGEN 5.1.5) de schoven aanneemt en in lagen (zie het lemma LAAG SCHOVEN OP DE WAGEN, 5.1.7) c de oogstkar tast.

Vergelijk ook het lemma HOOI OPLADEN (5.1.1) in aflevering I.3.]

opsteken: *ōpstē.kā* K 358, L 371, 421, 423, P 5, 53, 57, 176, Q 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 96c; *ōpstē².kā* K 359, L 413, 424, P 178, Q 2a, 6; *ōpstē^ε.kā* L 42, Q 154; *ōpstē²ān* K 314; *upstēkā* P 45, 46; *upstē²ān* K 315, 353; *ōpsteā.kā* P 224; *ōpsteēkā* L 42; *ōpstē.kā* K 357, L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 158a, 168a, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178; *ōpstē²kā* Q 1; *ōpstēkēā* Q 20, 111; *ōpstēkēā* 318, L 365; *ōpstē.kā* L 415, Q 94, 175, 181; *upstēkā* K 316, P 44; *ōpstekā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *ōpste²ā* K 278, 317a; *ōpsti²ā.kā* 372, P 51, 56, 57, 58; *ōpsti^εkā* K 360; *ōpstiā.kā* 118a, 119, 120, 192, Q 2, 73, 78, 152, 156, 161; *ōpsti^εkā* K 361; *ōpsti^ε.kā* L 419, P 121, 187, 220, 221, 74, 79, 79a, 153, 157a; **steken:** *stēkā* P 218; *stē.kā* Q 89, 155, 162, 167, 171, 172, 174, 175, 177, 181, 242; *stē^ε.kā* Q 161; *stiā.kā* P 184, 186, Q 15; *stiē.kā* P 195, 197, 223, Q 75, 80, 153, 160, 161, 166; **schoofsteken:** *sxjfstēkā* P 179, 180; *skjfstēk* P 182, 219; *sxjfstiā.kā* P 188, Q 159; *šjfstiē.kā* (Q 76, 163, 168, 240; *šjfstiē.kā* Q 75, 153; *šjfstiē.kā* Q 90; *šjfstiē.kā* Q 94, 175, 179; *šjfstiē.kā* Q 7, 181, 241; **gaffelen:** *gafalā* K 353, P 47, 48, 49, 50, 113, 115, 117, 118, 120, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 177a, 178, 181, 213, 214, 215, 227, Q 18) **laden:** *lōā* Q 74.

5.1.4 OPSTEKER (kaart 53)

(N 15, 40; monogr.; add. uit JG 1a, 1b)

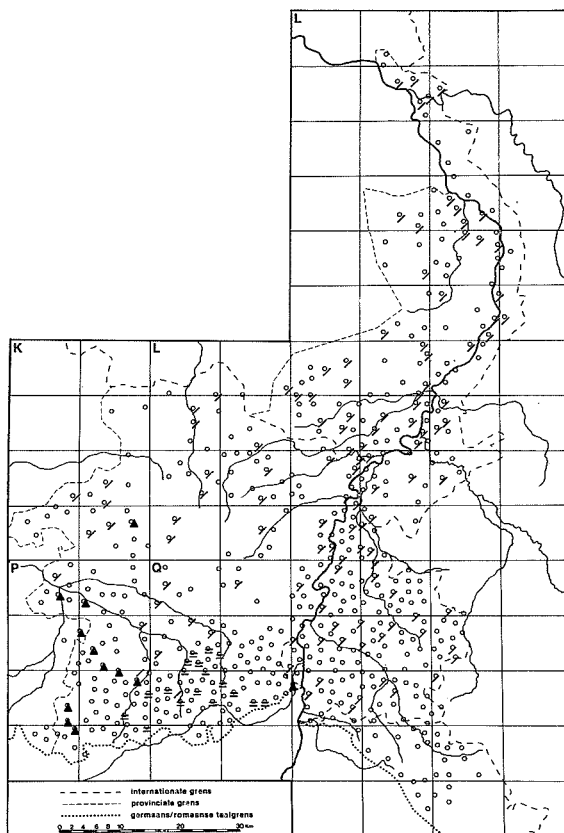
[Degene die de schoven met de gaffel opsteekt naar de tasser op de wagen.

Vergelijk de toelichting bij het lemma OPSTEKER (5.1.3) en het lemma OPSTEKER (5.1.6) in aflevering I.3, van hooi op de oogstkar.]

opsteker: *ōpstēkār* K 358, L 163a, 211, 288, 318b, 369, 373, 423, 429a, Q 9, 78, 112a, 156, 198b; *ōpstēkār* L 290, 294, 329, Q 97, 99*, 101, 113, 117a, 204a; *ōpstē²kār* Q 71, 0112; *upstēkār* K 316, P 44; *ōpste.²ār* K 314; *ōpstejkar* K 318, L 268; *ōpstējkar* Q 193, 197, 204a; *ōpstēkār* K 357, L 159a, 163, 163b, 164, 209, 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 247, 265, 266, 268, 269, 271, 282, 288a, 288c, 289, 289*, 289b, 312, 314, 317, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 326, 355, 355a, 360, 366, 370, 371a, 374, 381, 416, 422, 426, 434, Q 4, 14, 18, 22, 72, 94b, 96d, 98, 198b; *ōpstē²kā* L 413; *ōpstēkār* L 270, 291, 295, 324, 325, 330, 331, 331b, 332, 382, 387, 0426, 429, 432, Q 20, 33, 100, 111, 197, 197a, 203; *ōpsti^εkār* L 372, 414, 420; *ōpstiā.kār* P 119, 188, Q 2, 2b; *ōpstēxār* C

Kaart 53. OPSTEKER

- ∨ opsteker
- = steker
- ▲ gaffelaar

121, 121c; *opstaijxar* Q 211; **steker**: *stē.kar* Q 76, 77, 162, 168, 176a, 177, 178; *stē^o.kar* Q 156; *stē^e.kar* Q 154; *stia.kar* P 186, 192, 222; *stij.kar* Q 79, 79a, 80, 153, 157a, 160; **gaffelaar**: *gafālēr* P 50, 113, Q 188; *gafālēr* P 107a, 175, 213; *gafālēr* P 174, 176a; *gafeleār* P 177; *gafelir* P 48; *gafeliar* P 188; **opgever**: *opgēijvār* K 359.

5.1.5 TASSER OP DE WAGEN (kaart 54)

(N 15, 41)

[Degene die de schoven op de wagen tast.

Aanvankelijk, als men nog in de bak van de kar laadt, komt het niet zo nauw hoe men tast; men vult de bak gewoon op, ervoor zorgend dat men op een horizontaal vlak kan blijven werken. Wanneer de tasser eenmaal boven de rand van de bak uitkomt, tast hij de schoven in gelijke lagen (zie het lemma LAAG SCHOVEN OP DE WAGEN, 5.1.7), met het stoppeleinde van de schoven naar buiten zodat de graankorrels in elk geval niet naast de wagen vallen onder het rijden. De laag krijgt zodoende ofwel de vorm van een ring (een „roos”, vergelijk het type **rozer** in dit lem-

ma en het werkwoord **rozen** vooral in het lemma GRAAN STAPELEN IN DE SCHUUR, 5.1.11) als men de schoven in de rondte tegen de buitenkant van de kar legt, ofwel van twee parallelle banen (rollagen of buitenlagen), waarbij telkens de aren in het midden van de kar liggen. Daar dit middeldeel niet zo hoog is als de buitenzijde wordt het met enkele andere schoven (koplagen of vullagen) aangevuld.

Bij de oude hoogkar had men een groot laken (zie het lemma KARLAKEN, 5.1.9), vaak van aaneengenaaide zakken, dat aan de ladders voor en achter werd vastgemaakt en de bodem en de wanden van de karbak bedekte. Het diende om de graankorrels op te vangen die onder het tassen en rijden uit de aren vielen.

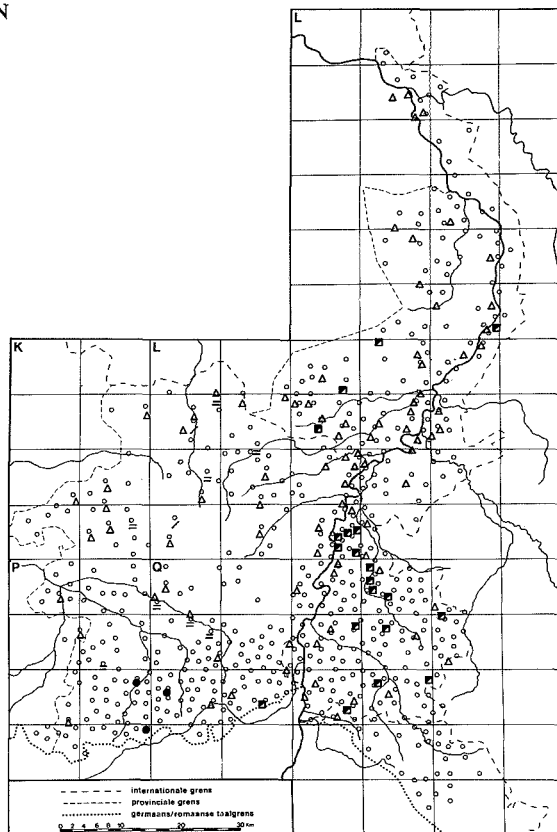
Om de kar helemaal vol te laden moest men deze drie of vier keer verplaatsen omdat anders de schoven van te ver aangedragen moesten worden. Men laadt wel meer dan één hok bij een stilstaande kar.

Vergelijk de toelichting bij het lemma OPSTEKEN (5.1.3) en het lemma OPTASSER (5.1.9) in aflevering I.3, van hooi op de oogstkar.]

I.4

Kaart 54. TASSER OP DE WAGEN

- ∕ optasser
- = tasser
- △ (-)lader
- bermer
- rozer

tasser: *tasər* K 359, L 282, Q 72; *tastər* L 317, 355, P 176a, Q 2, 71; **optasser:** *optasər* L 314, 413; **lader:** L 369, Q 0112; *lāiər* K 357, 358, L 209, 211, 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 247, 266, 268, 269, 270, 288, 288c, 289, 289*, 289b, 294, 295, 321, 321a, 322, 324, 326, 329, 330, 332, 355a, 360, 366, 370, 372, 373, 374, 382, 414, 416, 420, 422, 429a, Q 2, 2b, 9, 14, 20, 97, 162, 197, 197a; *lāər* L 290, 291, 434; *lānər* Q 113, 117a, 121c, 204a; *lōiər* L 159a, 163, 163a, 282, 312, 314, P 175, Q 96d, 176a, 193, 198b; *lōiər* L 286; *lōuər* Q 71; *lōuər* K 314, Q 94b; *lōiər* K 316, L 164, P 175; *lōər* L 371a, P 48, 107a; *lēiər* L 325, 331, 331b; *lēiər* L 318b, 320a, 320c, 332, Q 77; **oplader:** *oplāiər* L 432; **karlader:** *kerlāiər* L 322a, Q 99*; *karlōiər* K 318; *karlōuər* K 278; **bermer:** *berməər* L 265, 271, 288c, 318b, 425, 426, 0426, 427, 429, Q 20, 22, 32a, 33, 98, 0112, 117a, 178, 197, 203, 211; **legger:** *legər* L 423; **rozer:** *rouzər* P 188; *rōuzər* P 222, Q 156; **voorman:** L 381, Q 204a.

5.1.6 OP DE WAGEN TASSEN

(JG 1a; add. uit JG 1b en 2c)

[Het tassen van de schoven op de hoogkar. Zie de toelichting bij het vorige lemma TASSE OP DE WAGEN (5.1.5).

In het gebied waarvan de opgaven van dit lemm afkomstig zijn, is het kennelijk gebruikelijk d schoven rondom in de wagen, in de vorm van ee ring, te leggen.]

ringen: *reñə* Q 10, 11, 12, 13, 83, 88, 170; *reñə* C 164, 240; **ringsele:** *reñsələ* Q 3; *reñsələ* Q 5 **ringen maken** *reñ mō. kə* Q 72, 82; **rozen:** *rouzə*] 121, Q 156, 160; *ruazə* P 179; **lagen:** *lōvə* Q 71.

5.1.7 LAAG SCHOVEN OP DE WAGEN (kaart 55)

(N 15, 42; JG 1a, 1b, 1c, 2c; monogr.)

[Zie de toelichting bij het lemma TASSER OP DE WAGEN (5.1.5).

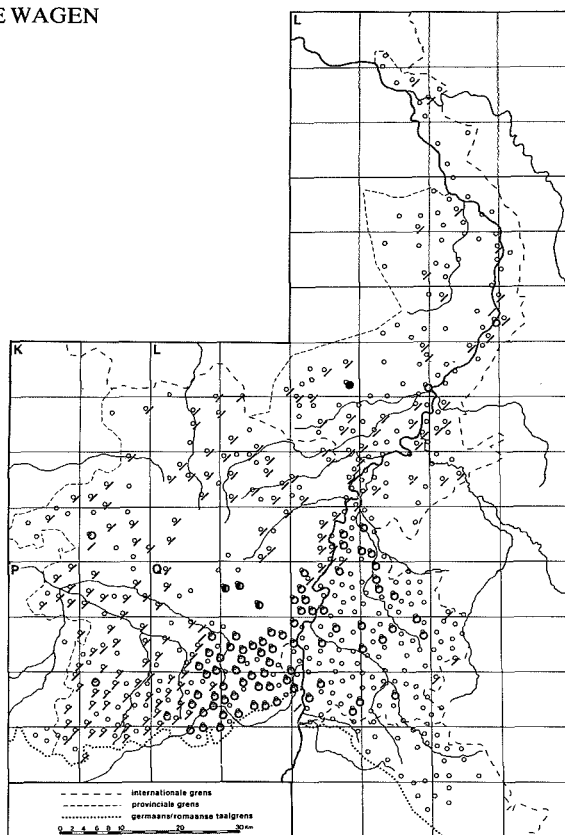
Voorkop is de laag op de naar voren uitstekend ladder boven het paard.]

laag: *lāx* K 278, 353, 358; *laux* L 387; *lōx* K 278 314, 315, 317a, 318, 358, L 163, 163a, 211, 214 244c, 247, 266, 268, 269, 270, 271, 282, 286, 288 289, 289*, 289b, 290, 291, 295, 312, 313, 315

Kaart 55. LAAG SCHOVEN OP DE WAGEN

- ✓ laag
- ring
- ringsel
- ringlaag

316, 317, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 352, 354, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 373, 381, 382, 386, 415, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 429a, P 45, 47, 48, 113, 115, 118, 119, 177a, 213, Q 2, 2b, 6, 8, 117a, 121c, 198b, 203, 204a, 211; *lō̄.x* L 416, 418; *lō̄².x* K 357, Q 156; *lō̄x* L 355, 355a; *lōx* K 316, 318, L 288a, 314, 353, P 44, 46, 49, 50, 52, 53, 55, 58, 107a, 117, 118a, 172, 173, 174, 176a, 176b, 178, 179, 180, 182, 192, 214, 218, 219, 224, 227; *lō².x* K 359, 360, 361, P 56, 57, 120, 175; *lō².x* Q 1; *lō²x* P 184, 186, 187, 195, 197, Q 73, 78, 152, 157, 159; *lō²x* L 413; *lū.x* Q 2; *lū²x* P 51, Q 158; *lū².x* L 414; *luox* P 121, 177, 188, 220, 222, 223, Q 165, 166; *lō.f* Q 71, 72; *luaf* Q 75, 158, 240; *luof* Q 153, 160, 164a; *luof* Q 77, 79, 79a, 80; **ring:** *reŋk* L 269, Q 18, 20, 33, 97, 98, 99*, 101, 111, 0112, 112a, 113, 211; *re.ŋk* Q 13, 72, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94b, 96c, 161, 162, 163, 167, 168, 168a, 169, 170, 171, 172, 175, 177, 178, 179, 182, 197, 197a, 198b, 204a, 241, 242; *re.ŋk* Q 174, 181, 188, 193; *reŋ* P 176; *reŋk* Q 22, 32a, 164; *re.ŋk* Q 9, 10, 11, 12, 91, 94, 176a; *raŋk* K

357, L 294, 425, 0426, 427, 429, 434, Q 14, 20, 101; *ra.ŋk* Q 76, 77, 83, 155, 157a, 158a, 162, 240; *rā.ŋk* Q 7, 80, 96d, 154; **ringsel:** *reŋsəl* Q 3, 4; *reŋsəl* Q 5; **ringlaag:** *reŋklōx* L 288c; **rij:** *reĭ* L 209, Q 7; **binnenlaag:** *benəlōx* K 315, 316; *benəlō²x* P 56, 57; **koplaag:** *koplōx* L 214 (dwars erop), 288, 289* (aan de voor- en achterkant van de kar), 319 (van voor), 322; **rollaag:** *rōlōx* L 322 (aan de buitenkant); **vullaag:** *vōlōx* L 332 (aan de binnenkant); **onderlaag:** *ōndarlōx* L 159a; **quer (du.)-laag:** *kwerlōx* L 331; **voorkop:** *vōrkop* L 332 (boven het paard).

5.1.8 SLUITLAAG

(JG 1b)

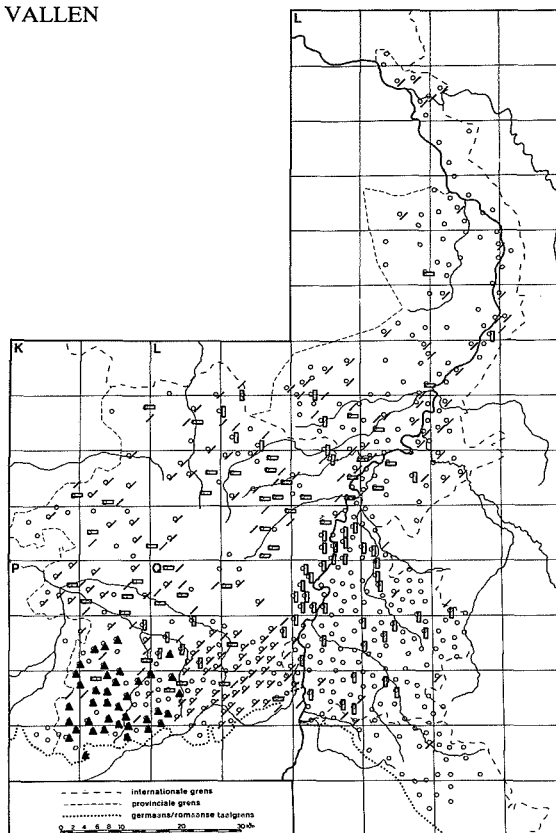
[De laatste laag op de wagen.]

sluitlaag: *slō̄tlōx* P 48; *slō̄.t*–P 177a, Q 2; *slō̄.tlōx* Q 159; *slō̄².t*–P 177, 224; *slō̄².t*–P 118, 118a; *slēt*–P 113, 117; *slāt*–P 115, 172, 173, 174, 175, 176a, 176b, 179, 180, 182, 219, 227; *slō̄².tlō²x* P 119, 120, 184, 187, 192, 197, Q 73, 156; *slō̄².tluox* P 121, 188, 220, 223; *slō̄².tlō²f* Q 152, 153; *slō̄².tluaf* Q 75, 157a; *slō̄².tluof* Q 79a, 160; **sluitring:** *slau.t*

I.4

Kaart 56. RIJZEN, UIT DE AREN VALLEN

- ∕ (uit)rijzen
- = (uit)rijzelen
- ▣ (uit)ruizelen
- ▲ (uit)builen

re.ηk Q 163, 167, 168; *slō².t-* Q 154; *slō².tra.ηk* Q 76; **sluitschoven:** *slautšøif* Q 240; *slō².tsxøif* Q 165; *slō².tšøif* Q 153; *slō².tskøif* P 186, 195, 197; **sluit:** *slouit* Q 182, 241, 242; *slū^{9t}* Q 170; *slue.t* Q 169, 181; **strik:** *strek* Q 10, 12; **dobbelstrik:** *dōbəlstrek* Q 12.

5.1.9 KARLAKEN

(JG 1a)

[De lap stof, vaak aaneengenaaide zakken of een oud beddelaken, die onder in de oogstkar wordt gelegd om uit de aren vallende graankorrels op te vangen.

Zie de toelichting bij het lemma TASSER OP DE WAGEN (5.1.5).]

karlaken: *karlā.kə* L 416, 417; *kēr-* L 414; *kā.rlō.kə* Q 3, 5, 81a, 82; *kēr-* Q 71; **rijzeldeken:** *rī.zəldī.əkə* L 418; **deken:** *dəkə* Q 72; **oud laken:** *ā.t.lō.kə* Q 1; **bâche (fr.):** *baš* Q 2a.

5.1.10 RIJZEN, UIT DE AREN VALLE (kaart 56)

(N 15, 53; JG 1a, 1b, 2c; L 32, 41; monogr.)

[Het uit de aren vallen van de graankorrels, wanneer het graan goed droog is en op de wagen getast wordt; zie TASSER OP DE WAGEN (5.1.5) In L 286 en 288 voegt men toe dat dergelijk kore **rijskoren** (*riskōrə*) wordt genoemd.

De laatste drie uitdrukkingen betekenen zover als: „het koren is zo droog dat de korrels uit c aren vallen”. Naar de fonetische verschijning vorm zouden de uitdrukkingen (**het is**) **rijs** echt ook persoonsvormen van het werkwoord **rijzen** kunnen zijn.]

rijzen: *reiza(n)* K 278, 316, 317, 318, 360, 361, 163, 163a, 163b, 244c, 247, 266, 268, 314, 31. 352, 353, 354, 355, 413, 414, P 52, 56, 58, 107. 118a, 119, 121, 186, 188, 192, 197, Q 1, 2, 3, 4, 71, 74, 75, 76, 78, 79a, 80, 82, 83, 86, 87, 88, 91, 94, 94b, 96d, 153, 154, 157a, 158a, 160, 16 164a, 166, 167, 168, 171, 172, 174, 175, 176a, 17. 179, 180, 188, 193, 198b, 240; *rēiza* K 317a, 35. L 355a, Q 79; *rēiza* Q 72; *raiza* K 357, P 51, 51.

Q 93; *rēzə* K 314, 315, 353, 358, P 44, 45, 46, 49, 50, 53, 55, 57, 120, 173, 176, 176a, Q 2, 2a, 2b, 78, 81; *rē^əzə* P 47, 48; *rēzə* Q 77, 84, 89, 155, 162, 163, 168a, 169, 170, 173, 177, 181, 182, 242; *rēzə* L 265; *rizə* L 159a, 209, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 269, 271, 288, 288a, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 291, 294, 295, 317, 318b, 320a, 321, 321a, 322a, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 358, 360, 362, 366, 371, 371a, 374, 382, 383, 386, 387, 415, 416, 434, Q 33, 95, 211, 247, 252; *riūzə* L 282, 286, 312, 356, 361, 364, 365, 372, 419; *rižə* L 164, 270, 290, 299, 316, 322, 324, 332, 370, Q 117a, 197, 197a, 204a; *ri.zə* L 313, 369; **uitrijzen:** K 278; *otrēzə* K 358; **rijzelen:** *reizələ(n)* K 278, 314, 318, L 314, P 46, 176, Q 1, 83; *reizələ* K 361, L 355, P 55, 56, Q 3; *rōizələ* L 320a, 326, 370, 372, Q 2a, 71; *rōi.zələ* L 371, 420; *raizələ* K 357, Q 168; *rēzələ* P 50, Q 2, 157; *rē^ə.zələ* P 121; *rēzələ* P 58, Q 156; *rjezələ* Q 179; *rizələ* L 294, 355a, 362, 377, 381; *ri.zələ* L 359, 360 (ouder dan *rizə*), 363, 366, 367, 368, 415; *rizələ* L 244c; *ri.zələ* L 416, 417, 418; **ruizelen:** *ryzələ* Q 20, 22, 95, 198b; *ry.zələ* L 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 96c; *rjzələ* L 286, 289, 313, 317, 318b, 319, 369, 382, 425, 426, 427, 429, 429a, 434, Q 18, 32a, 88, 98, 99*, 101, 111, 0112, 112a, 113, 117a, 192, 196, 197, 203, 204a; *rōzələ* L 270, 316; *rō^ə.zələ* P 119; *rō.zələ* Q 71, 73, 78, 80; **uitrijzelen:** *ouatrēzələ* P 58; **uitruizelen:** *utrijzələ* Q 9; *otrōzələ* Q 74; **builen:** *bōilə* P 118, 177, 183, 184, 186, 195, 197, 213, 220, 222, 223, 224, Q 152, 156, 164, 165; *bōilə* P 174, 187; *bōilə* P 113, 115, 117, 172, 173, 175, 176, 176a, 176b, 177a, 178, 179, 180, 182, 185, 188, 214, 218, 219, 227; **uitbuilen:** *outbōilə* Q 78; *ō^ətbōilə* Q 156; **buizelen:** *bōi.zələ* Q 241; *bai.zələ* Q 182, 242; **uitvallen:** *out.valə* Q 162, 242; *out.valə* Q 78; *ouat.valə* P 184, Q 72; *ō^ə.t.valə* P 192, Q 74, 75, 76, 79, 153, 159, 166; *ō.t.valə* Q 168a, 170; *ōt.valə* K 318; *ōat.valə* K 314, 357; *āt.valə* P 174, 176a, 218; *ut.valə* L 370, 371, Q 172, 178, 248; *ū.t.valə* Q 188; *uī.valə* L 316; *us.valə* Q 121c; **pullen:** L 282; **snieren:** Q 2; **snoeren:** L 316; **sniezen:** L 355; **aren:** *ōrə(n)* L 360; **springen:** L 413; *špreŋə* L 332; **(het is) rijs:** *rjzə* P 178; *rj^əst* P 113; *rōzə* P 188, 192, Q 155, 159; **(het is) sprok:** *sprok* Q 78; **(het is) schraap:** *šrō.p* Q 179.

5.1.11 GRAAN STAPELEN IN DE SCHUUR (kaart 57)

(N 5A, 69c; N 15, 46; JG 1a, 1b, 2c; monogr.)
[Wanneer men met de oogstkar bij de boerderij is aangekomen, worden de schoven in de schuur opgetast, in afwachting van het dorsen. Dit gebeurt in een ruimte naast de dorsvloer, het schuurvak, of, bij plaatstekort, op een tijdelijk geconstrueerde schelf boven de dorsvloer. Zie hiervoor aflevering I.6 over Bedrijfsruimten van

de boerderij. Zie ook het lemma KORENMIJT (5.1.18).

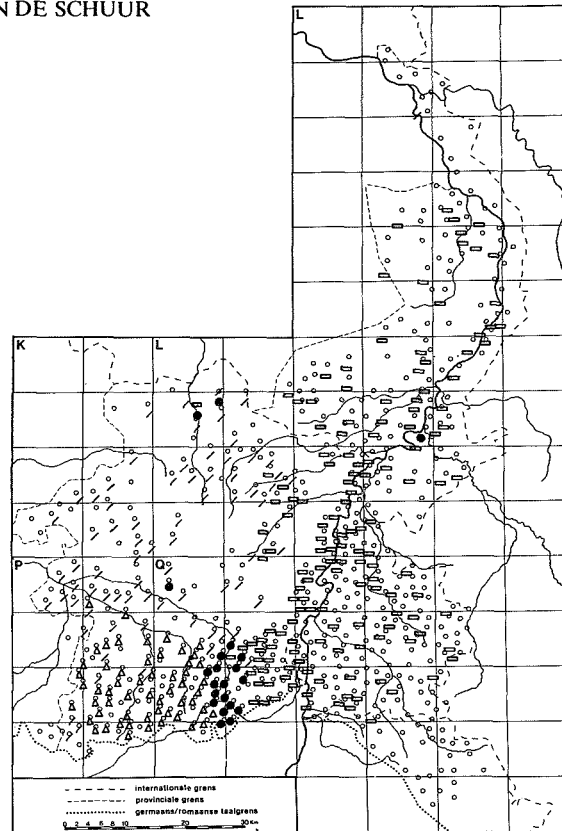
In dit lemma staan de opgaven voor het tassen van de schoven bijeen.]

tassen: *tasə(n)* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, 359, 361, 361a, L 313, 352, 353, 356, 413, P 58, 107a, 175, 213, 214, 227, Q 82, 83, 92; *ta.sə* L 282, 286, 314, 414, Q 1; *tā.sə(n)* L 312, Q 2, 71, 76, 162; *tastə* K 357, L 315, 316, 317, 354, 355, 355a, 358, 359, 360, 361, 362, 364, 365, 417, 418, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 175, 176a, 213, 218, Q 3, 4; *ta.stə* P 55, 56, Q 2a, 5; *tāstə* L 164, P 54, Q 72; *tā.stə* P 52, 118a, 119, Q 2; **intassen:** *entasə* K 278; *e.n-* K 358; *ēn-* L 286; *ējntāsə* Q 71; *entastə* P 48; *e.n-* L 317, 363, 366, Q 82; *ē.nta.stə* P 56; *ē.niā.stə* P 57, Q 72; *ējn-* P 53; **optassen:** *optasə* K 318, 360; *uptasn* K 314; *optastə* K 358, P 51, 188; *optāstə* L 164; **opeentassen:** *obe.əntastə* Q 3; **binnentassen:** *benatəsə* L 286; *bōnatastə* L 366; *binata.stə* L 314; **beteentassen:** *badintəsə* P 176; **wegtassen:** *weg.tasn* K 314; **in de tas leggen:** *en dən tās legə* Q 76; *en dā tāst legə* L 163, 163a; **in de tas doen:** *e.n dən tas- dū^ən* L 414; **in een tas zetten:** *en ən tas- zētə* Q 4; **bermen:** *ber^əmə* L 214, 214a, 215, 217, 244d, 245b, 246a, 247, 265, 266, 268, 269, 269a, 270, 271, 288a, 288c, 289, 289b, 290, 290a, 291, 292, 294, 295, 299, 312, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 322, 322a, 325, 326, 330, 332, 362, 368, 368b, 369, 370, 371, 371a, 372, 372a, 374, 377, 378, 382, 386, 387, 415, 418, 419, 420, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 430, 432, 434, Q 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 21, 22, 28, 32a, 33, 35, 39, 85, 86, 93, 94b, 95, 95a, 96c, 96d, 97, 98, 99*, 101, 103, 111, 0112, 112a, 113, 113a, 117a, 121, 121c, 170, 178, 187a, 188, 192, 193, 196, 196a, 197, 197a, 198, 198b, 203, 204a, 209, 211; *be.r^əmə* L 331, 331b, 416; *b^ə.er^əmə* L 417, 423, Q 88, 96c; *bēr^əmə* L 289*, Q 84, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 171, 172, 174, 175, 177, 178, 179; *bōr^əmə* L 360; *bōr^əmə* L 209; *bar^əmə* L 244c; **inbermen:** *enber^əmə* L 369, 370, 426; *e.n-* L 367, 421, 422, 424, Q 8, 9, 11, 13; *en-* L 418; *in-* L 324; **opbermen:** *op-ber^əmə* L 288, 324, 360, Q 94b; **opeenbermen:** *opejber^əmə* Q 111; *op-ē-* Q 170; **binnenbermen:** *benaber^əmə* L 318b; **bergen:** *ber^əgə* Q 2a; **rozen:** *rōzə* Q 162, 167, 241; *rō.zə* Q 240; *roizə* Q 73, 78; *rōzə* P 223; *rōuzə* P 118, 120, 121, 177, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 222, Q 73, 74, 75, 79, 79a, 80, 152, 153, 155a, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 164, 165, 166; *ruzə* P 50; *ruzə* P 113, 115, 117, 172, 173, 176a; *rūzə* P 58, 181; *rūzə* P 174, 176b, 177a, 178, 179, 180, 182, 218, 219, 224; *rustə* Q 78; **ringen:** *reŋə* Q 158, 162; **inleggen:** *enlegə* Q 72; **geleggen:** *galegə* P 51; **geleggen opsteken:** *galegə opsteka* K 358; **leggen:** *legə* Q 176a; **pakken:** L 163, 163a, 211; **schobben:** *šōbə* L 371; **schuren:** *sxī^ərə* Q 2; **opzetten:** L 159a; **opstapelen:** L 282, Q 2b; **het zet leggen:** *tset legə* Q 154, 155, 158, 158a, 163, 168, 169, 181, 182, 183; *tset.l legə* Q 77, 89, 168a; *tset legə* Q 180; **in**

I.4

Kaart 57. GRAAN STAPELEN IN DE SCHUUR

- ∟ (-)tassen
- = (-)bermen
- △ rozen
- (in) het zet leggen

het zet leggen: *ent set legð* Q 83, 162; **het zet zetten:** *tsæt -zætə* Q 242; **in het hol doen:** *ant hól duən* L 312; **in het gebint doen:** *int gəbontí dōn* L 329.

5.1.12 AFSTEKER

(N 15, 47; monogr.)

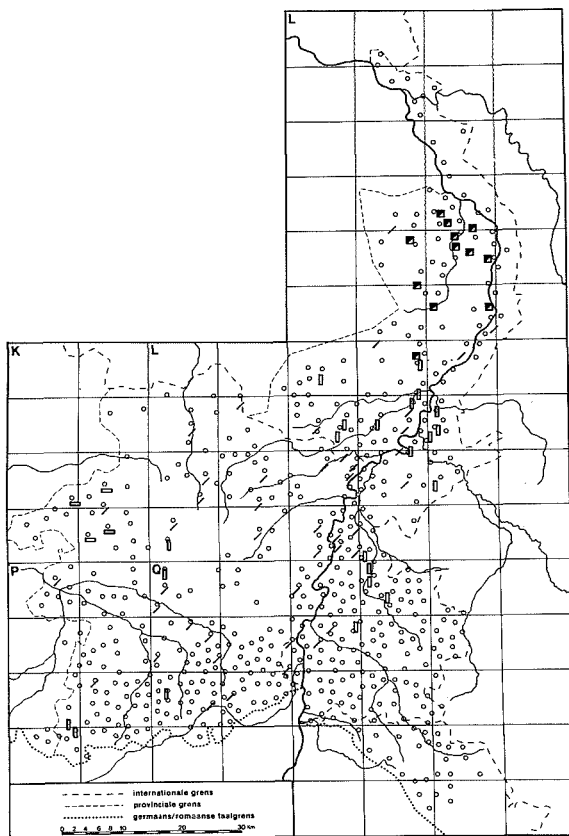
[Bij het bergen van de oogst in de schuur zijn altijd twee, soms ook drie personen betrokken. De afstecker (dit lemma) werpt de schoven van de oogstkar naar beneden; de tasser (lemma TASSER IN DE SCHUUR, 5.1.13) tast de schoven op in het schuurvak. Als de afstand tussen de afstecker en de tasser te groot is geworden wanneer men al hoog is gevorderd op de tas, worden de schoven door een derde persoon (lemma BIJGOOIER, 5.1.14) doorgegeven.

Dit lemma bevat de benamingen voor degene die de schoven van de kar af aanreikt aan degene die stapelt, of eventueel aan de tussenpersoon. Normaal gesproken is dit een neergaande beweging (*af-*). Sommige opgaven bevatten het voorvoegsel *op-*; hierbij moet wel gedacht worden aan een

hoger dan de wagen gelegen graanstapel.]
afstecker: *afstēkar* K 358, L 163, 163a, P 44, 107 176, Q 112a; *āfstēkar* L 211, 288c, 294, 318b, 36 370, 373, 429a, Q 9; *āfstēkar* L 332, Q 97, 99 101, 117a, 204a; *ōfstēkar* Q 71; *afstēkar* K 31 357, L 159a, 164, 214, 247, 317, 360, 366, 41 422, P 48; *āfstēkar* L 244c, 282, 286, 322, 371 *āfstēkar* K 359; *āfstēkar* L 331, 331b, 332, Q 3 111, 113; *ōfstēkar* Q 4, 72, 77, 96d, 176a, 17 198b; *afstēkar* K 316, 358, L 265, 282, 35 *āfstēkar* L 266, 268, 269, 270, 289, 289*, 295, 31 314, 320a, 320c, 321, 321a, 322a, 381, 387, 42 426, 427, 429, 434, Q 14, 18; *āfstēkar* L 26 *āfstēkar* L 413; *āfstēkar* L 324, 325, 330, 38 0426, 432, Q 20; *āfstēkar* L 329, Q 0112, 19 197a, 203; *ōfstēkar* Q 193; *afstēar* K 278; *a ste. ar* K 314; *āfstēkar* L 326, P 175, 176a; *a stīkar* L 372, 420, P 222; *āfstīkar* Q 2b; *āfstīek.* L 414, Q 2; *āfstēxar* Q 121c; *āfstēixar* Q 21 **afsteek:** *āfstīk* Q 32a; **afschierter:** *āfstītar* L 29 *ōfstīxītar* Q 1; **afgooier:** *af-gōiār* L 265; **aflade aflaiār** Q 9; *āflaiār* Q 22; *ōflaiār* Q 198b; *ōflōar* 156; **afsmijter:** *āfstītar* L 291, Q 98; *ōfstmētar* 1; **neerschieter:** *nōstītar* L 290; **bijsmijter:** *bīstīmit.*

Kaart 58. BIJGOOIER

- / bijgooier
- = bijschieter
- ▣ bijsmijter
- garven(aan)schieter

L 288; **bijgooier**: *bigōjār* L 382; **bijsmakker**: *bij-smakər* L 288a; **aangever**: *angēvər* L 355a; **aanreiker**: *anreikər* L 423; **ontlader**: *ontlōjār* P 213; *ōnlājār* Q 162; **gooier**: *gujār* L 372; **opstekker**: Q 112a; *opstəkər* L 289; *opstəkər* L 266, 289b, 299; *opstəkər* L 270; **opschieter**: L 209.

5.1.13 TASSER IN DE SCHUUR

(N 15, 48; monogr.)

[Degene die de schoven stapelt.

Zie de toelichtingen bij de lemma's GRAAN STAPELEN IN DE SCHUUR (5.1.11) en AFSTEKER (5.1.12).]

tasser: *tasər* K 278, 314, 316, 318, 357, 358, 359, L 282, 286, 413, 414, P 107a, 176; *tāsər* L 312, 314, Q 72; *tastər* L 317, 355a, 360, 366, P 44, 48, 175, 176a, 213, Q 2b; *tāstər* L 314, Q 71, 72, 78; **bermer**: *berəmər* L 214, 247, 265, 266, 268, 270, 271, 288, 288a, 289b, 290, 291, 294, 295, 318b, 320a, 320c, 321, 321a, 322a, 324, 325, 330, 332, 369, 370, 371a, 372, 373, 382, 387, 416, 420, 422, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 432, 434, Q 9, 14, 18, 20, 22, 33, 94b, 96d, 97, 98, 99*, 101, 111,

0112, 112a, 113, 117a, 121c, 178, 193, 197, 197a, 198b, 203, 204a, 211; *bērəmər* L 289*, L 331, 331b; *børəmər* L 209; *barəmər* L 244c; **inbermer**: L 326; **(degene) die bermt**: *de bermt* Q 39; **rozer**: *rōzər* Q 162; *rouzər* P 118, 222, Q 156; **legger**: *legər* L 423; **schobbenlegger**: *šobəlegər* L 329; **lastlegger**: *lāstlegər* L 163, 163a, 164; **pakker**: L 159a, 209, 211; **zetter**: *zētər* Q 1; **zetlegger**: *sētlegər* Q 77; **oplader**: *oplājər* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

5.1.14 BIJGOOIER (kaart 58)

(N 15, 50; monogr.)

[De bijgooier is de tussenpersoon tussen de afsteker van de wagen en de tasser in de schuur.

Zie de toelichtingen bij de lemma's GRAAN STAPELEN IN DE SCHUUR (5.1.11) en AFSTEKER (5.1.12).]

bijgooier: L 369; *bejgojār* L 265, 271, 355, 355a, Q 77, 78; *bēgōjār* L 413; *bi-* L 322, 330, Q 9, 97; *baī-* Q 162, 176a; *bigūjār* Q 99*; *bigōjār* L 325, 382, 425, 0426, 427, 429; *bejgujār* K 318, L 286, 314, 360, 372, 422, Q 72; *bēi-* L 209, 295; *bējā-* Q

71, 94b, 96d; *bē-* L 420; *bē-* P 44, 176, Q 2, 2b; *bi-* L 318b, 321, 370, 371a; *bigūār* L 366; *bigūār* L 416; **aangooyer:** *L 383; āngōār* Q 9; *qāngūār* L 282; **bijgoezer:** *beiguzār* L 289, 289*; *bi-* L 289b; **bijgoes:** *biguš* Q 32a; **bijschieter:** *bejsxītār* K 316; *bēsxiʔār* K 314; *bēsxītār* K 358; *bēsxeītār* K 357; **aanschieter:** *ansxītār* K 278, L 209; **naschieter:** *nōšītār* L 290; **garvenaanschieter:** *gerʔvānōšxītār* L 211, 244c; *gerʔvānōšxītār* L 214; *gerʔvānōšxētār* L 247, 266; **garvenschieter:** *gerʔvāsxītār* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *gerʔvāsxētār* L 268; **bijsmijter:** *bijsmītār* L 288; *bejšmītār* L 291; *bīsmītār* L 294, 320a, 320c, 322a; *bišmītār* L 324, 330, 331, 331b, 332, 387, 434, Q 20, 22, 33, 98; *bēsmētar* L 414, P 175, 213, Q 156; *bēasmētar* Q 1; **aansmijter:** *ansmītār* L 159a, 163, 163a; *ānšmītār* L 383; **bijwerper:** *bējwerpār* Q 113; *biwerpār* P 222, Q 0112, 112a, 117a; *bēworfār* P 48; **nawerper:** *nōwerpār* Q 121c; **aanreiker:** *qōnreikār* L 434, Q 198b; **aannemer:** *qʔnejmār* P 176a; **bijgever:** *bēgēvār* P 107a; **aangever:** *angēvār* L 265, 268, 355a; *āngēvār* L 270, 291, 295, 317, 321a, 326; *qān-* L 282, 312, 314; **ingever:** *engēvār* L 164; **overgever:** *ōvargēvār* L 329; **doorgever:** *dorgēvār* Q 9; *durgēvār* L 289*, 289a; **nagever:** *noḡēvār* Q 204a; **nadervever:** *nōdargēvār* Q 111, 198b; **bijsmakker:** *bijsmakār* L 288a; **doorsteker:** *dōrštēkār* Q 20; **naderbroeier:** *nōdārbryjār* Q 197, 197a; *nōdārbryjār* Q 198b; **helper:** *hōlʔpār* K 359.

5.1.15 LAATSTE VOER

(L 8, 59)

[De laatste wagenvracht van de oogst die naar de boerderij wordt gereden.

Zie de toelichting bij het lemma OOGST BINNENHALEN (5.1.1).]

laatste voer: *lēstā vuār* L 286; *lēstā vūr* L 354, 371,

417, P 211; *laəstā* ~ L 314; *lēstā vōr* Q 83; **voer:** *vōjār* K 358, P 57; **laatste vracht:** *lēstā vraxt* L 319, 368, 371; *laįstā* ~ L 420; *lēste vrāt* Q 196; *lēste vrāt* Q 278; *lēstā vrāx* Q 72, 77, 88, 188; **vracht:** K 360; **meivracht:** *meįvrax* Q 167; **droge mei:** *drōgē mēā* Q 78; **mei:** *meį* Q 179; *mē* Q 89, 102; **laatste oogst:** *lēstān ust* P 57; **laatste schoven:** *lēstā šuif* C 12; **laatste schob:** *leįstā šōp* Q 111; **laatste klats:** *lēstā klats* Q 178; **laatste klatsje:** *lēstā kleįskā* L 353; **laatste kar:** *lēstā kar* L 371; *lēste kār* K 315, L 316, Q 1, 12; *lēstā kēr* L 313, P 57; **laatste oogstkar:** *lēstā oųxskar* L 422; **laatste wagen:** *lēstā wōgān* K 353; de volgende opgave is een uitdrukking: **is op:** *azōp* P 186.

5.1.16 STAPEL IN DE SCHUUR

[Dit lemma zal worden opgenomen in aflevering I.6, Bedrijfsruimten van de boerderij.]

5.1.17 PLEK WAAR MEN STAPELT

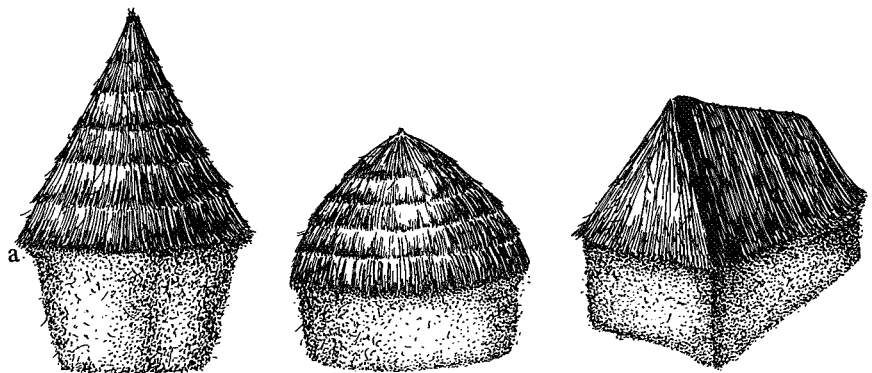
[Dit lemma zal worden opgenomen in aflevering I.6, Bedrijfsruimten van de boerderij.]

5.1.18 BUITENSTAANDE KORENMIJT (kaart 59)

(N 15, 43; JG 1a, 1b; monogr.; add. uit R 3, 70)

[Wanneer de hele oogst niet in de schuur geborgen kan worden, maakt men buiten een korenmijt.

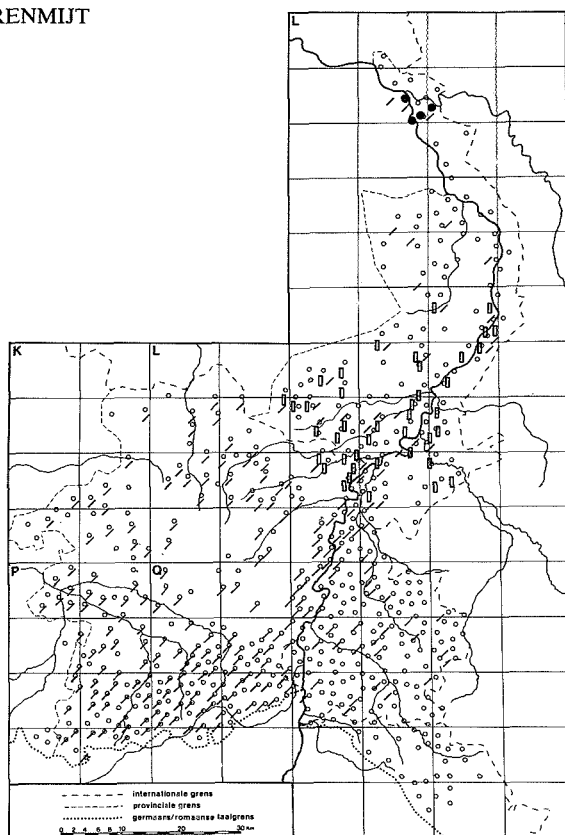
Het zetten van een mijt (lemma 5.1.20) vereist heel wat handigheid. De tasser maakt eerst als basis van de mijt een verhoging met takkebosser tegen de vochtigheid. Hierop tast hij dan de schoven, doorgaans in een cirkel, maar soms ook in de vorm van een vierkant (zie onder), tot of

Afb. 8. Korenmijt; v.l.n.r. de „peer”, de „appel” en de vierkante mijt
a. waterring

Kaart 59. BUITENSTAANDE KORENMIJT

- ∟ (-)mijt
- (-)hoop
- ▣ (-)berm

een bepaalde hoogte. Op deze romp van de mijt (in L 382 noemt men dit deel de *bok*) wordt dan het onderste deel van het dak, de waterring (lemma 5.1.21), gelegd. De omtrek hiervan is wat groter dan die van de romp van de mijt zelf, zodat het regenwater een stukje van de mijt af naar beneden drupt. Daarna wordt de mijt van een dak voorzien of gedekt (lemma 5.1.22). Het dak (lemma 5.1.23), dat uitloopt in de kop of de spits (lemma 5.1.24), wordt gemaakt van dekstro (vergelijk het lemma STROWALM, 6.1.25) waarvoor lang en grof stro wordt gekozen. Het dekstro wordt met banden stro aan de schoven die eronder liggen vastgemaakt. Vaak legde men voor de zekerheid nog een oud karwiel (in L 332 wordt een dergelijke hoepel een **reip** genoemd) rond de spits voor het geval dat deze windbanden het bij straffe wind niet zouden houden. In Q 1 noemt men het dekzeil dat men over de mijt legt als het begint te regenen wanneer men nog niet met het dekken klaar is, een **bache** (*baš*).

Om de kap van boven mooi spits te maken wordt deze aan de bovenkant met los stro of hooi opgevuld. Men steekt er dan een staak doorheen,

die echter niet tot de grond reikt. Degenen die niet zo handig zijn in het maken van een mijt, bouwen deze op rond een paal die in de grond geplant is zoals bij de hooimijt. Zie aflevering I.3.

Waar de woorden *berm* en *mijt* naast elkaar voorkomen (in Ndl. Noord-Limburg; zie type **berm**), is de mijt „vierkant of langwerpig aangezet” terwijl de berm „rond (is) aangezet”. Zie ook de lemma’s DAK VAN DE MIJT (5.1.23) en SPITS, KOP VAN DE MIJT (5.1.24) en afbeelding 8.

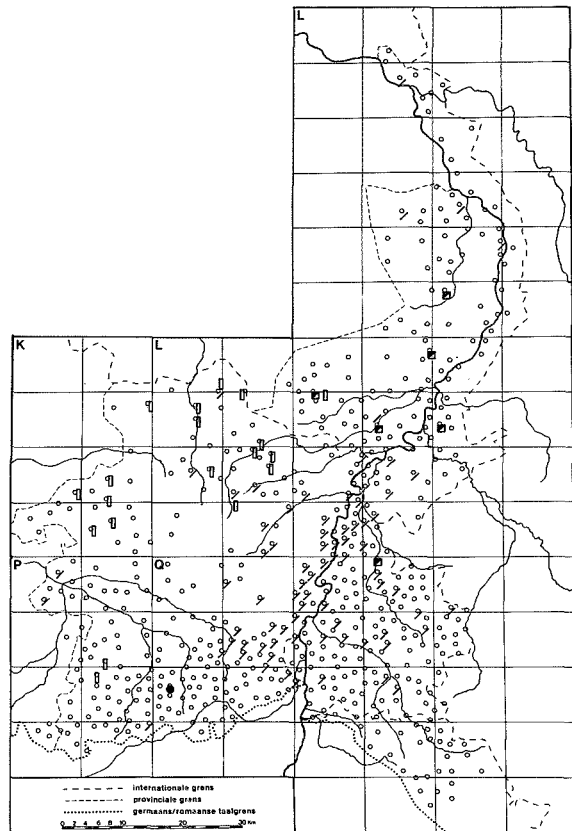
Huist komt alleen bij Roukens voor; het is daar een middelgrote korenmijt.]

korenmijt: *kōramējt* K 358, L 355; *kourə*- P 48; *kū^a.ramējt* Q 3; *kō^an*- Q 72, 82, 83; *kū^an*- Q 77; *kōramēt* K 316, 358, 359, P 49; *kōrə*- Q 2b; *kūrə*- P 176; *kōn*- Q 156; *kōramē.t* K 318, L 413, 414, Q 1; *kō.rə*- P 51; *kū.rə*- P 58; *kō.n*- Q 2, 71; *kō.ramē^a.t* P 56; *kōramēt* P 44; *kōrə*- K 357; *kōurə*- K 314; *kūrāmēt* Q 4; *kō.ramē.t* K 360; *kōramūt* L 423, Q 97, 99*; *kōrə*- L 270, Q 22, 111, 111*, 0112, 113; *kūn*- Q 198b; *kū^a.rami.t* L 416, 417, 418, Q 5; *kū^a.rə*- L 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415; *kōramūt* L 372,

I.4

Kaart 60. KORENMIJT ZETTEN

- ∕ mijten
- bermen
- rozen
- ▣ (-)tassen

373, 426; *kōrā-* L 271, 329, 330, 378, 382, 432, 434, Q 20; *kōn-* L 159a; *kōramiət* L 288, 288a, 289, 374; *kōrāmōt* K 353; **graanmijit:** *grēnmaijt* Q 162; *grēnmē²t* P 48, Q 78; *grēnmē.t* Q 156; **zaad-****mijit:** *zōtmit* L 163, 163a; **mijit:** *mājt* Q 162, 163, 168, 176a, 177, 181, 182, 242; *maə.t* Q 169; *mējt* K 278, 317a, L 288a; *mēj.t* L 354, 355, 355a, 372, Q 77, 83, 155, 240, 241; *mējū* P 175, 227; *mēt* K 314, 315, P 46, 47, 50, 107a, 115, 173, 174, 176a, 176b, 178, 179, 180, 182, 214, 218, 222, Q 178; *mē.t* K 318, 357, 358, 359, L 352, 413, 414, P 55, 57, 113, 177a, 184, 224, Q 2, 2a, 75, 76, 79, 79a, 80, 152, 153, 154, 156, 157a, 158a, 161, 164; *mē²t* K 316, P 117, 172, 213; *mē².t* P 52, 53, 56, 118, 118a, 119, 120, 121, 175, 177, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 223, Q 73, 74, 78, 157, 159, 160, 165, 166; *mēt* P 44, 45, 219; *mē.t* L 420, Q 84, 89, 90, 168a, 170, 171, 174, 175, 178, 179; *mūt* L 244c, 268, 289*, 318b, 322, 324, 330, 375, 377, 425, 427, Q 14, 32a, 33, 94b, 95, 96d, 98, 100, 101, 112a, 117a, 121, 121c, 193, 197, 197a, 198b, 203, 204a, 211; *mī.t* L 282, 286, 290, 312, 313, 314, 316, 317, 356, 369, 419, 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 87, 88, 91, 94, 96c, 172, 188;

mī²t Q 113; *mīt* L 163, 163b, 209, 211, 214, 247, 266, 271, 320a, 326, 332, 366, 370, 381, 381b, 0426, 429a, Q 9, 18; *miət* L 288, 289; *miūt* L 265; *mij.t* L 315, 353; *mōj.t* Q 167; *mōjt* K 353; *mō.t* K 361; **korenhoop:** *kōrnhōp* L 164; *kōn-* L 163, 163a, 163b; **korenberm:** *kōrāber²m* L 371a; *kōrāber²m* L 288, 288a, 289, 321a; *kōrā-* L 265, 270, 295, 299, 322a, 386; *kōrābēr²m* L 331, 331b; **berm:** *ber²m* L 370; *ber²m* L 265, 266, 268, 269, 271, 288, 288a, 288c, 289, 289b, 290, 291, 294, 295, 318b, 320a, 321, 322, 324, 326, 330, 331, 332, 375, 381, 383, 387; *be.r²m* L 319, 369, 371; *bēr²m* L 289*, 320c, 325; **huist:** *hūst* L 294, 296, 297, 318c, 320, 324, 326, 376, 377; *hūs* L 332, 378, Q 33.

5.1.19 STROMMIJT

(N 5, 86a; N 5A, 82a; monogr.)

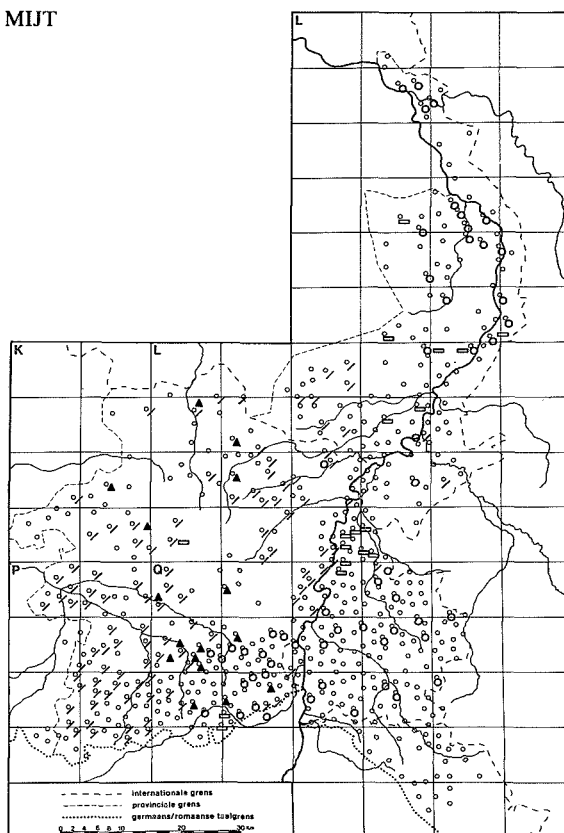
[Mijt van gedorst stro.]

struumijit: *štrōmūt* Q 32a; *štrjəmit* L 271; *strōj-* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **strooimijit:** *strūjmēt* K 317; *strūj-* K 318; *struaj-* K 314; *struā-* P 44; *struajmit* L 288; *struajmōt* K 353.

Kaart 61. WATERRING VAN DE MIJT

- / water(s)laag
- o (water)ring
- = (water)rand
- ▲ euze(-), euzel

5.1.20 KORENMIJT ZETTEN (kaart 60)

(N 15, 44; JG 1a, 1b; monogr.)

[Het maken van de korenmijt. Zie de toelichting bij het lemma BUITENSTAANDE KORENMIJT (5.1.18).

Het object van de overgankelijke werkwoorden

is steeds: een korenmijt, of, kortweg, koren.]

mijten: *mējtā* L 372, Q 3, 77, 82; *mēj.tā* L 354, Q 83; *mētā* P 47, 222; *mētā* P 44; *mēj.tā* L 420; *mē.tā* Q 84, 89, 90, 171; *mītā* L 373, 418, Q 22, 32a, 33, 96d, 97, 99*, 100, 101, 111, 111*, 112a, 113, 117a, 193, 203, 204a; *mī.tā* L 372, Q 11, 87, 88, 91, 94, 96c, 113, 172, 188; *mītā* L 159a, 209, 214, 247, 282, 326, 377, 381b, 382, 416, 417, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 432, Q 18; *mī.tā* L 364, 365, 368, 370, 415, 421, 422, 423, 424, Q 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12; *mīetā* L 372; **bermen:** *ber²mā* L 266, 289, 291, 326, 332, Q 20; **maken:** *mākā* L 269, P 47, 48, 49, Q 32a, 33, 98, 101, 0112, 197, 197a; *mā.kā* P 52, 57; *mōkā* P 107a, 174, 175, 178, 182, 214, 218, 219, 227, Q 4, 72, 77, 94b, 198b; *mō.kā* P 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 176a, 176b, 177, 177a, 179, 180, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 220, 223, 224, Q 73, 78, 79, 80, 94,

152, 153, 154, 155, 156, 157, 157a, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 168a, 169, 170, 171, 174, 175, 177, 178, 181, 240, 241, 242; *mō²kā* P 213; *mōkā* Q 182; *māxā* Q 121, 121c, 211; **leggen:** *lēgā* Q 158a, 178, 179, 181; **rozen:** *rōuzā* Q 156; **bijeentassen:** *bejāntasā* K 358; **opzetten:** *op>zētā* Q 72; **zetten:** *zetā* L 244c; *zētā* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 163, 163a, 163b, 164, 211, 266, 268, 270, 288, 288a, 288c, 289, 289*, 289b, 290, 294, 295, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 324, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 360, 361, 362, 363, 366, 367, 369, 370, 371, 371a, 374, 413, 414, 416, 418, 432, 434, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 119, 120, Q 1, 2, 2a, 2b, 14, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 98, 100, 113, 170, 176a; *zētā* L 282, 286, Q 71, 76; *zetā* L 265, 299, 322a, 325, 329, 331, 331b, 332, 383, 387; *zētā* L 360, 366; **tassen:** *tasā* K 357, L 289, 312, P 176; *tasā* K 314, L 282, 286, 314; *tāsā* K 278, 316, 318; *tastā* L 317, 355, 358, 359, 360, 364, P 176a.

5.1.21 WATERRING VAN DE MIJT (kaart 61)

(N 15, 45c; JG 1a, 1b, 2c; monogr.)

[Waterring, waterlaag of kaplaag van de koren-mijt.

De laag schoven die het verst naar buiten steekt, juist waar de kap begint.

Zie de toelichting bij het lemma BUITENSTAANDE KORENMIJT (5.1.18).

Voor **euze** enz. vergelijk WNT XI, onder **oozie**, **ooziedrup** enz., „het gedeelte van het dak dat over den muur uitsteekt en het regenwater afwerpt”, „afdak” dus.

Zie afbeelding 8, a.]

waterlaag: L 359, 387, 413, P 184, Q 7, 179; *wōutarlāx* K 278; *wātarlā²x* K 357, 360; *wātarlō^x* K 359, L 288, 288a, 288c, 289, 289*, 318b, 320c, 329, 362, 364, 365, 366, 368, 422, 423, 424, P 45, 48, 176, 188, Q 8, 9, 20; *wā.tār-* L 317, 319, 360, 361, 367, 369, 415, Q 10; *watār-* P 115, Q 2b; *wōatar-* L 282, 286; *wōtar-* Q 94b; *wō²ar-* K 314; *wetār-* P 173, 174, 182; *wō.tarlō^x* L 416, 417, 418; *wō²tarlō²x* K 358, 361, L 312; *wetār-* Q 78; *wā.tarlō^x* L 355; *wāterlō^x* L 372; *wā.tār-* Q 2a; *watār-* P 44, 46, 47, 49, 50, 113, 172, 176a, 176b; *wetār-* P 117, 118, 118a, 119, 177, 177a, 178, 180, 218, 223, Q 74, 78; *wetarlō^x* Q 2; *wō.tarlō²x* Q 1; *wetār-* P 52, 53, 56, 57, 120, 175, 192; *wetarloqx* P 187, 188, 197, 213; *wō.tarlū^x* L 414, P 51; *wetarluox* P 121, 220, 222, Q 73; *wōtarlō.f* Q 72; *wetār-* Q 71; *wetarluof* Q 79, 160; **waterslaag:** *wātarslāx* Q 6; *wā.tarslā^x* Q 13; *wōtarslō^x* Q 178; *wetarslō^x* Q 156; **ringlaag:** *reñklāx* L 370, 371; *reñklō^x* L 320a; *re.ñklō^x* L 353; **waterring:** L 266, 369; *wātarreñk* L 271, 329, 382, Q 18, 20, 33, 97, 98, 99*, 111, 0112, 112a, 113, 117a, 197, 203, 204a; *wōter-* Q 77, 198b; *wōtarre.ñk* Q 87; *wō.tār-* Q 88, 90; *wō.tār-* Q 76; *wōtar-* Q 84; *wōitar-* Q 169; *wātarrēñk* Q 193; *wōtar-* Q 96d; *wātarrēñk* Q 22; *wōtarre.ñk* Q 83, 94, 170, 177, 178, 181; *wasərreñk* Q 211; **ring:** *reñ* L 159a, 164, 211, 247; *reñk* L 268; *re.ñk* Q 167, 171; *rēñk* L 163, 163a; *riñk* L 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 320c; **waterrand:** *wātarranj* L 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 434, Q 14; *wō.tarra.ñk* L 414; *wetār-* Q 242; *wōtarrrā.ñk* Q 182; **rand:** *rānt* L 209, 265; *rāntī* L 322, 324; *ranj* L 270, 295; *ranjt* L 290; **buiterring:** *butərēñk* Q 101; **borst:** *bōst* L 314; **buik:** *bū.k* L 356; **oversteek:** *ovərštēk* L 291; *ōvərštēk* L 354; *ōvərštēk* L 332; *yvarstek* L 372, 420; **uitsteek:** *ūstēk* L 313; *ūstē²k* L 315; **overloop:** *ōvərlo²ip* Q 9; **afdekking:** *ōf-dekeñ* Q 188; **druplaag:** *drōplō^x* L 286; **euze:** *ōzən* L 316; *ō²zə* Q 78; *yōzə* Q 75, 80; *yōzə* Q 161; *jyō.zə* Q 163; *yōzə* Q 74; *ēzən* Q 171; *dōzə* Q 175; **euzel:** *ōzal* K 359; *nōzal* K 316, L 312; **euzedrup:** L 363; *ōzdrōp* Q 96d; **euzeloop:** *ī²zəlō.p* Q 3, 82; *ēslup* Q 2; *uəsluof* Q 79a; **luif:** L 321; **krans:** L 294, 322, 322a, 325, 330, 382; *krāns* L 331; **boord:** *buq.t* Q 242; **koning:** *kōneñ* Q 172;

eerste ring van de koning: Q 174; **aanzet van de kop:** L 355; **goot:** *gua.t* Q 153; **waterloop:** *wāts lup* Q 2; **afloop:** *āflōp* L 326; **sluitlaag:** *slūtlo^x* 420, 422; *slōutlō^x* P 224; *slētlo^x* P 214; **laatslaag:** *le².stā luof* Q 152; **leestlaag:** *lē.stlō^x* Q 2; **zetlaag:** *zētlo^x* L 313; *zētlo²x* L 282; *zētlo^x* L 31; **kaplaag:** *kaplō^x* L 315; **deklaag:** L 358; *dēklō^x* 11; **daklaag:** P 195; *dā.klō^x* Q 9; **sluitschobbe:** *slōutšōbən* L 419; **ringschobben:** *reñkšōbən* L 415

5.1.22 MIJT AFDEKKEN

(N 15, 45a; JG 1a, 1b, 2c; monogr.)

[De korenmijs van een dak voorzien.

Zie de toelichting bij het lemma BUITENSTAANDE KORENMIJT (5.1.18).

Bij **besteken** merkt Goossens in zijn materia op: „meer speciaal de grote band om de kop”.

dekken: *dēkə* K 316, 317a, 318, 353, 357, 35; 359, 360, 361, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 20; 211, 214, 244c, 247, 265, 266, 268, 270, 271, 28; 286, 288a, 289, 289*, 289b, 290, 291, 294, 29; 299, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318b, 320c, 32; 321a, 322a, 324, 325, 331, 332, 352, 353, 354, 35; 355a, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 36; 366, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 373, 38; 382, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 42; 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 43; 434, P 44, 47, 48, 51, 56, 107a, 117, 118, 118; 172, 173, 176, 176a, 187, 188, 195, 218, 219, 22; Q 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14, 20, 22, 32a, 33, 7; 73, 75, 77, 78, 79, 79a, 80, 82, 83, 84, 87, 88, 90; 91, 94, 94b, 96c, 96d, 97, 99*, 0112, 112a, 11; 117a, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158a, 159, 16; 163, 164, 166, 168, 168a, 169, 172, 174, 175, 17; 178, 179, 182, 188, 193, 197, 198b, 203, 204; 211, 241, 242; *dē.kə* Q 89, 157a; *dējkə* L 387, 98; *dēqə* Q 111; *dēkə* Q 98, 161, 162, 171, 18; 240; *de²ə* K 314, 315; *dōkə* L 320a; **toedekker** *tudekə* L 319, 372, Q 7, 13, 197, 197a; *tōjdekə* 192, Q 77, 168, 178; **afdekken:** L 369; *āf-dēkə* 270, 288, 288c, 289, 329, 330, 331, 331b, 37; 429a, P 48, 115, 175, Q 9, 20, 33, 10, 121c, 19; 197a; *āf-dēkñ* K 359; *af-de²ə* K 278; *āf-dēkə* 322; **opdekken:** *opdēkə* Q 156; **onderdekken:** 312; **mijs dekken:** *mētēkə* P 45; **daken:** *dō.kə* 156; **toemaken:** *tumākə* L 326; *tumā.kə* Q 10; *tōjmakə* L 355; *tōjmakə* L 413; *tājmakə* Q 16; *tōmakə* P 2; *tōjmakə* P 52; *tumō²ən* K 27; *tāmōkə* P 175, 176a, 176b, 214; *tēmōkə* P 11; *tamō²kə* P 213; *tōjmo².kə* Q 153, 170; *tōjmo².kə* 58; *tōj.mō.kə* Q 154; *tōjmo².kə* Q 74; **besteken** *bastēkə* P 46, 49, 50, 52, 53, 55, 113; *basti².kə* 56, 57, 58, Q 2, 2a; *bastiā.kə* P 118, 118a, 119; 120, Q 2b, 78; *bastiē.kə* P 121, Q 71; **wippen** *wēpə* P 173, 174, 175, 176b, 179, 180, 182, 18; 219, 220, 222, 227; *wē.pə* P 178, 197, 224, Q 16; *wē².pə* P 177a, 184, 195, 220, 223; **stoppen:** *stōp* P 46; **poppen:** *popə* L 322; *popə* P 187; **kop zetten** L 269, Q 12; **kap opzetten:** *kap op-zetə* L 322; -

up-zetā P 44; **hoed opzetten**: *ōt op-zetā* Q 11; **toeleggen**: *tōulegā* Q 77, 176a; **opleggen**: *oplegā* Q 161; **sluiten**: *slou.tā* Q 167; **koningen**: *kij̄.neȳ* Q 175; *kij̄.neȳ* Q 91; *kyā.neȳ* Q 172.

5.1.23 DAK VAN DE MIJT

(N 15, 45b; JG 1a, 1b; monogr.)

[Zie de toelichting bij het lemma BUITENSTAANDE KORENMIJT (5.1.18).]

Kap kan zowel op het gehele dak of, elders, alleen op de spits van het dak wijzen.

In Q 158a wordt uitdrukkelijk aangegeven dat het dak kan uitlopen in een ronde spits („appel”) of in een spitse („peer”), zie ook het lemma SPITS, KOP VAN DE MIJT (5.1.24) en afbeelding 8.

De opgaven die betrekking hebben op het materiaal waarmee gedekt wordt staan in het lemma STROWALM (6.1.25).]

dak: *dak* K 278, 314, 317a, 318, P 47; *dāk* L 330, 370, 381, 387, 434, Q 22, 33, 113, 117a; *dā.k* L 353, 416, 417, 418, Q 9, 96c; *dā.k* Q 3, 5, 71, 72, 76, 82, 83, 84, 88, 90, 158a, 163, 167, 168, 169, 177, 178, 181, 182, 240, 242; *dā̄k* P 176a; *tōk* P 178; *tō.k* P 177a, 187, Q 74, 79, 79a, 153, 157, 157a, 159, 160, 161, 162, 164, 168a, 241; *dāx* Q 121c, 211; **dek**: *dek* L 288, 290, 0426, Q 9; **kap**: *kap* K 357, 358, 359, 360, 361, L 244c, 266, 268, 271, 286, 289, 313, 314, 315, 316, 317, 322, 322a, 325, 331, 332, 352, 354, 355, 358, 359, 360, 361, 363, 366, 367, 368, 369, 372, 413, 415, 420, 421, 422, 423, P 44, 45, 46, 53, 56, 57, 107a, 119, 176, 177, Q 1, 2a, 9, 73, 90, 170, 197, 197a; *ka.p* L 282, 312; **kop**: *kop* L 270, 324, 356, 371a, 414, 429a, P 44, 48, 49, 51, 53, 55, 113, 115, 117, 118, 118a, 172, 173, 176a, 176b, 187, Q 1, 2, 75, 77, 79, 80, 87, 89, 159; *kop* L 359, 362, 415, P 52, 120, 188, 192, Q 78, 155, 156; **dakkap**: *dākap* L 291; **dek-kap**: *dekap* L 321; **tīp**: *tep* P 120; **muts**: *mōts* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 265; **mets** Q 9; **deksel**: *deksal* P 48, Q 78, 94b, 96d, 179; *dēksal* L 355a, 360; **aardeksel**: *ōrdeksal* L 423; **besteeksel**: *bastē.ksal* P 58, Q 71; *basti.ksal* Q 2, 2b; **koning**: *kj̄.neȳ* Q 175; *kȳ.neȳ* Q 174, 179; *kj̄.neȳ* Q 172; *kī.neȳ* Q 91, 94, 171; **pats**: *pats* L 429.

5.1.24 SPITS, KOP VAN DE MIJT

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Het bovenste stukje van het dak van de koren-mijt.

Zie de toelichting bij het lemma BUITENSTAANDE KORENMIJT (5.1.18).]

spits: *spets* L 317, 363, 370, Q 11, 13, 76, 84, 89, 188; **top**: *top* L 371, 372; **tīp**: *tep* P 214, Q 91, 169; *tōp* Q 1, 2, 71, 166, 178; **kop**: *kop* K 315, 316, 358, 360, L 358, 361, 362, 364, 370, 372, 415, 419, 421, 422, 424, P 56 174, 175, 179, 180, 184, 186, 197, 214, 218, 220, 224, Q 1, 6, 7, 8, 10, 11, 83, 87, 88,

91, 174; *kop* L 423, P 47, 50, 182, Q 12, 90, 96c, 167, 240; **kap**: *kap* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 358, 361, L 270, 314, 319, 353, 356, 364, 365, 366, 371, 413, 414, 416, 417, 418, 419, 420, P 44, 58, Q 2, 3, 5, 8, 72, 82, 83, 158a, 177; *ka.p* L 282, 286; **kapje**: *kapkə* K 353; **dak**: *dā.k* L 354, 355; *dā.k* Q 163, 173; *tōk* P 218; *tō.k* P 195, 223, Q 160, 165; **mannetje**: *menəkə* K 357, P 45, 51; **bek**: *bek* P 227; **euze**: *ōžan* L 352; **vorst**: *vors* L 415 (langwerpig); **koning**: *kij̄neȳ* Q 93; **peer**: *pē̄r* Q 154; **appel**: *a.pəl* Q 154.

5.2. Laatste werkzaamheden op het land

5.2.1 NASCHARREN, NAOOGSTEN

(N 15, 38a; JG 1a, 1b; L 34, 40; monogr.; add. uit N 15, 35; N 18, 93)

[De akker naoogsten met een rijf of houten hark. De boer deed dit doorgaans zelf, in tegenstelling tot het aren lezen dat dan door anderen werd gedaan. Zie de toelichting bij het lemma AREN LEZEN (5.2.4).]

nascharren: *nōsxarā* L 244c, 355; *nōsxērān* L 282; *nōšarā* L 416, 419; *nōšarā* L 372; *nōšerā* L 322; **opscharren**: *opsxōrā* K 278; *opšā.rā* Q 3, 5, 81a, 82; **bijscharren**: *bīsxārān* K 359; **afscharren**: *āf-sxōrā* L 414; **schoonscharren**: *sxunsxārā* K 316; **bijeenscharren**: L 369; *bīnsxārā* K 278; *bīnsxārā* K 315, 318, 359; *bīansxērā* K 357; *bīnsxērān* L 286; *bejānsxōrā* L 414; *biēj.nšarā* L 364, 369, 417, Q 11; *bejējnsārā* Q 4, 96d; **teenscharren**: *bādēnsxērā* P 176; *bādiansxērā* P 48, 176; *bādēnšārā* Q 72; *bādē.šērā* Q 80; *bejēj.nīšē.ārā* P 120; **meteenscharren**: *mejējnsārā* Q 162; **koren-scharren**: *kōrā sxārā* K 315, 318, 353; ~ *sxērā* P 44, 45; **scharren**: *sxarā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *sxārā* K 314, 316, 317a, L 355; *sxērā* L 355a; *sxērā* K 357, 359, L 353, P 50, 117, 118a, 172, 173, 176, 176a, 186; *sxērā* P 178, 179; *sxērā* Q 156; *sxērā* L 282, 312, 314, 315, 316, 354, 360, P 48, 49, 52, 58, Q 78; *sxōarā* K 278; *sxōrā* L 413, 414; *sxōrān* L 352; *šarā* L 317, 319, 358, 359, 360, 361, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 416, 417, 418, 420; *šārā* Q 168, 168a, 178, 181, 241; *šā.rā* Q 3, 5, 72, 81a, 82; *šērā* L 294 (met de hark, vgl. *reken*), 321, 325, 374; *šērā* Q 75, 79; *šōrā* L 371a; **naoogsten**: K 359, L 369; *nōōstā* K 317a; *nōōstā* K 353; *nōōsan* K 314; *nōōuxstā* L 372, 421; *nōōyustā* Q 9; *nōūxstā* K 358; *nōūsā* Q 78; **oogsten**: *ōixstā* P 115; *ouxstā* Q 10; *uxstā* P 119; *austā* Q 179; *ōstā* P 187; *āṯtā* Q 2; **naharken**: *nōhērākan* L 295; **afharken**: *afhērākə* L 159a; *āfhērā* L 268; **harken**: *hērākə* L 163, 163b, 270, 271, 295; **nareken**: *nōrēkə* Q 101; *nōrēkə* L 314, 330; *nōrēkə* L 322; *nūōrē.kā* Q 77; **bijeenreken**: *biejnrēkə* Q 101; *bejīnrēkan* L 314; *biejnrēkə* Q 98; *binrēkan* L 413; **reken**: *rēkə* Q 112a; *rē.kā* L 423, 424; *rēkə* Q 119; *rēkə* L 314, 317, 318b, 329,

370, 416; *rē.kā* L 316, 319; *rēkā* L 288, 294 (met de harkmachine, vgl. *scharren*), 320a, 321a, 322a, 324, 332, 382, 383, 387, 425, 427, Q 14, 22, 33, 91, 0112, 117a, 198b; *rēkā* L 325, 331, Q 4, 9, 98; *rēkā* Q 193, 197, 253; *rējā* Q 198b, 204a; *rēʔā* K 278; *rējā* Q 211; **met de scharreek na- gaan:** *mōt da šarēk nōqōan* L 360; **nakemmen:** *nōkōmā* L 422; **afkemmen:** *āfkemā* Q 111*; *āf-kejmā* L 271; **bijeekemmen:** *biējnkōmā* Q 9; **kemmen:** *kōmā* Q 18; *kōmā* L 420, 422, 424, 425, 427, 429a, 434, Q 8, 32a, 33; *kemā* Q 9, 99*, 111, 112, 113, 203; *kēmā* Q 121c; **nagritselen:** *nōgretsālā* P 222; **bijeengritselen:** *bejjangretsālā* K 315; **beteengritselen:** *bēdiangretsālā* P 180; **grit- selen:** *gretsālā* K 317, P 107a, 120, 176, 176a, 213, 214, 227, Q 2, 78; *gritsālā* P 175, Q 241; **opwolven:** *ōpwołʔvā* P 53, Q 2a; **bijwolvlen:** *biwołʔvā* Q 1; **bijeenwolvlen:** *biēnwōłʔvā* Q 1; **beteenwolvlen:** *bēdē.nwołʔvā* Q 71; **wolvlen:** *wōłʔvā* K 358, 360, 361, 361a, P 46, 51, 52, 55, 56, 57, 119, Q 1, 2, 2a, 71, 73; **kratsen:** *kratsā* L 382; **trekken:** *trēkā* L 415; **slepen:** *slēpā* P 47; **naēggen:** *na-ēgā* L 289*, 289a; **eggen:** *ēgā* L 271; *ēgā* Q 2; **schoonmaken:** *šōunmakā* L 432; **bijeendoen:** *biēndun* K 358; **schanten:** *šentā* Q 20.

5.2.2 NAOOGSTRIJF

(N 15, 38b en 38c; N 18, 93; JG 1a, 1b, 2c; L 34, 41; monogr.; add. uit N 15, 38a)

[Het stuk gereedschap dat voor het naooogsten wordt gebruikt.

Doorgaans doet men dit met de grote houten hark die ook voor het bijeenhalen van het hooi wordt gebruikt. Zie het lemma HOUTEN HOOIHARK (4.2.4) in aflevering I.3. Maar er is ook ander gereedschap voor in omloop, met name een zeer grote hark met een blok van meer dan één meter (tot wel 150 cm) breed en met grote ijzeren tanden, ook wel *bosduivel* genoemd en ook gebruikt voor het bijeenhalen van bladeren of dennenaalden voor de potstal. Dit laatste benoemingsmotief is bijeengezet in de woordtypen achterin het lemma.

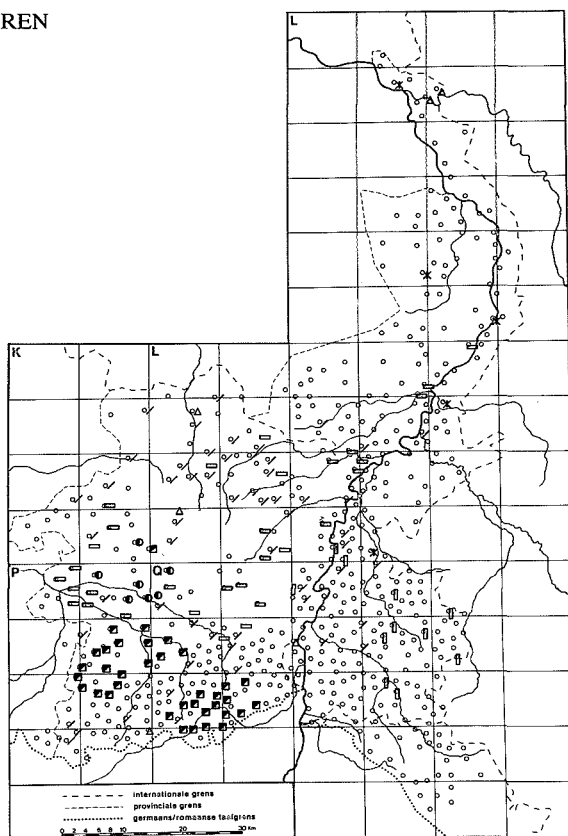
In de volgende plaatsen is opgegeven dat men naooogst met de harkmachine (vergelijk het lemma HOOIVERGAARMACHINE (4.2.11) in aflevering I.3: L 163, 163a, P 177 (**scharmachine:** *sxērʔrma-šen*), 195 (idem), Q 121c, 162 en 166 (**gritselmachine:** *gritsālmāšin*). In L 164, 265, 290 en 368b is opgegeven dat men naooogst met de houten eg; in L 214, 270, 286 en Q 77 met de houten gaffel. Soms is de constructie van de houten hooihark extra verzwaaard om het graanveld na te oogsen; zo is in L 318b, 320c, Q 2 en 2b opgegeven dat de hark twee stelen heeft en in K 357, L 163, 163a, 321 en Q 71 dat er aparte handvaten aan de steel zijn gemonteerd om gemakkelijker te kunnen trekken.]

korenreek: *kōʔ.rārēʔ.k* L 424; *kō.rārē.k* L 312;

kōrārēk K 317a, L 355; *koqōrā*–K 278; *kūrā*–Q **arenreek:** *ōrārēk* L 286, 314; *ōrārīʔk* P 176; **areek:** *ōrārēʔk* L 413; **stoppelreek:** *stōpalrēk* L 31 368b, 413, 416; *stōpalrē.k* L 315, 317, 353, 35 355, 356, 363, 365, 415; *stōpalrīʔk* L 372; **sto- pelenreek:** *stōpalārēk* L 317; **scharreek:** *sxērē* L 282; *šarē.k* L 317, 358, 359, 360, 361, 368 369, 371, 416; *šārrē.k* L 364, Q 3, 5, 81a, 8 *šarrīʔ.k* L 372; *šerēk* L 318b; **schuurreek:** *šyrr* L 331, Q 101; **kamreek:** *kamrēk* L 420; **kei- reek:** *kemrēk* Q 99*; *kōmrē.k* Q 8, 9, 10, 9 *kōmrēk* L 422; *kōmrēk* Q 33; *kemrēk* Q 11 0112; **grote kemreek:** *grūtā kōmrē.k* Q 7, 11; **tre- reek:** *trekrējāk* Q 204a; *trēkrēk* L 369; **sleepree- slejprēk** Q 9; *šlējprēk* L 330; *slējprēk* L 32f **oogstreek:** *ōuxstrē.k* L 416; *austrēk* L 326, 3f **kleereek:** *klirēʔx* Q 211; **rauwdingreek:** *rojde- rēk* L 324; **grote reek:** *grōʔtā rēk* Q 98; *grūtā r* L 355, Q 188; *gruātā* ~ Q 3; *gruātā rēk* L 42 *gruātā rējāk* Q 204a, 209; **grote hooireek:** *grē- hōjirēk* L 286, Q 179; ~ *hōjirēk* Q 9, 19a, 1f 113a, 198b, 204a; *grūtā hūjirēk* L 282; *grūtā hūjirē.k* L 367; **houten reek:** *hojūtā rēk* L 31 **ijzeren reek:** *izārā rēk* Q 97; **reek:** *rēk* L 423, Q 9; *rēʔk* Q 113, 119; *rek* P 107; *rēk* L 265, 282, 28 288, 294, 314, 321a, 322, 322a, 324, 325, 329, 33 352, 356, 362, 366, 371, 382, 383, 387, 425, 42 429a, 434, Q 14, 18, 19a, 20, 22, 80, 83, 88, 89, 9 94b, 96c, 96d, 101, 111*, 112a, 113a, 117a, 16 179, 193, 197, 197a, 198b, 203; *rē.k* L 368, 37 417, 418, Q 72, 168a, 178, 181; *rēk* K 278, Q 19 197a; *rēk* Q 3; *rīʔk* L 372; *riāk* P 175, Q 39, 10 *rēʔx* Q 211; **korengritsel:** *kōrāgrētsāl* K 314, 31 318, 353, 357, 358, 359, P 44; **graangrits- grēngretsāl** P 50; **oogstgritsel:** *ōstgrētsāl* K 31 *ūʔst*– P 176a; **trekgritsel:** *trēkgrētsāl* Q 2; **gro- gritsel:** *gruātā grētsāl* P 48, 49, 214; *grōjūtā* ~ 119, Q 75, 78; **houten gritsel:** *hojūtā grētsāl* P 21 *hōtā* ~ P 212, 218; *hātā* ~ P 177; **gritsel:** *grētsāl* 315, 316, 317, 318, L 317, P 45, 115, 117, 12 121, 174, 175, 176, 176a, 179, 180, 181, 183, 18 187, 188, 192, 197, 213, 222, 223, 227, Q 2, 71, 7 79, 79a, 162; *grī.tsāl* Q 80, 156, 241; **scharde** *sxērdār* P 118a; *šardār* L 362; *šordār* L 371 **scharrel:** *šarāl* L 420; **schar:** *sxōr* L 352, 413; *sxō* L 414; *sxēʔr* P 121; **scharhark:** *sxarhērʔk* L 26 **trekhark:** *trēkhērʔk* L 163, 164, 165; **hooihark:** *hōjirhērʔk* L 244c; **landhark:** *lantherʔk* L 26 **hark:** *hērʔk* L 269, 270, 295, P 48; **kam:** *kamp* 9; **kemmer:** *kōmar* Q 20; **korenwolf:** *kō.rəwołʔf* 44, Q 1; **wolf:** *wōłʔf* K 315, 357, 361a, P 44, 45, 4 48, 50, 54, Q 2b, 78; *wō.lʔf* K 318, 358, 359, 36f 361, P 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 119, 120, Q 1, 2a, 71, 73; **houten rijf:** *hojūtā rējif* L 313; **rijf:** *rējif* 282; *rēf* Q 179; *rif* L 326; **sleper:** *slēpār* P 47; **zeu:** *zō.x* L 319, 320a, 321, 369; *zūʔ.x* L 422; **blind- meer:** *blindā mēr* L 159a, 163, 163a (**meer** is hi- „merrie”); de volgende opgaven ontlenen hu- benoemingsmotief aan het bijeenhalen van bli- deren en dennenaalden als strooisel voor de po

Kaart 62. BUSSEL GEHARKTE AREN

- / (-)bussel
- x (-)bos
- △ hoop (-)
- = (-)scharsel
- wolfsel
- ▭ kemsel, gekemds (-)
- zang

stal: **bosduivel**: *bōsdjvæl* L 159a, 382; *bōsdyvæl* P 186, 197; **duivel**: *djvæl* L 288a; **naaldenreek**: *nālarēk* L 416; *nāljārēk* L 423; **speldenreek**: *spelrēk* K 278; **spangenreek**: *spanārēk* L 321, 331, 331b; **bladerengristel**: *blōrgretsæl* P 107a; **spitsenhark**: *špitsārherk* L 270; **pitsenhark**: *pitsārherk* L 295; **strooiselreek**: *štrōisæl* L 386; *struītsæl*– L 360; *štraūsæl* L 290; **schantgaffel**: *šentgafæl* Q 20.

5.2.3 BUSSEL GEHARKTE AREN (kaart 62)

(N 15, 38d; JG 1a, 1b; monogr.)

[De bussel aren die door het naharken of nasharren wordt bijeengebracht. Doorgaans wordt deze bussel gebonden met een band, maar in het noordelijke Truijerlands wordt opgemerkt dat een dergelijke bussel los op de kar of in de stuik werd bijgestoken.

Vergelijk ook de lemma's BUSSEL KORT STRO (6.1.29) en GARVE, GEBONDEN SCHOOF (4.6.4).]

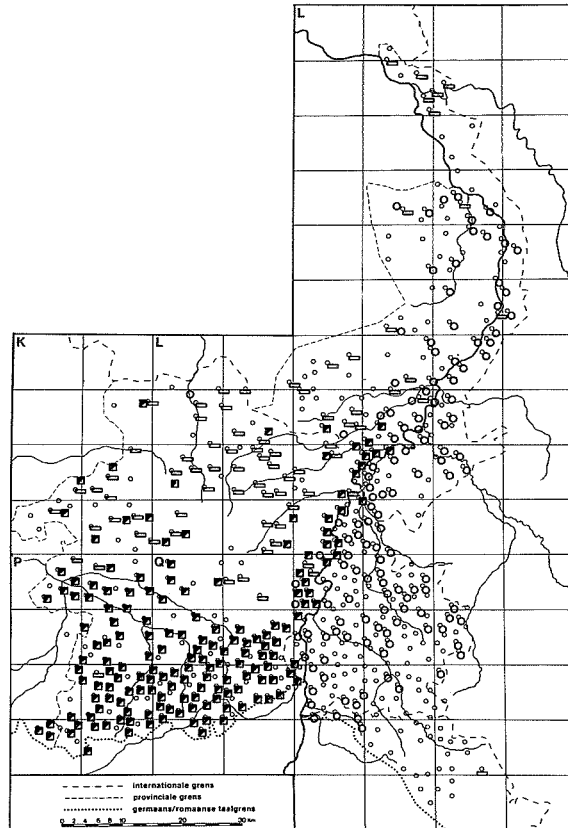
bussel: *bōsæl* K 278, 314, 316, 317a, 357, L 315, 317, 352, 413, P 175, 213, Q 98, 101, 164; *bō.sæl* L 414, Q 168a; *bōsæl* L 314, 316, 318b, 329, 353,

420, 425, 427, P 107a, 186, Q 99*, 158a; *bōisæl* Q 71, 161, 166; *bēsæl* L 356, Q 2, 72, 82, 83; **busseltje**: *bōsalka* L 413, P 53; *bōsalka* L 372; *bēsalka* L 360, Q 2; *besalka* L 355; **krombussel**: *kro.mbōsæl* L 354; *kromp-bōsæl* L 321a; *kromb.ō.sæl* L 282; *kro.mbēsæl* L 358, 359, 364, 365, 366, 367, 415, 418; **krombusseltje**: *krombēsalka* L 368; **kortbussel**: *kō(d)bōi.sæl* Q 79; **aarbussel**: *ōrbōsæl* Q 0112; *oarbōsæl* P 214; *ōrbōsæl* Q 156; *oarbēsæl* Q 2; **warbussel**: *wōrbēsæl* Q 9; *worbōsæl* Q 11, 14; *wōrbōšsæl* Q 20; **bos**: *bōs* L 159a; *bōš* L 434; **krombos**: *kroμβus* L 269, 331; **kromme bos**: *kroμβan bus* L 244c; **warbos**: *wōrbus* L 331; **hoop**: *hōyp* P 222; *huōp* L 312; **hoop afval**: *hōyp ōfæl* Q 96d; **hoopje**: *hōpkæ* L 163, 163b; *hūpkæ* L 413; **scharsel**: *sxārsæl* K 314, 316, L 355; *šarsæl* L 317, 360, 369, 416, 417, 418, 420; *šersæl* L 294, 295, 321, 322a, 370, P 44; *šērsæl* P 45, 46, 49, 52, 58, Q 71; *šē.rsæl* Q 3, 5, 82, 83; *šēōrsæl* P 50; *šōrsæl* L 371a; **bijenscharsel**: *biānsxārsæl* K 318; *biānsxērsæl* K 357; *bēiānsxōōrsæl* K 358; *bēiānsārsæl* Q 4; **beteenscharsel**: *bātīnsxārsæl* Q 2b; **korenscharsel**: *kōrōsxērsæl* P 44; **scharbussel**: *šarbēsæl* L 416, 417; *šā.r*– Q 3, 5, 82, 83; **scharlingen**: *sxō.rleŋæ* L 414;

I.4

Kaart 63. AREN LEZEN

- (-) oogsten
- (-) zomeren
- ◻ (-) rapen

scharlingenbussel: *sxō.rleŋəbø̄səl* L 414; **scharse-ling:** *šērsələŋ* P 47; **reeksel:** *rēksəl* L 326, 330, 332, Q 197, 197a; **wolfsel:** *wplʰfsəl* K 360, P 51, 55, 56, 57, Q 1, 2; **gritsel:** *grɛtsəl* Q 78; **kretselsel:** L 382; **kemselsel:** *kø̄msəl* L 429a; *kə̄msəl* Q 111, 0112, 204a; **bijeenkemselsel:** *bējɛ̄nkø̄msəl* L 423, Q 9; **gekemds:** *gəkø̄ms* Q 33; *gəkə̄ms* Q 113, 117a, 203; *gəkē̄ms* Q 121c; **bürde (du.) gekemds:** *bø̄u.t* *gəkə̄ms* Q 204a; **afgekemds:** *āfgəkə̄ms* Q 111; **gereeks:** Q 97; *gərē̄ks* Q 198b; *gərē̄ks* Q 117a; **gestuuds:** Q 98; **reekgoed:** L 369; **reek:** *rāx* Q 211; **reek struu:** *rēk strū̄ə* Q 197, 197a; **kort struu:** *kø̄rtstrū̄j* L 366; **brokstrooi:** *brokstrū̄j* K 318; **stop-aren:** *stø̄pø̄rə* L 322a; **rijzeling:** *ri.zələŋ* Q 2a; *rē.zələŋ* Q 72; **gerijzels:** *gərjzə̄ls* Q 22; **zang:** *zəŋ* K 361, P 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 176a, 176b, 177, 177a, 178, Q 73, 74, 78, 157a, 158a, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 177, 181, 182, 240, 241, 242; **handvol:** *hə̄.mvəl* L 312; **spik:** *špek* Q 20; **bocht:** *boxt* K 314; *buxt* K 318; **rolletje:** *rø̄lʰkə* Q 197; **huikje:** *hū̄.kskə* L 359; **mot:** *mø̄t* K 278; **vries:** L 288.

5.2.4 AREN LEZEN (kaart 63)

(N 15, 35; JG 1a, 1b, 1c, 2c; L 39, 40; Lu 3, 6; I (s), 31; R 3, 68; monogr.; add. uit A 23, 16.2)

[Het oprapen en verzamelen van de achtergebleven aren op het veld.

Het was vroeger gewoonte de aren die op het pasgemaaide en geoogste veld achterbleven, te laten liggen, zodat behoeftigen deze konden verzamelen. Het was een vorm van armenzorg.]

aren lezen: *ø̄rə lē̄zə* K 278, 315, 317, L 211; *ø̄rə ~ Q 74*; *ø̄rə lē̄zə* L 360; *ø̄rə lē̄zə* L 163, 163a; *ø̄rə lē̄zə* Q 90; *ø̄rə lē̄zə* L 209; *ø̄rə lē̄zə* L 164, 191, 214, 289, 329, 355, 375, 376, 381, 425; *ø̄rə ~ L 312*; *ø̄rə lē̄zə* K 360; **lezen:** *lē̄zə* L 159a; **aren nalezen:** *ø̄r.nø̄lē̄zə* L 312; **nalezen:** *nə̄lējzən* K 278; **aren rapen:** *ø̄rə rā̄pə* K 317a, L 115, 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 214, 269, 288, 288a, 289*, 289b, 292, 293, 312, 314, 316, 318, 318b, 320, 320a, 320c, 322, 352, 356, 360a, 366, 372, 413; *ø̄rə ~ L 265, 417*; *ø̄rə ~ P 176*; *ø̄rə rā̄.pə* K 359, 360, 361, L 282, 313, 315, 317, 352; *ø̄rə rā̄ ~ K 357, 358, L 286, 314*; *ø̄rə rā̄ ~ Q 7*; *ø̄rə ~ L 354, 355, 355a, 359, 360, 361, 362, 364, 367, 368, 369, 415*; *ø̄.rə ~ L 414, 415*

416, 418; *ōra* ~ L 353, 358, 367; *ōra rōpa* K 318, L 314, Q 22; *ōra* ~ K 278, 353; *ōra rō.pa* Q 3, 5; **spieren rapen:** *spīra rā.pa* L 286, 314; *spē.ra* ~ L 316, 318b, 319, 320c, 360, 366, 415, 416, 417, 418; *spērā* ~ L 415a; **spiertjes rapen:** *spirkas rā.pa* L 413; *spī.rkas* ~ L 355; *spe.rkas* ~ L 312; *spē.rkas* ~ L 356, 358, 363, 364, 365, 416; **koren rapen:** *kōra rāpa* Q 9; *kō.ra rā.pa* K 358, 359, L 414, P 45, 51; *kōra rōpa* K 315, 316, 318; *kōra* ~ K 314; **narapen:** *nōrōpa* L 316; **oprapen:** *op-rāpa* K 278, Q 8; *op-rōpa* K 314, Q 4; *op-rāfā* Q 263; **aren oogsten:** *ōra uxstā* K 359; **spieren oogsten:** *spē.ra oīstā* L 415; **oogsten:** *ōxstān* P 185; *ō.xstā* Q 82, 93; *ōstā* Q 83, 84, 85, 87, 89, 91, 162, 163, 168a, 169, 170, 171, 177, 181, 182, 241, 242; *ōstā* Q 78; *ōsā(n)* Q 76, 77, 155; *ōzā* Q 240; *ostā* P 177, 181, 186, 187, 187a, 188, 190, 192, 195, Q 156, 159; *oastā* Q 156; *osā* Q 152, 155a, 157, 157a, 160, 161, 164, 164a, 165, 166, 243; *ōsān* K 314; *ōxstān* K 314, 353, 361; *ōstā* K 353; *ōuxstā* L 317, 318, 321, 326, 369, 371a, 375, 418, 421, 422, 423, 433, Q 7, 8, 9, 10, 162, 163; *ōuxstā* L 321a, 370, 371, 372, 373, 374, 419, 420, 421, 422, 423, 424, Q 3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 88, 94b, 96c, 167, 168, 172, 174, 175, 176a, 178, 179, 188; *oīstā* P 118, 120; *ōxstā(n)* K 278, P 175, Q 88; *ō.stā(n)* Q 71, 86, 157a, 158a, 171, 172; *oīstā* K 314, L 352; *ōsān* Q 75, 79, 79a, 80, 153, 154; *ōstā* K 278, L 163, Q 72, 83, 90, 94; *ūxstā* K 358, P 176, Q 2b; *ū.xstā* Q 1; *ūstā(n)* P 46, 113, 115, 117, 173, 175, 176, 176a, 176b, 179, 180, 182, 213, 214, 218, 219, 227, Q 2, 2a; *ūstā* Q 1; *ūstā* P 117, 172, 178, 179, 214; *uxstā* Q 3; *ustā(n)* K 316, 318 (vroeger), 361, L 414, P 47, 51, 56, 57, 58, 58a, 119, 121, 184, 186, 193, 197, 211, 212, 219, 220, 222, 223, 224, Q 2, 73, 74, 78; *uastā* K 353, 357, 359, P 44, 48, 49, 50, 107a, 177a, 210a, 211, Q 2; *ūstā* P 52, 53, 55, 118a; **de oogst doen:** *dān ust dūn* P 50; **aren zomeren:** *ōra zōmārā* L 431; **zomeren:** *sōmārā* L 373; *zōmārā* Q 9, 36, 196; *zōmārā* L 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246, 246a, 247, 249, 250, 267, 268, 269, 270, 271, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 320, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 332, 376, 377, 378, 381, 381b, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 423, 425, 426, 0426, 427, 428, 429, 429a, 432, 433, 434, 434a, Q 12, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 30, 32a, 34, 38, 95, 96a, 96d, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 105, 109, 115, 187a, 196, 199, 204a; *sōmārā* L 210, 326, Q 36; *zōmārā* Q 33, 203; *zōmārā* L 265, 266, 290, 292, 379, 380, 381, Q 115, 117, 197, 197a; *sōmārā* L 209, 323; *zōmārā* L 294, 322, 322a, 324, 325, Q 16, 247, 247a; *zīmārā* L 312, Q 0112, 112a, 117a, 118, 193, 198, 198b, 211; *zyāmārā* Q 32, 35, 36, 39, 111, 111*, 113, 117, 119, 121, 121c, 193, 200; **aren zoeken:** *ē.ra zōkā* Q 263; **opperen:** *opārā* K 358; **aren:** *uārā* K 360; **keveren:** *kēvārā* L 332.

5.2.5 ARMVOL

(N 7, 58; L 1, a-m; L 1u, 8; L A1, 88; Wi 51; monogr.)

[De hoeveelheid stro of aren die men in de armen kan vasthouden.

Zie ook het lemma HANDVOL HOOI (5.1.4) in aflevering I.3.]

armvol: *er²mvōl* K 315, 318, 357, 358, L 163, 164, 271, 286, 297, 316a, 329, 332, 353, 354, 360, 360a, 368, 372, 414, 416, 417, P 45, 55, 176, 183, 192, 211, Q 3, 19, 20, 21, 39, 72, 74, 78, 80, 83, 94b, 95, 95a, 96, 113, 118, 121, 162, 176a, 187, 187a, 252; *er²mvōl* L 250, 269, 270, 314, Q 99, 253, 255, 284; *er²mvāl* K 359, L 416, P 47, 48, Q 113, 203; *ermāl* L 164; *ervāl* K 278, 353, L 159a, 164, 192, 210, 212, 214, 214a, 215, 245b, 246, 247, 249, 265, 265c, 266, 268, 269, 270, 271, 288, 289, 289*, 290, 291, 292, 292a, 293, 295, 318, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 331b, 353, 371a, 372, 373, 378, 381, 381b, 384, 386, 387, 413, 422, 423, 425, 429a, Q 1, 2, 7, 9, 14, 15, 15a, 17, 19, 20, 30, 32, 32a, 33, 39, 71, 95, 101, 111, 112, 112a, 113, 116, 117a, 117b, 118, 121, 156, 198, 198b, 199, 207, 253, 278; *ervāl* K 314, L 332, 420; *er²vāl* K 315, P 188, Q 1, 249; *ērvāl* Q 196; *ē.r²vāl* Q 252; *her²vāl* L 360, 419; *(h)ervāl* L 331, 374; *her²vāl* L 267, 314, 318, 318b, 321, 322, 329, 375, 376, 377, 381, 382, 417, 0426, 427, 433, 434, Q 14, 17, 19, 20, 33, 35, 36, 39, 98, 101, 112a, 200, 251, 278, 284; *hervāl* Q 111; *ørvāl* L 246; *hørvāl* L 415; *er²bāl* Q 284; *elvār* L 269, 270, 271, P 50, 176, 179, 188, Q 162, 176a, 178, 204a, 211; *el²vār* K 353, 358, L 286, P 48, 196, 197, Q 2, 121, 156, 160; *ēl²vār* P 186; *helvār* L 299, 355, Q 3, 12, 83, 89, 93, 158, 193; *hel²vār* L 313, 355a, Q 10, 96, 99, 99*, 101, 102, 105, 111, 121b, 198; *ql²vār* L 413, P 50; **arm:** *er²m* L 191, 247, Q 95, 96, 112, 113; **handvol:** *hajk-vōl* L 291; *hant-vōl* Q 187a; *hampfāl* Q 20, 101, 113; *hampāl* L 268, 269, 270, 271, 318, 329, 331, 331b, 374; *hamfāl* L 433, Q 248; *hafāl* L 210, Q 254; *ampfāl* Q 21; *ampāl* Q 83; *āmfāl* P 176; **hoop:** *hōp* Q 101; **hoopsel:** *hōpsāl* L 209; *hupsāl* Q 78 (wat met twee handen op te nemen is); **wis:** *wes* L 163; *wōš* L 434, Q 20, 38, 96, 101; **bos:** *bus* L 270, 271, 287; **poes:** *pus* L 381; **bussel:** *bōsāl* Q 101; **roffel:** *rōvāl* L 288; *rōbāl* L 287.

5.2.6 ZANG, BUSSEL GELEZEN AREN (kaart 64)

(N 15, 36; JG 1a, 1b, 1c, 2c; monogr.)

[De bussel die de arenlezers bijeenbrengen.

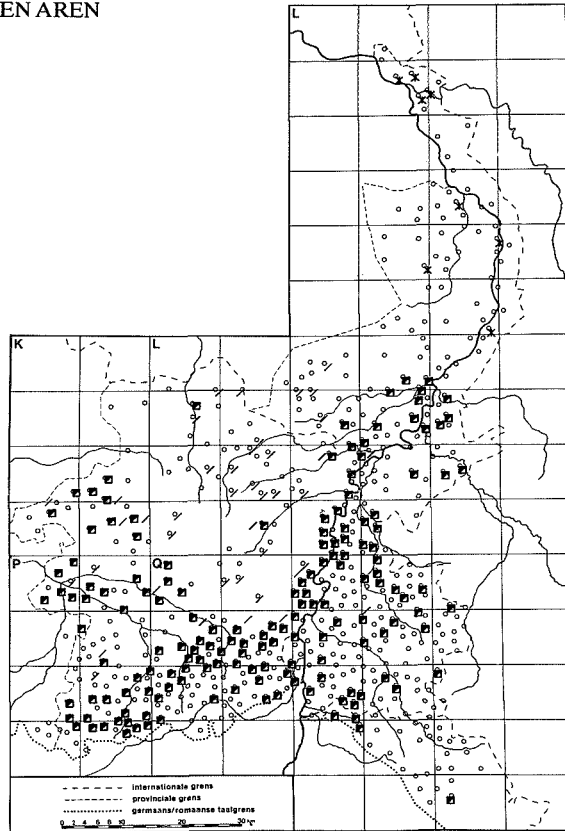
Vergelijk het lemma BUSSEL GEHARKTE AREN (5.2.3).

In het westen van de Kempen wordt opgemerkt dat dergelijke zangen vooral bij het lezen van hennep worden gemaakt. In het Noord-Truierlands worden de zangen niet gebonden, maar los verzameld. **Godsschel**, naar Jongeneel 1884, is

I.4

Kaart 64. ZANG, BUSSEL GELEZEN AREN

- ▣ zang
- / bussel
- x bos

een metafoor naar de vorm van de altaarbel.]
zang: *zāŋ* K 314, 315, 316, 318, 353, 357, 358, 359, 360, L 292, 293, 294, 320c, 321a, 322, 322a, 325, 329, 331, 331b, 332, 370, 371, 372, 382, 386, 387, 416, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 0426, 427, 429, 429a, 432, 433, 434, P 44, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 58, 107a, 174, 175, 176a, 179, 180, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 197, 213, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, Q 1, 2, 2a, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 21, 22, 33, 38, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 79a, 80, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94b, 96c, 96d, 97, 98, 99*, 101, 105, 111, 0112, 112a, 113, 117a, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 162, 165, 168a, 170, 171, 172, 174, 176a, 178, 179, 188, 193, 196, 196a, 197, 197a, 198b, 200, 203, 204a, 211, 247, 247a, 284; *zāŋk* L 321, Q 32a; *zāŋ* Q 159; *zēŋ* K 358, L 312, 326, 369, Q 1, 2b, 35; **zang (dim.):** *zēŋskā* Q 9, 10; **zangertje:** *zēŋarkā* Q 197; **bussel:** *bōsāl* K 359, L 289*, 314, 355; *bōsāl* L 318b, 374, Q 88, 98; *bē.sāl* Q 72, 82; **busseltje:** *bōsalkā* K 318, 353, 358, L 282, 286, 413, P 176; *bō.salkā* L 414; *bōsalkā* L 288, 289, 317, 368, 369, Q 7, 8; *bēsalkā* L 358, 359, 363, 364, 366, 367, 368, 416, 417, Q 3, 4; **dikke bussel:**

dī.kā bēsāl Q 2; **aarbussel:** *ōrbōsāl* P 176a; **aar busseltje:** *ōrbōsalkā* P 46; *ōrbēsalkā* L 365; **aren busseltje:** *ōrbēsalkā* Q 5; **raarbusseltje:** *ruāp bōsalkā* P 51; **oogstbusseltje:** Q 7; **busselzang** *bōŋsālzāŋ* Q 71; **buisje:** *bōskā* L 159a, 163, 163a 164; *byskā* L 214, 244c, 247; **zomerbuisje** *zōmārbyskāl* L 270; **zomerstrobbe:** *zōmārštrub* L 290; **zomer:** *zōmār* L 291; *sōmār* L 295; **zoom sel:** *zōmsāl* L 268; **gezomers:** *gēzōmārs* Q 105 **handvol:** *hāmpāl* L 269, 295, 314; *hāmfāl* P 215 *a.mfāl* Q 8; **handvol (dim.):** *hefālkā* K 278; **arm vol (dim.):** *hervālkā* L 319; **grop aren:** L 352; **tro aren:** *tros-ōrā* L 361; **raapsel:** *rōpsāl* K 316; *rō.psa* Q 3; **wis:** *wes* L 163, 163b, 330; *wēs* L 359, 360 415; **walm:** *wāl^mm* P 44; **korengang:** L 413 **schooffje:** *sxufkāl* L 354; **gelegje:** *gēlēxskā* L 354 **roest:** L 209; **cartouche (dim.):** *kātuškā* Q 9; **gods schel:** *gōtssēl* Q 113.

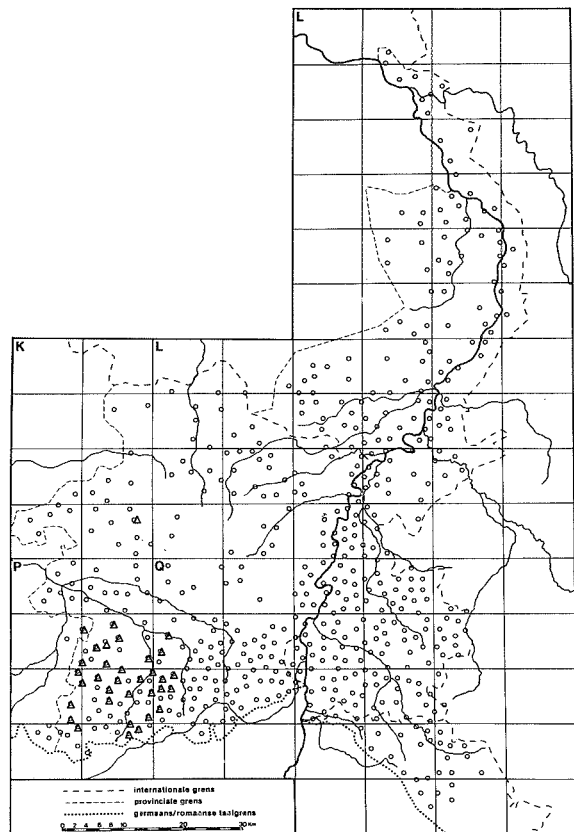
5.2.7 BUNDEL ZANGEN (kaart 65)

(N 15, 37; JG 2c; monogr.)

[Samengebonden bundeltjes geraapte halmen.]
knuts: *knōts* P 107a, 115, 117, 118, 118a, 121

Kaart 65. BUNDEL ZANGEN

▲ verspreiding van *knuts*

174, 176, 176a, 188, 191, 221, Q 78, 152; *knøts* P 113, 172, 173, 175, 177, 177a, 178, 179, 184, 187, 187a, 188, 192, 195, 197, 223, Q 156; *knøts* K 359, P 213, 220, Q 73; **zang:** *zɑŋ* L 429a, Q 2b, 20; *zɑŋk* K 314; **grote zang:** *grūta zɑŋ* Q 204a; *gruota* ~ Q 2; **kattezang:** L 332; **bussel:** *bøsal* K 357, L 286, 288a, 289*, 314, 321a, 322, 332, 413, 420, P 44, 47, 48, 50, 55, 58, 119, 176, 186, 213, 222, Q 96d, 98, 101, 113, 117a, 165, 198b, 204a; *bø.səl* K 358, L 414, Q 71, 77; *bøsal* Q 101; *bøsal* L 318b, 321, 324, 325, 329, 331, 369, 382, 422, 425, 427, 429, P 120, 180, 182, 184, 186, 214, 219, 223, 224, 227, Q 22, 32a, 33, 94b, 97, 111, 162, 178, 197, 197a; *bøisəl* Q 74, 160, 164a; *bəsəl* L 360, Q 2, 72, 98 (12 zangen); *būšəl* L 332; **busseltje:** *bøsalə* Q 197; *bəsalkə* L 416; **zangenbussel:** Q 0112; **bussel gezomers:** *bøsal gəzjmərs* Q 198b; **bos:** *bos* L 159a, 163, 163a, 164; *bus* L 266, 269; *pus* L 331, 331b, 434; **zomerbos:** *zømarbus* L 326; **hoop:** *høp* L 289; **tros:** *trøs* P 183, 215; **armvol:** *ervəl* L 295, 387; **schob:** L 288; *šøp* L 371a; **garve:** *gerəf* Q 20; **beerwis:** *bērweš* L 289; **bürde (du.):** *bøud* Q 203; *být* Q 211; **cartouche:** *kətes* Q 9.

5.2.8 STOPPELS

(N 6, 7; N 15, 52; JG 1a, 1b; L 7, 53; L 15, 23; Wi 51; monogr.)

[De stoppies halm die na het maaien op het veld overblijven en later worden ondergeploegd.

Opvallend polymorfe meervoudsvorming.]

stoppelen: *stopələ(n)* K 278, 315, 316, 317, 317a, 318, 353, 358, 359, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 191, 192, 210, 211, 214, 215a, 216, 216a, 217, 244c, 245b, 246, 247, 265, 266, 267, 268, 269, 269b, 271, 288, 288a, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 291, 292, 292a, 293, 294, 295, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 326, 329, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 381, 381b, 382, 385, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 428, 429a, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 119, 176b, 188, 195, 197, 222, Q 1, 2, 2a, 2b, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 15a, 16*, 17, 18, 20, 21, 36, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 79a, 80, 83, 84, 87, 88, 90, 91, 94, 94b, 95, 96b, 96c, 96d, 98,

I.4

101, 102, 104, 111, 112, 113, 117, 121, 121b, 121c, 152, 153, 154, 156, 157, 157a, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 168a, 170, 171, 174, 176a, 177, 178, 179, 180, 182, 187a, 188, 197, 197a, 198b, 199, 207, 240, 242, 251; *stō.pala* Q 75, 76, 77, 80, 89, 155, 169; *štopala* L 270, 290, 291, 292, 294, 295, 297, 299, 322a, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 332, 376, 382, 383, 384, 386, 387, 426, 0426, 427, 428, 429, 429a, 432, 433, 434, 434a, Q 7, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 38, 39, 95, 96, 97, 98, 99, 99*, 101, 111, 112, 0112, 112a, 112b, 113, 113c, 116, 117, 117a, 117b, 118, 119, 121, 192, 193, 195, 196, 197, 197a, 198, 198b, 200, 203, 204a, 207, 211, 248, 253, 254, 255, 257, 260, 261, 263, 278, 278a, 279, 282, 283, 284; *štp.pala* Q 247, 247a; *stopala* K 360, 361, L 266, 362, 365, 366, 369, 427, P 192, Q 3, 5, 9, 14, 78, 82, 95, 99, 117b, 162, 164, 175, 181, 187, 241; *sto.pala* L 282, 286, 314; *štopala* Q 96a, 112a, 121c, 204, 252; *stupala* Q 12; *štopala* Q 101, 198; *štoppala* Q 222; *stōpala* L 286, Q 77, 94b, 198b; **stoppel** (mv.): *stōpəl* L 416, Q 71, 172; *stopal* Q 3, 5, 10; *stōpəl* P 120; *stōpəl* L 286, 312, 372, 413, Q 39, 250; **stoppel** (enkelv.): *stōpəl* L 212, P 211, Q 93; **stoppels**: *stōpəls* K 278, 314, 316, 317a, 318, 357, L 159a, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246, 246a, 247, 249, 250, 267, 268, 269, 271, 282, 288, 292, 312, 314, 316, 318b, 328, 353, 355, 360, 365, 372, 373, 381, 414, 416, 429a, P 58, 107a, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177a, 178, 179, 180, 184, 186, 187, 188, 212, 214, 218, 219, 220, 223, 224, Q 2, 4, 9, 20, 77, 78, 95, 104, 156, 162; *štopəls* L 270, 329, 429a, Q 16, 100; *stopəls* L 266, 286, 312, P 121, 182, 227, Q 95a; *stōpəls* L 361; **stoppeltjes**: *štopəlkas* Q 105; **struustoppels**: *stryjstōpəls* Q 112a; **strouw**: *štroū* Q 101; **stroppels**: *stropəls* K 317, 353; **stroppelen**: *štrupala* Q 117a.

5.2.9 STOPPELLAND

(N 15, 51; add. uit N 6, 7; monogr.)

[Het akkerland waarop stoppels staan; zie het vorige lemma STOPPELS (5.2.8).]

Voor de fonetische documentatie van het woord *stoppelen*, zie ook het lemma STOPPELS (5.2.8).] **stoppelland**: *stōpəlānt* K 316, 357, 358, L 209, 211, 214, 247, 265, 268, 269, 282, 289, 289*, 289b, 355a, 360, 369, 372, 416, 423, P 48, 176a, 188, Q 2b, 4, 36, 101, 176a; *stōpala.nt* K 314; *štopəlānt* L 386, Q 97, 98, 99*, 101, 106, 111, 197, 197a, 203, 204a; *stōpəlānt* K 278, L 163, 163a, 163b, 164, 244c, 312, 317, 414, P 107a, 222, Q 2, 71, 72, 77, 156, 198b; *štopəlānt* Q 193; *stōpəlāntʹ* L 288, 318b, 320, 321a, 373, 381, 381b, 320c, 321, 322, 370, 381; *štopəlāntʹ* L 299, 322a, 329, 383, 426, 0426, 432, 434, Q 20, 22, 33; *štopəla.ntʹ* L 331, 331b; *stōpəlāt* P 175, 213; *stōpəlanʲk* L 266, 268, 295; *štopəlanʲk* L 270, 295; *štopəlanʲkt* L 290; **stoppel-**

veld: *stōpəls-velt* K 318, 358, L 163, 163b, 271, 28, 296, 314, 365, 420, 423, P 44, 176, Q 2; *štopəls-v* Q 111, 117a, 121; *stōpəls-veltʹ* Q 78; *stupəls-velt* 187a; **stoppeleveld**: *stōpələvelt* L 265, 314, 35 *štopələvelt* L 270, Q 100; *štopələveltʹ* L 331, 331 381b, Q 20; **stoppelplak**: *stōpəlplak* K 359, L 26 **stoppelen**: [*stoppelen*] L 159a, 282, 288, 288 289*, 289a, 294, 314, 324, 355, 413, Q 96d, 187 192, 198b, 247, 247a; **stoppel**: *stōpəl* L 320, 320 320c, 326, 370, 371a, 374, 377, 422, 425, 42 429a, Q 9, 14, 18, 77, 94d, 95, 121c, 162, 17 *štopəl* L 291, 325, 326, 330, 332, 426, 429, Q 32 111, 0112, 112a, 211; *štp.pəl* Q 200; *štopəl* Q 11 198b; **stoppels**: *stōpəls* Q 156; *štopəls* L 387; **le stoppel**: *lēx štopəl* L 331; **leegland**: *lēxlanʹt* 318b; **(het land) ligt in de stoppel**: L 374, Q 98

6. Dorsen

[Het traditionele gereedschap om te dorsen is de dorsvlegel; het bestaat uit twee grote houten delen: de vlegelstok die de dorser in de hand houden en het slaghout of de vlegelklap, waarmee de graankorrels uit de aren geslagen worden.

Gewoonlijk dorst men met vier man. Dit is het minst vermoeiend omdat men dan het gemakkelijkste ritme bewaren kan en een goet ritme maakt het dorsen minder vermoeiend. Men kan echter ook alleen, of met tweeën of drieën dorsen, echter nooit met meer dan vier man.

Het dorsen met de vlegel is helemaal verdwenen; het was te lastig en het ging niet snel genoeg. Dorsen was één van de eerste gemechaniseerde handelingen van het landbouwbedrijf.

De oudste dorsmachine is de rosmolen; daarvoor het paard, dat moest rondgaan aan een balk die om een as draaide, de drijfkraft leverde. Later werd de machine door een motor aangedreven; eerst door een stoommachine, dan door benzine- en dieselmotoren. Men onderscheidt bij de generatie dorsmachines de kopdorser en de breeddorser. Daarna komt de zelfbinder in zwang, die het stro bindt en nog later de combi die tegelijk maait, dorst en bindt. De lemma's die betrekking hebben op de ruinten in de boerderij waar gedorst werd (de dorvloer) en waar het koren en het graan werd opgeslagen (de tasruimte en de graanzolder) worden opgenomen in aflevering I.6 Bedrijfsruimten van de boerderij.]

6.1. Dorsen met de vlegel

6.1.1 DORSEN

(N 14, 1a; JG 1a, 1b; RND 138; A 3, 20; A 4, 27; A 37, 12; L 1, a-m; L 4, 20; L 19A, 16; L 20, 27; L 48, 34.2; Lu 2, 34.2; R 3, 63; S 7; Wi 27; NE II, 4 en 3 II, 7; monogr.)

[De algemene benaming van de handeling van het slaan met de dorsvlegel. Zie ook de lemma's DORSSEN MET DE VLEGEL (6.1.2) en DORSSEN MET DE DORSMACHINE (6.2.1).]

dorsen: *dpr̥sə(n)* K 357, 358, 358b, 359, 360, 361, L 115, 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 192, 192a, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 245b, 246a, 265a, 267, 268, 269, 269a, 270, 271, 279, 281, 284, 285, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 315, 316, 317, 318b, 319, 320, 320a, 320c, 322, 322a, 323, 324, 325, 329, 330, 331, 331a, 331b, 332, 333, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 360, 360a, 361, 363, 364, 367, 368, 376, 377, 413, 414, 415, 416, 417, 418, Q 3, 4, 5, 95 (jonger dan *dērsə*); *dpr̥sə* L 383, 384, 385, 386; *dpr̥sə* L 215a, 216, 244c, 246a, 246c, 314, P 51; *dpr̥sə* L 387; *dpr̥.sə(n)* L 282, 286, 312, 313; *dpsə(n)* K 278, L 318, 318b, 320, 321, 322, 326, 327, 328; P 46, 49, 51, 57, 58, 107a, 108, 113, 115, 117, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177a, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 188, 192, 193, 195, 197, 210, 211, 212, 213, 214, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 227, Q 2, 2b, 72, 73, 78, 81a, 82, 83, 158, 158a, 162, 165, 173; *dpr̥.sə(n)* L 314, P 55, 56, 118, 187, Q 1, 2a, 71, 76, 77, 154, 155, 155a, 159, 167; *d'pr̥sə* P 53; *dpr̥.sə* P 52, 54, Q 74, 75, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 166, 240; *dorsə* L 246, 247, 0247, 248, 249, 250, 265, 266, 293, 324, 326, 359, 362, 365, 366; *doə.rsə* K 359; *dōrsə* L 245, 246b, 265c, 290, 291, 386; *dosə* L 376, 377, 382; *do.sə* P 50, Q 164; *dō.sə* Q 157a, 160; *dpr̥.sə* Q 161; *dōrsə* L 288a, 289*; *dōrsə* K 318, 353; *dōrsə* L 287, 288, 288b, 289, 289a, 289b; *dpsə(n)* K 278a, 314, 315, 316, 317, 317a, P 44, 45, 47, 48; *dasə* Q 163, 173, 180, 182, 183, 242; *da.sə* Q 168, 168a, 169, 177, 181; *dā.sə* Q 241; *dā.sə* Q 20; *dē.rsə* Q 9, 10, 18a, 88, 94b, 95, 95a, 96b, 96c, 96d, 187; *dē^ə.rsə* Q 12, 13; *dērsə* Q 32, 96, 96a, 97, 99, 99*, 101, 102, 103, 105, 192, 196, 197, 197a; *dēsən* Q 8, 193, 198; *dē.sə* L 319, 320, 321, 321a, 369, 370, 371, 371a, 373, 374, 375, 378, 379, 380, 381, 381a, 381b, 425, 427, 428, 431, 432, Q 7, 9, 11, 14, 15, 17, 18, 198b; *dē^ə.sə* L 420, 422, 423, 424, Q 6, 198; *dē^ə.sə* Q 32, 96, 195, 198; *dērsə* Q 88, 99, 100, 101; *dēsə* L 426, 0426, 429a, Q 15, 193, 198b; *dē.sə* L 427, 429, 430, 432a, Q 14, 16, 19, 20, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 31, 32a, 33; *dēir̥sə* Q 197; *dēir̥sə* L 430, 433, 434, 434a; *dērsə* Q 103, 104a, 106, 247, 247a; *dē^ə.sə* Q 34, 35, 36, 38, 39, 98, 201, 203a; *dēsə* Q 109, 110, 111, 111*, 115; *dī^ə.rsə* L 372, 419, Q 193a; *dī^ə.rsə* Q 105; *dī^ə.sə* L 432; *diasə* L 421; *djō.sə* Q 89; *djasə* Q 179; *dja.sə* Q 84, 86, 90, 91, 93, 94, 171, 174, 175, 200; *djašə* Q 203, 247a; *djār̥sə* Q 196, 196a; *djā.sə* Q 87, 170, 178, 188; *dje.sə* Q 172, 199; *drēsə* Q 39; *dreir̥.sə* Q 32, 199, 200, 204a, 206, 207, 208, 222, 247, 247a, 251, 253, 254, 255, 259, 260, 263, 278, 279, 282, 284; *drēsə* Q 112, 0112, 112a, 112b, 113, 113a, 116, 117, 117a, 117b, 118, 118a, 119, 201, 202,

203, 204, 205, 205*, 208, 211; *drē.sə* Q 117, 121, 121b, 121c, 203b, 204a, 249.

6.1.2 DORSSEN MET DE VLEGEL

(N 14, 1b; monogr.; add. uit JG 1b)

[In dit lemma staat een betrekkelijk jonge terminologie, die nodig werd toen de mechanisatie op gang kwam en men behoefte kreeg aan een aparte term voor het dorsen met de vlegel, onderscheiden van die voor het dorsen met de machine.

Omschrijvingen zoals „dorsen met de dorsvlegel” zijn hier niet opgenomen; in deze gevallen vindt men de opgaven voor „dorsen” en „dorsvlegel” in de betreffende lemma's (6.1.1 resp. 6.1.8).

In Q 34 wordt een kenmerkend volksgebruik gemeld: wanneer het laatste bed uitgedorst is, „is de schuur dood”; de dorsers gaan dan in een kring staan en gaan „doodluiden” (*dōdlūā*): ze slaan dan met z'n allen tegelijk met hun vlegels en maken daarbij zo'n hels kabaal, dat de boer naar de dorsvloer komt met een fles cognac om de dorsers te tracteren. In Q 198b noemt men dit gebruik „de plank afwassen” (*de plōi āfwāsa*).] **vlegelen:** *vlēgələ* L 355, 371a, 373, 382, Q 18a, 94b, 101, 112, 211; *vlē.gələ* L 282, 312, 314; *vlē^ə.gələ* L 294; *vlōgələ* P 222; *vlō.gələ* L 413, 414; *vlēgələ* L 266, 295, 429, Q 9, 20, 22, 111*, 112b, 197, 197a, 198b; *vlī^ə.gələ* L 317, 416, Q 32a; *vlōj.gələ* P 74; *vlōigələ* P 120, 218; *vlōigərə* P 179, 227; **vlegeldorsen:** *vlēgəldpr̥sən* L 282; *vlēgəldrēsə* Q 117a; *vlōigəldpsə* Q 78; *vlōgəldāsa* Q 178; **klappen:** Q 98; **kloppen:** *klōpə* K 358, L 215, 265, 332, 360, Q 77, 95, 97, 112a, 113; *klōp^{ən}* K 314; **uitkloppen:** *oatkloppə* Q 1; **uithouwen:** *oat(h)ōn* Q 1; **klepperen:** *klepərə* L 332; **kleppelen:** *klepələ* L 211, 295, 324, 330, Q 9; *klipələ* L 416; **knuppelen:** *knōpələ* L 159a, 163, 163a, 164, 165; *knepələ* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *klōpələ* L 318b, 360, 422, Q 22; **kletsen:** *kletsə* L 321a; **zwaarden:** *zwārsə* L 295; **pompen:** Q 97; **uitslaan:** *ū.tslōn* L 331, 331b; **uitdorsen:** *ūt-dēsə* Q 111.

6.1.3 MAAT HOUDEN BIJ HET DORSSEN

(N 14, 12 en 14b; JG 1a, 1b; monogr.)

[Wanneer men met meer dan één man dorst, moet men goed de maat houden; zie ook de algemene toelichting bij deze paragraaf. In dit lemma staan de benamingen voor dit houden van de juiste maat bijeen.

De uitdrukking **boekweit dorsen**, of beter: **boekweitkoek dorsen** of -**slaan** (en heteroniemen, zie het lemma **BOEKWEIT**, 1.2.10) betekent doorgaans: „ritmisch, op maat dorsten”; de term is een onomatopoeë. Soms ook betekent de uitdrukking dat alle dorsers tegelijk slaan ten teken dat

het dorsen klaar is. In L 326 merkt de zegsman op dat deze uitdrukking „verkeerd dorsen” betekent. **Trompen** is wel de benaming voor het ritmisch luiden van de kerkklok; vergelijk ook het type **luiden** zelf.

Voor de fonetische documentatie van het woord [*dorsen*], zie het lemma **DORSEN** (6.1.1).]

slaghouden: *slaxhouə(n)* K 278, 317a, P 45; *slā.x-hauən* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 356, 416, 417, 418, 421, Q 94b, 95; *slā.xhau.ə* L 317, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415; *slaxhauən* K 314, 315, 316, L 265; *slā.x-ayə* L 419, 420, Q 13, 96c; *slā.gayə* L 372, 382, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12; *slāxhayə* Q 14, 33, 97, 98, 99*, 100, 117a, 197, 197a, 203, 204a, 211; *slaxhayə* L 425; *slāxhayə* L 426, 0426, 427, 429a, 432, Q 18a, 20, 21, 32a, 101, 111, 0112, 112a, 113; *slā.xhā.gə* L 413, 414, P 55, 56, 57, Q 2, 2a; *slaxhān* P 179, 180; *slā.xhān* L 355, 355a; *slaxhā* P 115, 172, 173, 176, 182, 219, 222, 227; *slaxhāə* P 49, 50, 176a, 213; *slā.xhā* P 53, 218, 220, 224; *slā.xhāə* P 52; *slagā* P 174, 175; *slagān* P 113, 117, 178; *slā.gā* P 177a; *slaxhaldə* L 211, 215, 247; *slāxhaldə* L 268, 269, 271; *slāxhaldə* L 270; *slaxhaldə* L 159a, 163, 163a, 214, 214a, 217, 244c, 245b, 246a; *slaxhōə* P 46, 48; *slāxhōə* L 291; *slāxhōtə* Q 198b, 204a, 211; *slaxhōn* P 44; *slā.xhōn* K 359; *slāxhōjə* L 266, 288, 288a, 289, 289a, 289b, 294, 295, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 326, 370, 371, 371a, 374, 377; *slāxhōjə* L 295, 324, 325, 329, 330, 332; *slā.xhōj.ə* L 369; *slā.xhōj.ə* L 331, 331b; *slaxhōə* P 47; *slā.xhō.ə* L 290; *slāxhōtə* Q 112b; *slāxhōn* K 357, 358, 360, 361; *slā.xhōn* P 51; *slaxhu* P 107a; *slā.xhē.n* L 352, 353, 354; *slaxhēə* K 314; *slaxhēə* K 353; *slōxhay.ə* Q 87; *slōxhayə* Q 193, 198b; *slō.xhay.ə* Q 88, 91, 96d, 172, 188; *slō.xhōgə* Q 162, 167; *slō.xhā.gə* P 119, 187, Q 1, 3, 4, 5, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 79a, 80, 81a, 82, 83, 84, 90, 94, 152, 153, 154, 155, 157a, 161, 168, 168a; *slō.xhēgə* Q 78; *slō.xhān* K 316, 318; *slōxhā* P 58; *slō.xhā* P 118a, 177, 184, 186, 188, 192, 195, 197, 223, Q 156, 164, 165; *slō.xhāə* P 120, 121, Q 157, 159, 160, 166; *slō.xhēə* P 118; *slō.xhā.tə* Q 89, 163, 169, 170, 171, 174, 175, 178, 179; *slō.xhōə* Q 240, 241, 242; *slō.xhō.tə* Q 181; **z'n slag houden:** *zənə slax ān* P 176; **op slag slaan:** *op slax slōən* P 175; **in de slag blijven:** *ən də slax blēvə* Q 2b; **aan de slag blijven:** *ən də slāx blēvə* L 314; **maat houden:** *mōt haytə* Q 22; **op maat slaan:** *op mōt slō.n* Q 2a; **goed doordorsen:** *gu dōrdōsə* K 318; **schoon dorsen:** *šxun dōsn* Q 1; **trompen:** *trumpə* Q 98; **luiden:** *luuə* Q 111*; **boekweit dorsen:** *bugi [dorsen]* K 358; *bugət [~]* L 314; **boekweitkoek dorsen:** *butəku [dorsen]* K 358; *bukekuk [~]* P 44; *buṅədəkuk [~]* L 282; *bṅəndəkuk [~]* L 312 (alle dorsers tegelijk); **koek dorsen:** *kōk [dorsen]* L 268 (id.); **koek slaan:** *kok slōən* L 413 (id.).

6.1.4 ONREGELMATIG DORSEN

(N 14, 14a)

[Nu eens hard en dan weer zacht slaan. In vraag was de suggestie opgenomen: „kalf maken; met een kuuske en een kalfke dorsen. Voor de fonetische documentatie van de u drukking *slaghouden*, zie het lemma **MAAT HC DEN BIJ HET DORSEN** (6.1.3).]

geen slaghouden: *gen [slaghouden]* L 163, 16; *genə [~]* L 286, 429a, Q 71, 112b; *genə [~]* L 178, 198b; *gejnə [~]* L 294, 317, 360, 371a, Q **geen maat houden:** *gejn [maat houden]* Q 2 **ongelijk slaan:** *ongəlik slōn* L 269; **heller en still slaan:** *heḷər ən stelər slun* Q 4; **zacht en hel (dorsen):** *zax ən hel* Q 96d; **klapdorsen:** L 215; **ev dorsen:** *efkas dōrsə* K 357; **kalfjes maken:** *kalfk makə* L 282; **kalfjes slaan:** *keləfkəsslōə* K 27 **een koe(tje) en een kalfje (dorsen):** K 358, L 28 312, 314; *ən ku ən ejn kōfkə* L 318b, 320a, 321; *ku ən ən kēfkə* L 432; *ən kukə ɔn ən kōfke* L 320 *ən kōjkən ən ən kalfkən* L 413; **schaapjes dorsen:** L 271; **een ooi met een lammetje (dorsen):** *ən ɛ mēt ə lemke* L 290, 291; **met een kuusje (va kentje) dorsen:** L 289a; **trompen:** *trumpə* Q 3 111*; *tumpə* Q 111*; **roffelen:** *rufələ* P 222; **meken:** *miləkən* Q 101; **kletsen:** P 44; **tetsen:** P 4 **fletsen:** L 370, 0426; **belsen:** *bəlsə* Q 162.

6.1.5 GORF DORSEN (kaart 66)

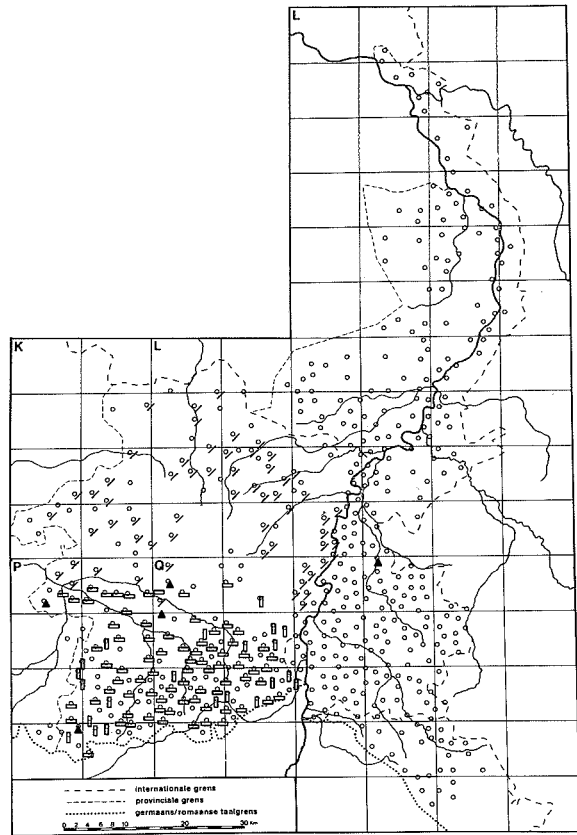
(N 14, 15a en 15b; JG 1a, 1b, 1d, 2c; monogr.) [Het grof dorsen of voordorsen bestaat erin dat men het mooiste graan, zonder de schoof te onbinden, met de hand uitslaat. Dit doet men ofwel tegen een ladder (L 214, 244c, 247, Q 121c; d opgaben zelf ontbreken), of ton (L 270; id.), c tegen de afsluiting tussen dorsvloer en schuiv vak, of zonder meer op de dorsvloer (L 387; id.) ofwel door lichtjes met de vlegel, die dan niet te hoog wordt opgeheven, alleen op de kop van de schoven, op de aren dus, te slaan. Soms is er sprake van een apart voor dit doel gemaakt constructie; zie het lemma **GESELBLOK** (6.1.7). Wanneer men de schoven goed kan uitslaan zodat er geen graankorrels in de aren blijven zitten, wordt het grof of voorgedorste stro al dekstro gebruikt. Als er nog korrels in de aren zitten, gebruikt men deze als varkens- of schapevoer (het wordt **klapstro** genoemd in L 290) o moet men ze nog met de vlegel nadorsen (*fōtər*: geeft men hiervoor op in Q 196 en 196a). Het voorgedorste graan doet dienst als zaai graan.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*dorsen*] zie men het lemma **DORSEN** (6.1.1).]

baarslagen: *bārslāgə* L 312 (met de vlegel), 354, 355, 420, 421, 423 (met de vlegel, bij de nog gebonden schoof), P 45, Q 2; *bā.rslāgə* K 358, L

Kaart 66. GROF DORSEN

- / baar(d)slagen, baar(d)slaan
- = baarden
- ▣ afbaarden
- ▲ andere sst. met *baard*

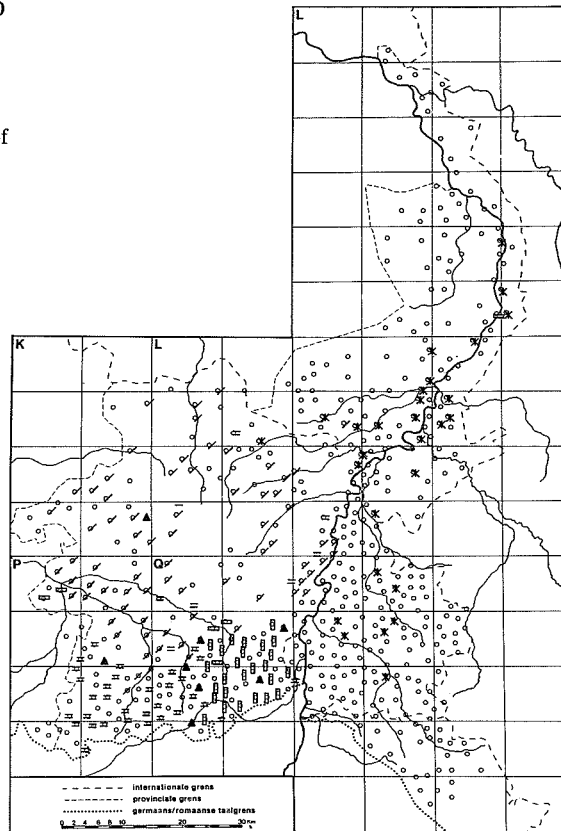
315 (met de vlegel), 316 (tegen de ladder), 317 (tegen de sporten van de ladder), 356 (met de vlegel; vroeger ook tegen de ladder), 358 (tegen een ton of ezel), 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366 (tegen de ladder), 367, 368, 415, 416, 417, 418, 419, 422, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12; *barslōgə* K 278 (tegen de ladder), 314 (tegen de ezel, de kruiwagen, of tegen een ton), 315, 317a; *bōrslāgə* K 316 (tegen ladder of ton), 359 (tegen de ladder), L 282 (id.); *bō.rslāgə* K 357 (tegen de ladder), 360, 361, L 413 (id.), 414, Q 1; *bōrslōgə* K 318 (tegen ladder of ton); *bō².rslōgə* L 352; *bō²slāgə* K 353, P 44 (tegen een ladder of ton), 46; **baarslaan**: L 352; *bō.rsluən* P 51; **baardslagen**: *bā.islāgə* P 56; **baardslaan**: *bō²rslō.n* L 353; *bō²rslō.n* L 314; **baarden**: *bā.rdə* P 54, Q 2a; *bārə* P 49; *bā.rən* L 354; *bōrə* P 48, Q 3, 71, 72 (tegen een ladder of kruiwagen), 76, 77, 81a, 82, 83, 89, 90, 94, 155, 168a, 169, 170, 171, 174, 178, 179; *bādə* P 50, 52, 53, 55, 57, Q 2; *bōdə* P 58, 113, 118, 118a, 119, 120, 121, 174, 175, 176a, 177, 177a, 178, 180, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 224, 227, Q 73, 74, 75, 78, 79, 79a, 80, 153, 154, 157, 157a, 158a, 159, 160, 161, 164, 165, 167, 168,

181, 182, 240, 241; *bō²də* P 220, Q 156; *bōtə* Q 242; **afbaarden**: *af.bōdə* P 115, 117, 172, 173, 179, 182, 218, 219; *af.bōdə* P 214; *ōf.bōdə* Q 177; *ō.f.bōdə* Q 152, 162 (ook op een bok of tegen een ladder), 163; *āf.bōrə* Q 88; *ōf.bōrə* Q 77, 84, 87, 91; *ō.f.bōrə* Q 5, 172, 175, 188; **uitbaarden**: *ōt.bōrə* P 47; **baardslagen maken**: *bārlāx.mākə* Q 2, 2b; *bārlāx* ~ Q 20 (met een stok of schudgaffel in plaats van met een vlegel); **baard maken**: *bō²t.mō.kə* P 213; **voordorsen**: *vōr[dorsen]* Q 98; **slagdorsen**: *slāx.[dorsen]* L 286; **builen**: *bōilə* Q 164; *bōilə* P 176; **afbuilen**: *āfbōlə* P 44; **uitslaan**: *ōutslōən* L 355a (tegen de muur); *ōtslōn* K 358; **voorslaan**: *vō.rslōn* L 370, 371, 371a, 374; *vōrslō.n* L 319, 369; **afslaan**: *āfslōn* L 369 (op de koppen van de aren); **overslaan**: *ōvārslōn* L 426, 0426; **overslagen maken**: *ō.vārslāx.mā.kə* L 424, 0426, 432, Q 33; **afhouwen**: *āfhōuə* Q 18a; *ā.fōuə* Q 96c; **uithouwen**: *ū.thōuə* L 326 (tegen de ladder), Q 87; **de koppen houwen**: *də.kōp.hōuə* L 425, Q 162; **geselen**: *gēsələ* Q 117a (tegen een ladder); *gēsələ* L 294; **snuiten**: *snūtsə* Q 98, 101, 111, 0112, 117a, 193, 203, 204a, 211; *snūtsə* Q 196, 196a, 198b, 247a; *snētə* Q 196, 196a; **fletsen**: *fletsə* L 321

I.4

Kaart 67. GROF GEDORST STRO

- / baar(d)slag
- = baar(d)sel
- ▣ baar(de)ling
- = baar(d)schoof, (-)gebaarde schoof
- ▲ andere sst. met *baard*
- x orten

(tegen een ladder), 370; **overrijzelen:** *ðvārðzələ* L 332; **aar slaan:** *ǫrslōn* L 427; *ǫ.rslǫ* Q 117a; *ǫrslū^a.n* L 372; *hǫrslōn* Q 4; **over de topslaan:** *ǫvār dan tǫp slōn* L 159a (tegen de ladder); **over de leer slaan:** *ǫvār de lēr slōn* L 163, 163a; **dorsen op de leer:** *dorsə op də lī^ar* K 357, L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **bokken:** *bokə* L 318; **niet hel slaan:** *nēt hel slōn* L 269; **niet uitslaan:** *nēt ütšlōn* L 331 (door niet aan de vlegel te trekken); **licht dorsen:** *līx* -[dorsen] Q 193; *lux* >~ Q 20 (tegen een ladder), 22 (id.); **lichtjes dorsen:** *lēxtəkəs* [dorsen] K 358; **stilletjes dorsen:** *stələkəs* [dorsen] Q 96d; **zacht kloppen:** *zax klǫpə* Q 95; **orten (ww.):** L 320a (tegen een ladder); **orten dorsen:** *ǫrtə* [dorsen] L 268 (tegen een ladder of een ton); (*h*)*ōrtə* ~ L 324, 325; **schaapjes dorsen:** *sxēpkəs* [dorsen] L 271 (tegen een ladder); **klapstro dorsen:** *klapštru* [dorsen] L 290 (tegen een ladder); **juffrouwen maken:** L 427; **schoven maken:** *šǫif mākə* L 372; **halveren:** L 295 (tegen een ladder).

6.1.6 GROF GEDORST STRO (kaart 67)

(N 14, 16; JG 1a, 1b (gedeeltelijk), 1d, 2c; m nogr.)

[Het stro dat overblijft na het voordorsen. Z ook de toelichting bij het voorgaande lemma. De benaming komt voor in enkele spreekwoorden over een schrale lente: als de zon op 21 februari, Maria Lichtmis, schijnt, moet de herd het grof gedorst stro bewaren, want hij zal zijn schapen moeten bijvoederen. Bij voorbeeld: L 288: „Schijnt de zon met Lichtmis op de torescheper bewaar de oorden” of in L 294: „Lichtmis hel en klaar; sjeper bewaar dien oarte”, in L 322a en 330: „Sint Maria Leechmis de zisjient op ’t altaar; sjeper neem dien horte wor.”

Zie voor de fonetische documentatie van het woord(deel) [schoof] het lemma GARVE, GEBO DEN SCHOOF (4.6.4).]

baarslag: *barslax* K 278, 315, 317a; *barslǫx* K 31 bārslax K 357, P 45; *bā.rslax* K 358; *bārslā.x* 354, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9, 10, 11; *bā.rslā.x* L 31 315 (daarna werd er walm van geschud), 320

356, 360, 361, 362, 364, 366, 367, 415, 416, 417, 418, 422; *bōrslā.x* L 282; *bō.rslā.x* K 359, 360, 361, L 413, 414, P 51; *bō^orslāx* L 314; *bōrslōx* K 316, 318; *bōrslō.x* Q 3, 5; *bō.rslō.x* L 352, Q 1, 82; *bā.slāx* P 49, 56; *bō^oslax* K 353, P 44, 46; **baardslag**: *bāslax* P 50; *bā.tslā.x* P 57, Q 2a, 2b; *b.ātslā.x* P 52, 53, 55; *bōrslō.x* Q 71; *bōārtslā.x* L 353; *bō.tslō.x* P 58, 118, 118a, 119, 120, 121, 184, 187, Q 73, 74, 78, 79; *bō.tslīx* P 188; **baarsel**: *bōrsəl* L 269, P 47, Q 72, 81a, 155; **baardsel**: *bōrtsəl* P 48; **baarling**: *bōrley* Q 76, 77, 83, 8487, 89, 90, 91, 94, 168a, 169, 170, 171, 172, 175, 178, 179; **baardeling**: *bōdaley* Q 154, 158a, 162, 163, 168, 177, 181, 182, 241; **baarstrooi**: *barstrōi* L 354; **baarschoof**: *bāršōf* L 423; **baarslagstrooi**: *bōrslāxstrui* K 359; **gebaarslaagd koren**: *gabā.rslāxt kō.rə* L 316, 413, 420, Q 9; **gebaard stro**: *gabōt strō* P 176a, Q 240; **gebaard graan**: *gabōt grēn* Q 153, 157a; **baard-schoof**: *bō.t[schoof]* P 115, 172, 173, 175, 177, 178, 180, 182, 195, 213, 218, 219, 222; **gebaarde schoof**: *gabōda [schoof]* P 186, 192, 197, 220, 227, Q 2, 71, 78, 79a, 80, 152, 156, 157, 161, 165, 166, 167, 242; **(ze zijn) (af)gebaard**: *(āf-)gabōrt* Q 88, 174; **afgebaarde schoof**: *af-gabōda [schoof]* P 177a, 179; *ōf-gabōrda [-]* Q 188; **nagebaarde schoof**: *nagabōda [schoof]* P 113; **uitgebaard koren**: *ō.t-gabōt kuṗ.n* Q 75; **schoof**: *[schoof]* L 295, 355, 372, Q 12; **goede schoof**: *gui [schoof]* P 224; **gebuid (stro)**: *gabōilt* Q 164; **overslag**: *ō.vərslāx* L 424, Q 13; *ō.vərslō.x* Q 165; *ō.vərslēx* Q 96c; **voorslag**: *vōrslax* L 289b; *vōrslax* L 326; *vōrslā.x* L 369, 370; **klapstro**: *klapstru* L 290, 291; **klap-schobben**: *klapsxōbā* L 244c; **geklapdorste garven**: L 268; **orten (mv.)**: *ōrtā* L 247, 268, 291, 295, 318b, 320c, 322, 325, 326, 331, 331b, 370, 371a, Q 22, 33, 97, 100, 111, 0112, 203; *ōrtā* L 271, 332; *ōrtā* L 294, 382, 432; *urtā* L 420; *ōrtā* Q 9; *hōrtā* L 317, 320a, 322a; *hōrtā* L 330; **snuit**: *šnyts* Q 98; *šnytsā* (mv.) Q 111; **gesnuit**: *gəsnyts* Q 98; **snuitgarve**: *šnytsgerf* Q 193; **snuit-bürde**: *šnyts-beūda* Q 204a; **juffrouw**: L 426.

6.1.7 GESELBLOK

(N 14, 15c; JG 1d)

[Doorgaans werd voor het grof dorsen een ladder of iets dergelijks gebruikt. Soms construeerde men speciaal voor het grof dorsen een apart stuk gereedschap. In dit lemma staan de enkele benamingen daarvoor bijeen.

Bij de opgaven **haspel** en **schoofreek** werd door de zegsman een tekening toegevoegd, die hier wordt overgenomen (afbeelding 9, a en b). Bij zijn tekening noteert de zegsman van L 330 nog: „Een haspel is een houten rol, van een boomstam gemaakt, die draaide rond een as waarvan de uiteinden in een opvouwbare houten schraag waren gestoken. In de rol waren spijkers zonder kop geslagen die 3 à 4 cm uitstaken. Als met een *schob graan* hierop geslagen werd, begon de rol te draaien en werden zowel graankorrels als kort stro verwijderd. Men hield dan een *sjauf sjitreu* over: lang en glad stro dat men gebruikte voor het maken van dakpanpoppen.”]

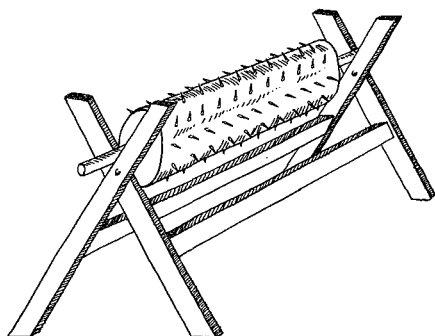
haspel: L 330; **schoofreek**: *šōufrek* Q 14, 100, 101; **klopezel**: Q 9; **ezel**: *ēzəl* K 353, L 286, 422, P 176, Q 2; **paard**: Q 95; **bok**: L 360, 370; **slagblok**: L 355; **gesel**: *gejsəl* Q 111*; **geselblok**: *gejsəlblōk* L 289b.

6.1.8 DORSVLEGEL (kaart 68)

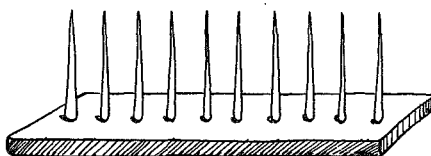
(N 14, 2; JG 1a, 1b; A 17, 18; A 34, 14; L 8, 51; S 40; monogr.)

[De benaming voor het gereedschap als geheel. Zie de algemene toelichting bij deze paragraaf. In de varianten van het type **(dors)vlegel** en **(dors)vleger** vindt men volksetymologische aanleuning bij **vleugel**; dit gerond vocalisme, dat telkens achter in de reeks varianten is opgenomen, is ook op de kaart aangegeven.

Zie afbeelding 10.]

vlegel: *vlēgal* K 278, L 192a, 209, 210, 211, 247,

a. „haspel”

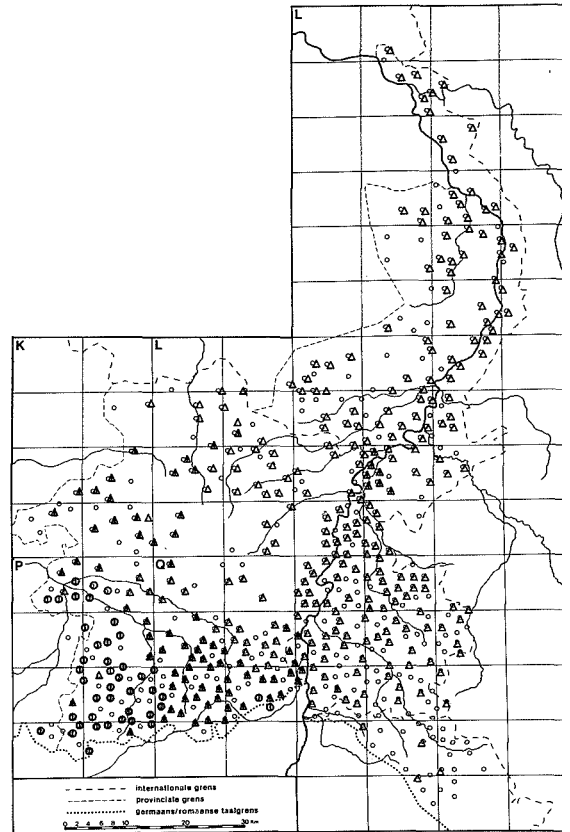
b. „schoofreek”

Afb. 9. Geselblok

I.4

Kaart 68. DORSVLEDEL

- △ (dors)vleugel
- ▲ (dors)vleugel
- (dors)vleuger
- (dors)vleuger

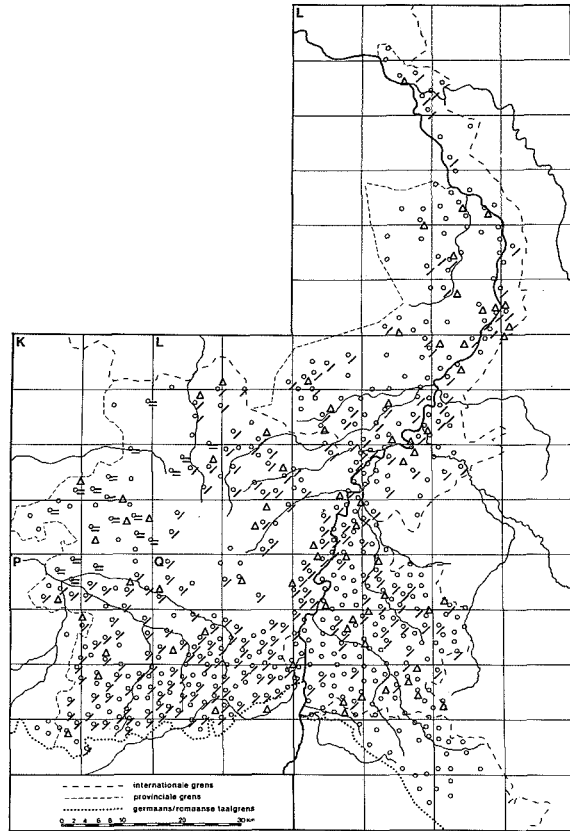

269a, 288, 288a, 289, 290, 291, 320, 321, 432, Q 12, 18a, 32a, 95, 96a, 97, 99, 99*, 101, 105, 112a; *vlē.gəl* L 282, 286, 312, 313, 314, 318, 318b, 319, 320a, 321a, 355, 355a, 369, 370, 371a, 372, 421, 423, P 55, 56, 57, Q 2, 2a, 2b, 7, 8, 9, 10, 11, 72, 96c, 117a, 187a; *vlē.²gəl* L 422, 424, Q 6, 13, 113, 119, 192, 196, 197, 197a; *vlegəl* L 214, 214a, 215, 217, 245a, 245b, 246a, 246b, 297, 325, 373, 377, 382, 425, 431, Q 9, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 31, 32a, 33, 35, 37, 38, 98, 100, 102, 112b, 198b, 201, 207, 208, 253, 278; *vle.gəl* L 215; *vlēgəl* L 165, 191, 214, 216, 246, 246a, 249, 250, 267, 268, 269, 269b, 270, 271, 295, 296, 298, 299, 300, 322, 327, 329, 330, 331, 333, 376, 377, 385, 425, 426, 427, 428, 429, 429a, 430, 432, 434, 434a, Q 16, 20, 22, 27, 29, 30, 32, 33, 98, 101, 101a, 103, 104a, 110, 111, 112, 0112, 116, 193, 196, 203, 208; *vlij.gəl* Q 89; *vleigəl* L 266, 268, 431, P 176, Q 30, 121c, 193, 204a, 222, 259; *vleigəgal* Q 202; *vleəgal* L 326; *vlēgəl* L 244c, 245, 292, 295, 324, 332, 382, 386, 387, 0426, 433, Q 33, 34, 111, 111*, 118, 204a, 247a; *vligəl* Q 4; *vli.gəl* L 317, 356, 358, 359, 360, 363, 364, 365, 366, 415; *vli²gəl* L 289, 289a, 328, 375, Q 32, 32a; *vli².gəl* L 361, 362, 367, 368, 372, 416, 417, 418, 419, 420, Q 3, 5, 72, 81a, 82, 170; *vliē.gəl* Q 83, 84, 87, 89, 90, 117b, 192, 193; *vīē.gəl* Q 91, 94, 171; *vlōgəl* K 314, 317a, 353, 379, 380, 381, P 45, Q 88, 94b, 96d, 187; *vlō.gəl* L 315, 316, 318, 357, 358, 359, 360, 361, L 315, 316, 352, 353, 354, 413, 414, P 44, 51, 58, 119, Q 1, 7, 73, 75, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 188, 240; *vlō²gəl* L 374; *vlijō.gəl* Q 77, 78; *vjō.gəl* Q 169, 174, 181, 182; *vlōi.gəl* Q 74; *vlōgəl* L 378*, 381b; *vlōigəl* P 174, 223, Q 156; *vlōi.gəl* P 120, 121, Q 78; *vlijō.gəl* L 175; *vlyō.gəl* L 378, Q 163, 167, 168, 178, 179, 241, 242; *vlyō.gəl* Q 76, 77, 154, 155, 168a; *vlyəg.* Q 158a; *vlyə.gəl* Q 172; **vleger**: *vle.gər* P 52, 53; *vlōgər* P 46, 49, 176, 214, 222, 224; *vlō.gər* P 47, 195, 197, Q 159; *vlijō.gər* Q 177, 178; *vlōigər* P 48, 50, 115, 178; *vlōgər* P 213; *vlōigər* P 107a, 111, 117, 172, 173, 175, 176, 176a, 179, 180, 182, 183, 186, 211, 218, 219, 227; *vlōi.gər* P 118, 118a, 171, 177a, 187, 188, 192, 220; **dorsvleugel**: *dorsvleḡəl* L 163, 163a, 192, 265, 318b, 320c; *dōs-* K 278, P 52, 57; *dōrs-* L 287, 288a, 289*, 289b; *dōrs-* L 290, 291; *dērs-* Q 95, 102; *dērs-* Q 96a, 97, 99; *dēs-* Q 36; *dōrsflē.gəl* L 316; *dōrsvleḡəl* L 115, 163, 163t

Kaart 69. VLEGELSTOK

/ geerd
 = geer
 Δ steel

164, 165, 192a, 217, 266; *dōrs*-L 246; *dēs*- Q 21; *dōrsvleigəl* L 159a; *dōs*- P 48; *drēs*- Q 112, 121, 121c, 211, 222; *dōrsvleigəl* K 359; *dōrsvlēgəl* L 213, 214a, 215a, 246b, 248, 250, 266, 269, 270, 271, 293, 294, 295, 296, 298, 300, 322, 322a, 323, 325, 329, 330, 331, 331b, 332, 381a; *dōs*- L 326, 376, 377; *dōrsflēgəl* L 215; *dōrsvlīgəl* L 289, 289a; *dōrsvlōgəl* K 358; *dōs*- Q 71; *dōs*- K 315, 316, 318; *dērs*- Q 94b, 95; *dēs*- Q 98; *dōsvlōgəl* P 44; *dōsvlōgəl* L 381b; *dōrsvlōgəl* Q 195; **dorsvleger**: *dōsvlōgər* P 176; **knuppel**: L 266; **dorskuppel**: L 246b, 269; *dērsklōpəl* Q 99; *dēsklōpəl* Q 22.

6.1.9 VLEGELSTOK (kaart 69)

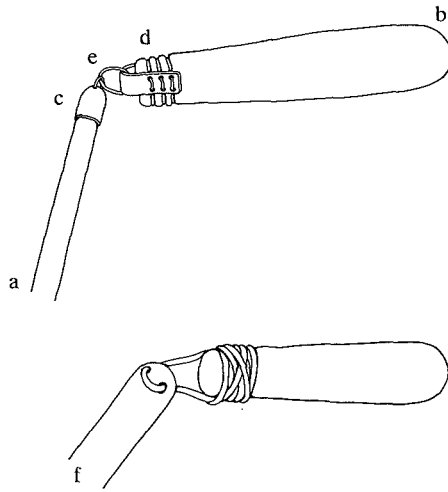
(N 14, 3a; JG 1a, 1b; A 39, 13b; monogr.; add. uit N 14, 3e; A 34, 15)

[De steel van de vlegel die de dorser in de hand houdt. De lengte van de steel „behoort van de kin van dorser tot de grond te reiken” (Goossens, Lic. Verh.), of, naar de zegsman van L 325: „is tweeëneenhalf maal de kop in lengte”.

Het regelmatig voorvoegsel *vlegel(s)*- is niet in dit lemma opgenomen.

Zie afbeelding 10, a.]

geerd: *gert* L 245, 269a, 355, 382, 413, Q 36, 0112, 112a, 192, 197; *gērt* L 414, Q 1, 38; *gērt* L 250, 265, 269, 270, 271, 290, 312, 313, 316, 317, 318b, 319, 320c, 326, 332, 354, 355a, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 422, 423, 424, 427, Q 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 21, 22, 33, 88, 96c, 96d, 99, 111, 198b; *gert* L 163a, 192, 268; *geirt* L 266, 288a, 288b, 289b; *gert* L 244c, 266, 282, 286, 288, 289, 291, 295, 300, 314, 320a, 321, 321a, 322, 324, 325, 330, 331, 331a, 331b, 374, 377, 386, 387, 420, 425, 0426, Q 14, 32a, 33, 34, 97, 98, 100, 111*; *gērt* L 413; *gert* L 163, 164, 165, 246, 381b, 429, 432, Q 31, 103, 113, 193, 203, 204a; *gēxt* L 370, Q 7; *geet* Q 154; *gērt* P 115, Q 39, 83, 112, 112b, 202; *gērt* P 47, 113, 117, 172, 173, 175, 219; *gērt* Q 72, 121c; *gēt* Q 117a, 118; *gāt* Q 2b; *geet* P 48, 107a, 174, 175, 178, 182, 213, 218, 227, Q 211; *geat* P 179, 224; *geat* P 56, 57; *gērt* Q 72, 81a, 82; *giat* P 220, 222, 223, Q 163, 242; *giet* Q 158a, 162; *giet* Q 77, 155, 172; *giot* Q 76, 89, 168, 168a; *giat* P 180, 186, Q 84, 87, 90, 91, 94, 161, 169, 170, 171, 174, 175, 177, 178, 179;

Afb. 10. Dorsvlegel

- a. vlegelstok
- b. vlegelknuppel
- c. kap van de vlegelsteel
- d. kap van de vlegelknuppel
- e. vlegelband
- f. bevestiging zonder kap

gĵāt P 49, 50, 52, 53, 55, 58, 118, 118a, 119, 120, 121, 176a, 177, 184, 187, 188, 192, 195, 197, Q 2, 73, 74, 75, 78, 79, 79a, 80, 152, 156, 157, 157a, 159, 160, 164, 165, 166, 167, 181, 182, 188, 240, 241; *gĵā.t* P 177a, Q 2a, 71; **geer**: *gēr* K 318, 359, 360, 361, P 45, 51; *gēr* K 315, 316, L 315, 352, P 46; *gēr* K 314, 353, 357, 358, P 44; *gēr* K 278, 317a, L 353; **vlegelgeer**: *vlgalger* K 358; **steel**: *stēl* K 359, L 159a, 211, 214, 215, 246, 265, 268, 269, 269b, 271, 282, 290, 312, 318, 318b, 328, 373, 376, 377, 422, 426, 429a, P 55, 214, Q 2, 9, 14, 18, 77, 94b; *stēl* L 270, 295, 299, 324, 329, 330, 423, Q 20, 32, 97, 98, 99, 100, 101, 204a, 205, 208, 222; *stēl* K 358, L 355, Q 178; *stē.l* K 314; *stē.l* K 318, L 317, Q 78; *stē.l* L 266; *stē.l* P 175; *stē.l* P 176; *stē.l* P 48, 107a, 176a; *stē.l* K 357; *stē.l* L 366, 372, Q 4, 162; *stē.l* L 289a, 360, 416, Q 197, 197a; *stē.l* Q 202; *stē.l* P 222; *stē.l* L 423, Q 112a, 117a, 196, 203, 204a; **stek**: *stēk* Q 9, 95.

6.1.10 VLEGELKNUPPEL, SLAGHOUT (kaart 70)

(N 14, 3c; JG 1a, 1b; L 39, 13a; monogr.; add. uit N 14, 3e en 4)

[Het slaghout van de dorsvlegel is 50 à 60 cm lang en wat dikker dan het hout van de steel. Het is niet van het allerhardste hout gesneden, omdat

het dan zou barsten bij het slaan op de grote doorgraans is het van berkehout.

Oorspronkelijk werd als benaming van dit „vlegel” van het gereedschap de naam van het geheel genomen, hier dus **vlegel**; we zag dat ook bij de ZEIS (3.2.1) in aflevering I.3 en de ZICHT (4.3.1) in deze aflevering.

Het regelmatig voorvoegsel *vlegel(s)* in *vlegelkop* is niet in dit lemma opgenomen. Voor fonetische documentatie van het woord(de) [*vlegel*] en [*vleger*] zie het lemma DORSVLEG (6.1.8).

Zie afbeelding 10, b.]

kop: *kop* K 278, 315, L 270, 288, 289, 289b, 295, 300, 312, 314, 316, 320a, 321, 322, 324, 326, 331, 331a, 331b, 332, 352, 353, 354, 356, 370, 371a, 374, 376, 377, 381b, 382, 416, 417, 419, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 429a, 432, Q 3, 7, 8, 9, 14, 18a, 20, 21, 22, 33, 88, 97, 98, 99, 99*, 103, 111*, 0112, 112a, 113, 117a, 121c, 204a; *kop* L 282 (met een palir vel verbonden aan de stok), 286; *kop* L 265, 293, 319, 320c, 363, 364, 365, 368, 369, 415, 420, 429, Q 9, 10, 12; **kap**: *kap* K 314, 316; **vlegel**: [*vleg*] K 314, 316, 317a, 318, 353, 357, 358, 359, 361, L 159a, 192, 214, 215, 244c, 245, 247, 265, 265c, 266, 268, 269, 269a, 269b, 270, 272, 286, 288a, 288b, 289a, 290, 295, 299, 312, 314, 315, 317, 318b, 322, 324, 329, 330, 358, 359, 360, 361, 362, 364, 366, 367, 369, 372, 373, 376, 377, 386, 387, 413, 414, 416, 420, 429, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 121, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177a, 179, 180, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 214, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 1, 2, 2a, 4, 6, 11, 13, 14, 18, 30, 31, 32a, 34, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 79a, 80, 81a, 82, 83, 84, 87, 89, 91, 94, 94b, 95, 96c, 96d, 97, 100, 111, 113, 117, 118, 121c, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 168a, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 179, 181, 182, 188, 192, 193, 196, 197, 198b, 204a, 208, 222, 240, 241, 242; **vleger**: [*vleger*] 107a, 175, 213, 222; **knuppel**: *knøpal* L 159a, 163a, 164, 165, 268, Q 95, 205; *knøpal* Q 20; *kløpal* L 211; *kløpal* L 320a, 321, Q 99*; *klepal* 265; *klepal* Q 9; **dorsknuppel**: L 266; **kløppel**: *kløpar* L 269, 282, 423, Q 9; **vlegelklop**: *vlēgalkl* Q 36; **vlegelhout**: [*vlegel*]*høt* Q 32; [*vlegel*]*høt* 156; **vlegelshout**: [*vlegel*]*shøt* Q 197, 197a, 204; [*vlegel*]*shjūt* Q 211; **vlegelskuil**: [*vlegel*]*skyl* Q 2; **slager**: *slēgar* L 269, 328; **slaander**: *slønār* 117a; **houwer**: *høuar* P 176a; **zwaard**: *swøart* 176a; *zwārt* P 175.

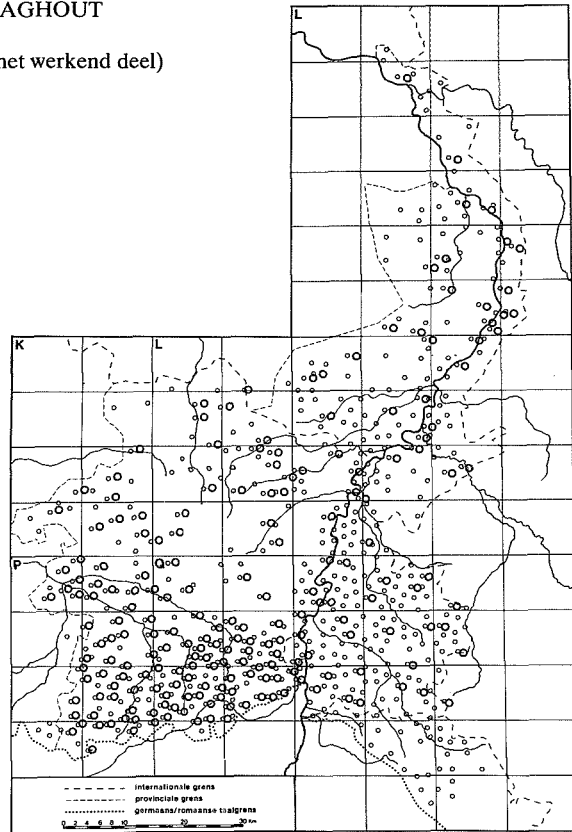
6.1.11 KAP AAN DE VLEGELSTOK

(N 14, 3b, 3d en 3e; JG 1a, 1b; monogr.)

[Het uiteinde van elk van beide vlegelhouten

Kaart 70. VLEGELKNUPPEL, SLAGHOUT

o type *vlegel* of *vleger* (geheel voor het werkend deel)

voorzien van een kap die dient om de twee houten delen aan elkaar te bevestigen en wel op zo'n manier dat de slaande werking van de vlegel bij het dorsen optimaal is.

Bij de meest voorkomende scharnierconstructie is de kap aan de vlegelstok van metaal en die aan de vlegelknuppel van leer. In dit lemma gaat het dus om de metalen kap aan de vlegelstok; meestal is er een beugel aangesmeed; deze ring of oog is vaak benoemingsmotief voor de gehele kap. Zie afbeelding 10, c.

Soms vindt men, in plaats van de metalen kap, aan het uiteinde van de vlegelstok twee geboorde gaten waar de vlegelband doorheen loopt; de zegslieden van L 282 en 288 geven dit uitdrukkelijk op; zie afbeelding 10, f.]

oog: *ōx* Q 33, 77, 81a, 83, 89, 113, 170; *oux* Q 72; *oux* L 291, 319, 324, 331, 331b, 356, 360, 369, 371, 372, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 427, P 118, 119, 120, 121, 177, 187, 188, Q 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 71, 74, 75, 76, 78, 79, 79a, 87, 88, 90, 91, 94, 96c, 96d, 97, 99*, 100, 111, 111*, 112a, 152, 154, 156, 157; *oux* L 361, 363, 365, 366, 367, 368, 415; *uax* K 314, 315, 318,

353, L 282, 316, 354, 355; *uix* P 118a; *ix* K 357, 358, L 413, P 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 57, 58, 107a, 113, 115, 172, Q 1, 2, 2a; *ūix* K 316, L 286, 314; *ūix* P 117, 177a; *ōu* Q 211; *ōa* Q 204a; *ouf* Q 174, 179; **oogje:** *ixskā* Q 2a; **ring:** *reŋ* K 357, L 318b, 372; *reŋk* L 374; *re.ŋk* Q 22, 77, 178; *rē.ŋk* Q 188, 193; *reŋk* L 423; *rē.ŋk* P 192; **ijzeren ring:** *izərə reŋk* L 429a, 432; **huis:** *hus* L 295; *hūs* L 215; *hū.s* L 312, 313, 315, 317, 318b, 331, 332, Q 172; *hūs* L 358, 359, 362, 364, 367; *hō.s* Q 84; **huisje:** *hōjskā* L 314, 317; *hūʷskā* L 332; **huisje met oog:** *hōjskā met oux* L 386; **huist:** *hust* L 244c, 268; *hušt* L 290; *hū.st* L 325; *ū.st* L 369; **huist met ring:** *hus(t) met reŋk* L 270; **buis:** *bōis* Q 80; *bouis* Q 159; *bōs* Q 168a; *bās* P 173, 176, 176a; **kap:** *kap* L 414, P 56, 178, Q 73, 82, 153, 155, 175; **kapje:** L 159a; *kepka* L 370; **ijzeren kap:** *eī.zərə kap* Q 3; *ēʷzərə* ~ P 48, 119; **vlegelhaak:** *vlegalhōk* L 387; **beugel:** Q 20.

6.1.12 KAP AAN DE VLEGELKNUPPEL

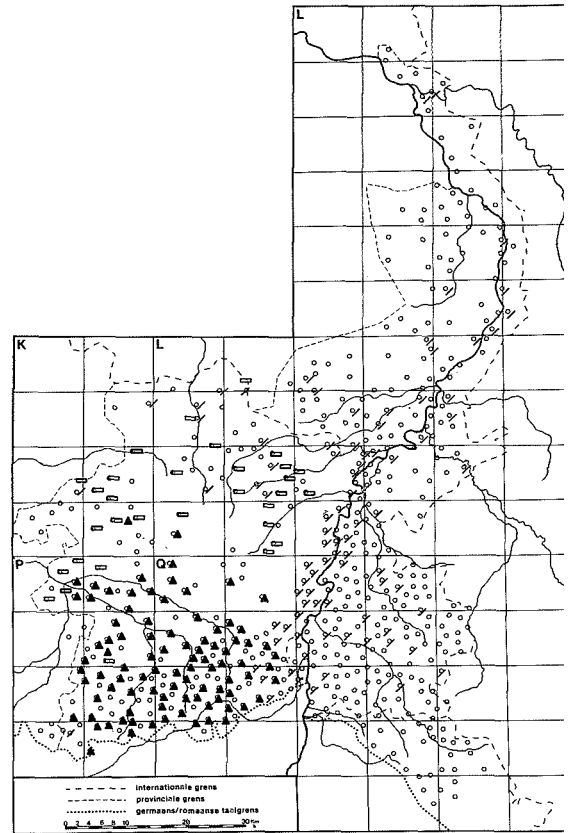
(N 14, 3b, 3d en 3e; JG 1a, 1b; monogr.)

[In tegenstelling tot de kap aan de vlegelstok die

I.4

Kaart 71. VLEGELBAND

- ∕ (-)riem
- = nestel
- ▲ staartel

van ijzer is, is de kap aan het slaghout van leer. De meest voorkomende vorm van deze kap is een zeer stevig stuk taai varkensleer (in Q 9: van ezelleer); aan de uiteinden zitten enkele gaatjes, waar een leren veter doorheen wordt gehaald waarmee de kap, met een lus, om de vlegelknuppel wordt vastgesnoerd. Daartoe zijn in de enigszins afgeplatte kant van de knuppel enkele (doorgaans drie) inkepingen gemaakt waar de veters doorheen lopen.

Zie afbeelding 10, d.

In L 286 tekent de zegsman een vlegelknuppel met een gat erin, waardoor de vlegelband loopt.]

kap: *kap* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 163, 163a, 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 247, 265, 266, 268, 270, 271, 288, 289, 289b, 290, 291, 295, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 324, 325, 326, 330, 331, 331b, 332, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 377, 382, 386, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 427, 429,

429a, 432, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 107a, 113, 115, 117, 118, 118a, 11 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177 178, 179, 180, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 19 197, 213, 214, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 227, 1, 2, 2a, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 18 20, 22, 32a, 33, 34, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 7 79, 79a, 80, 81a, 82, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 9 96c, 96d, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 111*, 011 112a, 117a, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 157 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 16 168, 168a, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 17 179, 181, 182, 188, 198b, 203, 204a, 211, 24 241, 242; **lederen kap:** *līvrā kap* L 414; **dorska dōrskap** L 265; **kapje:** *kepka* L 382, Q 117a; **lee lēr** L 370; **lejr** Q 156; **kopleer:** *koptēr* L 355 („v: puileer gemaakt; dat is een laag caoutchouc (een stevig linnen weefsel”)); **vlegelleer:** *vlēgalēr* 197, 197a; **vlegelbinder:** *vlēgalbenjār* Q 9; **ban bānt** K 358; **vlegelnestel:** *vlēgalnesal* K 31 **haam:** *hōm* Q 78; **zwoerd:** *zwōrt* L 163, 163 **spekzwoerd:** *spekzwōrt* L 163, 164, 165.

6.1.13 VLEGELBAND (kaart 71)

(N 14, 3b, 3d en 3e; JG 1a, 1b; monogr.)

[Het riempje waarmee de kap van de knuppel aan het oog van de stok is vastgesnoerd. Het is doorgaans een smal en lang schapenleren riempje dat over de kap aan de vlegelknuppel wordt gevlochten en door het oog aan de stok wordt gehaald.

Meestal is het een los riempje; soms echter is deze band het uiteinde van dezelfde veter of nestel waarmee de kap aan de knuppel wordt vastgesnoerd. Soms nog wordt melding gemaakt van het gebruik daarvoor een palingvel te nemen (het type **aalsvel** en in L 314, 325 en 360) of een pees (in L 318b). **Zwalber** is de plaatselijke benaming voor de zwaluw; overdrachtelijk betekent het woord ook een verbindingsstuk.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [vlegel], zie het lemma DORSVLEGEL (6.1.8).

Zie afbeelding 10, e.]

riem: *rim* K 278, L 282, P 176a, 222, 223; *ri.m* K 314; *rij.m* L 286; *rīm* P 214, Q 94, 170, 171, 174, 178; *ri.m* L 312; *rem* L 422; *rēm* L 247, 266, 268, 270, 271, 289, 289a, 290, 291, 295, 319, 320a, 321, 322, 324, 326, 331, 331b, 360, 365, 366, 370, 371a, 374, 377, 386, 419, 421, 422, 426, 427, 429a, 432, Q 6, 9, 22, 32a, 33, 87, 88, 91, 95, 96c, 96d, 98, 99*, 100, 101, 111, 111*, 112a, 112b, 172, 188, 193, 198b, 204a, 211; *rēm* L 369; **leren riem:** *lērə rēm* L 317; **riempje:** *rimkə* L 355a; *rēmka* L 330 (verbindt zowel de kap aan de knuppel als de knuppel aan de steel), 423, Q 8; **leren riempjes:** *lērə rimkas* L 163, 164; **schoenriem:** *sōwrim* L 163; **naairiem:** *nejrēm* L 371, 372; *niēj-* Q 9, 11, 13; *niē-* Q 7; *nī-* L 420, 424; **vlegelsriem:** *vlē.gəls-ri.m* L 314; **kapriem:** *kaprēm* Q 14; **opbindriem:** *op-begsrem* L 420, 432; **bindriem:** *bē.ȳrēm* Q 10, 12, 18; **leder:** L 372; **leertje:** *lērəkə* L 413; *lērka* L 159a; **nestel:** *nestəl* K 357, 358, L 286, P 44, 45, 47, 48, 176a; *nestəl* L 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 416, 417, 418; *nastəl* L 314, 315; *nesəl* K 314, 315, 316, 318, 359; *nesəl* P 51; *nasəl* K 317a, L 352, 413; **band:** *ba.nt* K 360, 361, L 282, 356 (van palingvel), 413, Q 83; *bānt* L 268; *bā.nt* Q 1; *bānt* K 314; *bā.nt* L 316, 358, 415, Q 89, 90, 94, 164; **opband:** *ōbānt* Q 71; **vlegelband:** [vlegel]bant K 315, 316, 318, 353, 357, Q 9; [vlegel]ba.nt L 353, 358, 359; **vlegelsband:** [vlegel]zba.nt L 286, 313, 354, 355; **leren band:** *lērən bant* K 278; **staartel:** *startəl* L 414, Q 1, 3, 5; *stertəl* K 358; *statəl* P 49, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 175, 176, 176a, 177, 177a, 178, 180, 182, 186, 187, 188, 192, 195, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 227, Q 2, 2a, 2b, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 79a, 80, 81a, 82, 83, 84, 90, 152, 153, 156, 157, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 175, 177, 181, 182, 240, 241, 242; *sta.təl* Q 75, 94, 154,

155, 157a, 168a; *statəl* P 46; **opbindstaartel:** *ōbeystatəl* P 184, Q 2; **varkenspees:** *ver^əkaspežə* L 355; **aalsvel:** *ōls.vel* L 159a, 288; **vlegellint:** [vlegel]lent K 316; **lint:** *lent* P 213; **lus:** L 425; **zwalber:** *žwōlbar* Q 193; *swōlbar* Q 198b; **wis:** *wis* P 174.

6.1.14 DORSSTOK

(A 34, 15)

[Bij navraag kenden enkele zegslieden in zuidelijk Nederlands Limburg nog het gebruik van de dorsstok, een stuk gereedschap, gebruikt om te dorsen, uit één stuk, zonder scharnierend deel. Het was een lange soepele stok. In Q 196 wordt ervan gezegd: „alleen bij arme mensen die geen vlegel hadden en de gelezen aren met een stok dorsten”; in Q 198: „alleen voor erwten gebruikt”.]

stok: *stōk* Q 196; **dorsstek:** *dōrstēk* L 269; **dorsgeerd:** *dorsgērt* L 320a; **bonenstaak:** *bōnštēk* Q 19; **dorskknuppel:** *dē^əsknōpəl* Q 193; **dorsvlegel:** *drēšvlegəl* Q 203; **kapvlegel:** L 314; **klompvlegel:** *klonkflōgəl* Q 1.

6.1.15 DORSVLOER

[De dorsvloer en al wat daarmee samenhangt, in de schuur en op het veld, alsook het tasmuurtje, de tasruimten en de kafbewaarplaats, komen ter sprake in aflevering I.6 Bedrijfsruimten van de boerderij.]

6.1.16 DORSBED, LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER (kaart 72)

(N 14, 20; JG 1a, 1b; L 32, 103; monogr.)

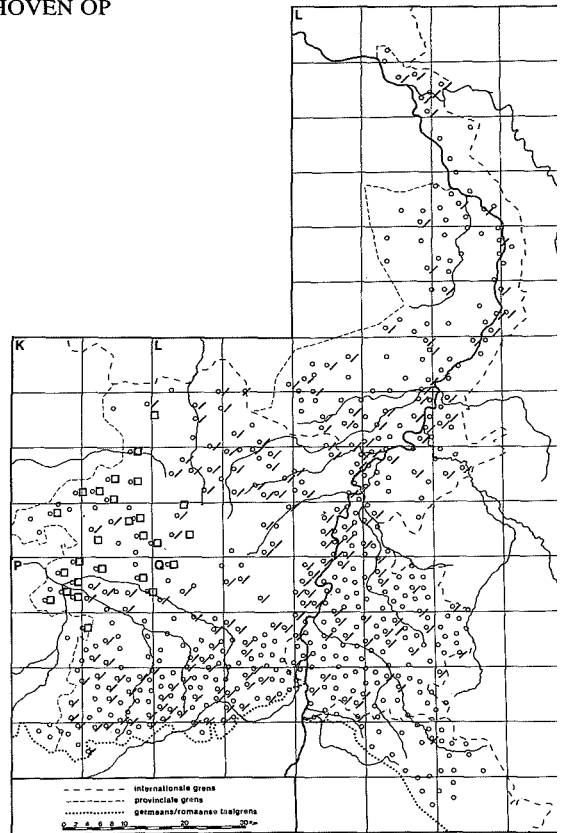
[Voordat men begint te dorsen moeten de schoven op de dorsvloer uitgespreid worden. Meestal worden twee lagen schoven, met de koppen (aren) naar elkaar toe gekeerd, in het midden van de dorsvloer, uitgespreid. In dit lemma staan de benamingen van een dergelijke laag schoven bijeen.]

bed: *bēt* K 278, 358, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 211, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 247, 265, 266, 268, 270, 282, 286, 288, 288a, 289, 289a, 289b, 290, 291, 294, 295, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 318b, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 329, 331, 331b, 332, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 359, 370, 371, 371a, 372, 374, 382, 387, 414, 415, 416, 417, 418, 421, 422, 423, 425, 0426, 427, 429, P 49, 50, 52, 53, 55, 58, 116, 117, 173, 174, 175, 176a, 177a, 178, 179, 184, 187, 188, 195, 197, 213, 218, 219, 220, 224, 227, Q 2, 2a, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18a, 22, 34, 71, 72, 76, 79, 80, 81a, 82, 84, 87, 88, 89, 95, 96c, 96d, 97, 98, 99*, 100, 111, 111*, 112a, 113, 117a, 121c, 153, 154, 157, 158a, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 170, 173, 174, 182, 196, 197, 197a, 198b, 203,

I.4

Kaart 72. DORSBED, LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER

- ∕ (-)bed
- brei

204a, 242; *bed* L 319, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 415, 419, 420, 424, Q 193, 241, 247, 252; *bet* L 330, 377, 386, 413, Q 101, 112b, 161, 181, 240; *beat* P 175; *bedje*: *betšə* Q 178; **dorsbed**: *dors-bet* K 357, L 159a, 215, 268, 269, 271, 295, 317, 320a, 366; *dōrs-* L 244c; *dōs-* P 176, 176a, 222; *dōs-* Q 156; *dōs-* L 429a; *dērs-* L 372, 423, Q 94b; *dēs-* L 432; *dēs-* Q 20, 111; *dīs-* Q 32a; *dreš-* Q 0112, 211; **struubed**: *strōbet* Q 34; **korenbed**: *kōrabet* L 270; **brei**: *brēi* K 314; *brē* P 45, 46, 47, 48; *brē*. K 358, P 44; *brēi* P 107a; *brē*. K 357, 359, 360, L 413; *brēi* P 49; *brē*. K 361, L 414, P 51, 56, 57, Q 1; *brāi* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 359; *brāi* K 317; **sprei**: *sprei* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **leg**: *lex* Q 74; **aanleg**: *anlex* K 278, 357, Q 168; *anlex* L 211; *ōnlex* P 119, Q 78, 79a, 90, 91, 168a, 170; *ōnlex* Q 168; **aanlegbed**: *anlex-bet* L 420; **geleg**: *galex* K 278, 314, 357, Q 2a; *galēix* P 119; **legsel**: P 176; **aanzet**: *ōnzet* Q 77; **schoven**: *sxōvən* K 353; *sxōf* Q 78; *sxōf* P 219; *sxōi* P 121; *šayv* Q 171, 179, 188; **mandel**: *māndəl* P 176; *mōndəl* P 183; *māntəl* P 176, 177; **mandelschoof**: *mōntəlsxəuf* P 176; **strooi**: *strui* K 353; **hoop**: *hōp* L 372, Q 158; *hōp*

Q 2, 72; **laag**: *lōx* P 175; **trotsje**: *treskə* Q 2; **wōi**: *wōrp* L 429, Q 172; *wōrp* P 219, Q 9, 78; *wōrp* 156; **baar**: Q 72; *bōr* Q 179; **charge** (fr.): *šarš* 286; *žarš* P 219.

6.1.17 DORSBED AANLEGGEN

(N 14, 17b; JG 1a, 1b; monogr.)

[Het aanleggen van de laag schoven op de do vloer; zie de toelichting bij het lemma DORSBE LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER (6.1.16). Het object van de handeling is steeds het bed, de laag schoven op de dorsvloer van het vorige lemma **aanleggen**: *ānlegə* L 266, 268, 270, 289, 294, 31318b, 319, 321a, 322, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 37374, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 42445, Q 2, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 22, 88, 96c; *anlē* K 278, L 215, 265; *ā.nlegə* L 316, 355, 356; *ānlē* L 268, 288, 289b, 295, 318b, 321, 324, 326, 42426, 0426, 432, Q 9, 14, 20, 32a, 33, 98, 100, 2020 *ānleqə* L 331, 331b, 382, 387, Q 101; *ālegə* 317a, 353, Q 113, 117a, 204a; *āleqə* Q 34, 11111*, 0112; *ā.legə* K 358; *alegə* L 244c; *ōnlegə*

371a, 414, P 50, 107a, Q 1, 2a, 3, 5, 71, 72, 76, 81a, 82, 83, 84, 87, 89, 91, 159, 170, 172, 174, 175, 177, 178, 179, 188, 198b; $\bar{\varphi}^2nleg\bar{\varphi}$ P 49, 52, 58, 113, 115, 117, 176a, 187, 188, 192, Q 73, 74, 77, 78, 79, 79a, 90, 94, 152, 153, 155, 156, 168a, 171; $\bar{\varphi}^2nleg\bar{\varphi}$ P 53, 55, 56, 57, 119, 120, 121, 117, 177a; $\bar{\varphi}^2nleg\bar{\varphi}$ L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 352, P 172, 173, 176, 178, 179, 180, 195, 197, 224; $\bar{\varphi}^2nleg\bar{\varphi}$ P 118, 118a, 184, 186; $\bar{\varphi}^2nlaia$ Q 156; $\bar{\varphi}^2leg\bar{\varphi}$ K 314, 315, 316, 318; $\bar{\varphi}^2leg\bar{\varphi}$ K 357, 359, 360, L 413, P 51; $\varphi nleg\bar{\varphi}$ P 174, Q 160, 162, 166; $\varphi nleg\bar{\varphi}$ L 354; $\varphi nleg\bar{\varphi}$ Q 75, 80, 165; $\varphi nleg\bar{\varphi}$ Q 158a, 163, 167, 168; $\varphi nleg\bar{\varphi}$ Q 161, 169, 240, 241; $enleg\bar{\varphi}$ L 163, 163a, 163b, P 44, 46, 47, 48, Q 154, 157a, 162, 181, 182, 241; **neerleggen:** $n\bar{e}rleg\bar{\varphi}$ Q 94b; **openeleggen:** $\varphi penleg\bar{\varphi}$ L 163, 163a; **overeenleggen:** $\bar{i}^2vareinleg\bar{\varphi}$ L 416; **spreiden:** $spreia$ L 318b; **gereed maken:** $rej\ m\bar{\varphi}.k\bar{\varphi}$ P 195; **vaardig leggen:** $vjadex\ laia$ Q 156.

6.1.18 EERSTE RIJ SCHOVEN VAN HET DORSBED

(N 14, 17a; JG 1c, 2c; monogr.)

[De meest gebruikelijke inrichting van het dorsbed bestaat uit één lange rij schoven, in de lengterichting van de dorsvloer achter elkaar gelegd, en daarop een tweede laag die bestaat uit twee rijen, met de koppen van de schoven naar elkaar

toegekeerd, zodat de aren op de eerste, onderste rij rusten.

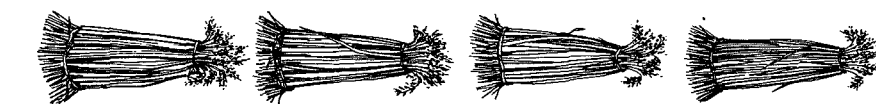
In dit lemma staan de benamingen van de eerste, onderliggende rij bijeen, die in lengterichting achter elkaar liggen.

Opmerkenswaard (en elders ongebruikelijk) is hetgeen de zegsman van L 330 opgeeft: „drie of vier schoven werden losgemaakt en uitgespreid over de dorsvloer voordat het eigenlijke bed van twee rijen schoven met de koppen naar elkaar toe werd gelegd”.

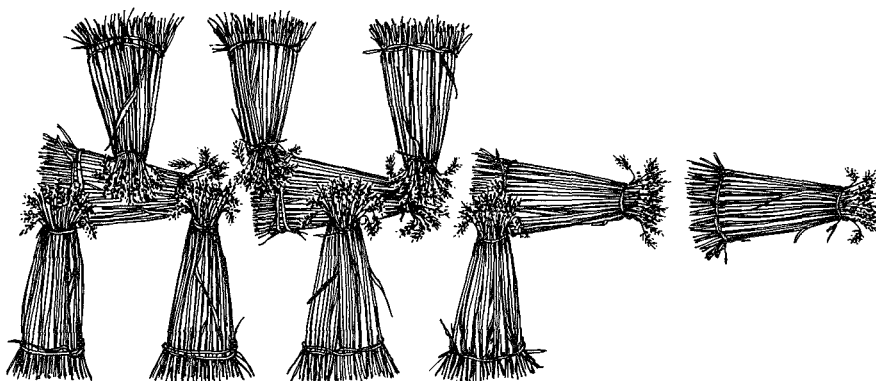
Voor de fonetische documentatie van de woord (delen) [bed] en [brei], zie het lemma DORSBED, LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER (6.1.16).

Zie ook afbeelding 11, a.]

aanleg: $\bar{a}nlex$ K 357, L 215, 265, 266, 317, 320a, 369, 370, Q 2, 2b, 97, 204a; $\bar{a}nlex$ K 278; $\bar{\varphi}nlex$ L 371a, Q 72, 77, 162, 193; $\bar{\varphi}^2nlex$ L 286; $\bar{\varphi}nlex$ Q 156; $\bar{\varphi}lex$ K 314; $\bar{a}nlex$ L 268, 318b, 372, Q 9, 20, 32a, 99*; $\bar{a}lex$ Q 111, 112a; $\bar{\varphi}nlex$ L 288, 289b, 295; $\bar{a}nlex$ L 360; $\bar{a}nlex$ L 423; **bed:** [bed] L 163, 163a, 282, 289, 321a, 322, 331, 331b, 355a, 374, 382, 416, 420, 426, 429, 429a, P 175, 222, Q 9, 18a, 22, 94b, 100, 0112, 113; **aanlegbed:** $\bar{a}lex-[bed]$ Q 111*; **eerste bed:** $\bar{i}rsta$ [bed] L 289a; **brei:** [brei] K 358, L 413, P 48; **aanlegbrei:** $\bar{\varphi}nlex-[brei]$ P 107a; **eerste brei:** $\bar{i}rsta$ [brei] K 358; $\bar{i}^2sta \sim$ K 316; **onderste brei:** $\bar{\varphi}narsta$ [brei] K 318; **onderlaag:** $\bar{\varphi}ndarl\bar{\varphi}x$ L 163, 164, 165, 282, P 176, Q

a. eerste rij schoven

b. tweede laag

Afb. 11. Dorsbed

I.4

94b; *q̄narlōx* L 270 (bijboekweit), Q 211; **onderste laag**: *ondarstā lō²x* P 176a; **eerste laag**: *īstā lōx* Q 211; **onderleg**: *q̄narlēx* L 371a; **onderligger**: *q̄ndarlegār* L 268; *q̄ndarlegār* L 159a, 269; *q̄narlegār* L 318b; *q̄narlegār* L 295, 432; *ōndarlegār* Q 95; **onderligschob**: *q̄narlexšop* L 331; **eerste gang**: *īstā ganj* K 359; **onderste zij**: *q̄ndarstā zēj* L 312; **rij**: *rij* L 321; **aanzet**: *q̄anzet* P 213; **aanslag**: *ānslāx* L 326; **kussen**: *kōsā* Q 33, 121c (alleen bij rogge); *kūsā* Q 204a.

6.1.19 TWEDE LAAG SCHOVEN VAN HET DORSBED

(N 14, 17c; monogr.)

[De specifieke benaming van de tweede laag schoven, bestaande uit twee rijen die met de koppen naar elkaar toe liggen, zoals die op de eerste rij van het vorige lemma wordt gelegd.

Zeer vaak is de benaming van deze bovenste laag dezelfde als die van het bed als geheel; dan is die benaming hier niet herhaald; zie het lemma DORSBED, LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER (6.1.16).

In L 159a wordt nog aangetekend dat „de aren van de tweede laag veerden op de eerste rij, en door dit veren lieten de korrels beter los”.

Zie afbeelding 11, b.]

gans bed: *gans-bet* K 278; **dubbel bed**: *dōbəl bet* K 278; **dobbel bed**: *dōbəl bet* Q 22; **tweede bed**: *twēidā bet* L 289a; **halve brei**: *hal²vā brē*. L 413; **tweede brei**: *twedā brāj* K 316; **tweede laag**: *tsweidā lōx* Q 211; **bovenlaag**: *bōvalōx* L 282; *bōvalōx* L 163, 164, 165; *bōvvalōx* L 268; **bovenste laag**: L 314; **kopslaag**: *kopslōx* L 211; **koppen**: *kōp* L 286; **tweede rij**: *twedā rej* L 265; **bovenrij**: L 318; **bovenste rij**: *bōvānstā rej* L 312; **tegenliggers**: *tiāgālegār* L 360; **slag**: *slāx* Q 117a; **overleg**: *ōvarlēqdā* Q 9.

6.1.20 RIJ VAN DE BOVENSTE LAAG

(N 14, 19; JG 2c; monogr.)

[Elk van de twee rijen waardoor de bovenste laag van het dorsbed wordt gevormd.]

zij: *zēj* K 278, L 282, 286, 289, 312, 314, 315, 355a, P 176a, Q 94b, 95, 178; *zē* P 176; *zēj* L 163, 163a; *zīj* L 159a, 268, 269, 270, 317, 322a, 382, Q 197, 197a, 203, 204a; *zi* Q 20, 32a, 97, 98, 99*, 111, 111*; **kant**: *kānt* K 359; **rij**: *rej* L 291, 295, Q 2; *rēā* P 213, Q 178; *rij* L 321, 369, 374, 429a; **bed**: *bet* Q 78; **half bed**: L 282, 314, 315, 324, 325, 366, 386, 432, Q 97, 198b; **opgaand en afgaand bed**: L 326; **links en rechts bed**: L 289b, 290; **halfbrei**: *hal²f-brāj* K 278a; **sprei**: *sprej* Q 96d.

6.1.21 SCHOVEN ONTBINDEN

(N 14, 23 a en b; monogr.)

[Voordat men met het eigenlijke dorsen begint,

worden de banden van de schoven losgemaakt. Eerst wordt tenminste de kopband weggenomen van de bovenste laag van het bed. De zegsm van L 294 gaf dit uitdrukkelijk op. Maar het kon ook voor dat men de schoven pas ontbindt: men een tijdje gedorst heeft, voordat men de schoven voor de eerste keer keert of opschuift. Dat laatste is steeds in het onderstaande lemma aangegeven. De zegslieden maakten wel melding van dit gebruik zonder het evenwel te benoemen in L 265, 422, 427, 429a, P 107a, 175, 14, 77, 78, 99* en 111.]

losmaken: *lōsmākā* K 358, L 159a, 163, 163a, 166, 211, 214, 215, 244c, 266, 268, 269, 270, 282, 289, 295, 318b, 320c, 321a, 322, 322a, 324, 329, 330, 331, 331b, 332, 369, 370, 372, 377, 4 (nadat men een tijdje gedorst heeft), 425, 042, 432, Q 22, 32a, 33, 101 (id.), 111* (id.), 011, 112a, 112b (id.), 113 (id.), 117a (id.), 203, 20 (id.); *lōsmākā* L 312, 314; *lōsmākā* L 290, 29; *lōsmōkā* Q 96d; *lūq̄smōkā* Q 162; *lōsmōkā* P 22; *lōsmāxā* Q 211 (id.); **losdoen**: *lōs-dun* K 314, 313, 358, 359, L 282, 355a, 413, P 44, 48 (id.), Q 94, 156, 193 (id.), 198b; *lōs-duān* Q 2 (id.), 2b (id.); *lōs-dū²n* Q 71, 72; *lōs-dōn* L 288, 314, 317, 318, 366, 416, 420, Q 100 (id.); **ontknopen**: *ontknyā*, P 176a; *ōntknōjā* Q 95 (id.); **losknopen**: *lōsknōjā*, Q 9 (id.); **ontbinden**: *ontbēnā* P 213 (id.); *ontbēnā* Q 9 (na het keren); **losbinden**: *lōs-bēnā* C (id.); **de band oversnijden**: *dā bant ōvārsnājā* 357; **de banden doorsnijden**: *bēnd² dursnājā* 289a; ~ *dōrsnājā* L 373, 426; **aanleggen**: *q̄nlegā* 278, 318; **uifereendoen**: *q̄uāterēndū²n* Q 71.

6.1.22 SCHOVEN OPSCHUDDEN

(N 14, 24a en 24b; monogr.; add. uit N 14, 22; 18, 30; A 28, 6; Av 1, III.5e)

[Tijdens het dorsen met de vlegel moeten de schoven van tijd tot tijd opgeschud en omgekeerd worden om de aren die onderaan liggen naar boven te halen. In dit lemma staan de werwoorden voor deze handeling bijeen.

Aan de zegslieden is ook gevraagd op te geven waarmee men dit doet. Vaak gebeurde dit op meer dan één wijze. De vraag leverde de volgende opgaven op: a. met de **schudgaffel** (zie het lemma HOUTEN GAFFEL, SCHUDGAFFEL (4.2.1) aflevering I.3) in L 214, 265, 269, 270, 286, 288, 289, 295, 312, 314, 318, 318b, 322, 322a, 323, 326, 330, 332, 355a, 366, 369, 382, 387, 420, 423, 425, 427, 429a, 432, P 176, Q 9, 14, 20, 9, 112a, 113, 118, 178, 211; b. met de **riek** in L 26, 314, 329; c. met de steel van de houten **hooihak** (zie het lemma STEEL VAN DE HOOIHAK (4.2.1) in aflevering I.3) in K 318, P 44; d. met de steel van de **dorsvlegel** (zie het lemma VLEDELSTC (6.1.9) in deze aflevering) in K 278, 316, 359, 265, 268, 282, 286, 290, 291, 314, 317, 355a, 36, 366, 370, 371, 372, 413, 414, 416, 420, 422, 42

0426, 432, P 44, 48, 176a, Q 2, 2b, 4, 14, 18, 18a, 33, 72, 77, 88, 95, 96d, 97, 101, 0112, 112a, 112b, 117a, 121c, 156, 178, 193, 204a; e. met de steel van de dorsvlegel en met de voet in K 318, 357, 358, L 318b, 321, 321a, 369, 371a, 374, 429a, P 107a, 175, 213, 222, Q 9, 32a, 71, 78, 98, 99*, 100, 111, 111*, 162, 198b, 203; f. met de handen in K 314, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 215, 244c, 266, 268, 270, 271, 282, 288, 289, 289a, 289b, 290, 291, 294, 295, 312, 318b, 320, 320a, 324, 325, 331, 377, 382, 383, 432, P 48, 107a; g. met een stok in L 423; h. met de „schudladder” in Q 9.]

opschudden: *opxsødā* K 359, L 159a, 163, 163b, 164, 165, 211, 214, 215, 247, 266, 268, 312, 314, 413, P 107a, 176a; *opxsødā* K 278; *upxsødā* K 314, P 48; *opšødā* L 295, 317, 366, 370, 420, 423, 426, Q 95, 112b, 113, 203; *opšødā* L 387; *opxsødā* K 358, L 244c, 269, 289, 289a, 294; *opšødā* L 270, 318b, 320a, 324, 325, 330, 331, 331b, 360, 369, 422, 429a, 432, Q 14, 20, 22, 33, 75, 94b, 97, 111, 111*, 162, 204a; *opxsødā* L 326; *opxsødā* L 355a; *opšødā* L 416; **uiteenschudden:** *opšēinsxədə* Q 156; **schudden:** *sxødā* K 357; *šødā* L 425, Q 117a; *šødā* Q 32a, 112; *sxədə* Q 9, 178; **opschuddelen:** *opxsødāla* L 372, Q 99*, 100, 101, 193; **schudde-len:** *šødāla* Q 96d, 112a; **opschokkelen:** *opšøkālā* Q 211; **opschoggelen:** *opšogālā* Q 9; **opsteken:** *opstēkālā* L 265, 314, Q 4; *opštēkālā* L 290, 291; **ondersteken:** *ondārstēkālā* L 282; **omdraaien:** *ymdrējā* L 271; **draaien:** *drējā* L 371a; **oplichten:** *opłøxtā* L 322; **lichten:** *læxtān* L 286, P 176; *løxtā* L 332; *løxtā* Q 98; **opstoten:** *opstōūtā* Q 78; *opstuatā* Q 2; *opstūtā* Q 71; **bijeestoten:** *biēinsstūtā* L 321; **openbreien:** *opəbrē* P 175; *opəbrē* P 44; **breien:** *brējā* P 222; *brējā* Q 156; **opgaffelen:** Q 20; **mot-sen:** *mutsā* L 386.

6.1.23 STRO BINDEN

(N 14, 25 en 28; monogr.)

[Het uitgedorste stro wordt tot bussels samengebonden. Vergelijk ook het lemma SCHOVEN BINDEN (4.6.2).

Opgaven van het type „bussels maken” zijn hier niet opgenomen; het zelfstandig naamwoord is in het lemma BUSSEL UITGEDORST STRO (6.1.27) opgenomen.]

binden: *beŋdān* Q 198b; *bēndā* Q 193; *bindā* L 159a, 163b, 211, 214, 215, 247; *benā* K 314, 318, 358, L 413, P 44; *beñ* K 316, L 282, 312; *beñā* K 358, L 355a, 416, Q 2, 4, 72, 162, 178; *beñā* L 432, Q 71, 78; *binā* K 357; *benjā* L 318b, 320a, 321, 322, 322a, 324, 325, 331, 331b, 332, 377, 382, 425, 426, 427; *benjā* L 372, 0426, Q 14, 20, 22; *beñā* L 244c, 266, 268, 270, 288a, 289, 289a, 290, 294, 295, 387, 423, P 48, 175, 213, Q 9, 18a, 97, 111, 111*, 0112, 112b, 113, 117a, 197, 197a, 203, 204a, 211; *beñā* L 372, P 107a, Q 156; *beñjā* Q 156; *biñā* Q 99*; **opbinden:** L 369; *op-bēndā* Q

198b; *op-bindā* L 163, 163a, Q 94b, 95, 96d; *op-benā* L 286, 314, 317, 360, 414; *op-beñā* Q 4, 162; *op-beñ* L 282, 314; *up-benā* K 316, 318, P 44; *op-benjā* L 318b, 320c, 321, 324, 326, 330, 332; *op-benjā* L 371a, 420, Q 32a, 33; *op-beñā* L 270, 288, 289b, 291, Q 111*, 112a, 113; *op-beñjā* P 176; *op-beñjā* P 222; **bijeenbinden:** *binbenā* K 359; *bianbenān* L 286; *biējnbenā* L 317, 366; *bianbeñ* L 314; **beteenbinden:** *bātejnbeñjā* Q 156; *bedjnbeñjā* P 176; **busselen:** *bøsalā* K 278, 357, 358 (machinaal), L 269, 360, 366, Q 78; *bøsalā* Q 22; *bøšjālā* L 387, Q 71; **vrengelen:** *vreñjālā* P 222.

6.1.24 STRO (kaart 73)

(JG 1a, 1b, 2c; L 7, 60a; R (s), 6; S 36; Wi 4; monogr.; add. uit N 5, 83)

[Halmen van gedorst koren. De algemene benaming.

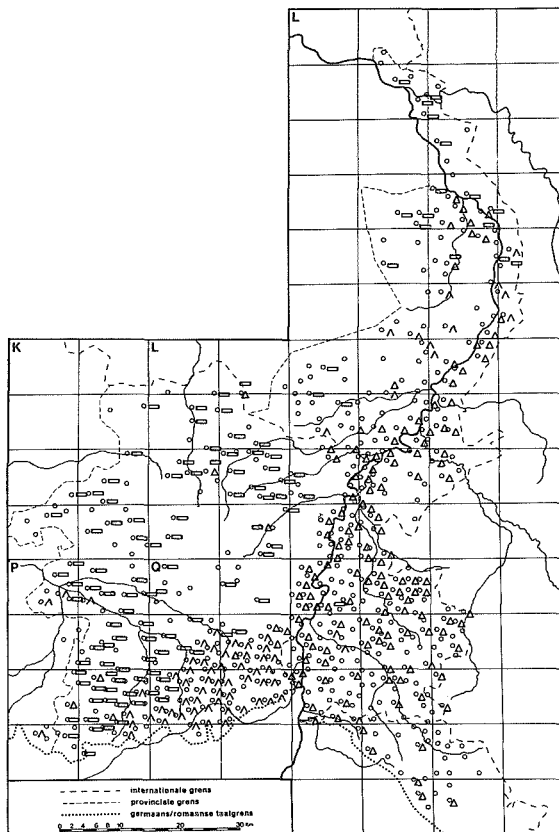
Zie ook de toelichting bij paragraaf 6.4.]

stro/strouw: *strō* Q 76, 77, 84, 86, 89, 90, 93, 94, 155, 158, 162, 163, 167, 168, 168a, 169, 170, 171, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 240, 241, 242; *strou* Q 79, 80, 157, 160, 166; *stroā* L 249, 250, 267, 271; *strou* P 193, 223, Q 72, 83, 154, 158, 158a; *strū* L 265, 292; *stru* P 186, Q 80; *struy* P 195, 197, 220, Q 75, 152, 153, 155a, 157a, 161, 164, 164a, 165; *struā* L 249, 265c, 266, 268, 271, 318, P 47, 48, 50, 211; *struā* L 290, 291; *struø* Q 103; *struē* Q 99; **struu:** *strj* L 372, 423, Q 7, 96a, 198, 199; *strj* L 296, Q 105, 118, 198, 201, 222; *strj* L 420; *strjā* L 319, 320, 328, 355, 369, 370, 378, 416, 419, 421, 422, 424, 431, Q 6, 8, 12, 36, 200; *strjāj* L 246; *strjāj* Q 104a; *strjāj* Q 192, 202, 203; *strj* P 183, Q 88, 95, 172, 187, 188; *strj* Q 193; *strjā* L 269, 292, 295, 300, 371, 382, 425, 427, Q 7, 12, 96c, 116, 117, 118, 121, 207, 279, 284; *strjā* L 270, 299, 328, 375, Q 27, 30, 39, 97, 98, 101, 111, 111*, 112, 112a, 113, 116, 117b, 118, 119, 121, 201, 204a, 207, 208, 211, 222, 247, 247a, 253, 284; *strjāj* P 174, 176, Q 88; *strjū* L 292, 373, 374; *strjū* L 297, Q 102, 278; *strjū* L 377, Q 9, 10, 11, 13, 18; *stri* Q 87, 91; *strō* L 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, Q 38, 203; *strō* L 298, 323, 325, 327, 329, 331, 332, 333, 383, 387, 429, 430, 432, 433, 434a, Q 20, 22, 29, 33, 34, 99, 110; *strōā* L 321, 381, 387, 431, Q 19; *strōā* L 330, 331, Q 19, 21, 32, 35, 98; *strōj* L 329, 330, 425; *strōj* L 286, Q 2; *strō* Q 14, 89; *strō* L 426, Q 16, 101, 196, 208; *strōā* L 376; *strōā* L 300, 326, 376, 432, Q 109; *strōj* L 214, 214a, 215, 216, 217, 245b, 246a; *strōj* Q 32a; *strōj* Q 249; **strooi:** *stroj* K 278, 358, 361, L 212a, 244b, 246, 312, 313, 315, 352, 354, 355, 413, 414, 417, P 55, Q 171; *strō.j* Q 82; *strōāj* L 318c; *stroj* K 360, L 159a, 163, 164, 165, 191, 209, 210, 211, 213, 215, 215a, 250, 282, 286, 288, 289, 291, P 46, 51, 52, 53, 56, Q 2, 71; *stroj* Q 19; *stroj* Q 83; *strūj* K 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, L 289, 313, 314, 316, 317, 353, 360, 361, 362, 415, 416, 417, 418, P 45, 174, 176, 188, Q 1, 2, 3, 5; *strūāj* K 358, L 248,

I.4

Kaart 73. STRO

- ^ stro, strouw
- Δ struu
- = strooi

271, 417; *struij* K 359, L 414, P 44, 49, 50, 57, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 175, 176a, 176b, 177, 177a, 178, 179, 180, 182, 184, 185, 187, 187a, 188, 192, 194, 214, 218, 219, 224, 227, Q 1, 2, 73, 74, 78, 79a, 156, 157, 159; *strūi* L 356, 358, 359, 360, 363, 364, 365, 366, 367, 368.

6.1.25 STROWALM (kaart 74)

(N 14, 30; JG 1a, 1b, 1c, 2c, 2d (4); monogr.; add. uit N 15, 45b)

[Een bundel zeer gaaf en net stro waaruit de kortere halmen verwijderd zijn en die direct geschikt is voor de dakbedekking. Vergelijk ook het lemma STROHALM (1.3.2) en de toelichting bij het lemma BUITENSTAANDE KORENMUT (5.18) en bij paragraaf 6.4.

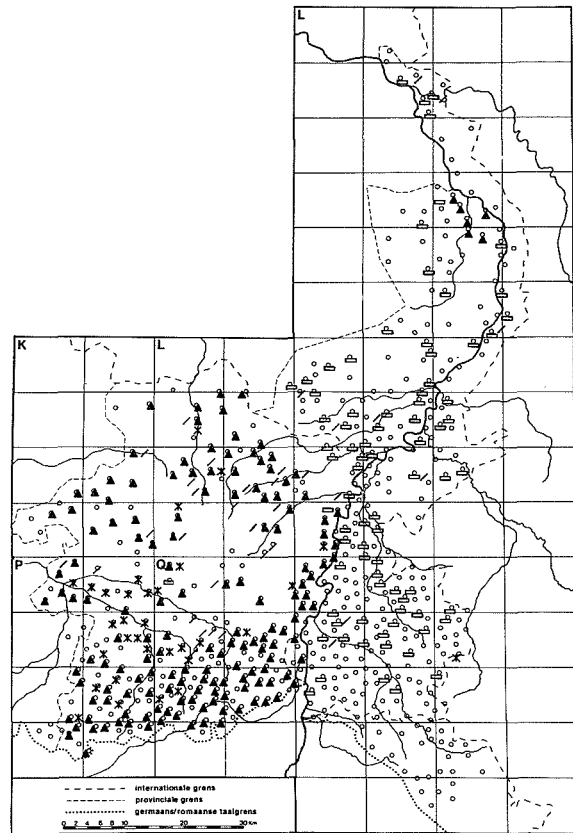
Een **worm** (in Q 71: *wermkesstreu*) is één van de balken waarop de dakbedekking rust.]

walm: *wal^ɔm* K 278, 314, 317, 317a, 318, 353, 353c, 359, 360, L 315, 360a, 414, P 44, 45, 47, 48, 49, 50, 58, 116, 118, 120, 172, 173, 175, 176a, 177, 178, 179, 180, 182, 186, 197, 213, 214, 218, 219,

222, 227, Q 1, 156, 157, 157a, 160, 164, 16. *wa.l^ɔm* K 361, L 282, 312, 313, 316, 352, 35. 354, 355, 355a, 356, 364, P 121, 184, 187, 18. 192, 195, 220, 224, Q 2a, 3, 4, 78, 153, 16. *w-al^ɔm* K 315, 316, 357, 358, L 286, 314, 36. 413; *wāl^ɔm* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246. *wā.l^ɔm* Q 152; *waum* L 317, 358, 359, 360, 36. 362, 365, 366, 367, 368, 415, 415a, 416, 421, 42. Q 7, 8, 9, 11, 96c, 96d; *wau.m* L 424, Q 6, 10, 1. 13; *wam* Q 12; *wām* Q 76, 77, 84, 85, 90, 91, 9. 158, 168a, 177; *wā.m* Q 154, 155a, 158a, 16. 162, 163, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 178, 17. 181, 182, 188, 241, 242; *wā.mp* Q 88, 167, 17. 240; *wō.m* Q 5; *wōm* L 420; **walmpje:** *wemkə* 96c; *waïmkə* L 416; **walmstro:** K 278, L 315, 31. 414, P 179, 184; *wāmstrō* Q 86, 95; **walmstru** *wal^ɔmstrōi* L 363; *wa.l^ɔmstryə* L 419; **walmstroo** *wal^ɔ.mstrōi* Q 3; *wā.mstroij* Q 82, 83, 17. *wal^ɔmstruij* K 359, P 178, Q 2, 73, 78; *wa.l^ɔm-* 312, 356, 358; **strowalm:** *strōwā.m* Q 175; **stru** **walm:** *striwaum* Q 87; **korenwalm:** *kuɔnəwā.m* 181; **wisjeswalm:** *wɛskəs-wā.m* Q 83; **walmbusse** *wambɔsəl* L 360; **schoof:** *sxōf* L 163, 164, 16. 266, 386; *sxuf* Q 2b; *sxūf* L 244c, 268; *sxū^ɔf* L 21.

Kaart 74. STROWALM

- ▲ walm en sst.
- schoof en sst.
- ∕ deksstro(oi)
- × vlegelstro(oi)

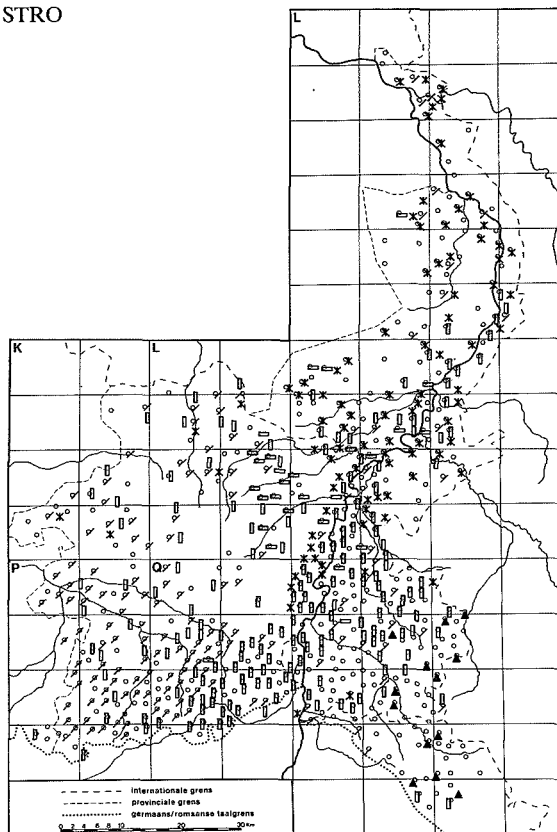
247; *sxøf* L 159a, 211; *sxøif* L 268, 288, 288a, 289, 289a, 289b; *šøf* Q 22, 0112, 112a, 112b, 113, 117, 198b, 203, 204a, 211; *šøuf* L 290, 291, 318b, 330, 370, 371a, 372, 419, 425, 0426, 427, 429, Q 14, 20, 32a, 38, 39, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 111*, 193; *šøf* L 369; *šūf* L 319; *šøif* L 295, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 326; **schoofstro**: *šøufstrø* Q 18a; *sxøfstrøa* L 271; *šūf* L 265; **schoofstruu**: *šøfstrūj* Q 117a, 198b; *šøfstrūa* L 270; *šøfstrø* Q 33; *šøuf* L 331, 331b, 332, 387, 430, 432, 433, Q 20, 34; *šøif* L 294, 374, 382; *šøifstrøa* L 325; *šøufstrøa* Q 14; **schoofstrooi**: *šøufstrūa* Q 97; **deksstro**: L 314, 360, P 44, 57; *de.kstro* Q 77; *deksstrøj* Q 72, 83; **deksstruu**: *deksstrūj* L 372; *deksstrūj* Q 32a; *deksstrūa* L 270, 320c; *deksstrø* L 326, 382; *deksstrūø* Q 99*; *deksstri* Q 91; *deksstrūa* Q 97; **deksstrooi**: *deksstrøj* L 163, 163a, 354, 355, 355a, 414; *deksstroj* K 360, Q 71; *deksstrūj* K 317a, L 361, 362; *deksstrū.j* L 416, 418; *deksstrūj* L 289*, 417, P 51, Q 3, 71, 79a; *deksstrūj* L 361, 362, 364, 365, 367; **vlegelstro**: L 314, 355, 419, P 175, 176b, Q 160; *vlē.galstrø* Q 84; *vljøgā* L 77, 174; *vlø.galstrøj* Q 75, 78, 79, 157; **vlegelstruu**: *vlē.galstrøj* Q 2; *vlēgalstrøa* Q 22; *vløjgalstrøj* Q 156; *vlē.galstrya*

L 422; *vlēgalstry* Q 121c; *vlī³.gārstri* Q 91; *vjēgā* Q 87; **vlegelstrooi**: *vlø.galstrøj* L 413; *vlē.galstroj* P 52, 53, 55, 56, 57; *vløgār* P 46; *vlø.galstrūj* P 58, 119, 188, Q 1, 74; *vlø.gār* Q 159; *vløj.gā* P 120, 121; *vløj.ger* P 118, 118a, 172, 176a, 176b, 177a, 185; **gevlegeld struu**: *gāvlē.gālt strøj* L 355; **uitgeschud stro**: P 120; *ō.txasøt strūj* P 223; *ō.txasøt* ~ Q 75; **uitgeschud struu**: *ū.txasøt strūj* L 370, 371, 419; **uitgeschud strooi**: *ō.txasøt stroj* P 51; **geschud stro**: Q 174; *gāšø.t strø* Q 77, 155; *gāšø.t strøj* Q 154; *gāšø.t strūj* Q 157a, 161; **geschud strooi**: *gāšøt stroj* Q 82, 84, 171; *gāsxøt strūj* P 117, Q 156; **schudstro**: Q 86; **schudsel**: *sxøtsal* q 165; **stro/strouw**: *strøj* Q 82; **struu**: *strø* Q 14; *strøj* L 425, 427; **strooi**: *strøj* Q 82; *strū²j* L 288; *strūj* Q 4; **roggestro**: *røgastruuj* Q 164; **zuiver roggestro**: P 117a; **korenstro**: *kō.nastrūj* Q 166; *kōn* P 186; **korenstrooi**: *kōnastri* P 180, 182; **reekstruu**: *rēkstrūa* L 270; **wermkesstrooi**: *wer²mkesstrøj* Q 71; **steekstrooi**: *stē²astroj* P 55; **besteekstrooi**: *bastē.kstrūj* P 113; **besteeksel**: *basti².ksel* Q 2; **mijtstro**: *mē.istrøj* Q 72; **mijtstruu**: *mūtstrūj* Q 111; **mijtstrooi**: *mūtstroj* L 164; *mūtstrøj* L 159a;

I.4

Kaart 75. BUSSEL UITGEDORST STRO

- / schoof
- = schob
- ▣ bussel
- * bos
- ▲ bürde

wijp: *wē.p* P 107a, 115, 119, 173, 174, 175, 182, 197, 214, 222, 224, Q 1, 2, 2a, 75, 157; *wē^a.p* P 184, 186, 192, 195, 213; **wijpje:** *wēpka* P 50, 52.

6.1.26 STROWIS

(S36; monogr.)

[Klein busseltje lang stro, met name gebruikt om er een stroband van te maken.]

strowis: *strōwes* L 249; *strōi-* L 244b; *strōi-* L 213; *strōwes* L 379, 380; *strūo-* L 250; **struuwis:** *strū-* L 297; *strō-* L 382; *strō-* L 298; *strōweš* L 216; *strūweš* L 374; *stry-* Q 95, 187; *strō-* L 381; *strō-* L 323, 327, 333; *strōi-* L 330, 425; *strō-* L 325; *strūweš* Q 204a; *strōweš* L 377, 385, Q 14; *strō-* Q 22, 29, 33; *stry-* Q 116, 118; *strōweš* Q 32, 99, 110, 111, 111*; *strō-* L 387, 429, 430, 432, 434a, Q 20; *strū-* Q 96a, 105; *strōweš* L 426, 431; **strooiwis:** *strōiweš* L 165; *strōi-* L 191, 210, 211, 215a; *strūiweš* L 291; **stroo(i)wis:** *strōiawes* L 215, 288; *stroa-* L 271; *strua-* L 266, 268; *strya-* L 295; *strūiā-* L 246; *strōā-* L 331; *strōiā-* L 217, 246a; *strōiawes* L 209; *strūiā-* L 248; *stroawes* L 269; *stryā-* L 300, 378; *strūā-* L 320, 328; *stroawes* L

267; *strōiawes* L 289; *stryā-* L 427; *stroawes* (101; *strōā-* Q 21, 208; *stryā-* Q 30, 35, 97, 98, 117b; *strōiawes* Q 16, 27, 196, 198; *strōiā-* Q 32; *stryā-* Q 102, 103, 104a; *strūiawes* Q 202, 203, 207; **wis:** *wes* K 353, 357, L 164, P 45, 46, 50, 51; *we-* Q 2, 78; *weš* Q 196, 196a, 284; *wes* L 317, P 47, 176, Q 156, 162, 253; *wes* L 360; *wes* Q 99; **strobos:** *strūiweš* L 290.

6.1.27 BUSSEL UITGEDORST STRO (kaart 75)

(N 14, 26; JG 1a, 1b, 2c; L 17, 16; L 22, 33b; L 48, 34.3a; Lu 2, 34.3a; R (s), 65; S 5; Wi 16 en 17 monogr.; add. uit R 3, 70 en R 14, 19 en uit het materiaal van lemma 4.6.4 waarbij is aangetekend dat het om gedorstte garven gaat)

[Wanneer het graan uit de aren is geslagen, worden de lege halmen bijeengebonden, vroege met twee banden. Sinds de komst van de dorsma chines worden de halmen doorgaans dubbel geplooid en met één band in het midden gebonderd of tot pakken geperst.]

De grondbetekenis van **schans** is „takkebos, mutserd”; die van het du. **Bürde** „datgene wat gedragen wordt”.

Zie ook de toelichting van het lemma GARVE, GEBONDEN SCHOOF (4.6.4).]

schoof: *sxōf* K 278, P 48, Q 160; *skō.f* Q 164; *šō.f* Q 3, 71, 75, 81a, 82, 91, 153, 154, 157, 158; *sxof* L 215, P 58, 117, 121, 177, 180, 187, Q 166, 207; *sxoaf* L 212a, P 175, 220, Q 3; *sxoif* L 163, 163a, 164, 210, Q 19; *sxou.f* P 119, 192; *šof* L 387, Q 4, 72, 77, 80, 83, 0112, 113, 116, 156, 157a, 177, 178, 199, 247a, 249; *šoaf* Q 198, 203; *šou.f* Q 72; *sxouf* L 246, 271, P 108, 120, 121, 176a, 178, 184 (mv. *sxōif*), 186, 187, 195 (id.), 220, 223, Q 78, 152, 156; *sxouif* L 356 (mv. *sxēif*); *skou.f* P 188, 197; *šouf* L 265c, 293, 320, 326, 332, 356, 360, 363, 364, 370, 372, 378, 416, 421, 434, Q 20, 33, 74, 78, 97, 100, 101, 105, 111*, 162, 222, 284; *šou.f* L 317, 417, Q 79, 79a, 164a; *šou.f* L 363, 364; *šōf* P 193, Q 86; *sxōif* Q 73, 156, 159; *sxuf* L 355a, 413, P 48, 107a, 118, 176, 213, Q 2b; *sxuif* K 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, 358, L 266, 286 (mv. *sxyaf*), 312 (id.), 313 (id.), 315 (id.), 316 (id.), 352 (id.), 353, 354 (id.), P 47, 176a; *sxu'of* L 282; *sxiuf* L 355 (mv. *sxiuf*); *sxiuf* L 314 (mv. *sxyaf*), 414, P 44, 46, 50, 55, 57, 58, 115, 172, 173, 177, 177a, 179, 180, 214; *sxi.f* K 359, 360, 361; P 51, 56, 174 (mv. *sxiuf*), 175 (id.), 182 (id.), 218, 224, Q 1, 2, 2a; *sxiuf* P 45, 49; *sxiuf* P 52, 53, 117, 118a; *skuf* P 219; **schob**: *sxop* L 209, 287, 288, 294, 317, 415; *šop* L 321, 327, 329, 358, 360, 360a, 361, 367, 368, 372, 374, 420, 429, Q 14, 97; *šop* L 359, 362, 365, 366, 415, 416, 418; *šō.p* Q 81; **schoof stro**: *šō.f* *strō* Q 76, 77; *šō.f* *struu* Q 157a, 166; **schoof strooi**: *šō.f* *strōi* Q 83; **strobussel**: *struibōsal* Q 165; **bussel**: *bōsal* K 278, 315, 316, 318, L 268, 269, 271, 297, 313, 314, 316, 317, 331, 352, 354, 370, 378, 413, 414, 419, 429a, P 46, 50, 171, 176a, 179, 180, 183, 192, 193, 195, 197, 211, 222, Q 9, 14, 18, 18a, 30, 32, 39, 71, 77, 78, 79, 96a, 96d, 102, 117, 117a, 118, 154, 156, 162, 163, 168, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 183, 193, 198b, 202, 203; *bōsal* Q 155, 169; *bōšal* L 291; *bōsal* L 371, P 118a, 119, Q 21, 156, 164a, 175, 179, 197, 197a, 222, 284; *bōsal* L 267, 270, 286, 289, 293, 298, 300, 318, 319, 320, 321, 326, 327, 329, 333, 372, 373, 374, 378, 381, 385, 387, 422, 423, 425, 426, 427, 429, 430, 432, 433, 434, 434a, P 113, 176, 227, Q 1, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 20, 22, 32a, 33, 34, 35, 36, 38, 74, 75, 88, 94b, 95, 96c, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 104a, 105, 109, 110, 111, 111*, 112, 0112, 112a, 112b, 113, 115, 155a, 158a, 168a, 172, 175, 177, 179, 182, 188, 196, 198, 201, 242, 279; *bōsal* Q 167; *bōšal* L 325, Q 19, 20, 95, 101, 113; *bōsal* Q 240; *bōšal* Q 80, 161, 164a, 241; *būsāl* L 299; *būsāl* L 332; *bysāl* K 358, L 312; *besāl* L 355; *bēsāl* L 356, 360, 364, 366, 368, 415, 416, 417, 418, 420, P 55, 56, 58, 121, 184, Q 2, 3, 4, 5, 72, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 94, 158, 162, 170; *bōsal* L 378; **bussel stro**: *besāl strō* Q 171; **bos**: *bōs*

K 353, L 212a, 213, 214, 286, 289, 321, 326, 355, Q 18, 116, 198; *bos* K 358, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 210, 211, 216; *bois* L 210; *bus* L 214, 214a, 215, 217, 244c, 245, 245b, 246, 246a, 247, 248, 249, 250, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 288, 288a, 289*, 289a, 292, 293, 295, 298, 299, 300, 314, 318b, 318c, 320, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 326, 328, 330, 332, 371a, 374, 375, 376, 377, 381, 381b, 382; *bu.s* L 292, 325, 331, 331b; *buās* L 289, 289b, 318, 420; *buš* L 265c, 290, 291, 326, 329, 332, 373, 383, 386, 387, 0426, 429, 431, 432, 433, 434, Q 12, 15, 18, 19, 20, 21, 30, 101, 196, 196a; *bū.s* L 319, 369, 370, 371, 372, 419; *bū.š* L 421, 422, 423, 424, Q 6, 7, 8, 9; *bou.š* L 420; **geleg**: *galex* K 315, L 352; **garve**: *ger'of* L 115, 159a, 250, 269, 291, Q 21, 38, 113; **armvol**: *elvār* P 50; *hel'vār* L 355, 355a, Q 97; *her'vāl* Q 14; **wats**: Q 253; **maat**: Q 191*; **stro/strouw**: *strouā* P 47; **struu**: *strōi* L 286; **strooi**: *strōi* L 353, P 177a; *strui* K 358, P 45, 119, 185, 186, 188, 197, Q 3, 152; *strūi* L 360; **lang strooi**: *lānk strōi* P 56, 107a; **geschud strooi**: *gāsxōt strōi* K 278; **pak**: *pak* L 217, 299, 323, 378, 429, Q 29, 35, 111; **schans**: L 217; **botte (fr.)**: *bōt* L 355, 360; **bürde (du.)**: *bijt* Q 111; *bij't* Q 116, 117, 117b, 121c, 211; *bō't* Q 204a; *bō't* Q 207, 252, 255, 259, 278; *bōrr* Q 284.

6.1.28 AFKAMMEN (kaart 76)

(N 14, 27a en 32a; JG 1a, 1b (gedeeltelijk), 1c, 2c; monogr.; add. uit N 14, 27b en 32b)

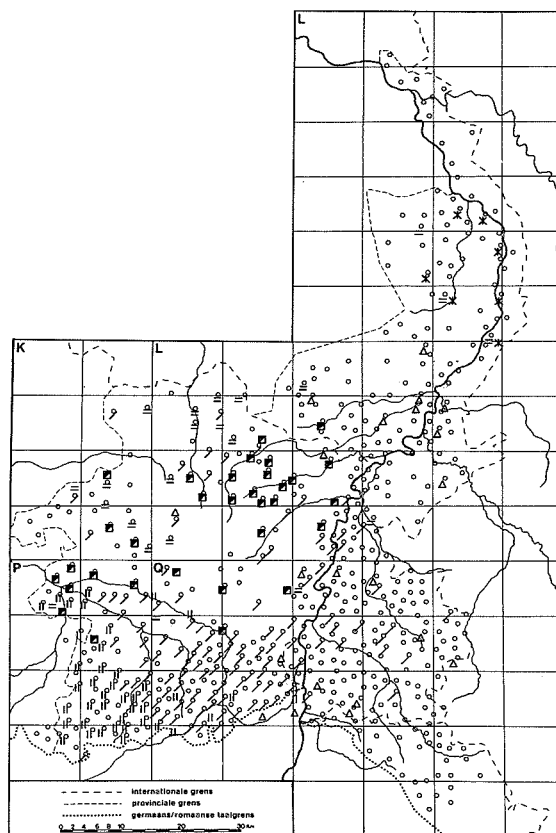
[Het uitharken van de dorsvloer wanneer de hele halmen al zijn verwijderd. Dit wordt gedaan om het korte stro bijeen te halen, dat dan in een „kortbusseel” wordt gestoken, zie het volgende lemma.

Aan de zegslieden is ook gevraagd op te geven met welk gereedschap de dorsvloer wordt afgekamd. Vaak gebeurde dit op meer dan één wijze. Deze vraag leverde de volgende opgaven op: a. met de **hooihark** (zie voor de heteronimen het lemma HOOIHARK (4.2.4) in aflevering I.3) in K 278, 314, 316, 318, 358, 359, L 211, 214, 215, 244c, 247, 265, 266, 270, 271, 282, 286, 289, 290, 291, 295, 312, 314, 317, 318b, 320c, 321, 321a, 322, 324, 326, 330, 331, 331b, 332, 355, 355a, 360, 366, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 382, 387, 413, 414, 416, 420, 422, 425, 0426, 427, 432, P 48, 107a, 175, 176, 176a, Q 2, 2b, 9, 14, 18a, 20, 22, 32a, 71, 72, 78, 94b, 95, 96d, 97, 99*, 101, 111, 111*, 0112, 112b, 113, 117a, 121c, 156, 162, 178, 193, 197, 197a, 198b, 203, 204a, 211; b. met de **deelhark** (met ijzeren tanden) in K 358, L 163, 163a, 317, P 213, Q 22, 77; c. met de **schuurreek** in L 317 en Q 101; d. met de **denreek** in Q 33; e. met de **schudgaffel** (zie het lemma HOUTEN GAFFEL, SCHUDGAFFEL (4.2.1) in aflevering I.3) in L 163, 163a, 265, 268, 289b, 290, 331, 331b, 0426, 432, Q 14, 33, 97, 100, 198b, 203; f. met de **(oogst)gaffel** (zie het lemma IJZEREN GAFFEL,

I.4

Kaart 76. AFKAMMEN

- ∠ (-)kammen, kemmen
- ▯ (-)gritselen
- = (-)kriens(el)en
- △ (-)reken
- ▣ (-)scharren
- * (-)harken

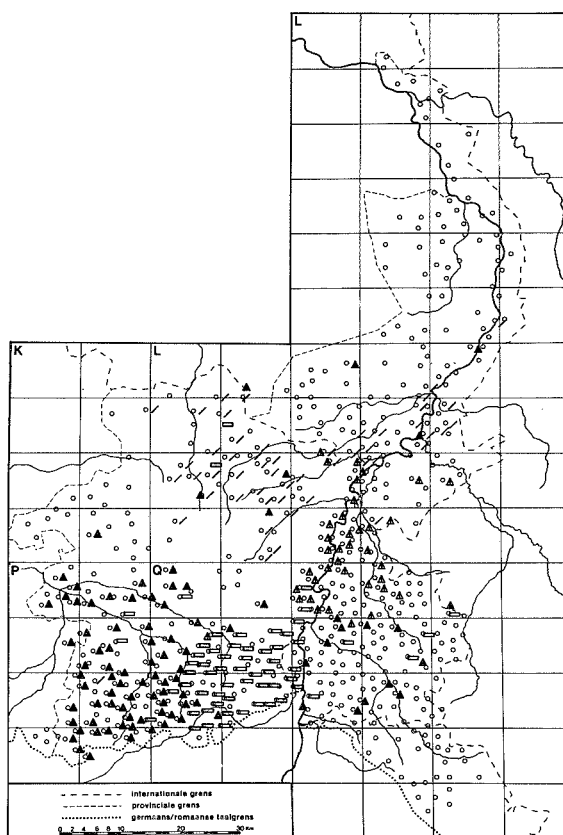
OOGSTGAFFEL (4.2.2) in aflevering I.3) in K 358, L 214, 247, 265, 268, 288, 289, 374, 422, 423, 426, 432, Q 98, 121c, 211; g. met de **handen** in K 314, 357, L 163, 163b, 269, 271, 289b, 295, 314, 320c, 325, 426, P 222, Q 9.]

afkammen: *oƿkama* Q 155; *oƿ-* Q 163, 168, 177, 181, 182, 242; *oƿ.f-* Q 169, 241; **afkemmen:** *oƿfkøma* Q 96d, 172; *ũ.fkøma* Q 18a, 22, 96c; *oƿ-* Q 188; *oƿfkøma* Q 97, 111, 111*, 0112, 112b, 117a, 204a; *oƿ-* Q 87, 89, 91, 170, 198b; *oƿfkøma* Q 94, 95, 171, 174, 175, 179; **uitkammen:** K 357, L 413, 421, P 54; *au.tkama* Q 162; *ũ.t-* Q 178; *oƿ.t-* Q 76, 80, 154; *oƿ.t-* Q 79, 153, 157, 157a, 160, 161, 164, 166; *oƿ.t-* K 278a; *oƿ.t-* K 314; **uitkemmen:** *oƿtkøma* L 372, Q 72; *ũ.t-* L 425, Q 6, 8, 9; *oƿ.t-* P 189; *oƿ.t-* Q 75; *oƿ.tkøma* Q 71; *oƿ.t-* P 58, 118, 119, 120, 121, 187, 188, 195, Q 1, 73, 74, 78, 152, 156, 159; *at-* P 227; *ũ.t-* L 315, 353, 423; *ũ.t-* Q 88; *oƿtkøma* L 355, 372; *oƿ.t* Q 82; *oƿ.t-* Q 2a; *oƿ.t-* P 53, 56, 57; *ũ.t-* L 313, 368, 417, 418, Q 5, 9; *ũ.t-* L 415; *oƿ.t-* P 55, Q 2; *oƿtkøma* L 420; *oƿtkøma* L 356; **opkammen:** *oƿkama* Q 77, 158a, 167, 240; **opkemmen:** *oƿkøma* Q 79a, 168a; *oƿkøma* Q 72; **bijeenkemmen:** *biøjnøma* Q 100; **kemmen:** *køma* L

317; *køma* L 0426, 427, P 192, Q 32a, 98; *køma* C 83, 84; *køma* Q 90, 99*; **gritselen:** *grøtsøla* P 175 176a, 214, Q 2, 71, 162, 176a; **uitgritselen** *oƿ.t.grøtsøla* P 107a, 118a, 177, 186, 190, 193, 194 196, 197, 220, 223, 224; *at-* P 115, 173, 174, 175 176, 177, 178, 179, 182, 218, 219; *oƿ.t-* P 107a; *oƿ.t-* P 47, 49, 50, 177a; *ø.t-* P 117; *ø.t-* Q 17; *oƿ.t.grøtsøla* P 52, 184; *oƿ.t.gri.tsøla* Q 156, 162 166; *at-* P 180; **beteengritselen:** *bedinggrøtsøla* : 48; *betøngri.tsøla* Q 156; **afkrienselen:** *afkrensøla* K 314; *oƿkrensøla* L 266; **uitkrienselen:** K 316, J 352; *o.tkrensøla* L 414, Q 2; *oƿ.t-* K 278; *ut-* K 318, J 282, 314; *uø.t-* L 312; *ũ.t-* L 313; **bijeenkrienselen** *biøjnøtsøla* L 282; **krienselen:** *krensøla* K 361 L 289a, 312, 314, 316; *krønsøla* L 432; *krønsøla* l 282, 286; **kriensel bijeendoen:** *krensøla* bindun I 359; **afkrienselen:** *afkrensøla* P 48; *oƿkrensøla* L 27C *oƿkrensøla* L 211; **uitkrienselen:** *utkrensøla* K 359; *u krønsøla* Q 9; **afreken:** *afrøka* Q 121c, 198b *oƿ.f.røka* L 289, 319, 322a, 332; *oƿ.f.røka* Q 178 **uitreken:** Q 7; *utrøka* L 290, 331, 332; **bijeenreken:** *biøjnøka* Q 113, 193; *biøjnøka* L 413; *biøjnøka* L 289, 322, 324, Q 14; **meteenreken:** *medønrøka* Q 178; **reken:** *røka* Q 197, 197a; *røka* L 387, C

Kaart 77. BUSSEL KORT STRO

- ∠ krombussel(tje)
- ▭ kortbussel
- ▲ aarbussel(tje)
- ▲ warbussel(tje)

22, 95; **afscharren:** *ā.fšērā* L 364; **uitscharren:** *qutsxārā* L 355a; *ū.tšārā* L 367, 369, 416, 420; *ū.t-* L 358, 359, 360, 361, 362, 363, 365, 366; *qy.tšā.rā* Q 3, 81a; *qutsxērā* L 354; *ēt-* P 117; *ēt-* K 358; *q̄.tsxērā* K 360, P 51; *q̄t-* P 44, 45, 46, 48; *q̄^o.tsxē.rā* P 56, 118a, Q 1; **omscharren:** *umšārā* L 372; **bijeenscharren:** *biānsxārā* K 316; *binsxērā* L 355a; *biējnšārā* L 317, 366, 369, Q 9; *biējnšērā* L 318b; **uitscharrelen:** L 317; **afharken:** *afherkā* L 214, 247; *āf-* L 266; **uitharken:** *utherkā* L 268; *ūthēr^okā* L 244c; **opharken:** *opherkā* L 215; **bijeenharken:** *bejējnherkā* L 270; **afkratsen:** *āfkratsā* L 382; **uitkratsen:** *utkratsā* L 382; **bijeenvegen:** *biējnvēgā* L 423; **bijeendoen:** *biāndūn* K 314, 318; *bī^ondūn* K 358, L 286, 314; *bējīndūn* L 163, 163a; *bejējīndun* Q 94b; *biējīndōn* L 289a, 324, 330, 370, 426, Q 14; *biējīdōn* Q 111; *bējīndō.n* L 290, 420; **beteendoen:** *bādīndun* P 176; *bejējēdu* Q 211; **kapsel bijeendoen:** *kepsāl bādīndun* P 176a; *~ bādīndun* Q 2b; **kapsel rapen:** *kepsāl rōpā* Q 77; **optrekken:** *optrekkā* L 326; **aan-trekken:** *q̄ntrekkā* L 360; **beteentrekken:** *bādīntrekkā* P 213; **opmaken:** *q̄pmākā* L 163, 163a, 164, 165; **schoonmaken:** *sxunmōkā* P 213, 215;

reekschoon maken: *rēksūn mākā* L 319, 320c, 326, 370, 371; *rēksōn* ~ L 331, 331b; **klaar reken:** *klōr rēkā* L 291; **rollen:** *rōlā* P 44; **schuiven:** *sxūvā* K 358 (met de hand); **kapselen:** *kepsālā* P 175; **schanten:** *šentā* Q 20.

6.1.29 BUSSEL KORT STRO (kaart 77)

(N 14, 29 en 33; JG 1a, 1b, 1c, 2c; L 48, 34.3b; Lu 2, 34.3b; monogr.; add. uit N 14, 25 en 28)

[Wanneer men het stro bijeengebonden heeft, ligt het graan op de dorsvloer, nog vermengd met eindjes kort stro, lege aren en kaf. Men harkt dan eerst de korte eindjes stro bijeen, en stopt deze in een bussel. Hier staan de benamingen voor deze bussel stro met harksel erin bijeen.] **bussel:** *bōsāl* K 278, 314, 315, 316, 317, 317a, 318, 353, 353c, 357, 359, 360, L 282, 314, 352, 353, 413, P 45, 51, Q 1, 101, 111*, 178, 197, 197a; *bō.sāl* K 358; *bōsāl* K 361, L 286, P 58, Q 71, 162; *bō.sāl* L 414; *bōjsāl* Q 71; *besāl* L 355a; *bešāl* P 52, 53; *besāl* P 119, Q 2, 3, 72; *bō^osāl* P 177a; **krombussel:** *krombōsāl* K 278, L 269, 282, 286, 294, 312, 313, 322, 332, 352, 354, 370, 374, P 176;

krom- L 315, 413; *krōmp-* L 320, 321a; *krōmbōsal* L 353; *krombōsal* L 316; *kro.m-* L 317, 319, 369; *krōmp-* L 321, 322a, 325, 326, 329, 330, 331, 331b; *krōmbø.sal* L 282; *krōmbēsāl* L 416, 417, 418; *krom-* L 356; *kro.m-* L 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415; *krōmbēsāl* L 355, 355a; *krōmp-* L 356, 360a; **krombusseltje:** *krōmbōsalkā* L 332; *krōmbōsalkā* L 432; **kortbussel:** *kortbōsāl* L 313, 355, P 58, Q 12, 153; *kōd-* P 197, Q 2a, 9, 77, 80, 112b, 117a, 162, 163, 169, 174, 179, 181, 188; *kōr-* Q 96d; *kō.dbø.sal* Q 76, 155; *kōtbōsāl* Q 113; *kōdbø.sal* Q 240; *kōdbøi.sal* Q 157a, 241; *kōrdbōsāl* Q 88, 94b, 96c, 100, 0112, 198b; *kōd-* P 118, Q 77, 154, 158a, 167, 168, 172, 175, 177, 178, 182, 188, 242; *kō.dbø.sal* Q 168a; *kōdbøi.sal* Q 75, 79, 79a, 156, 157, 164a; *kōbøi.sal* Q 80; *kōdbēsāl* Q 72, 82, 83, 84, 87, 89, 90, 91, 94, 170, 171, 172; **korte bussel:** *kōrtā bōsāl* L 313; **aarbussel:** *ārbōsāl* P 53, 175, 213, 222; *ōr-* P 176a, Q 99*, 0112, 198b, 204a; *ōr-* P 47; *ōr-* P 44, 46, 48, 107a, 176, 177, 191, 215, 220, Q 1, 2a, 95, 152, 156; *hōr-* P 108, 214; *ūr-* P 48; *uar-* Q 78; *uārbø.sal* Q 73, 74; *ōrbōsāl* P 186, 214; *oār-* P 182, 218, 219, 227; *ōr-* P 49, 50, 174, 179, 180; *ōr-* P 113, 115, 117, 172, 173, 175, 176, 176a, 177a, 178, 187, 192, 224, Q 153, 159, 164; *uār-* P 118a, 119, 120, 121, 177, 184, 187a, 188, 195, 197, 220, Q 165; *uōr-* P 223; *ōrbøi.sal* Q 71, 152, 156, 160, 166; *oīār-* Q 161, 162; *ōrbēsāl* P 55, 56, 57, Q 2a, 81a; *ōr-* Q 2; *hōrbēsāl* Q 2, 2b; *ōr-* Q 5; *uār-* P 185; **aarbusseltje:** *ārbōsalkā* K 357, P 44; *uār-* P 222; *ōrbōsalkā* L 288a, 329, 360, P 176a, Q 18a, 22, 97, 98, 112b, 117a, 197, 197a, 203; *ōr-* Q 71; *ōrbūsalkā* L 295; *ōrbēsalkā* L 366, Q 2, 2b; *ōrbēsalkā* L 355a; **arenbusseltje:** *ōrārbōsalkā* L 286; *ōrā-* P 176; **warbussel:** *wōrbōsāl* L 370, 371a, 372, 382, 387, 420, 421, 422, 423, 424, 429, 432, Q 7, 9, 10, 14, 18a, 22, 32a, 33; *war-* L 319, 369, Q 20; *wōrbōsāl* L 371, 372, 419, 420, 421, 422, 423, Q 7, 9, 10; *wōr-* L 370, 424, Q 6, 8, 11, 13; *wōr-* L 425, 426, 0426, 427, Q 20, 97, 98; *wārbōsāl* Q 21; **warbusseltje:** *wōrbōsalkā* L 371a, 420, 423, 0426, Q 77; **scheidbussel:** *sxēi.bēsāl* P 57; **beerbussel:** *bērbōsāl* L 369; **flodderbussel:** Q 203; **voederbussel:** *vūiār-bōsāl* P 51, 52; **voerbusseltje:** *vōrbōsalkā* L 321; **brookbussel:** *brūā.gbēsāl* Q 3, 4; **hoekbusseltje:** *bukbēsalkā* Q 4; **bos:** *bōs* L 215, 289a; **aarbos:** *wārbus* L 159a; *wārbuś* L 326; *wōr-* Q 20; **aarbosje:** *ārbyskā* L 270; **warbosje:** *wārbōskā* L 159a; **arenbos:** *ōrānbus* L 271; **krombos:** *krombōs* L 211; *krombys* (mv.) L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *krōmbus* L 268, 270, 271, 292, 295, 320c, 325, 377; *krōmbuś* L 290, 291; *krōmp-bus* L 318b; **kortbosje:** *kōrtbūśkā* L 427; **kromme bos:** *krōmā bus* L 266; *kromām bōs* (mv.) L 244c; **schobsbosje:** *sxōpsbōskā* L 163, 163a; **walm:** *wāl^{am}* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 211, 214, 215; **wis:** *wes* L 382; *wēs* L 265c; *wes* L 288, 288a, 289a, 331, P 54, 212, Q 162, 196, 196a; *wōś* Q 18, 111, 111*, 192;

wisje: *wēska* L 291; **arenwisje:** *arāwōskā* L 320; **kortwis:** *kōrtwēś* Q 9; **kromwis:** *krōmpwes* L 320, 326; *krōmpwes* L 318b, 320a, 320c; **beerwis:** *bē.wes* L 289, 289a, 289b, 318b; **kromstro:** *krōmpstruā* L 291; **kromstrooi:** *krōmstrōi* L 35; *krōmpstrui* L 314; **kort stro:** *kōt stro* Q 162; **kostruu:** *kōrti štrō* Q 34; **kort strooi:** *kōt strōi* P 107; 176; **slodderstrooi:** *slōdārstrui* K 318; **bürde (du. bīt)** Q 211; *bō. ^{art}* Q 247a; **bürde (dim.):** *būdjā* (Q 211); **ronde bürde:** *rōnd bōdā* Q 204a; **aar-bürde:** *ōrbō^{art}* Q 204a; *wōrtbōrdā* L 386; **krom-bürde:** 265; **flodder-bürde:** *flōdārbiūt* Q 121c; **botte (fr. bōt)** K 358, L 352; **kemmeling:** *kemālej* K 358; **kepselschoof:** *kepsalsxuf* L 355; **kepsel:** *kepsāl* 320a, P 222, Q 156; **schoof:** *sxuf* P 213; *sxuaf* 352; *sxuf* L 317; *šōf* Q 157a; **schob:** *šōp* L 415; **bocht:** *buxt* P 44, Q 7.

6.1.30 GRAANAFVAL (kaart 78)

(N 14, 31 en 36; JG 1a, 1b, 2c; L 36, 64; L 48, 16 Lu 2, 16; monogr.)

[Al hetgeen van het bijeengeveegde van de dorsvloer na het uitkammen overblijft, dat géé graankorrels is en dus daarvan gescheiden moet worden. Het is afval van graan, slechte, onvolgroeide korrels, kafsplinters, enz. Het is ook hetgeen door het wannen van het graan wordt gescheiden; zie ook de toelichting bij het lemma **KAF** (6.3.3).

Doorgaans wordt onder de benamingen die in dit lemma samengebracht zijn verstaan al hetgeen grover is dan-kaf, maar fijner dan stro; „kaf” is dan ook in een apart lemma ondergebracht.

Onder **spikken** (of het enkelvoud: **spik**) verstaan daarentegen doorgaans, en zeker in het Truierlands waar het naast **scheigoed** met de meer algemene betekenis voorkomt, de vlimmetjes rond de korrels, ofwel het (onvolgroeide graan met het kaf er nog omheen, dat dus niet heeft losgelaten bij het dorsen. Deze spikken worden dan als varkensvoer gekookt. Ze zijn al een apart lemma opgevoerd, zie lemma **SPIKKE** (6.1.31). Ook bij het type **rauwding** wordt opgemerkt dat dit „aan vee wordt gevoederd”.

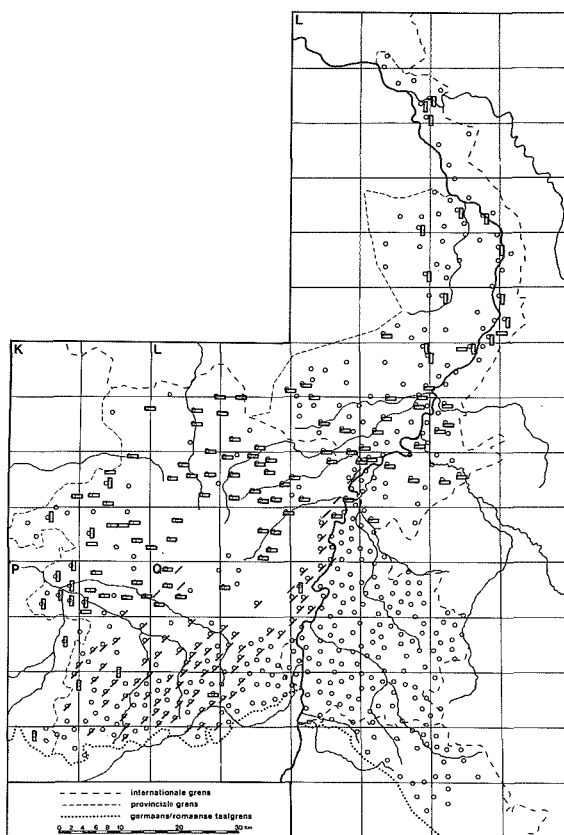
De meervouden in dit lemma zijn op de vatter als verzamelnamen; in de opgegeven plaatsen komt de enkelvoudsvorm niet voor.]

kriens: *krens* L 270, 271; *krens* L 244c, 266, 268 *krēnš* Q 9; *krins* L 163, 164, 165, 211, 214, 214a, 215, 216, 217, 245b, 246a, 290, 291, 295; *krins* I 247; **kriensen:** *krensā* K 316, 353, 357, P 47, 48, 49, 50, 108a, 173, 177; *krinsā* P 44, 45, 46, 199, 211; **krienskorren:** *krinskōrā* P 46; **kriensel:** *krensāl* K 358, 361, L 289a, 312, 364, 414, P 51, 52, 53, 56, Q 2, 2a; *krensāl* L 265; *krensāl* L 270 *krēnsāl* L 319, 359, 360a, 415, 417, 418; *krēnsāl* I 419; *krinsāl* L 314, Q 3; *krinsāl* L 330; *krī^{ansāl}* I 415a, 416, 417; **kriensels:** *krēnsāls* L 363; *krinsāl* L 295, 355; **krienselen:** *krēnsālā* K 278, 314, 315

Kaart 78. GRAANAFVAL

- ▣ kriens, kriensen, krienskoren
- = kriensel, mv. en sst.
- ∕ scheid(goed)

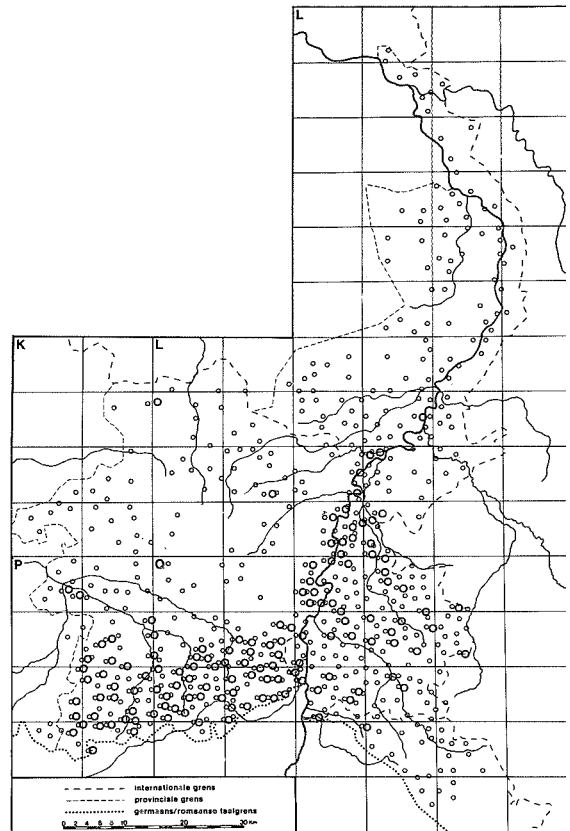
316, 317a, 318, 357, 358, 359, L 282, 286, 312, 316, 413, 415a, P 55, 56, 57, Q 158a; *krēnsələ* L 289, 289b, 292, 294, 317, 318b, 319, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 326, 332, 356, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 415, 416; *krēnsələ* L 331, 331b, 332, 377, 382, 432; *krinsələ* L 265, 286, 313, 314, 315, 352, 353, 354, 355, 355a, 369, P 50, Q 2b; *krinšələ* L 386, 387; **krienssel:** *kriəmsəl* L 366; **kriemselen:** *krēmsələ* L 292; **krienselaren:** *krēnsəlārə* L 317; **krienselkoren:** *kriensəlkrōrən* K 315, 316, 361; *kriensəlkrōrən* K 318, 359, 360, L 286, 314, 316, 413, P 51, 56; *kriensəlkrōrə* Q 1; *krēnsəlkrōrə* L 292, 319; *krēnsəlkrūrə* L 368; *krēnsəlkrūrə* L 360, 363, 364, 365; *krinsəlkrūrə* Q 3; **krienselweit:** *krēnsəlwejt* L 332; **krienselkaf:** *kriensəlkrāf* K 358; **krienselenbocht:** *krēnsələboxt* L 368; **grienssel:** *griensəl* P 214; **kienssel:** *kiensəl* K 358; **krietsel:** *krietsəl* Q 82; **krietselkoren:** *krietsəlkrōrən* K 357, 360; **krienselingen:** *kriensələnə* P 210a; **kepsel:** *kepsəl* K 358, L 288a, 317, 414, P 113, 175, 214, 222, Q 2, 2b, 71, 77, 78, 156, 160; **scheigoed:** *sxejigut* P 113, 115, 117, 119, 120, 172, 176, 176a, Q 73; *sxejiguut* P 118, 121, 177a, 178, 187, 188, 192, Q

74, 78, 156; *sxejigut* P 179, 184, 195, 218, Q 164, 165; *skejigut* P 174, 186, 197, 220, 223; *šejigut* Q 71, 72, 153, 160, 162, 163 (onkruidzaad en klein graan dat ertussen zit), 166, 167, 176a, 240, 241, 242; *šejiguut* Q 79, 152, 157, 159; *šejigout* Q 79a; *sxejigut* P 58; *sxeigut* P 58, 117, Q 1, 2, 2a; *šē.gūt* Q 76, 154, 155; *šē.guut* Q 157a, 161; *šē.gout* Q 75, 80; **scheidgoed:** *šēj.t.gōt* L 370, 371, 371a, 372, 419, 420, 421, 424, Q 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 88, 96c; *šēj.t.gōt* L 422; *šē.t.gūt* Q 81a; *šē.t.gūt* Q 77, 82, 83, 84, 89, 168a, 169; *šē.t.gūt* Q 90; *šīt.gōt* Q 87; **scheigraan:** P 185; *sxeigren* P 121; *šejigrēn* Q 181; **kleingraan:** *klejngrōn* Q 91; *klejgrēn* P 219; **afkemsel:** *āfkəmsəl* Q 18, 18a; *āfkəmsəl* Q 22, 32a, 97; *āfkəmsəl* Q 111; *ōfkəmsəl* Q 193; *ōfkəmpsal* Q 95; **uitkemsel:** *utkəmsəl* L 423; **afgekemds:** *āfgəkəms* Q 33; *āfgəkemps* Q 113, 204a; **kemsel:** *kəmsəl* L 0426, Q 98; *kəmsəl* Q 111, 198b; **uitreksel:** *ūtrēksəl* L 290; **uitscheidsel:** *outšetsəl* Q 4; **kort:** *kot* Q 158a, 161, 177, 240, 241; **korte aren:** *kotəōrə* Q 78; **kortaren:** *kotōrə* P 176, 188, Q 156; *kōdōrə* Q 166; *kōdōjərə* Q 178, 179; *kōtworə* Q 77, 182; *kōtwuērə* Q 181; **halfaren:** *halfōrə* L 288; **aartjes:** *ōrkəs* K 318; *ōrkəs* L

I.4

Kaart 79. SPIKKEN

- o verspreiding van *spikken*

318b, 320a, 371; *ørkas* L 382; *ērkes* L 288a, 416; *øjarkas* L 420; *gearte*: *gəörtə* P 222; *orten*: *ortə* L 381, Q 113; *örtə* P 195, 197; *dörtə* P 195; **koppen**: *kopə* K 278; **kopjes**: *kəpkəs* K 357; *kəpkəs* L 330; *kəpjəs* Q 211; *kəpsə* Q 262; **dop**: *dop* L 266; **doppen**: *dopə* L 326, 366, Q 101; *dopʔn* K 314; *dopə* Q 197, 197a; *dop* L 159a, 163, 163a, 211, 244c, 269, 295, 331, Q 100; *dəp* Q 9; **dopjes**: *dəpkəs* Q 95; *dəpkəs* L 265; *dəpkəs* Q 97; **topjes**: *tepkəs* (van de aren) Q 71; **stopjes**: *stəpkəs* Q 20; **overkaf**: *əvərkāf* Q 14; *jʊə.vərkəf* Q 168; *yə.vərkəf* Q 178; *jə.vərkəf* Q 77; *iə.vərkəf* Q 170, 171; **zemelen**: *zəmələ* Q 162; **zemels**: *zəjməls* P 176; **kortstro**: *kərtstroə* L 268; **kortstruu**: *kərtstrə* L 322a; *kərtstrə* Q 100; *kərtstryə* Q 197, 197a; *kərtstrj* Q 211; **kortstrooi**: *kərtstrūj* K 357; *kərtstruj* Q 156; **kromstruu**: *krompstryj* L 416; **kromstrooi**: *krompstrōj* L 289b; **klapstruu**: *klapstrōj* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **aarstruu**: *worstrə* L 427; **voederstrooi**: *vuiəstruj* P 176a; **kromwissen**: *krompwesə* L 324; **kortigheid**: L 288; *kərtaxej* L 420; **kortgerei**: *kərtgrej* L 159a, 163, 163a; **gerei**: *grej* P 107a; *grejən* (mv.) P 118a; **gereis**: *gərəs* Q 171; *garis* Q 179; **kort-bürde** (**dim.**): *kərtbörtšə* L

386; **vliesjes**: *vliškəs* K 357; **hauwen**: *hauən* L 41 422; **achterworp**: *əxtərwərp* L 290 (valt bij h wannen apart); **vernierperd koren**: P 56; **kle koren**: Q 88; *klən kəran* P 52; **klein graan**: *kə grejn* P 176, 184, 186, 195, 197, 219; *klē* ~ P 18 192; *klən grən* P 212, 214, Q 156; **klein tarw klejn terʔf** P 197; **klein zaad**: *klej zoət* P 18 **zaadje(s)**: P 188; *zəjtəs* Q 33; *zyəjtə* P 118, Q 15 *zjədsə* P 119; *zətsə* Q 71; *zətsə* P 176, 177, 18 192, 220; **zaderij**: *zədərəj* Q 158; *zəjətərəj* Q 16 176a; **schaute** (**du.**): *šətar* Q 262; **rijzeling**: P 18 219; *rejzələj* Q 78; **licht koren**: *lix korən* P 57; **h lichte**: *lixtə* L 55; **haksel**: *əksəl* L 371a; **struifsel**: 198b; **rauwsel**: L 291; **rauwding**: *ruwdeŋk* L 320 321, 324, 325, 331, 331b, 374; **afval**: *əf-val* L 37 **bocht**: *bəxt* L 325; *bəxt* L 321; *buxt* K 358; **ba bax** Q 111*, 0112, 112b.

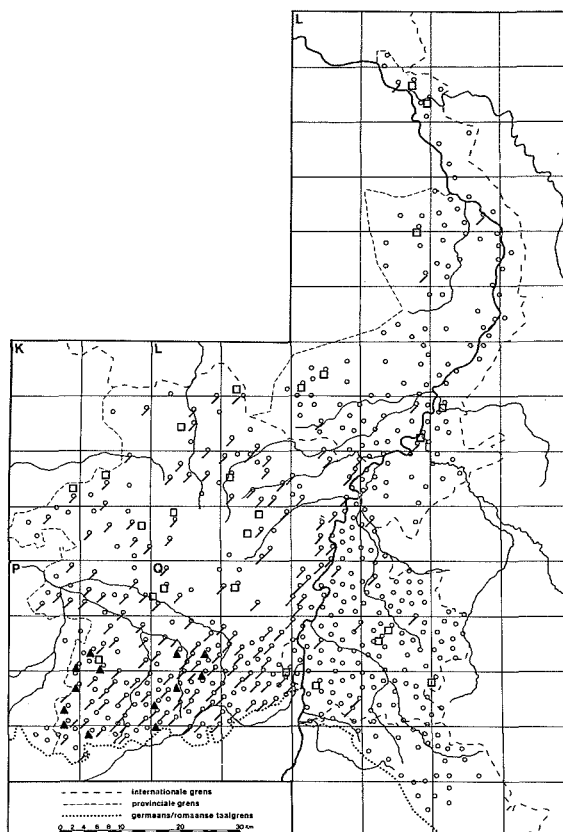
6.1.31 SPIKKEN (kaart 79)

(N 14, 35d; JG 1a, 1b; monogr.)

[Onder **spikken** (of het enkelvoud: **spik**) versta men doorgaans een verbijzondering van het b grip „graanafval”, namelijk het (onvolgroeid

Kaart 80. DORSVLOER KEREN

- / (-)keren
 □ bijeendoen
 ▲ (af)bessemen

graan met het kaf er nog omheen, dat dus niet heeft losgelaten bij het dorsen. Deze spikken worden dan als varkensvoer gekookt. Zie ook de toelichting bij het lemma GRAANAFVAL (6.1.30).]

spikken: *spekə(n)* K 278, L 366, 370, 372, 374, 419, 426, P 48, 49, 119, 120, 174, 175, 180, 182, 184, 186, 197, 213, 214, 218, 219, 220, Q 77, 83, 84, 88, 91, 94, 94b, 96d, 98, 100, 121c, 157, 170, 172, 178; *spek* (enkelv.) L 371, 420, 422, 423, 424, 425, 427, 430, Q 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 18a; *špekə* L 325; *špek* (enkelv.) L 0426, 429, 432, Q 20, 22, 97, 100; *spikə* P 113, 115, 117, 121, 172, 173, 176, 176a, 177, 178, 179, 187, 188, 192, 195, 223, 224, 227, Q 79, 79a, 83, 87, 89, 90, 152, 153, 156, 157a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 188, 199, 240, 242; *spi.kə* Q 80, 154, 155, 168a, 174; *špikə* Q 33, 101, 112a, 113, 117a, 193, 196, 196a, 198b, 203, 204a, 247a; *špik* (enkelv.) Q 32a, 99*, 111, 111*, 0112, 112b; **spiktarwe:** *spe.kterʔ* Q 71, 72, 80, 82; **blees:** *blēʔ.s* P 224; **vlimmen:** *vlømə* L 320a, 324; *vlēmə* Q 2; **huisjes:** *højskəs* L 382; **bousters:** L 214, 247, Q 1; *boustars* L 321,

371a; **bouten:** *boutə* L 372; **boustertjes:** Q 14; **veisters:** *vej.stars* L 312; **beurzen:** *bursən* L 159a; **monniken:** *mønəkə* Q 14; *mønəkə* Q 20, 22; *mønikə* L 0426; *mønəkə* L 425; **kafpellen:** *kappələ* K 357; **klijen:** *klēə* Q 78; *klīə* Q 19; **graan met potjes:** P 44.

6.1.32 DORSVLOER KEREN (kaart 80)

(N 14, 34a; JG 1a, 1b; monogr.; add. uit N 14, 32a)

[Al hetgeen na het uitkammen van de dorsvloer is overgebleven: het graan, vermengd met het graanafval, met kaf, kleine restjes aar en stof, wordt met de bezem bijeengeveegd of met de schop op een hoop bijeengebracht: de dorsvloer wordt gekeerd. In dit lemma staan de benamingen voor dit weer leegmaken van de dorsvloer bijeen.

Zoals bij de voorgaande handelingen uit deze paragraaf is ook hier aan de zegslieden gevraagd met welk gereedschap men dit deed. De vraag leverde de volgende antwoorden op: a. met de **hark** (soms werd er uitdrukkelijk bij vermeld dat

men dan de hark ondersteboven, met de tanden omhoog, hield) in L 282, 0426, Q 14, 96d en 193; het type **reek** werd opgegeven voor: K 278, 318, L 282, 289b, 291, 360, 366, 369, 372, 386, 416, 422, 423, 427, Q 33, 95, 100, 178, 198b en 204a; het type **gritsel** in K 314, 316, 359, P 107a, 175, Q 2b, 71 en 156 en het type **rijf** in L 314, 360, P 213 en Q 9; b. met de **bezem** (vergelijk het lemma **BEZEM**, 6.1.33) in K 316, L 163, 163a, 286, 291, 314, 317, 326, 370, 377, 432, P 213, Q 2, 4, 14, 18a, 97, 99*, 156, 198b, 203 en 211; c. met de **graanschop** (zie voor de heteroniemen het lemma **GRAANSCHOP**, 6.3.13) in K 316, 318, 357, 358, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 211, 214, 215, 244c, 247, 265, 266, 268, 270, 271, 286, 288, 289, 289a, 290, 291, 294, 295, 312, 314, 318b, 320a, 320c, 321, 322, 322b, 324, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 355, 355a, 370, 374, 382, 386, 413, 414, 420, 425, 426, 432, P 48, 175, 176, 176a, Q 4, 9, 18a, 20, 71, 78, 94b, 97, 98, 101, 111, 112b, 121c, 197, 197a, 203 en 211; d. met de **stoter** (een plankje bevestigd aan een steel) in L 371a; het type **kissel** (*kesəl*) in Q 22, 32a, 33, 97 en 117a; het type **krabber** in Q 100; het type **kretser** in Q 112a en het type **uitkretser** in Q 204a.]

keren: *kē.ra(n)* K 358, 359, 361, L 282, 286, 314, 315, 355, 414, 424, P 51, Q 1, 6, 7, 9, 10, 12, 211; *kē^e.rən* L 420; *kērə* K 314, 316, 317a, L 330, 422, 423, Q 8, 14, 22, 72, 77, 80, 81a, 82, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96c, 99*, 155, 157a, 163, 164, 166, 168a, 169, 170, 171, 172, 174, 177, 178, 179, 182, 188, 197, 197a; *kē.ra* Q 181; *kejəran* K 278, 353; *kārə* Q 76, 154, 158a, 161, 162, 167, 240, 241, 242; *kīarə(n)* K 357, L 352, P 119, 120, 188, 195, 197, Q 73, 156; *kīə.rən* L 421; *kierə* P 118, 121, 184, 186, 187, 220, 223, Q 74, 75, 79, 79a, 157, 160, 165; *kīrə* P 47, 48, 49, 50, 52, 113, 115, 117, 118a, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177a, 178, 179, 180, 182, 214, 218, 219, 224, 227, Q 2; *kī.ra* L 370, 372, P 53, 57, 58; *kī^rrə* P 192; *kī^r.rə(n)* L 316, 317, 319, 353, 356, 358, 359, 361, 362, 364, 367, 368, 416, 417, 418, P 177, Q 2a, 3, 5, 71; *kī^r.rə* L 369, 371, 419; **bijeeneren:** *bējējnkērə* L 269; *biējīn-* L 317, 318b; *bī^rn-* L 286, 312, P 45; *bīn-* L 413; *bī.nkē.ra* P 56; *biənkē.rən* L 354; *bejē.kērə* Q 175; *biējkejīrə* L 159a; *biējnkērə* L 322, 432, Q 9, 98, 11, 112a; *bīan-* L 355; *biej.nkī^r.rə* L 360, 365, 366, 371a, 415; *biənkī^r.rən* K 357, L 312, 315; **beteeneren:** *batējnkējīrə* Q 156; *batē.nkīarə* Q 152; *batē.nkierə* Q 153; *bādēnkīrə* P 176; *bātīnkī.rə* Q 2a; **met-eeneren:** *mēdej.nkējīrə* Q 168; **bijkeren:** *bikē.ra* K 360; *biəkērən* K 318; **opkeren:** *opkierə* Q 78; **afkeren:** *āfkērə* L 269, 413; *afkejīrə* L 159a; *afkērə* L 215, 244c; *ā.f-* Q 11; *afkīrə* Q 2b; *ā.fkī^r.rə* L 360, 366; **schoonkeren:** *sxunkī.rə* P 55; **(den) bij-eendoen:** *deñ bindun* K 359; *bejəndun* Q 4, 94b; *bējəndun* L 163, 163a, 211; *biəndū.n* K 314, 316, L 286, 314; *biēdūə* Q 0112; *bejēdū* Q 211; *binduj* L 413; *biējəndōn* L 288; *biejəndōn* L 329, 331, 366,

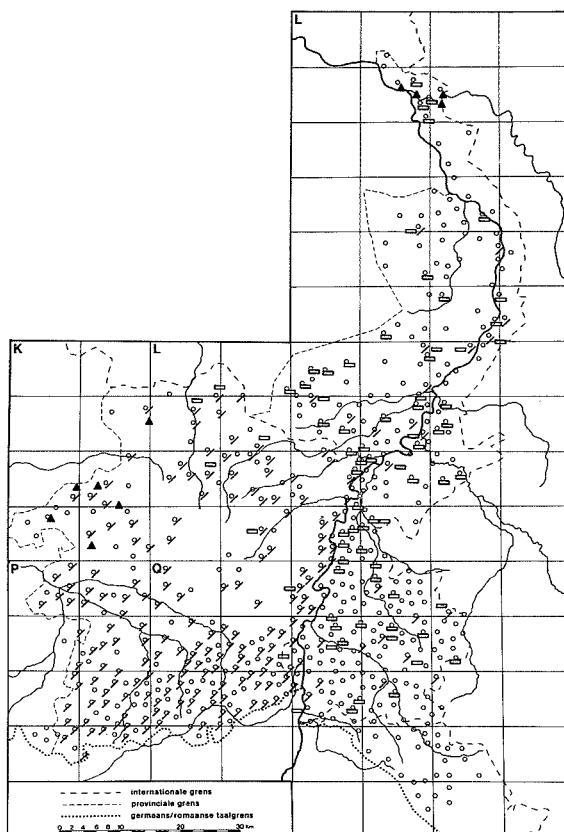
416, Q 111, 193; *biej.ndō.n* L 289a, 363; **beteedo:** *badiəndun* P 176a; *batīndūⁿ* Q 2, 2b; **besemen:** *besəmə* P 174, 175, 176a, 218, Q 16 *besəmə* P 113, 115, 172, 173; *bē.səmə* Q 74, 7 154, 157; **afbesemen:** *ō.fbesəmə* Q 159; **vege vēgə** P 44, Q 94b; *vēgə(n)* K 315, P 47; **aanvege** *ənvēgə* L 163, 164, 165; **bijvegen:** *bivēgə* Q 2 **bijseeven:** *bejējnvēgə* L 271; *biējīn-* L 332, 37 377, 427; *bī.nvēgə* P 46; **beteeven:** *badiənvē*, P 48; **beteenborstelen:** *bātīnbōsələ* Q 21; **schoo maken:** *sxōnmākə* L 326; *sxiujmā.kə* P 53; **ree schoon maken:** *rēksuon mākə* L 321; **opruime** *opryman* L 286; **opmaken:** *opmākə* L 289b; *opmō* L 371a; **bijeenmaken:** *biēmākə* Q 33; **opbrengen:** *opbrēⁿ* K 278; **opdoen:** *op-dōn* L 420; **opschoppen:** *opsxōpə* K 357, 358, P 222; *opsxōpə* L 268; *opšōj* L 295, 318b, 322; *opšōpə* L 322a, 330, 387, 426, 197, 197a; **bijseeschoppen:** *bejējnsōpə* L 270; *bējējnsōpə* Q 101; **beteeschoppen:** *bādēnsōpan* Q 7 **opeenschoppen:** *opejējnsōpə* Q 96d; **opstoten:** *opstutə* Q 4; **bijseestoten:** *biənstuətan* L 282; *bejī stutə* P 213; **bijstoten:** *bistōtə* Q 9; **uitstoten:** *u štutətə* L 291; **afjagen:** *āfjagə* L 321, 369; **opscharren:** *opšarə* L 370; **uitscharren:** *ōjtsarə* L 360; **bi-eenscharren:** *bejējnsarə* L 372; **beteenscharren:** *betējnsxērə* Q 156; **bijeenreken:** *biējīnrēkə* 0426; **beteengritselen:** *bādēngretsələ* Q 71; **grits len:** *gretsələn* K 314; **krienselen:** *krēnsələ* L 288; **uitkretsen:** *ūtretsə* Q 204a; **beteentrekken:** *bādēntrekə* P 175; **bijeendabben:** *biejēndabə* 32a; **aan de kant doen:** *ān ə kanti dōn* L 324.

6.1.33 BEZÈM

(JG 1a, 1b; monogr.; add. uit N 14, 32b en 34b [Het keren van de dorsvloer gebeurt vaak met een bezem vervaardigd uit bremtakken.] **bessem:** *besəm* K 278, 314, 317a, 357, Q 162, 18 242; *bē.səm* L 370, 371, 371a, Q 160; *b^rəsəm* 369; *besəm* K 316, 318, 353, 358, 359, 360, 361, 163, 163a, 215, 315, 317, 321a, 326, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 366, 367, 368, 372, 377, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 427, 432, P 4 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 58, 113, 114, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177a, 178, 180, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 214, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18a, 7 78, 81a, 82, 84, 87, 88, 90, 94, 96c, 97, 99*, 101 111, 159, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 172, 173, 175, 177, 178, 179, 182, 188, 197, 197a, 203, 211 *bē.səm* L 282, 286, 313, 314, 316, Q 2, 2a, 5, 71 72, 74, 83, 89, 91, 158a, 168a, 171; *bēsəm* Q 15; *bē.səm* L 312, P 52, 56, Q 75, 76, 77, 79, 79a, 80 152, 154, 155, 156, 157, 157a, 161, 166, 240, 241 *bā.səm* Q 167; *bē.səm* L 318b, 319, 321, 330, 372 374; *besəm* L 370, Q 2b; **brembessem:** *brem besəm* K 315; **heibessem:** *hejībesəm* L 159a, 162 163b, 164, 165, 244c, 269; **borstel:** P 213, Q 14

Kaart 81. DORSMACHINE

- ∕ dorsmachine
- = dorskast
- ▲ dorsmolen

børstəl Q 94b; *bøstəl* Q 9; **heiborstel**: *hejbørstəl* L 423; **bussel**: *bøsəl* P 186, 220, 224, Q 167; *bjøsəl* Q 174.

štoumā L 332; **dampen**: *dampə* Q 22, 33, 95, 97, 111, 111*, 113, 121c; *dāmpə* Q 198b; *dəmpə* L 371a, 426; **knuppelen**: *kløpələ* L 422; **draaien**: *dreiə* L 318b; **combinen**: *kombinə* Q 111.

6.2. Dorsen met de dorsmachine

6.2.1 DORSEN MET DE DORSMACHINE

(N 14, 1c; monogr.)

[In dit lemma zijn de omschrijvingen zoals „dorsen met de dorsmachine” niet opgenomen; in deze gevallen vindt men de opgaven voor „dorsen” en „dorsmachine” in de betreffende lemma’s. Vergelijk ook het lemma DORSEN MET DE DORSVLEDEL (6.1.2).]

machinedorsen: *māšindōrsə* L 314; *māšindōsə* Q 78; *māsxindōsə* Q 156; *māšinədōrsə* L 288; *māšinədōrsə* L 423; *māšindōrsə* Q 9; **machinen**: *māšinə* L 319, 382, Q 95, 111*, 112a; *māšinə* L 294, 318b, 321, 321a, 326, 330, 369, 370, 373, 374, 377, 387, 426, 429, 432, Q 9, 18a, 20, 22, 32a, 33, 97, 99*, 111, 0112, 193; *māšējnə* L 360; *māšējnə* L 372; *māšjnə* L 423, Q 112b, 197, 197a, 211; **stomen**:

6.2.2 DORSMACHINE (kaart 81)

(N 14, 5; JG 1a, 1b; monogr.)

[De algemene benaming van de machine die dorst; zie ook de algemene toelichting bij paragraaf 6.

Als de woorden **machine** en **kast** naast elkaar in één plaats voorkomen, is de **kast** groter dan de **machine**. Van de **kast** wordt ook herhaaldelijk opgemerkt dat deze mee naar het veld wordt genomen.

In dit lemma zijn de varianten van het type **dorsmachine** op het eerste element, *dors-*, gerangschikt.]

dorsmachine: *dōrsmāšin* K 357, 358, 359, 360, 361, L 211, 247, 270, 286, 294, 295, 313, 315, 317, 319, 320a, 320c, 322a, 325, 355a, 358, 359, 361, 363, 367, 368, 413, 414, 415, 416, 417, 418, Q 3, 4, 5; *dōrsmāšin* L 271; *dō.rsmāšin* L 316, 352, 353;

dṑ.rsmāšij L 282; *dṑ.rsmāšin* L 312, 314; *dṑrs-* L 329; *dṑsmašin* K 278, P 113, 176, 213; *dṑsmašin* L 326; *dṑsmašin* Q 72, 81a, 82; *dṑsmašen* P 46, 51, 57, 58, 117, 172, 173, 174, 175, 176a, 178, 179, 180, 182, 214, 218, 219, 222, 224, 227, Q 2, 2a, 2b, 73; *dṑsmāsen* P 115, 118, 118a, 121, Q 76; *dṑ.smašin* L 314, 354, 355, 356, P 49, 50, 52, 55, 56, 119, 120, 184, 186, Q 1, 78, 158a, 159, 162, 167; *dṑ.smašin* Q 2a, 71, 77, 83, 155, 168a; *dṑsmašen* P 53, 177, 177a; *dṑ.smašin* P 187, 188, 192, Q 74, 75, 79a, 80, 152, 153, 154, 156, 157, 160, 164; *dṑ.smašen* P 52, 197, 220, Q 79, 165; *dṑ.smašin* P 195; *dṑ.smašen* P 223; *dṑsmašin* Q 161; *dṑrsmašin* L 360, 362, 364, 365, 366; *dṑrsmašin* L 290; *dṑsmašin* L 377; *dṑ.smašin* P 107a, Q 157a; *dasmašin* Q 163, 177, 178, 181, 182; *da.s-* Q 168, 169, 242; *dā.smašin* Q 241; *dṑrsmašin* L 287 (door een paard voortbewogen), 289; *dṑs-* K 318, P 44, 45, 47; *dṑsmašin* K 314, 315, P 48; *dṑsmaksin* K 316, 317a; *dṑrsmašin* Q 100, 101; *dṑs-* L 0426, Q 96d, 198b; *dṑs-* Q 21, 33, 111; *dṑrs-* Q 10, 12, 94b, 95; *dṑrsmašej* L 423; *dṑ.rsmašin* Q 88, 96c; *dṑrsmašin* Q 99*; *dṑs-* L 429, Q 193; *dṑ.rs-* Q 13; *dṑ.s-* L 370, 371, Q 7, 8, 9 11; *dṑ.s-* L 369; *dṑ.smašej* L 420, 422, 424, Q 6; *diā.smašij* L 421; *dīṑ.rsmašej* L 372; *dīṑ.smašin* Q 32a; *dīṑ.s-* L 419; *djṑ.s-* Q 89; *djasmašin* Q 84, 90, 171, 174, 175, 179; *djasmašen* Q 94, 170; *djā.smašin* Q 87, 91, 178, 188; *djṑ.s-* Q 172; *drešmašin* Q 112a, 112b, 117a; *drešmašij* Q 203, 204a, 211; **dorsmachientje:** *dṑsmašinškā* Q 240; **dorsmolen:** *dṑrsmō.lā* K 357; *dṑrsmō.lā* L 159a, 163, 163a, 163b; *dṑsmō.lā* K 278, 314, 315, 318, 353; **dorsduivel:** *dṑsdyval* P 107a; *dṑs-* Q 9; **dorskast:** *dṑrskast* L 211, 416; *dṑrskāst* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 265; *dṑrskas* L 215, 266, 268, 269, 270, 282 (een combinatie van dorsmachine en zelfreiniger), 295, 317, 318b, 322, 322a, 330, 331, 331b, 332, 355; *dṑrskas* L 329, 386; *dṑrskās* L 244c, 312; *dṑrskas* L 387; *dṑskast* L 374; *dṑrskṑs* L 290, 291; *dṑskas* L 377, 382; *dṑrskast* L 287 (met motoraandrijving), 288, 288a, 289, 289b, 320c (met zelfreiniger), 321a, 324; *dṑrstkas* L 289a; *dṑrskas* Q 95; *dṑrskas* Q 18a, 97 (met zelfreiniger), 98, 99*, 100, 197, 197a; *dṑskast* L 321, 370; *dṑskas* L 371a, 373, 425, 426, 427, 432, Q 9; *dṑskas* L 429; *dṑskas* L 0426, 429a; *dṑskas* Q 14, 20, 22, 33, 111; *dṑskaš* Q 198b; *dreškas* Q 0112, 112b, 113, 117a, 121c, 204a; **stoomkas:** *štaumkas* L 332; **dampcr:** *dempār* L 371a; **dampmachine:** *dāmpmašin* Q 33, 111, 111*; *dāmpmešij* Q 121c; **vuurmachine:** *vyrmašinā* P 222.

een horizontale boom, waar een paard is voorgespannen, in beweging wordt gebracht. Doormiddel van een kardan-koppeling wordt de draaiende beweging doorgegeven aan een horizontale as die door de wand van de schuur naar een machine werd geleid en deze aandrijfkraft leverde. In dit geval wordt door de rosmolen een trommel aangedreven waarin de halmen gedroogd worden.

Vergelijk ook het lemma ROSMOLEN in de levering over de molenaarsterminologie WLD.II,3, blz. 163.]

manège (fr.): *manēžā* L 159a, 164, 165, 265, 267, 270, 288, 288a, 289, 289a, 294, 295, 321a, 323, 330, 331, 331b, 371a, 373, 386, 425, 426, 427, 2b, 14, 20, 32a, 33, 94b, 96d, 97, 98, 101, 112, 193, 197, 197a, 284; *manēžā* L 214, 214a, 212, 217, 245b, 246a, 269, 271, 289b, 318b, 320c, 324, 325, 329, 377, 387, 0426, 429, 429a, 432, 18a, 22, 95, 99*, 111, 111*, 0112, 112a, 17, 198b, 203; *manē.žā* L 372, P 58, Q 1, 2, 8, 9, 11, 13, 76, 77, 79a, 80, 81a, 84, 88, 89, 96c, 15, 153, 154, 155, 157, 157a, 160, 161, 162, 163, 167, 168, 168a, 169, 177, 178, 181, 182, 240, 242; *manēj.žā* L 382, P 113, 115, 119, 174, 18, 186, 188, 192, 197, 213, 218, 220, 222, 223, Q 7, 74, 79, 83, 156, 158a, 159, 204a; *manē.džā* P 17, 195, Q 2a, 71, 165; *ma`nejdžā* P 117, 172, 175, 176a, 177a, 178, 179, 180, 182, 187, 219, 22, *manīžā* Q 82; *manīṑ.žā* Q 87, 90, 91; *manīe.žā* 94, 171, 174, 179; *ma`niṑ.žā* Q 172, 18, *ma`nje.ñžā* Q 175; *manēži* K 353, L 313, 33, 413, 423; *manē.ži* K 358; *manējdi* P 224; *manē* P 44, 45; *manē.za* P 46, 51, 55, 56, 57, Q 2, *manēṑ.za* P 52, 53; *manējzā* P 47, 49, 50, 107, *ma`nejzā* P 214; *manēzi* L 266; *manēzi* K 278, 163, 163a, 211, 215, 244c, 247, 268, 287, 291, 29, *manēzi* K 314, 315, 316, 317a, 357, L 286, 29, 314, 320a, 322a, 374, 420, 421; *manē.zi* K 31, 359, 360, 361, L 282, 312, 315, 316, 317, 319, 35, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 359, 360, 361, 36, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 41, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 422, 424, Q 6, 7, 1, *manīzi* Q 4; *manīṑ.zi* Q 3, 5; *manē.da* Q 71, 73, 7, *manēj.da* P 118, 118a, 120, 121, Q 78; *manē.djā* 164; **manège (dim.):** *manēžākā* L 326; **dorsman ge:** *dṑsmanēžā* P 48; **manègeboom:** *manēžaboū* Q 100; **carrousel (fr.):** *karsesl* L 360; **voortreil vortreil** Q 9; **roswerk:** Q 113; **rosmolen:** *rosmjy* Q 117a; **göpel (du.):** *qṑbəl* Q 117a; *jṑbəl* Q 121, *jṑdəl* Q 211.

6.2.4 KOPDORSER

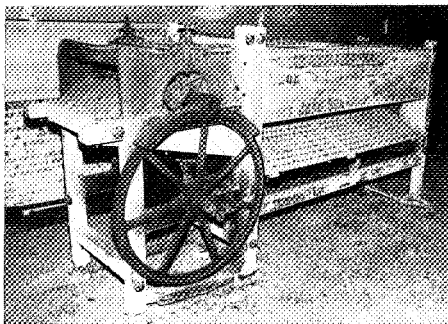
(N 14, 6a; JG 1a, 1b; monogr.)

[Bij deze vroege gemotoriseerde dorsmachin werden de schoven met de aren (de kop van de schoof) naar voren in de machine geschoven. Het eigenlijke dorsen gebeurde in een trommel met ijzeren pinnen of tanden die doet denken

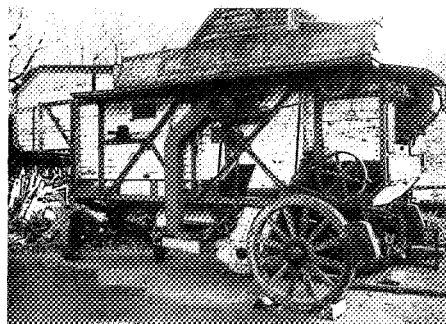
6.2.3 ROSMOLEN

(N 14, 7; JG 1a, 1b; monogr.)

[De oudste machine die voor het dorsen werd gebruikt. Een paard leverde hier de drijfkraft. Algemeen wordt onder **manège** een constructie verstaan bestaande uit een verticale as die door

a. koppdorser

b. breeddorser

Afb. 12. Dorsmachines

aan een hekel.

Zie afbeelding 12.]

koppdorser: *kopp-dørsær* K 357, 358, 359, 360, 361, L 286, 312, 313, 315, 316, 317, 352, 353, 354, 355, 356, 359, 364, 366, 413, 414, 416, 417, 418, Q 3, 4, 5; *kopp-dørsær* K 278, P 46, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177a, 178, 179, 182, 184, 195, 197, 219, 223, Q 72, 73, 78, 81a, 82, 156, 162, 167; *kopp-dp.sær* L 282, 314, P 52, 56, Q 1, 2, 2a, 2b, 71, 76, 158a; *kp.p.-* Q 77, 168a; *kopp-dp.sær* L 312, Q 74, 75, 79a, 152, 157a; *kopp-dp.sær* Q 153, 157; *kopp-dørsær* L 360, 365; *kopp-dørsær* L 358, 363, 415; *kopp-dasær* Q 163, 168, 242; *kopp-da.sær* Q 169, 181; *kopp-dørsær* K 314, 315, 316, 317a, 318, 353, P 44, 45, 47, 48; *kopp-de.rsær* Q 10, 12, 88, 96c, 96d; *kopp-dē.sær* L 370, 371, 432, Q 7, 8, 9, 11; *kopp-dē.sær* L 422; *kopp-dē.sær* L 420, 424, Q 6, 13; *kopp-dē.sær* Q 22; *kopp-dē.sær* Q 111; *kopp-dī.rsær* L 372, 419; *kopp-dj.p.sær* Q 89; *kopp-djasær* Q 84, 170, 175, 178, 179; *kopp-djasær* Q 174; *kopp-dja.sær* Q 94; *kopp-dja.sær* Q 90, 171; *kopp-djā.sær* Q 87; *kopp-djā.sær* Q 91, 188; *kopp-djē.sær* Q 172; *kopp-dre.sær* Q 211; **koppmachine:** *koppmašin* L 353; *koppmašen* Q 165; *koppmašin* L 368; *koppmašxin* Q 164; **koppdorsermachine:** *koppdēsærmašin* Q 98; **dorsmachine:** *dorsmašin* L 319, 324, 361, 367; *dors-* L 362; *dorsmašen* P 180; *dāsmāšin* Q 178; *dērs-* Q 99*; *dēs-* L 426; *dēsmašin* Q 111*; **ordinair dorsmachine:** *ordānēr dērsmašēn* L 423; **klein dorsmachine:** *klejñ dōsmāšen* P 214; *klejñ dēsmašin* Q 198b; **klein machine:** *klejñ māšin* Q 156; *klejñ māšen* P 176; **dorsmolen:** *dōrsmōlān* L 282; **tanddorser:** *tāndōsær* P 224, Q 159; *tā.ndp.sær* Q 154; *tāndasær* Q 177; **tandmachine:** *tā.ntmāšin* P 187, Q 79, 79a, 80; *tānmašen* P 220; **(machine) met tanden:** *metān* Q 182; *betān* P 186, 192, 214, 227, Q 160; *bātān* P 218, Q 166; **hekeldorser:** *hēkaldōrsær* L 331, 331b, 332; **hekeldorsel:** *hēkaldōrsæl* L 270; **hekelmachine:** L 265; *hēkalmāšin* L 289b, 290, 291, 318b, 320a, 320c, 321, 322, 324, 371a, 429a, Q 14, 33; *ē.kāl-* L 369; *hēkāl-* L

268, 270, 271, 295, 322a, 325, 331, 377, 386, 387, 0426, Q 20; *hēkalmāšxin* L 244c; **hekeldorsmachine:** *hēkaldōrsmašin* L 382; *hēkaldōrsmašin* L 288a; *hēkaldōrsmašīn* L 268; *hēkaldōrsmašin* L 270, 294, 295; *hēkaldrešmašin* Q 117a; **hekelmolen:** *hēkalmōlā* L 247; *hēkāl-* L 163, 163a, 164, 165, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *hēkāl-* L 159a; *hēkalmōlā* L 211; **hekelaar:** *hēkālēr* Q 14, 18a, 100; *hēkālēr* Q 204a; **hekeler:** *hēkālār* L 266; **hekel:** *hēkāl* L 289a, 332, 355a; *heʔæl* K 278; *hēkāl* L 330; **pindorser:** *pendōrsær* L 420; *pendiāsær* L 421; *pendēsær* L 369, 371a, Q 9; *pendisær* L 420; **pinmachine:** *penmašin* Q 193; **pinmolen:** *penmōlā* P 44; *penmjōlā* Q 162; **pin:** *pen* K 278; **walsdorser:** *wāls-dōrsær* L 366; *wāls-dērsær* Q 9; **wals:** *wāls* L 372, 416, Q 111, 113, 203; *wāls* Q 204a; **trommeldorser:** *tromaldōrsær* L 413; **trommelkast:** *trommāks* Q 101; **dorstrommel:** *dōrstrumāl* P 48; **trommel:** *trumāl* P 176a, Q 77, 156; **trom:** Q 98, 121c; **langdorser:** *la.njōsær* Q 83; *lanjkdēsær* Q 32a; **rechtdorser:** *rext-dōrsær* L 332; *rext-dōrsær* L 320c; *rext-* L 288; **kromdorser:** *krōmpdōrsær* L 318b; *krōmpdōsær* L 326; *krōmp-dōrsær* L 290; **spitsdorser:** *spets-dōrsær* L 386; *špetšdrešær* Q 112a; **kortdorser:** *kōrt-dēsær* Q 20; **wardorser:** *wōrdrešær* Q 117a; **warderd:** *wordært* Q 14; **beuker:** *bōkær* Q 95; **dorser:** *dō.sær* Q 155; **kapper:** *kapær* P 175, 177, 188, 223; *kepær* P 222; **reiniger:** *rejnāgær* Q 193; **beer:** *bēr* P 213.

6.2.5 BREEDDORSER

(N 14, 6b; JG 1a, 1b; monogr.)

[Bij deze dorsmachine werden de schoven dwars, in de breedte, of, anders gezegd, overlans, in de opening geschoven. Hier gebeurt het eigenlijke dorsen door een molen met latten of wellen. Wompes Pelzer is een Duits fabrikaat breeddorser, dat nog door paardekracht werd voortbewogen.

Zie afbeelding 12.]

breeddorser: *brēdōrsær* L 159a, 265, 321a, 354,

382; *brē*– Q 3; *brē^a*– L 211, 355, Q 158a; *briā*– K 357, 358, 359, L 214, 215, 247, 315, 316, 352; *bri*– K 360, 361, L 266, 413, 414; *brej*– L 268, 270, 271, 295, 317, 318b, 319, 330, 331, 331b, 332, 356, 358, 359, 361, 367, 368, Q 5; *brej*– L 416, 417, 418; *brejdersār* L 329; *briatørsār* L 286, 313, 353; *briatō.rsār* L 282, P 115; *briādō.rsār* L 244c, 312; *brejđqsār* L 377, P 113, 121, 184, 197, Q 78, 160, 167; *brē*– P 58, 118, 119, 120, Q 71, 73, 155, 162, 168a; *brē^atōsar* K 278; *brej*– P 188; *briā*– P 49, 50, 174, 176, 179; *bri*– P 118a; *brē.dō.sār* L 314, Q 76, 154; *bri*– P 52, 55, 57, Q 1; *brī*– Q 2, 2a, 2b; *brī^a*– P 177a; *bridōsar* P 53; *brē.dō.sār* Q 74, 75, 77, 79, 79a, 80, 152; *brej.tō.sār* Q 156; *brej.dō.stār* Q 153, 157; *brej.dorsār* L 360, 362, 363, 364, 365, 366, 415; *brejđōrsār* L 290, 291; *brejđōrsār* L 387; *brē.dasār* Q 163, 168, 169, 181; *brejđōrsār* L 288, 288a, 289, 289b, 320a, 320c, 321, 325; *briādōsar* K 316, 317a, 318, 353, P 48; *briatōsar* K 314, 315, P 44, 45, 47; *brej.dōrsār* L 423; *brej.dē.rsār* Q 10, 12, 88, 96c; *brejdersār* Q 18a, 95, 97; *brejdesār* L 432; *brej.dē.sār* L 369, 370, 371, 371a, Q 7, 8, 9, 11; *brej.dē^asār* L 422, 424, Q 6; *brej.dē^a.sār* L 420, Q 13; *brēđōrsār* Q 96d; *brejđōrsār* L 426, 429a; *brejđōrsār* Q 14, 20; *brēdesār* Q 198b; *brēđōrsār* Q 111; *brej.dia.sār* L 421; *brējdiāsār* Q 32a; *brej.dī^a.rsār* L 372; *brej.dī^e.sār* L 419; *brē.djōsar* Q 83; *brē.djasār* Q 84, 170, 174, 175, 179; *brē.dja.sār* Q 90, 94, 171; *brē.djā.sār* Q 87, 91, 188; *brē.djē.sār* Q 172; *brēdēsār* Q 112b, 113, 117a; **breedtedorser**: *brūtāđōsar* P 176; **breed-dorsermachine**: *brejđēsārmāšin* Q 98; **langdorser**: *lanđōsar* L 159a, 163, 163a, 164, 165; *lanđōsar* P 117, 175, 177, 219, Q 2; *la.ŋđō.sār* P 56; *lanđōsar* L 326; *lanđēsār* L 429a; *lanđē.sār* L 366; *lanđēsār* Q 20, 33, 98; *lanđkēsār* Q 111*; *lanđdēsār* Q 198b; *la.ŋdjasār* Q 178; *lanđkresār* Q 211; *lanđkrejēsār* Q 204a; **rechtdorser**: *rextđōrsār* L 318b; *rextđōrsār* L 289a; **weldorser**: *welđōsar* P 224; **(machine) met wellen**: *meġ welə* Q 161, 182; *bəwelə* P 214, 218, 223; **wel met latten**: *wel meġ latə* L 355a; **latmolen**: *latmølə* P 44, 48; *latmjølə* Q 162; **trommelmachine**: *trømalmašen* P 227, Q 2a; **trommel**: *truməl* P 175; **roldorser**: *rō.lđōsar* P 222, Q 159; **rol**: *røl* P 220; **bijroller**: *berōlər* P 186; **voormachine**: *vjormāšen* P 182, Q 242; **groot machine**: *grøut māšin* Q 164, 166; *gruət māšen* P 172, 173, 176; **groot dorsmachine**: *grut desmāšin* Q 198b; **dorsmachine**: *dō.smāšin* P 187; *drešmāšin* Q 203; **dorsmolen**: *dōrsmølə* K 358; **dorskast**: *dōrskast* L 294, 320a; **dwarsdorser**: *dwarsdōrsār* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *dwērs*– L 269, 322a; *dwēsđēsār* Q 22; **terweer(s)dorser**: *tərwi^a.rdōsar* Q 72, 81a, 82, 155; *tərja.rdasār* Q 177; *tərwiġo.rđōsar* Q 89; *tərwiġo.zđō.sār* Q 77; **schudder**: *sxōdər* L 282, 314; *šōdər* L 0426, Q 14, 100, 101; *šēdər* Q 4; **dampmachine**: *dāmpmešin* Q 99*; **damper**: *dāmpər* Q 99*; **wompespelzer**: Q 113.

6.2.6 COMBINE

(JG 1a, 1b; monogr.)

[Deze machine dorst niet alleen, maar maait h eerst af, dorst het vervolgens, en bindt het st ook tot pakken bijeen.]

zelfbinder: *zel^af<be.ndər* L 313, 314, Q 8 *zel^af<be.ndər* K 278, 317a, P 56; *zel^af.be.nər* 357, L 352, 355, 413, 421; *zē.l^af.be.nər* L 35 414, 416, 417, 418, Q 2a, 3, 5, 72, 81a, 8 *zē.l^af.be.nər* L 363, 364, 365, 366; *zē.l^af.bej.n* L 415; *zēlf<bejñjər* L 370; *zē.l^af<bejñjər* L 367, 1, 71; *zel^af.beġər* P 50; **zelfsbinder**: *zel^avzbeġ* Q 13; **binddorser**: *bendōsar* P 51; **binder**: *be.nd* L 312; *be.nər* K 316, L 316, 354, 356; *beġər* P 5 214; **dorskas**: *dōrskas* L 286, 315, 359; *dō.rskas* 282; *dē.skas* L 371; *dōrskast* L 361; *dōrskast* 362; *dē^a.skast* L 420; **pikdorser**: *pek<dōrsār* L 41 P 113, 187, Q 76, 178; *pek<dōsar* P 46, 53, 11 117, 118a, 119, 120, 172, 173, 174, 175, 176, 176 177, 177a, 178, 179, 180, 182, 184, 186, 188, 19 197, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 78, 159, 16 *pik<*– P 192, Q 153, 154, 162, 164, 242; *pek<dō.s* P 118, 121, Q 75, 79, 79a, 80, 157; *pik<*– Q 7 155, 160, 166, 240, 241; *pek<dō.stār* Q 15. *pik<dō.stār* Q 161; *pek<dōrsār* L 365; *pik<das* Q 177; *pek<dōsar* P 47; *pek<dōrsār* L 42. *pek<dē.sār* Q 8, 11; *pek<dē^a.rsār* Q 96 *pek<dē^a.sār* L 422, 424, Q 6; *pek<dī^a.rsār* L 37. *pek<dī^a.sār* L 419; **zichtdorser**: *zī.gđō.sār* Q 157; *zigdasār* Q 163, 182; *zigda.sār* Q 181; **maaidoser**: *mājđōsar* Q 89, 168, 169, 174, 179, 18; *mājđōsar* Q 73, 94, 171; *mājđō.sār* Q 168; *mēđō.sār* Q 77; *mājđē.rsār* Q 88; *mējđē.sār* Q 7. *mājđjasār* Q 175; **breeddorser**: *brej.dōrsār* L 31! **combine**: *kom<bejñ* Q 156; *kom<bin* P 58; *kamb* Q 177; *kabin* Q 188; **gecombineerd machin** *gəkombənərt māšin* Q 13; **zelfreinige** *zel^afrejñagər* Q 83; *zel^afre.nagər* L 353; **zelfre niger**: *zel^afsrejñagər* Q 90; **damper**: *da.mpər* 368; *dā.mpər* Q 9; *de.mpər* L 360, 369, 371, 41 420; **groot machine**: *gruət māšin* P 47, Q 91; *grū* ~ P 44; *gruot* ~ Q 9, 10; **grote dorser**: *gruətē dē.rsār* Q 12; **pikke-bat (wa.)**: *pekəbat* P 22 **presser**: *presər* P 45; **presmolen**: *presmølə* P 45

6.3 Wannen en opslag van het graan

6.3.1 WANNEN MET DE WAN

(N 14, 37; JG 1a, 1b; monogr.)

[Om het graan te scheiden van kaf en graanafv wordt het gewand.

Het principe van de handeling is eenvoudig: d graankorrels worden tegelijk met het kaf en d andere ongerechtigheden omhooggeworper door de wind worden het kaf en het lichtere afv weggeblazen; de zwaardere graankorrels valle terug en blijven over.

Het primitiefste en oudste middel om te wannen is de wan: een platte korf met aan beide zijden een oor en iets uitgehold aan één kant. In die uitgeholde kant wordt het graan nog vermengd met het afval gedaan en de wanner schudt de mand, zodanig dat de natuurlijke wind het afval doet wegwaaien en dat het graan terug in de mand valt. Zie het lemma WAN (6.3.2). Later ging men de wanner gebruiken, waarbij een kunstmatige windstroom werd opgewekt; zie het lemma WANMOLEN (6.3.5).

Vaak gebruikt men hetzelfde werkwoord voor het wannen met de wan en voor het wannen met de wanner; dan is dat werkwoord **wannen**. Soms gebruikte men een apart woord voor het werken met de wanner; deze zijn opgenomen in het lemma WANNEN MET DE WANMOLEN (6.3.4).]

wannen: *wanə* K 278, 314, 317a, 318, 357, 358, 359, 360, 361, L 159a, 163, 163a, 164, 165, 211, 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 247, 265, 268, 269, 270, 271, 282, 286, 287, 288, 288a, 289, 289a, 289b, 290, 291, 294, 295, 312, 314, 317, 318, 318b, 319, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 352, 353, 355, 355a, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 371a, 372, 373, 374, 377, 382, 386, 387, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 430, 432, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 107a, 113, 115, 117, 118a, 119, 120, 121, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177a, 178, 179, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 218, 219, 222, Q 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 20, 21, 22, 32a, 33, 34, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 79a, 80, 81a, 82, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 94b, 95, 96c, 96d, 97, 98, 99*, 100, 101, 111, 111*, 0112, 112a, 117a, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 157a, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 168a, 170, 171, 172, 175, 178, 179, 188, 193, 197, 197a, 198b, 203, 204a, 211, 240, 241, 242; *wa.nə* Q 174; *wañ* K 315, 316, Q 75, 76, 77; *wānə* L 266; **uitwannen:** *ay.twanə* Q 77, 162; *utwanə* Q 111; **opwannen:** L 318; **afkrienselen:** *āfkrēnšəla* L 332; **uitblazen:** *gūtblōzə* L 355a; **blazen:** *blōzə* L 318b, Q 95.

6.3.2 WAN

(N 14, 38a; JG 1a, 1b, 2c; R 3, 64; monogr.; add. uit N 14, 37)

[De platte, aan één zijde iets uitgeholde, doorgaans van stro gevlochten korf met twee oren die men gebruikte voor het wannen met natuurlijke wind.

Zie afbeelding 13.]

wan: *wan* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, 357, 358, 359, L 159a, 163, 163a, 164, 165, 209, 210, 211, 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 249, 265, 267, 268, 269, 271, 288, 288a, 289, 289a,

Afb. 13. Wan

291, 292, 295, 297, 298, 318c, 320, 320a, 320c, 321, 322, 322a, 323, 326, 327, 329, 330, 331b, 355a, 371a, 373, 379, 380, 384, 425, 426, 0426, 427, 428, 430, 433, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 107a, 113, 115, 117, 173, 174, 175, 176, 176a, 178, 179, 197, 219, 222, 224, Q 14, 18, 18a, 20, 22, 30, 32, 32a, 33, 34, 35, 77, 81, 84, 94b, 95, 96a, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 111*, 112, 113, 115, 117, 117a, 118, 121, 155, 158a, 162, 170, 175, 178, 179, 192, 197, 197a, 203, 211, 284; *wa.n* L 314, 352, 353, 354, 355, 356, 363, 415, 416, 417, 418, 422, 423, Q 1, 3, 5, 8, 71, 72, 76, 154, 156, 157a, 167, 240, 241; *wān* L 318, 318b, Q 39; *waən* L 376; *wanə* L 293, 294, 300, 321, 324, 325, 326, 330, 331, 332, 374, 375, 377, 378, 383, 385, 387, 429, 431, 432, Q 35, 36, 111; *wōnə* Q 38; *wa.nə* L 369, 370, 371; *wān* L 246, 247, 250, 265, 266, 270, 282, 286, 287, 289b, 290, 381, 382, 386, Q 0112, 112b, 181, 193, 204a; *wā.n* L 312, 313, 315, 316, 317, 319, 358, 359, 360, 361, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 372, 419, 420, 421, 424, Q 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 88, 91, 94, 96c, 96d, 164, 171, 172, 178, 188; *wa.nt* K 359, 360, 361, L 413, 414, P 51, 57, 119, Q 2, 2a, 2b, 4, 75, 79, 81a, 82, 83, 87, 89, 166, 168, 168a, 177; *wā.nt* P 52, 56, 58, 118, 118a, 120, 121, 177, 177a, 182, 184, 186, 187, 188, 192, Q 73, 74, 78, 79a, 80, 152, 153, 157, 159, 161, 163, 165, 169, 173, 179, 182, 196, 196a, 198b, 242; *wam* L 292; *wā.m* Q 164a, 174; **handwan:** *hānd-wan* L 314; *hānd-wān* L 286; **korewan:** *kōrəwan* Q 201; **kafmand:** *kāfmanj* Q 20; **kafmandel:** *kāf-manjəl* Q 21, 113; **molenkorf:** *mī².ləkēr²p* Q 90.

6.3.3 KAF

(N 14, 35a, 35b en 35c; JG 1a, 1b; L 1, a-m; L 27, 55; S 16; monogr.; add. uit N 14, 31)

[In dit lemma staan de varianten voor het kaf, de

I.4

vliesjes of schutblaadjes van de graankorrels, bijeen. Het zit nog, te zamen met vreemd (met name onkruid-) zaad en slecht koren tussen het graan, wanneer het graan gedorst en uitgekamd is en moet ervan gescheiden worden door het wannen.

Het type **vlimmen** (en hoogstwaarschijnlijk ook andere heteroniemen naast **kaf**) betekenen eigenlijk of ook „kafnaalden”. Zie ook de lemma's **BAARD** (1.3.7) en **SPIKKEN** (6.1.31).]

kaf: *kaf* K 278, 314, 315, 316, 317, 317a, 353, 353c, 357, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, P 44, 45, 47, 48, 107a, 108a, 113, 115, 117, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177a, 178, 179, 180, 182, 183, 211, 212, 213, 214, 218, 219, 222, 224, 227, Q 284; *kāf* K 358, 359, 360, 361, L 165, 191, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215 215a; 217, 244c, 245, 245b, 246, 246a, 247, 248, 249, 250, 265, 265b, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 282, 286, 288, 288a, 289, 289a, 289b, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318b, 319, 320, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 322a, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 332, 333, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 413, 414, 415, 415a, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 430, 431, 432, 434a, P 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 193, Q 2, 2a, 2b, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 32a, 33, 35, 88, 95, 96c, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 111*, 0112, 112a, 112b, 113, 116, 117a, 117b, 118, 121c, 196, 197, 197a, 202, 203, 207, 208, 211, 248, 253, 259, 278; *dā kāf* L 312, 313, 314, 369; *kā.f* L 416, 417, 418; *kāʔf* Q 32; *kāuf* L 216; *kōf* K 318, 357; L 371a, P 58, 118, 118a, 119, 120, 121, 121a, 176a, 177, 184, 186, 187, 187a, 188, 192, 195, 197, 220, 223, Q 2, 4, 18a, 73, 74, 75, 76, 77, 77a, 78, 79, 79a, 80, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 94b, 95, 96, 96c, 96d, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 157a, 158, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 164a, 165, 166, 167, 168, 168a, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 187, 188, 193, 198, 198b, 240, 241, 242; *kō.f* Q 1, 3, 5, 71, 72, 81a, 82; *kaft* K 359; **tarwekaf:** *tervəkāf* Q 2; **draf:** Q 2; **blezen:** *blēzə* K 278, L 312; *blizə* L 269; **kafblezen:** *kafblōzər* Q 99*; **blesderen:** *blīʔzdrə* L 287, 288, 288a; **bolsteren:** *bōustərə* L 331, 331b; **vliesjes:** *vlēskəs* L 330, 370; **vlinstertjes:** *vlenstərəkəs* L 314; **vlimmen:** *vlemə* L 211, 265; *vlimə* L 163, 164, 165; *vlemə* L 282, 355a, Q 2, 4; *vlomə* L 290, 291, 318b, 366, 372, 374, 413, Q 96d, 198b; **vimmen:** *vemə* L 270, 360; **vlezels:** *vlezəls* L 282; **vezelen:** *vēzələ* L 286; **vitse-len:** *vetələ* Q 9; **klijken:** *klīə* L 318b, 330; **schom:** *sxøm* K 358; **huisjes:** *hōskəs* L 386; **kruidzaad:** *krōtsōt* P 107a.

6.3.4 WANNEN MET DE WANMOLE (kaart 82)

(N 14, 39; JG 1a, 1b; monogr.)

[Het werken met de wanmolen.

Zie voor de fonetische documentatie van [*wan* *nen*] het lemma **WANNEN MET DE WAN** (6.3.1) e zie ook de toelichting bij dat lemma.]

wannen: [*wannen*] K 314, 316, 318, 357, 358, 359, L 163, 163b, 215, 265, 266, 270, 271, 282, 286, 288, 289, 289a, 289b, 290, 295, 312, 313, 317, 318b, 320c, 321, 321a, 324, 325, 329, 330, 331, 331b, 355, 355a, 360, 366, 369, 370, 371, 377, 386, 413, 414, 416, 420, 422, 423, 425, 425a, 429a, 432, P 107a, 176, 176a, 222, Q 4, 9, 14, 20, 22, 32a, 94b, 96d, 97, 98, 100, 111, 111*, 0112, 112a, 156, 197, 197a, 203; **doorjagen:** *dō.rjōgə* L 197, Q 152, 157, 159, 160, 165, 166, 240; *dōʔ.r-* (74, 78, 84; *dor-* Q 79, 153; *dor-* Q 170; *dou.r-* 177a, Q 156; *dor-* Q 80, 89, 158a, 160, 161, 168, 182; *dō.r-* Q 155, 157a, 163, 167, 168a, 181, 241; *duor-* Q 178; *duor-* Q 174, 175, 179; **jagen:** *jōgə* (72, 75, 76, 77, 78, 79a, 154, 164, 177; **duiveler:** *dyvələ* P 173, 179, 213; *dy.vələ* P 176; *dyjivələ* L 175, 180, 218, 219, 227; *djivələ* P 174, 182, 214; *djī.vələ* P 186, 220; **triëren:** *triērə* Q 169, 198; **schoonmaken:** Q 20; *sxūnmākə* P 46, 48, Q 2; *sxūnmā.kə* K 360, P 47, 49, 50, 52, 53, 55, 56, (2a; *sxūnmōkə* K 315, P 115, 117, 176a; *sxūnmō.k* P 118a; *sxouñ-* P 118, 119, 120, 187, 188, 192, (73, 74, 78; *sxouñ-* P 58; *šouñ-* Q 90, 171; *šouñ-* (172, 188; *šūʔnmā.kə* L 269, 270, 291, 371; **opmaken:** *ōpmō.kə* Q 83, 91; **kuismaken:** *kōsmākə* L 44, 45; *kōsmāʔə* K 353; *kōsmōkə* K 315, 316, 318; *kōsmōʔə* K 314; **zuiver maken:** *zjyvar mākə* L 269, 322; **reinigen:** Q 204a; **doordraaien:** *dōrdrējə* (162; *dou.rdrējə* P 121; **draaien:** *drejə* L 211, 268, 318, 322, 326, 332, 374, 387; *drējə* L 214; *drēñ* L 50, 51; *drējə* Q 94; *drē* L 244c; *drēʔjə* L 0426; **doordoen:** *dōurdun* P 113; *douñ-* P 172; **door d wanmolen doen:** L 372; **doormalen:** *dō.rmō.lə* (2a; **opmalen:** *ōpmōʔlən* Q 71; **malen:** *mālə* Q 18a, 33, 99*, 112b, 121c, 193, 198b, 204a, 211; *mō.lə* (178; *mōʔ.lə* P 177, 178; *mōlə* L 371a; *mjļə* Q 117a; **mulderen:** *mōldərən* L 163, 163a; **falteren:** Q 97.

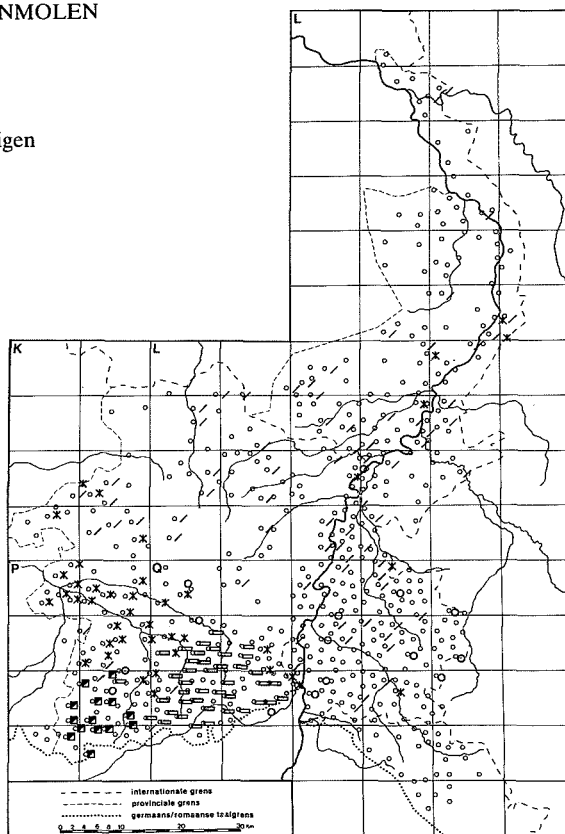
6.3.5 WANMOLEN

(N 14, 40a, 40b en 40c; JG 1a, 1b; monogr.; add uit N 14, 49; R 3, 64)

[De wanmolen is een toestel waarbij wind wordt opgewekt door schoepen of vleugels die doormiddel van een draaiijzer in beweging worden gebracht. Die wind blaast tegen een schuinge plaatst rooster, waarboven een trechter is geplaatst. Door deze trechter loopt het nog met ka en graanafval vermengde graan langzaam op het rooster. Door de wind waait het afval weg; het graan glijdt naar beneden, komt dan, tenminste bij rogge en tarwe, nogmaals op een daaronder]

Kaart 82. WANNEN MET DE WANMOLEN

- ∕ wannen
- ▭ (-)jagen
- duivelen
- * schoon-, zuiver-, kuismaken, reinigen
- malen

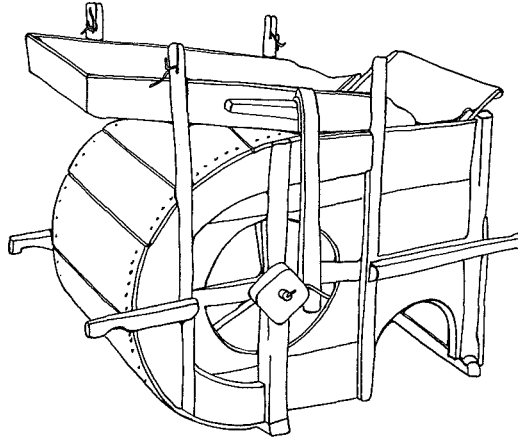

geplaatst rooster, waarover nogmaals wind waait en komt tenslotte terecht in een vat waarmee de maat werd bepaald (zie de aflevering over de molenaarsterminologie, WLD II,3), of, bij latere uitvoeringen, via een schuif in zakken.

Wanneer het type **kafmolen** naast het type **wanmolen** in één plaats voorkomt, dan duidt het eerste doorgaans de ouderwetse wanmolen zonder zandzeef aan. Vanwege het helse kabaal dat de wanmolen maakte, werd deze wel **duivel** of **duivelmolen** genoemd. In L 320a merkt de zegsman dan ook op dat de ruimte waarin de wanmolen draait wel **de hel** wordt genoemd. Zie afbeelding 14.]

wanmolen: *wanmøla* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 353, L 115, 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 211, 214, 214a, 215, 217, 244c, 245b, 246a, 247, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 287, 288, 288a, 289, 289b, 291, 295, 318b, 320a, 320c, 321, 321a, 322, 324, 326, 329, 330, 331, 331b, 332, 371a, 373, 374, 377, 378, 382, 386, 387, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 432, 434a, P 44, 45, 48, 50, 113, 177a, Q 8, 14, 18, 20, 21, 22, 32, 32a, 33, 34, 94b, 96d, 97, 98, 99*, 100, 0112, 112a, 197, 197a, 198b,

203, 204a; *wani-* Q 20; *wanmøa.la* L 422, P 222; *wanmø.la* K 357, 358, 359, 360, 361, L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 319, 352, 353, 354, 369, 370, 371, 413, 414, 423, P 46, 58, 118a, 186, Q 1, 7, 9, 10, 11, 12, 71, 73, 75, 79a, 80, 88, 95, 96c, 152, 153, 156, 157a, 158a, 160, 161, 164, 166, 177, 188, 240, 241, 242; *wā.n-* P 197, Q 79, 157, 159; *wējn-* Q 165; *wanmø².la* L 424, Q 6, 13; *wā.n-møyla* P 187, 188; *wanmjøla* Q 89, 175; *wanmøjlā* P 115, 178; *wanmøj.la* P 119; *wanmøj.la* P 118, Q 160a; *wanmøla* L 290, 294, 381, Q 98, 178, 211; *wanmøla* L 325; *wanmøjlā* P 107a, 117, 172, 176, 176a; *wa.nmøj.la* P 47, 49, 120, 121, 179, 184, Q 74, 78; *wā.n-* P 177, 177a, 195, 223; *wanmē.la* L 355, P 55, 56, 57, Q 2, 2a, 2b; *wanmē².la* P 52, 53; *wanmēla* L 355, 355a; *wanmiāla* L 356; *wanmīla* Q 4; *wanmi²la* L 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417, 418, Q 3, 5, 72, 81a, 82; *wanmiē.la* Q 83, 84, 87, 90, 91, 94, 170; *wanmyø.la* Q 76, 77, 154, 155, 162, 167, 168, 169, 179, 181; *wanmyla* L 289a; *wanmya.la* L 372, 420, 421, Q 39, 111, 111*, 112b, 113, 117a, 121c, 172, 188; *wanmy².la* L 317, 419; *wamø.la* P 51; **wanmolen:** *wanmø.la* Q 182; *wā.ntmøyla* P 192;

Afb. 14. Wanmolen

wantmyø.lø Q 168a, 181; **wansmolen:** *wansmjø.lø* Q 193; **wanselmolen:** *wansølmjø.lø* Q 163; **goedmolen:** *gütmyø.lø* Q 178, 179; *gütmie.lø* Q 171; **molen:** *myø.lø* Q 174; **duivelmolen:** *dy.vølmø.lø* P 224; *dy.vølmøjlø* P 214; *dy.vølmøjlø* P 173, 174, 175, 179, 180, 182, 218, 219, 220; **duivel:** *dj.vøl* P 227; **windmolen:** *wendlmø.lø* L 326; *wind-* L 268; *wind-* L 163, 163a, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **waaimolen:** *wejmø.lø* Q 9, 95; *wejmø.lø* L 324, 382; **stofmolen:** *støfmø.lø* L 247; **schuurmolen:** *šørmø.lø* Q 198b; **kafmolen:** *kafmø.lø* K 278, 314, L 159a, 163, 163a, 163b, 265, P 48; *käf-* L 266, 268, 269, 271, 295, 318b, 321, 326, 329, 331, Q 97, 101; *käfmø.lø* K 357; *käfmøjlø* P 176; *køfmyø.lø* Q 77, 162; **käfblazer:** *käfbløzø.lø* Q 211; *käfbløzø* P 176a; *käfbløzø* Q 204a; *käfbløzø* Q 99*, 113; *käfbluzø* L 317; **reiniger:** *rejnøgø* L 355a, 366, P 119, Q 78; *rejnøgø* P 188; **zuiveraar:** *zøjvøreø* P 120; **kuismachine:** *køsmøøen* P 177a; **trieur:** *triø* L 387, P 176, Q 95, 167, 177; **rits:** *rets* P 175.

6.3.6 VLEUGELS IN DE WANMOLEN (kaart 83)

(N 14, 45b; JG 1a, 1b, 2c; monogr.)

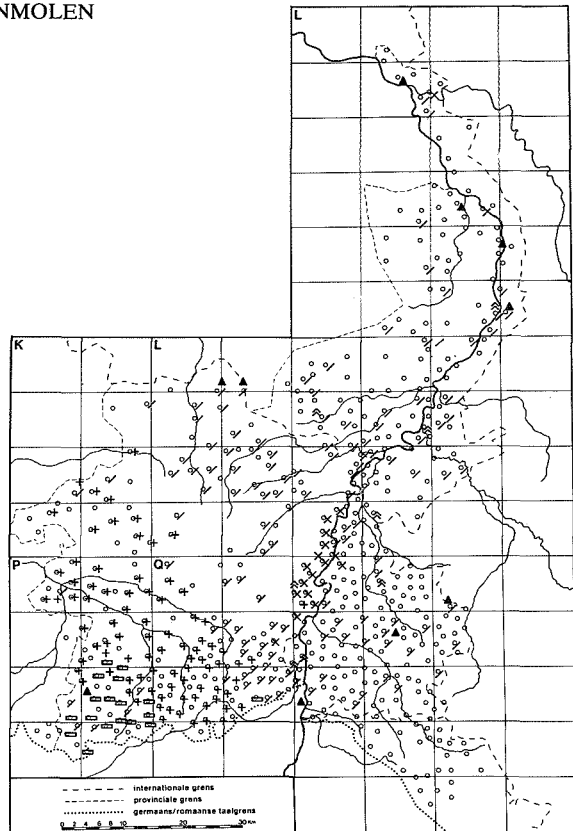
[De schuingeplaatste plankjes die op een as zijn gemonteerd die wordt aangedreven, waardoor er een windstroom ontstaat, in de wanmolen.]

vleugels: *vløgø.lø* K 278, 314, 316, L 163, 164, 165, 211, 215, 266, 268, 269, 270, 271, 288, 289, 289a, 290, 295, 320c, 321, 321a, 330, 331, 374, 377, 382, 426, P 222, Q 1, 14, 20, 22, 87, 98, 99*, 100; *vlø.gø.lø* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 319, 331, 331b, 352, 353, 354, 369, 370, 371, 371a, 413; *vlø.gø.lø* L 197, 197a; *vlyø.gø.lø* Q 168, 168a, 173, 178; *vlø.gø.lø* L 355; *vlø.gø.lø* P 193; *vligø.lø* Q 4; *vli.gø.lø* L 356, 358, 359, 360, 363, 364, 365, 366,

367, 368; *vli.gø.lø* L 361, 362, 416, 417, 418, Q 5, 72, 81a, 82, 170; *vli.gø.lø* Q 84, 87; *vli.gø.lø* C 94; *vlø.gø.lø* L 324, Q 94b; *vlø.gø.lø* P 174, 186, 213, 218; *vly.gø.lø* L 317; *vly.gø.lø* L 372, 420; *vly.gø.lø* Q 89; **vleugelen:** *vløgø.lø* L 355a, 386, 387, 425, C 18, 97, 101, 0112, 178, 198b, 203; *vlø.gø.lø* Q 88, 188; *vly.gø.lø* Q 175, 179; *vly.gø.lø* Q 169, 174; *vlø.gø.lø* L 427, Q 204a, 211; *vly.gø.lø* Q 111, 111*, 112b, 113, 117a, 121, 193; *vly.gø.lø* Q 172; *vli.gø.lø* Q 171; **vleugers:** *vlø.gø.lø* P 197, 222, 224; *vly.gø.lø* P 175, 176, 176a, 179, 180, 182, 185, 196, 214, 219, 220, 227; *vli.gø.lø* C 177, 177a; **wimpels:** *wempø.lø* P 178; *we.mpø.lø* C 241; *wi.mpø.lø* Q 161; **alpen:** *al.pø* K 314, 315, 317a, 318, 353, 357, 358, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 107a, 115, 117, 172, 173, 176a, 184, 189, 194, 195, Q 12, 92; *a.lpø* Q 76, 77, 154, 155, 158a, 161, 168, 181, 241; *a.lpø* K 359, 360, 361, L 414, P 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 118a, 119, 120, 121, 176, 177, 188, 192, Q 2, 2a, 2b, 71, 72, 73, 74, 75, 79, 79a, 80, 152, 153, 157, 157a, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 176a, 240; *da.lpø* P 113, 118, 187, Q 78, 156, 166; *ä.lpø* Q 163, 182, 242; *ay.pø* C 168a; **taupen:** *tau.pø* L 419, 420, 421, 423, Q 8, 9, 11, 13, 14, 96c; *toy.pø* L 422; *tej.pø* L 424, Q 6, 10, *tej.pø* (mv.) Q 7; *ta.pø* Q 91; **veren:** *vø.rø* L 315, 413; **wieken:** *wikø* L 159a, 214, 247, 271, 282, 286, P 176, Q 117a, 198b; *wiqø* Q 111; **roeden ruijø** L 163, 163a; *røø* L 291; **schoepen:** L 432, C 32a, 94b; *sxupø* L 269; *šupø* L 329, Q 95; *šøpø* L 318b; *šøpø* Q 9; **slagers:** *sløgø* L 282; **vlakken:** C 98; **windplanken:** Q 88; **windplankentaupen wendipløntau.pø** Q 9; **windtauplanken:** *we.n.tøplø.øk* L 312; **windvleugels:** *we.ndvlø.gø.lø* F 278, 316; *went-* L 265, 290, 318b, 326, 332; *wend-* L 244c; *wøjnd-* Q 9; *wentivlø.gø.lø* L 322; *wentivlø.gø.lø* P 48; *we.nt.vli.gø.lø* Q 90; *wø.nšflø.gø.lø* L 423; **windvleugelen:** *wøjni-*

Kaart 83. VLEUGELS IN DE WANMOLEN

- ∨ (-)vleugels, (-)vleugelen
- = vleugers
- + alpen
- × taupen
- ▲ wieken
- ⋈ schoepen

vli.galā L 415; **windmakers:** *wendmōkers* Q 88; **windmolens:** *wentmōlās* Q 96d; **haspelen:** *a.spāla* Q 83.

6.3.7 ZEEF IN DE WANMOLEN (kaart 84)

(N 14, 45a; JG 1a, 1b, 2c; monogr.)

[De zeef, in de vorm van een rooster, waarop de nog met graanafval vermengde korrels in de wanmolens vallen.

Naar gelang de grootte van de korrel onderscheidt men wel de tarwezeef, de haverzeef, enz. In dit lemma gaat het alleen om het tweede deel van dergelijke samenstellingen; alleen wanneer een dergelijke samenstelling oponeert met de benaming voor de zandzeef (zie het lemma ZANDZAAF, ONDERSTE ZEEF IN DE WANMOLEN, 6.3.8) is deze hier opgenomen.]

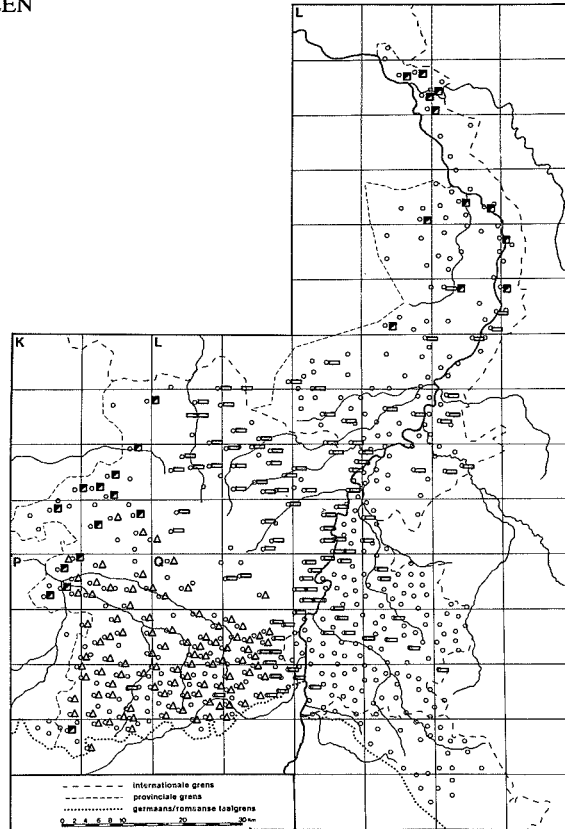
zeef: *zēf* L 288, 289, 289b, 320c, 321, 324, 325, 382, 386, 387, 0426, P 175, Q 14, 18a, 22, 32a, 97, 99*, 100, 112b, 198b; *zē.f* L 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 319, 331, 331b, 352, 353, 354, 355, 369, 370, 371, 371a, 413, 414, Q 7, 8, 9, 10, 11, 13, 88; *zē^a.f* L 419, 422, 424, Q 6, 12, 96c; *zēf* Q 101;

zī^a.f L 317, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 372, 415, 416, 417, 418, 420, 421, 423, Q 3, 87, 91, 172, 188; *zī^e.f* Q 91, 94, 171; *zie.f* Q 93, 162, 175, 178, 179; *zēf* P 184; *zif* Q 4, 211; **grof(fe) zeef:** *grōf zēf* L 269, 270, 332, 429, 429a, Q 111*, 0112; *grōf zē.f* L 314; **zaad-zeef:** *zōdzēf* L 266; **kafzeef:** *kāfzēf* Q 111*; *kāfzēf* L 295; **krienselzeef:** *krēnsalzēf* L 318b; **spikzeef:** *špikzēf* Q 32a; **drekzeef:** *drekzēf* L 320c (drek: onkruidzaad); **sorteerzeef:** *sortērzē.f* L 290; **schudzeef:** *šōdzēf* Q 9; **schuinszeef:** *šōnszēf* Q 9; **zift:** *zēft* K 278, 314, 315, 316, 317a, 318, 357, 359, L 214, 215, 247, 265, P 44, 45, 48, 214; *zēft* K 353, P 47; **grof(fe) zift:** *grōf zēft* L 159a, 163, 163a, 164, 165; *grōvā zēft* P 44; **zaadzift:** *zōdzēft* L 266; *zōd-* K 316; **kafzift:** *kāf-zēft* K 357; *kāf-* L 211; **arenzift:** *ōrazēft* L 268; **rooster:** *rōstar* Q 92; *rōstar* P 119, 120, 121, 177, 187, 192, 220, Q 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 79a, 80, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 157a, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 168a, 169, 174, 176a, 177, 181, 182, 240, 241, 242; *rōjstar* P 118; *rōjstar* P 186, 188, 223; *rystar* K 358, 360, 361, P 58, 118a; *rystar* P 49, 107a; *ryjstar* P 44, 51; *rjstar* P 46, 50, 175, 176a,

I.4

Kaart 84. ZEEF IN DE WANMOLEN

- (-)zeef
- ▣ (-)zift
- △ rooster

179, 180, 182, Q 1; *rīj²stār* P 113, 115, 117, 172, 173, 174, 176, 177a, 178, 218, 219, 224, 227; *rēstār* Q 5, 85, 86; *rejstār* Q 72, 81a, 83; *restār* Q 89, 170; *rēstār* Q 84, 90; *ristār* P 52, 53, 55, 56, 57, Q 2, 2a; *ristār* Q 82; **grote rooster**: *grutā rōstār* Q 71; **ries**: *ri.s* P 195, 197; **trieerder**: *tri'ērdār* L 370; **schudder**: *šōdār* Q 158a.

6.3.8 ZANDZEEF, ONDERSTE ZEEF IN DE WANMOLEN

(N 14, 45a; JG 1b (gedeeltelijk); monogr.)

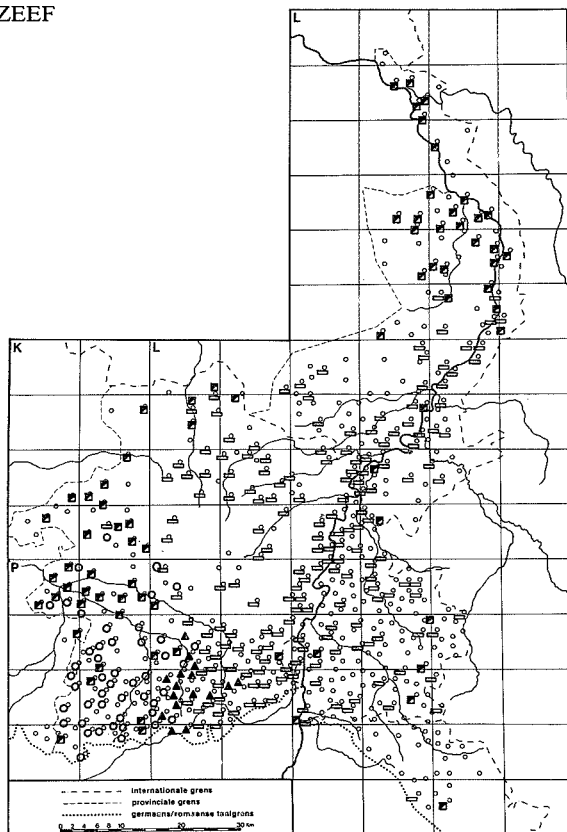
[De tweede, fijne, zeef in de wanmolen die het zand scheidt van hetgeen door de bovenste zeef is gekomen, zodat dit graanafval (stukjes aar, onkruidzaad, kleine korrels, enz.) als veevoer gebruikt kan worden. Zie ook de toelichting bij de lemma's ZEEF IN DE WANMOLEN (6.3.7) en GRAANAFVAL (6.1.30).]

zandzeef: *zāndzēf* L 289, 369, 371a, 387, Q 18a; *zanti-* L 318b, 320a, 321, 326, 332, 382, 425; *za.ntzē.f* L 282, 312, 313, 314, 315, 316, 354, 356; *za.nt-zē.f* L 319, 413, Q 11; *zāñktzē.f* L 290; *zāñk-zēf* L 266, 269, 270; *zāñk-zēf* L 295; *zantzif*

L 289a; *za.ntz-zi².f* L 365; *zand-zif* Q 4, 12; **zandzeefje**: *zānti²zēfkā* L 331; **zandzift**: *zand-zēf* L 211, 214, 247, 265, 268; *za.nt-zēft* K 353, 35' 359; **zandloper**: *zantiūpār* P 48; *za.ntluapār* L 314, 315, 318, 358, P 49; *zantiypār* K 357; *za.n lōi.pār* L 370, 371, 420, 422, 424, Q 6; *zā.nitlōip:* L 317, Q 7; *zaiñhlōi.pār* L 369; *za.nitlēi.pār* L 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *zā.nitlēi.pār* L 358, 359, 361, 362; **zandrooster**: *zānrōstār* Q 7; *za.ntrystār* K 358, 360, 361, P 58, 118a; *za.n tryjstār* P 45, 46, 51; *zantrijstār* P 50; *zā.ntristār* 52, 53, 55, 56, 57, Q 2, 2a, 2b; **klein rooster**: *klēj.rōstār* Q 71; *klējnā rēstār* Q 90; **klein riesje**: *k. reskā* Q 170; **zandzeef**: *zōt-zē².f* Q 12; **klein zee kleijn zie.f** Q 178; *klēj zi².f* L 421; **fijn zeef**: *fin zi* L 269, 270, 332, 429, 429a, Q 111*, 0112; *fin zē* Q 8; *fi.n zie.f* Q 94; **onderste zeef**: *ō.ndarsta zi²* Q 172; **zaadgoedzeef**: *zōtgū-zie.f* Q 171; **zee zē².f** Q 96c; *zi².f* Q 84; **kleine zift**: *klēnā zeft* l 316; **fijn zift**: *fin zeft* L 159a, 163, 163a, 164, 16' fēn ~ P 44; **zift**: *zeft* P 44; **ries**: *ris* Q 163, 176; **harp**: *harp* L 425; **treugel**: *trōxəl* Q 10.

Kaart 85. ZEVEN MET DE HANDZEEF

- ▭ zeven
- ziften
- teems(t)en
- ▲ ries(t)en

6.3.9 SCHUIF IN DE WANMOLEN

(JG 1a, 1b (gedeeltelijk); monogr.)

[Bij het model wanmolen waar het gezuiverde graan niet in vaten, maar in zakken terecht komt, bevindt zich vóór de uitloop naar de zak toe een schuif die men telkens neerlaat als een zak vol is. Terwijl er een nieuwe zak aan de uitloop wordt gehangen kan men zodoende doorwannen; de graankorrels hopen zich dan tegen de schuif op. Bij het oude model met de inhoudsvaten is er geen schuif en moet men telkens ophouden met wannen als er een vat vol is.]

schuif: *sxøif* K 278, L 314, 353, 414, Q 1; *sxøif* K 317a; *sxyf* L 282, 286; *sxøf* P 214; *sxēf* Q 2a; *søf* Q 71; *sēf* Q 72; *šejf* Q 3; *šejf* Q 5; *šif* L 417, 418; *šif* L 416; *šajf* Q 82; **schuifje:** *sxyfka* L 216; **loper:** *lypər* L 352.

6.3.10 OPNIEUW WANNEN

(JG 1a, 1b (gedeeltelijk))

[Als men uit het gezuiverde graan het beste zaad wil halen dat zal dienen als zaagraan, moet men

opnieuw wannen. Men draait de wanmolen dan vlug rond zodat al het fijnere graan wegvliegt. Vaak gebeurt dit niet met de wanmolen, maar door het graan te zeven; zie het lemma ZEVEN MET DE HANDZEEF (6.3.11).

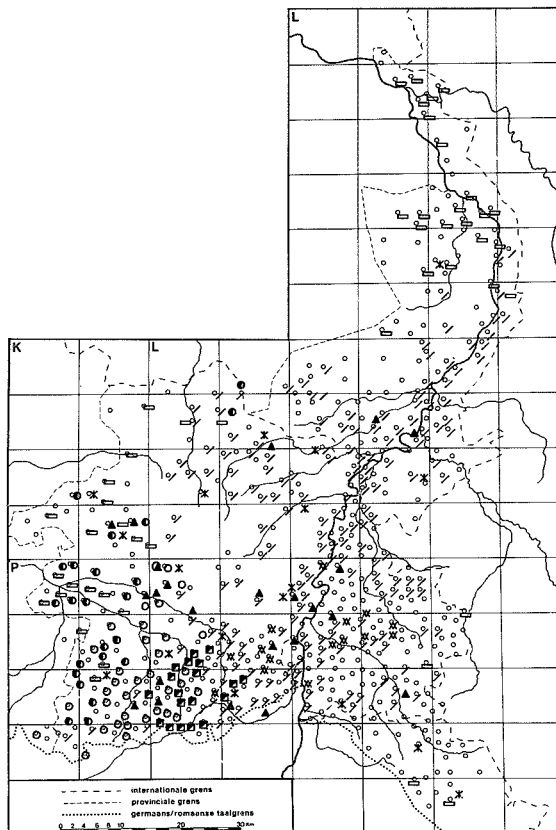
De omschrijvende opgaven met behulp van het heteroniem van het lemma wannen, zoals *nog eens doordraaien*, of *voor de tweede keer doorjagen*, zijn hier niet opgenomen.]

nawannen: *nōwanə(n)* L 286, 313, 316, 319, 352, 358, 365, 372, 421; *nōwanən* L 353; *nōjəwana* L 355; **herwannen:** *hej`wanə* L 365, P 186, Q 3, 81a; **vanherwannen:** *vanōrwana* K 317a; *vanhērwana* L 314; **opnieuw wannen:** *upjut wanə* K 278; **triëren:** *triērə* K 318, 357, 358, 360, 361, L 313, 366, 371, 413, 419, 424, P 44, 45, 49, 52, 53, 57, Q 2, 2a, 6, 9, 10, 11, 71, 78, 88, 96c; *triērə* K 314, L 360, 361, 362, 364, 365, 367, 368, 415, 416, 417, 418, 420, Q 5, 7, 87, 90, 91; *triēʳə* P 182, 218, 219, 227; *triējə* P 113, 115, 117, 176, 178; *triōrə(n)* L 312, 369, 414, P 50, Q 174; *triōrə* L 315, 317, 352, 354, 356, 359, 422, 423, P 51, 55, 58, 119, 187, Q 8, 83, 84, 94, 170, 175, 179, 188; *trižerə* L 358; **sorteren:** *sprtērə* L 315; **draineren:**

I.4

Kaart 86. HANDZEEF

- ∨ (-)zeef
- ⊖ (-)zift
- teems
- teemst
- ⊗ schoefel
- * zijg, zij
- ries
- ▲ wan

dranêrə P 56; **herjagen:** *herjōgə* P 195, Q 75, 76, 79, 79a, 165; **herdoorjagen:** *herdō.rjōgə* P 197; **duivelen:** *djvələ* P 214; **herduivelen:** *herdyvalə* P 173, 180, 218, 220; **ommelalen:** *omā.lə* Q 10; **schoonmaken:** *šunmō.kə* Q 91; **doordoen:** *døər.dun* P 47.

6.3.11 ZEVEN MET DE HANDZEEF (kaart 85)

(N 14, 41b, 42b en 43b; JG 1a, 1b; Wi 43; S 45; monogr.)

[Zaaigran winnen uit het met de wan gezuiverde graan door het te zeven.]

zeven: *zēvə* K 358, L 267, 268, 271, 282, 288, 289, 289b, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 312, 313, 315, 316, 318b, 319, 320, 321, 322, 325, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 352, 353, 354, 355, 355a, 356, 369, 370, 371a, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 413, 421, 425, 426, 0426, 427, 429a, 431, 432, 434a, Q 3, 14, 16, 19, 22, 30, 32a, 35, 90, 94, 94b, 95, 96a, 97, 98, 99, 101, 103, 104a, 105, 110, 111, 113, 118, 171, 174, 175, 179, 187, 193, 196, 198, 202, 203, 211; *zē.və* L 290, 291, 321, 329,

371, 414, Q 1, 2a, 3; *zē^εvə* Q 154; *ze:əvə* Q 1 *ziəvə* Q 161, 170; *zievə* Q 76, 77, 83, 117b, 15^ε 162, 167, 168, 168a, 169, 177, 178, 181, 182, 241 242; *zivə* Q 4; *zivə* L 289a; *zī^ε.və* L 289, Q 71, 7^ε 81a, 82; *zī^ε.və* Q 83, 84; *zēvə* L 266, 269, 317, 32^ε 326, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 36^ε 367, 368, 369, 372, 415, 416, 417, 418, 419, 42^ε 422, 423, 424, Q 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 87, 88, 91 96c, 172, 178, 197, 197a, 199, 207; *zejivə* L 429, C 9, 20, 22, 29, 32, 33, 75; *zefə* P 187, Q 222, 27^ε **omzeven:** *omzēvə* Q 13; **uitzeven:** *au.t.zievə* C 163; **ziften:** *zef^εtə* K 278, 314, 315, 316, 317a, 31^ε 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 159a, 163, 163^ε 164, 165, 191, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 215^ε 216, 217, 244c, 245, 246a, 247, 248, 249, 250, 26^ε 266, 268, 271, 282, 286, 312, 314, 432, P 44, 4^ε 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 174, Q 2, 73, 78, 95, 102 116, 118, 198, 208; *zef^εtə* L 323; *zef^εtə* L 246, 378, 1^ε 46, 47, 48, 50, 51, 107a, 118a, 175, 176, 176a, 19^ε 214, 218, 220, 222, Q 284; *zēftə* L 213; *zextən* L 282, 286, 314; **uitziften:** *ō^ε.t.zef^εtə* Q 74; **teemsen** *tem^εsə* K 358, Q 79a; *te.msə* P 120, 220, 223, Q 75 78, 79, 153, 156, 165; *tē.msə* P 177, 184, 186, 187 188, 224; *tēmsə* P 113, 174, 176, 179, 218; *tī.msə* L

192, Q 152, 157, 157a, 159, 160, 164, 166, 240; *ii.msə* P 195; *tø.msə* P 118, 119, 120, 176a, Q 73; *tømsə* P 178, 219, 227; *tømpsə* P 176; **teemsten:** *temsta* P 45, 177a; *te.msta* Q 2, 2a; *tēmsta* P 48, 49, 50, 115, 172, 173, 177; *tēmsta* P 180, 182; *tø.msta* K 358, P 118a; *tømsta* P 117, 175; **riessen:** *rise* Q 158a, 168; *ri.sə* Q 154, 169; *ri.sə* Q 75, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 160, 240; **riesten:** *ri.sta* Q 164, 166; **schoffelen:** *šufələ* Q 101, 158a, 163, 188; *šu.fələ* Q 89, 175; *šü.fələ* Q 171; *šöfələ* Q 100; **schudden:** *šødä* Q 14; **uitschudden:** *øtsxødan* K 358 (in de wan); **wannen:** *wanə* L 317, 329, Q 18a, 96d, 178, 204a; *wantə* K 359, Q 2; **builen:** *bøiələ* Q 101; *bylə* L 330; **uitbuilen:** *øutbøiələ* L 414; **zijen:** *ziyə* L 382, Q 196, 253; *z.ejə* Q 284; ; **krienselen:** L 291; *krēnsələ* Q 97; **uitkrienselen:** *utkrēnsələ* L 326; **afkrienselen:** *āfkrēnsələ* L 332; *ōfkrēnsələ* Q 82; **triëren:** *triørä* Q 155; **kafrein maken:** L 269, 270.

6.3.12 HANDZEEF (kaart 86)

(N 14, 38b, 41a, 42a, 43a en 44; JG 1a, 1b, 1c, 2c; L 8, 118; S 45; monogr.)

[De grove zeef waarmee het zaaigraan wordt gewonnen.

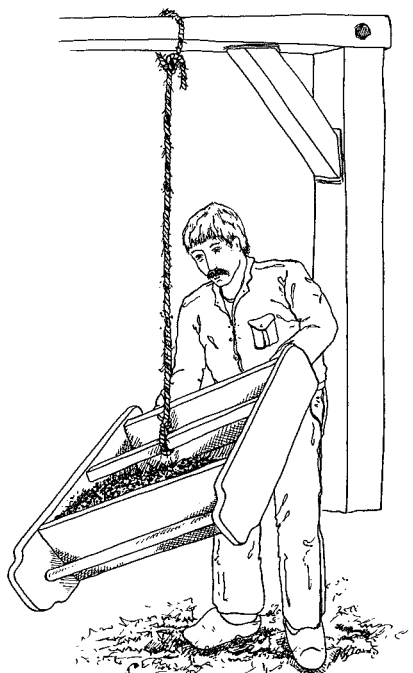
Er komen twee hoofdtypen voor: de ronde handzeef van ongeveer 80 cm doorsnede met een opstaande rand van ongeveer 10 tot 15 cm.

Ouder is wel de rechthoekige houten bak met een bodem van gaas (heel vroeger van fijne ge-

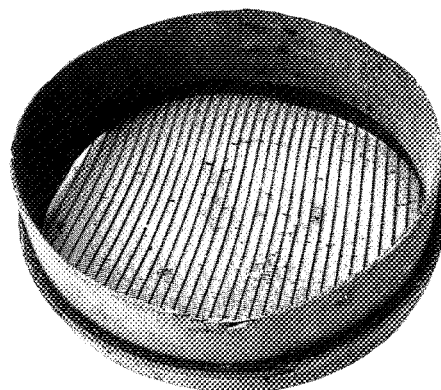
vlochten wilgetenen) die aan een koord werd opgehangen aan een balk in de schuur. In Haspengouw is dit type het oorsponkelijke. In Oost-Haspengouw noemt men het de **riess**; ook bij het type **wan** in West-Haspengouw wordt uitdrukkelijk door de zegslieden vermeld dat het hier om een grote vierkante graanzeef gaat. Zie afbeelding 15.

Bij het type **zij**, **zigg** daarentegen vermeldt men dat dit woord doorgaans de keukenzeef aanduidt, of de vergiet, gebruikt voor melk en soep.]

zeef: *zēf* L 267, 268, 269, 270, 271, 288, 289, 289b, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 313, 316, 320, 320a, 321, 322, 322a, 322b, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 332, 333, 353, 354, 355a, 371a, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 418, 425, 426, 0426, 427, 429, 429a, 431, 432, 434a, Q 16, 20, 22, 27, 29, 32a, 33, 34, 88, 94b, 95, 96a, 97, 98, 99, 99*, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 113, 187, 196, 196a, 198b, 203, 253; *zē.f* K 358, L 282, 286, 290, 291, 312, 313, 314, 315, 316, 319, 352, 353, 354, 355, 369, 370, 371, 371a, 413, 414, 423, P 57, Q 7, 8, 10, 11, 80, 88; *zē².f* L 417, 422, 424, Q 6, 12, 96c; *zē.ē.f* Q 154; *zeəf* Q 1; *zeif* L 432, P 193; *zēf* L 266, 269, 295, Q 9, 12, 96d, 197, 197a, 207; *zē.f* Q 5; *zēf* P 222; *zif* Q 33, 35, 167; *zi².f* L 289, 289a, 317, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417, 418, 421, 422, Q 1, 2a, 3, 30, 32, 71, 72, 81a, 82, 87, 91, 111, 172; *zi.ē.f* L 419, Q 71, 83, 84, 90,

a. opgehangen in de schuur

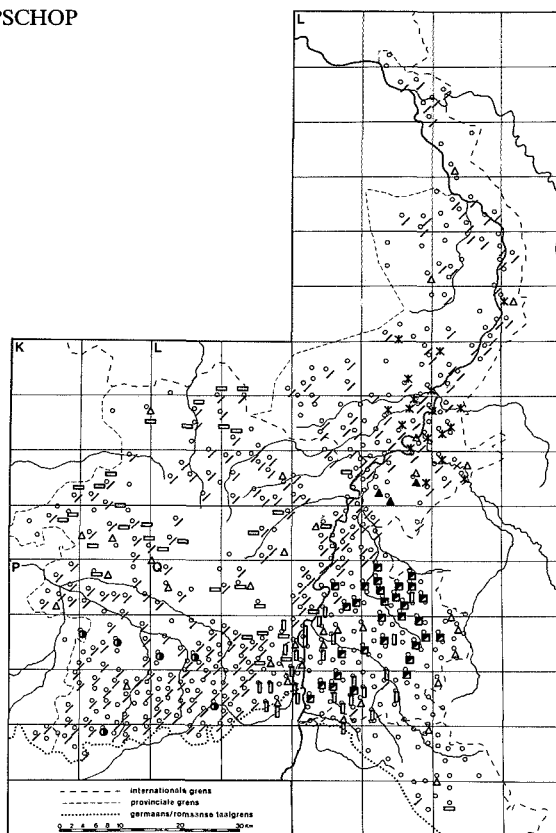
b. ronde handzeef

Afb. 15. Graanzeef

I.4

Kaart 87. GRAANSCHOP, SCHEPSCHOP

- ∨ (-)schoep
- △ (-)schup
- = troffel
- ▭ troffelschup
- * roffelschup
- ▣ (-)schuit
- ▲ eus
- palette

94, 170; *zif* L 372, 420, Q 4, 95, 111*, 113, 193, 198, 198b, 202, 204a, 208, 211; *ziə.f* Q 161; *zie.f* Q 77, 89, 155, 162, 163, 167, 168, 168a, 169, 170, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 188, 241, 242; *zef* L 248, 250, P 214, Q 4, 74, 78, 118; *zef* P 187, 218; *zeefje*: *zēfkə* L 372, 420, Q 13; **handzeef**: *hantizēf* L 318b, 320c, 324, Q 32a; *handzef* L 423; **zift**: *zeft* K 278, 316, 317a, 318, 357, 358, 359, 360, 361, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 215a, 216, 217, 244c, 246, 246a, 247, 249, 265, 268, 313, 314, P 44, 52, 53, 56, Q 116, 117b, 278, 284; *ze.ft* P 58; *zeft* K 353, P 46, 47, 48, 49, 107a, 118a, 176, 176a; *zøft* P 175; **handzift**: *handzefi* K 278, P 48; **teems**: *te.ms* P 57, 120, 174, 177a, 186, 220, 223, 224, Q 2, 2a, 2b, 73, 76, 77, 79, 79a, 80, 156, 165; *tēms* P 113, 179, 197, 211, 220; *tē.ms* P 177, 184, 187, 188; *tēmas* Q 1; *tī.ms* P 192, Q 78, 152, 153, 157, 157a, 159, 160, 164, 166; *tī.ms* P 195; *tø.ms* P 118a, 119, 120, Q 73; *tøms* P 178, 227; *tøms* P 219; **teemst**: *temst* K 314, 358, P 45, 55; *te.mst* P 44, 56; *tēmst* L 286, 313, P 48, 49, 50, 115, 172, 173, 177; *tēmpst* P 48; *tēmst* P 180, 182; *tøms* K 359, P 51, 117, 118, 176a; *tøms* P 175; **teemstje**: *tīmskə* Q 240;

ries: *ris* Q 154, 155, 158a, 163, 168, 169, 241; *rī* P 192, Q 76, 79, 79a, 80, 152, 153, 156, 157, 157a, 160, 161, 164, 165, 166, 240; **rits**: *rets* P 175; **war** *wan* K 358, L 317, 326, 329, Q 1, 13, 18a, 96c, 178, 180, 204a; *wā.n* Q 71, 91; *wanə* Q 14; *want* L 359, P 57, 194, Q 2, 2b, 159; *wa.nt* P 187a, Q 2; *wām* Q 10; **schoefel**: *šufəl* Q 87, 90, 94, 98, 99, 101, 111, 0112, 158a, 188; *šu.fəl* Q 89; *šūfəl* (L 171; *šofəl* Q 6, 97, 100; **staar**: L 288; **kaar**: *kəp* L 288a; **buil**: *bøij* L 414; **trieur**: *tri`ør* Q 100, 111; *trai`ør* Q 101; *trej`er* Q 88; *trej`ør* Q 96d; **trieerde** *trej`erdər* L 420; **trieerzeef**: *tri`erzēf* L 331, 331b; *tri`ør*—L 286; **rauwdingzeef**: *rūdenkzēf* L 324; **tre zelaar**: *trejzəl`er* K 278 (zift kan afgesloten worden als deze niet gebruikt wordt); **harp**: *harp* (L 211; **graanrooster**: *grønrejstər* Q 83; **zijg**: *zējx* L 358; *zēx* K 315; *zēx* P 176, Q 284; *ziəx* Q 83; *zi`j* Q 9, 10; *zij* L 245, Q 196; *zīj* L 317, 319, 355e; *zi* L 368, 382; *zēj* Q 253; *zēə* Q 176; *zē* Q 1, 78

6.3.13 GRAANSCHOP, SCHEPSCHOP (kaart 87)

(N 18, 3, 7 en 10; JG 1a, 1b, 1c, 2c; GV K, 7; L 42)

41; Gwn 8, 26; Wi 5; monogr.; add. uit N 11, 28 en 88; N 14, 81; N 18, 21a)

[Als het graan gedorst en gewand is moet men het op een droge plaats bewaren, totdat het werd gemalen. De gewone bergplaats is de graanzolder (zie het lemma GRAANZOLDER in aflevering I.6), waar het graan ofwel op een hoop ligt, ofwel in zakken staat opgeslagen.

Wanneer de graanhoop een tijdje gelegen heeft, moet deze worden gekeerd of omgezet opdat het graan niet verduft. Dit doet men met de graanschop, het voorwerp van dit lemma.

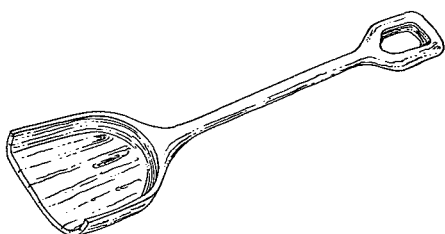
Het gaat in dit lemma om het gereedschap dat dient om te scheppen: de schepschop, in tegenstelling tot de steek- of spitschop waarmee men de grond (of iets anders, zoals ingekuuld voer, of slootkanten of turf) opensteekt en omspit. Dit laatste gereedschap is behandeld in het lemma SPADE, SPITSCHOP in aflevering I.1, blz. 121-122.

Met de schepschop wordt niet alleen graan omgezet, maar ook grond verplaatst of kolen op een hoop bijeengebracht. Het type schop dat dient om te scheppen heeft een groot, stevig huis, met opstaande randen. Vroeger was het huis van hout, doorgaans van beukehout, en vormde één geheel met de steel; dit type schop heeft het het langst volgehouden als graanschop, dus voor de meest enge omschrijving voor de benamingen uit dit lemma. Voor de andere doeleinden waarvoor men de schepschop ook gebruikte, voor grond en kolen met name, werd het houten huis al snel door een los ijzeren huis vervangen.

Als de woorden **troffel** en **schop** naast elkaar voorkomen, is de eerste van ijzer en de tweede van hout.

Soms heeft een zegsman door middel van het voorgevoegde „graa-“ of „koren-“ aangegeven dat het om een schepschop gaat die voor het omzetten van graankorrels wordt gebruikt. Wanneer van een dergelijke samenstelling het tweede element gelijk is aan het simplex dat ook voor dezelfde plaats is opgegeven, dan worden deze min of meer toevallige voorvoegsels in dit lemma niet gehonoreerd en wordt alleen het simplex opgenomen.

Zie afbeelding 16.]

Afb. 16. Houten graanschop

schoep: *sxup* K 316, 318, L 159a, 215, 282, 286, 312, 313, 314, 315, 316, 320, 352, 353, 354, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 57, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 172, 173, 176, 176a, 177, 177a, 178, 179, 180, 182, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 211, 213, 218, 220, 224, Q 2, 2a, 74, 78, 83, 152, 156, 159, 160; *sxuap* P 120, 121; *sxūp* K 314, 315, 353, 353c, L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 215a, 217, 245, 245b, 246a; *skup* P 174, 175, 177, 184, 197, 210a, 214, 219, 222, 223, 227, Q 164, 165; *sxop* K 358, 359, 360, 361, 361a, L 355, 355a, 413, 414, P 46, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 107a, 118, 118a, 119, Q 1, 2, 2a, 73; *sxöp* L 244c, 246, 247, 248, 249, 250, 267, 268, 269, 271, 288, 288a, 288c, 289, 289a, 289b, 356; *sxōp* L 266; *sxōmp* L 355a; *sxoup* K 357; *šup* L 298, Q 3, 3a, 72, 74, 77, 79, 79a, 80, 84, 85, 86, 89, 90, 92, 153, 154, 155, 157, 157a, 158a, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 168a, 169, 173, 176a, 177, 181, 182, 197, 197a, 203, 211, 240, 241, 242; *šūp* L 265, 326, Q 83; *šūp* L 330, 432a; *šūp* L 381; *šūp* Q 90; *šop* Q 71, 72, 75, 76, 79, 81a, 82, 170, 279; *šöp* L 270, 290, 291, 292a, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 317, 318b, 319, 320, 320a, 320c, 321, 322, 322a, 324, 327, 328, 329, 330, 331, 331b, 356, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 368b, 369, 370, 371, 371a, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 383, 386, 387, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 425, 426, 0426, 427, 429a, 430, 431, 432, 433, 434, Q 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 20, 88, 96c; *šōp* L 318, 381a, 381b, 385, 429; *šōp* L 369; **schup:** *sxöp* L 192, 244c, 268, P 48, 189; *šöp* L 329, Q 20, 94b, 95, 96d, 97, 98, 101, 111, 112b, 174, 211; *šöp* Q 251; *šöp* L 360, 384, Q 113, 197, 197a, 209, 259; *šep* Q 4, 94; **houten schoep:** *hōta sxup* P 50; *hōta* ~ P 44, Q 2; *hātā* ~ K 318; *hōta sxop* P 51; *hō.ta* ~ K 358; **houteren schoep:** *hōtara sxup* K 317a; *hātara* ~ K 315; **houteren schup:** *hōtara šep* L 418; **ronde schup:** *rōnda sxöp* L 268; **kromschup:** *kromsxöp* L 268; **bol-schoep:** *bōlsxup* L 417; **graanschup:** *grānšōp* Q 209; **korenschoep:** *kōrāšōp* L 424; **korenschup:** *kōrāsxöp* K 357, 358, 361, P 51, Q 119; *kōrā-* K 278; *kōrāšöp* Q 96, 98, 99*; *kōrā-* Q 172; *kōrā-* L 382; *kōrāsxep* Q 2b; **vruchtenschoep:** *vrōxtāšöp* L 318b, 326, 372, 0426; **vruchtenschup:** *vrōxtāšöp* L 360, Q 33, 97, 101, 111, 117a, 179, 198b; *vrōxtāšöp* Q 197, 197a, 209; **denschop:** *denšöp* L 318b, 321, 371; *den-* L 384; **denneschup:** *denāšöp* L 420; **zolderschoep:** *zōldāršöp* L 325, 371; **schup-schoep:** *sxōpsxup* L 215a; **platte schup:** *plata šöp* Q 19a, 34, 111, 112a, 113a, 119, 211; **schoepje:** *šypkā* L 265; **schupje:** *sxōpkā* L 288a; *šōpkā* L 270, 291, 318b; **pan:** *pan* P 222, Q 95 (van ijzer); **pannetje:** *peṅkā* L 163, 164, 1265, P 54, Q 2b, 96d; *peṅkā* L 325, 329, 330, Q 93; **steekpannetje:** *štēkpeṅkā* L 294, 332; **panschup:** *pānsxöp* L 326; *panšöp* Q 94b, 111; **panneschup:** *panāšöp* Q 121; **troffel:** *trofāl* K 314, 315, 316, 353, 353c, 358, 359,

I.4

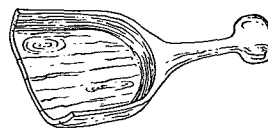
360, 361, 361a, L 414, 416, P 51, Q 3, 3a, 4, 13, 88, 95; *trufal* K 278, 316, 318, 357, L 282, 286, 312, 313, 314, 316, 367, 371a, 420, Q 5, 84, 86, 93, 284; **troffelschup:** *tröfalsøp* Q 197, 201; *trufal-* Q 204a; *tröfalsøp* Q 18, 34, 88, 94b, 95, 95a, 96, 96a, 96b, 97, 99, 99*, 102, 172, 192, 195, 196, 196a, 206; *trufal-* Q 32, 111, 172, 174, 175, 178, 179, 188, 197, 201, 203a, 204a; *tröfalsøp* Q 87, 91, 175, 178; *trufal-* Q 94, 171; *trüfal-* Q 90; **roffelschup:** *röfalsøp* Q 15, 29, 36; *rufal-* Q 35, 38, 39, 101, 112b, 113, 117a, 193, 198b; *röfalsøp* Q 19, 19a, 20, 21, 27, 28, 96a, 103; *rufal-* Q 22, 32, 32a, 33, 98, 111, 112a, 113a, 118, 191, 192, 193a, 202; **roffel:** *rufal* Q 113, 113a; **schuit:** *šut* L 265, 293, 294, 386; *šut* L 268, 291, 292a, 322, 322a, 323, 324, 327, 329, 382, 383; *šü.t* L 290, 330, 331, 331b; **zolder-schuit:** *zöldäršut* L 330, 332; **vruchtenschuit:** *vrøxtäsüt* L 386; **schepel:** *šēpəl* L 331; *šipəl* Q 193 (zelden); **bats:** *bats* L 214, 245, 266, 324, 382, Q 22, 95; **batsschup:** *batsxøp* L 266; *batsøp* Q 111; **ijzeren batsschoep:** *īzərə batsxüp* L 163, 164, 165; **batseschoep:** *batsäsøp* L 331; **rakkerd:** *rakært* L 269a (zelden); **eus:** *ü²s* L 382 (houten schop); *ÿ²st* L 381b; *hyast* L 381; **blik:** *bløk* L 163, 163a; **palette (wa.):** *pa'let* P 118, Q 78 (kleine handschop), 162 (vooral voor afval); *pələt* Q 79a; *płet* P 107a, Q 78; *plut* P 219; **schoffelschup:** *sxøfalsxep* P 55.

6.3.14 OMZETTEN

(JG 1a, 1b, 2c)

[Het met de graanschop omkeren van het op de graanzolder uitgespreide graan.]

omzetten: *omzətə* K 314, L 317, 356, 359, 361, 362, 371, 372, 418, 419, 420, 421, 422, 423, Q 6; *øm-* K 278, 316, 318, 357, 358, 359, 360, 361, L 282, 312, 313, 314, 315, 316, 352, 354, 413, 414, P 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 118a, 119, 120, 177, Q 1, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 79a, 80, 154, 155, 155a, 158, 158a, 160, 163, 167, 168, 168a, 169, 172, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 188, 241; *em-* L 355, P 52, 53, 55, 56, 57, Q 2a, 3, 5, 81a, 82, 84, 87, 89, 90, 91, 94, 170, 171; *um-* K 315, 353; **herzetten:** *her'zətə* P 50; **onderzetten:** *øndərzətə* P 115; *ønər-* P 118; **omdraaien:** *emdrēə* Q 2a; *ømdrēə* P 117, 182, Q 155a, 242; *ømdrēə* P 120, Q 158, 174; **draaien:** *drēə* Q 160, 241; *drēn* P 176; *drēə* P 113, 115, 172, 173, 174, 175, 176a, 177a, 178, 179, 180, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 214, 218, 219, 223, 224, 227, Q 78, 152, 156, 157, 157a, 159, 162, 165; *drēə* P 214; *drēn* Q 2; *drēə* P 55, 197, 220, Q 153, 161, 164, 166; *drē* P 58, Q 240; **omscheppen:** *omšēpə* L 367, 416, 417, 418; *omšōpə* L 319, 358, 359, 360, 365, 368, 415, 419, Q 6, 7; *omšōpə* L 370, 424, Q 8; *emšēpə* Q 83; *ømsšōpə* Q 9, 10, 11, 12, 88, 96c; **omschieten:** *ømsxītən* L 286, 352, 353; *ømsxītən* L 314; *ømsxētən* L 356; *omšētə* L 363, 364, 366, 369; **verschieten:** K 278; **omkeren:** *ømkirə* Q 188; **omroeren:** *omrērə* L 360, 363, 364; **roeren:** *rÿrə* Q 168a.

Afb. 17. Graanschep

6.3.15 GRAANSCHOP

(N 18, 8)

[De oorspronkelijk houten schep met een kort steel die men met één hand kon hanteren om graan in de zakken te scheppen. Vergelijk ook d toelichting bij het lemma GRAANSCHOP (6.3.13) Zie afbeelding 17.]

graanschop: *grø²nsxüp* P 44; *grēnsxøp* P 107; **graanschup:** *grānsøp* Q 101; **graanschupje:** *grōnsšepkə* Q 93; **graanschupper:** *grānsxepər* 282, Q 2; **korenschup:** *korəsxøp* K 361; *kōrəsøp* 423; *kōrəsøp* Q 14; **vruchtenschup:** *vrøxtäsøp* 360, 372, Q 111; **zaadschup:** *zōtsxøp* L 268; **meeschop:** *mē²lsxup* K 314; *mē²lsup* Q 176a, 198; **meelschup:** *mī²lsxep* Q 2b; **meelschupper:** *mē²lsxøpər* L 326; *mē²lsxøpər* K 358; *mēl-* K 278; *mī²lskøpər* P 222; **bloemschoep:** *blumsxup* Q 78; **schoep:** *sxup* Q 2; *šōp* L 324; *šō²p* L 420; **schoepje:** *sxÿpkə* L 163, 163a; **schupje:** *sxøpkə* K 318, 216; *šøpkə* L 318b; **schupper:** *sxøpər* K 358, 213, Q 78; *sxøpər* Q 9; *šøpər* L 265; *šøpər* L 321 322a, Q 77; *šøpfər* L 420; **houteren schupper:** *højtərə šøpər* L 318b; **putschup:** *pøtsxøp* L 285; **zakschoep:** *zakšōp* Q 9; **maatschup:** *mātsøp* Q 22; **handschoep:** *hantsxup* Q 156; *hantsøp* L 324; **handschup:** *hantsxøp* K 357; **schepel:** *šipəl* Q 19 (zelden); **schuppan:** *šøppan:* Q 162; **varkenspan verkaspan** L 434; **batsje:** *batskə* K 314; **zakvulder:** *zakvøldər* Q 9.

6.3.16 MEELSCHEPJE

(N 18, 9b)

[Een houten vat voorzien van een steel dat dien de om droog meel te scheppen.

Vergelijk de lemma's GRAANSCHOP, SCHEPSCHO (6.3.13) en GRAANSCHOP (6.3.15).]

meelschoep: *mē²lsxup* Q 156; *mē²lsup* Q 77, 176a; *mē²lšōp* L 330; *mē²lšō²p* L 420; **meelschup:** *mē²lsxøp* K 318, 361; *mē²l-* K 357; *mī²l-* K 361a; *mē²lsxøp* L 289b; *mē²lsxep* P 55; *mē²l-* L 159a; *mē²l-* L 268; *mī²l-* Q 2, 2b; *mē²lšōp* Q 119; *mē²l-* I 292a, 295, Q 39, 117a, 178, 198b, 211; *mē²l-* I 317; *mē²lšōp* L 318b, 322a, 329, 331, 383, 420, 422 Q 9, 14, 20, 22, 33, 97, 99*, 101, 111, 193, 197, 197a, 204a, 209; *mē²l-* L 423; *mē²lšep* Q 93; **meelschupje:** *mē²lsxøpkə* P 51; **meelschupper:** *mē²lsxøpər* L 268; *mēl-* L 282; *mē²lsxøpər* K 358; *mēl-* L 163, 163a; *mēl-* K 278, L 214, 244c, 247

288; *mē^{al}sxeþar* P 54; *mēl-* L 355; *mē^{al}lšøþar* L 317; *meil-* Q 9; *mē^{al}lšøþar* Q 71; *mēl-* L 360; *mēl-* L 270, 291, 321, 432; *mēlšøþar* L 416, Q 3a, 4; **schupper:** *sxøþar* P 176, Q 156; *sxøþar* L 289; *skøþar* P 222; *šøþar* L 265, 322, Q 77; *šøþar* L 360, 0426; *šøþar* L 368b; **meelpan:** *mēlpan* Q 96, 98, 179; **meeltroffel:** *mēlroffal* Q 96c; **graanvat:** *grē^{av}vi* Q 78; **meelmaat:** *mēlmaī* L 427.

6.3.17 GRAANZAK

(JG 1a, 1b; L 27, 24; monogr.)

[Naast het uitspreiden van het graan over de vloer van de graanzolder kent men ook het bewaren in zakken. De volle zakken blijven open staan en met een stok die door het graan wordt gestoken kan het van tijd tot tijd worden gelucht. In tegenstelling tot het vat onder de wanmolen geldt de graanzak niet als maat. Doorgaans gaat er ongeveer 50 kg in een zak.

Ook de meervouden zijn opgegeven.]

zak: *zak*, mv. *zakə*: K 315, 316, 318, 357, 359, 360, 361, L 289, 316, 355, 356, 416, 420, P 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 118a, 119, 172, 175, 176, 188, 219, Q 2, 7, 73, 88, 95, 166, 196, 259; mv. *za^ʔə*: K 278, 314, 317a, 353; mv. *zək*: L 286, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 352, 355, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, P 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 121a, 172, 173, 174, 175, 176, 176a, 177, 177a, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 192, 195, 197, 214, 218, 219, 220, 223, 224, 227, Q 1, 2, 2a, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 21, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 77a, 78, 79, 79a, 80, 81a, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 96c, 121, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 157a, 158, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 168a, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 188, 201, 240, 241, 242, 254, 278; mv. *zəkə*: P 193; *za.k*; mv. *zək.k*: L 282, P 187; **maalzak:** *mā.lzak* L 354; *məð.lzak*, mv. *-zək*: L 353; **meelzak:** *mēlzak* K 315, 357, 358, L 316, 413; *mē^{al}lzak* K 316, P 44; *mī^{al}lzak* P 46.

6.3.18 OPSTAPELEN VAN GRAANZAKKEN

(L 27, 24)

[Zakken met graan op een hoop zetten.]

opstapelen: L 316, 317, 420; **stapelen:** *stāpala* Q 7; *stōpala* Q 172; **optassen:** *optasə* K 278, 357, L 315, 352, 356; *up-* K 316; *optasta* L 364, 416; *optāsta* P 119; **opeentassen:** *opintasə* L 355, Q 1; *opeitastə* L 418; *opēntāstə* P 121, Q 3, 71; *opi²n-* P 58; **tassen:** *tasə* P 172; *tastə* L 355, 360a, 366, 415; *tāstə* Q 71; **op hopen tassen:** *up huop tasə* K 315; **op hopen leggen:** *op hup legə* K 360, Q 1; *op huap lōgə* K 357; *op hūp legə* P 115; *op hōip legə* L 319; *op ~ leiə* K 359; **op hopen zetten:** *op hōip zətə* P 188; **op een**

hoop leggen: *op nan hōp legə* Q 77, 154, 158; *op nan ōp ~* Q 83, 88; *up nan hup ~* K 353, 358, P 51; *up nan huap ~* L 312, P 48; *op nan hūp ~* P 50; *op einən huop ~* L 368, 420, Q 9, 10, 11, 12, 166; *op einən hōp ~* L 367; **opeenhopen:** *opēnhōipa* Q 74; **ophopen:** *ophōpə* Q 172; *oaphōpə* K 353; *ophupa* K 360, L 355, P 54, 171, Q 2; *uphuapən* K 315, 353; *uapuapə* K 317; *ophypə* L 314, 414, P 118a, Q 1; *ophyapə* P 119, 176; *ophūpə* P 50, 176, 183; *ophēpə* Q 3, 86, 94; *opheipə* L 416; *ophipə* P 52, 56, 57; *ophōpə* Q 156; *ophōypə* Q 10; *ophōypə* P 186, Q 78, 88; *ophō²pə* L 416; *ophōypə* Q 7, 168; *ophōpə* P 121, 121a, 197, 219, Q 77a, 161, 164a, 168a, 254, 259; *ophōipə* L 289, 316, P 121, Q 10, 78, 95; *ophōipə* L 314; **hopen:** *upə* Q 2; *hēpə* Q 3; *hōpə* P 188, Q 177, 179, 196; **op elkaar zetten:** *op makāndər zətə* P 175; **opeenzetten:** *opēnzətə* Q 93; *opēn-* Q 9; *opēzətə* Q 278; **opeenleggen:** *opēnlegə* P 192, Q 172, 240; *opein-* P 187, Q 72, 88, 167; *opinlegə* P 177; **opeenrozen:** *opēnrōzə* P 177; **rozen:** *rōzə* P 193; *ruazə* P 183; **bermen:** *bermə* L 372, 415, Q 248.

6.4 Stro snijden

[Stro is van groot economisch belang op de oude boerderij en werd voor tal van doeleinden gebruikt. De gave hele halmen (walm) als dakbedekking en als stropoppen onder de pannen; er werden manden en korven van gevlochten, onder andere voor de bijenteelt; het werd in strozakken gedaan die als matras dienden; kort gesneden diende het als strooisel in de poststal en als haksel in de „sop” tot varkens- een veevoeder, enz.

Het woord **stro** zelf en de verschillende soorten bussels of andere hoeveelheden die men onderscheidt, zijn ter sprake geweest in paragraaf 6.1 over het dorsen.

Stro had ook een bijzondere functie bij de lijkbezorging; de uitdrukking *op šouf legə* en varianten is dan ook nog bij vele zegslieden bekend in de betekenis van „opgebaard liggen”. Daarvoor werd dan de beste kwaliteit stro (**reeuwstro** of **doodsstro** in Meerlo-Wansum) gebruikt. In plaats van een lijkbord (beschilderd met een geraamte en doodsattributen), plaatste men ook wel een bos stro aan het huis ten teken dat er een dode was. Na de begrafenis werd dit stro verbrand (Q 38). In Q 113 geeft men op dat daarom de sacristie wel **gerfkamer** wordt genoemd.

In deze paragraaf komt nog het stro snijden ter sprake: het haksel en de gereedschappen die daarvoor worden gebruikt.]

6.4.1 HAKSEL

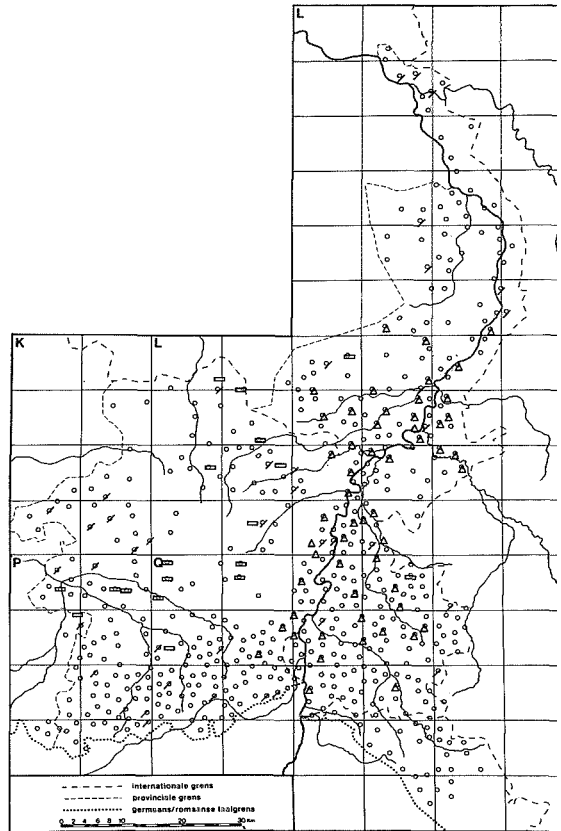
(JG 1b, 2c; L 1, a-m; L 26, 11; S 12; Wi 51; monogr.)

[Het kortgehakte stro, op de snijbok of in de

I.4

Kaart 88. STROSNIJBAK

- / (-)bak
- = (-)bank
- △ (-)kist

hakselmachine, werd vroeger, samen met haver, gekookt en aan de beesten gevoerd. Als het iets grover gesneden was werd het ook wel als strooisel in de potstal gebruikt. Zie ook het lemma BUSSEL KORT STRO (6.1.29).

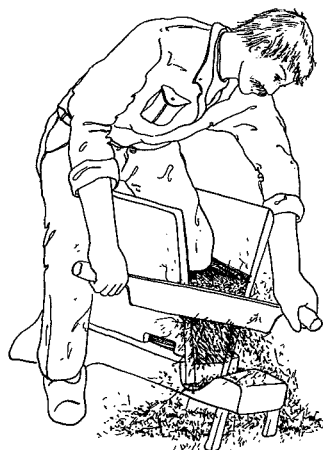
Zie voor de fonetische documentatie van het woorddeel *[stro]* het lemma STRO (6.1.24).]

haksel: *haksəl* K 278, 315, 353, L 212, 246, 271, 288, 313, 326, 355, 414, P 218, Q 33, 71, 95, 116, 255; *heksəl* K 315, 316, 317, 358, L 159a, 164, 165, 191, 209, 210, 211, 213, 215, 215a, 216, 217, 245, 246, 246a, 248, 429, 250, 266, 267, 268, 269, 271, 282, 286, 289, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 323, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 352, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371, 372, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 421, 423, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 434a, P 44, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 113, 115, 117, 118, 118a, 119, 120, 121, 121a, 172, 173, 174, 176a, 177, 177a, 179, 180, 182, 183, 184, 187, 188, 192, 195, 197, 211, 218, 219, 220, 224, 227, Q 2, 2a, 3, 9, 10, 12, 14, 19, 20, 22, 27, 30, 32, 32a,

33, 35, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 77a, 78, 79, 79a, 8 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 96a, 96c, 9 98, 99, 101, 102, 103, 104a, 105a, 110, 111, 11 116, 117a, 117b, 118, 152, 153, 154, 156, 15 157a, 158, 158a, 159, 160, 161, 162, 163, 16 164a, 165, 166, 167, 168, 168a, 169, 170, 171, 17 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 187, 18 192, 196, 198, 202, 203, 204a, 207, 208, 240, 24 242, 259, 278, 279, 284; *he.ksəl* Q 2a, 75, 77, 8 89, 154, 155, 168a, 200, 247, 247a, 253; *heəksəl* 10; *eksəl* L 369, 372, 420, 422, 423, 424, P 17 175, 176, 176a, 178, 193, 218, Q 6, 7, 8, 9, 11, 1 13, 16, 21, 29, 83, 84; *həksəl* Q 95; *hōksəl* L 26 **gehaks:** *gəhaks* Q 118; **gehakt stro:** *gehakt [str* Q 88; **scherfstro:** *sxerʰ[stɹo]* K 357; **gescher** (stro): *gəsxerʰ[stɹo]* K 278a, 314, 315, 317, 31 353, 357, 358, 359, 360, 361, L 282, 286, 313, 31 353, 414, P 44, 45, 46, 51, Q 1; *gəsxerʰ[stɹo]* ~ L 31 **scherfse:** *sxerʰfəsəl* K 358, L 313, 355, 414, Q **scherfeling:** *šerʰfələŋ* P 47; **kapstro:** *kap[stɹo]* 172; **gekapt stro:** *gekapt [stɹo]* K 315, 316, 31 353, 358, P 48, 54, 121, 176, 219, Q 74, 77, 78, 8 155; *gekapt* ~ P 184, Q 12; **kepsel:** *kepsəl* L 360, 48, 121, 121a, 176, 177, 179, 183, 188, 197, 223,

a. strosnijbak

b. strosnijzezel

Afb. 18. Strosnijders

1, 2, 77, 80, 154, 169, 241; *kapsel*: K 278, 315, 353, 359, P 45, 54, 58, Q 89; *kepselstro*: *kepsəl- [stro]* Q 72; *kepseling*: P 175.

c. strosnijmessen

6.4.2 STROSNIJBAK (kaart 88)

(N 18, 102; monogr.; add. uit N 18, 104)

[Toestel waarmee en waarin het stro wordt fijngesneden tot haksel (zie het lemma HAKSEL, 6.4.1) of, als het grover gebeurt, tot strooisel dat in de potstal wordt uitgespreid. Soms wordt hier toe een los mes (zie het lemma STROSNIJMES, 6.4.4) gebruikt, maar doorgaans is het mes scharnierend aan één van de zijanten van de bak gemonteerd; vergelijk afbeelding 18, a.

De losse bak wordt wel *lade* genoemd in Q 4 (*lōi*) en Q 96c (*lāi*); en *batch* (wa.; vgl. J. Haust, *Dictionnaire liégeois*, s.v.) in Q 209 (*bats*).

Het komt voor dat de strosnijbak, die vaak naast de hakselkist in de schuur of de stal staat, zie aflevering I.6, lemma HAKSELKIST, met die kist één voorwerp vormt. Dit uit zich in de naam van de strosnijbak, waar men herhaaldelijk de term *kist* ziet verschijnen.

Zie ook het lemma STROSNIJEZEL (6.4.3).

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*stro*] zie het lemma STRO (6.1.24).]

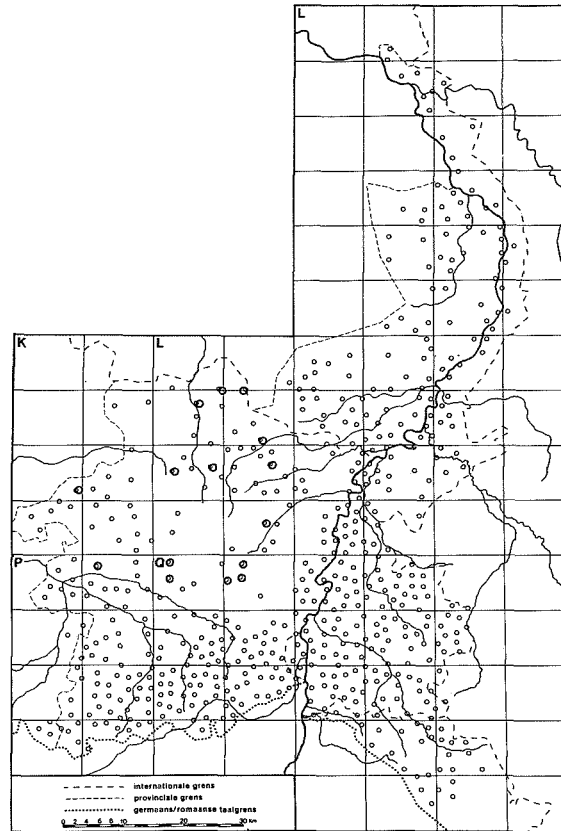
snijbak: *snejbak* K 318, L 159a, 211, 244c, 422, P 107a, 186, 197, Q 77, 178; *snēi*- P 222; *šnēi*- L 360, 423; *snāi*- P 51, Q 156, 162; *snīi*- L 163, 163a, 288; *snē*- Q 78; *sni*- L 268, 322a, 368b, 416; *šni*- L 329, 0426, 434, Q 19a, 96, 117a, 211; *snēbak* P 44, 176; **snijbank**: *snejbank* Q 3a, 4, 29;

snēi- P 53, 54, 55, 118a; *sni*- L 288a; *snē*- Q 78; *snē*- Q 2, 2b; *sneə*- P 107a; *sni*- L 356, 360, 362, 368, 415; *snē*- P 48; **snijkist**: *snejkēst* L 420; *sni*- L 288a, 289, 292a, 294, 371; *sni*- L 320a, 318b, 321, 326, 0426; *šni*- L 330; *snī*- L 319, 369, 371; *šnikes(t)* L 322, 324, 325, Q 33, 113; *snejkēs* L 422, Q 9, 10, 12, 86, 88, 93; *sneji*- L 372, 423, Q 96c, 96d; *sni*- L 299, 427, Q 9, 14, 20; *šni*- L 270, 329, 330, 374, 426, 0426, 432, 434, Q 98, 99*; *šni*- L 331, 331b, 332, 383, 384, 386; *snejkēst* L 265; *šni*- L 290; *snājkis* Q 83, 89; **snijkistje**: *šnikiskə* Q 32a; **hakselbak**: *heksəlbak* K 358, L 211, 268, 271, P 186, 197, Q 179; **hakselbank**: *heksəlbəŋk* L 317, Q 2b; **hakselkist**: *heksəlkēst* L 289, 318b, 377; *eksəl*- L 420; *heksəlkēs* L 270, 329, Q 19a, 39, 71, 72, 99*, 111, 113a, 193, 198b, 204a; *heksəlkis* Q 101; **hakselsnijkist**: *heksəlsnikēs* Q 9; **hakselsnijder**: *heksəlsniəər* L 268; **hakkist**: *hakes* Q 179; **scherfbak**: *sxerəfbak* K 314, 315, 318, 353, 357, 358, 361, L 282, 313, 315, 316, 352, 355, 361, Q 1; **scherfbank**: *sxerərbəŋk* L 355, Q 2b; *šerəf*- L 317, 360, 416, 417, Q 1, 3, 3a; *sxerərbəŋk* L 282, 286; **scherfblok**: *sxerfbloq* K 358; **scherftrog**: *sxerəftrōx* K 361a; **scherf**: *sxerəf* K 359; **strobak**: [*stro*]bak L 271, P 176, Q 77; **strobok**: [*stro*]boq L 159a, 163, 163a, 164, 165, 265; **strokist**: [*stro*]kēst L 289; **voerkist**: *vōrkis* Q

I.4

Kaart 89. STROSNIJMES

- o verspreiding van *scherf*

105; **voerbak:** *vuiɔrbak* P 186, 197; **kapbak:** *kabak* K 278; **schooftrog:** *sxøftrox* P 51; **gaffelkist:** *gafalkes* Q 18; **hond:** Q 18; **stro-batch (wa.):** *[stro]batš* Q 209.

6.4.3 STROSNIJEZEL

(N 18, 104 en 105; monogr.)

[De eenvoudiger en grovere uitvoering van de strosnijbak van het voorgaande lemma; deze werd gebruikt voor het grof snijden van stro. Men ging dan wel met één knie op de schoof of bussel stro zitten om deze vast te zetten; vandaar de benaming **kniebak** of **kniebank**. Zie afbeelding 18, b.

Voor de fonetische documentatie van het woorddeel *[stro]* zie het lemma STRO (6.1.24).]

stroëzel: *[stro]ēzal* L 163, 163a, 164, 165, 291, 295, 321, 422; *-ēzal* L 270, 271, Q 179; *-izal* L 317, 360, 368b, 372, 416, 420; *-i²zal* L 289, 362, 420; **snijezel:** Q 88; **ezel:** *ēzal* L 269, 330, P 222; *ēzal* K 317; **bok:** *bok* Q 77; **snijbok:** *snibok* L 382, 427; **snijblok:** *snējbløk* P 107a, Q 9; *snēj-* Q 71; *snī-* L 294, 324; *šni-* L 426, 429; *šnē-* Q 178;

snēblok P 44; **snijkist:** *šnikest* L 330; **snijklot** *snējkløts* L 211, 244c; *snēj-* L 214, 247, 265; *snī-* 266, 268, 269, 295; *šni-* L 290, 291; **stroklot** *[stro]kløts* L 268, 271; **strobok:** *[stro]bøk* L 422, 20; *-buk* Q 32a; **stroblok:** *[stro]bløk* Q 9; **strbank:** *[stro]banøk* Q 4; **scherfblok:** *sxer^afblok* 2b; **hakselblok:** *heksəlbløk* Q 21; **kniebak:** *kniba* L 268, 271; *knēj-* P 55, Q 179; **kniebank:** *kniba* Q 77; *knēj-* L 360.

6.4.4 STROSNIJMES (kaart 89)

(N 18, 103a, 106a en 106b; L 26, 12; monogr.)

[Het losse mes dat gebruikt wordt om stro te snijden, hetzij op de snijkist, hetzij op de sniezel.

Zie afbeelding 18, c, waarop twee typen messe zijn afgebeeld. Er is naar de naam van de a zonderlijke typen geïnformeerd, maar dit leve de geen onderscheid in benamingen op. Kennelijk worden beide typen door dezelfde naam aangeduid.

Gestel is een soort kapmes.

Voor de fonetische documentatie van het woord

deel [*stro*] zie het lemma *STRO* (6.1.24.)]

snijmes: *sneijmes* K 278, 317, 318, L 244c, 265, 289, 422, P 52, 54, Q 71, 93, 178, 179; *snēj-* L 247, 420; *snēj-* L 423; *snij-* L 163, 163a, 266, 288a, 318b; *snē-* P 44, 48, 176, Q 2, 2b; *snē²-* P 107a; *snī-* L 317, 360, 368b, 369, 371, 372, 420; *sneijmes* P 53; *snē²imē²s* P 55, Q 78; *sneijmēs* Q 72; *snāj-* Q 156, 162; *sneijmeis* P 186, 197; *snēj-mēis* Q 71, 77, 79a; *sneijmets* L 0426, Q 9, 96c; *snij-* L 268, 269, 294, 295, 320a, 321, 324; *snī-* L 326, 377, 382, 417; *šni-* L 270, 290, 291, 292, 292a, 299, 325, 329, 330, 331, 332, 383, 384, 386, 426, 0426, 429, 432, 434, Q 19a, 32a, 33, 98, 111, 193, 204a, 211; *šni-* L 322, 331b; **handsnijmes:** *hāntsnājmēs* Q 156; **strosnijder:** *strosneijər* Q 93; **struusnijder:** *strjšniijər* Q 113a; **stromes:** [*strojmes*] L 159a, 163, 163a, 164, 165, 211, 214, 265, P 107a; *-meis* P 222; *-mets* L 268, 270, 271, Q 20, 39; **kapmes:** *kapmes* Q 155; *kapmejas* P 184; **hakmes:** Q 39, 179; **scherfmes:** *xser²rfmes* K 314, 315, 318, 353, 357, 358, 361, 361a, L 282, 286, 352, 355, Q 2b, 3; *šxer²f-* Q 1; *šer²f-* L 317, 360, 416, Q 3a; *šēr²f-* Q 4; *sxōf-* P 51; **scherftmes:** *sxējrfimes* L 312; **scherfrijer:** *xser²frer* K 357; **hakselmets:** *heksalmēs* L 211, Q 12; *eksəl-* L 420; *heksalmets* L 268, 329, Q 14, 19a, 96d, 101, 111, 204a; **hakselsnijmes:** *heksəlšnimets* L 330; **snippermes:** *sneparmets* L 371, Q 14; *šneparmets* Q 19a, 111, 117a; **mes:** *mēs* P 213; *mets* Q 96, 113a, 193; **kapzeissie:** *kapzeisi* K 278; **zeissie:** *zējsi* L 360; **gestel:** *kastel* Q 89; *kastel* P 177.

6.4.5 BLAD VAN HET STROSNIJMES

(N 18, 103a)

[Het metalen deel van het strosnijmes.

Vergelijk ook de lemma's *BLAD VAN DE ZEIS* (3.2.11) in aflevering I.3 en *BLAD VAN DE ZICHT* (4.3.7) in deze aflevering.

Zie voor het verschijnsel dat de naam van de gereedschap als geheel ook wordt gebruikt voor het werkend deel ervan, ook het lemma *VLEGGELKNUPPEL, SLAGHOUT* (6.1.10) in deze aflevering).

Zie afbeelding 18, c.]

blad: *blat* L 0426, P 44, 48, Q 211; *blāt* L 268, 289, 321, 329, 371, 422, Q 98, 101, 111, 204a; *blōat* Q 156; *bluat* Q 2; **mes:** *mēs* K 357, L 163, 164, 165, 317, 368b, 420, P 107a, Q 2, 2b, 4, 9, 93, 178, 179; *mēs* Q 156; *mē²s* P 55, Q 78; *meis* P 186, 197, 222; *mets* L 270, 384, Q 39, 101, 111, 193; **zeissel:** *sejsəl* Q 209.

6.4.6 HANDVAT VAN HET STROSNIJMES

(N 18, 103b)

[Het houten gedeelte van het strosnijmes.

Vergelijk ook het de lemma's *STEELE VAN DE ZEIS* (3.2.3) in aflevering I.3 en *STEELE VAN DE ZICHT* (4.3.2) in deze aflevering).

Zie afbeelding 18, c.]

handvat: *hantfat* K 357, L 289, 317, 422, P 44, Q 2b, 9, 101; *hand¹dvat* L 321, 326, 384; *hāndvat* L 163, 164, 165, Q 193; *handvāt* Q 39; *hanj¹fat* L 270; *hāndvōt* P 186, 197, Q 78; *handvōvāt* P 55, 107a, Q 2, 71, 78, 156; *hamfāt* Q 178, 179; **handvast:** *hantfās* Q 93; **handgriep:** L 0426; **handhaaf:** *hantəf* L 368b, Q 4, 77, 98, 111, 204a; **hand:** *hānt* P 213, Q 209; *hō* P 48; **kruk:** *krōk* L 268, 371; **steel:** *štel* L 329; *stel* L 420; *stēl* Q 2; *stīl* Q 156; **toppen:** *tōpə* Q 9.

6.4.7 STROSNIJMOLEN

(N 18, 107; L 26, 12; monogr.; add. uit JG 1c) [Het toestel waarin en waarmee stro tot snippers gehakt wordt dat als veevoeder moet dienen. Vergelijk ook het lemma *STROSNIJBAK* (6.4.2). Zie voor de fonetische documentatie van het woorddeel [*stro*] het lemma *STRO* (6.1.24.)]

snijmolen: *snimōlə* L 371; *šni-* L 329; **hakselmolen:** *heksalmōlə* L 163, 164, 165, 211, 268, 295, 318b, 329; *heksalmō²lə* Q 197, 197a; *heksalmō¹lə* Q 211; *heksalmō¹lə* P 107a, Q 78; *heksalmj²lə* Q 39; **heksemolen:** *heksamōlə* L 163, 163a; **heksmachine:** *heksmašin* P 177; **strosnijder:** [*stro*]*snijər* L 271; **snijmachine:** *snemāšin* P 48; **stromachine:** [*stro*]*māšin* P 48; **hakselmachine:** *haksalmāšin* P 54; *heksəl-* K 358, L 271, 286, 313, 316, 355, 362, 366, 368b, 377, 384, 413, 414, 415, 0426, P 50, 55, 58, 121, 121a, 176a, 183, 188, 219, Q 3, 18, 71, 742, 77, 78, 154, 158, 166, 167, 172, 175, 197, 197a; *heksalmāšin* K 278, 314, 361a, L 214, 265, 268, 270, 288a, 289, 291, 294, 299, 312, 317, 318b, 320a, 321, 322, 326, 332, 352, 356, 360, 367, 369, 371, 372, 382, 386, 416, 423, 426, 427, 429, 432, 434, P 48, 51, 175, 177, 186, 188, 197, 213, 222, Q 1, 2, 2b, 3a, 4, 9, 12, 19a, 33, 74, 83, 88, 89, 90, 93, 94b, 95a, 96, 96c, 98, 99*, 105, 168, 168a, 173, 188, 193, 198b, 241; *heksalmāšen* Q 156, 179; *heksalmōšin* K 361; *heksalmāšin* L 290, 324, 330, 331, 383, 416, Q 14, 20, 21, 32a, 39, 71, 77, 77a, 101, 111, 117a, 162, 173, 179; *heksalmāšī.n* L 325, 331, 331b; *heksalmāšējin* L 372; *heksalmāšēn* Q 171; *heksalmāšij* Q 119, 197, 203a, 204a, 209, 255, 259, 262; *heksalmāšin* L 159a; *heksalmāsen* P 50; *heksalmāsxin* L 244c, 247, 266, 268, 269, 422; *heksalmāžinə* Q 79a; *heksalmāšinə* P 118a; *heksalmāšin* Q 10; *eksalmāšin* L 372, Q 2, 9, 11, 84; *eksalmāšin* P 176, 176a, 193, 218, Q 7, 8; *eksalmēšej* L 420, 422; *eksalmāsen* P 172; *heksalmāšin* Q 95; **kepselmachine:** *kepsalmāšin* Q 72; *kapsəl-* K 278; *kepselmāšin* P 188; **kapmachine:** *kapmāšin* K 278, Q 77; **hakmachine:** *hakmāšin* Q 7, 172, 179; *hakmāšin* Q 88; **scherfmachine:** *xser²fmašin* L 316, 414; *xser²fmašin* K 357, L 282, 355, P 44, 45; **scherfbak:** *xser²fbak* K 315, 353, 357, L 313, 315, 316, 352, 355, Q 1; **scherftbak:** *sxreftbak* (sic) K 314; **scherfbank:** *xser²fbank* L 286, 416, Q 1, 3; *šer²f-* L 417.

I.4

ALFABETISCH REGISTER

van woordtypen en lemmatitels (in hoofdletters)

A

- aalsvel 117
 AALTJESZIEKTE 37
 aan de bouw (beginnen) 86
 aan de kant doen 132
 aan de kant leggen 62
 aan de slag blijven 108
 aan gasten zetten 78
 aan, (wij zijn) ~ de bouw 86
 aangemaaid (stuk, strook, enz.)
     54
 aangepikte (gang) 54
 aangever 93, 94
 aangooier 94
 aanleg 118, 119
 aanlegbed 118, 119
 aanlegbrei 119
 aanleggen 118, 120
 AANLEGGEN, DORSBED ~ 118
 aanmaaien 46
 aanmaaien, (het is) aangemaaid
     54
 AANMAAIEN, PAD ~ 54
 aanmaaien, (zwad, enz.) ~ 54
 aanemer 94
 aanpak 57
 aanreiker 93, 94
 aanrijweg 53
 aanschieten 46
 aanschieter 94
 aanslaan 46
 aanslag 120
 aansmijter 94
 aantreden 34
 aantrekken 1, 127
 aantrekken, het ~ 86
 aanvaren 86
 aanvegen 132
 aanwerk 53
 aanwerk maken 46
 aanzaaien, op het stuk ~ 34
 aanzet 81, 118, 120
 aanzet van de kop 98
 aanzetten 46
 aanzichten 45, 54
 aanzichten, (het is) aangezicht
     54
 aar 20, 22, 23
 AAR 22
 aar slaan 110
 aar strooi 21
 aar-bürde 128
 aarband 76
 aarbos 128
 aarbosje 128
 aarbussel 101, 104, 128
 aarbusseltje 104, 128
 aard 4
 aard hebben 3
 aardeksel 99
 aarden 3
 aarreek 100
 aarstruu 130
 aartje 22
 aartjes 129
 accorderen 3
 achelen 22
 acheltjes 22
 achterworp 130
 af 35
 af, langseen ~ 34
 af, op en ~ 34
 AF, OP EN ~ (ZAAIEN) 34
 afbaarden 109
 afbaarden, (ze zijn) (af)gebaard
     111
 afbesemen 132
 afbladeren 39
 afbreken 39
 afbuilen 109
 afdekken 98
 AFDEKKEN, MIJT ~ 98
 afdekking 98
 afdoen 39, 39, 44, 61, 63
 afdoen, de oogst ~ 38
 afgaand, opgaand en ~ bed 120
 afgebaarde schoof 111
 afgekemds 102, 129
 afgewerkt 35
 afgezaaid 35
 afgooier 92
 afhalen 39, 47
 afharken 99, 127
 afhouden 44, 46, 109
 afjagen 132
 afjassen 79
 AFKAMMEN 125
 afkammen 126
 afkappen 45
 afkemmen 100, 126
 afkemsel 129
 afkeren 132
 afkolven 39
 afkratsen 127
 afkrienselen 126, 137, 145
 afkriensen 126
 aflader 92
 AFLEGGEN 61
 afleggen 61
 AFLEGGER 62
 aflegger 62, 65, 69
 aflegmouwen 62
 afloop 98
 afmaaïen 44, 61, 63
 afnemen 61
 afnemer 62
 afpikken 45
 afplukken 39, 39
 afrapen 61
 afraper 62
 afreken 126
 afrengelen 47
 afrengen 47
 afrijden 86
 afrijden, de oogst ~ 86
 afrijden, hem ~ 86
 afrijen 61, 63
 afrollen 47
 afscharren 99, 127
 afschieter 92
 afschillen 39
 afslaan 44, 46, 109
 afslagen 61
 afslager 65
 afsmijter 92
 afsnijden 61
 afsteek 92
 afsteken 61
 afsteker 65, 92
 AFSTEKER 92
 afstoten 61
 afstoter 65
 afstropen 39, 39
 AFSTROPEN, KOLVEN ~ 39
 afstuiken 73
 aftrekken 39, 39, 47
 AFTREKKEN, UITWINNEN 47
 afval 22, 130
 afval, hoop ~ 101

- afvaren 63
 afvlaggen, (het land is) afge-
 vlagd 35
 afwerpen 39
 afwinnen 47
 afwringen 39
 afzichten 44, 45
 afzichten, (gang) ~ 54
 akkeren 1
 akkerstek, met de ~ naar sint
 servaas gaan 35
 alpen 67, 140
 alpen, rad met ~ 67
 aluin 29
 anderhalf 79
 ankeren 82
 appel 99
 aren 73, 91, 103
 aren, goede ~ 39
 aren, grop ~ 104
 aren, korte ~ 129
 AREN LEZEN 102
 aren lezen 102
 aren nalezen 102
 aren oogsten 103
 aren rapen 102
 aren, tros ~ 104
 aren zoeken 103
 aren zomeren 103
 arenband 76
 arenbos 128
 arenbusseltje 104, 128
 arenreek 100
 arenwisje 128
 arenzift 141
 arm 57, 103
 armen 62, 67
 armmouwen 62
 armstrompen 62
 armstuiken 62
 ARMVOL 103
 armvol 103, 105, 125
 armvol (dim.) 104

B

 baal 30
 baalscholk 30
 baalschort 30
 baalschortel 30
 baalslob 31
 baan 51, 52, 53
 (baan, jaan) inhouden 54
 (baan, weg) zichten 54
 baantje 52, 53
 baar 118
 BAARD 22
 baard 22, 73
 baard maken 109
 baardeling 111
 baarden 109
 baardschoof 111
 baardsel 111
 baardslaan 109
 baardslag 111
 baardslagen 109
 baardslagen maken 109
 baarling 111
 baarschoof 111
 baarsel 111
 baarslaan 109
 baarslag 110
 baarslagen 108
 baarslagstrooi 111
 baarstrooi 111
 bâche (fr.) 90
 bag 130
 bamis 18
 bamisvoeder 18
 band 74, 116, 117
 band, bovenste ~ 75
 band, de ~ oversnijden 120
 band, eerste ~ 75
 band, kleine ~ 76
 band, leren ~ 117
 BAND, MUILBAND, BOVENSTE ~
 VAN DE SCHOOF 75
 band, onderste ~ 75
 BAND, ONDERSTE ~ VAN DE
 SCHOOF 75
 band, tweede ~ 76
 band van de kont 75
 banden, de ~ doorsnijden 120
 banden met rechtse knoop 75
 banen 46
 barre leger 48
 bats 148
 batseschoep 148
 batsje 148
 batsschoep, ijzeren ~ 148
 batsschup 148
 bed 117, 119, 120
 bed, dobbel ~ 120
 bed, dubbel ~ 120
 bed, eerste ~ 119
 bed, half ~ 120
 bed, links en rechts ~ 120
 bed, opgaand en afgaand ~ 120
 bed, tweede ~ 120
 beddelakens 30
 bedje 118
 been, vierde ~ 80
 beer 135
 beerbussel 128
 beerwis 105, 128
 beginnen 54
 BEGINNEN TE OOGSTEN 86
 BEGINNEN TE ZAAIEN 34
 bek 99
 bekken 37
 bel 23
 belsen 108
 beretand 37
 bergen 91
 berm 96
 bermen 91, 97, 149
 bermen, (degene) die bermt 93
 bermer 88, 93
 berschermers 62
 bessem 132
 bessemen 132
 besteeksel 99, 123
 besteekstrooi 123
 besteken 98
 bet de volle hand 33
 beteenbinden 121
 beteenborstelen 132
 beteendoen 47, 127, 132
 beteengritselen 100, 126, 132
 beteenkeren 132
 beteenscharren 99, 132
 beteenscharsel 101
 beteenschoppen 132
 beteentassen 91
 beteentrekken 47, 127, 132
 beteenvegen 132
 beteenwolven 100
 beugel 115
 beuker 135
 beursen 131
 bevreden, (de akker is) bevreed
 35
 bezaaid 35
 BEZEM 132
 bietenlegger 35
 bietenmachientje 35
 bietenmachine 35
 bijbrengen 39
 bijeenbinden 82, 121
 bijeenbrengen 47
 bijeendabben 132
 bijeendoen 47, 86, 100, 127
 bijeendoen, (den) ~ 132
 bijeendoen, kapsel ~ 127
 bijeendoen, kriensel ~ 126
 bijeendoen, sneden ~ 67
 bijeendraaien 47
 bijeengritselen 100
 bijenhalen 47
 bijenharken 127
 bijeenkemma 100, 126
 bijeenkemsel 102
 bijeenkeren 132
 bijeenkrienselen 126
 bijeenmaken 47, 132
 bijeenpakken 47
 bijeenreken 99, 126, 132
 bijeenrollen 47
 bijeenscharren 99, 127, 132

I.4

- bijenscharsel 101
 bijenschoppen 132
 bijenstoten 121, 132
 bijentassen 97
 bijentrekken 47
 bijenvaren 86, 86
 bijenvegen 127, 132
 bijenwollen 100
 bijgever 94
 bijgoes 94
 bijgoezer 94
 bijgooier 93, 93
 BIJGOOIER 93
 bijkeren 132
 bijroller 136
 bijscarren 99
 bijschietter 94
 bijslaan 46
 bijsmakker 93, 94
 bijsmijter 92, 94
 bijstoten 132
 bijtrekken 47
 bijvegen 132
 bijwerper 94
 bijwolven 100
 bijzaaien 34
 BIJZAAIEN, NAZAAIEN, ~ 34
 bikkel 60
 binddorser 136
 binden 68, 81, 121
 binden, koppen ~ 78
 BINDEN, SCHOVEN ~ 67
 BINDEN, STRO ~ 121
 binder 58, 66, 69, 136
 BINDER 69
 bindmachine 66
 bindmouwen 62
 bindmouwtjes 62
 bindriem 117
 bindster 69
 bindstuiken 62
 binet (fr.) 35
 binnenbermen 91
 binnendoen 84, 86
 binnendoen, de oogst ~ 38
 binnenhalen 85
 BINNENHALEN, OOGST ~ 84
 binnenkant 81
 binnenlaag 89
 binnenrijden 86
 binnenscharen 86
 BINNENSTE, MENNEKE, ~ DEEL
     VAN HET HOK 80
 binnentassen 91
 binnenvaren 86, 86
 blaadje 7
 blad 5, 21, 58, 60, 153
 BLAD, BLADEREN VAN EEN
     PLANT 5
 BLAD VAN DE KORENHALM 21
 BLAD VAN DE ZICHT 58
 BLAD VAN HET STROSNIJMES 153
 blader 6
 bladeren 7, 39
 bladerengristel 101
 bladertje 7
 blanken 3
 blauw 29
 blauwe scholk 31
 blazen 137
 blees 131
 bleesderen 138
 blezen 138
 blies 22
 bliesje 22
 bliezen 22
 bliezeren 23
 bliezers 23
 blijven, aan de slag ~ 108
 blijven, in de slag ~ 108
 blik 148
 blinde meer 100
 BLOEI 4
 bloei 4
 BLOEIEN 4
 bloeien 4
 bloem 5
 bloemen 4
 bloemschoep 148
 bloesem 5
 blozen 4
 bocht 102, 128, 130
 bochten, er zijn bogen/~ in 48
 bode 35
 boekbusseltje 128
 BOEKWEIT 15
 boekweit 15
 boekweit dorsen 108
 BOEKWEITHOK 80
 boekweitkoek dorsen 108
 BOEKWEITSCHOOF 72
 bogen, er zijn ~/bochten in 48
 bok 79, 79, 81, 82, 111, 152
 bok, franse ~ 82
 bokje 79, 79
 bokken 79, 110
 bolschoep 147
 bolsteren 138
 bonenkoren 17
 bonenstaak 117
 bontding 16
 bontgoed 15
 bontkoren 15
 boom 60
 boompjes 23
 boord 98
 borst 98
 borstel 132
 bos 71, 101, 103, 105, 125, 128
 bos, kromme ~ 101, 128
 bosduivel 101
 botte (fr.) 125, 128
 boosters 131
 boustertjes 131
 bouten 131
 bouw 38, 38
 bouw, aan de ~ (beginnen) 8
 bouw, met de ~ (beginnen) 8
 bouw, (wij hebben) ~ 86
 bouw, (wij zijn) aan de ~ 86
 bouwen 1, 38
 bouwt 38, 38
 bovenband 76
 bovenlaag 120
 bovenrij 120
 bovenste band 75
 bovenste laag 120
 BOVENSTE, MUILBAND, ~ BAI
     VAN DE SCHOOF 75
 bovenste rij 120
 bovenste zeel 76
 braakkoren 18
 brand 37
 brandkoorts 37
 brandkoren 37
 brasmouwen 62
 breed zaaien 34
 BREEDDORSER 135
 breeddorser 136, 136
 breeddorsermachine 136
 breedtedorser 136
 brei 77, 118, 119
 brei, eerste ~ 119
 brei, halve ~ 120
 brei, onderste ~ 119
 brei, tweede ~ 120
 breien 121
 breken 39
 brembessem 132
 brengen 1
 brengen, geluk ~ 3
 brokstrooi 102
 brookbussel 128
 buien, er zitten veel ~ in 48
 buik 98
 buil 146
 builen 91, 109, 145
 buis 115
 buisje 104
 buitenring 98
 BUITENSTAANDE KORENMIJT 94
 buizelen 91
 BUNDEL ZANGEN 104
 Bürde (dim.) 128
 Bürde (du.) 72, 105, 125, 128
 Bürde (du.) gekemds 102
 Bürde, ronde ~ 128
 bussel 71, 72, 101, 103, 104, 10.
     125, 127, 133
 bussel, dikke ~ 104

- BUSSEL GEHARKTE AREN 101
 bussel gezomers 105
 BUSSEL KORT STRO 127
 bussel, korte ~ 128
 bussel stro 125
 BUSSEL UITGEDORST STRO 124
 BUSSEL, ZANG, ~ GELEZEN AREN 103
 busselen 121
 busseltje 72, 101, 104, 105
 busselzang 104
- C
- carrousel (fr.) 134
 cartouche 105
 cartouche (dim.) 104
 charge (fr.) 118
 combine 67, 136
 COMBINE 136
 combinen 133
- D
- daal, geleg ~ leggen 46
 daal, is ~ 47
 daal, ligt ~ 47
 daalleggen 47, 61
 daalregenen, is daalgeregend 47
 daalslaan, is daalgeslagen 47
 daalvallen, is daalgevallen 47
 dak 99, 99
 DAK VAN DE MIJT 99
 daken 98
 dakkap 99
 daklaag 98
 dampen 133
 damper 134, 136, 136
 dampmachine 134, 136
 (dat) gaat niks vooruit 4
 (degene) die bermt 93
 dek 99
 deken 90
 dekkap 99
 dekken 98
 dekken, mijt ~ 98
 deklaag 98
 deksel 99
 dekstro 123
 dekstrooi 123
 dekstruu 123
 (den) bijeendoen 132
 denneschup 147
 denschoep 147
 derf 4
 deringemaakt 35
 deugen 3
 dezelfde, op ~ voet 34
 dijen 3
 dikke bussel 104
- dikke drekband 75
 djav'leüse (wa.) 64
 dobbel bed 120
 dobbelstreek 90
 doek 62
 doek op de kop 62
 doen, aan de kant ~ 132
 doen, de oogst ~ 38
 doen, de oogst ~ 103
 doen, door de wanmolen ~ 138
 doen, (het) doet 4
 doen, in de tas ~ 91
 doen, in het gebint ~ 92
 doen, in het hol ~ 92
 doen, mag (niet) gedaan worden 3
 dol 23
 door de wanmolen doen 138
 doordoan 138, 144
 doordorsen, goed ~ 108
 doordraaien 138
 doorgang 52
 doorgever 94
 doorjagen 138
 doormalen 138
 DOORSCHIETEN 37
 doorsnijden, de banden ~ 120
 doorsteker 94
 dop 130
 dopjes 130
 doppen 23, 130
 dorsbed 118
 DORSBED AANLEGGEN 118
 DORSBED, LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER 117
 dorsduivel 134
 dorsen 39, 107
 DORSEN 106
 dorsen, boekweit ~ 108
 dorsen, boekweitkoek ~ 108
 dorsen, een koe(tje) en een kalfje ~ 108
 dorsen, een ooi met een lammetje ~ 108
 dorsen, even ~ 108
 dorsen, klapstro ~ 110
 dorsen, koek ~ 108
 dorsen, licht ~ 110
 dorsen, lichtjes ~ 110
 DORSEN MET DE DORSMACHINE 133
 DORSEN MET DE VLEGEL 107
 dorsen, met een kuusje (variantje) ~ 108
 dorsen op de leer 110
 dorsen, orten ~ 110
 dorsen, schaapjes ~ 108, 110
 dorsen, schoon ~ 108
 dorsen, stilletjes ~ 110
 dorser 135
- dorser, grote ~ 136
 dorsergeerd 117
 dorskap 116
 dorskas 136
 dorskast 134, 136
 dorsknuppel 113, 114, 117
 dorsmachtetje 134
 DORSMACHINE 133
 dorsmachine 133, 135, 136
 dorsmachine, groot ~ 136
 dorsmachine, klein ~ 135
 dorsmachine, ordinaar ~ 135
 dorsmanège 134
 dorsmolen 134, 135, 136
 dorstek 117
 DORSSTOK 117
 dorstrommel 135
 DORSVLEGEL 111
 dorsvlegel 112, 117
 dorsvleger 113
 DORSVLOER KEREN 131
 DORSVLOER - tussenlemma 117
 draai 33
 draaien 47, 121, 133, 138, 148
 draf 138
 draft 11
 draineren 143
 drekband, dikke ~ 75
 drekzeef 141
 driepikkel 81
 drijven, ligt/is gedreven 48
 droge mei 94
 droogschob 70
 druplaag 98
 dubbel bed 120
 dubbel geleg 70
 dubbele schob 70
 duifhaver 12
 duivekoren 37
 duivel 101, 140
 duivelen 138, 144
 duivelmolen 140
 duivelskoren 37
 duivelsteken 37
 dwarsdorser 136
- E
- eerste band 75
 eerste bed 119
 eerste brei 119
 eerste gang 120
 eerste kast 81
 eerste laag 120
 EERSTE RIJ SCHOVEN VAN HET DORSBED 119
 eerste ring van de koning 98
 eerste snede 52
 eggen 100
 einde 73

I.4

- ekkige 15
 elkaar, op ~ zetten 149
 enkel geleg 49
 enkel (zaaien) 34
 er, ligt ~ 47
 er zijn bogen/bochten in 48
 er zitten veel buien in 48
 erin, het is ~ 35
 erin, het zit ~ 35
 ernte (du.) 39
 eus 148
 euze 98, 99
 euzedrup 98
 euzel 98
 euzeloop 98
 even dorsen 108
 EVENE 11
 evene 11
 evert 11
 evie 11
 ezel 111, 152
- F
- falteren 138
 fel 4
 ferm 4
 festuca, toeke/~ 21
 fijn zeef 142
 fijn zift 142
 fijne haver 11
 fletsen 108, 109
 fleur 5
 fleur, in volle ~ 4
 fleurig 4
 flodder-bürde 128
 flodderbussel 128
 floreren 4
 fors 4
 fourrage (fr.) 16, 17
 franke mandel 80
 franse bok 82
 franse kast 82
 franse mandel 82
 fritselen 69
 fut 4
- G
- gaan 3
 gaan, (dat) gaat niks vooruit 4
 gaan, is (er) ~ liggen 47
 gaan, jaan/~ 51, 52, 53, 77, 83
 gaan, met de akkerstek naar sint
 servaas ~ 35
 gaar van het zichtmachine 67
 gaffelaar 87
 gaffelen 86
 gaffelkist 152
 gang 34, 51, 52, 53, 76, 80, 83
 (gang) afzichten 54
 (gang, baan) maken 54
 gang, eerste ~ 120
 gang kappen 46
 gang maken 46
 (gang) openzichten 54
 (gang) pikken 54
 gang, zuivere ~ 52
 gans bed 120
 garve 71, 80, 105, 125
 GARVE, GEBONDEN SCHOOF 69
 GARVEBAND 73
 garven 67
 garven, geklapdorste ~ 111
 garven maken 61
 garvenaanschieter 94
 garvenmaker 65
 garvenschieter 94
 gast 79, 81, 82
 gast, op de ~ zetten 78
 gasten 78
 gasten, aan ~ zetten 78
 gasten, op ~ zetten 78
 gat 73
 geaarte 130
 gebaard graan 111
 gebaard stro 111
 gebaarde schoof 111
 gebaarslaagd koren 111
 gebint, in het ~ doen 92
 gebonden gezwad 77
 geboons 2
 gebuild (stro) 111
 gecombineerd machine 136
 gedijen 3
 geeft goed 39
 geel, staat ~ 39
 geen maat houden 108
 geen slaghouden 108
 geer 114
 geerd 113
 gehaks 150
 gehakt stro 150
 gekapt stro 150
 gekemds 102
 gekemds, bürde (du.) ~ 102
 geklapdorste garven 111
 GELEDING 22
 geleg 49, 70, 72, 118, 125
 geleg daal leggen 46
 geleg, dubbel ~ 70
 geleg, enkel ~ 49
 geleg, half ~ 49
 GELEG, HOEVEELHEID HALMEN
 VOOR EEN HELE SCHOOF 49
 geleg, middelste ~ 81
 geleggen 67, 91
 geleggen, in ~ leggen 61
 geleggen maken 61
 geleggen opsteken 91
 geleggenmaker 65
 gelegje 104
 gelid 83
 gelijkhouwen 73
 gelijkstampen 73
 gelijkstoten 73
 gelijkstuiken 73
 gelijktrekken 73
 gellig 4
 gelp 4
 gelp(s) 4
 GELP, WELIG, ~ 4
 gelps 4
 geluk brengen 3
 gema(a)d, leeg ~ 53
 gemaai, gemade/~ 51, 52
 gemad 51
 gemad, leeg ~ 52
 gemade/gemaai 51, 52
 gemuilband 76
 gereed 35
 gereed maken 119
 gereeks 102
 gereg, kempense ~ 82
 gerei 17, 130
 gereis 130
 gerijzels 102
 GERST 12
 gerst 12
 gerstekoren 16
 ges 71
 gescherfd (stro) 150
 geschud stro 123, 125
 geschud strooi 123
 gesel 111
 GESELBLOK 111
 geselblok 111
 geselen 109
 gesnuit 111
 gestel 153
 gestuuds 102
 geven, plaats ~ 3
 gevlegeld strooi 123
 gevlegeld struu 123
 GEWAS 2
 gewas 2
 geweldig, wast ~ 4
 gewerf 57
 gewillig 4
 gewin 2, 39
 gewinnen 3
 gezaads 25
 gezaaid 35
 gezaaid, het ~ 35
 gezaaiens 25
 gezaamd 25
 gezaams 25
 gezomers 104
 gezomers, bussel ~ 105
 gezwaai 49

- gezwaai, gezwade/~ 51, 52, 53
 gezwaard 51, 52, 53
 gezwad 49, 50, 52, 53, 77
 gezwad, gebonden ~ 77
 gezwad maaien 44
 (gezwad) openmaaien 54
 GEZWAD, RIJ GEMAAIDE HAL-
 MEN 50
 (gezwad) uitmaaien 54
 (gezwad) voormaaien 54
 gezwade/gezwaai 51, 52, 53
 GLEUF IN DE STEEL VAN DE MA-
 THAAK 60
 göbel (du.) 134
 godsschel 104
 goed 4
 goed doordorsen 108
 goed, geeft ~ 39
 goed, hel ~ 26
 goed, is (niet) ~ 3
 (goed) schieten 39
 goede aren 39
 (GOEDE) OPBRENGST GEVEN 39
 goede schoof 111
 goede, ten ~ rollen 47
 goede, (wij hebben een) ~ zaad
 gemaakt 35
 goedmolen 140
 gooier 93
 goot 98
 graan 7, 16, 28
 graan, gebaard ~ 111
 graan, klein ~ 130
 GRAAN, KOREN 7
 GRAAN MAAIEN MET DE ZEIS 61
 graan met potjes 131
 GRAAN STAPELEN IN DE SCHUUR
 91
 graan, zwins ~ 49
 GRAANAFVAL 128
 graangritsel 100
 GRAANHOK, STUIK, MANDEL 79
 GRAANKORREL 27
 graanmaaier 64
 GRAANMAAIMACHINE 64
 graanmachine 64
 graanmijt 96
 graanrooster 146
 GRAANSCHEP 148
 graanschoep 148
 GRAANSCHOP, SCHEPSCHOP 146
 graanschup 147, 148
 graanschupje 148
 graanschupper 148
 graanspier 20
 graantje 28
 graanvat 149
 graanzaad 26
 GRAANZAK 149
 GRAANZEIS 61
 graat 22
 grab 33
 granen 22
 greep 33, 57
 grein 7, 28
 greinspier 20
 greintje 28
 grellig 4
 griensel 129
 gritsel 28, 100, 102
 gritsel, grote ~ 100
 gritsel, houten ~ 100
 gritselen 100, 126, 132
 grob 33
 GROEI 4
 groei 4
 GROEIEN 2
 groeien 3
 groen 17, 18
 groenen 3
 GROENMEST - tussenlemma 17
 groenvoeder 17, 18
 GROENVOER 17
 groenvoer 17
 groenzaaien 24
 GROF DORSEN 108
 grof(fe) zeef 141
 grof(fe) zift 141
 GROF GEDORST STRO 110
 grond, is voor de ~ geslagen 48
 grond, ligt op de ~ 47
 grond, ligt tegen de ~ 47
 grond, ligt voor de ~ 47
 groot dorsmachine 136
 groot machine 136, 136
 groottrekken 1
 grop aren 104
 grote dorser 136
 grote gritsel 100
 grote hooireek 100
 grote kemreek 100
 grote machine 66
 grote reek 100
 grote rooster 142
 grote zang 105
 gulzig 4
 H
 haag 79, 80, 82
 haak 59, 60
 haakje 60
 haam 116
 haar 4, 20, 22
 hakkist 151
 hakmachine 153
 hakmes 153
 haksel 130, 150
 HAKSEL 149
 hakselbak 151
 hakselbank 151
 hakselblok 152
 hakselkist 151
 hakselmachine 153
 hakselmes 153
 hakselmolen 153
 hakselsnijder 151
 hakselsnijkest 151
 hakselsnijmes 153
 half bed 120
 half geleg 49
 halfaren 129
 halfbrei 120
 halfmouwen 62
 halm 20
 HALM, STENDEL VAN DE GRAAN-
 PLANT 19
 halmvruchten 8
 halve brei 120
 HALVE, HOEVEELHEID HALMEN
 VOOR EEN ~ SCHOOF 49
 halve scholk 31
 halve schoof 71
 halveren 110
 hand 33, 57, 153
 hand, bet de volle ~ 33
 hand, met de ~ 33
 hand, met de volle ~ 33
 HAND, MET DE VOLLE ~ (ZAAI-
 EN) 33
 handdoek 62
 handgreep 57, 153
 handhaaf 57, 153
 handhouw 57
 handschoep 148
 handschup 148
 handsel 33
 handsnijmes 153
 handsvat 57
 handvast 153
 handvat 57, 57, 153
 HANDVAT VAN DE ZICHT 57
 HANDVAT VAN HET STROSNIJMES
 153
 handvatset 57
 handvest 57
 handvol 33, 102, 103, 104
 HANDVOL (BIJ HET ZAAIEN) 33
 handvol (dim.) 33, 104
 handwan 137
 handzaaimachientje 35
 handzaaimachine 35
 HANDZEEF 145
 handzeef 146
 handzift 146
 hanekam 82
 hanespoor 37
 hark 100
 harken 99
 harp 142, 146

I.4

- haspel 67, 111
 haspelen 141
 hauwen 22, 130
 HAVER 11
 haver 11
 haver, fijne ~ 11
 haver, lichte ~ 11
 haver, zwarte ~ 37
 HAVERBEL 23
 haverbonen 16
 havergerst 16
 HAVERHOK 79
 hebben, aard ~ 3
 heeft zich gelegd 47
 heel, ligt ~ 47
 heibessem 132
 heiborstel 133
 hekel 135
 hekelaar 135
 hekeldorsel 135, 135
 hekeldorsmachine 135
 hekeler 135
 hekelmachine 135
 hekelmolen 135
 heksemolen 153
 heksmachine 153
 hel goed 26
 hel, niet ~ slaan 110
 hel, zacht en ~ (dorsen) 108
 HELE, GELEG, HOEVEELHEID
   HALMEN VOOR EEN ~
   SCHOOF 49
 hele schoof 52
 helle vruchten 8, 39
 heller en stiller slaan 108
 helpen 3
 helper 94
 helzaad 25
 hem afrijden 86
 hennetarwe 17
 herdoorjagen 144
 herduivelen 144
 herfst 18
 herfstgoed 18
 herfstvruchten 18
 herfstvruchten zaaien 24
 herfstzaad 25
 herfstzaaien 24
 herjagen 144
 herwannen 143
 herzaaien 34
 herzetten 148
 heukel 72, 80, 80, 81
 hevik 11
 hoed 63
 hoed opzetten 99
 HOEVEELHEID HALMEN VOOR
   EEN HALVE SCHOOF 49
 hok 82
 HOK, LANGGEREKT ~ 82
 HOK, MENNEKE, BINNENSTE DEEL
   VAN HET ~ 80
 HOK OPBINDEN 81
 HOK, RIJ HOKKEN IN HET VELD 83
 HOK, SCHOVEN OPZETTEN IN EEN
   ~ 77
 hokken 78
 hol, in het ~ doen 92
 hond 152
 hondskoren 37
 hongerkoren 37
 HOOFDDOEK 62
 hoofddoek 62
 hoofdneusdoek 62
 hoofdplag 63
 hoofdslat 63
 hoofdsnuifdoek 63
 hooihark 100
 hooireek, grote ~ 100
 hoop 49, 51, 72, 79, 79, 82, 101,
   103, 105, 118
 hoop afval 101
 hoop, kempense ~ 82
 hoop, lange ~ 82
 hoop, op een ~ leggen 149
 hoop, op een ~ zetten 78
 hoopje 49, 72, 79, 101
 hoopsel 33, 103
 hopen 67, 149
 hopen (ww.) 78
 hopen, in ~ zetten 78
 hopen maken 61, 78
 hopen, op ~ leggen 149
 hopen, op ~ tassen 149
 hopen, op ~ zetten 78, 149
 hoper 69
 hoppelen 67
 hopper 49, 79, 79
 hoppersen 78
 hoppertje 49
 houden 3
 houden, geen maat ~ 108
 houden, maat ~ 108
 houden, z'n slag ~ 108
 houtas 29
 houten gritsel 100
 houten reek 100
 houten rijf 100
 houten schoep 147
 houten zaaibak 33
 houteren schoep 147
 houteren schup 147
 houteren schupper 148
 houteren zaaikorf 32
 houvat 57
 houw 48
 houwen 44
 houwen, de koppen ~ 109
 houer 114
 houttje 48
 huif 80, 82
 huifje 81
 huik 72, 72, 80, 80
 huiken 78
 huiken zetten 78
 huikje 102
 huis 115
 huis, naar ~ varen 86
 huisband 76
 huisje 79, 115
 huisje met oog 115
 huisjes 131, 138
 huist 96, 115
 huist met ring 115
 huisten 78
 huister 79, 80
 huisteren 78
 huistermouwen 62
 huisters, in ~ zetten 78
 huistertje 80
 huiven 79
 hukkel 79
 I
 ijzer 61
 ijzeren batsschoep 148
 ijzeren kap 115
 ijzeren reek 100
 ijzeren ring 115
 in de jaan leggen 61
 in de schauwen komen 3
 in de slag blijven 108
 in de tas doen 91
 in de tas leggen 91
 in een tas zetten 91
 in, er zijn bogen/bochten ~ 48
 in, er zitten veel buien ~ 48
 in geleggen leggen 61
 in het gebint doen 92
 in het hol doen 92
 in, (het land) ligt ~ de stoppel
   106
 in het zet leggen 92
 in hopen zetten 78
 in huisters zetten 78
 in janen leggen 61
 in stoppelen zaaien 24
 in stuiken zetten 78
 in volle fleur 4
 inbermen 91
 inbermer 93
 inbreken 46
 indoen 84
 indoen, de vruchten ~ 38
 ingehouwen (stuk, baan) 54
 ingelegd 35
 ingemaakt 35
 ingeslagen (stuk) 54
 ingever 94

- ingezaaid 35
 INGEZAAID LAND 35
 inhakken 45
 inhalen 46, 47, 85
 inhouw 48
 inhouwelen 46
 inhouwen 45
 inhouwen, (baan, jaan) ~ 54
 inkappen 45
 INKAPPEN, EERSTE SLAGEN MA-
 KEN MET DE ZICHT 45
 inkuilvoeder 17
 inleggen 91
 inmaaien 46
 inmaaien, (het is) ingemaaid 54
 innerhouwen 46
 inschuiven 38
 inschuren 86
 inslaan 46, 54
 inslag 48, 53
 insnijden 46
 instrijken 46
 intassen 91
 invaren 85, 86
 inzaaien 24
 INZAAIEN, TAK OP INGEZAAID
 LAND 35
 inzetten 46
 inzicht 48
 inzichten 45
 inzichten, (het is) ingezicht 54
 is daal 47
 is daalgeregend 47
 is daalgeslagen 47
 is daalgevallen 47
 is (er) gaan liggen 47
 is gelegen 47
 is gelegerd 47
 is geplooiert 48
 is gerold 48
 is gevallen 47
 (is goed) gekorend 39
 (is goed) geladen 39
 (is goed) geschaard/geschoren
 39
 (is goed) verschaard/verschoren
 39
 (is goed) verschenen 39
 is legerachtig 47
 is legerig 47
 is neergeslagen 48
 is (niet) goed 3
 is op 94
 is platgeregend 47
 is platgeslagen 48
 is voor de grond geslagen 48
 J
 jaan, in de ~ leggen 61
 jaan/gaan 51, 52, 53, 77, 83
 jaar 39
 jagen 138
 janen 61
 janen, in ~ leggen 61
 jassen 67, 69, 79, 82
 jasser 69
 joep 72
 joepen 69
 juffrouw 111
 juffrouwen maken 110
 K
 kaar 33, 146
 kaf 22, 24, 138
 KAF 137
 kafblazer 140
 kafblezen 138
 kafmand 137
 kafmandel 137
 kafmolen 140
 kafpellen 131
 kafrein maken 145
 kafzeef 141
 kafzift 141
 kalfje, een koe(tje) en een ~
 (dorsen) 108
 kalfjes maken 108
 kalfjes slaan 108
 kalk 29
 kalk, ongebluste ~ 29
 kalken 28
 kalksel 29
 kam 100
 kamreek 100
 kant 120
 kant, aan de ~ doen 132
 kant, aan de ~ leggen 62
 kap 48, 72, 99, 99, 114, 115, 116
 KAP AAN DE VLEGELKNUPPEL 115
 KAP AAN DE VLEGELSTOK 114
 kap, ijzeren ~ 115
 kap, lederen ~ 116
 kap opzetten 98
 kapbak 152
 kapje 63, 99, 115, 116
 kaplaag 98
 kapmachine 153
 kapmes 153
 kappen 39, 44, 45
 kappen, gang ~ 46
 kapper 135
 kapriem 117
 kapsel bijeendoen 127
 kapsel rapen 127
 kapselen 127
 kapstro 150
 kapvlegel 117
 kapzeissie 153
 kar, laatste ~ 94
 karlader 88
 KARLAKEN 90
 karlaken 90
 kas 71, 79
 kashoop 82
 kasmouwen 62
 kassen 67, 69, 78
 kassen, op ~ zetten 79
 kasser 69
 kast 79, 81, 82
 kast, eerste ~ 81
 kast, franse ~ 82
 kaszeel 76
 katerwit 37
 kattezing 105
 kegel 72, 80
 kelken 28
 kelkmelk 29
 kelksel 29
 kemmaeling 128
 kemmen 100, 126
 kemmer 100
 kempense gereg 82
 kempense hoop 82
 kemreek 100
 kemreek, grote ~ 100
 kemsel 102, 129
 kepsel 128, 129, 150
 kepseling 151
 kepselmachine 153
 kepselschoof 128
 kepselstro 151
 kerer 132
 KEREN, DORSVLOER ~ 131
 kern 28
 kerntje 28
 kerven 39
 keveren 103
 kiemen 29
 kiensel 129
 kieveren 39
 kijnen 2
 kijt 20, 28
 kijtje 28
 klaar 35
 klaar, de zaad is ~ 35
 klaar reken 127
 klaargemaakt 35
 klapdorsen 108
 klappen 107
 klapschobben 111
 klapstro 111
 klapstro dorsen 110
 klapstruu 130
 klats, laatste ~ 94
 klatsje, laatste ~ 94
 kleed 30
 kleereek 100
 klein dorsmachine 135

I.4

- klein graan 130
 klein koren 130
 klein machine 135
 klein riesje 142
 klein rooster 142
 klein tarwe 130
 klein zaad 130
 klein zeef 142
 kleine band 76
 kleine machine 64
 kleine muilband 76
 kleine zift 142
 kleingraan 129
 kleppelen 107
 kleppersen 107
 kletsen 107, 108
 klijen 131, 138
 klompvlegel 117
 klopezel 111
 kloppen 73, 07
 kloppen, zacht ~ 110
 klopper 114
 kniebak 152
 kniebank 152
 knook 22
 knookje 22
 knoop 21, 76
 knoop, banden met rechtse ~ 75
 KNOOP VAN DE KORENHALM 21
 knoopje 22
 knoopjes 2
 knop 23, 39, 57
 knopen 69
 knoppen 39
 knots 57
 knotsje 22
 knuppel 113, 114
 knuppelen 107, 133
 knuts 104
 koe(tje), een ~ en een kalfje
     (dorsen) 108
 koek dorsen 108
 koek slaan 108
 koezeik 29
 kokkelkoren 37
 kokkelskoren 37
 kolf 23, 57
 kolven 39, 39
 KOLVEN AFSTROPEN 39
 komen, in de schauwen ~ 3
 koning 98, 99, 99
 koning, eerste ring van de ~ 98
 koningen 99
 koninkje 81
 kont 73
 kont, band van de ~ 75
 kontband 75
 konteinde 73
 kontzeel 75
 kop 23, 57, 73, 99, 99, 114
 kop, aanzet van de ~ 98
 kop, doek op de ~ 62
 KOP, SPITS, ~ VAN DE MIJT 99
 KOP VAN DE SCHOOF 73
 kop zetten 98
 kopband 76
 kopbinden 82
 kopdoek 62
 KOPDORSER 134
 kopdorsen 135
 kopdorsermachine 135
 kopervitriool 29
 kopjes 130
 koplaag 89
 kopleer 116
 kopmachine 135
 kopneusdoek 63
 koppen 120, 130
 koppen binden 78
 koppen, de ~ houwen 109
 kopplag 63
 kopslaag 120
 kopslat 63
 kopzeel 76
 koren 7, 10, 27
 koren en tarwe ondereen 16
 koren, gebaarslaagd ~ 111
 KOREN, GRAAN, ~ 7
 koren, klein ~ 130
 koren, licht ~ 130
 koren, loos ~ 37
 koren rapen 103
 koren scharren 99
 koren, tarwetig ~ 16
 koren, uitgebaard ~ 111
 koren, vernieperd ~ 130
 korenaar 20
 korenachtig tarwe 16
 korenbed 118
 korenberm 96
 korenen, (is goed) gekorend 39
 korengang 104
 korengritsel 100
 korenhoop 96
 korenkruid 37
 korenmijs 95
 KORENMIJ, BUITENSTAANDE ~
     94
 KORENMIJ ZETTEN 97
 korenmoer 37
 korenreek 100
 korenscharsel 101
 korenschoep 147
 korenschup 147, 148
 korenstoppel 52
 korenstro 123
 korenstrooi 123
 korentje 28
 korentje(s)tarwe 17
 korenwalm 122
 korenwan 137
 korenwolf 100
 korenzeisse 61
 korenzeisse 61
 korenzicht 55
 korf 33
 korkel 28
 korrel 28
 korreltje 28
 kort 129
 kort, ligt ~ 47
 kort stro 128
 kort strooi 128
 kort struu 102, 128
 kort-bürde 130
 kortaren 129
 kortbosje 128
 kortbussel 101, 128
 kortdorsen 135
 korte aren 129
 korte bussel 128
 korte mouwen 62
 kortgerei 130
 kortigheid 130
 kortstro 130
 kortstrooi 130
 kortstruu 130
 kortwis 128
 kousen 62
 kraan 57
 krans 83, 98
 kratsen 100
 kretsel 102
 kriemsel 129
 kriemselen 129
 kriens 128
 kriensel 128
 kriensel bijendoen 126
 krienselaren 129
 krienselen 126, 128, 132, 145
 krienselenbocht 129
 krienselkoren 129
 kriensels 128
 krienselweit 129
 krienselzeef 141
 kriensen 128
 krienselkoren 128
 krienselkaf 129
 krieselingen 129
 krietsel 129
 krietselkoren 129
 krokken 18
 krokkoren 37
 krom-bürde 128
 krombos 101, 128
 krombussel 101, 127
 krombusseltje 101, 128

- kromdorser 135
 kromgoed 16
 kromme bos 101, 28
 kromschup 147
 kromstro 128
 kromstrooi 128, 130
 kromstruu 130
 kromwis 128
 kromwissen 130
 krotenmachientje 35
 krotenmachine 35
 krotenplantertje 35
 kruidzaad 138
 kruis 81
 kruisband 76
 kruk 57, 57, 153
 kuilvoeder 17
 kuilvoer 17
 kuisen 39
 kuismachine 140
 kuismaken 138
 kussen 120
 kuusje, met een ~ (varkentje)
 dorsen 108
 kweken 1
 KWEKEN, TELEN, ~ 1
- L
- laag 88, 118
 laag, bovenste ~ 120
 LAAG, DORSBED, ~ SCHOVEN OP
 DE DORSVLOER 117
 laag, eerste ~ 120
 laag, laatste ~ 98
 laag, onderste ~ 120
 LAAG, RIJ VAN DE BOVENSTE ~
 120
 LAAG SCHOVEN OP DE WAGEN 88
 laag, tweede ~ 120
 LAAG, TWEDE ~ SCHOVEN VAN
 HET DORSBED 120
 laan 51
 laatste kar 94
 laatste klats 94
 laatste klatsje 94
 laatste laag 98
 laatste oogst 94
 laatste oogstkar 94
 laatste schob 94
 laatste schoven 94
 LAATSTE VOER 94
 laatste voer 94
 laatste vracht 94
 laatste wagen 94
 labeuren 2
 laden 86
 laden, (is goed) geladen 39
 lader 88
 lagen 88
- laken 30
 laken, oud ~ 90
 lammetje, een ooi met een ~
 (dorsen) 108
 landhark 100
 lang strooi 125
 langdorser 135, 136
 lange hoop 82
 lange mandel 82
 LANGGEREKT HOK 82
 langseen af 34
 lastlegger 93
 lat 60, 60
 latmolen 136
 latten 67
 latten, wel met ~ 136
 ledder 67
 leder 117
 lederen kap 116
 leeg gema(a)d 53
 leeg gemad 52
 leeg stoppel 106
 leegland 106
 leer 116
 leer, dorsen op de ~ 110
 leer, over de ~ slaan 110
 leertje 67, 117
 leestlaag 98
 leg 72, 118
 LEGE MAISKOLF 23
 leger 48
 leger, barre ~ 48
 legerachtig, is ~ 47
 legerbach 48
 legeren, is gelegerd 47
 legerig, is ~ 47
 legerrommel 48
 leggen 24, 91, 97
 leggen, aan de kant ~ 62
 leggen, geleg daal ~ 46
 leggen, heeft zich gelegd 47
 leggen, het zet ~ 91
 leggen, in de jaan ~ 61
 leggen, in de tas ~ 91
 leggen, in geleggen ~ 61
 leggen, in het zet ~ 92
 leggen, in janen ~ 61
 leggen, is gelegen 47
 leggen, op een hoop ~ 149
 leggen, op hopen ~ 149
 leggen, oppers ~ 61
 leggen, vaardig ~ 119
 legger 52, 88, 93
 legsel 118
 leren band 117
 leren riem 117
 leren riempjes 117
 leven 4
 lezen 102
 LEZEN, AREN ~ 102
- lezen, aren ~ 102
 licht dorsen 110
 licht koren 130
 lichte haver 11
 lichte, het ~ 130
 lichten 121
 lichtjes dorsen 110
 lid 22
 lieuse (fr.) 66
 liggen, (het land) ligt in de stop-
 pel 106
 liggen, is (er) gaan ~ 47
 ligt 47
 ligt daal 47
 ligt er 47
 ligt heel 47
 ligt kort 47
 ligt neer 47
 ligt op de grond 47
 ligt vlak 47
 ligt tegen de grond 47
 ligt voor de grond 47
 ligt/is gedreven 48
 limmen 21
 limmer 21
 limmeren 21
 limmers 21
 links en rechts 34
 links en rechts bed 120
 lint 117
 lis 21
 lommel 58
 loodarsenaat 29
 loos koren 37
 lopentrekker 35
 loper 143
 losbinden 120
 losdoen 120
 losknopen 120
 losmaaien 54
 losmaken 120
 luiden 108
 luif 98
 luizen 37
 lukken 3, 39
 lus 58, 117
 luzerne (fr.) 18
- M
- maabinder 66
 maaiderser 67
 MAAIORSER 67
 maaidorser 67, 136
 maaien 38, 39, 43, 46
 maaien, gezwad ~ 44
 MAAIEN, GRAAN ~ MET DE ZEIS
 61
 MAAIEN MET DE MACHINE 63
 MAAIEN MET DE ZICHT 42

I.4

- maaien, vruchten ~ 44
 maaier 65
 maaiersgaan 52
 maaihaak 59
 maaimachine 64
 MAAIPAD 52
 maaipad 52
 MAAIPAD VOOR MACHINE 52
 maaipikstel 64
 maaizicht 55
 maal 63
 maalneusdoek 63
 maalplag 63
 maalslat 63
 maalzak 149
 maat 125
 maat, geen ~ houden 108
 maat houden 108
 MAAT HOUDEN BIJ HET DORSEN 107
 maat, op ~ 34
 maat, op ~ slaan 108
 MAAT, OP ~ (ZAAIEN) 34
 maatschup 148
 machine 64
 machine, gecombineerd ~ 136
 machine, groot ~ 136, 136
 machine, grote ~ 66
 machine, klein ~ 135
 machine, kleine ~ 64
 (machine) met tanden 135
 (machine) met wellen 136
 machinedorsen 133
 machines 133
 mag (niet) gedaan worden 3
 MAIS 16
 maïs 16, 23
 MAIS OOGSTEN 39
 MAIS, ZAAIEN, VAN ~ 24
 maïsafval 24
 MAISKOLF 23
 MAISKOLF, LEGE ~ 23
 maken 97
 maken, aanwerk ~ 46
 maken, baard ~ 109
 maken, baardslagen ~ 109
 maken, gang ~ 46
 maken, (gang, baan) ~ 54
 maken, garven ~ 61
 maken, geleggen ~ 61
 maken, gereed ~ 119
 maken, hopen ~ 61, 78
 maken, juffrouwen ~ 110
 maken, kafrein ~ 145
 maken, kalfjes ~ 108
 maken, mandels ~ 78
 maken, mannetjes ~ 78
 maken, oppers ~ 61
 maken, overslagen ~ 109
 maken, reekschoon ~ 127, 132
 maken, ringen ~ 88
 maken, schobben ~ 61
 maken, schoofjes ~ 61
 maken, schoon ~ 39
 maken, schoven ~ 61, 110
 maken, vaardig gemaakt 35
 maken, (wij hebben een) goede zaad gemaakt 35
 maken, (wij hebben een) schone zaad gemaakt 35
 maken, zuiver ~ 39, 138
 malen 138
 mals 4
 mals, staat ~ 39
 manchetten 62
 mandel 79, 80, 80, 81, 82, 118
 mandel, franke ~ 80
 mandel, franse ~ 82
 MANDEL, GRAANHOK, STUIK, ~ 79
 mandel, lange ~ 82
 mandel, vlaamse ~ 79, 80
 mandelen 78
 mandelhoop 79
 mandels maken 78
 mandels, op ~ zetten 78
 mandelschoof 118
 manège (dim.) 134
 manège (fr.) 134
 manègeboom 134
 mannetje 79, 81, 99
 mannetjes maken 78
 MASTELUIN 15
 masteluin 15
 mastran 15
 MATHAAK 58
 mathout 60, 60
 matscholk 31
 meelmaat 149
 meelpan 149
 MEELSCHEPJE 148
 meelschoep 148, 148
 meelschup 148, 148
 meelschupje 148
 meelschupper 148, 148
 meeltroffel 149
 meelzak 149
 meer, blinde ~ 100
 mei 5, 35, 94
 mei, droge ~ 94
 meivracht 94
 mélange (fr.) 16
 melken 108
 mengel 16
 mengeling 16
 mengsel 16
 MENNEKE, BINNENSTE DEEL VAN HET HOK 80
 mes 58, 61, 153, 153
 mestwater 29
 met, banden ~ rechtse knoop
 met de akkerstek naar sint se vaas gaan 35
 met de bouw (beginnen) 86
 met de hand 33
 met de scharreek nagaan 100
 met de volle hand 33
 MET DE VOLLE HAND (ZAAIEN) 33
 MET DE VOORSTE VINGERS (ZAAIEN) 33
 met een kuusje (varkentje) doen 108
 met, een ooi ~ een lammet (dorsen) 108
 met, graan ~ potjes 131
 met, huisje ~ oog 115
 met, huist ~ ring 115
 met, (machine) ~ tanden 135
 met, (machine) ~ wellen 136
 met, rad ~ alpen 67
 met twee vingers 33
 met, wel ~ latten 136
 METALEN DEEL VAN DE MATHAAK 60
 meteenbinden 82
 meteenkeren 132
 meteenreken 126
 meteenscharren 99
 middelste geleg 81
 middenrij 81
 mijt 79, 80, 96
 MIJT AFDEKKEN 98
 mijt dekken 98
 mijten 97
 mijtje 81
 mijtstro 123
 mijtstrooi 123
 mijtstruu 123
 MOEDERKOREN 36
 moederkoren 37
 moer 37
 moerkoren 37
 moerkrankte 37
 moerziekte 37
 moffen 62
 mogen 3
 molen 67, 140
 molenkorf 137
 molenwieken 67
 monniken 131
 mormouwen 62
 mot 102
 motsen 121
 mouwen 62
 mouwen, korte ~ 62
 mouwtjes 62
 muilband 76
 MUILBAND, BOVENSTE BAND VAN DE SCHOOF 75

muilband, kleine ~ 76
 muilbanden 82
 muizezang 33
 mulderen 138
 mussenkoren 37
 muts 99

N

naairiem 117
 naalden 22
 naaldenreek 101
 naar huis varen 86
 naar, met de akkerstek ~ sint
   servaas gaan 35
 naderbroeier 94
 nadergever 94
 naëggen 100
 nagaan, met de scharreek ~ 100
 nagebaarde schoof 111
 nagever 94
 NAGEWAS 18
 nagewas 18
 NAGEWAS, ZAAIEN, VAN ~ 24
 nagritselen 100
 naharken 99
 nakemmen 100
 nalezen 102
 nalezen, aren ~ 102
 naoogsten 99
 NAOOGSTEN, NASCHARREN, ~ 99
 NAOOGSTRIJF 100
 narapen 103
 nareken 99
 naschaar 18
 nascharren 99
 NASCHARREN, NAOOGSTEN 99
 naschieter 94
 nasprong 18
 navrucht 18
 nawannen 143
 nawerper 94
 nazaaïen 24, 34
 NAZAAIEN, BIJZAAIEN 34
 neer, ligt ~ 47
 neerleggen 61, 119
 neerlegger 60
 neerschietter 92
 neerslaan, is neergeslagen 48
 nest 72
 nestel 117
 neusdoek 62
 neusdoekje 62
 neveneenaan 34
 niet hel slaan 110
 niet, het schikt zich ~ 4
 niet uitslaan 110
 niet, wil ~ op 4
 nieuwscharen 1
 niks, (dat) gaat ~ vooruit 4

O

omdraaien 121, 148
 omkeren 148
 omleggen 61
 ommaaïen 46
 ommalen 144
 omroeren 148
 omscharren 127
 omscheppen 148
 omschieten 148
 OMZETTEN 148
 omzetten 148
 omzeven 144
 onderband 75
 onderdekken 98
 onderen, koren en tarwe ~ 16
 onderlaag 89, 119
 onderleg 120
 onderligger 120
 onderligschob 120
 onderste band 75
 ONDERSTE BAND VAN DE SCHOOF
   75
 onderste brei 119
 onderste laag 120
 onderste zeef 142
 onderste zeel 75
 onderste zij 120
 ondersteken 121
 ondervrucht 18
 onderzetten 148
 ongebluste kalk 29
 ongelijk slaan 108
 ONREGELMATIG DORSEN 108
 ontbinden 120
 ONTBINDEN, SCHOVEN ~ 120
 ontbolsteren 39
 ontknopen 120
 ontlader 93
 ontsmetmiddel 29
 ontsmetpoeder 29
 ontsmetten 28
 ONTSMETTEN, ZAAIGRAAN ~ 28
 ontsmettingsgerei 29
 ONTSMETTINGSMIDDEL 29
 ontsmettingsmiddel 29
 ontsmettingspoeder 29
 ontsmettingstuig 29
 ontvellen 39
 oog 60, 115
 oog, huisje met ~ 115
 oogje 115
 oogst 8, 38, 38
 OOGST BINNENHALEN 84
 oogst, de ~ afdoen 38
 oogst, de ~ afrijden 86
 oogst, de ~ binnendoen 38
 oogst, de ~ doen 38, 103
 oogst, laatste ~ 94

OOGST (OPBRENGST) 38
 OOGST (WERKZAAMHEDEN) 38
 oogstbouw 38
 oogstbusseltje 104
 OOGSTEN 37
 oogsten 37, 39, 99, 103
 oogsten, aren ~ 103
 OOGSTEN, BEGINNEN TE ~ 86
 OOGSTEN, MAIS ~ 39
 oogsten, spieren ~ 103
 oogstgritsel 100
 oogstkar, laatste ~ 94
 oogstmachine 67
 oogstmouwen 62
 oogstreek 100
 ooi, een ~ met een lammetje
   (dorsen) 108
 op de gast zetten 78
 op de trede 34
 OP DE WAGEN TASSEN 88
 op dezelfde voet 34
 op, doek ~ de kop 62
 op, dorsen ~ de leer 110
 op een hoop leggen 149
 op een hoop zetten 78
 op elkaar zetten 149
 op en af 34
 OP EN AF (ZAAIEN) 34
 op gasten zetten 78
 op het stuk aanzaaien 34
 op hopen leggen 149
 op hopen tassen 149
 op hopen zetten 78, 149
 op, is ~ 94
 op kassen zetten 79
 op, ligt ~ de grond 47
 op maat 34
 op maat slaan 108
 OP MAAT (ZAAIEN) 34
 op mandels zetten 78
 op slag slaan 108
 op stap 34
 op stuiken zetten 78
 op, wil niet ~ 4
 opband 117
 opbermen 91
 opbinden 69, 121
 OPBINDEN, HOK ~ 81
 opbinder 69
 opbindriem 117
 opbindstaartel 117
 opbrengen 3, 39, 132
 opbrengst 39
 OPBRENGST, (GOEDE) ~ GEVEN
   39
 opdekken 98
 opdoen 132
 opeenbermen 91
 opeenhopen 149
 opeenleggen 119, 149

I.4

- opeenrollen 47
 opeenrozen 149
 opeenschoppen 132
 opeentassen 91, 149
 opeenwellen 47
 opeenzetten 149
 openbreien 121
 openhouwen 46, 54
 openmaaien, (gezwad) ~ 54
 openmaaien, (het is) openge-
 maaid 54
 openzichten, (gang) ~ 54
 openzichten, (het is) openge-
 zicht 54
 opgaand en afgaand bed 120
 opgaffelen 121
 opgever 87
 ophalen 47
 opharken 127
 ophokken 78
 ophopen 149
 ophouwen 46
 ophouwen, (reen) ~ 54
 opkammen 126
 opkappen 45
 opkassen 79
 opkemmen 126
 opkeren 132
 opkomen 2
 oplader 88, 93
 opleggen 99
 oplichten 121
 opmaken 127, 132, 138
 opmalen 138
 OPNIEUW WANNEN 143
 opnieuw wannen 143
 opnieuw zaaien 34
 opper 49, 53, 72, 79, 79, 80, 82
 opperen 47, 78, 103
 opperer 65
 oppermaker 65
 opperman 65
 oppers leggen 61
 oppers maken 61
 oppers steken 61
 oppersteker 65
 oppertje 49, 79
 oprapen 103
 opraper 62
 oprollen 47
 opruimen 132
 opscharren 99, 132
 opschieten 2
 opschietter 93
 opshoggelen 121
 opshokkelen 121
 opschoppen 132
 opschuddelen 121
 opschudden 121
 OPSCHUDDEN, SCHOVEN ~ 120
 opslaan 46
 opstapelen 91, 149
 OPSTAPELEN VAN GRAANZAKKEN
 149
 opsteken 86, 121
 opsteken, geleggen ~ 91
 OPSTEKEN VAN DE SCHOVEN 86
 OPSTEKER 86
 opsteker 86, 93
 opstoten 121, 132
 optassen 91, 149
 optasser 88
 optrekken 1, 127
 opwannen 137
 opwolveren 100
 opzetten 1, 67, 77, 91, 97
 opzetten, hoed ~ 99
 opzetten, kap ~ 98
 OPZETTEN, SCHOVEN ~ IN EEN
 HOK 77
 opzichten 45
 ordinair dorsmachine 135
 orten 130
 orten (mv.) 111
 orten (ww.) 110
 orten dorsen 110
 ossehaver 12
 otel 12
 oud laken 90
 over de leer slaan 110
 over de toppen slaan 110
 overeenleggen 119
 overgever 94
 overkaf 130
 overkappen 45
 overleg 120
 overloop 98
 OVERMOUWEN 62
 overmouwen 62
 overrijzelen 110
 overslaan 109
 overslag 111
 overslagen maken 109
 oversnijden, de band ~ 120
 oversteek 98
 overzichten 45

 P
 paap 81
 paard 111
 paardsjaan 53
 paardskoren 37
 pad 52, 53
 PAD AANMAAIEN 54
 pak 125
 pakken 3, 91
 pakker 93
 palette (wa.) 148
 pan 57, 147
 pand 52
 panier (fr.) 33
 panneschup 147
 pannetje 147
 panschup 147
 pats 99
 peer 99
 pellen 39
 peûs d'trouc' (wa.) 17
 piepen 2
 pik 55, 58, 59, 60, 61
 PIKBINDER 65
 pikbinder 66
 pikdorser 67, 136
 pikhaak 59, 60
 pikhoopje 49
 pikke-bat (wa.) 136
 pikkel 60
 PIKKELING, ZWAD MET EEN SLAC
 AFGEPIKT 48
 pikken 43, 45, 61
 pikken, (gang) ~ 54
 pikker 44, 65, 67
 pikkesteel 60
 pikkestrekel 60
 piklat 60, 60
 pikmaaiër 66
 pikmachine 64, 66
 pikslag 44, 48
 piksteel 60
 piktoestel 64
 pikwerf 57
 pin 60, 135
 pindorser 135
 pinhaak 60, 60
 pinmachine 135
 pinmolen 135
 pits 33
 pitsenhark 101
 pitten 24
 plaats geven 3
 plag 63
 plagje 63
 plak 53
 plant 2, 5
 planten 1
 plantmachine 35
 planttijd 25
 plat, ligt ~ 47
 PLATLIGGEN, VAN GRAAN 47
 platregenen, is platgerend 47
 platslaan, is platgeslagen 48
 platte schup 147
 PLEK WAAR MEN STAPELT 94
 plooieren, is geplooid 48
 pluim 22
 plukken 39, 39
 poeder 29
 poederen 29
 poes 103

- POLSBAND 57
 polsband 58
 pompen 107
 .pootmachine 35
 pootscholk 31
 poottijd 25
 pop 23
 poppen 23, 98
 poten 1
 potjes, graan met ~ 131
 presmolen 136
 presser 136
 puis 23
 pullen 91
 punt 61
 putschup 148
- Q
- quer (du.)-laag 89
- R
- raabusseltje 104
 raapsel 104
 rad met alpen 67
 rakkerd 148
 rand 98
 rapen 61
 rapen, aren ~ 102
 rapen, kapsel ~ 127
 rapen, koren ~ 103
 rapen, spieren ~ 103
 rapen, spiertjes ~ 303
 rapscholk 31
 rauwding 130
 rauwdinggreek 100
 rauwdingzeef 146
 rauwsel 130
 rechtdorser 135, 136
 rechts, links en ~ 34
 rechts, links en ~ bed 120
 rechts (zaaien) 34
 rechtse, banden met ~ knoop 75
 rechttrekken 67
 rechtzetten 67, 78
 reek 100, 102
 reek, grote ~ 100
 reek, houten ~ 100
 reek, ijzeren ~ 100
 reek struu 102
 reekgoed 102
 reekschoon maken 127, 132
 reeksel 102
 reekstruu 123
 reen 51, 53
 (reen) ophouwen 54
 regaalsgoed 16
 reinigen 138
 reiniger 135, 140
- rek 67
 reken 99, 126
 reken, klaar ~ 127
 repen 39
 richten 78
 richtingen, twee ~ 34
 riem 117
 riem, leren ~ 117
 riempje 117
 riempjes, leren ~ 117
 ries 142, 142, 146
 riesen 145
 riesje, klein ~ 142
 riesten 145
 rij 51, 76, 80, 82, 83, 89, 120, 120
 rij, bovenste ~ 120
 RIJ, EERSTE ~ SCHOVEN VAN HET
 DORSBED 119
 RIJ, GEZWAD, ~ GEMAAIDE HAL-
 MEN 50
 RIJ HOKKEN IN HET VELD 83
 RIJ SCHOVEN IN HET VELD 76
 rij, tweede ~ 120
 RIJ VAN DE BOVENSTE LAAG 120
 rij-hoop 51
 rijden 86
 rijen 79
 rijer 35
 rijf 100
 rijf, houten ~ 100
 rijpen 3
 rijs 35
 rijs, (het is) ~ 91
 rijsje 35
 rijzeldeken 90
 rijzelen 91
 rijzeling 102, 130
 rijzen 90
 RIJZEN, UIT DE AREN VALLEN 90
 ring 89, 98, 115
 ring, eerste ~ van de koning 98
 ring, huist met ~ 115
 ring, ijzeren ~ 115
 ringen 88, 91
 ringen maken 88
 ringlaag 89, 98
 ringschobben 98
 ringsel 89
 ringselen 88
 rits 140, 146
 roeden 67, 140
 roeren 148
 roest 37, 104
 roffel 103, 148
 roffelen 108
 roffelschup 148
 rog(ge) 9
 rogge 8
 ROGGE 9
 roggestro 123
- roggestro, zuiver ~ 123
 rol 136
 roldorser 136
 rolhaak 59
 rollaag 89
 rollen 47, 127
 rollen, is geroid 48
 rollen, ten goede ~ 47
 rolletje 102
 ronde bürde 128
 ronde schup 147
 RONDOM (HET STUK) ZAAIEN 34
 rondom het stuk (zaaien) 34
 rondom (zaaien) 34
 rooien 39
 rooster 141
 rooster, grote ~ 142
 rooster, klein ~ 142
 root 23
 ROSMOLEN 134
 rosmolen 134
 roswerk 134
 rozen 88, 91, 97, 149
 rozer 88, 93
 rug 53
 ruiperd 69
 ruiter 82
 ruizelen 91
 ruwvoer 17
- S
- samienbinden 69
 schaapjes dorsen 108, 110
 schaar 2, 38, 72
 schaar trekken 2
 schaar, tweede ~ 18
 schachten 62
 schans 125
 schanten 100, 127
 schantgaffel 101
 schapersknopen 76
 schar 100
 scharbussel 101
 scharder 100
 scharen 1
 scharhark 100
 scharlingen 101
 scharlingenbussel 102
 scharreek 100
 scharreek, met de ~ nagaan 100
 scharrel 100
 scharren 38, 99
 scharren, (is goed) geschaard/
 geschoren 39
 scharren, koren ~ 99
 scharsel 101
 scharseling 102
 schaute (du.) 130

I.4

- schauwen 22
 schauwen, in de ~ komen 3
 schei 60
 scheidbus 128
 scheidgoed 129
 scheigoed 129
 scheigraan 129
 schepel 148, 148
 SCHEPSCHOP, GRAANSCHOP, ~ 146
 scheren, (is goed) geschaard/ge-schoren 39
 scherf 151
 scherfbak 151, 153
 scherfbank 151, 153
 scherfblok 151, 152
 scherfeling 150
 scherfmachine 153
 scherfmes 153
 scherfrijer 153
 scherfsl 150
 scherfstro 150
 scherftbak 153
 scherftmes 153
 scherftrog 151
 scheut 4, 39
 schieten 2
 schieten 3, 37
 schieten, (goed) ~ 39
 schikken, het schikt zich niet 4
 schillen 39
 schob 52, 70, 72, 80, 105, 125, 128
 schob, dubbele ~ 70
 schob, laatste ~ 94
 schob stro 21
 schobben 67, 91
 schobben maken 61
 schobbenlegger 93
 schobbenmaker 65
 schobje 70, 72
 schobbsosje 128
 schoefel 146
 schoenriem 117
 schoep 147, 148
 schoep, houten ~ 147
 schoep, houteren ~ 147
 schoepen 140
 schoepje 147, 148
 schoffelen 145
 schoffelschup 148
 schokken 73
 scholk 30
 scholk, blauwe ~ 31
 scholk, halve ~ 31
 schom 138
 schone, (wij hebben een) ~ zaad gemaakt 35
 schoof 21, 70, 80, 111, 122, 125, 128
 schoof, afgebaarde ~ 111
 SCHOOF, DORSBED, LAAG SCHOVEN OP DE DORSVLOER 117
 SCHOOF, EERSTE RIJ SCHOVEN VAN HET DORSBED 119
 SCHOOF, GARVE, GEBONDEN ~ 69
 schoof, gebaarde ~ 111
 SCHOOF, GELEG, HOEVEELHEID HALMEN VOOR EEN HELE ~ 49
 schoof, goede ~ 111
 schoof, halve ~ 71
 schoof, hele ~ 52
 SCHOOF, HOEVEELHEID HALMEN VOOR EEN HALVE ~ 49
 SCHOOF, LAAG SCHOVEN OP DE WAGEN 88
 schoof, nagebaarde ~ 111
 SCHOOF, OPSTEKEN VAN DE SCHOVEN 86
 SCHOOF, RIJ SCHOVEN IN HET VELD 76
 schoof stro 125
 schoof strooi 125
 SCHOOF, TWEDE LAAG SCHOVEN VAN HET DORSBED 120
 schoofje 71, 80, 104
 schoofjes maken 61
 schoofmaker 65
 schoofreek 111
 schoofsteken 86
 schoofsteker 65
 schoofstro 123
 schoofstrooi 123
 schoofstruu 123
 schooftrug 152
 schoon 4
 schoon doren 108
 schoon maken 39
 schoon, staat ~ 39
 schoonkeren 132
 schoonmaken 100, 127, 132, 138, 144
 schoonscharren 99
 schoot 30
 schootje 30
 schort 30
 schot 39
 SCHOTTEL 57
 schottel 57
 schouw 23
 schoven 118
 SCHOVEN BINDEN 67
 schoven, laatste ~ 94
 schoven maken 61
 SCHOVEN MAKEN 67
 schoven maken 110
 SCHOVEN ONTBINDEN 120
 SCHOVEN OPSCHUDDEN 120
 SCHOVEN OPZETTEN IN EEN HO 77
 schovenlegger 65
 schovenmaker 65
 schraag 80, 80
 schraap, (het is) ~ 91
 schrank 72, 80, 80
 schuddelen 121
 schudden 121, 145
 schudder 136, 142
 schudsel 123
 schudstro 123
 schudzeef 141
 schuif 143
 SCHUIF IN DE WANMOLEN 143
 schuifje 143
 schuinszeef 141
 schuit 148
 schuiven 127
 schup 147
 schup, houteren ~ 147
 schup, platte ~ 147
 schup, ronde ~ 147
 schupje 147, 148
 schuppan 148
 schupper 148, 149
 schupper, houteren ~ 148
 schupschoep 147
 schuren 91
 schutrijzer 35
 schutsmei 35
 schuurmolen 140
 schuurreek 100
 seizoen 25
 semoir (fr.) 35
 servaas, met de akkerstek naa: sint ~ gaan 35
 silovoeder 17
 silover 17
 sint, met de akkerstek naar ~ servaas gaan 35
 slaan 44, 46, 61
 slaan, aar ~ 110
 slaan, heller en stiller ~ 108
 slaan, is voor de grond geslager 48
 slaan, kalfjes ~ 108
 slaan, koek ~ 108
 SLAAN MET DE ZICHT 44
 slaan, niet hel ~ 110
 slaan, ongelijk ~ 108
 slaan, op maat ~ 108
 slaan, op slag ~ 108
 slaan, over de leer ~ 110
 slaan, over de toppen ~ 110
 slaander 114
 slag 44, 48, 120
 slag, aan de ~ blijven 108
 slag, de volle ~ (hebben) 34
 slag, in de ~ blijven 108

- SLAG, INKAPPEN, EERSTE SLAGEN
MAKEN MET DE ZICHT 45
- slag, op ~ slaan 108
slag, z'n ~ houden 108
slagblok 111
slagdorsen 109
slager 57, 114
slagers 140
slaghouden 108
slaghouden, geen ~ 108
SLAGHOUT, VLEGELKNUPPEL, ~
114
slat 63
slatje 63
sleepreek 100
slepen 100
sleper 100
slob 31
slobschol 30
slobschortel 30
slodderstrooi 128
sloei 52
slom 31
slonsteren 39
sluit 90
sluiten 99
SLUITLAAG 89
sluitlaag 89, 98
sluitring 89
sluitschobben 98
sluitschoven 90
snaad 57
snaar 57
sneb 57
snede 48, 52, 53
snede, eerste ~ 52
sneden bijeendoen 67
snel, staat ~ 39
snid 48
snieren 91
sniezen 91
snijbak 151
snijbank 151
snijblok 152
snijbok 152
snijden 44
snijzeel 152
snijgraan 17
snijkist 151, 152
snijkistje 151
snijklots 152
snijkoren 17
snijmachine 153
snijmes 153
snijmolen 153
snijrogge 17
snijvoeder 17
snijvoer 17
snippermes 153
snit 48
- snoeren 91
snorren 22
snuifdoek 63
snuif 72, 111
snuif-bürde 111
snuiten 109
snuitarve 111
sorteerzeef 141
sorteren 143
soud 83
spaanse tarwe 17
spang 15
spangenreek 101
spekzwoerd 116
spelden 22
speldenreek 101
SPELT 14
spelt 15
spier 5, 19
spieren 22
spieren oogsten 103
spieren rapen 103
spierknoop 21
spiertje 21
spiertjes rapen 103
spik 22, 28, 102
spikje 28
spikkelen 37
spikken 23, 131
SPIKKEN 130
spiktarwe 131
spikzeef 141
spillen 24
spit 20, 28
spitling 12
spits 33, 99
SPITS, KOP VAN DE MIJT 99
spitsdorser 135
spitsenhark 101
sprei 118, 120
spreiden 119
springen 91
sprok, (het is) ~ 91
staan 3
staander 81
staar 146
staart 5
staartel 117
staat geel 39
staat mals 39
staat schoon 39
staat snel 39
staat vet 39
stam 5, 20
stap 73
stap, op ~ 34
stapel 5
STAPEL IN DE SCHUUR - tussen-
lemma 94
stapelen 149
- STAPELEN, GRAAN ~ IN DE
SCHUUR 91
STAPELEN, PLEK WAAR MEN STA-
PELT 94
steekmouwen 62
steekpannetje 147
steekstrooi 123
steel 5, 57, 60, 114, 153
STEEL, GLEUF IN DE ~ VAN DE
MATHAAK 60
STEEL, STENGEL, ~ 5
STEEL VAN DE MATHAAK 60
STEEL VAN DE ZICHT 56
steeltje 5
stek 57, 60, 73, 114
stekelen 22
stekels 22
steken 24, 61, 86
steken, oppers ~ 61
steker 69, 87
stengel 5, 20
STENGEL, HALM, ~ VAN DE
GRAANPLANT 19
STENGEL, STEEL 5
steun 81
stik 35
stiller, heller en ~ slaan 108
stilletjes dorsen 110
stofmolen 140
stok 5, 20, 37, 73, 117
stoker 65
stomen 133
stoomkas 134
stoparen 102
stopjes 130
stoppel 52, 53, 106
stoppel (enk.) 106
stoppel. (het land) ligt in de ~
106
stoppel, leeg ~ 106
stoppel (mv.) 106
STOPPELEINDE VAN DE SCHOOF
73
stoppelen 105, 106
stoppelen, in ~ zaaien 24
stoppelenland 52
stoppelenreek 100
stoppeleveld 106
STOPPELLAND 106
stoppelland 106
stoppelplak 106
stoppelreek 100
STOPPELS 105
stoppels 106, 06
stoppeltjes 106
stoppelveld 106
stoppelvoor 53
stoppelvrucht 18
stoppen 98
straf 4

I.4

- strange vruchten 39
 strank 75
 streek 49
 streep 35, 83
 strijken 44
 strik 90
 STRO 121
 STRO BINDEN 121
 stro, bussel ~ 125
 STRO, BUSSEL KORT ~ 127
 STRO, BUSSEL UITGEDORST ~ 124
 stro, gebaard ~ 111
 stro, gehakt ~ 150
 stro, gekapt ~ 150
 stro, geschud ~ 123
 stro, geschud ~ 125
 STRO, GROF GEDORST ~ 110
 stro, kort ~ 128
 stro, schob ~ 21
 stro, schoof ~ 125
 stro, uitgeschud ~ 123
 stro-batch (wa.) 152
 stro/strouw 121, 123, 125
 strobak 151
 strobak 152
 stroblok 152
 strobok 151, 152
 strobos 124
 strobussel 125
 stroëzel 152
 stroffeltje 70
 STROHALM 30
 strokist 151
 stroklots 152
 stromachine 153
 stromes 153
 STROMIJT 96
 strompen 62
 stroo(i)ewis 124
 strooi 21, 118, 121, 123, 125
 strooi, aar ~ 21
 strooi, geschud ~ 123
 strooi, gevlegeld ~ 123
 strooi, kort ~ 128
 strooi, lang ~ 125
 strooi, schoof ~ 125
 strooi, uitgeschud ~ 123
 strooi-bak 33
 strooien zaikorf 32
 strooimand 33
 strooimijt 96
 strooiselreek 101
 strooiwis 124
 strook 53
 stroopmouwen 62
 strootje 21
 stropen 39, 39
 stropop 35
 strop-pelen 106
 strop-pels 106
 STROSNIJBAK 151
 strosnijder 153, 153
 STROSNIJEZEL 152
 STROSNIJMES 152
 STROSNIJMOLEN 153
 strouw 106
 strouw, stro/~ 121, 123, 125
 STROWALM 122
 strowalm 122
 strowis 35, 75, 124
 STROWIS 124
 struifsel 130
 struik 72, 80
 struiken 3, 78
 struu 21, 121, 23, 125
 struu, gevlegeld ~ 123
 struu, kort ~ 102, 128
 struu, reek ~ 102
 struu, uitgeschud ~ 123
 struubed 118
 struumijt 96
 struusnijder 153
 struustoppels 106
 struuwalm 122
 struuwis 124
 stuifbrand 37
 stuik 72, 79, 79, 80, 81, 82
 STUIK, GRAANHOK, ~, MANDEL 79
 stuiken 62, 73, 78
 STUIKEN 73
 stuiken, in ~ zetten 78
 stuiken, op ~ zetten 78
 stuiker 65
 stuikje 72, 81
 stuk, op het ~ aanzaaien 34
 stuk, rondom het ~ (zaaien) 34
 TAK OP INGEZAAID LAND 35
 T
 tanddorser 135
 tanden, (machine) met ~ 135
 tandmachine 135
 tar 29
 tarren 29
 TARWE 13
 tarwe 14, 17
 tarwe, klein ~ 130
 tarwe, koren en ~ ondereen 16
 tarwe, korenachtig ~ 16
 tarwe, spaanse ~ 17
 tarwe, turkse ~ 17
 tarwe, zwarte ~ 37
 tarwekaf 138
 tarwekelksel 29
 tarwetig koren 16
 tas 71
 tas, in de ~ doen 91
 tas, in de ~ leggen 91
 tas, in een ~ zetten 91
 tassen 91, 97, 149
 TASSEN, OP DE WAGEN ~ 88
 tassen, op hopen ~ 149
 tasser 88, 93
 TASSER IN DE SCHUUR 93
 TASSER OP DE WAGEN 87
 taupen 140
 te, tijd voor ~ zaaien 25
 teems 146
 teemsen 144
 teemst 146
 teemsten 145
 teemstje 146
 tegen, ligt ~ de grond 47
 tegenliggers 120
 tekenstokje 35
 telen 1, 3
 TELEN, KWEKEN 1
 ten goede rollen 47
 ter zaai 25
 terugleggen 61
 terweer(s)dorser 136
 tesdoek 62
 tesneusdoek 63
 tetsen 108
 thuishalen 85
 thuisvaren 86
 tier 4
 tieren 3
 tijd voor te zaaien 25
 tijl 77, 80, 80, 83
 tip 99, 99
 toe 35
 toebinden 81
 toedekken 98
 toegezaaid 35
 toeke/festuca 21
 toeleggen 99
 toemaken 98
 top 73, 99
 topjes 130
 toppen 153
 toppen, over de ~ slaan 110
 trede, op de ~ 34
 treizelaar 146
 trek 4
 trekgritsel 100
 trekhark 100
 trekken 1, 3, 39, 100
 trekken, schaar ~ 2
 trekker 35
 trekreek 100
 treugel 142
 treuren, het treurt 4
 trierder 142, 46
 trierzeef 146
 triëren 138, 143, 145
 trieur 140, 146
 tril 77

troffel 147
 troffelschup 148
 trom 135
 trommel 135, 136
 trommeldorser 135
 trommelkast 135
 trommelmachine 136
 trompen 108, 108
 tros 105
 tros aren 104
 trosje 118
 trullen 47
 tsammel 20
 tuchten 2
 tunnel 82
 tupneusdoek 63
 turkentarwe 17
 turks(e) weit 17
 turkse tarwe 17
 turksweit 15
 twachten 2
 twee, met ~ vingers 33
 twee richtingen 34
 tweede band 76
 tweede bed 120
 tweede brei 120
 tweede laag 120
 TWEDE LAAG SCHOVEN VAN
 HET DORSBED 120
 tweede rij 120
 tweede schaar 18
 tweede vrucht 18

U

uitbaarden 109
 uitblazen 137
 uitbuilen 91, 145
 uitdoen 39
 uitdorsen 107
 uitdraaien 47
 uiteenschudden 121
 uitereendoen 120
 uitgebaard koren 111
 uitgeschud stro 123
 uitgeschud strooi 123
 uitgeschud struu 123
 uitgritselen 126
 uithalen 44, 47
 uitharken 127
 uithouwen 46, 107, 109
 uitkammen 126
 uitkemmen 126
 uitkemsel 129
 uitkloppen 107
 UITKOMEN 2
 uitkomen 2
 uitkratsen 127
 uitkretsen 132

uitkrienselen 126, 145
 uitkriensen 126
 uitleggen 47, 61
 uitmaaien 46
 uitmaaien, (gezwad) ~ 54
 uitplanten 1, 24
 uitreksel 129
 uitreken 126
 uitrengelen 47
 uitrennelen 47
 uitrijzelen 91
 uitrijzen 91
 uitrollen 47
 uitruizelen 91
 uitscharrelen 127
 uitscharren 127, 132
 uitscheidsel 129
 uitschudden 145
 uitslaan 107, 109
 uitslaan, niet ~ 110
 uitspringen 2
 uitsteek 98
 uitstoten 132
 uittrekken 47
 uitvallen 91
 uitwannen 137
 uitwellen 47
 uitwentelen 47
 uitwinhaak 59
 uitwinnen 47
 UITWINNEN, AFTREKKEN, ~ 47
 uitzeven 144
 uitziften 144

V

vaardig 35
 vaardig, de zaad is ~ 35
 vaardig gemaakt 35
 vaardig, het zaad is ~ 35
 vaardig leggen 119
 vaart 52
 vaarweg 53
 vallen, is gevallen 47
 vangst 39
 vanherwannen 143
 varen 86
 varen, naar huis ~ 86
 varkenspan 148
 varkenspees 117
 varkentje, met een kuusje (~)
 dorsen 108
 vastbinden 82
 vat 33
 veel, er zitten ~ buien in 48
 vegen 132
 veisters 131
 veld 83
 veldvruchten 8
 verbouwen 1
 veren 140
 vernieperd koren 130
 verscharren, (is goed) ver-
 schaar/verschoren 39
 verscheren, (is goed) ver-
 schaar/verschoren 39
 verschieten 148
 verschijnen, (is goed) versche-
 nen 39
 vet, staat ~ 39
 vezelen 138
 vierbok 79, 79
 vierde been 80
 vim 77, 79
 vimmnen 22, 138
 VINGERS, MET DE VOORSTE ~
 (ZAAIEN) 33
 vingers, met twee ~ 33
 vinkebek 12
 vinnen 22
 vitriolen 29
 vitriool 29
 vitselen 138
 vlaamse mandel 79, 80
 vlaar 63
 vlaggetje 35
 vlakken 67
 vlakken 140
 vlegel 111, 114
 VLEGELBAND 117
 vlegelband 117
 vlegelbinder 116
 vlegeldorsen 107
 vlegelen 107
 vlegelgeer 114
 vlegelhaak 115
 vlegelhout 114
 vlegelklop 114
 VLEGELKNUPPEL, SLAGHOUT 114
 vlegelleer 116
 vlegellint 117
 vlegelnestel 116
 vlegelsband 117
 vlegelshout 114
 vlegelskuil 114
 vlegelsriem 117
 VLEGELSTOK 113
 vlegelstro 123
 vlegelstrooi 123
 vlegelstruu 123
 vleger 112, 114
 vleugel 67
 vleugelen 140
 vleugelen, vleugels/~ 67
 vleugels 140
 VLEUGELS IN DE WANMOLEN 140
 vleugels/vleugelen 67
 vleugers 140
 vlezels 138
 vlies 21

I.4

- vliesjes 130, 138
 vliezers 23
 vlimmen 22, 131, 138
 vlinstertjes 138
 vlughaver 37
 voeder 17
 voederbussel 128
 voedergroen 17
 voederrogge 17
 voederstrooi 130
 voederzaadsel 17
 voegen 3
 voer 94
 VOER, LAATSTE ~ 94
 voer, laatste ~ 94
 voerbak 152
 voerbusseltje 128
 voergoed 17
 voergraan 17
 voergroen 17
 voerhaver 17
 voerkist 151
 voerkoren 17
 voerman 65
 VOERMAN OP DE MAAIMACHINE
 65
 voerrogge 17
 voet, op dezelfde ~ 34
 vogelzaad 37
 vol 35
 vol gezaaid 35
 volhand 33
 volle, bet de ~ hand 33
 volle, de ~ slag (hebben) 34
 volle, in ~ fleur 4
 volle, met de ~ hand 33
 VOLLE, MET DE ~ HAND (ZAAI-
 EN) 33
 VOLUIT ZAAIEN 34
 voor 52
 voor, is ~ de grond geslagen 48
 voor, ligt ~ de grond 47
 voor, tijd ~ te zaaien 25
 voordeel 53
 voordeelstuk 52, 53
 voordoek 31
 voordorsen 109
 vooreinde 53
 voorgang 53
 voorgepikte (gang) 54
 voorgezwad 53
 voorkop 89
 voormaaien 46
 voormaaien, (gezwad) ~ 54
 voormaaien, (het is) voorge-
 maaid 54
 voormachine 136
 voorman 88
 voorpikken 45, 54
 voorschoot 30
 voorslaan 109
 voorslag 111
 VOORSTE, MET DE ~ VINGERS
 (ZAAIEN) 33
 voortrein 134
 voortsgang 4
 vooruit, (dat) gaat niks ~ 4
 vooruitgang 4
 voorzichten 45, 54
 vorenmaker 35
 vorentrekker 35
 vork 81
 vormen 67
 vorst 99
 vot 73
 votband 75
 votteband 75
 vracht 94
 vracht, laatste ~ 94
 vrakkig 4
 vree mei 35
 vree rijs 35
 vreetak 35
 vree wis 35
 vrengelen 121
 vries 102
 vrije weg 53
 vroegjaar 25
 vrucht 8, 28
 vrucht, tweede ~ 18
 vruchtband 76
 vruchten 2, 8, 39
 vruchten, de ~ indoen 38
 vruchten, helle ~ 8, 39
 vruchten maaien 44
 vruchten, strange ~ 39
 vruchtenschoep 147
 vruchtenschuit 148
 vruchtenschup 147, 148
 vullaag 89
 vuur 37
 vuurmachine 134
 W
 waaimolen 140
 wagen, laatste ~ 94
 walenmandel 82
 walm 104, 122, 128
 walmbussel 122
 walmen 67
 walmpje 122
 walmstro 122
 walmstrooi 122
 walmstruu 122
 wals 135
 walsdorser 135
 WAN 137
 wan 146
 WANMOLEN 138
 wanmolen 139
 wanmolen, door de ~ doen 13
 wannen 137, 138, 145
 WANNEN MET DE WAN 136
 WANNEN MET DE WANMOLEN 13
 WANNEN, OPNIEUW ~ 143
 wannen, opnieuw ~ 143
 wannevoordek 31
 wanselmolen 140
 wansmolen 140
 wantmolen 139
 warbos 101
 warbosje 128
 warbussel 101, 128
 warbusseltje 128
 warderd 135
 wardorser 135
 was 2, 4, 5
 wasdom 2, 4
 wassen 2, 39
 wassig 4
 wast geweldig 4
 waterlaag 98
 waterloop 98
 waterrand 98
 waterring 98
 WATERRING VAN DE MIJ 98
 waterslaag 98
 wats 125
 weelderig 4
 weg 52, 52, 53
 weg, vrije ~ 53
 wegleggen 61
 wegassen 91
 weit 14
 weit, turks(e) ~ 17
 weites 15
 wel met latten 136
 weldorser 136
 welhaak 59
 welig 4
 WELIG, GELP 4
 wellen, (machine) met ~ 136
 wellig 4
 werf 56
 werfgreep 57
 werfkruk 57
 wermkesstrooi 123
 wervel 57
 wieken 67, 140
 WIEKENSTEL VAN DE PIKBINDEF
 67
 (wij hebben) bouw 86
 (wij hebben een) goede zaad ge-
 maakt 35
 (wij hebben een) schone zaac
 gemaakt 35
 (wij hebben) zomer 86
 (wij zijn) aan de bouw 86
 wijp 124

- wijpen 98
 wijpje 124
 wijvenkoren 37
 wil niet op 4
 wildvuur 37
 willen 3
 wimpel 67
 wimpels 140
 windmakers 141
 windmolen 140
 windmolens 141
 windplanken 140
 windplankentaupen 140
 windtauplanken 140
 windvleugelen 140
 windvleugels 140
 winnen 2
 wintergerst 9
 WINTERGRAAN 9
 wintergraan 9
 wintergroen 17
 winterhaver 9
 winterkoren 9, 17
 wintertarwe 9
 wintervruchten 9
 wip 57
 wis 35, 103, 104, 117, 124, 128
 wisje 128
 wisjeswalm 122
 witgraan 15
 witkoren 15
 wolf 100
 wolfsel 102
 wolfskoren 37
 wolfstand 37
 wolven 100
 wompespelzer 136
 worden, (het) wordt 4
 worden, mag (niet) gedaan ~ 3
 worp 118
 WORTEL 5
 wortel 5
 worteltje 5
 wrikken 82
 wrietsel 75
- Z
- z'n slag houden 108
 zaad 25, 25, 39
 zaad, de ~ 35
 zaad, de ~ is klaar 35
 zaad, de ~ is vaardig 35
 zaad, het ~ is vaardig 35
 zaad, klein ~ 130
 zaad, (wij hebben een) goede ~
   gemaakt 35
 zaad, (wij hebben een) schone ~
   gemaakt 35
 ZAAD, ZAAIGOED 25
- zaadbak 33
 zaadgerei 26
 zaadgoed 25
 zaadgoedzeef 142
 zaadgraan 26
 zaadje 26
 zaadje(s) 130
 zaadkaar 32
 zaadkleed 30
 zaadkorf 32
 zaadkorrel 28
 zaadlaken 30
 zaadmijt 96
 zaadscholk 30
 zaadschup 148
 zaadtijd 25
 zaadzeef 141, 142
 zaadzift 141
 zaai, ter ~ 25
 zaai-batche (wa.) 33
 ZAAIBAAN 34
 zaaijak 32
 zaaijak, houten ~ 33
 ZAAIBAK, ZAAIKORF, ~ 31
 zaaijakje 33
 zaaien 1, 24, 24
 ZAAIEN 24
 ZAAIEN, BEGINNEN TE ~ 34
 zaaien, breed ~ 34
 zaaien, de herfst ~ 24
 zaaien, herfstvruchten ~ 24
 zaaien, het ~ 25
 zaaien, in stoppelen ~ 24
 zaaien, opnieuw ~ 34
 ZAAIEN, RONDOM (HET STUK) ~
   34
 zaaien, tijd voor te ~ 25
 ZAAIEN, VAN MAIS 24
 ZAAIEN, VAN NAGEWAS 24
 zaaien, vol gezaaid 35
 ZAAIEN, VOLUIT ~ 34
 zaaiens, het is ~ 25
 zaaiëntijd 25
 ZAAIER 29
 zaaijer 29
 zaaijerd 29
 zaaiëntijd 25
 zaaijerei 26
 zaaigoed 26
 ZAAIGOED, ZAAD, ~ 25
 zaaigraan 26
 ZAAIGRAAN ONTSMETTEN 28
 zaaijaar 32
 zaaijaar, zinken ~ 32
 ZAAIKLEED 29
 zaaijkleed 29
 zaaijak 31
 zaaijak, houteren ~ 32
 zaaijak, strooien ~ 32
 ZAAIKORF, ZAAIBAK 31
- zaaijkreep 33
 zaailaken 30
 zaaimachientje 34
 ZAAIMACHINE 34
 zaaimachine 34
 zaaiman 29
 zaaimand 33
 zaaischolk 30
 zaaischoot 30
 zaaischort 30
 zaaischortsel 30
 zaaiseizoen 25
 zaaisel 25
 zaaislob 31
 zaaitij 25
 ZAAITIJ 25
 zaaitijd 25
 zaaivoordoeck 31
 zaaizaak 25
 zaaijak 30
 zaam 25
 zaamgoed 26
 zaamkijt 28
 zaampje 26
 zaams 25
 zaamtijd 25
 zacht en hel (dorsen) 108
 zacht kloppen 110
 zaden 25
 zadenkleed 30
 zaderij 26, 130
 zak 149
 zakdoek 62
 zakschoep 148
 zakvulder 148
 zandloper 142
 zandrooster 142
 zandzeef 142
 ZANDZEEF, ONDERSTE ZEEF IN
   DE WANMOLEN 142
 zandzeefje 142
 zandzift 142
 zang 102, 104, 105
 ZANG, BUNDEL ZANGEN 104
 ZANG, BUSSEL GELEZEN AREN
   103
 zang (dim.) 104
 zang, grote ~ 105
 zangbus 105
 zangertje 104
 (ze zijn) (af)gebaard 111
 zeef 141, 142, 145
 zeef, fijn ~ 142
 zeef, grof(fe) ~ 141
 ZEEF IN DE WANMOLEN 141
 zeef, klein ~ 142
 zeef, onderste ~ 142
 ZEEF, ZANDZEEF, ONDERSTE ~
   IN DE WANMOLEN 142
 zeefje 146

I.4

- zeel 74
 zeel, bovenste ~ 76
 zeel, onderste ~ 75
 zeis 61
 zeisen 44
 zeissel 61, 153
 zeisselen 61
 zeissem 61, 153
 zeissemen 61
 zeissen 61
 zeissie 61, 153
 zelfbinder 65, 136
 zelfreiniger 136
 zelfsbinder 66, 136
 zelfsreiniger 136
 zemelen 130
 zemels 130
 zet, het ~ leggen 91
 zet, het ~ zetten 92
 zet, in het ~ leggen 92
 zetlaag 98
 zetlegger 93
 zetten 1, 97
 zetten, aan gasten ~ 78
 zetten, het zet ~ 92
 zetten, huiken ~ 78
 zetten, in een tas ~ 91
 zetten, in hopen ~ 78
 zetten, in huisters ~ 78
 zetten, in stuiken ~ 78
 zetten, kop ~ 98
 zetten, op de gast ~ 78
 zetten, op een hoop ~ 78
 zetten, op elkaar ~ 149
 zetten, op gasten ~ 78
 zetten, op hopen ~ 78, 149
 zetten, op kassen ~ 79
 zetten, op mandels ~ 78
 zetten, op stuiken ~ 78
 zetter 93
 zeug 100
 zeven 144
 ZEVEN MET DE HANDZEEF 144
 zich, heeft ~ gelegd 47
 zich, het schikt ~ niet 4
 zicht 48, 55, 58
 ZICHT 54
 ZICHT, MAAIEN MET DE ~ 42
 ZICHT, SLAAN MET DE ~ 44
 zichtbaan 53
 zichtblad 58
 zichtdorser 136
 zichtblad 58
 zichteboom 57
 zichtegewerf 57
 zichtegreep 57
 zichtehaak 60
 zichtelat 60
 zichten 43, 45
 zichten, (baan, weg) ~ 54
 zichtengat 60
 ZICHTER 44
 zichter 44, 60, 65
 zichtsnaad 57
 zichtsnaak 57
 zichtesteel 57
 zichtewerf 57
 zichtewerk 58
 zichtewerf 57
 zichtgewerf 57
 zichthaak 59, 60
 zichthout 60
 zichtlat 60, 60
 zichtmachientje 64
 zichtmachine 64, 66
 zichtmachine, gaar van het ~ 67
 zichtpin 60
 zichtsnel 48
 zichtsnaad 57
 zichtsnaar 57
 zichtwerf 56
 zichtwerk 57
 zichtwervel 57
 ziekte, de ~ 37
 zift 141, 142, 146
 zift, fijn ~ 142
 zift, grof(fe) ~ 141
 zift, kleine ~ 142
 ziften 144
 zij 120, 146
 zij, onderste ~ 120
 zijen 145
 zijg 146
 zijn, het is zaiens 25
 zinken zaaikaar 32
 zitten, er ~ veel buien in 48
 zoeken, aren ~ 103
 zolderschoep 147
 zolderschuit 148
 zomer 104
 zomer, (wij hebben) ~ 86
 zomerbos 105
 zomerbuisje 104
 zomeren 103
 zomeren, aren ~ 103
 zomergerst 9
 ZOMERGRAAN 9
 zomerkoren 9
 zomerstrobben 104
 zomertarwe 9
 zomervruchten 9
 zondoek 62
 zonhoed 63
 zoomsel 104
 zuiver maken 39, 38
 zuiver roggestro 123
 zuiveraar 140
 zuivere gang 52
 ZWAAI 33
 zwaai 33
 zwaai, zwade/~ 49
 zwaaien 44
 zwaard 114
 zwaarden 107
 zwad 49, 50, 2, 53
 (zwad, enz.) aanmaaien 54
 ZWAD, PIKKELING, ~ MET EEN
 SLAG AFGEPIKT 48
 zwade/zwaai 49
 zwalber 117
 zwarte aren 37
 zwarte haver 37
 zwarte tarwe 37
 zwartgraan 37
 zwartkoren 37
 zwik 33
 zwink 33
 zwins 33
 zwins graan 49
 zwoerd 116
 zwong 49, 57

